

T.C.

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

ŞİKÂRİ DESTANINDA MOTİF VE TİPLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Zeynep KATAR

Niğde

Ağustos, 2022

T. C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

ŞİKÂRİ DESTANINDA MOTİFVE TİPLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Zeynep KATAR

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Adem YELOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Perizat YERTAeva

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ömer KIRMIZI

Niğde
Ağustos, 2022

YEMİN METNİ

Yüksek lisans Tezi olarak sunduğum ‘Şikâri Destanında Motif Ve Tipler’ başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

(imza)

Zeynep KATAR

ÖNSÖZ

Türkler tarih boyunca birçok devletler, beylikler kurarak geniş bir coğrafyaya hâkim olmuşlar, birçok milleti kendilerine tabi kılmışlardır. Dolayısıyla zengin bir tarih, birikim, yaşantı ve kültürel mirasa sahip olan Türk milletinin önemli verileri barındıran sözlü ve yazılı edebiyatı da bunlara bağlı olarak gelişim göstermiştir. Nitekim çalışmamızın ana konusu olan köklü bir medeniyeti, kültürü ve külliyyatı içinde barındıran destan, günümüze kadar ulaştırılabilen en iyi anlatı türlerinden birisidir.

Destanlar, toplumun tarihi süreç içerisinde üretmiş olduğu ve sonraki gelecek nesillere aktardığı her türlü maddi, manevi toplumun değer yargılarını yansıtan milli değerlerin bütününe kapsar. Destanlar, medeniyetlerin sözlü gelenek içerisinde oluşturup yaydığı ve gelecek nesillere yazılı olarak aktardığı kültür miraslarıdır. Toplumların gelişim ve değişiminin; din, fazilet ve millî kahramanlık maceralarının kültürel taşıyıcıları olan destan âlemi uçsuz bucaksızdır.

Destanlarda, milletlerin kültür kodları olan kahramanlıkları, sevinçleri, saadetleri, hâdiseleri, felâketi, yenilgileri, zaferleri, korkuları, sevgileri, ihanetleri, dostlukları, düşmanlıkları ve acıları her yönüyle işlenmiştir. Destanlar, ilk insandan günümüze kadar geçen sürede bireylerin ve toplumların dünyayı anlamlandırmasına yardımcı olmuştur.

Destanların yapı taşlarını oluşturan belirgin unsurlar ise tipler ve motiflerdir. Bu unsurlar, kültürlerin binlerce yıllık tecrübeleri ve kabullerini işlevsel olarak gelecek kuşaklara aktarmada bir tür muhafaza vazifesi görürler. Motifler ve tipler, birer simge sembol hüviyeti taşıması ile evrensel olmakla beraber içtimai ve millîdirler. Bütün kültürler, varlıklarını muhafaza etme uğrunda, motifler ve tipler üzerine bina ettikleri anlatılardan istifade etmişlerdir.

Zengin bir kültür mirasını yansıtan Şikâri destanı çok yönlü olarak çalışmamıza ışık tutar. Tebriz Türk kültür âşıklık geleneğinde kahvehanelerde, düğünlerde, şenliklerde ve çeşitli kutlamalarda hikâye anlatma geleneği oldukça yaygın olup büyük önem arz eder. Şikâri destanı da bu âşıklık geleneği içerisinde gelişen bir kültür ögesidir.

Şikâri Destanı, Türk kültürünün yoğun yaşandığı bölgelerden biri olan Tebriz âşıklık geleneğinin ortaya koymuş olduğu zengin bir edebiyat ürünüdür. Türk Dünyası âşıklık geleneğinin en uzun manzum ve mensur destanı olan Şikâri destanı 1969’lu yıllarda Âşık Yedullah’ın ağzından bant kaydına alınarak kasetler halinde çoğaltılmıştır. Destanın kasetleri Nabi Kobotarian(Azeroğlu) tarafından toplanarak yazıya aktarılmıştır. Destana baktığımızda Türk milli kültürünün miras niteliğinde olan diğer Türk Destanları ile benzerlikleri farkedilmiş, geniş bir motif ve tip yapısına sahip olduğu gözlenmiştir. Bu tez çalışmasında da motif ve tipler belli bir ölçek de ele alınıp detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu çalışma Şikâri destanının motif ve tip içeriği açısından en geniş bir şekilde incelenme özelliği taşımaktadır. Şikâri destanında çok fazla tarihi ve kültürel gerçeklik yer almaktadır. Bu özelliğinden dolayı destana toplumların iç dünyasındaki; inançları, inanışları, vatanseverlikleri, olaylara bakış tarzı, toplumun olaylar karşısında geliştirmiş olduğu değer yargıları, dini unsurları mitolojik ve olağanüstü detaylarla yansıtmış olup dolaylı olarak bizi de içerisinde çokça yer alan milli motifler ve karakter (tip) incelemesine teşvik etmiştir. Bu tez çalışmamızın amacı incelenmeye değer olan Şikâri destanında yer alan kültür hazinesi değerindeki motif ve tip zenginliğini göstererek ortaya koymaktır.

Ağustos, 2022

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞİKÂRİ DESTANINDA MOTİF VE TİPLER
Zeynep KATAR

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Dili Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Adem YELOĞLU
Ağustos, 2022, 437 sayfa

Şikâri Destanı, Dede Korkut geleneğinin devamı niteliğinde olup bünyesinde barındırdığı milli değerler ile Türkoloji çalışmalarına katkı sağlamıştır. Türk dilinin yasak olduğu İran ve Güney Azerbaycan Türklerinin yaşadığı coğrafyalarda zengin sözlü geleneğinin korunması ve geliştirilmesi oldukça önem arz eder. Destan tip ve motifler bakımından Türk kültür hazinelerinin başında gelmektedir. Bu destanda nerdeyse Türk dünyasında bulunan bütün tip ve motifleri bir arada bulmamız mümkündür.

Bu çalışmamızda İran Azerbaycan Türklerinin şaheseri olarak adlandırılan Şikâri Destanındaki tip ve motifler üzerinde durulmuştur. Türk dünyasının en uzun manzum ve mensur âşık destanı olarak bilinen Şikâri Destanı son zamanlarda Türkoloji alanında çeşitli çalışmalarda yerini almıştır. Destanın sesli kayıtları derleyici tarafından Turuz sitesine yüklenmesi Türkoloji çalışmaları açısından önemlidir. Türk Dil Kurumunun “Türk Dünyası Destanlar” projesi kapsamında kitap haline gelen destan 2000’li yıllarda Nabi AZEROĞLU tarafından Tebriz-Karadağ âşıkları ağzından derlenip yazıya aktarılmıştır. İran, Azerbaycan’da Arap ve Latin alfabesinde basılan eser Türkiye’de 2013 yılında TDK tarafından “İran Azerbaycanı Âşık Destanları I” adıyla yayımlanmıştır. Biz bu eserden yola çıkarak destanın içerisinde bulunan tip ve motifler üzerinde durduk. Bu tez çalışmasında motif ve tip yönüyle en zengin destanlarımızdan olan Şikâri Destanı kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Destan kavramı üzerinde durulmuştur. Destan mefhumu hakkında bilgiler verimiştir. Ardından çalışmamız olan motif ve tipler hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Şikâri Destanındaki motifler ve tipler tek tek destan içerisinden filtrelenip seçilerek belli yöntemler çerçevesinde ele alınmıştır. Stith Thompson başta olmak üzere pek çok araştırmacı tarafından ele alınan incelemeler gözden geçirilmiştir. Çalışma özellikle Stith Thompson'un '*Motif Index of Folk Literature*' adlı eserindeki metodlara uygun olarak hazırlanmıştır. Motifler ve tipler ayırt edilerek başlıklar halinde sıralanmıştır. Şikâri Destanında yer alan motifler ile Thompson'un Motif Index of Folk Literature isimli çalışmasındaki aynı var olan motifler belirlenerek taramadaki numaralarıyla belirtilmiştir. Tip ve motif çalışmasında Stith Thompson'un Motif İndeks'i göz önünde bulundurulmuştur. Aynı zamanda çalışmamızda Şikâri Destanı'ndaki bulunan tip ve motiflerin çağrıştırdıkları sembol, ifade ve anlamları açıklamak adına çeşitli kaynaklardan yararlanılarak irdelenmiştir.

Çalışmamızın sonuç bölümünde elde edilen bulgularla Şikâri Destanı'nın Azerbaycan Türkleri ve Türk dünyasındaki önemi üzerinde durulmuştur. Böylece zengin bir külliyata sahip olan destanın içerisinde barındığı tip ve motiflerin önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Destanları, Şikâri Destanı, Motifler, Tipler.

ABSTRACT

MASTER THESIS TYPES AND MOTİF IN THE SHİKÂRİ EPİC Zeynep KATAR

**Turkish Language and Literature Administration
Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Adem YELOĞLU
Ağustos 2022, 437 pages**

The Epic of Shikari is the continuation of the tradition of Dede Korkut and has contributed to the study of Turkology with the national values it contains. In the regions where the Turkic language is forbidden and where the Iranian and South Azerbaijani Turks live, it is very important to protect and develop the rich oral tradition. In terms of epic types and motifs, it is one of the leading Turkish cultural treasures. In this epic, it is possible to find together almost all the types and motifs found in the Turkic world.

In this study, the types and motifs in the Shikari Epic, which is called the masterpiece of the Iranian Azerbaijani Turks, were emphasized. The Epic of Shikari, known as the longest verse and mensur lover epic of the Turkic world, has recently taken its place in various studies in the field of Turkology. The uploading of audio recordings of the epic to the Turuz site by the compiler is important for Turkology studies. The epic, which became a book within the scope of the "Turkic World Epics" project of the Turkish Language Association, was compiled and written down by Nabi AZEROĞLU in the 2000s from the mouth of Tabriz-Karadag lovers. The work, which was published in the Arabic and Latin alphabets in Iran, Azerbaijan, was published in Turkey in 2013 by TDK under the name of "Iranian Azerbaijan Ashiq Epstanları I". Based on this work, we focused on the types and motifs in the saga. In this thesis study, the Epic of Shikari, which is one of our richest epics in terms of motif and type, is discussed comprehensively.

In the first part of our study, the concept of Epic is emphasized. He gave information about the notion of the epic. Then, information about the motifs and types that we study was given.

In the second part of our study, the motifs and types in the Shikari Epic were filtered and selected from the epic one by one and discussed within the framework of certain methods. The reviews, which were handled by many researchers, especially Stith Thompson, were reviewed. The study was prepared in accordance with the methods in Stith Thompson's *'Motif Index of Folk Literature'* . Motifs and types are distinguished and arranged in headings. The motifs in the Shikari Epic and the motifs in Thompson's Motif Index of Folk Literature are identified and indicated by their numbers in the scan. In the study of type and motif, Stith Thompson's Motif Index was considered. At the same time, in our study, various sources were examined in order to explain the symbols, expressions and meanings evoked by the types and motifs found in the Shikari Epic.

With the findings obtained in the conclusion section of our study, the importance of the Shikari Epic in the Azerbaijani Turks and the Turkic world was emphasized. The importance of the types and motifs contained in the epic, which has a rich corpus, was once again emphasized.

Keywords: Turkish epics, Shikari Epic, Motifs, Tips.

KISALTMALAR

Akt. Aktaran

AKM. Ankara Kùltür Merkezi Başkanlığı

Bkz. Bakınız

C. Cilt

Çev. Çeviri

Ed. Editör

Haz. Hazırlayan

KIBATEK. Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu

Ktb. Kitabevi

MEB. Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi

S. Sayı

s. Sayfa

S.T.M.İ. Stith Thompson Motif İndeksi

Ş.D. Şikâri Destanı

TDK. Türk Dil Kurumu

TTK. Türk Tarih Kurumu

TDV. Türk Diyanet Vakfı

Vs. Vesaire

Vd. Ve diğçerleri

Yay. Yayınevi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	iii
KISALTMALAR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Destan	1
1.1.1. Destan'ın Terim Anlamı	1
1.1.2. Destanın Muhtevası	3
1.1.3. Destanın Çıkış Yeri ve Oluşumu	6
1.1.4. Şikâri Destanı Hakkında Bilgi	8
1.1.5. Şikâri Destanın Özeti	9
2. ŞİKÂRİ DESTANINDA TİPLER VE MOTİFLER.....	11
2.1. Şikâri Destanında Tipler	11
2.1.1. Alp Batır Tipi.....	12
2.1.2. Alp/Batır Kadın Tip	15
2.1.3. Ak Sakallı Bilge Tip	19
2.1.4. Bahşı-Şifacı Tip	20
2.1.5. Olağanüstü Tipler.....	21
2.1.6. Düşman Tipler	22
2.1.7. Yardımcı Tipler.....	26
2.1.8. Hilekâr Tipler.....	31
2.1.9. Haberci Tipler	32
2.2. Şikâri Destanında Motifler.....	34
2.2.1. Stith Thompson Motif İndeksi Hakkında Bilgi	37
2.2.2. Sihir / Büyü / Tılsım / İle İlgili Motifler	39
2.2.2.1. Sihir.....	42
2.2.2.2. Büyü.....	44
2.2.2.3. Sihirli Sözü(Ad) Öğrenme	47
2.2.2.4. Sihirli Beden	48
2.2.2.5. Sihirle Yer Değiştirme	49

2.2.2.6. Sihirle Baygınlık Sonrası Yer Değiştirme	52
2.2.2.7. Sihirli Nesneler	53
2.2.2.7.1. Sihirli Levha, Yol Gösterici Kitap	55
2.2.2.7.2. Sihirli Sandık	58
2.2.2.7.3. Sihirli Şişe	58
2.2.2.7.4. Sihirli Elbise, Sihirli Kemer	59
2.2.2.7.5. Sihirli Boru	59
2.2.2.7.6. Sihirli Yüzük	60
2.2.2.7.7. Sihirli Hançer	60
2.2.2.7.8. Sihirli Işık	61
2.2.2.7.9. Sihirli İçecek	61
2.2.2.7.10. Sihirli Tüy	61
2.2.2.8. Tılsım	62
2.2.2.8.1. Tılsıma Düşme	63
2.2.2.8.2. Tılsımdan (Sihir, Büyüden) Kurtulma	64
2.2.3. Olağanüstü Olaylar	66
2.2.3.1. Şekil Değiştirme (Dona Girme Motifi)	66
2.2.3.1.1. Hayvan Şekline (Donuna) Girme	69
2.2.3.1.1.1. Kuş Şekline (Donuna) Girme	70
2.2.3.1.1.2. Kartal Şekline (Donuna) Girme	73
2.2.3.1.1.3. Güvercin Şekline (Donuna) Girme	74
2.2.3.1.1.4. Yılan Şekline (Donuna) Girme	75
2.2.3.1.1.5. Köpek Şekline (Donuna) Girme	76
2.2.3.1.1.6. Ceylan Şekline (Donuna) Girme	77
2.2.3.2. Tabiattan Alınan Olağanüstü Olaylar	78
2.2.3.2.1. Ateş Kültü Motifi	78
2.2.3.2.2. Su Kültü Motifi	81
2.2.3.2.3. Hava(Gök) Kültü Motifi	86
2.2.3.2.4. Bağ (Bahçe) Kültü Motifi	87
2.2.3.2.5. Ağaç Kültü Motifi	88
2.2.3.2.6. Dağ Kültü Motifi	93
2.2.3.2.7. Mağara Kültü Motifi	97
2.2.3.2.8. Doğal Afet (Kasırga, Deprem, Fırtına) Olayları	101
2.2.3.3. Olağanüstü Olaylarda Hayvan Motifleri	102

2.2.3.3.1. Kuşlar.....	104
2.2.3.3.2. Balıklar.....	107
2.2.3.3.3. Ejderha	109
2.2.3.3.4. Kurt	110
2.2.3.3.5. Aslan	112
2.2.3.3.6. Deve	114
2.2.3.3.7. Ceylan	114
2.2.3.3.8. Fil	115
2.2.4. Mistik Motifler.....	115
2.2.4.1. Rüya Motifi	115
2.2.4.1.1. Rüya yoluyla Önceden Kiminle Evleneceğinin Bildirilmesi.....	119
2.2.4.1.2. Rüyada İlahi Güçler Tarafından Güç ve Mertebe Verilmesi	120
2.2.4.1.3. Rüya Yoluyla Önceden Bildirilmesi.....	122
2.2.4.1.4. Rüya Yoluyla Gayrimüslimlerin İslamiyet'e ve Gazaya Davet Edilmeleri	123
2.2.4.1.5. Rüya Yoluyla Gelecekte Haber Alma.....	123
2.2.4.1.6. Rüya Yoluyla Kahramanın Gazaya Çağırılması.....	124
2.2.4.2. Fal Motifi	124
2.2.5. Formulistik Sayı Motifleri	130
2.2.5.1. Üç.....	133
2.2.5.2. Yedi.....	139
2.2.5.3. On.....	145
2.2.5.4. On iki	147
2.2.5.5. On Sekiz.....	149
2.2.5.6. Yirmi	150
2.2.5.7. Kırk	150
2.2.5.8. Bin.....	156
2.2.5.10. Elli Bin	157
2.2.5.11. Yetmiş	157
2.2.5.12. Yetmiş İki.....	158
2.2.5.13. Yüz Bin	158
2.2.6. Sosyal Hayattan Alınan Motifler	159
2.2.6.1. Âşık Olma Motifi.....	159
2.2.6.1.1. Âşıkların Ayrılık Hasreti Ve Kavuşması	168

2.2.6.2. Evlilik Motifi	170
2.2.6.2.1. Evlenme İle İlgili Gelenek Görenek Motifleri.....	176
2.2.6.2.2. Çocuk ve Ad Koyma Motifi	177
2.2.6.3. Aile (Anne-Baba Olgusu) Motifi	178
2.2.6.3.1. Anne Motifi.....	180
2.2.6.3.1.1. Anneye Sevgi, Saygı Ve İtaat Motifi.....	185
2.2.6.3.2. Baba	188
2.2.6.3.2.1. Babaya Saygı, Sevgi ve İtaat Motifi	191
2.2.6.3.3. Kardeş Motifi.....	200
2.2.6.3.3.1. Kıskanç Kardeş Motifi.....	202
2.2.6.3.3.2. İhanet Eden Kardeş Motifi.....	204
2.2.6.3.3.3. Yalancı, Kurnaz Kardeş Motifi.....	205
2.2.6.3.3.4. Kız (İyi) Kardeş Motifi	206
2.2.6.3.3.5. Üç Erkek Kardeş Motifi.....	206
2.2.6.3.3.6. Sonradan Oluşan Kardeşlik (Dostluk) Motifi	207
2.2.6.4. Kutlama, Şölen, Misafir Ağırlama Motifi.....	213
2.2.6.5. Çalgı, Müzik Aletleri Motifi.....	216
2.2.6.5. Mektup Motifi.....	218
2.2.6.6 Avcılık.....	223
2.2.7. Savaş Motifi.....	225
2.2.7.1. Savaş Silah Aletleri Motifi.....	229
2.2.8. Güreş Motifi.....	234
2.2.9. Alp Kahramanımın Olumlu Kişilik Özellikleri Motifi	238
2.2.9.1. Vefalı, Sadık Eş Olan Kahraman Alp Motifi.....	239
2.2.9.2. Güçlü, Kuvvetli Kahraman Alp Motifi.....	247
2.2.9.3. Cesaretli, Korkusuz Kahraman Alp Motifi	251
2.2.9.4. Alp'in Yiğitliği, Düşmanları Yenmesi Motifi	254
2.2.9.5. Olağanüstü Niteliklere Sahip Kahraman Alp Motifi	256
2.2.9.6. Kahramanın Olağanüstü Güçlerle Mücadelesi ve Yenmesi	257
2.2.9.6.1. Alp Kahramanın Devlerle Mücadelesi.....	260
2.2.9.7. Akıllı Kahraman Motifi	262
2.2.9.8. İyiliksever Kahraman Alp Motifi.....	263
2.2.10. Kadın Alp Kahraman Olumlu Kişilik Özellikleri Motifi.....	263
2.2.10. 1. Anlayışlı Alp Kadın (Eş) Motifi	265

2.2.10. 2. Vefalı, Sadık (Eş) Kadın Alp Motifi.....	266
2.2.10. 3. Namuslu Alp Kadın Motifi	270
2.2.10.4. Güçlü Alp Kadın Alp Motifi.....	271
2.2.10.5. Bilgili, Becerikli Kadın Alp Motifi.....	272
2.2.10.6. Akıllı Alp Kadın Motifi	273
2.2.11. At Motifi	276
2.2.11.1. Atın Hediye Olarak Takdim Edilmesi	281
2.2.11.2. At İçin (Kahraman Tarafından) Verilen Mücadele.....	282
2.2.11.3. Kahramanın Atından Ayrılışı ve Kavuşması	289
2.2.11.4. At Üzerinde Güreş	293
2.2.11.5. Atın Özellikleri	294
2.2.11.5.1. Yardımcı At	296
2.2.11.5.2. Hızlı At.....	298
2.2.12. Hile/ Aldatma Motifi.....	300
2.2.12.1. Elbise/ Kılık Değiştirerek Hile Yapma (Aldatma).....	302
2.2.12.2. Yalan Söyleyerek Hile Yapma / Aldatma.....	305
2.2.12.3. Blöf Yoluyla Hile Ypma (Aldatma)	306
2.2.12.4. Uykuda İken Hile Yapma(Aldatma).....	308
2.2.12.5. Bayıltıcı İlaçla Hile Yapma (Aldatma).....	308
2.2.13. Tutsaklık Motifi	310
2.2.13.1. Kuyu Motifi	311
2.2.13.2. Tutsaklıktan (Kuyudan, Zindandan) Kurtulma.....	315
2.2.14. Gizlilik Motifi	317
2.2.14.1. Ad Değişikliği İle Gizlilik	319
2.2.14.2. Nikap İle Gizlilik	319
2.2.14.3. Yalan İle Gizlilik.....	320
2.2.14.4. Gizliliğin Açığa Çıkma Motifi.....	322
2.2.15. Yardım Motifi	325
2.2.15.1. Beşeri Yardımcılar	325
2.2.15.2. Olağanüstü Yardımcı	330
2.2.15.2.1. Yardımcı Peri	331
2.2.15.2.2. Yardımcı Dev	332
2.2.15.2.3. Yardımcı Cadı.....	332
2.2.16. Dini (İslami) Motifler	333

2.2.16.1. Allah/Hak/Huda İnancı	334
2.2.16.2. İnanç-İbadet Motifi	343
2.2.16.2.1. İnanç Motifi	344
2.2.16.2.2. İbadet Motifi	351
2.2.16.3. Müslümanlaştırma (İslama Davet) Motifi	352
2.2.16.4. Peygamberler Motifi	359
2.2.16.4.1. Hz.Adem	361
2.2.16.4.2. Hz. Ali.....	364
2.2.16.4.3. Hızır Peygamber	371
2.2.16.4.4. Hz. Musa	376
2.2.16.4.5. Hz.Nuh.....	378
2.2.16.4.6. Hz.Yakup	381
2.2.16.4.7. Hz. Yusuf	383
2.2.16.5. Dua Motifi.....	386
SONUÇ.....	402
KAYNAKÇA.....	404

1. GİRİŞ

1.1. Destan

1.1.1. Destan'ın Terim Anlamı

Destan mefhumunun tanımı Türkçe sözlükte şu üç şekilde karşımıza çıkmaktadır;

1. Tarih öncesinin tanrıları, tanrıçaları, yarı tanrıları ve yiğitleriyle ilgili olağanüstü olayları öyküleyici bir yöntemle ve koşuk olarak anlatan en eski bir yazımsal tür.
2. Çağdaş Türk yazınında, içerik ve biçim yönünden geleneksel destanlardan ayrılıkları bulunan, genellikle uzunlu kısıalı birçok şiirden oluşan ve ulusak konuları işleyen, öyküleyici özelliği ağır basan yapıt.
3. Halk yazınında, biçim yönünden koşmaya benzemekle birlikte dörtlük sayısı konuya göre değişen, toplumu ilgilendiren her türlü konuyu öyküleyici bir yöntemle işleyen koşuk.
4. Olağanüstü ve şaşırtıcı yiğitlik olayları dizisi.(Püsküllüoğlu,1995:446).

Destan kelimesi dilimize, Farsçada efsane, mesel ve hikayet-i güzeşteğân manasında kullanılan 'dâstân' kelimesinden ses ve anlam değişikliğine uğrayarak girmiştir. Bu kelimenin dilimizde ilk defa ne zaman kullanıldığı kesin olarak bilinmese de kaynaklara göre İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemlerde yer edindiği görülmektedir. Destan terimi Farsça bir kelime olsa da hemen hemen bütün Türk lehçelerinde sadece fonetik farklılıkların olduğu ortak kullanılan bir terimdir.

Farsça'da "destan", kelimesini Türk dilinde karşılığı olan diğer sözlüklere baktığımızda, "1. Destan, epope, hikâye, masal. 2. Şöhret, ün" (Devellioğlu,1970:201). "Kıssa, hikâye, masal, manzum hikâye" (Kadri,1928:690) ; "Hikâye, masal, sergüzeşt, bir vaka hal hikâye eden amiyane manzume" (Sami,1371:598); "Hikâye, kıssa" (Seydi, 1330:351) ; "Kıssa, hikâye, masal" (Salahî, 1329:351) gibi çeşitli anlamlar çıkar.

Müjgân Cumbur destanın sözlük anlamları ve içeriği üzerinde durduğu çalışmada şu bilgileri aktarır.

Destan veya asıl söylenişiyile dâstân Farsça'dan alınmış bir kelimedir. Fars dilinde efsane, mesel, hikâyeyi Güzeştegan gibi karşılıkları vardır. Birkaç

sözlüğe bakıldığında destan karşılığında kıssa, hikâye, ekseriya manzum olan kıssa, vak'a, masal, sergüzeşt, bir vak'a veya hali hikâye eden amiyane manzume, hile ve tezvîr kelimeleri yer aldığı görülmektedir. Fransızca karşılıkları (historie, fable, conte), İngilizce mukabili olarak da (history, theme, romance, story, news) kelimeleri verilmiştir. Batı dillerinde destan kavramı, 'epos şiiri' ve 'epope' kelimeleriyle karşılanmış, bunların yanında 'legende' veya okunduğu gibi 'lejang' efsane anlamıyla destan kökeninde yer almıştır.

Fransızca «epopee» ve «legende» kelimeleri de dilimizdeki destanın karşılığıdır. Epopelerin genel tanımlarına baktığımızda şu ifadeler karşımıza çıkar;

Epopeler, cemiyetle ferdin bir vahdet halinde kaynaştıkları, fertle ve cemiyet tezatlarının, kendilerini ifade verecek kadar kuvvetlenmediği, yegâne 'patetik' unsurun, cemiyetin arzularını sembolleştiren kahramanın, hariçle yani mensup olduğu cemiyetin dışındaki kuvvetlerle ilahlarla, tabiatla, afetlerle veya başka milletlerin kahramanlarıyla mücadelede bulunabileceği devrin romanıdır. Cemiyetle fert arasındaki bu anlaşma bozulmaya, tezatlar şiddetlenmeye başlayınca epope de tereddidi etmeye yüz tutuyor: cemiyetin kendi dâhilinde ferdi rekabetlerin, kıskançlıkların, memnuniyetsizliklerin ve tahakkuku imkânsız emellerin masum ifadelerini veren masallar bu tereddidin ilk edebi mahsulleridir. (Boratav,1982:73).

Epope'yi bir başka ifadelerle açıklamak gerekirse;

Epope (Epopée) bir edebiyat türü olarak büyük bir olay veya bir kahramanın maceralarını anlatan olağanüstü motiflerle örülü uzun şiir, bir başka ifadeyle anlatmaya dayalı epik şiirdir. Epope'nin Fransızcadaki tanımlarında 'kurmaca', 'anlatı', 'uzun şiir', 'olağanüstü', 'kahramanlık' gibi özellikler öne çıkmaktadır. Epopede şair ikinci planda kalarak kahramanlar ve onların olağanüstü maceraları öne çıkmaktadır. Lirik şiirde ise tam tersi olarak şair kendisini anlatmaktadır. Bunlardan birincisi ilk çağlarda doğaçlama tarzında çoğu zaman anonim veya unutulmuş bir şair tarafından yaratılan eski Yunan'a ait 'İlliade, Odyse'; Sümer edebiyatının şaheseri ve insanlığın tanınan en eski epopesi 'Gılgamesh'; Hindistan'ın 'Ramayana' ve 'Mahabarata'; İskandinavya'nın 'Les Eddas' ve 'Le Scalde'; Fransa'nın

‘Chanson de Geste’; İspanyolların ‘Les Romanceros’ gibi ilkel ve popüler anlatılarıdır. İkinci anlatı tipi ise, bilinen yazarların epope tarzındaki eserleridir. Türkçedeki ‘destan’ terimi ve tanımının birinci tipte ilgili olduğu açıktır (Oğuz, 2005: 6).

1.1.2. Destanın Muhtevası

Destanlar, bütün dünya edebiyatlarının en eski ürünleri olup, milletlerin tarihi kimliklerine yol gösterici bir araç olarak nitelendirilebilir. Çünkü destanların kaynakları tarihi vak’alara uzanan, milletlerin geçmişlerindeki diri ve canlı hedeflerinin maddi ve manevi kültürünü günümüze kadar taşıyarak geleceğe aktarılmasında birinci derecede önem taşıyan tarihi ve edebi değerlerdir. Ayrıca destanlarda ki idealleştirilmiş tipler ve kahramanlar, milletlerin değer yargılarını ve mefkûresini yansıtarak, milletlerin ideallerini daha iyi anlayabilmemiz açısından büyük önem arz ederler. Aslında kahramanın yaşantısı, toplumun yaşantısının bir uzantısı niteliğindedir. Destan kahramanının kişilik kazanmasında toplum yapısının, toplumun maddi ve manevi ihtiyaçlarının etkisi büyüktür. Destanlar, anlatılan olayların ve şahsiyetlerin gerçeğe uyup uymadığını tarihçi gözüyle değil, millete ait pek çok eski özelliği halkın gözüyle yorumlamasıdır.

Tarih, yaşananların dizisi ise, destan, manevi düzenin görünüşüdür. Destandaki tarih, gerçeğin kendisi değil, o halkın eleyip elde ettiği gerçeğidir. Buradaki tarih, estetik anlayışlarla, sosyal düşüncelerle bütünleşen manevi dünyanın malıdır. Destan, halkın şuurunun, halkın kaderinin, sosyal ilişkilerinin, dünya görüşünün, estetik arayışlarının ayrı, güzel ve tesirli şeceresidir. (İbrayev, 1998:307-308)

Destanlar genellikle toplumun bünyesinde gelişip teşekkül ettiklerinden dolayı zaman içinde değişikliğe uğrayarak nesilden nesle aktarıla gelmiştir. Destanlar, bütün bu değişim ve dönüşümlere rağmen bir milletin kederini, sevinç ve coşkularını, tekrardan diriliş ve yükselişini konu edinen gerçek olduğuna inanılan manzum-mensur karışık anlatımlardır. Destanlar babadan oğula anlatıla anlatıla zaman geçtikçe bazen o milletin ileriki isteklerine, ülküsüne ait unsurlarla da süslenir. Böylelikle edebi değeri yükselen destan adeta birçok nesillerin müşterek edebi mahsulü halini alır (Atsız, 2011:30).

Destan hakkında diğ er araştırmacıların verdiği bilgilere bakıldığında;

Destan (epos), bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir. Sözlü geleneğe bağlı bu anonim mahsuller, zaman ve mekân içinde cemiyetin iradesini ellerinde tutan “Kahraman Bilge” şahsiyetlerin menkıbevi ve hakiki hayatları etrafında teşekkül etmiş uzun, didaktik hikâyelerdir. Tarihe bağlı olmakla beraber, tarih sayılmayan; ozanların Kobuzlarla terennüm ettiği; cemiyetin ortak hayat görüşü ile ülkülerini aksettiren bu eserin teşekkülü için bir ‘yaratma zemini’ ile savaş, din değiştirme, g  , kuraklık vb. gibi büyük hadiselerin millet vicdanında birtakım sarsıntılara sebep olması lazımdır.

İşte millet hayatında askerî, dinî, siyasî, i tim   hadiselerin hazırladığı muhit içinde: Kahramanlık, anekdotlar, menkıbeler, felaketler, aşklar, hatıralar, bilgiler, g rg ler, «kızılalma» sayılan hedefler, tek ve büyük olma ihtirası ozanlar tarafından ananenin getirdiği teknik ve kompozisyonla terennüm edilmeğe başlar. Umumiyetle İslamiyet’ten önce ve sonra olmak üzere iki kolda sınıflandırılan destanlarımız bu esaslar içinde meydana gelmişlerdir (Elçin, 1986:72) şeklinde tanımlamaktadır.

Halkın  r nleri olan destanların yine halkın musikiyle söylediği biçimine değinilir. *“Destan, sözlü gelenek ortamında halk diliyle yaratılan, kahramanların olağanüstü maceralarını anlatan ve ezgi eşliğinde söylenen tahkiyeye dayalı uzun şiirlerin genel adıdır.”* (Oğuz,2005:5-7).

... Türkçedeki ifadesiyle “destan”, ilkel ve popüler bir anlatı çevresinin içinde doğan, gerçek veya kurmaca olağanüstü ve mitolojik kahramanların maceralarını şiir veya şarkı diliyle ve çoğu zaman bir müzik aleti eşliğinde anlatan, anonim olan veya unutulmuş bir şair tarafından yaratılan fakat şairin maceranın içinde duygu veya eylem olarak yer almadığı “edebiyat eseri” olarak karşımıza çıkmaktadır (Oğuz, 2005:5-7).

şakir İbrayev destan için, *“Destan  lemi uçsuz bucaksızdır... Bunların içinde yer alan kahramanlık destanları çeşitli estetik güzelliklerle ve tarihin dalgalarıyla doludur. Destanın yapısı ve ideali, sırrı ve sıfatı, ruhu ve yüksek sesi daha birçok nesli imrendirip diz   kt recektir.”* (İbrayev, 1998:307-308) ifadelerini kullanmıştır.

Banarlı'nın deyiimiyle ise, *“Destanlar, milletlerin din, fazilet ve millî kahramanlık maceralarının manzum hikâyeleridir.”*(Banarlı,1971:1).

Destan millet ve toplumların hayatında önemli bir yere sahiptir. Destanlar manzum ya da manzum-mensur karışık olarak olayları aktarma biçimidir. Destanlar anlatıcı usta tarafından veyahut da ustanın yetiştirmiş olduğu çırak tarafından kimi müzik aletleri de kullanılarak dinleyicilere sözlü olarak aktarılmış olup sonrasında yazıya geçirilerek kalıcılığını korumuştur. Destanlar, dinlendiğinde veya okunduğunda milli kültür değerlerini yansıtan milletlerin tarih sahnelerindeki kahramanlık konularından esinlenen sözlü veya yazılı edebi ürünlerdir (Ekici, 2013: 98).

Milli Destan bağlamında destanın tanımı ise şu şekildedir: *“Tarihte birçok milletin esatiri veya menkıbevi mahiyette, öz benliklerinin birer yansıması olan milli destanları vardır. Bu milli destanlar muayyen bir şahsın kişisel tasavvurları ve kurgusu değildir. Bütün bir milletin kültür dairelerinin her birinden beslenen ‘maşerî’ verimlerdir.”* (Köprülü,1981:41).

“Destan tarihi gereklilik değildir, o manevi bir mirastır.” (İbrayev, 1998:143).
“...destan, tarihi mücadelenin yapısını değil ruhunu verir.” (İbrayev, 1998:145) bilgisini aktarır.

“Destanlarda, milletin dış düşmanlarına karşı savaşı ve bu savaşlarda gösterdiği kahramanlıkları, devletin iç meseleleri, sosyal çatışmalar ve benzeri unsurlar bir bütünlük içinde anlatılır. Ancak bu genel anlaşıldığı anlamıyla ‘tarih’ değildir.” (Çobanoğlu, 2003:20). Dolayısıyla destanlar araştırma bakımından birinci dereceden tarihi belge niteliği taşımaz.

Destanlar, sadece birer öykü ve övünme anlatıları değil, bir toplumun sanat ve edebiyat hazinelerinin sergilendiği müzelerdir. Destanî eserler, yalnızca tarihte yaşamış veya yaşadığına inanılan kahramanların yaptıkları işler, gösterdikleri başarılar, fethettikleri ülkeler ve kazandıkları zaferlerden bahsetmezler. Destanlarımızda, göçler, yenilgiler, ihanetler, dostluk ve düşmanlıklar gibi, Türk boylarının çeşitli dönemlerde yaşadığı acılar, sıkıntılar ve sevinçler de geniş ölçüde yer almıştır. (Karadavut, 2010:1-43).

1.1.3. Destanın Çıkış Yeri ve Oluşumu

Türk epik destanlarının teşekkülünde, başlangıç tarihi ve kaynağı olarak ata kültürünün veya ata ruhlarına tapınma inancının ortaya çıkıp sistemleşmesi kabul edilir. Buna göre, kaostan kozmosa dönüşümün ve tabiat içinde kendini ve kendisi dışındaki gerçeklikleri algılayış ve belli bir sistematik içinde anlamlandırışı ifade eden, Türk mitolojisinin epik destanların kaynaklandığı sosyal ve kültürel zemini oluşturduğu söylenebilir (Çobanoğlu, 2003: 35).

Destanların ortaya çıkış zemini; insanlığın binlerce yıllık tarihine dayanan aile, soy, boy gibi kültürel süreklilik ve farklılıkların olmasına rağmen milletleri aynı ülkü, ilke, yasa, tarih, savaş, isyan, yaşamış olduğu sosyo-ekonomik durumlar gibi ortak bir kaderde birleştiren ve bunu kahramanlar üzerinden yansıtarak hikâyeleştirmesiyle başlar. Destan uzun manzum mensur hikâyelerle oluşturulmuş olup; insanlık tarihinin yaşanmış olaylarından esinlenilerek toplumun manevi gücüyle meydana gelmiştir.

Müjgân Cumbur destanların oluşmasındaki dönemleri ve edebiyat tarihçilerinin şöyle sıraladığını belirtmektedir:

1. Milli şuurda yüceltilip odaklanmış birtakım milli kahramanlar, çevresinde millet muhayyilesinde iz etmiş bazı olaylar toplanır, her geçen devirde bu olaylara yenileri de eklenir, asıl kahramanlar yanında bazı yeni kişi ve kahramanlar hadiselerde yer alır. Bu olay ve kişiler devirlerine has özellikleri de taşırlar.
2. Sonra destanların sözlü olarak yeni nesillere aktarılmasına başlanır. Düz anlatım bazı usta yazıcıların veya ozanların dilinde şiire dönüşür, eski ozanlar sazlarıyla şiire musikiyi de eklerler.
3. Bu dönemde sözlü geleneğe göre oluşmuş destanı güçlü bir şair derleyip bir bütün halinde yeniden nazmeder. Böylece kulaktan kulağa söylenip gelen sözlü edebiyat ürünü bütünleşir. Bu bütünlüğü sağlayan şairin adı her zaman bilinmeyebilir. Ancak destanların oluşup toplanarak yazılışında amaç, daima milli biliçlendirmeyi hızlandırmak, milli dayanışmayı sağlamak olmuştur.” ifadelerini kullanarak destan hakkında bilgilendirir.

Ahmet Zeki Valîdî Togan'ın destanın oluşum süreciyle ilgili fikirleri şöyle özetlenebilir:

- 1.Destan tertip etmeye meyilli milletlerin muhtelif devirlerde maceralı bir hayat yaşaması gerekir. Bu olaylar ozanlar tarafından şiir şeklinde söylenir. Halkın hafızasında en çok yer edinen kahraman bütün olayları kendi içine alır.
- 2.Millet son bir büyük macera-olay yaşar. O zamana kadar söylenmiş olan destan nüveleri bu son yaşanan olayın ve ön plana çıkan kahramanın etrafında birleştirilir.
- 3.Bu maceralar yaşandığı sırada toplumun belli bir kısmı öyle bir seviyeye gelir ki onların içinden çıkan bir kişi belirmeye başlayan bu destanı belli bir plan dâhilinde tertip ve tanzim ederek onu yazılı bir hale getirir.” (Yıldız,2009:7-15).

M.Fuat Köprülü ise Türk destanlarının oluşumu ile ilgili;

Milli Destan'ın doğması için, bir kavmin medeniyet bakımından epey aşağı bir seviyede olması ve hayatının birtakım büyük sarsıntılara uğraması, çok büyük hadiselerle karşılaşması lazımdır. O zaman o kavmin içinde yetişen halk şairleri bu vakaları ayrı ayrı 'Parça Episodeler' halinde terennüm ederler. Göçler, sonra meydana çıkan bazı hadiseler, bütün mazisini şairlerinin şifahi rivayetlerinden öğrenen bu halk arasında yeni birtakım 'Parçalar'ın daha meydana gelmesine yahut bu gibi muhtelif menkıbeleri bir 'Kahraman' etrafında toplayan yeni 'Daire (cycle)'ler ortaya konulmasına sebep olur. Sonraları bu kavmin medeni seviyesi yükselerek, muhtelif amiller tesiriyle, siyasi içtimai bir birlik ihtiyacı da meydana çıktığı zaman 'Destanî' bir ruha malik olan bir halk şairi bu dağınık parçaları 'Daire'ler halinde toplar; bu daireleri de birbirine bağlayarak umumi 'Milli Destan'ı vücuda getirebilir. Böyle olmakla beraber bu kavim, bu 'Destan' devrini geçirdikten sonra da halk arasında yaşayan ve kısmen vaktiyle halk arasında yaşayıp sonradan kitaplara geçmiş olan parçaları birbirine kaynaştırarak birleştirir. 'Milli Destan'ı ilmi usullerle toparlayıp diriltmek imkânı da vardır. Mesela Finlilerin 'Kalevala'sını 'Lönnort' işte bu şekilde toparlayıp ortaya koymuştur.” görüşünü ileri sürer.

Özkul Çobanoğlu'nun ifadeleri ile ise,

Destan vakasını çok nadir haller dışında bir tek olaydan ziyade pek çok olay oluşturur. Bu nedenle de destanlardaki olayların sıralanıp sunuş şekli gerçek hayatta olduğu gibi değil, vakadaki çatışmanın/ düğümün çözümüne uygun olan bir biçimde düzenlenip verilir. Destan kahramanın hâl ve hareketleri, onun ''başka ülkeye sefere/ yolculuğa çıkması', kendi memleketini düşmandan kurtarması gibi olayların tamamı bir tek kişinin, başkahramanın karakteri etrafında birleştirilir. Onun kişilik özelliklerini belirgin kılmak için sırasına göre anlatılır; ayrı ayrı olayların fonksiyonu, başkahramanın kişiliğini ortaya koymaya hizmet edecek şekilde dikkati başkahraman üzerinde toplama kuralı''na göre düzenlenir.

Buna göre, destanlar, olaylar zinciri (vaka) bakımından belli bir tarihî döneme dayansa da, onları hiçbir zaman tek katlı ve yalın tarihi gerçeğin tekrarı olarak ele almaz daima çok katlı bir biçimde ele alış esastır. Bir başka ifadeyle, destan, çoğu kez, çeşitli zaman dilimlerinde meydana gelmiş bazen birbiri ile hiçbir ilişkisi olmayan olayları bile bir araya toplayıp hepsini başkahraman etrafında gerçekleşen olaylar olarak kurgular ve sunar.

1.1.4. Şikâri Destanı Hakkında Bilgi

Şikâri Destanı, âşıklık geleneğinin en uzun manzum ve mensur eserlerindendir. Şikâri Destanı, konusu bakımından kahramanlık üzerine kurulu olup Azerbaycan Türkçesinin Tebriz şivesiyle söylenmiştir. Destan 1969'lu yıllarda Tebriz kentinde anlatılmaya başlanmış büyük ilgi ve beğeniyle dinlenilmiştir. O dönemlerde âşıklar tarafından söylenen destanın kaseti elden ele dolaşmıştır. Şikâri Destanını söyleyen Âşık Yedullah herkes tarafından sevilip sayılarak büyük bir ün kazanmıştır. ''Destanı söyleyen Âşık Yedullah Tebriz'in ünlü âşıklarındandır. Aşığın kendi ifadesine göre Şikâri Destanını üstadı Âşık Hac Ali Ispenavlı'dan, oda üstadı Âşık Asker Gümüşkemer ve oda üstadı Âşık Samed Çakırcı'dan öğrenmiştir.'' (Kobatarian, 2013: 108).

Âşıklık geleneğinde nazımla nesirin içiçe olduğu bu destan Âşık Yedullah'ın ağzından bant kaydına alınarak 18 üstatname, 255 koşma ve 65 maniden oluşmaktadır. Destanda kullanılan nazım birimleri (4+4), (6+5), (4+4+3) duraklı hece vezni ile oluşmuştur. Âşık destana divani ile Hasta Kasım'dan şiirlerle başlar; yer yer

diğer üstat âşıklardan öğütlemeli şiirler (üstatname) söyler ve destanı âşıklık geleneğine uyarak ‘’duvakkapma’’ ile bitirir. Destanda Yanık Kerem, Karadağ Şikestesi, Koroğlu Kaytarması, Zarı Keremi, Ceyranı Keremi gibi âşık havaları da yer almaktadır.

‘Şikâri Destanı, 55 kasette yayımlanarak 1971 yılına kadar haftalık ve aylık olarak Tebriz’de Ayva kasetçilik tarafından çoğaltılmıştır. Destanın kasetleri Nabi Azeroğlu (Kobotarian) tarafından toplanmaya başlanmış ve daha sonrada özgün metni, TDK’nın önerdiği ortak Türk alfabesiyle sözlü ortamdan yazıya aktarılarak halk edebiyatına kazandırılmıştır. Destanda bugün dilimizde kullanılmayan, unutulmuş farklı sözcüklere rastlanılmaktadır. Dil malzemesi olarak destan kültürel bakımdan da önemli bir malzeme sunar. Destanın nazım ve nesir bir arada kullanılması açısından DedeKorkut hikâyeleriyle benzerlikler gösterir (Kobotarian, 2013:103-104).

Destanın ana kahramanı Şikâri, olağanüstü özelliklere sahip güçlü, kuvvetli kahraman bir âşıktır. Şikâri destanı aynı zamanda dini inanış ve unsurları ve beşeri aşkı da içine alan geniş kapsamlı bir metindir. Destanın genel konusu Şikâri ve oğulları Cihangir, Cihandar, Cihanbahş’ın Müslümanlığı yayması ve kötü düşman güçlere karşı verdikleri mücadeleler üzerine kuruludur. Şikâri ve oğulları fethettikleri yerlerde İslam bayrağını dikmiş ve kiliseleri camiye çevirmişlerdir. (Kobotarian,2013:12).

1.1.5. Şikâri Destanın Özeti

Eski zamanlarda Rum diyarında Şah-ı Dârâ adlı bir padişah yaşamaktaydı. Bu padişahın Şikâri ve Erçe adında iki oğlu var idi. Zamanla iki kardeş arasında taht kavgası yüzünden rekabet ve kıskançlık duyguları girer. Şah-ı Dârâ, Erçe’nin büyük olmasına rağmen kendinden sonra tahta geçecek kişinin küçük oğlu olan Şikâri olmasını ister. Çünkü Erçe habisi kötü niyetli duygulara sahip iken Şikâri ise iyi huylu, milletsever, adaletli ve vatanseverdir. Erçe bu durumu kabullenemeyince kardeşi Şikâri’yi ortadan kaldırmak istedi ve onu kandırarak bir ava götürmek istedi. Erçe ava giderken gezi sırasında kardeşini kuyuya attı sonrasında babasının yanına yalanlarıyla geri döndü. Erçe babasına Şikâri’yi aslanların parçaladığını söyledi.

Keyvan Soydager adlı bir tacir kuyunun oradan geçerken Şikâri’yi gördü, onu kuyudan kurtardı. Yemen diyarının padişahı Menzer Şah-ı Yemeni, Şikâri’yi Keyvan Soydager’den köle olarak satın aldı. Şikâri, burada kendini Hudâ-perest olarak tanıttı,

üst makamlara ulaştı. Menzer Şah-ı Yemeni'nin veziri Hocanda Vezir'in kızı Pernaz Hanımla birbirlerine âşık oldu ve evlendiler. Böylece Şikâri'nin ilk evliliği Pernaz Hanımla gerçekleşir.

Şikâri, fetih ve İslamiyeti yayma fikri ile yollara düştü, gittiği yerlerde birçok mücadeleler ve beraberinde evlilikler geçirdi. Evlilikleri sonucunda Cihangir, Cihandar ve Cihanbahş adlı üç erkek çocuğa sahip oldu. Şikâri gittiği yerlerde idealleri ve ülküsü uğruna birçok olağan ve olağanüstü düşmanlarla mücadeleler etti, savaşımlara katıldı, tutsaklık dönemleri geçirdi. Şikâri, Hızır Peygamber gibi ulu kişiler tarafından verilen özel güçlere sahip oldu. Bu özel güçlerle düşmanlarını yenebilecek tılsımları kırabilecek sihir ve büyülerden kurtulabilecek üstünlüklere sahip oldu.

Şikâri, yurdundan yuvasından ayrı kaldığı, tutsak olduğu dönemlerde ise erginliğe ulaşan oğulları Cihangir, Cihandâr ve Cihanbahş babalarını kurtarmak için yollara çıkarlar. Böylelikle bu kardeşlerin de gaza ve cihat ruhuyla yollara çıkması ile uğradıkları yerlerde çeşitli mücadeleleri ve evlilik serüvenleri başladı. Fethettikleri farklı ülkelerin padişah ve halklarını İslam dinine davet ederek Müslüman olmalarını sağladılar. Küçükken kardeşine hainlik eden ağabey Erçe'nin de aklı başına gelir, kardeşi Şikâri ile barışır ve onların ülküsüne o da katılarak yardım eder. Bütün verilen bu mücadeleler sonunda Şikâri'yi de kurtarıp herp birlikte ülkelerine döndüler. Bütün zafer ve mutluluklara ulaşan Şikâri kalan ömrünün sonlarını ise Allah'ın rızasını gözetmek ve ibadet etmekle geçirmeye karar verdi. Destanın sonunda bütün insanlığa ve kahramanlara iyi dileklerin yer aldığı bir dua ile biter.

2. ŞİKÂRİ DESTANINDA TİPLER VE MOTİFLER

2.1. Şikâri Destanında Tipler

Bazı özelliklerinin sabit kalarak ve değişmeden pek çok eserde karşılaşılan karakterler (Yardımcı, 2007: 50-69) tip olarak değerlendirilir. Türk kültürünün geleneksel halk anlatılarında tipler, toplumun yaşam tarzını ve bakış açısını yansıtır. *‘‘Tipler sosyal bakımdan manalıdır. Onlar muayyen bir devirde toplumun inandığı temel kıymetlerini temsil eder.’’* (Kaplan,1991: 5).

Tip, toplumsal değerlerin adeta kişilik kazanması, insanlaşmasıdır. Tipler, belirli dönemleri içerisine alan toplumun mana yüklediği inanışlarını ve kıymet biçtiği değerlerini temsil eden karakterlerdir. Tipler, anlatma esasına dayalı edebi eserlerin en aslî unsurlarındandır (Koçak, 2007: 56). *‘‘Tip, toplumun inandığı temel kıymetlerini temsil eder.’’* (Yardımcı, 2007: 50-69). Bu bakımdan halk anlatılarındaki tiplerin incelenmesi ve değerlendirilmesi; toplumun tarihini, kültürünü, doğru yanlış, iyi kötü, dost düşman anlayışını, inancını, korkularını, geleneklerini, inanışlarını yansıtmasında büyük önem arz eder. Toplumsal yaşamla bu denli yakın ilişki içinde olan kahraman modellerin tespitinde tiplerin tahlili ayrı bir öneme sahiptir.

İnsan tiplerini belirleyen ve ayırt eden yöntem, tipoloji kavramını oluşturur. Tipolojinin tanımı;

Folklor araştırmalarında yararlanılabilecek en elverişli metotlardan biri tipolojidir. Folklorda tipoloji kavramı, bir ya da birçok halkın aynı veya benzer olan mirasının karşılaştırılıp araştırılmasıdır. Bir halkın benzeri verimleri arasında tipoloji kuramı kullanılarak araştırma yapmak mümkündür. Araştırmalarda yapılacak karşılaştırmaların tümü tipoloji kapsamına girmeyeceği gibi, her unsur tek tek tipoloji yönünden ele alıp incelemek de mümkün değildir. Karşılaştırılanları kendi aralarında sınıflayıp yorumlamadan, millî kültürdeki yerini belirlemeden, eserdeki yerini tespit etmeden, üst üste yığmak tipolojiden uzaktır. Edebî tipoloji, eserde seçilen herhangi bir unsurun tipik özelliklerini araştırır (İbrayev, 1998: 45-47).

Edebî türlerde anlatının içerisinde yer alan tipler, toplum tarafından idealize edilen kahraman etrafında gelişir ve önem ihtiva eden yapısını onlar oluşturur. Anlatıların içerisinde yer alan asıl kahramanların etrafında birçok tip bulunur.

”Bunlar arasında toplumun sevmediği, küçük gördüğü, alay ettiği tipler de vardır” (Ekici, 1999: 124). Bu kişiler bazı eserlerde basit, bazılarında karmaşık bir kişiliğe sahiptir. Destanlarda genel basit ve değişime uğramayan aynı karakterli tiplere rastlanır. Toplumun kültürel özelliklerini tanımaya yardımcı olan, aynı devirlerin geliştirip meydana getirdiği bu sabit tipler, başka eserlerde de küçük farklarla görülebilir (Bars, 2015: 267).

Şikâri destanında, tüm halk anlatılarında yer alan genel sabit asli tipler bulunmaktadır. Destanda aslî kahramanın etrafında olayların akışına yön veren birçok tip bulunur. Bu tipler, destanda anlatılan olaylara yön verirken toplumun yaşayışını, milli kültür değerlerini yansıtır. Destandaki tipler, iyi ve kötü tüm yönleriyle gözler önüne serilir. Destanda iyiliğin, dürüstlüğün güzel ideallerin peşinde koşan tipler bulunurken bu karakterlerin tam zıttı olarak kötülük düşünen, idealleri yıkıcı, engelleyici tipler de vardır. Bu tip karmaşası, bu zıtlık hayatın gerçeklerine dair izler niteliğindedir.

2.1.1. Alp Batır Tipi

Türk destanlarında görülen örnek tip “alp” tipidir. Alp; kahraman, yiğit, cesur anlamlarında bir sözcüktür. “*Eski Türklerin yiğitlerine bu adı vermelerinin ilk koşulu yiğitlik, cesurluk, kişisel üstünlük, kahramanlık ve asalettir.*” (Yardımcı, 2007: 50-69).

Alpler güçlü, kuvvetli, dayanıklı, mert, yetenekli, yardımsever kişiliklerdir. Alpler, sıradan insanlar olmayıp soylu aileye mensup olan bir beyin veyahut da padişahın evlatlarıdır. Alpler belli bir yaşantının ve devrenin geliştirdiği karakterler olup; görünmez güçler tarafından korunan ve olağanüstü yeteneklere sahip kahramanlardır. “*Alpın; talih, baht, uğur, bereket gibi anlamlara gelen “devlet”e de sahip olması beklentiler arasındadır.*” (Şahin, 2010:271).

Alpler, toplumların mihenk taşını oluşturan değerlerle topluma mal olmuş kişilerdir. Kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeyen her daim lüzumlu ülkü ve hedeflerin peşinde koşan Alplar, kişilikleri ve davranışları ile toplumun saygı sevgisini kazanmışlardır. Alpler, için savaş bir yaşayış tarzıdır. Çünkü onların gerçekleştirmesi gereken birtakım amaç ve hedefleri vardır. Yiğitlikleri ve cesurlukları ile bilinen alpler dini inancı uğruna ve halkı için savaşan, onların refahını düşünen kötülüklerle mücadele eden kişilerdir. “*Alp kavramı genellikle Türk*

toplumunda her devrede yaşamış değerler haritasıdır, yazılı metinlerde, geleneksel hayatın sözlü verilerinde, tarihi kişilerin şahsiyetlerinde, devlet düzeninde, toplumun sevgi ve saygısını, toplumun takdir hükümlerini üzerlerinde toplamış şahıslar olarak görülürler.’’ (Öztürk, 2009: 52).

Şikâri Destanında görülen alp tipleri belli bir yaşantının geliştirdiği karakterlerdir. Alp, destanda yaşanan olaylara uzakta dahi olsa her daim hâkimdir, bu onların üstün özelliklerini gösterir. Şikâri Destanında alp tipinin özelliklerini asıl kahraman olan Şikâri oluşturur. Bunun yanında destanın ilerleyen bölümlerinde Şikâri’nin doğacak olan çocukları Cihangir, Cihandar ve Cihanbahş yaşları geldiğinde alp tipi özellikleri gösterirler. Şikâri ve oğulları senelerce gittikleri yerlerde İslamiyet’i yaymak uğruna düşmanlarıyla yılmadan yıkılmadan mücadele etmişlerdir. Yiğit ve korkusuz alpler, kâfirleri ve düşman tipleri bozguna uğratarak nice zaferlere ulaşmışlardır.

Şikâri Destandaki Alp/Batır tipleri;

- **Şikâri:**

Şikâri abisi Erçe gibi soylu bir ailenin oğlu ve bunun yanında şehzade olan bir karakterdir. Şikâri karakter özellikleri bakımından merhametli, adaletli ve hoşgörülü birisidir. Destan boyunca ona yardımcı kahramanlar ve karakterler Şikâri’yi hep çok sevmiş ve ona hep bağlılık göstermişlerdir. Şikâri’yi tanımlayan en önemli özellik onun yiğit, cesur ve korkusuz oluşudur. Şikâri Destanın başında kendisine abisi tarafından yapılan haksızlığın peşine düşüp kendi için adalet arıyor gibi görünse de destanın ilerleyen safhalarında içindeki bu adalet duygusunun sadece kendisi için istediği bir adalet değil çevresindeki herkese uygulamak istediği bir adalet olduğu görülmektedir. Zira gerçek bir kahraman kendi menfaatlerini düşünmez. Onun için ilk gelen ülkü halkı ve ailesidir. Şikâri’nin karakterinin ana özelliği Müslüman bir yiğit ve asker olmasıdır. Müslümanlık inancına göre hareket eden kahraman dünyaya barışı insanlara adaleti sağlamak ister. Bundan dolayıdır ki Şikâri karakteri gittiği bölgeleri fethederek oradaki halkları Müslümanlığa davet etmiştir. Şikâri yiğitliği ile Müslümanlığı harmanlayan ideal tiptir.

- **Cihangir:**

Cihangir, Şikâri destanında incelenmesi ve değinilmesi gereken bir diğer eril karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Cihangir, asıl kahraman Şikâri'nin en büyük oğludur. Kendisi babası gibi savaşçı yiğit ve kahraman bir tiptir. Babasının tüm özelliklerini kendi bedeninde taşımaktadır. Destanın ilerleyen bölümlerinde babasını bulmak için yola koyulan Cihangir bu uğurda çokça savaşta yer almış, sınavlardan geçmiş ve birçok savaşçıyı mağlup etmiştir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken en önemli husus Cihangir'in babası gibi olağanüstü bir zekâya ve güce sahip olan bir yiğit olmasıdır. Babasının yaptığı kahramanlıkların benzerlerini kendisi de göstermiş, bu özellikleri ile destan içerisinde oldukça önem ihtiva eder. Babasını arama yolculuğunun ilerleyen bölümlerinde diğer kardeşleri ile birleşmesi ve onların ağabeyleri olarak yol gösterici bir konumda olması Cihangir'i diğer iki kardeşinden ayıran öncü biri olmasından ötürü önemli kılar.

- **Cihandar:**

Cihandar, Şikâri'nin ortanca oğlu Cihangir'in ise küçük kardeşidir. Cihandar da Cihangir gibi yiğit ve savaşçı karakterli bir evlattır. O da babası gibi yüksek askeri bir zekâya ve büyük bir güce sahiptir. Şikâri gibi savaşçı ruha sahip olan Cihandar babası ve abisi gibi birçok düşmanını mağlup etmiştir. Abisi Cihangir gibi babasının peşine düşen Cihandar babasını düşmanlarından kurtarmak için yollara düşmüş ve bu yolda oldukça düşmanla karşılaşmıştır. Her düşmanını tıpkı babası Şikâri gibi bir akıl ve iman gücü ile mağlup eden Cihandar destanın önemli eril karakterlerindendir. Destan boyunca abisi Cihangir gibi babasının izinden giderek adalet ve Türk İslam anlayışı yolunda yürüyen Cihandar, Şikâri Destanı içerisinde Şikâri'den sonra incelememiz gereken en önemli karakterlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Cihanbahş:**

Kamerruh'un oğlu olan Cihanbahş abileri gibi oldukça cesur ve yiğit birisidir. Cihanbahş, on iki yaşına kadar babasının Şikâri olduğundan habersiz bir şekilde büyümüş ve dedesi Humayun Şah'ı da babası olarak bilmiştir. Fakat günlerden bir gün Cihangir ve Cihandar'ın yolu Gülistan-ı Erem'e düşünce

annesi Kamerruh Cihanbahş'a bu gelen iki yiğit kişinin onun abileri olduğunu bununla beraber Humayun Şah'ın onun babası değil aslında dedesi olduğu ile ilgili gerçekleri Cihanbahş'a anlatmıştır. Bunları duyan Cihanbahş dedesi Humayun Şah'ın askerlerini yanına almış ve abileriyle babasının ardına düşmüştür. Fakat Cihanbahş kardeşler arasında en küçüğü olduğundan abilerine göre daha toy ve deneyimsiz birisidir. Babasını ve abilerini arama yolculuğunda birçok düşmanın hile ve tuzaklarına yakalanmış, hapsedilmiştir. Tüm bu mücadeleler sonucunda ise hem kendi gücü hem babasının yardımıyla düşmanlarını yenip alt edebilmeyi başarmıştır. Destanın ilerleyen bölümlerinde yine babası Şikâri, abileri özellikle İslam adına büyük çabalar göstermiştir.

2.1.2. Alp/Batır Kadın Tip

Anlatılara konu olan kahraman tipolojisi içerisinde alp tipinde erkek karakterler olduğu gibi kadın tipler de oldukça dikkat çeker. Kadın tipler, bilge ve alp kişiliği, siyasî, sosyal alanlardaki üstün meziyetleri ile toplumun temel direği olup erkek Alplerin de en büyük yardımcısı konumundadırlar. Kadın tip, önce kendi benliğini oluşturan kimsenin zorunlu himayesine girmeyecek kadar bilge, korkusuz, güçlü, kuvvetlidir. Güzellikleri, zekâları, sağduyuları normal standartların üstündedir. Aynı zamanda ocağını ve ailesinin ayakta tutmak için birlikteliği inşa edendir. Kadın, asli tipler olmanın ötesinde destanların olmazsa olmaz kahramanlarıdır. Türk destanlarında kadın Alpler genellikle âşık, ideal eş, sevgili, anne, kız kardeş tiplerleriyle karşımıza çıkar. Bu kadınlar eşsiz güzellikleri yanında güçlü, kuvvetli, hünerli, yiğit, mert, bileği güçlü kadınlardır. Onlar aynı zamanda ülkesi ve ailesi için mücadele eden kocası için fedakâr ruhlu tiplerdir. Bu fedakârlık ruhunu taşıyan kadınların kahramanlığı, çoğu zaman erkeklerden de üstün olabileceğinin kanıtıdır. Kadınlar, insanlar tarafından her güzel şeyin sembolü olmuştur (Bars, 2014: 128)

Şikâri Destanında kadın Alp tipleri özelliklerini gösteren kişileri, Pernaz Hanım, Simizar Hanım, Hurşid Banu, Goncaleb, Kamerruh gibi güzel, akıllı, cesur kadınlar oluşturur. Onlar destanın en kıymetlileridir. Destan boyunca eşlerine olan vefaları, sadık kalışları, sevdaları, annelik vazifeleri, korkusuz oluşları, metanetleri, fedakârlıkları ile dikkat çekerler. Onlar eşleri yanında olmadığında dahi kendi ayakları üzerinde durabilen cesur tiplerdir. Destanın tamamlayıcısı olan bu kadın

tipler Alplerin zor zamanlarında yanlarında bulunan huzuru, güveni tesis eden üstün meziyetli olmazsa olmaz tamamlayıcıdır.

- **Pernaz Hanım:**

Hocand Vezir'in kızı olup Şikâri'nin evlendiği alp kadın tipi.

Babası Hocand Vezir gibi Şikâri'ye hem dost hem de eş olan Pernaz Hanım Şikâri'nin ilk eşi olmasından dolayı destan içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Şikâri yaralandığında onun yaralarını tedavi etmesi, Şikâri için endişelenmesi, onun ardından yas tutması ve dua etmesi her türlü şartlarda desteğiyle eşine dost olabilmesi Pernaz Hanım'ı destan içerisinde kadın karakterlerin en önemlilerinden kılar. Şikâri'ye gönlünü veren Pernaz Hanım, Şikâri'ye güzel bir eş olduğu kadar aynı zamanda yiğit, cesur bir kadın karakter olmasıyla da dikkat çeker. Cihangir adındaki oğlunu hem Müslüman hem yiğit evlat olarak yetiştiren Pernaz Hanım, asil Türk kadın özelliklerini destan içerisinde oldukça net bir biçimde yansıtmaktadır. Diğer karakterlerde olduğu gibi Pernaz Hanım karakteri de Müslüman Türk kadını özellikleriyle oldukça zengin ve bol motifli şekilde işlenmiştir.

- **Simizar Hanım:**

Yemen padişahı Menzer Şah-ı Yemeni'nin kızı olup Şikâri ile evlenen alp kadın tipi. Simizar Hanım destan içerisinde Şikâri'ye yoldaşlık eden kadın karakterlerden bir diğeridir. Şikâri gibi soylu ve yönetici bir aileden gelir. Simizar, Şikâri'ye gönlünü vermiş sevgilisi ve eşi olmuş önemli bir karakterdir. Şikâri'nin Simizar Hatun karakterine olan düşkünlüğü ve sevgisi Şikâri destanı içerisinde oldukça önem arz eder. Şikâri'nin Simizar Hatun'dan olma bir oğlu veya kızı olmamıştır. Bu sebepten ötürü birçok olayın içerisinde yer alan bu iki karakter arasında daha çok güzel manevi bir dayanışmanın olduğu görülür. Bu noktada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise Simizar Hanım'ın Şikâri'nin diğer üç eşini de sahiplenerek kocasını her şekilde koruyup kollaması ve gözetmesi durumuyla ilgilidir. Anlaşıldığı üzere destan içerisindeki Şikâri'ye yardımcı olan kadın karakterler genel itibarıyla yiğit, mert ve cesurlardır.

- **Goncaleb:**

Şah-ı Şüca'nın kızı olup Cihangir ile evlenen alp kadın tipi.

Destanın akış şemasına göre incelenmesi gereken bir diğer önemli karakterdir. Cihangir, Goncaleb için Ekvan Dev ile savaşmış ve onu öldürmüştür. Şah-ı Şüca Ekvan Devi öldürüp ülkesini ve halkını kurtardığı için Cihangir'e büyük bir minnet duymuştur. Goncaleb de Cihangir'in yiğitliğine, cesurluğuna ve mertliğine gönlünü verip ona âşık olmuştur. Böylelikle Cihangir Şah-ı Şüca'dan kızı Goncaleb'i almış ve onunla evlenmiştir. Yapılan bu evlilikten sonra Şah-ı Şüca ve ülkesi Cihangir'in karakterine, mertliğine ve cesurluğuna hayran kalmıştır. Bu sebepten ötürü hem Şah-ı Şüca hem de ülkenin tüm halkı Müslüman olmuştur. Bu noktada Goncaleb'e daha detaylı değinecek olursak; Goncaleb karakter olarak Cihangir'in bir aynası gibidir. Kendisi yiğit ve cesur bir Türk kadınıdır. Destan içindeki diğer kadın kahramanlar gibi eşine sürekli yardım eden gözü korku bilmeyen Goncaleb Türk alp kadın tipinin en iyi tasvir edilmiş örneklerindendir.

- **Efser Banu:**

Ergavan Şah'ın kızı olup Cihanbahş ile evlenen alp tipi.

Efser Banu, Şikâri Destanı tipleri incelememizde önemli olan bir diğer kadın karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Şebaheng Ayyar, Şikâri'nin en yakın dostlarından biri olup İslam ordusunun önemli bir komutanıdır. Şebaheng Ayyar, Şikâri'nin oğullarıyla kavuşmasından sonra bir ziyafette Cihangir ve Cihandar'ın güzel eşlere sahip olduğunu, eğlenip güldüğünü Cihanbahş'ın ise bir eşi olmadığından dolayı üzüldüğünü gördü. Bu durumu Şikâri'ye anlatan Şebaheng Ayyar Şikâri'ye devler şahı Ergevan Şah'ın kızını isteme konusunda fikir sunmuştur. Şikâri'nin iznini ve onayını alan Şebaheng Ayyar, Ergevan Şah'a giderek kızı Efser Banu'yu Cihanbahş'a istemiştir. Gel gör ki, Ergevan Şah'ın kızı Frengistan'daki Portakal-ı Firengi Şah ile nişanlıdır. Fakat Ergevan Şah kızının kâfir birisiyle evlenmesini istemez. Ergevan Şah, kızını Müslüman bir yiğidin oğluna yani Şikâri'nin oğluna vermek istediğini söyleyince, Şebaheng Ayyar, Efser Banu'yu Frengistan'dan kaçırıp Şikâri ve oğullarının yanına dönmüştür. Kız, Cihanbahş'ı görünce yumuşamış ve Cihanbahş'a gönül vermiştir, durum böyle olunca Şikâri oğlunu hemen Ergevan Şah'ın kızı

Efser Banu ile nişanlanmış ve evlendirmiştir. Burada değenilmesi gereken önemli hususlarda birisi de Ergevan Şah geçmişte Müslüman değilken Şikâri'ye ve onun oğullarına olan hayranlığından etkilenerek kedisininde Müslümanlığı kabul etmesidir. Böylece Şikâri'nin yaydığı Müslümanlık ile Müslüman olan Ergevan Şah, kızını da Şikâri'nin oğlu Cihanbahş'a vermek istemiştir. Bu noktada Efser Banu'ya odaklanacak olursak o da diğer kadın karakterler gibi adaletli törelî ve sevdalı bir kadındır. Şikâri'nin verdiği adalet ve eşitlik esaslı İslam savaşı'nda onun en küçük oğlu olan Cihanbahş'a gönlünü vererek ona yoldaşlık eden bir kadındır.

- **Hurşid Banu:**

Araplar Şahı'nın güçlü kuvvetli kızı olup Şikâri ile güreş yaparak evlenen alp tipi.

Hurşid Banu, Araplar Şah-ı Yemeni'nin yiğit kız kardeşidir. Şikâri'nin kendisine karşı gösterdiği dostluk ve arkadaşlıktan dolayı Yemeni kız kardeşi Hurşid Banu'yu Şikâri ile evlendirmek istemiştir. Yemeni'nin aracılığıyla tanışan Hurşid Banu ve Şikâri birbirlerinden hoşlanmışlardır.

Bu noktada Şikâri, en çok Hurşid Banu'nun yiğit bir kadın oluşundan etkilenmiştir. Hurşid Banu karakterini destan içerisindeki diğer kadın karakterlerden ayıran en önemli özelliği onun oldukça savaşçı güçlü bir kadın olmasıdır. Öyle ki Hurşid Banu kılıç sallamakta usta, ata binmekte hünerli ve savaşa gidebilecek kadar güçlü ve donanımlı bir kadındır. Hurşid Banu ve Şikâri'nin bu evliliğinden Cihandar isimli çocuk dünyaya gelmiştir. Cihandar Şikâri'nin ortanca oğludur. Zekâsı ve savaşa yatkınlığı ile hem babası hem de annesine oldukça benzemektedir.

- **Kamerruh:**

Humâyun Şah'ın kızı Şikâri ile evlenen alp tipi.

Kamerruh, Şikâri gibi mert ve cesur bir kadındır. At binip kılıç kuşanabilen Kamerruh, destan içerisindeki diğer karakterler gibi Türk kadını tipine uygun önemli bir kadın karakter olarak karşımıza çıkar. Şikâri'yi görünce ona gönlünü kaptıran Kamerruh, Şikâri ile evlenmiştir. Şikâri ve Kamerruh'un bu evliliğinden Cihanbahş dünyaya gelmiştir. Şikâri'yi her şartta ve her koşulda

destekleyen Kamerruh, Şikâri destanı içerisinde yiğit ve savaşçı Türk kadın kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır.

2.1.3. Ak Sakallı Bilge Tip

Eski Türklerde insanlara manevi yönde önderlik yapan, insanlığı iyiye güzele yönlendiren, aydınlatan, verdiği nasihat ve öğütleriyle gönüllerde taht kuran her daim saygı duyulan bir kişilik vardır. Bu kişiler “Aksakallı” adı ile ifade edilen bilge tiplerdir. Toplum içerisinde destanlarda bilge tipi “aksakallı”, “ata”, “hoca”, “koca”, “dede” gibi isimlerle kendini gösterir. “Ata”, insanları belalardan koruyan ruhtur (Koçak, 2007: 59).

Bilge tiplerin ilahî nitelikli sezgi güçleri de bulunmaktadır. İslâmiyet öncesi ve sonrası Türk destanlarında fark etmeksizin alplık ile bilgelik âdeta iç içedir. Türk destanlarında fikir alınan, bilgilerine başvurulmuş akıl danışılan olumlu özellikler taşıyan bilge tipi oldukça önemlidir. Türk destanlarında bilge tipler kahramanların verecekleri önemli kararlarda akıl hocalığı yaparak onlara yol gösterip yardımcı olurlar. Aksakallı bilge vasıfları en üst düzeyde olan manevi lider, öğüt veren bir tiptir. Bulunduğu toplumun huzuru için çabalayan, kötülüğe karşı iyilikten yana olan yol gösterici, çözümleyici özelliklere sahip bilge tipin özellikle aksakallı ve yaşlı olması, tecrübe sahibi olduğuna işaret etmektedir.

Aksakal bilge tipi, bilhassa Dede Korkut destanlarında karşımıza çıkarak Türk kültürünün ilk temsilcisi ve örneği olmuştur. Dedem Korkut olarak bilinen aksal ihtiyar tipi, bilgeliğin göstergesi olan Irkıl Ata gibi kimliklerle simgeleşmiştir. Dede Korkut, olaylara müdahale eden, müşkülliye çözüme kavuşturan, akıl veren bilgi sahibi birleştirici ve yatıştırıcı niteliklere sahiptir. Oğuz alplerine yol gösteren, nasihatler veren bilge tiptir. Dede Korkut hikâyeleri onun bilge tipi etrafında şekillenmiştir.

Şikâri destanında aksakal bilge tipi örneği kahramanın karar verme aşamasında karşımıza çıkar. Destanda görülen aksakallı ihtiyar tip, zihinlerde tasavvur ettiği şekilde gerektiği gibi tasarlanmış karakter olarak yer almaktadır. Kahraman fikir alabilmek için beldenin saygın kişilik kazanmış olan aksakallılarına başvurur. Çünkü aksakallı bilgiler tecrübe ve bilgileriyle öngörülü, çözüm üretici tiplerdir.

- Cihangir dedesinden babasının yanına gidebilmek için izin isteyince Hocand Vezir'de Müslüman büyüklerle istişare etmesi gerektiğini söyler. Hocand Vezir dedi: *“Oğlum burada yaşayan on beş bin Müslüman'ın büyükleri ve aksakallarıyla istişare etmem gerektir. Onları gizlice buraya toplayıp bu konuda düşüncelerini almam gerek. Bakalım onlar bu işe ne diyecekler?”* Cihangir bunu kabul etti. Gece vaktinde herkes toplandı, konuşuldu, planlar yapıldı. Cihangir bu kararlar sonucunda söylenilen, tarif edilenlere göre hareket etti (Ş.D, 131).

2.1.4. Bahşı-Şifacı Tip

Bahşı-Şifacı tipi destanlarda sağaltıcı, iyileştirici, onarıcı, bilgiyi aktarıcı özellikleri ile oldukça dikkat çeken tiplerdendir. Bu karakterlerin olağanüstü özelliğini vurgulamak için “bahşı”, sağaltıcı özelliklerini vurgulamak için ise “şifacı” adları kullanılmıştır (Fedakâr ve Aksoy, 2019: 112). Bahşı- şifacı tipi çoğu destanda olmazsa olmaz tipler arasındadır. Nitekim destanlarda siyasi yaşamın etkisinden dolayı kahramanların sürekli olarak mücadelelerinde darbe ve yara aldıkları görülür. Bahşı- şifacı tipler kahramanların yeniden eski gücüne kavuşması çaba gösterirler. Gerektiğinde günlerce kahramanın başında bekleyerek tedavi yöntemlerini uygular. Bahşı tipler aynı zamanda okuma yazma bilen bilgili, fal bakan, gelecekte haber veren, yol gösteren tiplerdir. Destanlarda herhangi olağan veya olağandışı bir olay çözülmesi gerektiğinde bu bahşı tiplere başvurularak görüşleri alınır.

Şikâri Destanında bahşı-şifacı tipi için, destan kahramanlarının dara düşüklerinde her zaman yanında olan bilgi sahibi Camasib Hekim örnek verilebilir.

- **Camasib Hekim**, kahramanların yaralarını saran iyileştiren bir kişiliktir. Kahramanın eski gücüne kavuşabilmesi için günlerce başında bekler. Camasib Hekim aynı zamanda bilge kişiliği ile dikkat çeker. Camasib Hekim fal bakma yeteneğine de sahiptir Camasib Hekim, önceden olabilecekleri öngören ve kahramanları uyaran, haber veren kişidir. Camasib Hekim'in bu özelliklerinden dolayı kahramanlar; olağanüstü tılsım, büyü olaylarında veyahut zor zamanlarında ne yapılması gerektiğine öğrenmek için ona başvururlar.

2.1.5. Olağanüstü Tipler

Olağanüstü gerçek veya normal olanla ilgili algıları aşan; tasavvur anlamında boyut, görüntü veya şekil olarak gerçek olandaki malzemeleri kullanan ama gerçeğin ve olağanın üstünde bunların dışında yer alan; eylem anlamında normal bir insanın veya hayvanın eylemlerinin çok üstünde faaliyetleri gerçekleştirme potansiyeline sahip ve gerçeklik sınırlarının dışında bir algı dünyasının bakış açısıyla kabul edilen bir olgu, kavram, nesne veya tasviri varlıktır (Sarpkaya, 2015:107).

Destanlarda yaşanan olaylarda olağanüstü kişiliklerin göstermiş olduğu birtakım güçler bulunur. Olağanüstü tipler, normal insanlarda olamayacak olağanın dışındaki vasıfları barındırır. Bu güçler kimi zaman olumlu özellikler gösterirken kimi zamanda olumsuz özellikler ortaya koyar. Destanlarda olağanüstü kişilik özellikleri normal insan görünümüne tiplerde var olurken dev, peri, cadı gibi doğaüstü tiplerde de görülmektedir. Olağanüstü her destanda muhakkak var olan bu tipler kimi zaman asıl kahramanların önüne engeller koyarken kimi zaman da kahramana yardımcı oldukları görülür.

Şikâri Destanında birçok olağanüstü kişilikler bulunur. Bu tipler olağandışı vasıfları bulunan tiplerdir. İnsan görünümüne fakat olağanüstü güçleri bulunan ve kahramana düşmanlık eden tipler vardır. Buradan anlaşılıyor ki, kahraman alplerin karşısına çıkan tipler de sıradan olmayıp kahramanla aynı güce eşdeğerlerdir. Destanda insan görünümüne olağanüstü tiplerin özellikleri hakkında bilhassa durularak tasvir edilmiştir. Örnek vermek gerekirse;

- **Kertaş-ı Filsevar**, günde bir deve yerd. Günde bir deve onun için kesilirdi. Devenin etini şişe çekip şarap ile birlikte yiyen bir tipti. (Ş.D. ,74)
- Serheng-i Şami'nin Şikâri ve ordusunun üzerine yolladığı **Zelzele Zengi**, insan eti yiyen olağanüstü güçlere sahip bir tiptir. (Ş.D. ,96)
- **Keys-i Remmah-ı Arap**, günde bir deve yiyen bir tiptir. (Ş.D. , 96)
- **Hunhari Şami**, iri yarı ve bedeni tılsımdandır. Onun vücudunda kılıç kesmez, ot yakmaz ve su boğmaz özelliği olan bir tiptir.(Ş.D. , 97)

- **Serefraz Şah**, yarı adam yarı dev şeklinde perilerin padişahı idi.
- **Elave Şah**, devlerin padişahıydı. (Ş.D. ,239)
- **Ergevan Şah**'ın bedeni sihirli olduğu için ateş yakmaz, su boğmaz ve kılıç kesmez özelliği var idi.(Ş. D. , 259)
- **İfrit-i Büzürg**, hem yerde hem de gökte savaşabilen olağanüstü güçlere sahip bir tipti. (Ş. D. , 300)

Bu tiplerin dışında hayal gücünü zorlayan doğaüstü birçok tiplere vardır. Kahramanın karşısına dev, cadı vb. mitik yaratıklar şeklinde çıkarlar Bu tipler kahramanın hedefine ulaşmasında önüne set koyan, engelleyici olağanüstü tiplerdir. Bu tipler; güçlü kahramanı yenebilmesi, yenilgiye uğratabilmesi için tek çare olarak en iyi bildikleri yöntemleri uyguladılar. Şüphesiz ki bu yöntemler tılsım, büyü gibi sihirli yollarla gerçekleşir.

Şikâri Destanında;

- **Hekime Cadı,**
- **Nene Cadı,**
- **Tufan Cadı,**
- **Senuber Dev,**
- **Muallak Dev,**
- **Rahdar Dev,**
- **Ververe Cadı,**
- **Hemheme Cadı,**
- **Zefran Cadı**
- **Fitne Cadı**
- **Hemle Cadı** gibi olağanüstü sihirbaz ve büyücü tipler bulunur.

2.1.6. Düşman Tipler

Türk destanlarında yer alan düşman tipler, destan kahramanının yaşamına ve ait olduğu toplumuna, değerlerine zarar veren tiplerdir. Destandaki düşman tiplerin en büyük amacı kahramanın yapacaklarını sekteye uğratmak ve mağlup olmasını

sağlamaktır. Düşman tipler iyi huylu kahramanın zıtlıklarını yansıtan ve temsil eden tiplerdir.

Halk anlatılarındaki olayların temelinde yer alan düşman ve kahraman mücadelesi olay örgüsünün dönüm noktalarını oluşturmaktadır. Düşman tipler, kahramanın zaferlere ulaşmasında, hem ailesini hem de yurdunu korumasında, sevgilisine ulaşma yolunda sihir, entrika, hile yöntemleri ile en büyük engeli oluşturarak kahramanın karşısında rakip olarak yer almışlardır. Destanlarda iyi ile kötünün yer aldığı tip karmaşası esere anlam bakımından farklı bir bakış açısı kazandırırken içerisinde yer alan kahramanlara da bir değer boyutu kazandırır. Destanda kötü kahramanların olması asli kahramanların önemini daha çok ön plana çıkarmasına vesile olur. Destanlarda olması gereken en önemli unsurun zafere ulaşma yolunda edilen mücadeleler olduğu düşünülürse anlatı içerisinde iki zıt tarafın olmayışı düşünülemez. Kötülükler def edilerek iyiye ulaşılır. Bu bağlamda kahramanın sahip olduğu nitelikler, düşman tipinin sayesinde ortaya çıkmaktadır.

Şikâri Destanında karşılaşılan kötü düşünceli düşman tipler, genellikle ülkeleri yöneten tiplerden oluşur. Kahramanların önüne sürekli engeller çıkaran onların amaçlarına ulaşamaması için ellerinden geleni yapan büyük güç ve ordulara sahip olan tiplerdir.

Destandaki düşman tiplere örnek verilecek olursa;

- **Erçe:**

Destandaki başkahraman Şikâri'nin kardeşi olan düşman tip.

Erçe, Şikâri destanının başında Şikâriye baş düşman olarak motiflenen bir tiptir. Erçe özellik olarak acımasız, merhametsiz, gözü makam ve mevkinden başka hiçbir şey görmeyen ve bu uğurda kendi ailesini ve kardeşini dahi gözünü kırpmadan yok edebilecek bir karakter olarak tanımlanabilir. Şikâriden büyük olması sebebiyle tahta oturma hakkını kendinde gören Erçe'nin gözünü büyük bir hırs bürümüştür. Şikârinin ona olan sevgisini ve aslında tahta gözü olmadığını ise fark edememiştir. Bundan dolayı Erçe bir hile düşündü ve kardeşini kandırarak ava götürdü. Ava giderken Erçe kardeşine bir kuyuyu göstererek kuyunun dibinde tatlı bir suyun olduğunu eğilip oradan su içmesini istedi. Şikâri su içmek için kuyuya yöneldiğinde Erçe onu kuyuya attı. Erçe, başta düşman karakterler gurubuna girse de daha sonrasında yaptıklarından

pişman olmuş ve kardeşinden af dilemiş, kardeşinin safında yer almıştır. Verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere Erçe karakteri Şikâri destanında olayların başlangıç seyrine de yön veren oldukça önemli ve değerli bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Serhengi Şami:**

Şam kentinin padişahı. Kahramanlara engel koyan sürekli mücadele halinde olan düşman tip.

Destanın akışına göre kilit rol oynayan diğer bir karakter ise Serhengi Şami karakteridir. İdeal kahraman tipi Şikâri'nin karşıtı olan baş düşman Serhengi Şami, birçok ülke ve devletin korktuğu adaletsiz ve kötü bir karakterdir. Serhengi Şami, Şikâri'ye karşı en büyük düşmanlığı ve saygısızlığı onun gönül verdiği Simizar Hatuna göz koymasıyla yapmıştır. Serhengi Şami, Simizar Hatunu kaçıırarak yıllarca sarayında tutsak etmiştir. Şikâri ile Serheng-i Şami'nin aralarındaki aşk ve namus üzerine başlayan savaşlar, sonrasında İslam ve Müslümanlık davası üzerine devam etmiştir. Çünkü Şikâri, Serhengi Şami'ye destan içerisinde ne kadar düşman olsa da onun doğru yolu bulabilmesi için mücadele ve Müslümanlığa davet etmiştir. Şikâri genellikle birçok düşmanını savaşmadan önce Müslümanlığa davet etmiş ve uyarmıştır. Fakat Serhengi Şami, Şikâri ile dost olma yoluna girmemiş aksine destanın ilerleyen kısımlarında Şikâri'yle olan düşmanlığını daha da ileri seviyeye taşımıştır. Kendi çıkarları doğrultusunda Şikâri'yi yenme uğruna her türlü sihri, kurnazlığı, yalanı ve hileyi kullanan Serhengi Şami, Şikâri'ye karşı yüzlerce tuzak kurmuş hatta onu sarayında tutsak etmiştir. Serhengi Şami, Şikâri'yi yenmek için ne kadar hileye, tuzağa başvursa da onu bir türlü yenememiştir. Şikâri'ye karşı her türlü düşmanca girişimi sergileyen Serhengi Şami, bu davranışları sebebiyle hem Türklere hem de İslam'a düşman tip olarak destanın içinde yer almıştır.

- **Hunhar-ı Şami:**

Şikâri'ye düşman olan diğer bir tip.

Hunhar-ı Şami'nin diğer düşmanlardan farkı onun vücudunun tılsımlı olmasıdır. Öyle ki sihirli bir bedene sahip olup yapısı itibarıyla iri ve

kocamandır. Bu özellikleri ile Hunhar-ı Şami, Şikâri için büyük ve önemli bir düşmandır. Hunhar-ı Şami, Serhengi Şami'nin ordusuna katılıp savaş meydanında Şikârinin karşısına çıkmıştır. Hunhar-ı Şami ile Şikâri dört gün boyunca gece gündüz savaşmıştır bu durum iki karakterinde olağanüstü bir güce sahip olduğunu anlama noktasında önemli bir detaydır. Dört gün boyunca birbirini yenemeyen Hunhar-ı Şami ve Şikâri en sonunda birbirlerinin kemerlerinden tutup kaldırmaya karar vermişlerdir. Kim kemerden tutup karşıdakini kaldırırsa ve yere çalarsa kaldıran kişi galip gelecek ve düşmanın başını kesmeye hak kazanacaktır. Alınan bu karardan sonra iki tarafta birbirlerini kaldırmayı denemişlerdir. Hunhar-ı Şami, Şikâri'yi bir türlü yerinden oynatamamıştır. Şikâri her düşmanına yaptığı gibi Hunhar-ı Şami'yi de Müslümanlığa davet etmiştir fakat Hunhar-ı Şami Müslümanlığı kabul etmeyip Şikâri ile tekrar savaşma yolunu seçmiştir. Sonuç olarak Hunhar-ı Şami Şikâri tarafından alt edilmiş ve öldürülmüştür.

- **Serefraz Şah:**

Gülistan-ı Erem'in padişahı olup yarısı adam yarısı dev şeklinde olan düşman tip.

Serefraz Şah'ın Reyhane Peri isminde bir kızı vardır. Kızını tılsımlı bir bölge olan Meşe-i Malike'de saklamıştır. Bir taraftan Simizar Hanım, Nazik Beden, Goncaleb ve Pernaz Hanım'da Serhengi Şami'nin tutsaklığından ve zulmünden kaçmaya çalışırken yanlışlıkla bu tılsımlı bölge olan Meşe-i Malike'ye girmişlerdir. Seferaz Şah'ın insanlardan sakladığı kızı Reyhane Peri ise kendi topraklarına gelen bu insanları görünce; “*Babam sizi öldürür.*” diyerek onları korumaya almış ve saklamıştır. Fakat bir süre sonra Reyhane Peri'nin babası Seferaz Şah kızının yanına gidip gelirken aldığı insan kokusundan şüphelenmiş ve bu kızları bulmuş ve daha sonrasında ise onları kaçırmıştır. Bu sebepten ötürü Seferaz Şah, Şikâri'ye baş düşman karakterlerden biri olarak tasvir edilmiştir. Serefraz Şah da tıpkı diğer düşmanlar gibi kaçınılmaz bir son ile Şikâri tarafından alt edilmiş ve öldürülmüştür.

- **İfrit-i Büzürg:**
Şikâri ve İslam ordusuna karşı savaş açan Serefraz Şah'a yardım eden ve onlarca büyücüsüyle savaş meydanına gelen düşman tip.
- **Kuh-Peyker-i Şami:**
Serheng-i Şami'nin pehlivanlarından olup Şikâri'nin üzerine yürüyen düşman tip.
- **Kertas-ı Filsevar:**
Serhengi Şami'nin pehlivanlarından olup İslam ordusunun üzerine yürüyen düşman tip.
- **Şah-ı Gûlan:**
Şikâri'yi öldürmek için üzerine devleri yollayan düşman tip.
- **Zefran Cadı:**
Şikâri'nin oğlu Cihanbahş'ı kaçıran tip.
- **Ergevan Şah:**
Firengistan'ın padişahı İslam ordusuyla savaşan düşman tip.
- **Huşeng ile Puşeng:**
Serhengi Şami'nin oğlu olup İslam ordusunun karşısında duran tip.
- **Müsruk ile Müzrub:**
Firengistan padişahlarından olan düşman tip.
- **Sindirus Pehlivan:**
Serefraz Şah'ın oğlu olup Şikâri üzerine savaş açan düşman tip.

2.1.7. Yardımcı Tipler

Destan kahramanı, ülküsünü gerçekleştirmek ve hedeflerine ulaşmak için genellikle emellerini yalnız başına gerçekleştirir. Ancak destan kahramanı her ne

kadar güçlü, kuvvetli ideal bir kahraman, yenilmez bir savaşçı kişiliğe sahip olsa da onun da zor durumda kaldığı, sıkıştığı anda yardıma ihtiyaç duyduğu zamanlar vardır (Şahin, 2010: 302). Kahraman özellikle önüne çıkan coğrafi engelleri aşabilmek, gideceği yolu doğru seçebilmek veya yolda karşılaşılabileceği tehlikelerle ilgili bilgi almak için yardıma ihtiyaç duyar. Bundan dolayı kahramanın yanında bulunan veyahut sonradan ortaya çıkan yardımcı bazı tipler vardır.

Şikâri Destanında yardımcı karakterli tipler, başkahramanın karşılaşacağı tehlikeleri, zorlukları önceden bildirerek daha hızlı ve daha kolay bir şekilde çözmesini, sonuç elde etmesini sağlarlar. Kahramana yardım işlevini üstlenen bu tipler, olağan insanlardan olabileceği gibi olağanüstü varlıklardan da olabileceği görülür. Yardımcı tipler, kahramanın yanında yer alarak düştüğü belaları sıkıntıları def etmesinde yardımcı olurlar. Destanda kahramanın maceralarında, aşılan diyarlarda geçtiği yollar boyunca rastladığı ve yardım aldığı başka olağan kişilere de rastlanır. Fakat destan içerisinde en çok ön planda olan ve adının çokça zikredildiği tipleri daha geniş kapsamlı tanıtmakta fayda var.

Şikâri Destanında yardımcı tiplere örnek verildiğinde,

- **Hocand Vezir:**

Menzer Şah-ı Yemeni'nin vezirlerinden olan, Şikâri'nin evlendiği Pernaz Hanım'ın babasıdır. Zor günlerinde her daim Şikâri'nin yanında olan yardımcı tip.

Menzer Şah-ı Yemeni 'nin iki baş vezirinden birisidir. Hocand Vezir, Yemeni'nin sevgisini ve güvenini kazanmıştır. Hocand Vezirin destan içerisindeki en önemli özelliği Şikâri'yi ölümden kurtaran bir tip olmasıdır. Şikâri'ye karşı adalet uygulamak isteyen Hocand Vezir, Menzer Şah-ı Yemeni'ye Şikâri'yi sorgulayacağını söyleyerek onu herkesten habersiz evinde güzelce ağırlayıp konuk etmiştir. Hocand Vezir'in Şikâri'yi sevmesinin en büyük sebeplerinden birisi de kendinde Müslüman olmasıdır fakat bu durumu saraydakiler bilmez. Hocand Vezir, Şikâri'ye sahip çıkmış kızını onunla evlendirmiş ve her daim yanında bulunmuştur. Hocand Vezir tipi ile ilgili Şikâri'nin dostu ve onun yoluna baş koyan yüksek bir mertebede bulunan Müslüman yardımcı bir tip diyebiliriz. Bu yönleriyle Hocand Vezir karakteri oldukça değerli ve önemlidir.

- **Keyvan Sovdager:**

Şikâri'yi kuyudan kurtaran dost ve yardımcı tip.

Erçe ve Şikâri arasında gelişen çekişme sonucu Erçe kardeşi Şikâri'yi kuyuya atmıştır. Keyvan Sovdager de Şikâri'yi kuyudan kurtaran ve destanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere Şikâri'nin sürekli yanında olan yine önemli eril karakterlerden birisidir. Şikâri'yi atıldığı kuyudan kurtarıp kendi yanında ağırlamış yedirmiş, içirmiş ve koruyup kollamıştır. Keyvan Sovdager, bu yönleriyle Şikâri'nin en önemli dostlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır

- **Firuz Ayyar:**

Şikâri'nin pehlivanlarından olup ve yanından ayrılmayan her türlü ihtiyaca koşan yardımcı tip.

Firuz Ayyar, destan içerisinde Şikâri'ye yardımcı olan erkek karakterlerin en önemlilerinden birisidir. Firuz Ayyar, kırk haramiler grubunun aşçıbaşısıdır. Haramiler grubunu doyurmak için dağdan şehre inmiş ve tesadüfen Simizar Hanım'ın amcaoğlu Kahraman'ın vurduğu kılıç darbesiyle ağır yaralanan Şikâri'yi bulmuştur. Şikâri'yi Haramilerin mağarasına götürmüş ve onu orada tedavi altına alarak, ölümden kurtarmıştır. Firuz Ayyar'ın geçmişinde yağmacılık ve kötülükle geçen bir ömür olsa da Şikâri'ye yardım ettikten sonra iyi birine dönüşen bir tiplikle karşımıza çıkar. Nitekim destanın ilerleyen bölümlerinde de Firuz Ayyar ve kırk haramiler grubu kötülükten ellerini çekerek Şikâri'nin yolundan gitmeyi tercih etmişlerdir. Onlar sayesinde asıl kahraman Şikâri karakterinin destan içerisindeki önemi daha da belirginleşmiştir.

- **Şirzad-ı Tigzen:**

Şikâri'nin ağabeyi Erçe'nin oğludur yani Şikâri'nin yeğenidir. Amcası Şikâri'yi sonradan tanıyan ve onun yanında yer alan yardımcı tip.

Destanın akış şemasına göre incelememiz gereken diğer önemli bir tip ise Şirzad-ı Tizgen'dir. Serhengi Şami'nin yardıma gelen pehlivanlar ve ordusu Şikâri'nin gücüne kuvvetine dayanamayıp sürekli yenilgiye uğramışlardır. Bunun üzerine Serheng-i Şami, Erçe'den de yardım istemiştir. Erçe ise oğlu

Şirzad-ı Tizgen'i 400.000 kişilik ordusuyla birlikte Serhengi Şami'nin yardımına göndermiştir. Şirzad-ı Tizgen, Şikâri'nin öz amcası oluşundan habersiz bir şekilde savaşa gider. Fakat Şikâri, Şirzad-ı Tizgen'in kendi yeğeni olduğunu anlamıştı. Şirzad-ı Tizgen ve ordusunu yakalayan Şikâri, Şirzad-ı Tizgen'e sorular sorar. Şikâri, yeğeni Şirzad-ı Tizgen'in her şeyden habersiz olduğunu anlayınca ona amcası olduğunu açıklamış ve abisi Erçe'nin kendisine yaptığı haksızlığı yeğenine anlatmıştır. Babası tarafından amcası Şikâri'yi öldürmek için gönderildiğini anlayan Şirzad-ı Tizgen babasına karşı öfke duymaya başlamış ve ondan intikam almak için yemin etmiştir. Bu değinmelerden sonra Şirzad-ı Tizgen karakterini genel olarak tekrar inceleyecek olursak; o da amcası Şikâri gibi mert ve adaletli birisidir. Amcasının yaşadığı haksızlığı görünce babasına düşman olacak kadar büyük bir merhamet ve adalet sahibidir. Şirzad-ı Tizgen, amcasına yoldaş olmuş, onunla savaşmış ve İslam ile adaleti gittiği her yere götürmeye çalışarak amcasının birçok karakter özelliğini üstünde taşımıştır.

- **Humâyun Şah:**

Şikâri'nin dava ve adalet yolundan ilerleyen, her zaman Şikâri'ye destek olan, yoldaşlık eden dost ve yardımcı bir tip.

Öyle ki arada oluşan bu güzel dostluğun pekişmesi için Humayun Şah, kızı Kamerruh'u Şikâri ile evlendirmiştir. Destanın ilerleyen bölümlerinde Şikâri'nin Serhengi Şami'ye esir düşmesi sebebiyle Şikâri'nin en küçük oğlu olan Cihanbahş'ı koruyup kollamış hem dedelik hem de babalık etmiş önemli yardımcı bir tiptir.

- **Şebru Ayyar:**

Kâfir ordusunda yer alan ancak rüyasında Hızır Peygamber tarafından Müslüman olarak İslam ordusuna katılan tip.

Şikâri ve oğullarının her zaman sıkıntılı zamanlarında koşan en büyük yardımcı tiptir.

- **Keys-i Remmah-ı Arap:**

Kâfir komutanlardan olup Şikâri'ye yenildikten sonra oniki bin askeriyle Müslüman olan ve Şikâri'ye en büyük yardımlarda bulunan tip.

- **Keyvan Soydager:**

Şikâri'yi kuyudan kurtaran ve birçok düşman ellerinden, tutsaklıklardan kurtaran tip.

- **Şah-ı Şüca:**

Gülbar şehrinin padişahıdır. Müslüman olup kahramanın yanında olan yardımcı tip.

- **Şemkur Ayyar:**

Tılsımlarda kahramanlara yardım eden tip.

- **Şütür-ser Dev:**

Serefraz Şah'ın tılsımında bulunan yedinci dev. Şikâri'nin Tılsım-ı Heyhat'ten çıkmasına yardımcı olan tip.

- **Eflak Dev:**

Heft Kule-yi Kaf'ta yaşayan Cihanbahş ve Şebaheng'i Kaf Dağı'na ulaştıran tip.

Destanda hayvanlardan oluşan yardımcı tipler de bulunur;

- **Tâvus:**

Tâvus tılsımında, yetmiş iki farklı şekile bürünen tip. Cihangir'in savaşına gelen daha sonrasında Müslüman olan Şikâri ve Cihangir'e yardım eden tip.

- **Merkeb-i Ejderhar:**

Şikâri'nin en büyük yoldaşı ve yardımcısı olan atı.

- **Şah-ı Murgan:**

Kahramanların tılsımları aşması için yol gösteren yardımcı bir kuştur. Destanda kahramanın macerası sırasında karşısına çıkan yaşlı yardımcı olağan tipler bulunur. Bu kimseler genellikle güngörmüş yaşlı bir kadın ya da erkektir. Bu tipler kahramana, karşılaşacağı zorlukları nasıl bertaraf edebileceği hakkında açıklamalarda bulunur yol gösterirler.

- **Cemceme Cadı:**

Şikâri'yi tılsımdan çıkarmaları için Şebaheng Ayyar, Tavus, Reyhane Peri ve Zefran Cadı'ya yol gösterip yardım eden tip. Bir şah kızı olan Cemceme Cadı, büyücüler tarafından çölün ortasına getirilmiş yaşlı kadın tipi.

- **Pir-i Vakıf:**

Cihandar'ın tılsımları aşmasında yol gösteren ve yardımcı olan yaşlı tip. Destanda kahramanlarına bazı kadınlar yardımcı olur. Kahraman, çoğunlukla büyücü, yaşlı ve bazen de düşman kızlarından bilgi alır, onların yardımıyla düşmanını tanır, kolaylıkla hedefine ulaşır.

- **Nâzik Beden:**

Serheng-i Şami'nin kızı. Simizar Hanım ve diğer tutuklulara yardım eden tip.

- **Reyhane Peri:**

Serefraz Şah'ın kızı olup İslam ordusunu sürekli yardım eden tip.

- **Efser Banu:**

Kahramanlara bazen kötü güçlerden haber getiren yardımcı tip. (Efser Banu adında destanda iki farklı tip bulunur).

2.1.8. Hilekâr Tipler

Hilekâr tipin temel özelliği, kendi çıkarı için hileye başvurmak ve böylelikle insanları zor duruma sokmaktır. Hileci/kurnaz tipler, asıl kahramanlara kin ve düşmanlık besler, türlü hile ve düzenbazlıkları ile onları tuzağa düşürürler. Asli

kahramanların aklını çelerek veyahut da zayıf anlarını yakalayarak kurnazlık etmek, oyunbozanlık etmek bu tipin en temel özelliğidir. Hile yapmak onların doğasında vardır. Hilekâr tipler, pasif, güçsüz, plancı kurnaz karakterlerdir. Çünkü onlar ancak türlü hilelerle bazı işlerin içinden çıkabilir kahramanın karşısında üstün gelebilir. Fakat bu galibiyet yenilmez kahramanların karşısında geçicidir (Şahin, 2010: 301). Destanlardaki hilekâr tipler, olağanüstü özelliklere de sahip olabilir.

- **Serheng-i Şami:**

Şikâri ile girdiği savaşta, savaş ahlakına uymayan hilekâr tip.

- **Erçe:**

Kardeşi Şikâri'yi oyun oynama vaadiyle kandıran hilekâr tip.

- **Ververe Cadı:**

İslam koşununu geceleyin uykuda yakalayıp sihir okuyarak tılsıma düşüren hilekâr tip.

- **İfrit-i Büzürg:**

Savaş kurallarına uymayan hilekâr tip.

- **Vasvas Cadı:**

Ceylan şekline bürünerek Cihandar'ı kandıran hilekâr tip.

2.1.9. Haberci Tipler

Eski devirlerin bir uzantısı olan destanlar, yaşanan devri yansıtır. Destanda birçok olaylar, mücadeleler, entrikalar yaşanır. Bu durumlar iletişimin kolay olmadığı dağ, bayır, ova vb. yerlerde gerçekleşir. Bundan dolayı birtakım bilgilerden haberdar olmak için çeşitli durumları bildiren haberciler bulunur. Haberci tipler kimi zaman olumlu hali ile kahramana yardımcı olurken kimi zaman da olumsuz halleriyle düşmana yardımcı olan tiplerdir. Bu kişiler, olağan veya olağanüstü tiplerden oluşur.

Şikâri destanında kahramanın ideallerine ulaşması için önüne engeller koyan fesatlıklarıyla düşmanın yanında yer alan haberci tipler bulunur. Kahramanın yanında

yer olarak önceden gelebilecek tehlikeleri veyahut da güzel olayları bildiren iyi niyetli haberci tipler de bulunur.

Şikâri destanında düşmana yardım eden haberci tipler;

- **Aşçı kadın:**

Şikâri ile Cihangir, Serheng-i Şami'nin haremliğinde tutsak edilen sevgilileriyle birlikte vakit geçirdiklerini gören ve bu durumu hemen gizlice Serheng-i Şami'ye haber eden tip.

- **Serheng-i Şami'nin habercileri:**

Sarayında tutsak ettiği kızların kaçtığını ve Heyhat adındaki tılsım ülkesine düştüklerini Serheng-i Şami'ye haber veren tipler.

- **Encüm Peri:**

Serefraz Şah'a gidip Şikâri'nin Meşeyi Mahlike'ye girdiğinin haberini veren olumsuz haberci tip.

- **Ergevan Şah'ın pehlivanı Şebaheng Ayyar:**

Elave Şah'a Reyhane Peri ile Şikâri'nin evlendiği haberini bildiren olumsuz haberci tip.

- **Serefraz Şah'ın habercisi Menculus Dev:**

Elave Şah'a haber ulaştıran tip. Öyle ki destanda haberci tipler için şu ifade geçer: *“Perilerde bir gelenek vardır: Haberci geldiğinde önce onu yedirip içirirler, daha sonra mektubunu alırlar.”* (Ş.D. , 243)

Kahramana yardımcı olan iyi niyetli haberci tipler;

- **Encüm Peri:**

Sevgilisi Simizar Hanım ve diğer kızlara Şikâri'nin şehre vardığı haberini ulaştıran tip.

- **Devler Padişahı:**

Reyhane Peri, Şikâri'yi tılsıma düşürünce onu kurtarmaları için Emiri Cezire ve Piraye Peri'ye olayları haber eden tip.

- **Şütür-ser Dev:**

Şikâri'nin ölmediğini, bir adada tılsımda olduğunu ve ona yardıma gitmeleri için Reyhane ve Tavus'a haber eden tip.

- **Pirane Peri:**

Reyhane Peri'ye sevgilisi Şikâri'den haber getirmeleri için perileri görevlendiren tip.

- **Encüm Peri:**

Serefraz Şah, Simizar Hanım'ı kaçırdı Şikâri ve Cihandar'a bu durumu haber eden tip.

- **Ferzana Vezir:**

Erçe'nin Süleyman Sani'ye yazmış olduğu mektubu götüren haberci tip.

2.2. Şikâri Destanında Motifler

Motif, güzel sanatların kollarını ihtiva eden; musiki, resim, mimari ve edebiyat gibi alanlarda kullanılan bir terimdir. Motif, hikâyenin parçalanamayan en küçük unsuru ve parçasıdır. Anlatmaya dayanan halk edebiyatı mahsullerini ayakta tutan, unutulup yok olmak ve başkalarıyla karıştırmaktan kurtaran, her birinde mutlaka yer alan temel öğeler arasında motifler bulunmaktadır. *''Halk nesrinde motif olabilmesi için, olağanüstülüğün olması gerekmektedir. Bu olağanüstülük kahramanda, olayda, zamanda, mekânda, kısacası bir nesirdeki her türlü hadisede karşımıza çıkmaktadır.''*(Alptekin,1997:297). Motif, hikâyenin parçalanamayan en küçük unsuru ve parçasıdır. Anlatmaya dayanan halk edebiyatı mahsullerini ayakta tutan, unutulup yok olmak ve başkalarıyla karıştırmaktan kurtaran, her birinde mutlaka yer alan temel öğeler arasında motifler bulunmaktadır. (Bakırcı, 2010: 4).

Motif kavramı, edebi kuramları inceleme yönteminin önemli terimlerindenidir. Motif, Stith Thompson başta olmak üzere pek çok araştırmacı tarafından tanımlanmıştır. **Motif Index of Folk Literature** adlı eserinin sahibi olan Thompson, motifi, “*Motif bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır.*” şeklinde açıklamaktadır (Ekici, 1998: 30-31). Stith Thompson motifleri sistematik hale getirerek kolaylık sağlamıştır.

Thompson yine motifi şu şekilde tarif eder;

Yazının toplum düzenine hâkim olmadığı dönemlerde, kültürler için bir tür muhafaza, ambar, hafıza vazifesi gören (masal, efsane, destan, hikâye, fıkra, bilmece, türkü, mani, atasözü, deyim vb. gibi) estetik dil yaratılarının büyülu yapı taşlarıdır. Estetik kültür yaratılarının en küçük unsuru yani; kristalize olmuş, yoğunlaşmış kültür çipleridir. Kültürün sırlar hazinesinin şifreleridir. Dinleyenleri mest edici illüzyon unsurlarıdır. Dimağları hipnoz derecesinde saran büyüleyici renklerdir. İrkiltici uyarıcılardır. Yaşamak için hayallerden başka hiçbir şeye ihtiyaç duymayan harikalardır (Ibrayev,1998:270-271).

B.N.Potilov’a göre motif, “*Konu içinde özel bağımsızlığı olan, vakası kendi içinde toplanan bütünüün parçası, yani olaylar dizisinden kurulan konunun ayrı kesimidir.*”¹ Arthur Christensen'e göre ise motif, “*Canlılıklarıyla kendilerini kabul ettiren, tarifi güç bir psikolojik kanuna göre dinleyiciyi avuç içine alabilen ve iptidai fikir silsilelerinden yeni terkiplere girmek için az veya çok parçalara ayrılabilen unsurlar*”dır. (Sakaoğlu, 1980:24).

“*Anlatı türleri (destan, efsane, mit, masal, halk hikâyesi) teşekkül ederken birbirlerinden farklı özellikler arz ederlerse de birbirleriyle benzer yanları mevcuttur.*” (Sakaoğlu,1980:27).

...Bu benzerlik, daha çok motifler olarak karşımıza çıkmaktadır. Motif kavramı ülkeler arasında da ortaktır. Bunlar bir ülkeden diğerine "taşıyıcılar" vasıtasıyla götürülmektedir. Taşıyıcılar yeni öğrendikleri tipteki anlatmalardan ziyade motifleri tercih ederler. Taşıyıcı birden fazla motif içinden de tercih

¹ B.N.Putilov, *Motiv Kak Syujetoobrazuyutsiy Element*, Moskova 1975,s.143

yapabilir. Yalnız her motife, başka bir ülkeden gelmiştir nazarıyla da bakmamak lazımdır (Sakaoğlu,1980:24).

Genel olarak halk anlatılarındaki motiflere bakıldığında destanlardaki tema ve kahramanlar farklılık gösterse de hemen hemen aynı anlam ve görevleri üstlenir.

Motiflerin anlam bakımından benzerlikleri ancak dışıdır; konuya göre benzerlik göstermesi her türde, her eserde aynı değildir. O halde motif herhangi bir konunun, ana fikrin, türün biçimine ve içeriğine göre kullanılan tipe dayalı vakadır. O daima çeşitlenir, gelişir. (Ibrayev,1998:270-271).

Örneğin, masal ve efsanelerdeki olağanüstü özellikler barından motiflerle destan motifleri birbirinden farklılıklar gösterirler. Destanlarda gelişen olağandışı olaylar genellikle kutsi ilahi bir güce dayanmakta veya böyle inanılmaktadır. Masal ve efsanelerde ise olağanüstü konular motifler daha çok hayal ürünüdür. Destanların içinde sürekli olarak devam eden bu ilahi kaynaklı motifler ve diğer motiflerin birleşmesi sonucunda doğan bütünlük ile toplumun kültürel değerleri üzerinde de tesiri görülmektedir.

“Destan motifleri, destan kahramanları ile iç içe bir durumdadır. En önemli rol kahramanın olduğu için motifler kahramanın eylemlerine uygun olarak gelişirler. Ayrıca toplumun inancı ve yaşantısı da motifleri şekillendirir.” (Yardımcı, 2007: 50-69).

Destanda, motifin gerçek kompozisyon ve estetik gösterimi farklıdır. Çünkü motiflerin özellikleri destanın konu, kompozisyon yapısından, fikri temelinden, maksadından, konunun objesinden oluşmaktadır. Destanın fikri temelini göstermede motifin yeri ayrıdır. Kahramanların hareketi, çeşitli olaylarla belirginleşir. Burada halkın kaderi için (onun içinde batırın kendi kaderi de vardır) çok önemli olaylar ele alınır ve etraflıca işlenir. Önde görülen nokta olayın kendisi değil, ona bağlı olarak halkın kaderini, isteğini, çeşitli olaylardaki kahramanın hareketini, olup biteni tasvir etmektir. (Ibrayev,1998:296).

Destanın kendine has yapı bütünlüğünü, tarihi gelişme yollarını, ayrı bölümlerini, yer değiştirme ve yenileşme ilkelerini motifler aracılığıyla

anlayabilmekteyiz. Motifler bir nevi anlatıların çatısını oluşturmaktadır Destanların konusunu anlamlandırmak adına da motifler en büyük yardımcı kaynaktır.

Motiflerin fonksiyonu iki yönlüdür. Hem geleneksel, hem de çağdaş niteliği birlikte taşırlar. Tam olarak açıklandığında, tarihi yeni mazmunu geleneksel unsurlarla işlemede motif ayrı fonksiyondadır. Motifin anlamı gerçek olaylarla büyüüp sosyal ortama uymanın yanı sıra, onun konudaki semantik fonksiyonu aynı durumda kalmaktadır. Değişen tarihi gerçeğe göre, konunun değişmesi önce bu motifler ile olur. Motifin fonksiyonu bütünün parçası olmakla sınırlanmaz, o olayları anları belirli bir düzenle kesiştirmeye katılan konunun en alt toplayıcısı ve olayları oluşturucu parçasıdır (Ibrayev,1998:270-271).

Türkiye’de motif araştırmaları, öncelikle masal türüyle başlamış olup sonraları ise destan, halk hikâyesi ve efsane gibi diğer metinler üzerinde çeşitlilik göstererek devam etmiştir. Yapılan çalışmaların motif değerlendirmeleri iki şekilde gerçekleşmiştir. Türk destanlarındaki motifler ilk olarak, Stith Thompson’un altı ciltlik motif kataloğundaki yeri ve numaraları tespit edilerek dünya masallarıyla Türk masalları arasındaki benzerlikleri tespit edilmiştir. İkinci olarak ise, Türk anlatılarını kendi içinde motifler üzerine mukayese edilmiştir. Bu mukayeseler daha çok destan ve halk hikâyeleri üzerinde yapılmıştır (Şahin, 2010: 317).

2.2.1. Stith Thompson Motif İndeksi Hakkında Bilgi

Amerikalı Profesör Stith Thompson tarafından hazırlanan “Motif Index of Folk Literature” adlı katalogda motifler, belirli bir tasnif içinde ve belirli numaralarla sıralanmıştır. Thompson araştırmacıların inceleme yaptıkları anlatıların motiflerini çıkarmada kolaylık sağlamak amacıyla bu eseri bilim dünyasına sunmuştur (Şahin, 2010: 317). Bu çalışmada motifler tespit edilirken bu katologdan yararlanılmıştır.

Stith Thompson tarafından hazırlanan “Motif Index of Folk Literature” adlı katalog 6 cilt halinde 1932-1936 yıllarında halinde neşredilmiştir. Daha sonra 1955-1958 yıllarında genişletilerek tekrar basılmıştır (Sakaoğlu, 2015: 75). Thompson’ın “Motif Index of Folk Literature”da A’dan Z’ye “Motif”ler 23 ana başlık altında gruplandırılmıştır.

Bu gruplar;

A. Mitolojik Motifler

B. Hayvanlar

C. Yasak (Tabu)

D. Sihir (Büyü)

E. Ölüm

F. Olağanüstülükler

G. Devler

H. İmtihanlar (Test Etme)

J. Akıllılar ve Aptallar

K. Aldatma

L. Talihin Tersine Çevrilmesi

M. Geleceği Belirleme

N. Şans ve Kader

P. Toplum

Q. Ödüller ve Cezalar

R. Tutsaklar ve Kaçaklar

S. Anormal Zulümler

T. Cinsiyet

U. Hayatın Tabiatı

V. Din W. Karakter Özellikleri

X. Mizah

Z. Çeşitli Motif Grupları başlıklarından oluşmaktadır (Thompson,1955:29-35;Akt.; Bozdoğan,2013:39).

Stith Thompson, bu 23 ana başlığın her birini de yüzlük ve onluk sınıflandırmalarla, her bir motifi numaralandırıp sistematik hale getirerek kataloğu oluşturmuştur. Kataloğun ilk beş cildinde yukarıdaki alfabetik sıraya göre motifler sıralanmış, altıncı cildinde ise dizine yer verilmiştir.

2.2.2. Sihir / Büyü / Tılsım / İle İlgili Motifler

S.T.M.İ. ;(D. Magic) Sihir, büyü...

İkel dönemlerden günümüze kadar sihir, büyü, tılsım, efsun gibi metafizik güçlere dayalı olan uygulamalar toplumların inanç dünyasında ve kültürlerinde yer edinmiştir (Tanyu, 1995:503). İnsanoğlu sürekli iyilere ulaşmak ve kötülerin şerrinden korunmak için olağanüstü özellikleri olan iyelere ilgi duymuştur. Sihir, büyü, tılsım gibi eylemler, insan ve tabiat üzerinde etki etmek, olağanüstü güçlerin yardımını almak ve belli bir amacı gerçekleştirmek için uygulanan ilim ya da sanat olarak tanımlanabilir. Cemal Anadol, tanımında “*Büyü, din dışı dua ve hareketler ile ruh üzerinde tesir yapmaktır. Buna sihir de denilir.*” ifadeleriyle sihir ve büyü gibi işlevlerin din dışı alanın gerçekleştiği ve ruh üzerinde etkilerini vurgular. İnsanların yaratılış kaynaklı; olayları ve durumları yönetme arzusu, bilinmeyenleri bilme, görülmeyeni görme merakı onları büyü yapmaya, tılsımlı şeyler yapmaya yönlendirmiştir (Sarıtaş, 2014: 764-747).

Bunlara bağlı olarak kişilerin kutsal sayılan bir takım nesneleri kullanarak yahut yine kutsiyeti bulunan bir takım sözleri tekrarlayarak gerçekleştirdiği sihir/büyü ve tılsım gibi eylemler sonucu geliştirilen inanışlar da bulunmaktadır. Doğaya egemen olma, düşmanlara üstün gelme, bir kişinin hayatına, duygu ve düşünce dünyasına hükmetme, gelecekte haber alma gibi yaşamı dönüştürme yetkinliğine ulaşma durumunun olabilirliğine inanılmıştır. Bunun yanı sıra toplumlar; günlük yaşamlarında dileklerini(yağmur yağdırma, talih açma) gerçekleştirmek veya bazı olumsuzluklardan (nazar, afet vs.) korunmak için de bu iyelere başvurmuşlardır.

Psikokültürel bir olgu olan sihir/büyü, tılsım pratikleri İslamiyet öncesi ve sonrası Türk halklarının inanç ve kültürel düşünceleri içerisinde her daim etkisini göstermiştir. Şamanizm inancının etkisiyle Türklerin İslamiyet’i kabul etmeden önceki inanışlarından olan “sihir, büyü, tılsım” cahil toplumların geliştirdikleri eylemler olarak nitelendirilse de Müslümanlığa geçildikten sonra yine etkisini

yitirmemiş ve devamlılığını sürdürmüştür (Karaman, 2015: 1503, 1536). Dolayısıyla din değişikliği, hayat ve kültür alanındaki değişimleri beraberinde getirmiş olsa da; insanoğlunun doğaüstü olaylara merakından ötürü değişen sadece şekil olmuş, asıl öz muhtevası korunarak modern zamanlara kadar gelmiştir.

Mehmet Zeki Pakalın, sihir hakkında, “*Bir kimseye dubara, hile etmek ve batılı hak suretinde göstermek yerinde kullanılır bir tâbirdir. Bunun yerine ‘büyü’ de kullanılır. Bunu yapanlara ‘Sihirbaz’ denir. Tılsım ile beraber sihir eskilerce bir ilim sayılmış bunun için eserler yazılmıştır.*” ifadelerinde sihrin karşılığı olarak “büyü”nün de kullanıldığını belirtir. Sistemlerin cinsini belirleyen sihir ve büyü terimleri gerek güzel söz söyleme sanatı ile gerekse muhatap üzerinde oluşturduğu olağanüstü çekim sebebiyle insanı etkileme gücünden dolayı birbirleri ile ilişkilendirilirler.

İbn-i Haldun, büyü ve sihrin benzer tema konularını aynı kısma yerleştirirken tılsımı da ayrı olarak ele almıştır.

Bunlar birtakım istidatların keyfiyetlerine dair ilimler olup bu sayede beşeri nefslar, unsurlar âleminde tesirler husule getirmeye muktedir olurlar. Bu tesir ya herhangi bir yardımcıya başvurmada veya semavi hususlardan bir yardımcı sayesinde vukua gelir. İlkine sihir (büyü, efsun, sorcery, magic), ikincisine tılsım denir (İbn Haldun, 1977: 1179)

Türklerin dünyasını oluşturan sosyal hayatındaki birtakım inanış yansımalarını edebi ürünlerinde gözlemlemek mümkündür. Türk boylarının toplumsal hayatında inanç ve düşünce olarak yer edinmiş olan sihir/büyü, tılsım uygulamaları millî kültür değerlerinin aynası olup halk anlatı unsurlarında da (hikâye, masal, destan vb.) motif olarak işlenmiştir. Türk destanlarında sihir, büyü, metafizik âlem ile irtibata geçme gibi doğaüstü eylemler ortak inanç ve uygulamalarla varlık göstermektedir.

Destanlarda kahramanlar, olaylara yön vermek, zor durumlardan kurtulmak için sihir/büyüye başvurmaktadır. Sihir gücünü kullanmaya yönelik durumlar ortaya çıktığında “*arkaik destanlarda kahramanın yardımına sihirli güçler ya da olağanüstü hayal ürünü tipler koşar*” (İbrayev 1998: 82). Sihir yapabilme yeteneğine sahip olan kişiler sıradan olmayıp olağanüstü güçlerle irtibat kuran tiplerdir. Bu kişilerin hastaları iyileştirme, kılık değiştirme, sihirli eşyalara sahip olma hatta ölüleri diriltme özelliğinin olduğu düşünülmektedir.

Şikâri Destanında sihir, büyü motifleri oldukça fazladır. Destan içerisinde geçen sihir/ büyü ve tılsım uygulamaları bir zorlama neticesinde gerçekleşir. Öyle ki destanın büyük kısmını bu motifler etrafında gelişen olay ve entrikalar oluşturur. Sihirler; olağanüstü güçler tarafından faydacılık ve menfaat gibi algılar üzerine kuruludur. Destanda yer alan kötü huylu karakterler asıl kahramanlara beslediği duygularıyla bir yarışma arzusu, kıskançlık ve kötülük atmosferinde hareket ederler. Sihirbaz ve büyücü tipler öteki âlemlerle bağlantılar kuran kötü ruhları etkisi altına alıp ideal kahramanlara istediklerini yaptırırlar. Sihir ve büyü zorlamasıyla; insan ve doğanın günlük hayatındaki akışını bozarak, gerçekleştiremeyecekleri olağan dışı iş ve fiilleri yaptırırlar. Sihirbaz ve büyücü karakterli tipler, belli birtakım amaçları gerçekleştirmek amacıyla tabiatüstü gizli güçlerle ilişkiler kurarlar. Kahramanın mutluluğuna, hedefine ulaşamaması, için her türlü gücü kullanır, oyunbozanlıkları yaparlar. Başarıya giden yolu tıkamak isteyen büyücü sihirbazlar, bazen kahramanı tek başına bozguna uğratmak isterken, kahramanın ordusuna ve yakınlarına da zarar verdikleri görülür. Bu sihirbaz büyücü tiplerin bazı nesnelere de ihtiyaç duydukları görülür.

Şikâri Destanında bazen asıl kahramanlarında sihir, büyü gibi olağanüstü güçlere başvurduğu görülür. Bunlar aslında destan kahramanlarına ilahi güçler tarafından üstün bir meziyet nişanesi olarak verilen yeteneklerdir. Yiğit kahramanlar, ilk önce bilek gücüne güvenerek mertçe cengâverlik gösterirler. Fakat kahramanların doğaüstü ihtiras ve kötülüklere karşı da kendilerini korumaları gerekir. Bundan dolayı kahramanlara da sihir, büyü yapma ya da sihri-büyüyü- tılsımları çözmek, kırmak için ulular, veliler, yardımcı olağanüstü tipler tarafından birtakım güçler öğretilir.

Şikâri Destanındaki kahramanlara da bazı iyi karakterli olağanüstü güçlerin yardım ettiği görülür. Tılsım, sihir, büyü gibi metafizik güçleri kırma da yol gösterip yardımcı olurlar. Bunun ötesinde gelecekte haber verme, tehlikeleri önceden bildirme, bir yerden bir yere hızlı ulaşabilme gibi durumlarda, verdikleri birtakım nesne veya öğretileriyle yardımcı olurlar.

Tılsım, büyü ve sihir kelimeleri zaman zaman birbirinin yerine kullanılsa da aralarında küçük anlam farklılıkları bulunmaktadır. Bu anlam farklılıkları destandaki motifler üzerinde de çeşitlikler gösterir. Bundan dolayı motifleri daha iyi terim anlamlarıyla ayrı ayrı ele alarak açıklamakta fayda var.

2.2.2.1. Sihir

S.T.M.İ. ;(D. Magic) Sihir

Sihir, büyü anlamını taşıyan Almanca ve Fransızca magie, İngilizce magi, magic kelimelerinin aslı Yunanca bir kelime olan “Magos”tan geldiği bilinmektedir (Tanyu, 1995: 501). “Sihir” kelimesi Türkçe sözlüklerde ise “büyü, büyücülük, cadılık, efsun, füsün, nirenk, gözbağcılık” (Şemseddin Sami, 1999: 711; Devellioğlu, 1997: 952; Pakalın, 1983: 212) gibi kelimelerle karşılanır.

Anlam bakımından sözlükte “*Bir şeyi olduğundan başka türlü göstermek, aldatmak, oyalamak; birinin ilgisini çekmek, gönlünü çelmek*” manalarında sülâsî bir masdar olan Arapça “sihr” kelimesi “*hile, aldatma; sebebi gizli kalan iş*” anlamlarında isim olarak kullanılır (Çelebi, 1992: 170).

Sihir, insanlığın paleolitik çağlarına kadar uzandığı eski bir ilimdir. Eski devirlere ait mağaraların duvarlarına çizilen birtakım sembolik manalar içeren hayvan resimleri, ilk büyüsel uygulamalar arasında olduğu tahmin edilmektedir (Tanyu, 1995: 503). Sihir ve büyü anlamdaştır fakat sihir, amaç ve uygulamalarına göre büyüden daha kapsamlı, daha geniş bir anlama sahiptir. Sihir daha çok dünyevi kısmıyla ilgilenirken büyü daha çok doğaüstü ve ilahi kaynaklı güçlere dayanmaktadır. Büyü yapan kişiler genelde uygulamaları açısından birtakım maddelere ihtiyaç duyarken sihir daha pratiktir. Sihir: ‘*Birinci derecede olan sihirbazların nefsleri herhangi bir âlet ve yardımcı (unsur) olmaksızın sadece himmet (kalbin teveccühü, dikkatin bir noktaya teksifi) ile tesir meydana getirir. Filozofların sihir dedikleri şey budur.*’ (İbn Haldun, 1977: 1181). Büyücü başkalarının iyiliği veya kötülüğü için uğraşır. Sihirbaz ise sadece kendi menfaati için çalışır ve ulaşacağı hedeflere odaklanır.

Sihir olgusunun, insan ruhunun ve bedeninin üzerinde etkileri olduğu iddia edilir. Sihir, aldatmak ya da bazı ruhsal güçleri elde etmek suretiyle maddeye istenilen yönde etki etmektir. “*El çabukluğu, göz boyama ve yaldızlı sözler söyleme yoluyla gerçekleştirilen hile ve aldatma işi, şeytanla yakınlık kurup ondan yardım alma ve nesnelerin şeklini değiştirme iddiası*” (Çelebi, 1992: 170) sihir için yapılan tanımlardan biridir. Kimi zaman sihir, velilerin ve peygamberlerin gösterdikleri olağanüstülükler gibi değerlendirilse de onların eylemleri daha çok keramet niteliğinde olup, sihirbaz veyahut büyücüler ise bu güce ulaşamazlar. Çünkü sihirbaz,

ruhsal çalışmalar sayesinde bu gücü elde eder. Oysa velilerin ve peygamberlerin gösterdikleri olağanüstü kerametler bir çalışma ve uğraşın sonucu değil ilahî gücün bahşetmiş olduğu ihsan olarak ortaya çıkar. Veli peygamberlerin gösterdiklerini ortaya koyamaya güç yetiremez (İbn Haldun, 1977: 241).

Sihrin insanı etkileme gücüne sahip güzellik ve çekicilik gibi özel anlamları da bulunur; “*Sihir kuvvetine hâ’iz olan câzibe-i şedîde, fettanlık. Şi’r ü fesahât gibi insanı meftûn eden hüner ki buna sihr-i helal dahi derler, ya’ni haram olmayan büyüculük.*” (Şemseddin Sami, 1999: 711), “*Karşı konulmaz çekicilik, güçlü etki, kuvvetli cazibe.*” (Ayverdi, 2005: 2793), “*Büyü kadar te’sîri olan şey, fettanlık.*” (Devellioğlu, 1997: 952) Yine Elmalılı Hamdi Yazır’ın ifadeleriyle “*Esrarengiz, gizli sebep ile incelik, dış görünüşü itibariyle çekicilik ve bir de kötü maksat sihrin niteliğini belirler.*” (Yazır, 1992(1): 366). Buna göre sihir eylemi, gizli yapılan, çekici etkisinden dolayı insanda şaşkınlığa çeviren şeylerin kötü veya iyi amaçlarla yapılmasıdır.

Kur’an-ı Kerimde de sihirle ilgili ayetlere rastlanmaktadır. Bakara suresinin 102. ayeti, sihir ayeti olarak bilinir. Bu ayetten başka Kur’an-ı Kerim’de sihirle ilgili ve içinde sihir sözü geçen çok sayıda sure ve ayet bulunur. Kur’an-ı Kerim’de sihir ile ilişkili diğer ayetler şunlardır: Mâide, 5/110; En’am, 6/7; Araf, 7/109, 112, 113, 116, 120, 132; Yûnus, 10/2,76, 77, 79, 80, 81; Hûd, 11/7; Hicr, 15/15; İsrâ, 17/47,101; Tâhâ, 20/57, 58, 63, 66, 69, 70, 71, 73; Enbiya, 21/3; Fûrkan, 25/8; Şuarâ, 26/34, 35, 37, 38, 40, 49, 153, 185; Neml, 27/13; Kasas, 28/36, 48; Seb’e, 34/43; Saffât, 37/15; Sâd, 38/4; Mü’min, 40/24,89; Zührûf, 43/30,39; Ahkaf, 46/7; Zâriyat, 51/39, 52; Tûr, 52/15; Kamer, 54/2; Sâf, 61/6; Müdessir, 74/24 (Karaman, 2015: 104) .

İbn Haldun’un araştırmalarıyla, Kur’an-ı Kerim’de geçen bu ayetlerle sihir üç ana başlık altında özetlenebilir:

1. Başta Hz. Muhammed olmak üzere, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Süleyman gibi peygamberlerin gösterdiği mucizeler cahiliye toplumları tarafından sihir olarak algılanmış ve peygamberlere sihirbaz denilmiştir.
2. Hz. Musa başta olmak üzere bazı peygamberler sihirbazlarla ve yaptıkları sihirlerle mücadele etmişlerdir.

3. Hârût ve Mârût adında iki melek insanlara sihir öğretmiştir (Karaman, 2015: 111).

2.2.2.2. Büyü

S.T.M.İ. ;(D. MAGİC) Sihir/Büyü

S.T.M.İ. ;(D2070. Bewitching) Büyüleme

Büyü kelimesi eski Türk dilinde “bügi”, “büğü” kelimeleriyle karşılaşılır. Büyü anlamına gelen Almanca ve Fransızca magie, İngilizce magi, magic kelimelerinin aslı Yunanca “Magos” kelimesinden geldiği bilinmektedir (Tanyu, 1995: 501). Büyü, sihirle benzerlik gösterse de büyü sihrin alt basamaklarındanır. Büyünün sihirden farkını daha iyi açıklayabilmek adına “büyü” kelimesinin çeşitli sözlük, ansiklopedi ilgili eserlerdeki anlamlarına baktığımızda;

“Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, sihir, füsün, bağı.” (Türkçe Sözlük (1), 1998: 369).

“İyi veya kötü bir sonuç almak için tabiat ögelerini, yasaklarını etkilemek ve olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin topuna birden büyü diyoruz.” (Boratav, 2003: 136).

“Doğüstü güçlerle doğanın etkilenebileceği inancı.” (Hançerlioğlu, 1984: 45).

“Olağanüstü gizli güçlerin yardımı ile olaylara, diledikleri sonucu elde edecek şekilde yön vermek isteyenlerin başvurdukları birtakım işler, efsun. Bir şeyin insan üzerinde bıraktığı, onu şiddetle hükmü altına alacak kadar kuvvetli etki, sihir.” (Ayverdi, 2005: 439).

“Tabiatüstü gizli güçlerle ilişki kurularak yahut kendilerinde gizli güçler bulunduğu inanılan bazı tabii nesneler kullanılarak zararlı, faydalı veya koruma gayeli bazı sonuçlar elde etmek için yapılan işler.” (Tanyu, 1995: 501).

“Bilinen yollarla sağlanamayan şeyleri elde etmek, birine zarar vermek ya da zarardan korunmak için bir takım gizli güçleri kullanarak doğayı ve doğa yasalarını zorla etkileme amacını güden işlemlerin tümüne büyü denir.” (Örnek, 1971: 135).

Büyü, halk arasında yaygın olarak bilinen şekliyle birtakım dualar ve efsunlarla yapan ve yaptıran kişilerin niyetlerine göre gerçekleşen; büyücülerin yazdığı anlaşılmaz yazılar ve çizgilerle yapılan kötülükler ve pek çok konuda iyi veya kötü niyetli olarak yapılan tılsımlar; insanların istemediği şeyi cinlerin, şeytanların ve kötü ruhların yardım ve tesiriyle yapar hale gelmesi ve bu konuda zorlanmasıdır (Arslan, 2002: 13).

Bütün bu tanımlardan yola çıkarak büyü olağandışı hallerin meydana gelmesidir. Geçmişten bu yana insanların bu ilme merak duymasının nedeni; insanın tutkuları ve hayallerinden ötürü başka bedenlerde veya çeşitli unsurlar üzerinde etkiler meydana getirme isteğinden kaynaklanır. Büyücü, işine yarayacak güç ve bilgi kaynaklarını toplayıp bazen birtakım nesnelerden de yararlanarak hedeflerine ulaşır. Büyü, insanlığın en eski dönemlerinden itibaren ilgi duyduğu eylemdir.

Gülbüz Erginer de büyüü sihirden ayırır ve büyü için şu ifadeleri kullanır;

Doğaüstü varlıklar ve gizli birtakım güçlerin yardımını alma savıyla ya da gizli güçleri bulunduğu inanılan bazı doğal ya da yapay nesneleri kullanarak, bu konuda ehil olduğu kabul edilen kişiler tarafından birine, bir şeye zarar vermek, fayda sağlamak veya korumak amacıyla yapılan işlemlerin geneline verilen addır.

Eski Türklerde dini inançların bir yansıması olarak büyü ve büyücülük yaygındı. Sihirbazlık ve büyücülük insanlık tarihinde ilk ortaya çıkan ilgi alanlarından, sihirbaz ve büyücü de ilk mesleklerden sayılır. Eski Türk toplulukları arasında bütün bu faaliyetleri yürüten kam, şaman, ozan, bakşı gibi kişiler bu faaliyetleri yürütmüştür. Bu kişiler aynı zamanda hâkimlik, hekimlik, kâhinlik, gibi birçok görev üstlenirler. (Karaman, 2015: 1510).

...Anlatmaya ait motifler bazen çok basit kavramlardan oluşup, geleneksel anlatmalarda devamlı şekilde yer alırlar. Bunlar periler, cadılar, devler, ejderhalar, hain üvey anneler, konuşan hayvanlar, vb. gibi görülmemiş yaratıklar olabilir. Motifler şahane dünyaları içine alırlar ki orada büyü her zaman güçlüdür. Büyü ise görülmemiş fiziki meydana gelişler ve oluşlardır... (Ekici, 2008: 74).

Geçmişten bugüne halkın hep ilgi odağında olan bu ilimler anlatı unsurlarına da etki ederek motifler şeklinde yansımıştır.

Şikâri Destanında Sihir/ Büyü Motifleri:

- Simizar Hanım ve yardımcısı Mah-ı Zemin Şikâri'nin öldüğünü zannedip bir kilime sardılar onu kurtaran kişi alsın diye, içine de altın koyup bir yere bıraktılar. Bu kilimi yolda giderken Firuz Ayyar bulur ve ağırlığından dolayı kaldıramayınca kilimin hafifleşmesi için sihir okudu. *“Firuz Ayyar sihir biliyordu, bir şeyler okuyup ona üfledi. Palazı² hafifleşti.* (Ş.D. 63).
- Sarik Ayyar, Şikâri ve oğlu Cihangir'i öldürmek isteyince büyücü Encüm Peri bir sihir okuyarak onları kurtardı. *“Encüm Peri bir sihir okudu.(aba büva, zara zürna püf) .”*(Ş.D. 223).
- Şikâri tılsımları aşıp sevgilisi Simizar Hanım ve kızları kurtarmak için Meşeyi Mahlike'ye varınca Serefraz şah sakladığı kızları göstermemek için bu seferde bir sihir okuyup kızları görünmez yaptı. (Ş.D. 228)
- İslam koşunu ile savaşan Serefraz Şah'ın yardımına gelen cadılar ve periler İslam ordusu üzerine sihir okuyup ateş püskürttüler. (Ş.D. 298)
- Şah-ı Gulan bir sihir okuyup üfler ve Şikâri'yi gözünün önüne getirterek Şütür-ser Dev'e yerini tarif etti. (Ş.D. 304)
- Şikâri tılsımdan kurtulunca Efsane Cadı, bir sihir okuyarak onu kurtarmak için yollara düşen oğlu Cihangir'i, Tavus ve Şebaheng Ayyar'ı oraya getirip görünür kılar ve birbirlerine kavuşup sarılırlar. (Ş.D. 332)
- Şikâri ve oğlu Cihangir, Mina tılsımında buldukları yetmiş hazineyi sihir gücüyle havadan yanlarında götürdüler. (Ş.D. 332)

² Palaz: Keçi kılından yapılan bir çeşit kilim.

- Sindurus pehlivan aynı zamanda bir büyücüydü ve savaş esnasında Cihandar’a sihir okuyup yükselterek havaya kaldırdı ve Cihandar’ı bayılttı. (Ş.D. 344)
- Sindurus, Cihandar’la savaşırken rakibini hiçbir şekilde yenemeyeceğini anlayınca sihir gücüne başvurur ve bir sihir okuyup havalanır. Cihandar’ı havada yenmeyi düşünür, onu havaya kaldırmak isterken Reyhane Peri bir sihir okuyup Sindurus’un sihrini bozdu. (Ş.D. 349)
- Ververe Cadı on iki bin büyücüsüyle Şikâri’nin ordusu üzerine yürür ve sihir gücüyle İslam ordusunun üzerine ateş yağdırır. Bunun üzerine Şikâri’nin yardıma çağırdığı periler sihir okuyup ateşleri büyücülerin üzerine geri püskürttüler. (Ş.D. 373)
- Kahkahaye Mehşerçeşm, Erçe’nin tutuklayıp zincirlere vurduğu Ugar’a sihir okuyup tüm zincirlerini açtı ve onu kurtardı. (Ş.D. 376)

2.2.2.3. Sihirli Sözü(Ad) Sözü Öğrenme

S.T.M.İ. ;(D1810. Magic knowledge) Sihirbazlık bilgisi

S.T.M.İ. ;(D1830. Magic strength) Sihirli güç

S.T.M.İ. ;(D1710. Possession of magic powers) Sihirli güçlere sahip olma

S.T.M.İ. ;(D1720. Acquisition of magic powers) Sihirli güçleri edinme

S.T.M.İ. ;(D1920. Other permanent magic characteristics) Başka kalıcı sihirli özellikler

Şikâri destanında sihirli sözler; peygamberler, ulular, veliler gibi ilahi güçler tarafından kahramanlara öğretilen öğretilerdir. Destanı kahramanı öğretilen sihirli sözler sayesinde sihirbaz ve büyücülerin şerrinden korunur onların kurduğu oyunları başlarına yıkar.

- Şikâri’nin imdadına koşan Hızır Peygamber sayesinde Şikâri de artık sihri öğrenir ve sihirli güçlere sahip olmaya başlar. Hızır Peygamber, Şikâri’ye sihirli elbise verir ve sihir bozma sözlerini öğretir. Bu sayede Şikâri Tufan Cadı’nın yapmış olduğu sihirden kendisini ve askerlerini kurtarır. “(Şikâri)

Sabah savaş meydanına girmeden önce[Hızır Peygamber'in] verdiği elbiseyi savaş elbisesinin altından giyip askerlerinin önünden geçti. Sihirli sözü askerlerinin üzerine okuyarak sihir iptali duasını da Tufan Cadı'nın askerleri üzerlerine okuyup üflledi. Onların yaptıkları sihirleri çözüldü.'' (Ş.D. 109)

- Şikâri'yi kurtarması için Şebru Ayyar'ın rüyasına Hızır Peygamber gelerek sihirli adı öğretir. Böylece Şebru Ayyar'da Keyvan Soydager'in yanına gidip yardım için onların yanında olacağını belirterek onlara sihirli sözü söyledi. (Ş.D. 188)
- Şikâri, kendisine öğretilen sihirli sözlerle Zerdan'ı sihir kuyudan çıkardı. (Ş.D. 247)
- Şikâri, Serefraz Şah tarafından bağlandığı yedi tılsımla nasıl mücadele edeceğini düşünürken namaz üzerinde ağlayarak uyuyakalmıştı. Hızır Peygamber Şikâri'nin rüyasında gelerek, tılsımlardan kolayca kurtulabilmesi için ona daha önceden öğrettiği sihirli sözü bir kez daha hatırlattı.

Hızır Peygamber Şikâri'ye dedi: *Oğlum ben sana sihir bozan sözü öğretmedim mi? Niye onu söylemedin?*

Şikâri dedi: *Onu burada söylersem yola devam edebilir miyim?*

Hızır Peygamber dedi: *Oğlum o sihirli sözü nerede söylersen işin ilerler.* (Ş.D. 226)

- Cihanbahş, tılsımdayken ne yapması gerektiğini öğrenmek için tılsım levhasını açıp okudu. Kitapta Cezire'ye girdikten sonra, kutsal ismi (sihirli sözü) söylemeleri gerektiği yazıyordu. (Ş.D. 349)

2.2.2.4. Sihirli Beden

- Şikâri, Hunhar-ı Şami ile mücadele ederken mızrağını ona doğru fırlatır. Fakat Hunhar-ı Şami sihirli bedene sahip olduğu için ok ona işlemez. *'Mızrak Hunhar-ı Şami'nin elbiselerini yırtarak bedenine kadar ilerledi. Hunhar-ı Şami'nin bedeni sihirli olduğu için mızrak ona kar etmedi.'* (Ş.D. 100-101).

- Tufan Cadı ile Şikâri'nin mücadelesinde, Tufan Cadı Şikâri'nin askerleriyle baş edemeyeceğini anlar. Tufan Cadı Müslüman askerleri yıkıma uğratmak helak etmek için yüksekçe bir yere çıkar ve onların üzerine sihir okuyarak yenmek ister. *‘İslam askerleri bu büyü ile karanlığa girdi. Askerlerin üzerine ağırlık çöktü. İslam askerleri, zayıflamaya başlayınca karşı taraf güçlendi.’* (Ş.D. 107)
- Ergevan Şah'ın bedeni sihirli olduğu için ateş yakmaz, su boğmaz ve kılıç kesmez özelliği var idi. ...Sihir gücüyle de her şey yapabilirdi. (Ş.D. 258)
- Destanda 7 Ugar kardeşlerden bahsedilirken Ugar'ın büyücü olduğu ve bedeninin kılıç kesmez olduğu anlatılır. (Ş.D. 366)

2.2.2.5. Sihirle Yer Değiştirme

S.T.M.İ. ;(D2120. Magic transportation) Sihirli ulaşım

S.T.M.İ. ;(D2122. Journey with magic speed) Sihir hızıyla yolculuk

S.T.M.İ. ;(D670. Magic flight) Sihirli uçuş

Sihirle yer değiştirme motifinde kahramanlar sihirli güçler sayesinde yıllarca, aylarca sürebilecek yolculuklarını kısa zamanda tamamlarlar. Bir yerden başka bir yere ulaşma eylemi; sihirli güçleri bulunan olağanüstü yardımcı tiplerin kahramanlara yardım etmesiyle de gerçekleşebilir, kötü huylu karakterlerin kahramanı yenemeyeceğini anladığı vakit kısa sürede oradan yok olup kaçmasıyla da gerçekleşebilir. Bu olağanüstü yer değiştirme olayları kimi zaman uçarak gerçekleşirken birtakım nesneler yardımıyla ve hayvanların sırtında ya da karnında iken de meydana gelir.

- Serefraz Şah, Camasib Hekimden kızların yanına gitmek için yolu öğrenir ve sihir gücüyle Çah-ı Sülaymani'ye varır. *‘Sihir gücüyle yedi aylık yolu iki saat içinde kat ettiler oraya vardılar.’* (Ş.D. 250)
- Devler Padişahı, Şikâri ile mücadelesinde onu yenemeyeceğini anlayınca kaçmak ister. Devler Padişah'ı sihirle üç aylık yolu üç saate kat edip Kevasib'e ulaştı. (Ş.D. 254)

- Şikâri'nin de sihirli güçlere sahip olduktan sonra Hunhari Şami'nin üzerine gönderdiği Tufan Cadı'nın işi iyice zorlaşır düşman askerlerin üzerine ne kadar sihir okursa okusun Kâr etmez. Tufan Cadı bu savaşta Şikâri'nin sihir gücü yüzünden büyük kayıplar vermiş ve hezimete uğramıştır. Sihirlerinin düşmanlarına hiçbir tesiri olmadığını görünce tek çarenin kaçmak olduğunu görür kendini ve en yakın birkaç adamını kurtarmak ister ve bunu da yine sihirle yapar. *“Tufan Cadı işlerin kötüye gittiğini görünce bir sihir okuyup Serheng-i Şami'yi, Kamil Vezir'i ve onların yakın adamlarını oradan alarak sihir gücüyle bir adaya götürdü.”* (Ş.D. 109)
- Şebaheng Ayyar Efser Banu'yu Cihanbahş'a götürebilmek için sihirle Firengistan'a kızın otağına gitti. (Ş.D. 322)
- Hemheme, Demdeme ve Hezar Destan; Şikâri'nin Gülistan-ı Eremi'ni ele geçirmesini hazmedemezler. Bunun üzerine Hemheme Cadı, Şikâri'yi uykuda yakalayıp bir sihir okudu ve onu Ahenruba Dağında Mina Tılsımına kimsenin giremeyeceği bir yere götürdü. (Ş.D. 323)
- Cihangir ve Şebaheng Ayyar, tılsımları kırabilmek için büyük bir balığın karnına girmeleri gerekiyordu. Balığın ağzına kendilerini attılar ve bayıldılar. Balık onları bir çölde kuyunun başına götürdü. (Ş.D. 328)
- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar, tılsımla mücadele ederken ejderhanın sırtına bindiler ve aslan kükremesini duyana kadar gözlerini kapattılar. Aslan kükreyince gözlerini açtıklarında kendilerini zulmette buldular. (Ş.D. 350)
- Şikâri, Ügab-ı Devzad ile Firuz Ayyar'ı bir tahtanın üstüne koyup askerleriyle birlikte sihir gücüyle havalandılar uçarak Gülistan-ı Erem'e yakın yere indiler. (Ş.D. 243)
- Şikâri Gülistan-ı Erem'e vardığında Reyhane Peri, sihir gücüyle Şikâri ile birlikte kızları da alarak yedi aylık olan yolu iki saatlik kısa bir sürede Çah-ı Süleymaniy'ye götürdü. (Ş.D. 244)

- Reyhane Cihandar'ın tılsımdan kurtulması için onu omzuna alıp bir sihir okudu ve havalanarak bir dağın eteğine götürdü.(Ş.D. 264)
- Reyhane Cadı, Cihandar'ın Şam'a götürülmesini emredince İki dev sihirli güçlerle havaya kaldırıp onu Şam'a götürdü. (Ş.D. 266)
- Serefraz Şah, Şikâri'den mahremi olan kızları isteyince Şikâri onları vermez. *Bunun üzerine ‘‘Serefraz Şah, bir sihir okudu (zerebe zerne, abe büve püf) Çadır nasırgaya³ benzer bir şeye dönüştü. Herkesi toplayıp havaya kaldırdı ve Şikâri'yi bir çölün ortasına gönderdi.’’* (Ş.D. 231)
- Cihandar, Vasvas Cadı'nın tılsımından kurtulunca Reyhane Peri'nin emriyle iki dev onu havadan Şam'a götürdü. (Ş.D. 266)
- Şikâri, İfrit-i Büzürg'ün canını bağışlamasıyla İfrit-i Büzürg bir sihir okuyup, *‘‘ben artık buradan gitmeliyim diyerek’’* askerlerini de alarak havalanıp savaş meydanından uçup gittiler. (Ş.D. 307)
- Şikâri, Mina tılsımından kurtulunca Murg-ı Humayun onu sırtına alıp havalanarak Bargâh-ı Süleymaniye götürdü. (Ş.D. 332)
- Üzzar Pehlivan, Cihangir ile savaşırken onu bir türlü yenemeyeceğini anlayınca sonunda bir sihir okuyup Cihandar'ı havaya kaldırdı.
- Zeferan Cadı, Reyhane Peri ve Tavus; Encüm Peri'nin Hekim-i Kaf'a kaçırıldığını duyunca onu bulmak için havalandılar. (Ş.D. 342)
- Şikâri ve Senuber, Encüm Peri'den mektup gelmesi üzerine sihirle uçarak Gülistan-ı Erem'e gittiler. (Ş.D. 344)

³ Nasırga: Harç taşımaya yarayan dört kollu araç, teskere.

- Zeferan, Tavus ve Reyhane Peri tılsımlı yedi bölgeyi önceden görmek için sihir gücüyle havalandılar oraları gördükten sonra tekrar geri döndüler. (Ş.D.368)
- Şikâri, yedi bölgede tılsıma giren oğullarını kurtarmak için bir sihir okuyup pehlivanlarını ve atlarını silahlarıyla birlikte büyük bir tahtanın üzerine yükledi. Tahtayla beraber havalanıp yedi bölgeyi tılsımın birinci bölgesine uçup gittiler. (Ş.D. 369)
- Şikâri ve Almas, Ververe Cadı'nın düşürdüğü tılsımdan çıkınca onu kurtarmaya gelen Kullabı Ahenger, Cemceme Cadı, Reyhane Peri, Tavus, Zefran Cadı tekrardan geri ülkelerine dönmek için sihirle havalandılar.(Ş.D. 387)

2.2.2.6. Sihirle Baygınlık Sonrası Yer Değiştirme

S.T.M.İ. ;(D2120. Magic transportation) Sihirli ulaşım

S.T.M.İ. ;(D2122. Journey with magic speed) Sihir hızıyla yolculuk

S.T.M.İ. ;(D670. Magic flight) Sihirli uçuş

Destanda olağanüstü olaylar esnasında bir yerden başka bir yere geçişin bayılma sonrası da gerçekleştiği görülür. Destanda kahramanlar olağanüstü olayın şiddeti ve vahameti ile bayılırlar. Ayıldıklarında ise kendilerini doğal tabiatın içerisindeki bağ, bahçe, deniz gibi başka mekânlarda bulurlar.

- Cihandar, tılsımda iken Reyhane'nin tarif ettiği gibi ağacı koparır. Ağacı kökünden koparınca bayıldı. Gözünü açtığında kendini kanlı bir denizin kıyısında buldu. (Ş.D. 274)
- Cihandar tılsımlarla mücadele ederken Şah-ı Murgan, bir ejderhanın onu almak için geleceğini söyledi. Ejderha geldiğinde ise Cihandar'ın kendisini ejderhanın ağzına atlaması gerekiyordu. Baygınlık geçirip ayıldığında kendini bir dağın eteğinde buldu. (Ş.D. 283)

- Cihangir ile Goncaleb, tılsımla mücadele ederken karşılına bir ejderha çıktı. Yol gösterici levhaya göre her ikisi de ejderhanın ağzına atlamalıydı. Hemen ejderhanın ağzına atladılar ve bayıldılar. Ayıldıklarında kendilerini bir denizin kıyısında buldular. (Ş.D. 328)
- Cihangir ile Goncaleb kendilerini attıkları ejderhanın ağzından çıkıp ayıldıklarında deniz kıyısındaaydılar. Büyük bir balık onlara doğru ağzını açmıştı. Yol gösterici levhaya göre balığın karnına girmeleri gerekiyordu. Kendilerini balığın karnına attılar, baygınlık geçirdiler. Ayıldıklarında kendilerini çölde bir kuyunun başında gördüler. (Ş.D. 328)
- Cihangir, tılsımla mücadele ederken bir kuyunun dibine indiğinde aslanla mücadele eder. Aslanı öldürünce kendinden geçti bayıldı ve uyanınca kendini bir bağda sarayda buldu. (Ş.D. 328)
- Şebaheng Ayyar ile Erçe tılsımdayken bir devi öldürdüler ve bayıldılar. Kendilerine geldiklerinde çevreleri hayvanlarla sarılı bir yerdeydiler. (Ş.D. 385)

2.2.2.7. Sihirli Nesneler

S.T.M.İ. ;(D800. - D1699. MAGIC OBJECTS)

S.T.M.İ. ;(D1300. - D1379. Magic objects effect changes in persons) Sihirli nesnelerin kişide değişiklikler gerçekleştirmesi

S.T.M.İ. ;(D1300. Magic object gives supernatural wisdom) Sihirli nesnelerin olağanüstü bilgelik vermesi

S.T.M.İ. ;(D1310. Magic object gives supernatural information) Sihirli nesnelerin olağanüstü üstü bilgi vermesi

S.T.M.İ. ;(D1330. Magic objects works physical change) Sihirli nesnelerin fiziksel değişim sağlaması

S.T.M.İ. ;(D1350. Magic object changes person's disposition) Sihirli nesnenin kişinin mizacını değiştirmesi

S.T.M.İ. ;(D1360. Magic object effects temporary change in person) Sihirli nesnenin kişide geçici değişiklik gerçekleştirmesi

S.T.M.İ. ;(D1380. Magic object protects) Sihirli nesnenin koruyucu özelliği

S.T.M.İ. ;(D1390. Magic object rescues person) Sihirli nesnenin kişiyi kurtarma özelliği

S.T.M.İ. ;(D1400. - D1439. Magic object gives power over other persons) Sihirli nesnenin bir kişiye başka kişilerin üstünde güç vermesi

S.T.M.İ. ;(D1400. Magic object overcomes person) Sihirli nesnenin kişinin üstesinden gelmesi

S.T.M.İ. ;(D1410. Magic object renders person helpless) Sihirli nesnenin kişiyi güçsüz hâle getirmesi

S.T.M.İ. ;(D1430. Magic object pursues or captures) Sihirli nesnenin bir şeyin peşine düşmesi ya da onu ele geçiririrnesi

S.T.M.İ. ;(D1440. Magic object gives power over animals) Sihirli nesnenin kişiye hayvanların üzerinde güç vermesi

S.T.M.İ. ;(D1450. Magic object furnishes treasure) Sihirli nesnenin hazine sağlaması

S.T.M.İ. ;(D1470. Magic object as provider) Bir tedarikçi olarak sihirli nesne

S.T.M.İ. ;(D1520. Magic object affords miraculous transportation) Sihirli nesnenin olağanüstü ulaşım sağlaması

S.T.M.İ. ;(D1560. Magic object performs other services for owner) Sihirli nesnenin sahipleri için başka türlü hizmetleri yerine getirmesi

S.T.M.İ. ;(D850. Magic object otherwise obtained) Sihirli nesnenin başka türlü elde edinilmesi

S.T.M.İ. ;(D1600. - D1699. Characteristics of magic objects) Sihirli nesnelerin özellikleri

S.T.M.İ. ;(H1386. Quest for lost object) Kaybolan nesneler için arayış

S.T.M.İ. ;(H1239.3. Quest accomplished by means of objects given by helpers)

Araştırma, yardımcıları tarafından verilen nesnelerin yardımıyla başılır

Sihir/büyü gibi olayları gerçekleştirebilmesi için çoğu zaman belli birtakım nesnelerden yararlanıldığı görülür. Şikâri destanında bazı olağanüstü tipler, hedeflerine ulaşmasına yardımcı olan birtakım sihirli nesneler kullanırlar. Sihirli olduğuna inanılan bu eşyaların kaynakları da genellikle olağanüstüdür. Sihirli nesneler, doğaüstü varlıklarla irtibat kurarak arzu edilen dileklerin gerçekleşmesini sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Bu sihirli nesneler çoğu zaman olağanüstü tipler tarafından kahramana maceralarında yardımcı olması için verilir.

2.2.2.7.1. Sihirli Levha, Yol Gösterici Kitap

S.T.M.İ. ;(D18010. Magic knowledge)

S.T.M.İ. ;(H1382.1.Quest for unknown magic words) Bilinmeyen sihirli kelimeler için arayış

- Murg-ı Humayun; Tavus, Cihangir ve Şebaheng Ayyar'a tılsımları aşabilmeleri için yol gösterici bir tılsım levhası verdi. (Ş.D. 324)
- Reyhane Cadı Vasvas Cadı'yı yanına çağırabilmek için yine sihirden ve sihirli nesnelerden yararlanır. Reyhane Cadı, elinde bulunan sihirli levhayı ateşin üzerine tutarak Vasvas Cadı'yı yanına çağırdı. (Ş.D. 265)
- Cihandar tılsımları kırabilmek için uzun mücadeleler sonucu sihirli sandığı bulmuş içinden ise levha adında bir deftere ulaşmıştı. Şah-ı Murgan bu defterin bütün tılsımları açacağını söyledi. Bu tılsımlı levha defteri ona yol göstermiş ve birçok tılsımı kırmıştı. (Tavus tılsımı, Ruhani tılsımı, Şahab tılsımı, Elmas tılsımı, Elmas tılsımı ve birçok tılsım bu defterde yazılanlar ile kırılmıştı. (Ş.D. 283)
- Tavus, Cihangir ve Şebaheng Ayyar'ın Şikâri'yi kurtarabilmeleri için Murg-ı Humayun onlara birtakım bilgilerin yazdığı yol gösterici sihirli bir levha verir. Bu kitabı da yalnızca bilgili kültürlü olan Camasib Hekim okuyabilirdi. Camasib Hekim kitapta yazılanları onlara öğretti. Tılsımla mücadele ederken

her sıkıştıklarında kitabı okuyup orada yazılanlara göre hareket ediyorlardı. Camasib Hekim ‘*Her işte kitabın yazdığı gibi hareket etmelisiniz.*’ demişti. (Ş.D. 327)

- Şebaheng Ayyar ve Cihangir ateşler içindeki yanan bir dağı söndürmeye çalışırken sıkıntıya düştüler ve yol gösterici levhaya (kitaba) baktılar. Yanan dağı söndürebilmek için kitabı yere atmaları gerekiyordu. Levhayı yere atınca dağdan çıkan ateş de söndü. (Ş.D. 328)
- Şebaheng Ayyar ve Cihangir tılsımda iken kendilerini bir deniz kenarında bulurlar. Denizden çıkan bir balık onları yutmak için ağzını açmıştı ve ne yapmaları gerektiğini kitaba bakarak öğrendiler. Kitapta yazılanları birebir uyguladılar ve kurtuldular. (Ş.D. 328)
- Cihangir tılsımdayken karşısına bir ağaç çıkar bu ağaçla ne yapması gerektiğini öğrenmek için kitaba bakarak orada yazılanları birebir uyguladı. (Ş.D. 331)
- Kuş kılığına girmiş bir büyücü Cihangir’in elindeki yol gösterici kitap levhasını almak istiyordu. Eğer kitap büyücünün eline geçerse herkesi tılsıma düşürecek. Kitabın büyücünün eline geçmemesi için Cihangir büyücüyü öldürdü. (Ş.D. 331)
- Cihanbahş, Tavus, Şebaheng Ayyar ve Zefran Cadı Simizar Hanım’ı tılsımdan kurtarmak için yol boyunca levhaya bakıp orada yazılanlara göre hareket ettiler. (Ş.D. 349)
- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar Tılsım-ı Zülumat’te iken tılsımları kırabilmeleri için yine yol gösterici levhayı bulmaları gerekiyordu. Bu levha ise ceylanın karnındaki sandığın içindeydi. Ceylanı bulup karnındaki levhayı çıkardıktan sonra levhada yazılanları okuyup ona göre hareket ettiler. (Ş.D. 350)

- Efsane, Cihanbahş'ın tılsımları kırabilmesi ve Simizar Hanım'ın yanına gidebilmesi için ona yol gösterir. Efsane, Cihanbahş'a Cemceme adlı bir cadının karşısına çıkacağını ve cadıya sihirli levhayı göstermesi gerektiğini söyledi. Cihanbahş Cemceme cadıya levhayı gösterince, Simizar Hanım'a giden yolları bilen Eflak adında bir dev oraya geldi ve onu götürdü. (Ş.D. 351)
- Ververe Cadı Şikâri'nin İslam ordusuna sihirle ateş püskürtünce Şikâri sihirli levhayı ateşe tutarak yardımcı perilerini yanına çağırdı. (Ş.D. 373)
- Zemzeme Cadı Ververe Cadı'ya gidip tılsım levhasını ister. Ververe Cadı levhayı verdi ve onlara yolu gösterdi. (Ş.D. 383)
- Erçe'nin rüyasına giren Hz. Süleyman, Erçe 'nin tılsımları aşabilmesi için bir levha verdi. (Ş.D. 384)
- Şebaheng Ayyar ve Erçe karşılarına çıkan kale ve üstünde oturmuş tavus kuşunu gördüklerinde ne yapmaları gerektiğini öğrenmek için balığın karnından çıkardıkları levhaya baktılar ve orada yazılanları birebir uyguladılar. (Ş.D. 384)
- Erçe ve Şebaheng Ayyar'ın üzerine çeşitli türlerde hayvanlar saldırır. Bu hayvanlardan kurtulmak için ne yapmaları gerektiğini levhaya bakarak öğrendiler. Levhada, yüzük ve levhayı hayvanlara doğru tutmaları gerektiği yazıyordu. Bu eşyaları hayvanlara gösterdikçe geri çekildiler. (Ş.D. 385)
- Erçe ve Şebaheng Ayyar Mıgnatısm tılsımıyla mücadele ederken, onları tılsıma götüren kuş etrafa alevler saçarak onları yemek istedi. Bu kuştan nasıl kurtulacaklarını öğrenebilmek için yol gösterici levhaya baktılar. Yazılanlara göre kuşu öldürerek alevleri söndürdüler. (Ş.D. 386)
- Erçe ve Şebaheng Ayyar Şikâri'yi tılsımdan kurtarmak için kaleye varınca kale kapısının üzerinde bir anahtar gördüler ve ne yapmaları gerektiğini yine

levhaya bakarak öğrendiler levhada yazılanları uygulayınca tılsımlar kırıldı.(Ş.D. 387)

2.2.2.7.2. Sihirli Sandık

S.T.M.İ. ;(D1150. Magic furniture) Sihirli eşyalar

- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar’a tılsımın yollarını tarif eden Kevan Dev’in dediği gibi karşlarına iki aslan çıkar. Sandık ve can şişesi bulunan bu aslanlardan tılsımın anahtarını sordular. (Ş.D. 350)
- Cihandar tılsımları kırabilmek için içinde tılsım levhası bulunan sihirli sandığa ulaşması gerekiyordu. Sandığı bulup içindeki deftere ulaştı. (Ş.D.281-282-283)
- Cihandar İskender Tılsım levhasına ulaşabilmek için kuşun karnını yarıp karnındaki sihirli sandığı almalıydı. Levha kuşun karnındaki sandıkta idi. Kuşun karnından sandığı çekip çıkardı. (Ş.D. 278)
- Cihangir babası Şikâri’yi tılsımdan kurtarabilmek için tılsımlarla mücadele ederken, karşısına bir ağaç çıktı. O ağacı kökünden kırdıktan sonra ortaya bir sandık çıktı. O sandığın içinden ise tılsımlı bir kuş çıktı. (Ş.D. 331)
- Şebaheng Ayyar ve Cihanbahş Tılsım-ı Zülumat’te iken bir ceylanla karşılaşır ve ceylanın karnında bir sandık vardır bu sandığı alabilmek için ceylanın karnını yararlar. Bu sandığın içinde de saklı bir levha vardı. (Ş.D. 350).

2.2.2.7.3. Sihirli Şişe

S.T.M.İ. ;(D1171.8. Magic bottle)

- Cihandar Vasvas Cadı’dan ve yaptığı tılsımdan kurtulabilmek için ona gösterilen balığın karnını yarıp can şişesini alması gerekiyordu. Cihandar, balığın karnını yarıp can şişesine ulaştı. Daha sonra can şişesini Vasvas

Cadı'nın alnının ortasına koydu ve Vasvas Cadı oracıkta can verdi. Böylelikle Cihandar da tılsımdan kurtulmuş oldu. (Ş.D. 265-266)

- Künnas Cadı, tılsım levhasının olduğu sandığın anahtarını bir şişeye koyup yutmuştu. Cihandar ile Şah-ı Murgan tılsım levhasına ulaşabilmek için Künnas Cadı'yı öldürüp karnını yardıktan sonra o sihirli şişeyi aldılar. (Ş.D. 281)
- Cihandar, İskender tılsımını kırabilmek için Şah-ı Murgan'ın kendisine tarif ettiği gibi Kunnas Cadı'nın karnından sandığın anahtarının içinde bulunduğu sihirli şişeyi aldı. Şişeyi Camasib Hekim'e götürdü. Hekim şişeye bir sihir okudu. Şişe sihirle buhar oldu ve anahtar ortaya çıktı. (Ş.D. 282)
- Efsane, Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar'ın tılsımları kırmaları için yol gösterirken onlara dedi: *“Karşınıza iki aslan çıkacak. Onların arasında bir sandık ve sandığın içinde yeşil bir şişe var. Şişeyi aldığınızda aslanlardan tılsımın açarını soracaksınız.”* (Ş.D. 351)

2.2.2.7.4. Sihirli Elbise, Sihirli Kemer

S.T.M.İ. ;(D1052. Magic clothes)

S.T.M.İ. ;(D1057.1. Magic belt)

- Şikâri'nin rüyasına gelen Hızır Peygamber savaşa giderken onu olağanüstü güçlerden koruması için bohça verdi. Bohçanın içinde sihirli bir elbise vardı.(Ş.D. 108)
- Hızır Peygamber, olağanüstü sihirli kötü güçlerden kendini koruması için Şikâri'ye sihirli elbise ve kemer verdi. Şikâri bunları giyince gücüne güç kattı. Sihirleri yok etti. *“Şikâri kendine geldiğinde elbise üzerinde ve kemer belindeydi. Kalkıp atına binip Batıl-ı Sihri söyledi.”* (Ş.D. 226)

2.2.2.7.5. Sihirli Boru

S.T.M.İ. ;(D1210. Magic musical instruments)

- Cihandar, Şebaheng Ayyar, Tavus, Reyhane Peri ve Zefran Cadı; Şikâri'yi tılsımdan kurtarabilmek için yolda giderken çölün ortasında tılsıma düşmüş

yaşlı bir kadınla karşılaştılar bu kişi aslında büyücülerin sultanı Cemceme cadı idi. Bu yaşlı cadı sihirli bir boruyu göstererek çölde vahşi hayvanlardan ve devlerden nasıl korunduğunu anlattı. Cemceme Cadı dedi: *“Benim yanımda bir boru var, onu çaldığımda kimse bana yaklaşılamaz.”* (Ş.D. 380) Reyhane Peri boruyu çalınca kendi dışındaki herkes bayıldı. *“Borunun bir özelliği vardı ki onu çalan adama bir şey olmazdı”* (Ş.D. 380)

2.2.2.7.6. Sihirli Yüzük

S.T.M.İ. ;(D1076. Magic ring)

- Serheng-i Şami kaçırmış olduğu Simizar Hanım’ın odasına gidip onunla yakınlaşmak istedi. Simizar Hanım, Serheng-i Şami’ye dedi: *“Eğer yaklaşırsan, sihirli yüzüğünün kaşındaki zehri içerek kendimi öldüreceğim.”*(Ş.D. 118)
- Hz. Süleyman Erçe’nin rüyasına gelerek tılsımları kırabilmesi için ona bir yüzük verirdi. Erçe, Tavustan çıkan kanla adam şekline dönüşen ve ateşler saçan adama Hz. Süleyman’ın vermiş olduğu sihirli yüzüğü tutarak ateşleri söndürdü. (Ş.D. 384)
- Şebaheng Ayyar ile Erçe tılsımda iken etraflarını hayvanlar sardı. Erçe, Hz. Süleyman’ın rüyasında kendisine verdiği sihirli yüzüğü hayvanlara gösterince hayvanlar geri çekildi. O hayvanların içinden bir ejderha öne atılmıştı ona da sihirli yüzüğü gösterdi ve o da geri çekildi. (Ş.D. 385)

2.2.2.7.7. Sihirli Hançer

S.T.M.İ. ;(D1083.1. Magic poignard)

- Cihandar tılsımda iken, kuyudaki devi öldürebilmesi için balığın karnından iki sihirli incili hançeri bulup çıkardı, hançerin aydınlatıcı ışığıyla da yolunu buldu. (Ş.D. 280)

2.2.2.7.8. Sihirli Işık

S.T.M.İ. ;(D1162.Magic light.)

- Şikâri Hızır Peygamber'in rüyasında öğretmiş olduğu sihirli sözü Tufan Cadı ve büyücülerinin üzerine okudu. “ *Onların yaptıkları sihirler çözüldü ve karanlık onların askerleri üzerine oturdu. İslam koşunu üzerine ışık oturdu.* ” (Ş.D. 109)
- Simizar Hanım, Nazik Beden, Goncaleb, Mah-ı Zemin ve Pernaz Hanım tutsak edildikleri Serheng-i Şami'nin sarayından kaçarlarken tılsımlı bir yere rast geldiler. Yolda giderken ışıklı bir yer gördüler bunun İslam koşunu ve güvenli bir yer olduğunu düşünerek ışıklı yere doğru yaklaştılar. Işıklı yere yaklaştıklarında insana benzer üç dört meleklerle karşılaştılar. Bu ışıklı yerin tılsımlı yer olduğunu anladılar.(Ş.D. 216)
- Cihandar, balığın karnını yarıp inci saplı hançeri çıkardığında, Şah-ı Murgan dedi: “*Kuyuya indiğinde hançerlerin sapı sana ışık verecek.*” (Ş.D. 280)
- Şebaheng Ayyar ve Cihanbahş Tılsım-ı Zulmete düşünce Efsane onlara yollarını göstermesi ve aydınlatması için bir inci tanesi verdi ve dedi: “*Bunun ışığında hareket edebilirsiniz.*”(Ş.D. 350)

2.2.2.7.9. Sihirli İçecek

S.T.M.İ. ;(D1040. Magic drink.)

- Şikâri, tılsımlarla mücadele ederken çölün ortasında yaşlı nine kılığına girmiş bir büyücü ile karşılaştı Bu büyücü kadın, Şikâri'ye büyülü ayran verip ona büyü yapmak istedi. (Ş.D. 226-227)

2.2.2.7.10. Sihirli Tüy

S.T.M.İ. ;(D1021.Magic feather)

- Cihandar tılsıma düşüp başı sıkıştığı esnada, Reyhane Peri'nin vermiş olduğu sihirli tüyleri ateşe verip yakarak Reyhane Peri'yi yardıma çağırdı. Reyhane Peri hemen oraya geldi. (Ş.D.272)

2.2.2.8. Tılsım

S.T.M.İ. ;(D. MAGIC)

S.T.M.İ. ;(D2070. Bewitching)

Tılsım, çözülmeyen düğümler demektir. Kelimenin aslı Arapça kökenli “tılsm” olup dilimize “tılsm” ifadesiyle geçmiş ve bu şekilde aktarıla gelmiştir (Karaman, 2015: 27).

Tılsım, çeşitli sözlük, ansiklopedi ve konu ile ilgili eserlerde şu şekilde geçer; “Doğüstü güç.” (Hançerlioğlu, 1984: 656)

“Olağanüstü bir etki taşıdığına ve esrarlı şeyler yapabileceğine inanılan güç, büyü, sihir.” (Ayverdi, 2005: 3162),

“Esrarlı bir kuvvet taşıdığına inanılan şey, kimse, sihir, büyü.” (Devellioğlu, 1997: 1108),

“Tabiatüstü işler yapabileceğine inanılan güç.” (Türkçe Sözlük, 1998: 2216) gibi anlamlar verilir.

Tılsım her ne kadar sihir ve büyü'nün bir versiyonu olarak olağanüstü güçler tarafından kötü etkilere sebebiyet verse de eski Türk kültüründe her türlü bela ve afetlere karşı koruyucu etkisi olduğuna da inanılmamış, muska ve tılsım âdeti oldukça yaygın olduğu görülür. “Afetlerden korunmak, hastalıkların geçmesine engel olmak, definelerin bulunmasını önlemek gibi hususlar için yapılan ve üzerinde yıldızların, unsurların, sayıların hassalarından faydalanılarak düzenlenen birtakım şekiller ve yazılar bulunan şey, muska.” (Ayverdi, 2005: 3162) “Eskiden değerli mücevher, para, eşya, vs. şeyler yıkıntı yerlere gömülür, bulunmaması için dualar okutulur ve artık oraya yaklaşıp bir ejderha veya korkunç bir zenci görünerek korku vereceğine inanılırdı. Buna “tılsm” denir (Pala, 2015: 458) bu ifadelerden anlaşılacağı üzere eskilerin de tılsıma verdiği önemden bahsedilir. Buna dayanarak tılsım, hazineleri korumak, hastalıklardan, afetlerden korunmak için yapılan birtakım nesne veyahut unsurlardan da faydalanılan çeşitli büyü'lere de denilmektedir.

Şikâri Destanında, kötü ruhlu olağanüstü güçler tarafından kahramanlara çeşitli tılsımlar yapıldığı görülür. Genellikle kahramanın mutluluğuna, maceralarına engel olmak, sevdiklerini elinden almak zarar vermek veyahut da savaşlar sırasında

yenileceğini anlayan olağanüstü güçler tarafından uygulanan yöntemlerdir. Tılsım motifi, sihir ve büyüden daha etkili ve tesirlidir. Öyle ki bu tılsımları kırmak kolay değildir, birden fazla ve aşamalıdır. Destan kahramanları bu zorlu tılsımları aşabilmek için günlerce hatta yıllarca mücadeleler verir. Ama yenilmez kahraman kötü ruhlar tarafından yapılan bu tılsımları eninde sonunda kırarak zafere ulaşmayı başarır.

2.2.2.8.1. Tılsıma Düşme

- Simizar Hanım, Nazik Beden, Goncaleb, Mah-ı Zemin ve Pernaz Hanım hep birlikte Serheng-i Şami'nin yapacağı kötülüklerden uzaklaşmak için saraydan kaçmaya karar verdiler. Ancak yollarını kaybedip yanlış yollara saptılar. Serefraz Şah'ın ülkesi Meşeyi Mahlike denilen yerde tılsıma düştüler. (Ş.D. 216)
- Serefraz Şah, Şikâri'nin Meşeyi Mahlike'ye ulaşmaması için yedi tılsım yapmıştır. (Ş.D. 225)
- Vasvas Cadı, Cihandar'a bir sihir okuyup üfledi. Cihandar'ın elindeki kılıç yere düştü. Vasvas Cadı onu yakalayıp Reyhane tılsımına götürdü. (Ş.D. 262)
- Hemheme Cadı, Şikâri'yi uykuda yakalayıp sihir okudu ve onu Mina Tılsımına düşürdü. (Ş.D. 323)
- Demdeme Cadı, Senuber ve askerlerini tılsıma bağladı. (Ş.D. 335)
- Zefran Cadı, Şikâri'nin dostu İfrit-i Büzürg'ü tılsıma düşürdü ve tılsımı da bir ağaca bağladı. (Ş.D. 335)
- Cihangir ve Cihanbahş, Ekvan Dev'in anası tarafından tılsıma düştüler. (Ş.D. 366)
- Ververe Cadı Almas'ı alıp götürür ve onu tılsıma bağladı. (Ş.D. 373)

- Kahkahaye Merhşerçeşm, Ugar'ın isteğiyle Şikâriyi yakalayıp Almas ile aynı tılsıma attı. (Ş.D. 376)

2.2.2.8.2. Tılsımdan (Sihir, Büyüden) Kurtulma

S.T.M.İ. ;(D700. - D799. Disenchantment) Büyüyü çözme

S.T.M.İ. ;(D710. Disenchantment by rough treatment) Zor kullanarak büyü çözme

S.T.M.İ. ;(D720. Disenchantment by removing (destroying) covering of enchanted person) Büyülü kişiyi ortadan kaldırma (yok etme) yoluyla büyüyü bozma

S.T.M.İ. ;(D790. Attendant circumstances of disenchantment) Büyüyü bozmanın mevcut koşulları

S.T.M.İ. ;(D750. Disenchantment by faithfulness of others) Başkalarının yardımıyla büyüün bozulması

- Şikâri, Meşeyi Mahlike'ye varmak için yedi aşamalı sihirli tılsımlarla mücadele etmek zorundaydı. Şikari sonunda bu tılsımların hepsini tek tek kırmayı başardı. (Ş. D. 226-227)
- Cihandar, kendisini tılsıma düşüren Vasvas Cadı'ya güzel davranarak onunla evleneceğini söyleyip ona oyun oynadı. Cihandar, Reyhane Peri'nin kendisine öğrettiği gibi tıslımlı şişeyi Vasvas Cadı'nın alına koyup onun canını aldı ve tılsımdan kurtuldu. (Ş.D. 266)
- Cihandar, İskender-i Rast'ın oğlunu ve askerlerini tılsımdan kurtarmak isterken kendi de tılsıma düştü. Cihandar, tıslımları kırabilmek ve çözmek için tek başına mücadele etti. (Ş.D. 271)
- Cihandar Tavus şekline dönüşen kurt ile birlikte Ruhani Tılsımını, Şahab tılsımını, Almas tılsımını ve birçok tıslımı kırıp İskender hazinesini ele geçirdi. (Ş.D. 283)
- Şikâri, arkadaşlarının Şah-ı Gulan'ı öldürmesiyle Heyhat Tılsımından kurtuldu. (Ş.D. 306)

- Tavus, gürze benzeyen bir silah yaparak Sehman Dev'i öldürmesiyle birlikte İslam koşunu tılsımdan çıktı. (Ş.D. 320)
- Cihangir, zorlu mücadeleleri aştıktan sonra en son sandığın içinde bulunan kuş kılığındaki büyücü yaşlı kadına da ulaşip öldürdü. Ve sonunda Mina tılsımı kırıldı Şikâri oğlu sayesinde Mina Tılsımından kurtuldu. (Ş.D. 331)
- Senuber ve askerlerinin girmiş oldukları tılsımdan kurtulabilmeleri için kardeş Hemheme ve Demdeme cadıların ölmesi gerekiyordu. Şebaheng Ayyar onları türlü hilelerle öldürdükten sonra tılsımlar kırıldı.(Ş.D. 338)
- Cihanbahş, Zeferan Cadı'nın İfrit-i Büzürg'ü tılsıma bağladığı ağacı kökünden çıkararak tılsımı kırdı. (Ş.D. 339)
- Cihanbahş, Eflak Dev'i öldürerek Serefraz Şah'ın tılsıma koymuş olduğu Simizar Hanım'ı kurtardı. (Ş.D. 351)
- Ferheng Ayyar, kılık değiştirip Changir ve Cihanbahş'ın tılsıma düştüğü Ekvân Dev'in kalesine girip onları tılsımdan kurtardı. (Ş.D. 378)
- Erçe, Şebaheng Ayyar, Kullabı Ahenger ve altı kardeşleri, Cemceme Cadı, Reyhane Peri, Tavus, Zeferan Cadı, buldukları kale kapısının anahtarını kırıp içeriye girdiklerinde Şikâri ve Almas'ın tılsımları kırıldı. (Ş.D. 387)
- Şebaheng Ayyar, Cemceme Cadı'nın vücudunu yakınca İslam koşunu tılsımdan kurtuldu. (Ş.D. 390)

2.2.3. Olağanüstü Olaylar

S.T.M.İ. ;(F900. F1099. EXTRADIORDINARY OCCURRENCES)

S.T.M.İ. ;(H1250. Quests to the other world) Öbür dünyada araştırma

S.T.M.İ. ;(H1270. Quest to lower World) Alt dünyada araştırma

Olağanüstü olaylar adından da anlaşılacağı üzere olağan yani normalin dışında beklenmedik zamanda yapılan hadiselerdir. Olağanüstü olaylar, alışılmışın dışında gerçekleşen, erişilmesi güç sınırları aşan, benzerlerinden farklı olan akla gelmeyecek fevkaladeliklerdir.

Destanlar esasında olağanüstülük üzerine kurulmuş olan uzun manzum hikâyelerdir. Destanlarda olağan ve olağan dışı olaylar iç içedir. Bu yüzden destanlar içerisinde cerayan eden olayları olağanüstülüklerden uzak düşünemeyiz.

Şikari destanında birçok olağanüstü olay motifi görülür. Bunları destanda gerçekleşen olaylardan başlıklar halinde derledik. Destan içerisindeki sihir, büyü, tılsım gibi olaylarda olağanüstülük arz eder. Fakat daha detaylı bilgilendirmek adına ayrı başlıklar altında ele almayı tercih ettik.

2.2.3.1. Şekil Değiştirme (Dona Girme) Motifi

S.T.M.İ. ; (D0. - D699. Transformation)

Türk halk anlatılarında en fazla görülen motiflerin başında “Şekil Değiştirme” gelmektedir. Değişim, dönüşüm sözlükte “1. Başka birvarlığa, niteliğe dönüşmek, değişmek, farklılık kazanmak. 2. Biçim değiştirmek, istihale etmek. 3. Kötüleşmek, bozulmak.” *Başkalaşım başlığında ise: “Bir kütlenin kütlece ve fizikçe değişmesi, istihale, metamorfizm.”* olarak tanımlanmıştır (TDK, 1998: 238).

Bir efsanede yer alan canlı cansız unsurların bir üstün güç tarafından cezalandırılması veya bir felaketten kurtarılması için o andaki şekillerden daha farklı bir şekle çevrilmesidir. Değişikliğin temel sebebi cezadır; felaketten veya sonu felakete varabilecek bir tehlikeden kurtarma ikinci derecede kalır.(Sakaoğlu, 1980: 29).

Masal, efsane, halk hikâyesi ve destan gibi halk anlatı türlerinde sıkça işlenen şekil değiştirme motifi, insanın dua veyahut da büyü yoluyla hayvan şekline girmesi ve taşla dönüşmesi şeklinde ortaya çıkar (Sakaoğlu, 1998: 124). “Şekil değiştirme”

veya “suret değiştirme” bizdeki diğer adıyla “don değiştirme” denilen bu motif, olağanüstü bir durumdur.

şekil değiştirme motifi, bir kayanın, taşın, ağacın, dağın, gölün veya bir hayvanın, uzay cisminin ilahi menşeini izah eden anlatmalarda görölür. Bu motife yer veren efsaneler, daha ziyade bir şeyin sebebini, teşekkölünü, menşeini izah ederler. Yani ‘açıklama’, ‘bildirme’ fonksiyonundadırlar (Ergun, 1997, s. 167).

Türk halk anlatılarında kahramanın kendi isteği dâhilinde gerçekleşen şekil değiştirmeler, mitolojide özellikle İşlami anlatılardaki adı “don değiştirme” diye adlandırılmaktadır (Aslan, 2004: 38; Ocak, 2013: 207). Don değiştirme motifi çoğunlukla hayvan şekline bürünmeyle gerçekleşir. Bu durum, mitolojik düşüncelerin halk anlatı unsurlarına yansımış halidir. Don değiştirme motifinin menkıbevi, tasavvufi türler için kullanıldığı da bilinmektedir. Genellikle evliya menkıbelerinde rastladığımız “don değiştirme” motifi, kahraman açısından dinî-mistik bir güç, bir meziyet olduğu söylenebilir (Metin,2018:50). Evliya menkıbelerindeki görünüşü değerlendirildiğinde, bu fevkalâde hâlin Allah katında belli mertebeye yükselmiş velilere, sunduğu bir keramet olarak nitelendirilir. Gerek menkıbelerde, gerekse hikâye, masal ve destanlarda gördüğümüz farklı bedenlere girebilen ve doğaüstü güçlere de sahip olan bu kahramanların amaçları ve dereceleri birbirinden farklıdır.

İlkel insana göre, yeryüzünde bulunan her varlık bir kuvvetin taşıyıcısıdır. Ayrıca, bir cisim birden fazla görünüşler altında da bulunabilir. Bununla birlikte, cisim farklı görünüşlere sahip olabilir; fakat bunlar geçicidir. Cismin asıl özelliği değişmez. şekil değiştirme genellikle üstün bir güç (Allah, sihirbaz, cadı, evliya vb.) tarafından, ya yapılan bir iyiliğe karşılık ödöl ya da kötölüğe karşı ceza olarak gerçekleştirilmekte idi. Türk efsane ve masallarında, şekil değiştirme motifine ilişkin olarak “donuna girmek” deyiminin kullanıldığı görölmektedir. Bu efsane ve masalarda sıklıkla, “geyik donuna girmek” ve “turna donuna girmek” ten söz edilmektedir. Genellikle don değiştirme motifi bir hayvanın donuna girme biçiminde görölmektedir (Artun, 2007: 19).

Eski Türklerde şamanların da hayvan ana tasarımı ile bağlantılı olarak don değiştirdikleri görölür. şamanların don değiştirmesi bir keramet olarak görölür.

Şaman, koruyucu ruhu olan hayvan ana donuna girerek (kurt, kuş, ayı vb.) kötü ruhlerden kurtulmayı hedeflemiş olur. Bu da donuna girdiği kendine yer edinmiş olan hayvanın koruyuculuk vazifesini yerine getirdiğini gösterir (Bayat, 2006: 163).

Destan, masal, efsane ve menkıbelerde görülen şekil değiştirme motifi, insanın bilinçaltındakilerinin bir tezahürü olarak ve yaratılıştan gelen arzularının bir yansımasıdır (Ocak, 2003: 206). Türk masallarında kahramanın don değiştirmesi eski şamanların don değiştirmesine benzetilmektedir. Masal ve destanlarda görülen sihir ve büyüye dayalı geçici şekil değişim, değiştirmeler oldukça yaygındır (Türkan, 2008: 137).

Şekil değiştirmek ruhi düşüncelere de bağlı olarak belli amaçlara hizmet eden motiflerdir. Halk anlatılarında her tipin şekil değiştirmedeki amaçları farklıdır. Anlatılarda bu motifin ortaya çıkışı genel olarak şöyledir, kahramanlar; devler, canavarlar, cinler, periler; yırtıcılar gibi olağanüstü varlıkların sihirli güçleriyle sık sık şekil değiştirir, başka bir bedene bürünürler. Halk hikâyelerindeki olağanüstü kişilikler dışında insanlar da deve, eşeğe, katıra ve güvercine dönüşebilmektedir (Alptekin, 1997: 309).

Şekil değiştirmenin türü olay, yer, zaman ve karşıdaki kişiye göre değişiklik gösterir. Destanlarda değişim ve dönüşümler, iki farklı şekilde gerçekleşir. Şekil değiştirme; bazen kahramanın iradesine bağlı olup; zor durumdan kaçıp kurtulma, saklanma, gizlilik ihtiyacı duyarak olup biteni öğrenmek, düşmandan inikam almak, amacına ulaşmak insanları sınamak veya bir yerden bir yere daha hızlı yolculuk yapabilmek için gerçekleşir. Bazen de kahramanın iradesi dışında olup; cadı, dev, sihirbaz gibi olağanüstü varlıkların kötülüğün cezası olarak dönüştürülme metaformozu gerçekleşir. Bu şekil değiştirmelerin nedenini Saim Sakaoğlu şu şekilde özetleyerek sıralamıştır:

- “1. Kayıp olan birilerini bulmak için.*
- 2. Zor bir durumdan kurtulmak için.*
- 3. Kötülük yapanları tespit etmek için.*
- 4. Zor bir işi yapabilmek için.*

5. *İsteği dışında uzak kaldığı memleketine dönen kahramanın olup bitenleri görmesi için*” (Sakaoğlu, 1998: 124-125).

Efsanelerdeki şekil değiştirme kalıcı iken masal ve destanlarda görülen şekil değiştirmeler geçicidir. Destanlarda başta kahraman olmak üzere, kahramanın atı ve büyücüler çeşitli şekillere girerler. Bu olağanüstü ya da asıl kahramanlar eski haline dönebilir. Değişime uğrayan varlıklarda her ne kadar sabit bir fiziki beden söz konusu olmasa da dönüşüm metaformozu ilgilendiren öz aynı kalmaktadır. Yine her ikisinde de ister bilinçli ister bilinçsiz bir şekilde olsun esas kimliğin saklanması söz konusudur. Yani bir tebdil-i beden söz konusudur (Elmalı, 2012: 12).

Don değiştirme motifi, Türk kavimlerinin eskiden bu yana hafızalarındaki don değiştirme, bütün insanlığa mal olmuş bir düşüncedir: *“Kahramanların suret değiştirmeleri, hayvan, ağaç vesaire şekillerine girebilmeleri, canlarını bir hayvan, bilhassa kuş şekliyle saklamaları, bütün kavimlerin masallarında rastlanan ve bütün dünyaya yayılmış, bir motiftir.”* (İnan, 1968: 461).

Şikâri destanında, iyi huylu ideal kahramanlar tarafından ve kötü huylu ya da olağanüstü özellikler gösteren tipler tarafından şekil değişimi/don değişimi görülür. İdeal tipler genellikle kötülöklere engel olmak veya kötü güçlerden kaçmak, düşmanlarından gizlenmek, kimliğini saklamak, olan biteni öğrenmek, girdiği mücadeleleri kazanmak için şekil değişimine ihtiyaç duyarlar. Çoğu zaman asıl kahramanlara yardım etmek için şekil değişimine ihtiyaç duyan karakterlerin olduğu da görülür. İdeal olmayan karakterler yahut olağanüstü düşmanlar ise ideal olan kahramanı zora sokmak, kötölük yapmak ve yakınlarına zarar vermek amacıyla don değiştirme yöntemine başvururlar. Destanda farklı bedenlere, görünümlere girilebildiği gibi hayvanların şekillerine de girildiği görölmektedir.

2.2.3.1.1. Hayvan Şekline (Donuna) Girme

S.T.M.İ. ; (D100. - D199. Transformation: man to animal)

Hayvan donuna girme şekil değiştirmenin en dikkat çekici motiflerden biridir. Canlı veya cansız unsurların bir üstün güç tarafından cezalandırılması veya bir felaketten kurtarılması için o an ki şekillerinden hayvan şekline çevrilme durumu söz konusudur. Şekline girilen hayvanın türüne göre tüm özellikleri ve güçlerine de sahip olunur. Eski Şamanizm inancında Şamanlar, hayvanların koruyuculuk vazifesini

yerine getirdiğini düşünerek şekline büründüğü hayvanın kendisine yardımcı olacağını düşünürdü (Metin, 2018: 48).

Hayvan şekil-don değişiminin önemi şu şekilde ifade edilmiştir:

Şamanların don değiştirmeleri başlı başına bir keramet türüdür. Şaman efsane ve memoralarında geniş bir yaygınlık gösteren don değiştirme, aslında Şamanın hayvan ana tasarımı ile bağlantılıdır. Şaman, koruyucu ruhu olan hayvan ana donuna girmekle ki, genellikle ayı, kurt, kuş vs. olabilir, kurtulmayı hedeflemiş olur. Aynı şekilde zor durumda kalan veli, İslamiyet'ten önce kendisinin hayvan anası olarak bildiği hayvan donuna veya ongon gibi kutsadığı kuş donuna, çoğunlukla da bir hayvan şekline girerek kurtulur. Bu da donuna girdiği hayvanın koruyuculuk vazifesini yerine getirdiğini gösterir. Zaman zaman da bizzat hayvanın kendisi velinin yerini olarak ona verilecek zararı engeller (Bayat, 2006: 156).

Şikâri destanında çeşitli türlerde çokça hayvanın şekline girildiği görülür. Destanda donuna girilen hayvanları çağrıştırdıkları sembollerleriyle birlikte incelemekte fayda var. Şekil değiştirme motifi iyiler için gizlilik, çıkış yolu, zor durumdan kurtuluş iken kötüler için zor duruma sokma, cezalandırmadır. Destanda hayvan donuna girme eylemine gizlilik, yardım ve çeşitli sorunları ortadan kaldırmak için başvurulur.

Şikâri Destanında şekline dönüştürülen/girilen hayvanların türleri çoğunlukla belirtilmiştir. Hangi hayvan kılığına girildiği belirtilmeyen motifler ise şunlardır;

- Ververe Cadı geceleyin İslam ordusuna gidip onlara bir sihir okudu ve hepsini tılsıma düşürüp hayvan şekline dönüştürdü. (Ş.D. 380)
- Almas ve Ververe Cadı ile savaşan İslam ordusunun tılsıma düşerek hayvan şekline dönüştürüldüler. (Ş.D. 387)

2.2.3.1.1.1. Kuş Şekline (Donuna) Girme

S.T.M.İ. ;(D150. Transformation: man to bird)

Şekil değiştirmede en çok tercih edilen hayvanlar arasında kuş ve türevleri yer almaktadır. Çeşitli kuşların donuna girme, destanlarda sıkça rastlanan bir durumdur. Kuş donuna girme motifi özgürlüğü, barışı, mücadeleyi sembolize eder. Zira kuşların

özelliklerinden olan uçma eylemi geçmişten bu yana bütün insanlığın hayal âleminde dolaşan bir arzusu olarak akıllarda yer etmiştir. Kuşlar insanların tezahüründe diyardan diyara mavi aydınlık göklerde hür bir vaziyette uçmayı simgeler. Türkçede, uçmak sözcüğü ölümü ve cenneti simgeler. Kuşun tasavvuru Türk kültürünün en eski delillerinden olan Orhun yazıtlarında görülmektedir (Çoruhlu, 2011:177). Eski Türklerde kutsal sayılan ve yaratılış itibarıyla üstün görülen kişiler için öldü yerine, “kergek boldı” veya “uçtu” denilir (Orkun,1994:811).

Eski Türk inançlarında, din adamları olan şamanlar, kamlar kuş şekillerine girerek Tanrı’ya yakın olan gökleri dolaşırlardı. İnsanlar eskiden bu yana kuşlar gibi özgür olabilmek, uçabilmek istenilen yere anında ulaşabilmek gibi fevkalâdeliklere her daim erişmek istemiş, onlar üzerinden hayaller kurarak birtakım manalar yüklemişlerdir. Kuş, insan için uğurlu ve kutsal bir canlı olarak görülmüştür. Şamanizm inancı içerisinde ölen birinin ruhu kuşa benzetilmiş, ölen kişilerin ruhlarının bir kuş olarak göğe uçmaları Türk düşüncesinde yer edinmiştir (Uslu, 2017:21-26). Cennetin simgeleyicisi olan kuşlar şamanın kılığına girerek şamanı koruduğuna inanılmıştır (Çatalbaş, 2011: 23).

Kuş donuna girme motifi özellikle İslamiyet öncesi Türk inancında önemli yer tutar. İslamiyet öncesi devirlerde Türkler kuşları ongun saymışlardır. Kuş, Türklerde göklerin kutsallığını temsil eden Gök Tanrı’nın idaresindeki bir varlıktır (Uslu, 2017: 24). Orta Asya mitolojisinde kuşlar, gökyüzüne ulaşmada veyahut da yeraltına inme de şekline girilerek yardımcı olan koruyucu ruh olarak görülen en çok ihtiyaç duyulan hayvanlardır. Kuş aynı zamanda, Altay’da Ülgen’in şekline büründüğü canlı, şamanistik kökenli anlayışa göre yeni doğan ve ölen kişiden çıkılan ya da girilen ruhun inancı, cenneti simgeleyen kutsal varlıktır. Türk destanlarında kahramanın en çok şekline girdiği hayvanlar kuşlardır. Destan kahramanları hemen her kuşun şekline ve özelliklerine bürünebilirler (Türkan, 2008:136-154).

Don değiştirme motifi, İslamiyet öncesi ve şekil değiştirme, hayvan donuna girme motifi, Orta Asya Türkleri ile eski Anadolu’da yaşayan Türkler arasında her daim önem arz etmiştir. Hayvan donuna özellikle de ongun sayılan kuş donuna girmek Tanrıya daha yakın görülen kutsal sayılan, üstün tutulan kimselerin, velilerin bir kerameti olarak görülürdü. Bunun en bilinen Eski Anadolu’daki örneğidir; ‘*Hacı Bektaş Veli, bir güvercin donuna girip, Anadolu’ya (Rum’a) geliyor. Bunu gören*

Anadolu'nun yerli dervişlerinden ‘Doğrul Baba'nın boğazından tutuyor. Böylece kendisine [biat] ettiriyor...’ (Ögel,2014:163). Veliler arasındaki sembolik rekabette ortaya çıkmış oluyor. ‘...Abdülkadir Geylani de, ak bir doğan donunda görülmüştür.’ (Köprülü, 1930: 51). Yine Ahmet Yesevi'nin “turna donuna”, Abdal Musa'nın ise “geyik donuna” büründüğüne inanılmaktaydı (Ögel, 1993: 87).

Halk hikâyelerindeki kuş donuna girme dini ve mecâzi çağrışımları da bünyesinde barındırır. ‘Kuş şekline bürünme, motif olarak beynelmilel olmakla birlikte Türklerde dini bir inancın ifadesi olarak görülmektedir. Bedeni kafes, ruhu da bu kafese hapsedilmiş bir kuş olarak gören eski din anlayışla, İslami bir renge de büründürülerek yaşatılagelmiştir. ’ (Aslan,2004:39). Bu düşünce inanışlarının etkisi kuş şekli ve ifade ettiği anlamlarla beraber destan, efsanelerimize de yansımıştır.

Şikâri destanında kuş donuna girme motifi; kuş, kartal ve güvercin hayvan türlerinin şekillerine bürünerek karşımıza çıkar. Destanda kuş donuna girme motifi, genellikle kahramana yardım etmek, kahramanların önündeki engelleri ortadan kaldırmak, kahramanı hızlıca hedefine ulaştırmak için ve kötülüğe mahal vermeden kaçıp kurtulmak adına isteyerek gerçekleşmiştir. Şikâri Destanı'ndaki kuş donuna girme motiflerine bakalım;

- Tavus tılsımında olağanüstü olaylar cereyan ederken Cihandar'a yardımda bulunan ve dostu olan kurt, tavus kuşu şekline dönüşerek Müslüman oldu. (Ş.D. 283)
- Zerdan, Reyhane'nin çadırına girip ona kötü niyetle yaklaşmak isteyince Reyhane bir sihir okuyup kuşa dönuştü ve oradan hızlıca uçup gitti. (Ş.D. 298)
- Cihangir tılsımla mücadele ederken bulduğu kuş kafesindeki büyücü kuş şekline dönüşmüştür. Hemle Cadı dedi: ‘O kuş tılsımına düşmüş büyük bir büyücüdür. ’ (Ş.D. 331)
- Cihangir'in kırdığı ağaçtan bir sandık çıktı. O sandığın içinden de tılsıma düşmüş bir kuş çıktı. Aslında kafesteki kuş kılığına girmiş bir büyücüydü. (Ş.D. 331)

2.2.3.1.1.2. Kartal Şekline(Donuna) Girme

S.T.M.İ. ; (D152.2. Transformation: man to eagle)

Gökleri temsil eden kartal sembolik olarak hâkimiyet, heybet, hız, güç ve kuvveti temsil eden hayvan-ata görevindedir (Ahmetbeyoğlu, 2014: 299, Kafesoğlu, 2013: 287). Kartal, Eski Türklerde özellikle Şamanist inançlı uygulamalarda oldukça yaygındır (Kafesoğlu,2013: 287). Yetenekli kamlar, zaman zaman birer kartal şekline girerek gökleri dolaştıkları ve ondan sonra da yere indikleri düşünülürdü. Şamanlara göre kartallar insanların yardımcı koruyucu ruhları idi. Gökyüzünün rakipsiz hâkimi olan kartal sonsuzluğun sembolü olarak da kabul edilmiştir. Hayvan-ata olarak yardımcı bir türeme simgesi de olmuştur (Çoruhlu,2011: 156).

Semaya yükselebilen kartal tanrıya gönderilen elçi olarak kabul edilir. Eski Türklerde en yüksek ruhları taşıyan kartal, Gök Tanrı'nın simgesi (timsali) olarak veyahut şaman ruhunu ifade etmek amacıyla Dünya Ağacının tepesinde tasavvur edilmiştir. Uygur dönemlerinde de kartal ve diğer yırtıcı kuşlar beylerin veya hükümdarların koruyucu timsali, ruhun, adaletin ve güneşin simgesiydi (Çoruhlu, 2011: 156).

Şikâri Destanında gökleri temsil eden kartal donuna girme motifi daha çok bir yerden bir yere hızlı bir şekilde ulaşma ve ve kötü güçlerden korunma, kurtuluş yolu olarak karşımıza çıkar.

- Encüm Peri, kartal şekline dönüşerek Şikâri'yi öldürmek isteyen Sarık Ayyar'ı havaya kaldırıp sihirli ağaca bağladı. (Ş.D. 223)
- Reyhane, Cihandar'ın tılsımları aşabilmesi için bir kartal şekline dönüştü ve onu bir bağa götürdü. (Ş.D. 274)
- Şah-ı Murgan Cihandar'ın İskender tılsımını kırması için kartal şekline dönüşüp Camasib hekimin yardımını alabilmek için Gülistan-ı Erem'e gitti. (Ş.D. 282)
- Tavus ve Reyhane Serefraz Şah'ın sarayında tutsak ettiği kızları kurtarabilmek için sihirle kartal şekline dönüşerek saraya gittiler. (Ş.D. 301)

- Tavus, Şikâri'yi kurtarabilmek için kendisiyle beraber Cihangir ve Şemkur Ayyar'a bir sihir okuyup kartal şekline dönüştürdü. (Ş.D. 302)
- Tavus ile Cihangir, Şah-ı Gulan'ın kalesine gitmek için kartal şekline dönüşüp uçup gittiler. (Ş.D. 305)
- Şikâri'nin Heyhat Tılsımından kurtulabilmesi için. Tavus ve Cihangir kartal şekline dönüşerek Şah-ı Gulan'ın kalesine doğru uçtular. (Ş.D. 305)
- Şikâri İfrit-i Büzürg'ün savaş meydanına kartal şeklinde geldi.(Ş.D. 306)
- Tavus, Hindistan'a gidebilmek için kartal şekline dönüşerek uçup gitti. (Ş.D. 31)
- Şikâri'nin Mina tılsımına düştüğünü öğrenen Tavus, Cihangir ve Şebaheng Ayyar bir sihir okuyup kartal şekline dönüşerek Mina'ya doğru uçtular.(Ş.D. 324)
- Cihangir ve Cihanbahş'ın tılsımı kırılınca Tavus onları kartal şekline dönüştürüp havadan uçarak tekrar geri yurtlarına götürdü. (Ş.D. 379)
- Cihandar; Şebaheng Ayyar, Tavus, Reyhane Peri ve Zefran Cadı Şikâri'yi tılsımdan kurtarabilmek için kartal şekline dönüşüp Kaf'a doğru uçup gittiler. (Ş.D. 380)

2.2.3.1.1.3. Güvercin Şekline (Donuna) Girme

S.T.M.İ. ; (D152.2. Transformation: man to pigeon)

Güvercin< kögürçün kelimesi, Türkçe “kök-gök” kelimesiyle ilişkilendirilir (Atalay,1941: 419). Türk inancında ve etimolojik olarak güvercin mefhumu kutluluk, ululuk, velilik gibi anlamlara gelmektedir. Güvercin, Türklerin Gök Tanrı inancıyla alakalı bir yerden bir yere çabucak ulaşabilen, haber götüren özellikleri ile anılmışlardır. İslâm âleminde de birtakım mitolojik özellik barındıran Hacı Bektaş-ı

Veli'nin Horasan ilinden güvercin şeklinde geldiği bilinmektedir (Duran, 2007: 174-177).

Şikâri destanında görülen güvercin donuna girme bütün bu sembolik anlamlarıyla birlikte gizlilik manasını taşımaktadır. Bir yerden bir yere gizlice görünmemek için uçarak varma veya kaçma görülmektedir. Destanda perilerin güvercin şekline girdikleri görülür.

- Encüm Peri, güvercin şekline dönüşerek önce Sarık Ayyar'ı daha sonra da Şikâri ve İslam koşunun içine girip gizlice olan biteni seyretti. (*Sarık Ayyar güvercini görünce onun büyücü olduğunu anladı*). (Ş.D. 223-224)
- Reyhane Peri, babası Serefraz Şah'ın sarayından güvercin şekline dönüşerek uçup gitti. (Ş.D. 309)

2.2.3.1.1.4. Yılan Şekline (Donuna) Girme

S.T. M.İ. ; (D191.Transformation: man to serpent (snake))

Mitolojide ve eski Türklerde yılan ölümsüzlüğü, şekil değiştirmeyi, tekrar dirilmeyi ve kötülüğü sembolize eder. Daha çok olumsuz niteliği simgeleyen yılanın yer altında sürdürdüğü yaşam olağanüstü güçlerle ve diğer âlemlerle ilişkilendirilmiştir. ‘‘O, yaşamı ve ölümü, iyiyi ve kötüyü, şifayı ve ölümcül zehri içinde barındıran gizli güce sahiptir.’’ (İndirkaş, 2013:1999) On iki hayvanlı Türk takviminde yılları simgeleyen on iki hayvandan birisi de yilandır. Altıcı sırada yer alan yılan olumsuzluğu simgeler (Çoruhlu, 2011:183-184).

Türk kozmolojisinde yılan yar altı dünyasına kabul edilen yer unsurunun simgesidir (Çoruhlu, 2011:183-184). Halk hikâyelerinde yılanı çevirme ya da yılan şekline bürünme motifine çok sık rastlanır. Türk halk kültürü inancında da yer edinen yılan genel olarak düşmanlığın, fenalığın, sinsiliğin bir simgesi olarak yansımıştır. Yılan aynı zamanda sihir, büyü, esrarlı olduğuna inanılan bir güçtür.

Motif olarak ele alındığında kötülüğün simgesi yılan, aynı zamanda Hz. Musa'nın kıssasına dayandırılmaktadır. Hz. Musa'nın kıssasında geçen yılanlar sembolik bir çağrışım ifade eder. Sihir müsabakasında Firavun 'un sihirbazlarının yere atmış oldukları ip vb. şeyler yılan şekline dönüşür. Halk gördükleri karşısında korkudan dehşete kapılınca, Tanrı tarafından Hz. Musa'ya asasını yere atması

emredilir. Hz. Musa'nın asayı yere atmasıyla birlikte asa büyük bir yılan şekline dönüşür ve sihirbazların meydana atmış olduğu bütün yılanları yutar. Kıssada anlatılan sihirbazlar çeşitli tekniklerle, nesneleri insanların gözüne yılan olarak gösterir. Sihir ile yılan dönüşme, dönüştürme motifinin söz konusu edildiği metinlerde bu kıssaya bir telmihte bulunulur (Karaman, 2015:86). Halk hikâyelerinde yılan şekline dönüşme, genellikle cadılar ve büyücülerin kahramanlara bir fenalık getirmek için seçtikleri yoldur.

Şikâri destanında,

- Hemheme Cadı, bir sihir okuyup yılan şekline dönüşerek İslam koşununa girdi. İslam koşununu tılsıma bağladı (Ş.D. 319)

2.2.3.1.1.5. Köpek Şekline (Donuna) Girme

(S.T.M.İ. ; D141. Transformation: man to dog)

Türk topluluklarında köpek, benzer bir işlev üstlenen kurdun heybetine karşıt olarak simgelenmiştir. Köpek, Orta Asya mitoloji ve inanç sisteminde hem olumlu hem de olumsuz tasvirle ilişkilendirilen bir hayvandır. Ancak köpek, genel itibarıyla ancak kötü ruhlu hayvan olabileceği düşüncesiyle insanlar üzerinde kötü bir etkiye sahiptir. Eski kamlar ve şamanlar arasında itici bir vasfı olan köpek itibar gören hayvanlardan değildir. Bununla birlikte Şaman törenlerinde, Şamanlar köpeğin taklidini yapar. Şaman, köpek gibi uluyarak ruhları yardıma çağırır. Ayrıca her Şamanın bir hayvan anası olduğundan, köpek güçlü ve yetkin şamanların seçtiği bir hayvan değildir. Zayıf Şamanlar köpek şekline girmeyi tercih eder (Türkan, 2008:136-154).

“Köpek, Budizmde tenasüh inancına göre günahkâr insanların üçüncü kez doğduklarında büründükleri hayvan suretlerinden birisidir. O aynı zamanda Buda'nın, suretine büründüğü hayvanlardandı. ” (Çoruhlu, 2011: 178).

Destanlarda görülen köpek şekline girme veya dönüşme manen çirkinleşmeyi ve kötü huyu beraberinde getirir. Sihrin insanı duygusal ve ruhsal olarak etkilediği düşünülürse köpeğe ilk bakıldığı anda bir çirkinlik görülmesi dahi büyücünün oluşturduğu hayalden etkilenecek o artık sevimli bulunmaz.

Nitekim ayinler sırasında güçlü şamanlar kurt, kartal gibi hayvanların biçimine girerken, zayıf şamanlar köpek şekline giriyordu ve köpek genellikle yeraltına inerken kullanılıyordu. Bu olumsuz anlamına uygun olarak bazı Türk topluluklarında cenaze töreninde kurban edilen bu hayvan, Türk kozmolojisinde ölüme işaret eden timsallerdendi (Çoruhlu, 2011: 178).

Şikâri destanında,

- Tufan Cadı ölünce onun büyücülerinden birisi kılık değiştirip köpek şekline dönüşerek bağa girdi. Şikâri köpeği görünce onun kötü ruhlu bir büyücü olduğunu anladı ve onu öldürdü. (Ş.D. 112)

2.2.3.1.1.6. Ceylan Şekline (Donuna) Girme

S.T.M.İ. ; (D152.2. Transformation: man to)

Ceylan: Ahû (Pala, 2015: 91).

Ceylan, Türkler için güzelliği, estetiği simgeleyen hayvanlardandır. Destanlarda cadılar, genellikle hedefine ulaşamadığında karşısındakini etkileme sanatıyla hile ile don değiştirme yöntemine başvurur. Karşısındakini ağına düşürmek için insanlar üzerinde güzel hisler uyandıran en etkileyici hayvanı seçer. Cadılar sihirle ceylan donuna girerek ve kendini bir ahuymuş gibi göstererek kahramanının zaaflarından yararlanır. Kahramanlar genellikle bu ceylanın güzelliği ve büyüüne aldanarak kendini kaybeder ve onun peşi sıra arkasından gitmek ister. Bu aslında sihirbazlar için sihirli çeşitli hile veyahut söz oyunları ile süsleyerek en kötü bir şeyi bile insan gözüne en güzel bir varlık haline getirme başarısıdır.

Şikâri destanında,

- Cihandar, Ergevan Şah'la savaşıp akşam geri döndüğünde yolda bir nikaplı ile karşılaşır ve onunla da sabaha kadar savaşır. Bu nikaplı kişi Vasvas Cadı idi. Vasvas Cadı, Cihandar'ı yenemeyeceğini anlayınca ceylan şekline dönüşerek Cihandar'ı peşinden sürükledi ve onu bir bağa çekmeyi başardı. Bağın içinde ise genç ve güzel on dört yaşında bir kıza dönüştü. (Ş.D. 260)

2.2.3.2. Tabiattan Alınan Olağanüstü Olaylar

S.T.M.İ. ;(F700. - F899. Extraordinary places and things) Olağanüstü yerler ve şeyler

S.T.M.İ. ;(A650. - A699. Nature of the universe) Evrenin doğası

S.T.M.İ. ;(A650. The universe as a whole) Bir bütün olarak evren

Tabiat Kültleri:

Doğada her bir nesnenin kutsal iyesi bulunur ve onların her biri farklı özellikler ve anlam barındırması ile birtakım kültürleri oluşturur. Kült ; ‘‘tapma’’, ‘‘tapınım’’, ‘‘din’’ gibi anlamları ifade eder. (Ergun, 2017: 21). Eski Türk mitolojik inanç sisteminde önemli bir yer tutan bu doğa kültürleri su, ateş, hava, dağ, orman, dere ve ağaç gibi mitolojik yer ana unsurlarını teşkil eder.

Şikâri destanında tabiat üzerinden alınmış birçok kült motifi bulunmaktadır. Bu kült motifleri içerisinde birçok sembol ve simgeyi çağrıştırır. Böylece destana daha derin bir boyut ve kültürel zenginlik kazandırır.

2.2.3.2.1. Ateş Kültü Motifi

Ateş, varlık âleminin temel bileşenlerinden en etkili ve en güçlüsüdür. Türk Mitolojisinde özellikle de Şaman mitolojisinin katkısıyla önemli bir unsur olan ateş, Türk toplumlarında kutsal koruyucu olarak kabul edilmiştir. Eski Türkler, ateşin Tanrı tarafından gönderildiğine inanmışlardır. Ateş onlar için insanları hastalıktan, kötülüklerden koruyucu bir iye'dir. Ateş içinde hem iyiliği hem de kötülüğü barındırır (Bayat,2016: 121-123; Düzgün,2016:147-148).

Ateşi kutsal ve canlı bir varlık olarak gören Türkler, onun bir Tanrı kadar güçlü ve etkili ruh olduğunu düşünerek saygı duymuşlardır. Eski Türk inanışlarında, Cengiz Han'ın bilinen ateşle ilgili yasakları (ateşe bıçak değdirmemek gibi) ateşe duyduğu saygıyı gösterir. Ayrıca ateş, Tanrı ile insan arasında ilişki kuran bir unsur olarak kabul edilir. Büyük Türk topluluklarının devlet törenlerinde ateşler yakıldığı ve bu ateşle göğe yani Tanrı'ya ulaşıldığına inanılır. Yine Yakut Türklerinin efsanelerinde ateşin Tanrı Ülgen tarafından verildiği görülür (Ögel, 2014: 636,637).

Ateşin en önemli özelliklerinden birisi arındırıcı, yok edici kutsal bir güce sahip olmasıdır. Şamanların inanışlarında kötü ruhları kovmak için ateşe dua ettikleri görülmektedir. Eski Türklerin, kadın Şamanlara ateş hamisi demesinin sebebi ateşin koruyucu gücü ve ateşin kâhini olarak nitelendirildiği içindir (Bayat,2018: 116). Türk halkları ateşin sihirli bir temizleyici güç olduğuna inanırdı. Misal olarak eski birtakım Türk toplumlarında, bir evden ölü çıktıktan sonra ateşin yok edici özelliğinden ötürü bütün akrabalarının ateşte arınması gerektiğine inanılmıştır. Kötü ruhların kovulması için elbiseler ateşte tütsülenir. Yine *“Türk kamlarının farklı hastalıkları ateşle tedavi etmeleri, hastayı ateşin üzerinden geçirmeleri, ateşin etrafında dönmeleri, vücutlarındaki kötü güçleri temizlemek amacıyla közün üzerinde yalın ayak yürümeleri ateşin saflaştırıcı gücüne inançla ilgilidir.”* (Düzgün, 2016: 156-157).

Ateşin aynı zamanda kendisine karşı yapılan saygısızlıkları cezalandırdığına dair inançta mevcuttur. Ateş iyi özellikleriyle faydalı olduğu kadar, en acımasız şekilde cezalandırıcı özelliği de bulunur. Ateş, hayatı meydana getirebildiği gibi aynı zamanda yakıcı ve yok edicidir. Bununla bağlantılı olarak İslamiyet’teki cennet, cehennemin cezalandırma aracı da ateştir ve ölümle de ilişkilendirilir (Düzgün, 2016: 158-169).

Şikâri Destanında “ateş” unsuru; tılsımlı, sihirli olaylar esnasında karşımıza çıkar. Kahramanlar tılsımlarda sürekli olarak ateşlerle mücadele etmek zorunda kalırlar. Genellikle kötü güçler ateşin cezalandırıcı hüviyetiyle kahramanların üzerine ateşler püskürtürler. Cadılar, periler, devler İslam ordusunu ve asıl kahramanları hezimete uğratmak için ateşin yok edici güçlerinden yararlanılır. Olağanüstü güçlere sahip olan Tanrıyla iletişim bağı olan kötü güçler destanın asıl kahramanlarını ancak ateşle yok edebileceğini düşünürler. Buradaki ateş, kötü ruhları sembolize eder.

Destanda ateşin koruyucu, yardımcı görevi de vardır. Kahramanlar tılsımlarla mücadele ederken olağanüstü özelliklere sahip Tanrı ile bağı olan periler kendilerinden birtakım nesneleri kahramanlara vererek ateşe tutmalarını, ateş yandığında ise yardıma geleceklerini belirtirler. Veyahut da bu karşı ruhlar kahramana ateşi nasıl söndürmesi gerektiğini öğretir.

Şikâri destanında,

- Cihandar zor durumda kalınca Reyhane Peri'nin ona önceden vermiş olduğu tüyleri ateş yakıp üstüne tuttu ve Reyhane peri tüylerin yanıp ateşlenmesi üzerine hemen geldi. (Ş.D. 272)
- İslam koşunu ile savaşan Serefraz Şah'ın yardımına gelen cadılar ve periler İslam ordusu üzerine sihir okuyup ateşler yağdırdılar. (Ş.D. 298)
- Şikâri, Heyhat Tılsımından kurtulunca kendini bir bağda buldu. Vasvas Cadı ve Susen Cadı bu bağ bir anda ateşe verdi. (Ş.D. 306)
- Şikâri'nin arkadaşları Şebru Ayyar, Şebaheng Ayyar, Ferheng Ayyar ile birlikte bir dağın eteğine çadır kurmuşlardı. Senuber dev, bu çadırı gördü. Senuber dev onların insan olduğunu görünce sevindi ve onları kebab yapıp yemek için ateşler yaktılar. (Ş.D. 315)
- Cihangir, tılsımlardan kurtulabilmek için elindeki yol gösterici kitapta yazılanlara göre hareket ediyordu. Kitapta, sevgilisi Goncaleb'in elindeki şarabı onun yüzüne fırlatması gerektiğini yazıyordu. Cihangir, şarabı kızın yüzüne fırlatınca tılsımı ateşe tutup yandı ve büyük bir tufan koptu. (Ş.D. 328)
- Cihangir ve Şebaheng Ayyar tılsımda iken ejderhanın ağzına atlamaları gerekiyordu. Ejderha onları bir yanar dağ'ın oraya götürüp bıraktı. Bu yanar dağdan ateşler yükseliyordu. Ateşleri söndürebilmek için yol gösterici kitabı yere fırlatmaları gerekiyordu. Kitabı atınca ateşler söndü. (Ş.D. 328)
- Erçe tavus kuşunu öldürünce onun bedeninden bir adam çıktı ve bu adam etrafa ateşler saçıyordu. Erçe, sihirli yüzüğü gösterince ateşler söndü. (Ş.D. 384)
- Erçe Mıgnatısm tılsımında kuşun başını kesince her taraf ateş alıp alevler çıktı. Kuşun kafasını da bu alevlerin içine atınca alevler söndü. 387

- Ververe Cadı on iki bin büyücüsüyle Şikâri'nin ordusu üzerine yürür ve sihir gücüyle İslam ordusunun üzerine ateş yağdırır. Bunun üzerine Şikâri levhayı ateşe tutup perilerden yardım ister onlarda sihir okuyup ateşleri büyücülerin üzerine geri püskürtürler. Ververe Cadı dışındaki tüm büyücüler yandı. (Ş.D. 373)
- Şebaheng Ayyar, İslam koşununu tılsımdan çıkarabilmek için Cemceme Cadı'nın vücudunu yağla ateşe verip yok eder. Böylece İslam koşunun tılsımdan çıktı. (Ş.D. 390)

2.2.3.2.2. Su Kültü Motifi

S.T.M.İ. ; (F420. Water-spirits) Su iyeleri

S.T.M.İ. ; (F132. F132. Otherworld on lofty mountain) Deniz altı diğer dünya

S.T.M.İ. ;(F153. F153.Otherworld reached by diving into water) Suyu dalarak diğer dünyaya geçiş

S.T.M.İ. ; (F720. Submarine and subterranean world) Su altı ve yeraltı dünyası

S.T.M.İ. ;(F930. Extraordinary occurrences concerning seas or waters) Denizlerle ya da sularla ilgili olağanüstü olaylar

S.T.M.İ. ;(F940. Extraordinary underground [underwater] disappearances) Olağanüstü yeraltı / su altı yok olmaları

Evrenin temelini oluşturan dört unsurdan biridir. Var olan yaşamın kaynağı su; tarihte Türk toplumları tarafından kutsal olarak kabul edilir. Yer-su inanışları içerisinde su kültürü, bütün dünya mitolojilerinde, hayatın kaynağını, saflığı ve bereketi temsil eden en önemli ortak motiflerdendir.

Türk yaratılış mitinde kozmos, sudan türemiştir, başka bir deyişle yaratılışın başlangıç nüvesi sudur. Bütün canlılar da sudan yaratılmıştır. O halde su yaratılışın temel noktası olduğundan mitolojik şuurda önemli bir konum üstlenmiş durumdadır. Su, başlangıç madde olduğu gibi eskatolojik mitte de dünyanın sonunu getiren unsur olarak görülür. Kozmik bilgide tufan olarak nitelenen dünyanın su ile kaplanması ezoterik bilgilere göre yaşanmış dünyanın sonu, yeni oluşumun ilk unsurudur (Bayat 2018: 248).

Altaylı inanışlarında da, insanları yaratan ve kötü varlıklardan koruyan yer-su iyeleri bulunur. Altay Türklerine ait mitolojide ‘su’ unsuru şu şekilde geçmektedir:

Yerin yer olduğunda, sularla kaplıydı her yer. Ne gök vardı ne de ay, güneş ne de yer. Tanrı uçar dururdu, insanoğlu ise tek idi... Tanrı bir gün insana şöyle bir buyruk verdi: ‘İn suların dibine, bir toprak getir’, dedi. İnsan daldı sulara, aldı bir avuç toprak. Sulardan çıkıp vadi, Tanrısına sunarak, ‘*Yaratılsın yer*’ dedi, Tanrı sulara saçtı. Yeryüzü yaratıldı, denizler karalaştı. (Ögel, 1993: 452-453).

Eski Türk inançlarında akıntılı olan bütün sular, ırmaklar, dereler, bulaklar vs. mukaddes su kavramı içine girmektedir. Temizliği simgeleyen sular, insanı maddi pisliklerinden ve kirlerinden arındırma özelliğine sahiptir. Türkler, üzerinde yaşadığı yer-su ruhlarına kutsallık atfederek birçok manalar yüklemiştir. Türk toplumlarında suların kutsal sayılmasının sebeplerinden birisi de bu suların içinde gizli birtakım kuvvetlerin, iyilik yapan ruhlar cemiyetinin yaşadığına inanmalarından kaynaklanmaktadır (Oymak, 2016: 94-96).

Şikâri Destanında su kültü motifi, daha çok olağanüstü olaylar esnasında karşımıza çıkar. Birçok olumlu ya da olumsuz olayın yaşandığı mekânlar suyun olduğu yerlerde gerçekleşir. Destanda çoğu zaman yol göstericiler; asıl kahramanların tılsımlardan kurtulabilmesi, doğaüstü olaylarla baş edebilmesi için onları muhakkak su iyelerine yönlendirir. Destanda su kültü motifi, kimi zaman bir mekân iken kimi zaman ise kötü güçlerle mücadele edebilmenin yoludur. Öyle ki kahramanlar tılsımlarla baş edebilmek ve birtakım kuvvetli ruhları sulardan çağırmak için kutsal su iyesine çeşitli nesneler atarak o kuvvetlerin gelmesini sağlarlar. Bazen kahramanlar tılsım esnasında mücadele ederken bayılırlar ve ayıldıklarında ise kendilerini bir su iyesinin yanında görürler. Destanda su iyesinin akıntılı hali olarak bulaklar ve denizler bulunmaktadır. Deniz üzerinden geçme, suya dalarak diğer dünyaya geçiş, deniz altı diğer dünyaya geçiş, denizde kaderine terk edilme motifleri de bulunmaktadır. Destanda su kültü motifi, aynı zamanda saflık, temizlik, berraklık ve kutsal ruhları sembolize eder.

Şikâri Destanında Su/ Bulak⁴/ Deniz Motifleri;

- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar tılsımda iken yardımcı tip Efser'in dediklerini uygulayarak denizde yer altına indiler. Sonrasında bir kız elinde bir tas su ile gelerek Cihanbahş'a uzatır. Cihandar, Efser'in yardıma gelebilmesi için onun öğretmiş olduğu gibi bu suyu alıp kızın yüzüne fırlattı. Yüzüne su dökülen kız bağırdığında Efser hemen orada göründü. (Ş.D. 350-351)
- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar, Tılsım-ı Zülmat'te iken onlara yardım eden Efser, onlara deniz kıyısına varacaklarını ve orada karşılaştıkları deve ile birlikte denize girmeleri gerektiğini söyledi. Devler birlikte denize girdiklerinde kendilerini yer altında bulacaklarını söyledi. (Ş.D.350)
- Cihanbahş'ın iyileştirdiği kızın onu Tılsım-ı Zülmat'e götürmesi için hep birlikte yola koyuldular. İlk önce bir bulağın başına giderek bu bulakta karşılarına çıkan çeşitli tılsımlarla mücadele ettiler. (Ş.D. 350)
- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar tılsımlardan kurtulabilmek için bulağın başındaki ejderhayı yanlarına çağırma gerekiyordu. Bunu yapabilmek için de ceylanın karnından çıkarmış oldukları levhayı, bulağa attılar. (Ş.D. 350)
- Şebaheng Ayyar Kırvan Dev'in hareketlerini üç gün boyunca izleyince devin her gün bir bulağın başına gidip su içtiğini gördü. Üçüncü gün Şebaheng Ayyar, devi yakalayabilmek için bu bulağın başına gidip devi bekledi ve bulağın başında devi öldürdü. (Ş.D. 380)
- Erçe'nin rüyasına gelen Hz. Süleyman dağın arkasında bulunan bir bulağı tarif eder. Bu bulağı gidip bulmasını ve içindeki balıkları avlaması gerektiğini söyledi. (Ş.D. 384)
- Murg-ı Humâyun, tılsımlarla mücadele eden Cihangir ile Şebaheng Ayyar'ı sırtına alıp yedi denizin üzerinden uçarak geçtikten sonra onları bir dağa

⁴ Bkz.Bulak, eski Türklerde kaynak, su gözü ve su arığı karşılığında söylenmiş, çok eski bir Türk kültür deyimidir (Ögel,2014: 464).

indirdi ve onları orada bıraktı. Onlarda bir bulağın başına vardılar. Bulağın başında bir cadı ile karşılaştılar ve onunla mücadele ettiler. (Ş.D. 326)

- Meşeyi Mahlike’de tılsımlarla mücadele eden Şikâri’nin rüyasına Hızır Peygamber geldi. Hızır Peygamber, Şikari’ye batıl-ı sihri öğretir, birtakım kıyafetler giydirir. Şikâri uyandığında atına binip sihirli sözü söyledi ve bir denizin önünden yok olup gitti. (Ş.D. 226)
- Şikâri ve Firuz Ayyar, Simizar Hanım’ın ve diğer kızların yanına varabilmek için sihirle düştükleri çölün ortasından çıkıp Serendib Deryasına yetiştiler. Üç gün boyunca mallarını yükleyen tacirlerle birlikte denizde yol aldılar. Denizde giderken bir balinanın saldırısına uğradılar. Bunun üzerine Şikâri, Nuh Peygamber’in deniz üzerindeki zorlu mücadelesini hatırladı ve dua etti.(Ş.D. 232)
- Humayun Şah, Şikâri’ye bir at hediye etmek istedi Fakat ona denizde dünyaya gelen atlardan birini vermek istedi. Humayun Şah, Şikâri’ye dedi: “*Oglum bizim denimizde iyi atlar bulunur, istersen birini alabilirsin. Bundan sonra sana iyi bir at lazım. Sana iyi bir at lazım.*” Bunun üzerine Şikâri kendini denize atarak denizden kendisine iyi bir at çıkardı. (Ş.D. 237)
- Serefraz Şah, kızı Reyhane Peri’nin kendisine yalan söylediğini anlayınca onu öldürmek ister. Reyhane Peri ise babasına dedi:” *Madem beni öldürmek istiyorsun, beni denizde kaderime bırak.*” Reyhane Peri’yi bir sandığa koyup denize bıraktılar. (Ş.D. 252)
- Şikâri’nin oğulları, babalarının ardından Gülistan-ı Erem’e gitmek için yola koyuldular. Ancak onların babalarının geçtiği denizden Serendib Deryası üzerinden geçmeleri gerekiyordu. (Ş.D. 287)
- Cihandar, tılsımla mücadele ederken kendisini havaya kaldıran kuştan kurtulmak için, kuşun kafasını koparıp denize attı. (Ş.D. 274)

- Cihandar tılsımın yolunun ağaçtan geçtiğini öğrenince ağacı kökünden çıkarmasıyla kasırga kopar ve bayılır. Ayıldığında ise kendini kanlı bir denizin kıyısında buldu. (Ş.D. 274)
- Cihandar, Şah-ı Murgan'ı kuş kafesinden kurtarmak için kafesin zincirini kırmaya çalışır, ilk seferde beceremeyince tılsımda oldukları için sarayın içi kan denize dönüştü. Cihandar, kafesi kırmak için uğraşırken kan denizinin üzerinde düşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. (Ş.D. 279)
- Cihangir ve Şebaheng Ayyar tılsımdayken bayırlar ayıldıklarında kendilerini bir denizin kıyısında buldular. (Ş.D. 328)
- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar tılsımlarla mücadele ederken onlara yardım eden Efsane onlara deniz kıyısına vardıklarında karşılarında bir deve çıkacağını, fakat devenin kaçmak isteyeceğini söyledi. Devenin kuyruğundan tutup deveyle birlikte denize girmeleri gerektiğini sonrasında ise kendilerini yeraltında bulacaklarını söyledi Onlar denileni yaptılar ve denize girdiklerinde kendilerini yer altında buldular. (Ş.D. 350)

Su iyeleri, temiz ve berraklığı da simgelemektedir. Bu nedenledir ki temiz su iyeleri kir, pas tutan nesneleri kabul etmez. Destanda kahramanlar kutsal kabul edilen deniz üzerinden geçerken üzerlerinde kötü ruhları çağırarak herhangi kesici, delici demir aletleri bulunmamalıydı.

- Şikâri'yi tılsımdan kurtarmak için Cezireyi Mina'ya giderken hiç kimsede kılıç kalkan vb. hiçbir demir nesne bulunmamalıydı. Murg-ı Humâyun, Şikâri'yi kurtarmak için tılsımlarla mücadele eden Cihangir ile Şebaheng Ayyar'ı sırtına alıp uçarak havalandılar. Her gün bir denizin üzerinden durmadan uçtular. Altı denizin üzerinden geçtiler. Yedinci deniz olan "Ahrenruba Denizi"nin üzerinden geçerken, bir anda denize doğru düşmeye başladılar. Murg-ı Humâyun sordu: " Üzerinde hançer veya başka silah olan var mı? Denize düşüp boğulacağız." Şebaheng Ayyar' üzerinde kama olduğunu söyledi ve onu aşağı attı böylece tekrar havalanıp uçmaya başladılar. (Ş.D. 326)

2.2.3.2.3. Hava(Gök) Kültü Motifi

S.T.M.İ. ; (F430. Weather-spirits) Hava iyeleri

S.T.M.İ. ;(F790. Extraordinary sky and weather phenomena) Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları

S.T.M.İ. ; (F960. Extraordinary nature phenomena - elements and weather) Olağanüstü doğa olayları - elementler ve hava

Kozmogoni içerisinde yer alan gök, ilk çağlardan bu yana özellikle mitolojide ayrı bir önem ihtiva eder. Eski mitolojik inançlarda yer edinen Gök-Tanrı inancı göğün yüceliğine olan saygıdan kaynaklanmaktadır. Göklerde bilinmeyen yüce ilahi varlıkların olduğu düşünülmektedir(Çoruhlu, 2011:20). Gök unsuru, insanlık için kutsallık ifade eder. Bundan dolayıdır ki insanlar bir dilek, arzu da bulunduğu zaman göğe baş ve ellerini kaldırarak orada bulunan sonsuz yücelikten yardım isterler. Gök sonsuz büyüklüğü ve içinde barındırdıkları ile insanların hayal tasavvurlarında yer edinmiştir. Göklerde birçok âlemin ve bilinmeyen ruhların var olduğu düşünülmektedir. Şikâri destanında gök kültü motifiyle ötelere bilinmeyen varlıkların olduğu ve kahramanlarla konuştuğu görülmektedir.

Şikâri Destanında hava, (gök) ,bulut motifleri;

- Gökten bir el uzandı. Cihangir'i atıyla beraber göğe götürdü. Cihangir'e dedi: *"Ey insanoğlu! Buralara gelmemeliydin, burası senin meydanın değildi.* (Ş.D. 297)
- Cihanbaş, babasının Şikâri olduğunu öğrenir öğrenmez onun ve kardeşlerinin yanına gidebilmek için yola koyulmuştu. Yolda giderken bulutun içinden Zeferan Cadı'nın eli uzandı ve Cihanbaş'ı havaya çekti. (Ş.D. 291)
- Erçe ve Cihanbaş'ın savaşıırken meydanın üzerine bir bulut çıktı ve buluttan bir el indi Cihanbaş'ı havaya kaldırdı. Şikâri okunu tam atacakken o sırada bulut konuşur. Buluttan bir ses geldi: *"Pehlivan, boşuna okunu atma, atarsan oğlunu okun önüne veririm ona değer."* Bu olaydan sonra geri dönüş davulu vuruldu. Ertesi gün savaş meydanına bu kez de Cihangir girdi ve yine bir bulut inip elini uzattı ve Cihangir'i götürdü. Bulut'un içinden bir ses geldi: *"Ben*

Ekvan Dev'in anastım. Senin oğlun benim oğlum Ekvan Dev'i öldürmüşsün.''
(Ş.D. 358)

2.2.3.2.4. Bağ (Bahçe) Kültü Motifi

S.T.M.İ. ; (F818. Extraordinary garden) Olağanüstü bahçe

S.T.M.İ. ; (F162.1. Garden in otherworld) Diğer dünyada bahçe

Bağ motifi, kutsal orman iyesinin bir tezahürüdür. Ekolojik sistemin parçasını oluşturan orman kültürü kutsal mekânlar olarak kabul edilmiş ve içerisindeki döngünün bir parçası olan bağ motifi, genellikle destan ve efsanelerde hususi olarak ele alınmıştır. Eski Türk mitolojik inanç sisteminde bağ kültürü; deniz, dağ, mağara unsurlarının bütünlüğünü teşkil eder.

Şikâri Destanında bağ kültürü motifi, genellikle olağanüstülükler içerisinde olaylarla bağlantılı olarak sunulur. Kahramanlar olağanüstü olaylarla mücadele ederken yolları muhakkak bu doğa kültürü unsurlarından geçer. Bağ motifi de kahramanların olağanüstü olaylarda uğradıkları ya da uğramak zorunda kaldığı yerlerdir. Buralarda kahramanlara ya görevler verilir ya da bağda karşılaşılan güçlerle mücadele edilir.

- Reyhane Peri, Cihandar'ın tılsımları kırabilmesi için onu duvarları ve ağaçları altından olan bir bağa götürdü. Bu bağda bir dev vardı ve bağa girebilmesi için devi öldürdü. Devi öldürünce bağa girdi ve bağda yaşayan Piri Vakıf'ı bularak ondan tılsım levhasını istedi. (Ş.D. 274)
- Cihandar, İskender Tılsımında iken tılsımlardan kurtulabilmesi ve yardımcı Şah-ı Murgan'ı bulabilmesi için gösterilen bağa gitmesi gerekiyordu. Cihandar, üç günlük yoldan sonra bağa ulaştı ve bağın içindeki sarayda Şah-ı Murgan'ı buldu. (Ş.D. 278)
- Cihandar tılsımları aşabilmesi için Şah-ı Murgan'ın tarif ettiği devi bulup öldürmesi gerekiyordu. Cihandar, devin yaşadığı bağı buldu ve bağa girip devi öldürdü. (Ş.D. 281)

- Şikâri, Şah-ı Gulan'ı bulabilmek için kalesine gitti. Şah-ı Gulan, Heyhat Tılsımı'nın bağında oturuyordu. (Ş.D. 306)
- Şikâri, Heyhat Tılsımından kurtulunca kendini bir bağda buldu. Vasvas Cadı'nın ve Susen Cadı bağı bir anda ateşe verdi ve bağ alev almaya başladı. (Ş.D. 306)
- Şebaheng Ayyar, arkadaşı Şikâri'yi tılsımdan kurtarabilmek için mücadele ederken ona yol gösterici olan kurt tılsımları kırabilmesi için bir bağı gösterdi. Bu bağı içinde bir saray, sarayın içinde de yol gösterici bir yaşlı kadınla karşılaşacaktı (Ş.D. 385)

2.2.3.2.5. Ağaç Kültü Motifi

S.T.M.İ. ; (F440. Vegetation-spirits) Bitki iyeleri

S.T.M.İ. ; (F810. Extraordinary trees, plants, fruit, etc) Sıra dışı ağaçlar, bitkiler, meyveler, vb.

S.T.M.İ. ; (F970. Extraordinary behavior of trees and plants) Ağaçlar ve bitkilerin olağanüstü davranışları

“Ağaç, köklerini toprağın derinliklerine kadar saldığı ve dallarıyla da göğe uzandığı için sınırsız olarak tasavvur edilir. O hâlde ağaç yeraltı ve göğü bir birine bağlayan bir yoldur.” (Bakırcı,2014: 37-52).

Bir kült olarak karşımıza çıkan ağaç motifinin eski Türk dini ve mitolojisinde önemi büyüktür. Türkler tarafından kutsal sayılan ağaç; yer, su, gök iyeleri ile ilişkili olarak koruyucu ruha sahip olduğu düşünülmektedir. Bütün dünya kültürlerinde özellikle de Türklerin inanış ve düşünüş yansımasına göre, kutsal merkez kavramıyla dünya katlarını birleştiren ağaç, “kozmik ağaç” ya da “hayat ağacı” olarak adlandırılmıştır (Uslu, 2017: 155). Bu ağaca mitolojik olarak çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Hayat ağacının en bilindik temel özelliği dünyanın merkezini eksen gibi tutan, göğün direği olarak sembolize edilmesidir. O kozmik âlemin üç tabakasını bir birbirine bağlayarak yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünü dikey bir merkezde oluşturur. Köklerinin yer altı dünyasına, gövdesiyle orta dünyaya, dal ve yapraklarıyla göğün en

yüksek zirve katlarına ulaştığına inanılmaktadır (Bayat, 2018: 184). Öyle ki, hayat ağacının dibi yeminlerin edildiği, andların içildiği yerdir.

Somut olarak bilinen saygı duyulan, dünyayı temsil eden bu ağaç aynı zamanda mitolojik bir sembol olarak birçok mucizeyi gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Ağaç, aynı zamanda yenileşme ve yeni bir hayatın bahşedilmesinin sembolüdür (Bakırcı,2014: 37-52). Ağacın kendini mevsimlere göre yenilemesi hayatın gerçeğini temsil ederken insanoğlunun yaşam boyu geçirdiği evrelerine benzetilir. “Yer ve gök yaratıldığı zaman” yaratılan hayat ağacı, doğurganlığı, dirilişi, canlılığı, tabiatın kanuna uyum sağlamayı, ölümsüzlüğü, bilgeliği, gençliği ya da genç kalmayı sembolize etmektedir. Bir başka deyişle, bu olağanüstü ağaç, hem canlıların hem de insanların üç âlemdeki işlerini düzenler, ortak bir bağ, dayanışma yakınlık sağlar. Bütün canlıların hayatı ona bağlıdır. Hayat ağacı ölümsüzlüğün de sembolüdür. Türk inancında beden ölür; ama ruh ölmez. Koruyan, besleyen, şefkatle büyüten hayat ağacı, özel sayılan kutlu insanların zor durumlarda da yanında olmuştur(Ergun,2017: 27, 186).

Türk mitolojik inanışlarında ilk insanın ağaçtan türediğine inanılmaktadır (Çoruhlu,2011:127). Türk Mitolojik düşüncenin de etkilendiği Şaman mitolojisi, efsane ve inanışlarına göre bu ağaç, sıradan olan bir insanı ruha gideceği yolu göstermek ve yeni bir statüye, yaşama ulaştırmasında görevlidir. Şaman, yolculuğu sırasında göğe yükselmek için ağacı adeta merdiven basamağı olarak kullanır. Yeryüzünün merkezinden Tanrı katına yükselen yedi veya dokuz dallı yüksekçe olan bu Şaman ağaçları, göğün yedi ve dokuz katını simgelemektedir. Şaman ağaçları bu dünya tasarımında olduğu içindir ki “dünya” veyahut da “hayat ağacı” olarak değerlendirilir. Dünya ağacı, Tanrı’nın farklı katlarda yaşadığı ve dallarında kuş yuvalarına benzer oyuklarda kuş şeklindeki Şamanların ruhlarının terbiye aldığı bir ev olarak tasarlanmıştır. Yakut inanışında da benzer özellikler gösteren hayat ağacı ilk insanın evidir ve yer tanrısı ağacın içinde oturur. Kutsal ağaç aslında Tanrı’ya ulaşmanın bir yoludur. (Bayat, 2018: 186). Bundan dolayı hayat ağacı, dallarının üç katlı oluşu ile gökyüzüne ve cennete ulaşmak için ağaçların en iyisi ve en büyüğü olarak kabul edilir. Hayat ağacı, göklere kadar uzanan yüksekliğinden ötürü insanların Tanrı’ ya en yakın hissettiği, Tanrı’nın mekânına ulaşarak iletişim kurulan sembolik bir araç olarak görülür.

Şikâri destanında kutsal ağaç motifi olağanüstü olaylarda kahramanların karşısına çıkar. Ağaçlar, genellikle abartılı bir şekilde yüksekçe ve uzundur. Bu ağaçların dallarında yaşayan kuşlar ve ağacın içinde yaşayan ulu kişiler vardır. Kahramanlar bu ağacı bulabilmek için yollara düşerler. Tılsımların kırabilmenin yolu bu ağaçlardan geçer. Kahramanlar kimi zaman gözle görülemeyecek kadar göğe doğru uzanan bu efsanevi ağaçların tepesine çıkmak ve oradaki kuşları bulmak zorundadır kimi zamanda yeni bir hayat için ağaçları köklerinden koparmak zorundadır. Öyle ki bu heybetli olağanüstü ağaçlar yerinden koptuğunda kasırga, fırtına gibi şiddetli doğa olayları meydana gelir. Ağacın tepesine çıkmak Tanrı katına ulaşarak onunla daha yakın iletişim kurmayı ve göğe doğru uzanmayı sembolize eder. Ağacın dallarında bulunan kuşlar ruhları temsil etmektedir. Ağacın dibinde yaşayan ulu ruhlu kişiler ise kahramanlara yol gösterip yardım eder. Destanda ağacın yapraklarından ilaç yapılır, iyileştirici güce sahiptir. Destandaki ağaçlar; tılsımları kırarak yeniden hayat bulmayı, dirilmeyi, canlı kalmayı sembolize eder.

- Cihangir, Goncaleb ve Muhtar yolda giderken karşılarına üzerinde yırtıcı hayvanlar bulunan bir meşe ağacı çıktı. Meşedeki hayvanlar onların üzerine saldırdı. (Ş.D.170)
- Encüm Peri, Şikâri'yi öldürmek isteyen Sarık Ayyar'a sihir okuyup onu güçsüz bıraktı. Encüm Peri, saçının teliyle Sarık Ayyar'ı Serendib Deryasının yanında bulunan sihirli ağaca bağladı. (Ş.D. 223)
- Vasvas Cadı'nın devleri Şikâri'yi Reyhane tılsımına götürüp bıraktı. Cihandar gözünü açtığı anda kendini bir kalede buldu. Yakında bulunan büyük ağacın gölgesine gidip serinlemek istedi. Ağacın üstünde birçok kuşlar vardı. Kuşlar Şikâri'ye saldırarak onun ağaca yaklaşmasını izin vermediler. (Ş.D. 262)
- Cihandar tılsıma girdikten sonra ilk olarak karşısına her dalının boyu yarım kilometre uzunluğunda ve üzerinde birçok kuş barındıran çok büyük bir ağaç çıktı. (Ş.D. 271)
- Hemheme Cadı, tılsımın kapısının büyük ağacın kökünde olduğunu fakat ağacın kökünden kazılmadan çıkarılması gerektiğini söyledi. ‘*Tılsımın yolu*

oradaki ağacın kökünden geçer, ağacı kazmadan kökünden çıkarsa tılsımın kapısı oradadır, girebilir. ” Cihandar, ağacı kökünden koparmasıyla büyük bir kasırga koptu ve Cihandar bayıldı. (Ş.D. 274)

- Reyhane Peri, Cihandar ‘a bağda altından olan büyük bir ağacı tarif etti. Bu ağacın altında yaşayan Pir-i Vakıf’dan bahsederek taş donuna giren İslam ordusunu kurtarmanın ve tılsımları kırmanın yolu olan İskender Tılsım levhasını ondan alması gerektiğini söyledi. Cihandar, o ağacı ve dibinde yaşayan yaşlı adamı bulmalıydı. Cihandar ağacı buldu ve yaşlı Pir-i Vakıf’ın yanına giderek tılsım levhasını istedi.(Ş.D. 274)
- Cihandar’ın, İskender Tılsımında mücadelesi devam ederken ağacın altında bulunduğu Pir-i Vakıf ona tılsımları kırabilmesi için görevler verdi. Bunlardan biri de üzerinde birçok kuş barındıran ağacın yanına gitmesiydi. Pir-i Vakıf, Cihandar’a ağacın üzerindeki kuşları vurması gerektiğini aksi halde taş dönuşeceğini söyledi. Cihandar, bu ağacı gidip buldu ve denileni yerine getirdi. (Ş.D. 276)
- Cihangir babasının yanına giderken farklı bir ağaç gördü. *“Cihangir yolda acayip şeyler gördü. Havadan bir ağaç gördüler. Ağaç o kadar büyüktü ki her dalı yarım ağaç⁵ idi. Üzerinde büyük bir kuşu yuvası var idi.”* (Ş.D. 305)
- Camasib Hekim, Şikâri’yi tılsımdan kurtarmak için Mina’da bulunan Murg-ı Humayun’un yanına gitmesi gerektiğini ve tılsımı kırmak için onun yol göstereceğini söyledi. Murg-ı Humayun ise Acuze ağacında yaşıyordu Tavus, Cihangir ve Şebaheng Ayyar gidip o ağacı buldular. Murg-ı Humayun’dan tılsımı kırmanın yollarını öğrenebilmek için tılsımlı olan yüksek Acuze ağacının en ucuna kadar çıkmak zorundaydılar. Ağaç o kadar uzundur ki yedi gün yedi gece o tılsımlı ağaca çıktılar. Ardından Murg-ı Humayun yine o ağacın yapraklarını suda karıştırarak bir bayıltıcı ilaç hazırladı ve onları Camasib Hekim’in yanına yolladı. (Ş.D. 324)

⁵ Yarım ağaç: Ölçü birimi.

- Cihanbahş, Zefran Cadı'nın ağaçta tılsıma bağlamış olduğu İfrit-i Büzürg'ü kurtarabilmek için ağacı kökünden çıkardı. (§.D. 339)
- Erçe ve Şebaheng Ayyar'a tılsımda iken yol gösterip yardım eden yaşlı kadın onlara bir ağacı gösterdi ve dedi: *“Bu ağacın başında bir kuş yuvası var. Oraya çıkıp beklemelisiniz. [Kuş geldiğinde] Her biriniz kuşun bir ayağından tutun. Kuş sizi göğe meleklerin sesini duyana kadar götürecektir. Orası Mıknatıs Tılsımıdır. Sizi öldürmek isteyecek, o anda ben orada olacağım ve size yardım edeceğim.”* Şebaheng Ayyar ve Erçe ağaca tırmandılar. Erçe ağacı kökünden çıkardığında ortaya bir mağara çıktı. (§.D. 386)
- Tavus, Cihangir ve Şebaheng Ayyar Şikâri'yi kurtarmak için karşılarına çıkan birçok olağanüstü güçlerle mücadele ederken bir devle karşılaşır ve Cihangir'in elindeki kitaba göre o devi öldürmeleri gerekiyordu. Bu Muallak Dev elinde kocaman bir ağaçla onların üzerine geliyordu ve cesaretin varsa bu ağacı götür dedi. Kitapta şöyle yazmıştı: *“O ağaca kitap ile bir darbe vurmalsın, ağaç ikiye ayrıldığında yarısı senindir, onunla devi öldür. Ağaç bölünmeden ona dokunma.”* (§.D. 327)
- Dilkeş adında Cihangir'in karşısına çıkan güzel kız Cihangir'e yanında Acuze ağacının yapraklarından olup olmadığını sordu. Cihangir dedi: *“Evet beni Murg-ı Humayun buraya getirdi ve yanımda da Ecuze ağacının yapraklarından var.* Kız dedi: *Eskilerin dediğine göre İskender evladından biri olan Cihangir'i Murg-ı Humayun buraya gönderecek ve yanında ananın derdinin dermanı Acuze ağacının yaprakları da onda olacak.”* Acuze ağacının yapraklarını suya atıp karıştırdılar ve yaşlı kadının burnuna damlatınca yaşlı kadın iyileşti. (§.D. 329)
- Hemle Cadı, Cihangir'e tılsımları kırabilmesi için iki dağın arasındaki bir ağacı göstererek onu kırması gerektiğini söyledi Tılsımları yok etmenin yolu ağacı kırmaktan geçiyordu. Hemle Cadı dedi: *“Delikanlı bu ağacı kökünden çıkarmalsın.”* Cihangir ağacı kendiriyle çekip kökünden çıkarınca tılsımı çözülmesine doğru götürecektir bir sandık ortaya çıktı. (§.D. 331)

- Zefran Cadı İfrit-i Büzürg'ü tılsıma bağlar, tılsımı da bir ağaca bağladı.(Ş.D. 334)
- Sindurus'un Cihandar ile savaşında hiçbir silahın fayda etmediğini görünce meydandaki koca Çınar ağacını çıkarıp Cihandar'ın üzerine o koca ağaçla saldırdı. Cihandar kılıcıyla ağacı ikiye böldü. (Ş.D. 349)
- Cihanbahş, Tavus, Şebaheng Ayyar ve Zefran Cadı Simizar Hanımı tılsımdan kurtarmak için Heft Kulleyi Kaf'a gitmek üzereyken yol üzerinde bir ağacın gölgesinde dinlenip orada planlar kurdular. (Ş.D. 349)
- Cihanbahş'ın Tılsım-ı Zülumat'e gidebilmesi için bir kızı iyileştirmesi gerekiyordu. Yol gösterici levhada, Ceziredeki sarayın dışında bulunan ağacın gölgesinde yedi defa kutsal ismi söyleyerek kızı iyileştireceği yazıyordu. Cihanbahş kızı iyileştirdince, kız onu Tılsım-ı Zülumat'e götürerek orada karşılarına çıkacak tılsımlardan bahsetti. Bu tılsımlardan biri de yine bir ağacın etrafında gelişir. Cihanbahş, ağacın etrafındaki çeşitli hayvanlarla mücadele edecektir. (Ş.D. 350)

2.2.3.2.6. Dağ Kültü Motifi

(S.T.M.İ. ; F460. Mountain-spirits) Dağ iyeleri

(S.T.M.İ. ; F162.9. Mountains in otherworld) Diğer dünyadaki dağlar

(S.T.M.İ. ; F750. Extraordinary mountains and other land features) Olağanüstü dağlar ve diğer kara özellikleri

(S.T.M.İ. ; F151.2. Mountain pass to otherworld) Diğer dünyaya geçmek için dağlar

Dağlar, tarih boyunca heybetli ve güçlü duruşlarıyla insanlarda saygı ve güven duygusu oluşturmuş, yalçın ve sarp tepeleriyle korku salmış, gizemli görünümleri ile merak uyandırmıştır. Dağların bu sırlı yapıları mitsel anlayış ile kozmik gerçekliğin birleşimi sonucunda ortaya çıkmış ve birçok açıdan metaforik anlatımlara konu olmuştur. (Ozan,2016: 133)

Türk halk kültürü ve anlatı geleneğinde doğa kültürünün bir parçası olan dağ ile ilgili anlatım ve motiflere rastlamak mümkündür. Dağlar, hikâyecilik ve anlatı geleneğinde en çok işlenen temalardan biri olmuştur. Dağ kültü motifinin önemli sayılmasının sebeplerinden birisi de köklü mitsel değerlerin ve inanışların etkisiyle, yaşadığına inanılan kutsal ruhların varlığıdır (Ozan,2016:143). Eski Türkler, erişilmez yüksekliği ile dağlar vasıtasıyla, göklerde bulunan Tanrı' ya ulaşmanın en yakın doruk noktası olduğuna inanılmıştır. Bu söz konusu kutsal sayılan mekânlar "Tanrı makamı" olarak adlandırılabilir (İnan, 1986: 49,50).

Eski Türkler, Tanrı'ya en yakın olan yeryüzündeki doğa/ tabiat unsurlarının her şeye şahit olduğunu düşünmüşlerdir. Dağlar da Tanrıya en yakın sığınma mekânları olarak kabul edilir. Bu nedenle dağların koruyuculuk görevinin olduğuna inanan insanlar; dua ederken, rituel yaparken, and içerken, üzüntü, keder, sevinçlerini kutsal kabul edilen bu mekânlara bildirirler. Öyle ki Altaylılar başta olmak üzere bazı eski Türk toplulukları dağlarda ata ruhlarının yaşadığına inanmış ve dağı kutsal vatan, ecdat olarak telakki etmişlerdir. Dünya dinlerinde de kutsal sayılan dağlar (Tur dağı, Arafat, Himalaya vb.) geçmektedir ki bu da dağın Tanrı'ya en yakın mekân olması inancını kuvvetlendirir (Bayat, 2018: 223-226).

Türk mitik tefekkür anlayışının önemli bir parçasını oluşturan dağ kültü, bazı araştırmacılara göre, sadece mitik imgeleri kapsayan efsanevi veya sihirsel anlatılar olmayıp gerçeklik ve yaşanmışlığı da bünyesinde barındıran çok yönlü bir kültür ögesidir. Bayat'ın tabiriyle ; *"Folklor malzemelerinde dağın veya ormanın gerçek dünya ile öteki dünyanın, hayatla ölümün, gizli olanla açık olanın, merkezle periferinin sınırını oluşturduğu görülmektedir. Bu yönüyle dağ, tıpkı orman gibi, öteki âleme açılan kapı görevini yerine getirmektedir."* (Bayat,2018: 219). Şöyle ki dağlar, reel yapısıyla iki bölgeyi birbirinden ayırarak kozmik ve metaforik anlamlarıyla iki alem arasında geçiş bağlantısını kurmaya yardımcı olur. Bu nedenle mitolojinin hâkim olduğu destan döneminde kutsal kabul edilen dağlar yüksekliği, yalçın tepeleri ve ıssız alanlarıyla aynı zamanda gizli güçlerin bulunduğu, farklı ruhların barındığı mekânlar olarak kabul edilmiştir. Dağlar; heybeti, güvenli ve düzenli bir yaşamı sembolize ederken yüksekçe erişilmezliğinden ötürü güç ve zor olanı da sembolize eder. (Ozan,2016: 135-146).

Şikâri Destanında yer su iyelerinin bağlantısı olarak dağlar kahramanların olağanüstü olaylarda uğradıkları veya uğramak zorunda kaldıkları mekânlardır. Bu dağlar sıradan alelade dağlar değildir. Tılsımların ve büyülerin yapıldığı, kimsenin kolaylıkla ulaşamadığı, yasaklı olduğu, olağanüstü kişilerin yaşadığı dağlardır.

Mekân aslında sadece görüngü olarak bir yer adı şeklinde sunulan ancak fiziksel bir varlıktan öte içsel bir derinlik hâlinde metafizik bir algının sunulduğu, kendine ait hususiyetleri ile bilişsel çağrışımlar yaratan bir özelliğe sahiptir. Ayrıca her bir varlığın olduğu gibi yerlerin de bir ruhunun olduğu kabulü gerek olay veya kahraman gerekse anlatıcı için farklı fırsatlar sağlar. Anlaşılması güç olan veya inandırıcılık açısından en küçük kaygılar dahi mekânla yapılması çok zor olan bir şey “orada” yapılırsa gerçekleşebilir (Balkaya, 2014: 54-55).

Şikâri destanında,

- Cihandar’a bir dağı gösterdiler ve o dağın arkasında tılsımın olduğunu ve oraya giderse bir daha geri gelemeyeceğini belirtirler.

Gök tanrı inancı ilişkisinden dolayı kutsal merkez kabul edilen dağlar, canlı varlık olarak algılanmış ve her olaya onların da şahit olduğu düşüncesi hâkim olmuştur. Dağlarda ata ruhların barındığını düşünen insanlar, zor ve sıkıntılı anlarında yücelik sembolü olan bu dağlara sığınmışlardır. Destanda evladını kaybeden baba, oğlunu ata ruh kabul edilen dağlardan sormuş, bir insanla konuşur gibi dağlarla konuşmuştur.

- Şah-ı Dârâ, kaybolan Şikâri’yi bulabilmek için dağlara Şikâri’nin nereden olduğunu sordu. Şah-ı Dârâ dedi: “*Ben sözümü dağlardan soracağım.*”
“*Bu sözlerle bakalım dağlardan ne sordu?*”

Benim adım Şah-ı Dârâ

Felek saldı derde,

Çıkmıştı aslanım ava,

Dağlar, nice oldu Şikâri?

... (Ş.D. 27)

- Hemheme, Demdeme ve Hezar Destan; Şikâri'yi uykuda yakalayıp bir sihir okuyarak onu Ahrenruba Dağı'na götürdüler. Şikari'yi bu dağdaki Mina Tılsımına soktular. Ahrenruba Dağı kimsenin kolaylıkla giremeyeceği bir yerdir. (Ş.D. 323)
- Murg-ı Humâyun, tılsımlarla mücadele eden Cihangir ile Şehabeng Ayyar'ı sırtına alıp yedi denizin üzerinden uçarak geçtikten sonra onları bir dağa indirdi ve onları orada bıraktı. Murg-ı Humâyun'un gücü buraya kadardı. (Ş.D. 326)
- Cihangir ve Şebaheng Ayyar, tılsımlarla mücadele sırasında kendilerini ejderhanın ağzına attıktan sonra bir yanar dağın yanında uyandılar. Dağdan ateşler çıkmaktadır ve dağı söndürmeye çalıştılar. (Ş.D. 328)

Kaf Dağı:

Evrenin kutsal merkezi olarak kabul edilen dağlar zamanla birtakım mitolojik telakkilere ayak uydurmuştur (Bayat, 2018: 218). Mitik düşünceden beslenen efsane ve destanlarda erişilmez olan, olağanüstü kişilerin yaşadığı yer olarak bilinen Kaf Dağı vazgeçilmez mekânlardandır. Eski Türk mitolojik inanç sisteminde önemli bir yer tutan Kaf dağına kutsallık atfedilmiştir. Kaf Dağı sözü Farsça, ‘‘Kuh-i kaf’’ dan geldiği düşünülmektedir. Kaf dağında veya Kaf dağı geçildikten sonra, Ye’cuc-Me’cuc gibi, normal boyun altında veya üstünde alışılmadık insanlara rastlanıyordu (Ögel,2014: 557). Destanlarda geçen Kaf Dağı yüceliği, heybeti ve zorluğu sembolize eder. Bazı kahramanlar yolculuklarında Kaf Dağ’ına uğrarlar ya da uğramak zorunda kalırlar.

- Ekvan dev, savaşmak için meydanına girdiği Cihangir'den ürktü ve ona şu sözleri söyledi:’’ *Seni öldürmek istemiyorum. Benim dizginlerimi öpersen seni öldürmem. Kaf dağına seni hizmetçi götürürüm.*’’ (Ş.D.158)
- Serefraz Şah’ın Elave Şah adında bir kardeşi vardı. Elave Şah, Serefraz Şah’ın kızı Kamerruh’u kaç kere oğlu Zerdan’a istemişti. Kızını vermeyince Elave Şah yüz bin dev ile ona saldırmıştı. Bu olay birkaç kere tekrar edince Kaf Dağına çekilip tekrar asker toplamaya başladı. (Ş.D. 239)

- Camasib Hekim, Senuber Cadı'nın falına baktığında Elmas-ı Gülzad adında bir erkek çocuğu olacağını ve bu oğlanın ilerde Kaf Dağı'na pehlivan olacağını bildirdi. (Ş.D. 320)
- Encüm Peri kötü niyetli Serefraz Şah'ın emri üzerine zorla Simizar Hanım'ı Heft Kuleyle Kaf'a götürdü. (Ş.D. 342)

Olayın vahametini anlatmak adına tabiattan alınan yer-su iyeleri, benzetme unsuru olarak da kullanılır. Kaf Dağının yüceliğini ağırlığını vurgulamak adına kahraman Şikâri'nin ruh haline benzetme yapılır.

- Şikâri oğlu Cihangir'in Senuber'in yanında tutsak edildiğini öğrenince adeta Kaf Dağının başına çöktüğünü hissetti. (Ş.D. 316)

2.2.3.2.7. Mağara Kültü Motifi

(S.T.M.İ. ; F450. Underground-spirits) /Yeraltı iyeleri

(S.T.M.İ. ; F721. Subterranean World) Yer altı dünyası

(S.T.M.İ. ; (F90. Access to lower World) Alt dünyaya giriş

(S.T.M.İ. ; F757. Extraordinary cave) Olağanüstü mağara

İlkel dönemlerden günümüze kadar, insanlık için doğal sığınak, korunma, barınma görevini yerine getiren mağaralar tarih boyunca kutsal nitelikler kazanmıştır. *“Mağara, fiziksel boyutu dışında kutsal yönü ile de insanları koruyan, onlara barınak olan, taşıdığı bilinmezliklerle/gizlerle yeni bir yaşama kapı açan nitelikleriyle kültürel bir taşıyıcıdır.”* (Çetindağ, 2007: 444). Mağara kültürü, anlatılarda taşıdığı değerler ve semboller dizgesi ile büyük önem arz eder. Mağara kültürü, Türk kültür tarihinde ve sözlü geleneğin önemli türlerinden biri olan Türk destanında da, motifler arasında yerini alarak daha çok olağanüstü yapısı ile mitsel mekân hüviyeti kazanmıştır.

Mağara kültürünün kaynağı dini inanışlara da dayanmaktadır. *“Mağara, kuyu, yer altı, mahzen ya da zindan gibi bir yere giriş/iniş başka bir âleme geçişin işaretidir. Bu geçiş bir dönüm noktası olarak kabul edilir .”*(Bars, 2017: 77). Ögel, Türk Şamanizm’inde, yer altına giden bu kapıya (mağaraya) dünyanın bacası denilmekte olduğunu, Şamanların da yeraltı dünyasına bu kapıdan ulaştıklarını belirtir

(Öztürk, 2009:100). Herkes mağaranın içine giremez ve orada kalamaz, seçilmiş insanlara bahşedilen bir lütuf olarak kabul edilir. Bu şansı elde eden kişi, değerlendirmesini bilirse birçok yeniliklere vakıf olur ve olgunlaşma yolunda doğru adım atmış olur (Çetindağ, 2007: 444). Çünkü sembolik manada mağara, insanın kendi aklı ve iradesi sayesinde öz benliğini yeniden bulduğu, boyut değiştirmesini sağlayan kendini tamamlayabildiği değişim dönüşüm noktasıdır. Zira insan tasavvurunda kapalı, karanlık ve dar bir mekân olarak görülen mağara, zaman içerisinde kahramanın gelişim süreci açısından olumlu, geniş ve aydınlık bir mekâna dönüşür. Doğan'ın ifadeleriyle de pekiştirmek gerekirse; Mağara, *“ilkellik, karanlık ve karanlığın getirdiği darlık, kuşatılmışlık ve kapalılık imgeleriyle, bazen de söylencelerin hafızamıza kazıdığı doğaüstü yaratıklarla, istenmeyen bir mekân halini alır”* (Doğan, 2006: 123).

Bütün anlatı ve inanışlarda mağaraya kişilik kazandırıldığı görülmektedir. Mağara her yönüyle koruyucu rolünü üstlenen bir iyedir. Halk anlatılarında *“Mağara kahramanların kişisel dönüşüm yaşadıkları, olgunlaştıkları bir mekân olarak karşımıza çıkar. Sihirli ve gizemli bir merkez konumunda olan mağarada kahramanlar içsel yolculuğa çıkarlar. Mağara bir sığınma yeri, aşama kaydedilen bir mekândır”* (Bars,2017:79). Mağara motifi; destan, masal, efsanelerde daha çok olağanüstü varlıkların yaşadığı korunma, sığınma, maceraya atılma ve şekil değiştirme mekânı olarak karşımıza çıkar. Mağara aynı zamanda bir ceza, hapsedme veyahut da ödül mekânıdır. Mağara motifi, destanlarda olağanüstü kişiliklerin; ruhlar, devler ile ejderhaların çıkış yeri ve yaşadığı kutsi mekânlar olarak tasvir edilir. Destanlarda geçen mağaraların çoğu kutsal dağlarda bulunur. Kahramanlar gücünü bu kutsal dağ ve mağaralardan alır. Destanda dağ ve mağara kültleri kahramanlık kültürünü tamamlamaktadır (Bars, 2017: 76-81).

Mağara motifi destanlarda bir anlam genel olarak iki ayrı özellikte görülür:

- 1- *Kurtarıcı-sığınak- özelliğinde görülenler,*
- 2- *Doğrucu- Ana- özelliğinde görülenler* (Öztürk, 2009: 102).

Ergenekon Destanında, Battal Gazi Destanında, Göktürklerle ait destanlarda mağara motifi; savunma kurtarıcı sığınma, saklanılan mekân olma rolünü üstlenmiştir (Öztürk, 2009: 102). Tesadüfi olmaktan çok kaynağını dini inançtan alan mağara motifinin bir sığınak olma özelliğini, müşriklerin gazabından kurtulmak için Sevr

Mağarasına sığınan Hz. Muhammed'in hadisesi de güçlendirir. Yine ilk vahiyle Hz. Muhammed'e peygamberliğin Hira mağarasında iken gelmesi de mağaranın koruyuculuk, gizlilik görevini yansıtır.

Şikâri Destanı'nda mağara, devler gibi olağanüstü kişiliklerin yaşadıkları mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanlar bu mağaradaki güçlerle kimi zaman mücadele etmiş kimi zamanda mağarada birlikte yaşayarak onlarla hemhal olmuştur. Destanda görünüşte dar ve karanlık bir mekânı sembolize eden mağara, esasında asıl kahramanların ruh halini yansıtarak olgunlaştırıcı, yenileyici, iyileştirici özellikleriyle kişiyi tamamlayan bir mekânı temsil eder. Destanda mağara motifi; fiziksel boyutu dışında kutsal yönü ile sığınma, saklanma, korunma, barınma nitelikleri kazanmış ve olağanüstü mit mekânı olmuştur.

Şikâri destanında,

Kahraman destanda gücünü mağaradan almıştır. Yaralanan kahramanın yolu kutsal sayılan dağlardaki mağaraya düşmüştür. Mağara karanlık yeri sembolize ettiği için, esasen kahramanın hastalığı ve yaraları ile birlikte ruhunu sembolize eder. Çünkü kahraman kendisini yaralayanın karısı olduğunu düşünmektedir. Kahraman mağarada iyileşmiş, yeniden hayat bulmuş, olgunlaşmış ve mertebe kazanmıştır. Kahraman neden bu hale geldiğini sorgulamış, düşünmüş mağarada var olabilmek için mücadelelere girişmiştir. Mağara kahramanın erginleşip, olgunlaşıp kendisini tamamlamasına yardımcı olduğu koruyucu kutsal mekân görevini üstlenmiştir.

- Yemen Dağlarında kırk haramilerin yaşadığı bir mağara vardır. Bu kırk haramilerden birinin adı Firuz Ayyar idi. Firuz Ayyar, yiyecek bulmak için yolda gezerken Simizar Hanım'ın bağında yerde kilime sarılmış bir adam bulur. Bu kilime sarılı kişi Şikâri idi. Firuz Ayyar yaralı Şikâri'yi mağaraya götürdü. Mağaranın pehlivanları Şikâri'yi iyileştirmek için doktor çağırdı. Mağara yas havasına bürünmüştü. Şikâri mağarada uzun tedavi altında iyileştikten sonra, mağarada bunu kendisine kimin yaptığını düşünmüş ve sorgulamıştır. Kendisini yaralayanın karısı olabileceğini zannetmiştir. Pehlivanlar onun Şah-ı Dârâ oğlu Şikâri olduğunu öğrenince onu mağaranın başpehlivanı yaptılar ve dost oldular ve birlikte yaşamaya başladılar. (Ş.D. 63)

Mağaralar kutsal mekânlar olarak kabul edildiği için herkes mağaranın içine giremez ve kabul edilemez. Seçilmiş kişilere lütfedilen bir şanstır. Bu şans değerlendirilebilirse kahramanlar yeniliklere kapı açar. Destanda kahraman mağarada var olabilmek için çeşitli sınav ve mücadelelere tabi tutulur.

- Şikâri'yi yanlarına alan Yemen dağlarındaki pehlivanların aynı zamanda yedi tane dostu vardı. Bunlar Yusuf Arap ve Araplar Şahı'nın oğullarıydı. Onlar mağaraya geldiklerinde kendilerinden olmayan Şikâri'yi yabancı olarak gördüler ve onun kim olduğunu mağarada ne işi olduğunu sorguladılar. Seyyah Pehlivan onun Şah-ı Dârâ oğlu Şikâri olduğunu söyledi. Bunun üzerine Yusuf Arap dedi: *“Bizim kurallarımızı ona söyledin mi?”* Mağaraya girebilmek için birtakım kuralları ve şartları bulunuyordu, öyle kolay değildi. İlk önce güreşmeli ve bu mücadeleyi kazanmalıydı. Şikâri, Yusuf Arap ile güreşti ve onu yendi. Sonrasında Yusuf Arap'ın sevdiği kızı ona getirmeliydi. En son olarak da bacıları olan Hurşid Banu ile evlenmeliydi. Şikâri mücadeleler sonucunda bütün bu söylenen görevleri yerine getirdi. Böylece ve mağaranın başpehlivanı oldu. (Ş.D. 65, 68)
- Mağarada yaşayan pehlivan Yusuf Arap, Şikâri'den âşık olduğu Efser Banu'yu istedi. Bunun üzerine Şikâri, Efser Banu'yu bayıltıp Merkebi Ejderharın üzerine koydu ve onu mağaraya götürdü. (Ş.D. 71)
- Şebru Ayyar, tutsaklıktan kurtulan Şikâri ve Şirzad-ı Tigzen'i Keyvan Soydager ile birlikte bir dağın eteğindeki mağaraya götürdü. (Ş.D. 188)
- Firuz Ayyar, tılsım esnasında yaşlı bir büyücüyü öldürünce mağarada yaşayan yedi dev çıkıp Şikâri'ye saldırdı. (Ş.D. 227)
- Senuber, Cihandar'ı büyücü pehlivan Sindurus'un elinden kurtardı. Cihandar'ı koruma altına almak için bir mağaraya yerleştirdi. (Ş.D. 345)

- Cemceme Cadı'nın mağarada yaşayan devleri vardı. Şikâri'yi tılsımdan kurtarabilmek için mağaradaki devlerini çağırıp yedi bölgeyi açmalarını istedi. (Ş.D. 381)
- Erçe ve Şebaheng Ayyar, Mıknatıs tılsımındayken Erçe sihirli ağacı kökünden çıkarmasıyla bir mağara ortaya çıkar. Bu mağaraya girip yolun sonundaki kaleye vardılar. (Ş.D. 387)

2.2.3.2.8. Doğal Afet (Kasırğa, Deprem, Fırtına) Olayları

S.T.M.İ. ;(A1000. - A1099. World calamities) Yeryüzündeki felaketler

S.T.M.İ. ;(A1000. World catastrophe) Yeryüzündeki facialar

S.T.M.İ. ;(F790. Extraordinary sky and weather phenomena) Olağanüstü gökyüzü ve hava olayları

S.T.M.İ. ; (F1010. Other extraordinary events) Diğer olağanüstü olaylar

Şikâri destanında doğa olayları genellikle olağanüstü durumlar esnasında gerçekleşir. Destanda tılsımların büyüklüğü ve şiddetinden dolayı birtakım doğa kültü olayları gerçekleşir. Bu doğa olayları, olağanüstü olayların büyüklük derecesini göstermek için mübalağa edilmiş halidir.

- Cihandar, İskender tılsımındayken kuşu vurmasıyla kuş ağaçtan düştü ve fırtına başladı. (Ş.D. 278)
- Cihandar, tılsımda iken devi öldürmesiyle tufan başlayıp deprem oldu. (Ş.D. 280)
- Şemkur Ayyar, Şahı-ı Gulan'ı öldürünce yerler titredi. Büyük bir deprem meydana geldi. (Ş.D.306)
- Cihangir, Goncaleb'in sunduğu şarabı alıp kızın yüzüne serpmesi ile tılsım ateş alıp yandı. Büyük bir tufan koptu. (Ş.D. 328)

2.2.3.3. Olağanüstü Olaylarda Hayvan Motifleri

S.T.M.İ. ;(B. ANIMALS)

S.T.M.İ. ;(B0. - B99. MYTICAL ANIMALS)

S.T.M.İ. ;(B100. - B199. Magic animals) Büyülü hayvanlar

S.T.M.İ. ;(B120. - B169. Animals with magic wisdom) Büyülü hikmete sahip hayvanlar

S.T.M.İ. ;(B170. - B189. Other magic animals) Başka büyülü hayvanlar

S.T.M.İ. ;(B190. Magic animals: miscellaneous motifs) Sihirli hayvanlar: Çeşitli motifler

Hayvanlar; mitler, efsaneler, masallar, destanlar gibi halk anlatılarında çokça üzerinde durulan motiflerdendir. Hayvanlar dini, coğrafi, sosyal ve ekonomik koşulların bir sonucu olarak Türklerin binlerce yıllık geçmişinde yer edinmiştir. Doğanın akışı içinde yaşayan insanoğlu hayvanlarla irtibat kurmuş, hayal ve düşüncesinde onlar üzerinden birtakım tasarımlar meydana getirmiştir. Hayvanlara birtakım anlamlar yüklemiş, doğaüstü güçler dahi atfederek olumlu ya da olumsuz olarak sembolleştirmişlerdir.

Türklerde yaygın bir şekilde kullanım alanı bulan hayvan sembolleri, günümüzde halen daha önemli bir yer tutar. Şüphesiz ki bu sembollerin oluşması ve anlamlandırılmasında dinlerin toplulukların üzerindeki etkisi yadsınamaz. Türklerin seçmiş olduğu İslam inancının yanı sıra zaman içerisinde Hristiyanlık ve Budizm gibi diğer dinlerden etkilenmesi ile de hayvanlara çeşitli sembolik anlamlar yüklenmiştir. Tarihteki insanlık, zaman içerisinde değişkenlik gösterse de birçok hayvana kutsallık atfederek saygı duymuş, bazılarının kötülük getirdiğine inanmış ve bazı hayvanları ise dost olarak görmüşlerdir. Türklerde hayvanlar uygunluğuna göre kimi zaman güç, kuvvet, hâkimiyet ve hükümdarlık gibi olumlu özellikleriyle sembolize edilirken kimi zamanda olumsuz özellikleri ile sembolize edilmiştir (Çatalbaş, 2011: 49).

Halk anlatılarındaki her bir unsur halkın hayatından izler taşıyarak meydana gelmiştir. Konar-göçer yaşam tarzını benimseyen ve hayvancılıkla uğraşan eski Türk topluluklarının yaşam ve inançlarıyla bağlantılı olarak hayvanlara verdikleri ehemmiyet destanlarına, efsanelerine, hikâyelerine yansımış ve birer motif özelliği

kazanmıştır. Destanlarda görülen olağan ve olağanüstü hayvanlar kahramanları bazen zor duruma sokar öyle ki bu durum kahraman için bir sınav olur veyahut da bu zor durumdan kurtarıcı, yol gösterici bir yardımcı görevini görür.

Şikâri destanındaki olağanüstü özelliklere sahip bazı hayvanlar kötülükleriyle başkahramanları tılsıma, sıkıntıya çıkmazlara sokarak kahramanın amacına ulaşmasını engellerler bazıları da kahramana yardımcı olarak hedefine ulaştırırlar.

Şikâri Destanında olağanüstü olaylarda cereyan eden hayvanlara baktığımızda çeşitli türlerde farklı hayvanlarla karşımıza çıkar. Genel olarak destanda hayvanlarla mücadele söz konusudur. Hayvanlar isimleriyle tek tek ele alınarak motiflerde belirtilecektir. Ancak adının bilhassa zikredilmediği olağandışı hayvanlarda bulunur.

Şikâri destanında,

- Tavus tılsımı aslında hayvanlarla mücadele tılsımıdır. Şah-ı Murgan bu tılsımda Cihandarın üstüne yetmiş iki farklı hayvanın saldıracağını söyledi. Cihandar deve, aslan ve diğer bütün hayvanlarla mücadele etti. (Ş.D.283)
- Cihangir, babası Şikâri'yi Heyhat Tılsımından kurtarabilmek için tılsımlarla mücadele ederken on iki başlı garip bir hayvanla karşı karşıya kaldı. *“Onun her başında on iki gözü vardı. Dört boynuzu ve bir ayağı vardı ve sıçrayarak hareket ediyordu. Her sıçrayışta da bin ağaç yol kat ediyordu. Ayağı bir dağ büyüklüğündeydi.”* (Ş.D.306)
- Cihangir ve Şebaheng Ayyar, tılsımdayken vahşi ve yabani hayvanların saldırısına uğradı. İlk önce karşılarına çıkan Ateşpare adındaki bin eli ve bin ayağı olan olağanüstü güçlere sahip vahşi bir hayvan saldırdı. Cihangir bu Ateşpare'yi belinden vurarak öldürdü. (Ş.D.238)

2.2.3.3.1. Kuşlar

S.T.M.İ. ;(B30. Mythical birds) Mitolojik Kuşlar

S.T.M.İ. ;(B40. Bird-beasts) Kuş canavarlar

S.T.M.İ. ;(B170. Magic birds) Sihirli kuşlar

S.T.M.İ. ;(B.211.3. Speaking bird) Konuşan kuş

Türklerin tarihi, kültürel hayatları ve mitolojisinde kanatlı hayvanlardan olan kuşlar, birtakım anlamlar ifade eden semboller olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşlar, kendilerine atfedilen bu sembolik özellikler sebebiyle kutsal hayvan olarak görülmektedir. Türklerin sosyal yaşantılarında ve halk anlatılarında görülen "kuş" motiflerinin sıklığının sebebi, bağlı oldukları inanışlarla açıklanabilir. Kuş, Türklerde Gök Tanrı'nın idaresindeki uğurlu sayılan kutsal bir varlıktır. Yirmi dört Oğuz boyunun kuş ongunlara sahip olması (Uslu,2017:21-24), kuşu simgelemiştir. Eski bir Türk inancına ait olan Şamanizm'de ölen birinin ruhu olarak değerlendirilir ve yine kuşun tasavvuru Orhun yazıtlarındaki cenneti ve ölümü de ifade eden "uçmak" sözcüğü ile de ruhun göğe bir kuş gibi uçuşması inancı hafızalarda yer edinmiştir. (Çoruhlu, 2011:177;Orkun,1994:811).

Kuşlar, iki dünyada yani içinde var olunan dünya ile bilinmeyen diğer âlemler arasında ulaşımı, haberleşmeyi sağlamada aracı olarak bilinen kutsal hayvanlardır. (Seyidoğlu, 2017: 48-102). Yeraltı ve yerüstü âlemde iletişim sağlayan, Dünya ağacı üzerinde tasavvur edilen ruhun simgesi olarak da bilinen kuşlar bu sembolik içeriklerle halk anlatımlarına motif olarak yansımıştır

Şikâri destanında kuşlar tılsım vb. olağanüstü olaylar esnasında çokça karşımıza çıkmaktadır. Destanda genellikle kahramanların tılsımları aşabilmesinin yolu önce bir kuşla hemhal olmasından geçer, yapılacaklara dair kuşla ilgili görevler verilmektedir. Şikâri destanında kuşların kuş kafesiyle birlikte anıldığı da görülür, kuşu kafesten çıkarmak özgürlük manalarına gelir. Eski Türk inanışlarına göre hayvanlar konuşma becerisine de sahiptir (İslâmoğlu, 2012: 15). Destanda kuşların konuştuğu da görülmektedir.

Kuşlar kimi zaman normal insanların yaklaşamayacağı yasak bölgelerin bekçiliğini de yaparlar. Kuşlar adeta büyük ulu ağaçların koruyucularıdır. Bu kuşlar aynı zamanda saldırganlık özelliği gösterir.

- Vasvas Cadı'nın devleri Şikâri'yi Reyhane tılsımına götürüp bıraktı. Cihandar gözünü açtığında kendini bir kalede buldu. Yakında bulunan büyük ağacın gölgesine gidip serinlemek istedi. Ağacın üstünde birçok kuş vardı. Şikâri ağaca yaklaştığında kuşlar ona saldırıyordu. (Ş.D. 262)

Olağanüstü özelliklere sahip kuşların konuştukları da görülmektedir. Yardımcı kahraman rolünü de üstlenen kuşlar, asıl kahramanları zor durumlarında iken kurtardığı ya da kahramanın ileride başına gelecek bir felaketi önceden haberdar ettiği görülmektedir.

- Cihandar tılsıma girdikten sonra karşısına büyük bir ağaç çıkar ve üzerinde sayısız kuşlar vardır. Bu kuşlar insanlarla konuşma yeteneği bulunan hayvanlardandı. Cihandar'a seslenerek yaklaşmaması gerektiğini aksi halde yanacağını tehlikeye gireceğini belirttiler. (Ş.D.271) (yasak) Daha sonra Cihandar da kuşlara karşılık verdi. Eline sazını alıp karşısında insan varmış gibi kuşlara dertlerini içinden geçenleri anlattı. Cihandar tekrar yaklaşmak isteyince, gene kuşlar seslendi. *'Delikanlı yakına gelme yanarsın, bize yem olursun.'* (Ş.D. 272).

Destanda kuşlar genellikle kafesleriyle, içinde bulundukları sandıklarıyla ya da başka bir şeyin içinde hapsedildikleri görülmektedir. Hâlbuki kuş özgürlüğü ve uçmayı temsil eder. Yol göstericilerin tarif ettiklerine göre kahramanlar kuşları bulundukları bu kapalı yerlerden çıkarmalıydılar. Tılsımdan çıkabilmenin yolu önce kuşların hapsedildikleri yerden çıkarılmalarıyla mümkündü.

- Pir-i Vakıf, Cihandar'a bağın içinde bulunan bir sarayı tarif etti. Bu sarayda bulunan üç kuşun olduğu üç kafesten bahsetti. Bu kuş kafeslerinin birinde yaşayan Şah-ı Murgan'ın olduğunu ve onu bulması gerektiğini söyledi. (Ş.D.278) Cihandar kafesi ve Şah-ı Murgan'ı buldu. Şah-ı Murgan'ın hapsedildiği kuşun kafesini yırtıp onu esaretten kurtardı.(Ş.D. 279)

- Erçe ile Şebaheng Ayyar yolda giderlerken karşılarına bir kale çıktı. Kalenin üstünde oturan bir tavus kuşu gördüler. Yol gösterici levhada tarif edilenlere göre balığın karnından çıkardıkları ok ile o tavus kuşunu vurdular. Kuş vurulunca içinden bir adam çıktı. (Ş.D.384)

Tılsımları aşabilmek için yol göstericilerin tarif ettiğine göre, tılsımda iken kuşu bulup kuşun öldürülmesi gerektiği zamanlar olmuştur. Bunun nedeni kuş'un, ruhun göğe yükselmesi inancını taşımasından dolayı olabilir. Kuşun bedenden çıkması hem ölümü hem de yeni bir dünyanın özgürlüğüne işaret eder. Kuşu öldüren kahramanlar kuşun ölümünden o kadar etkilenir ki oracıkta bayılırlar. Ayıldıklarında ise kendilerini başka yerlerde(dağ, deniz, bağ vb.) bulurlar. Tılsımlardan kurtulmanın, yeni bir dünyaya kavuşmanın yolu bu kuşları öldürmekten geçer.

- Cihandar, tılsımda iken Reyhanenin gösterdiği ağacı tarif ettiği üzere kopardı. Ağacı kökünden koparınca bayıldı ve sonra bir kuş Cihandar'ı gagasıyla havaya kaldırdı. Bu kuştan kurtulabilmesi için kuşun kafasını koparmalıydı. Kuşun başını kesip denize atınca Cihandar baygınlık geçirdi. (Ş.D.274)
- Cihandar, İskender Tılsımında mücadelesi devam ederken karşılaştığı Pir-i Vakıf ona tılsımı kırması için görevler verdi. Bunlardan biri de yine kuş motifidir. Pir-i Vakıf, bir ağacı göstererek oraya her gün gelen bir kuşun olduğunu ve onu gözünden veya beyaz göğsünden öldürmesi gerektiğini söyledi. Tılsımın kırılması ve on iki pehlivanın taş şeklinden kurtulması o kuşun ölümüne bağlıydı. Eğer kuşu vuramazsa Cihandar da taşla dönüşecekti. Cihandar, kuşu göğsündeki beyaz yerinden vurdu kuş ağaçtan düştü öyle ki büyük bir fırtına koptu. Pehlivanlar da taş şeklinden kurtulmuş oldu. Daha sonra kuşun karnındaki sihirli sandığı alabilmek için kuşun karnını yırttı. Çünkü İskender Tılsım levhası Levhası kuşun karnındaki sandıkta idi. (Ş.D.278)
- Erçe ve Şebaheng Ayyar tılsımı kırabilmek için sarayda karşılaştıkları yaşlı kadın onlara yardım etti. Yaşlı kadın, başında kuş yuvası olan bir ağacı göstererek ağacın tepesine çıkıp kuşu beklemeleri gerektiğini söyledi. Yaşlı Kadın dedi: *'Kuş geldiğinde her biriniz kuşun bir ayağından tutun. Kuş sizi*

göge meleklerin sesini duyana kadar götürecektir. Orası Mıknatıs Tılsımıdır.”
Bunun üzerine Erçe ile Şebaheng Ayyar, kuşun yuvasına ulaşabilmek için ağaca tırmandılar. Kuş uyuyordu ve ayaklarından tuttular kuş havalanmaya başladı, gökyüzünde meleklerin sesi duyulana kadar Mıgnastım Tılsımına götürüp yere indirdi. Erçe ve Şebaheng Ayyar bayıldılar. Uyanınca kuş onları yemek istediğinde Erçe, kuşun başını yüzerek kafasını kopardı. Kuşun başı kesilince her tarafı alev aldı. Kuşun başını alevler içine attılar ve alevler söndü.(Ş.D.386)

2.2.3.3.2. Balıklar

S.T.M.İ. ;(B60. Mythical fish) Efsanevî balıklar

S.T.M.İ. ;(B175. Magic fish) Sihirli balıklar

“Balık, Türk kozmolojisinde gök gürültüsü unsurunun hayvan biçimli timsalidir. Özellikle göl ve nehir kıyılarında yaşayan Türk topluluklarında bereket, refah ve bolluk simgesi olarak görülmüş, evlilikte de mutluluk ve üremenin simgesi olmuştur.” (Çoruhlu, 2011:167). Balıkla ilgili, Kuran’da bahsedilen kıssalardan Hz. Yunus’un⁶ bir balık tarafından yutulduğu ve tekrardan balığın karnından kurtuluşunun anlatılması (Çoruhlu, 2002: 167), İslamiyet inancının bir tezahürü olarak çeşitli semboller ihtiva eden unsurlardandır. Balığın karnından çıkmak yeniden can bulmak ve hayata kavuşmak manalarını taşır.

Şikâri destanına yansıyan bu sembolik manalar olağanüstü olayların seyrinde etkisini gösterir. Destanda genellikle balıkların karnlarında cisim veya nesneler bulunur. Kahramanların tılsımları kırma yollarından biri de balığın karnını yarıp içindekileri almaktır. Balığın karnındaki bu nesneler kurtuluşa giden yolun yeni hayatın simgesidir. Destanda birden fazla balığın görülmesi ise bolluk ve bereketi simgeler.

Şikâri destanında;

- Cihandar, İskender Tılsımında mücadele içinde ve zor durumdayken Şah-ı Murgan sarayın yanında bulunan havuzdaki kızıl balığı göstererek onu öldürmesi gerektiğini söyledi. Cihandar, balığı öldürdü ve karnındaki iki inci saplı hançerleri çıkardı. (Ş.D.280).

⁶ Saffat Suresi: 139- 148.

- Reyhane, Cihandar'ın Reyhane Tılsımından kurtulması için ona yardım eder Cihandar'ın kurtuluş yollarından birisi de balıktır. Reyhane, Cihandar'ı bir bulağın başına götürerek oradaki üç kırmızı renkli bir de kara renkli balığı gösterdi. Bu balıkların içerisinde kara olanı avlaması gerektiğini ve balığın karnındaki can şişesini çıkarmasını söyledi. Cihandar balığı yakalayarak karnındaki can şişesini çıkardı. (Ş.D. 351)
- Camasib Hekim'in okuduğu yol gösterici levhaya göre Şikâri'yi kurtarmak için denizden bin tane balık tutulması ve onların kızartılması gerekiyordu. (Ş.D.325)
- Erçe'nin rüyasına gelen Hz. Süleyman bir bulağı tarif etti. Bu bulakta üç balığın olduğunu ve her birinin karınlarında hançer, levha ve üç ok bulunduğunu ve onları alması gerektiğini söyledi. Erçe balıkların karınlarını yarıp bu eşyaları aldı. (Ş.D.384)

Kahramanların kendilerini balığın karnına atması, Hz. Yunus'un balığın karnındaki hadisesini hatırlatır. Kahramanlarda tıpkı Peygamberler gibi eziyet çekmeli ve imtihan olmalıydı. Tılsımları aşabilmek meşakkat isterdi.

- Cihangir ve Şebaheng Ayyar, tılsımdayken deniz kıyısında bir balık ağzını açmış onlara bakıyordu. Balığın ağzına atlamaları gerekiyordu. Balığın ağzına atladıktan sonra bayıldılar ve ayıldıklarında kendilerini başka bir yerde çölde buldular. (Ş.D.328)

Kahraman deniz üzerindeyken gemilerine kocaman balinanın saldırması ve sonra onu öldürmesi kahramanın gücünü kanıtlarken zorluğun ardından yolların yeniden açıldığını hayatın devam ettiğini simgeler.

- Şikâri, tılsımlarla mücadele ederken Serendib deryasında mallarını taşıyan tacirler ile birlikte gemide gidiyordu. Üç gün denizde yol aldıktan sonra bir balina gemiye saldırdı. Bunun üzerine Şikâri önce Allah'tan yardım istedi daha sonra balınayı okuyla vurdu ve gemi batmaktan kurtuldu. (Ş.D.232)

2.2.3.3.3. Ejderha

S.T.M.İ. ;(B11. Dragon)

S.T.M.İ. ;(B498.1. Helpful dragon) Yardımcı Ejderha

Ejderha Türklere, çok eski çağlarda Çin'den gelen bir motiftir. Fakat Türk mitolojisi ve sanatında önemli bir yer tutmuştur. (Çoruhlu,2011:132). Eski Türkler ejdere, cin anlamına gelen yel ile ; ‘yel-büke’si, yilbegen, jilbegen, celbegen’’ gibi adlarını vermişlerdir (Bayat, 2007: 76). Eski Türkçe sözlüklerde ejderha korkunç bir hayvan, duyulmamış görülmemiş bir yaratık olarak geçmektedir (Ögel,2014: 718).

Eski dönemlerden itibaren gök ve yer unsurlarına bağlı bu hayvan; bereketi, refahlığı, güç ve kuvveti simgeleyen olağanüstü varlıklardandır. Ejderha, Ön Asya kültürlerinde daha çok kötülüğü simgeleyen bir yaratık misyonu kazanmıştır. Ejderha, Türk mitolojisinde ise su, bolluk, bereket, yeniden doğuş ve yeni bir hayatı simgeler. Hükümdarlarla ilgili olarak ele alınıyorsa iktidarı temsil ederken, din ve tasavvuf gibi konularla ilgili ise dünyanın insanı yolundan saptıran tuzaklarını vb. ifade eder. Uygarlarda, gök çarkını çevirenlerin ejder olduğu inancı ile olumlu simgeyi temsil eder (Çoruhlu, 2011: 155). Ejderha, efsane ve masallarda ise kötülüğün sembolü olarak alınan Uzak Doğu’dan gelen mücadele motifinin oluşturur (Ocak, 2005: 226).

Ejderha motifi, diğer destanlarda olduğu gibi Şikâri destanında da işlenen müşterek motiflerdendir. Şikâri destanında ejderhalar, kahramanların mücadeleleri sırasında tılsımları kırmak uğruna karşılırlarına çıkan varlıklardır. Destanda genel olarak yol gösterici kitabın tarif ettiğine göre kahramanlar, karşılırlarına çıkan ejderhanın ağzına ya da sırtına atlamalıydılar. Ejderha kahramanları uyandıklarında başka bir yere bırakıyordu. Destanda ejderhalar korkutucu ve ürkütücü görünse de kahramanlara yardım eden varlıklar olarak görülmektedir. Ejderha kahramanın başka bir yere geçişini kolaylaştırır. Kahramanların korkusuzca kendilerini ejderhanın üstüne ya da ağzına atmaları ise güç ve hükümdarlıklarını simgeler. Ejderhanın sırtında veya ağzının içinde olmak o kadar şiddetlidir ki bayılırlar. Uyandıklarında kendilerini başka bir yerde görmeleri ise yeni bir mücadelenin ve başka hayatların başlangıcını temsil eder.

Şikâri destanında,

- Şah-ı Murgan, İskender tılsımının kırılmasının ardından Cihandar’a sihirli levhayı kuyunun dibine atmasını ve bir ejderhanın onu almak için geleceğini söyledi. Ejderha geldiğinde ise Cihandar’ın kendisini ejderhanın ağzına atması gerekiyordu. Cihandar, ejderhanın ağzına atladı. (Ş.D.283)
- Cihangir babasını Mina Tılsımından kurtarabilmek için yol gösterici kitaba baktı. Kitaba göre, Goncaleb ile birlikte ejderha ağzına atlamaları gerekiyordu. İkisi de hemen ejderhanın ağzına atladılar. Bayıldılar, ayıldıklarında kendilerini bir yanar dağın yanında buldular.(Ş.D.328)
- Cihanbahş, Efsane ve Şebaheng Ayyar tılsımla mücadele ederken ceylanın karnından çıkardıkları levhada yazanlara göre, bulağın başına gidip levhayı yere atmaları gerekiyordu ve o bulağın başına bir ejderha gelecekti. Şebaheng Ayyar ve Cihanbahş’ın aslan kükremesini duyana kadar ejderhanın omzuna binip gözlerini kapatmaları gerekiyordu. Denilenlerin hepsini yaptılar, gözlerini açtıklarında kendilerini zulmette buldular. (Ş.D.350)

Destanda asıl kahramanlar birçok hayvanla mücadele ettiğini söyler fakat özellikle tek tek isimlerini hepsinin verilmez. Ejderhanın ismini özellikle verdiğini görmekteyiz.

- Erçe ve Şebaheng Ayyar tılsımlarla mücadele ederken etraflarını bir sürü hayvanlar sarmıştı. Hayvanların içinden bir ejderha görüldü, ejderha ile mücadeleye giriştiler. (Ş.D.385)

2.2.3.3.4. Kurt

S.T.M.İ. ; (B240.10. Wolf as king of animals) Hayvanların Kralı Olan Kurt

S.T.M.İ. ; (B435.3. Helpful wolf) Yardımcı Kurt

S.T.M.İ. ; (B29.5. Man-wolf) Adam (şeklinde) kurt

Kurt, Türk milletinin vazgeçilmez sembolüdür. Türkler, kendilerinin kurttan türediğine ve mücadelelerinde kurtların onlara yol gösterdiğine inanmışlardır (Togan,

1981: 107). ‘Kurt’ bazı Türk topluluklarında totem kabul edilerek ‘‘cet-ata’’ olarak tasavvur edilmiştir. (Arvas, 2016: 183). Öyle ki kurtla ilgili olarak zaman içerisinde gelişen hayvan-ata kavramı devlet otoritesine kadar girerek hükümdarlık vb. unsurların sembolik hüviyetini kazanmıştır. Göktürklerde bayraklarda resmedilerek bir devlet sembolü olmuştur. Kurt, güç, büyüklük ve yiğitlik anlamlarını ifade eder (Çoruhlu, 2011: 156-158; Ögel, 2014:144-147).

Türk halk edebiyatında kurt halen daha önem ihtiva eden mitolojik bir varlıktır. Kurt motifinin eski tarihlerden bu yana destanlarda ne gibi manaları çağrıştırdığı araştırmacıların hep dikkatini çekmiştir. Bu konu hakkında destanlar ve edebiyat tarihi konu bakımından Türk dili ile ilk incelemeleri yapan Fuad Köprülü olmuştur (Ögel, 2014:139). Kurt, aynı zamanda Türk Mitolojisinde yol gösterici, lider konumunda görülmektedir. Genel görüşlere göre, insanlık tarihinin ilk evrelerinde farklı toplumlarda ‘kurt’ un çeşitli varlıklara dönüşerek şekil değiştirdiğine, yol gösterdiğine inanılmış, daha sonrasında efsanelere konu olmuş ve zaman içerisinde sembolik bir anlam kazanmıştır. İslamiyet inancının kalıntıları da üzerinde taşıyan kurt (Çoruhlu,2000:157-158) farklı millet ve toplulukların geleneksel anlatılarında bir ‘‘motif’’ olarak korunmuştur.

Kurdun Türk kozmolojisinde gök ve yer unsurlarıyla ilgili olarak aydınlığın simgesi olduğu da düşünülmektedir. Kurt, Türk mitolojisinde Tanrı tarafından gönderilen insanların sıkıntılı dar zamanlarında imdadına yetişen yol göstericiliği ve gücüyle hayranlık duyulan kutsal varlık olarak nitelendirilir. Kültigin yazıtının doğusundaki ‘‘Tanrı güç verdiği için babam hakanın ordusu kurt gibi imiş, düşmanı koyun gibi imiş’’ ifadesi buna işaret etmektedir (Çoruhlu, 2011: 158). Kurt mefhumu, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Göktürk, Uygur devletlerine müdahalesi ve Oğuz’a gökten inerek yetişmesi, yol göstermesi de yine kurdun kılavuz fonksiyonunu gösterir. Gök ve yer unsurlarına sahip kurt, ‘‘Oğuz Kağan’’(Çoruhlu, 2011:157) ‘‘Bozkurt’’ ‘‘Göç’’ ve ‘‘Türeyiş’’ gibi destanlara da yansıdığı gibi günümüz Türk topluluklarının destan, efsane, menkıbelerinde de görülmektedir(Arvas, 2016:187-190).

Şikâri destanında kurt motifi genel olarak kahramana yardımcı konumunda karşımıza çıkmaktadır. Şikâri Destanında konuşan ve yol gösteren kurt İslamiyet’e de

uydurulmuştur, kahramanın gücüne güç katan kurdun sayesinde birçok tılsım kırılarak hazinelere ulaşılmıştır.

Şikâri destanında;

Destanda dost, yardımsever, yol göstericiliği ile insana özgü nitelikler bir kurda aktarılır. Kurdun kahramanla tanıştıktan sonra Müslüman olması da önemli bir husustur. Kahramanla aynı kan aynı can hatta aynı dinden olması birçok insandan daha yakın olduğunu gösterir.

- Cihandar Tavus tılsımındayken üzerine doğru yaşlı bir kurt gelir. Cihandar'ın bu yaşlı kurdu öldürmemesi ve yakalaması gerekiyordu. Çünkü kurt ona yardım edecek yol gösterecek bir hayvandı. Hatta bu kurt Hz. Süleyman'ın ruhuna ant içerek Müslüman olur. Böylece Cihandarla kurt dost oldular. Cihandar, sonrasında Tavus şekline dönüşen bu kurt ile birlikte Ruhani Tılsımını, Şahab tılsımını, Almas tılsımını ve birçok tılsımı kırıp İskender hazinesini ele geçirdi.(Ş.D.283)
- Erçe ve Şebaheng Ayyar, destanda birçok hayvanla mücadele eder fakat hayvanların birkaçı dışında hepsinin tek tek isimlerini vermez. İsimlerini verdiklerinden bir tanesi de kurttur. Burada da yine kurt, yol gösterici yardım edici hayvan olarak karşımıza çıkar. *‘Levhaya baktılar. Levha kurdun onlara yol göstereceğini yazmıştı.’* Kurt onlara yolu gösterip bir bağa götürdü. (Ş.D.385)

2.2.3.3.5. Aslan

S.T.M.İ. ;(B241.2.1. King of lions) Hayvanların kralı aslan

S.T.M.İ. ;(B121.6. Lion with magic wisdom)Büyülü hikmetlere sahip aslan

S.T.M.İ. ;(B431.2. Helpful lion) Yardımcı aslan

S.T.M.İ. ;(B27. Man-lion) Adam(şeklinde) aslan

Aslan, Türklerde sembolik anlam bakımından kurdun yerini alan hayvan olarak da bilinmektedir. Türklerde aslan figürleri Budizm ile birlikte görülmeye başlamıştır. Hayvan mücadele sahnelerinde aslan gök unsuruna uygun olarak genel itibariyle zafer kazanan güç konumdadır ve iyi- kötü, aydınlık-karanlık gibi kavram çiftlerinden

olumlu kısmı galip gelmektedir. Dolayısıyla birçok hayvan için geçerli olduğu gibi aslan da savaş, zafer, iyyinin kötüyü yenmesi, güç, kuvvet ve kudret simgesi olmuştur. Aslan sembolü Türker'in İslam'ı tanınmasından sonra da önemini kaybetmemiştir (Çoruhlu, 2011: 159-160).

Şikâri destanında aslan motifi saldıran, zarar veren, kahramanın önüne taş koyan veyahut tılsımların yolunu açmada yardımcı aracı görevi bulunan hayvan unsuru olarak karşımıza çıkar. Destanda amaçlara ulaşılması için aslan faktörünü yenmek gerekir. Destanda aslan figürü kuvvetli ve heybetlidir. Kahramanın tılsımlarla mücadelesi sırasında heybetli ve güçlü aslanı yenmesi, öldürmesi vb. olaylar kahramanın olağanüstü gücünü kanıtlamak içindir. Aslında hayvana ait özellikler, kahramana atfedilen sembolik unsurlardır.

Şikâri destanında;

- Cihangir ve Şebaheng Ayyar tılsımdayken vahşi ve yabani hayvanların saldırısına uğrar. Bu hayvanlardan biri de aslandır ve aslanı öldürdüklerinde bayıldılar. (Ş.D.238)
- Cihandar, Tavus tılsımındayken üzerine yetmiş iki farklı hayvan saldırır. Bunlardan birisi de aslandır. Aslanın saldırısı üzerine onunla mücadele etti. Kendisine verilen sihirli kılıcı çektiğinde aslan korkup geri çekildi. (Ş.D.283)
- Cihangir, tılsımları kırabilmek için bir kuyunun dibine indiğinde vahşi hayvanların saldırısına uğrar. Bu hayvanlardan birisi de aslandır. Aslanı öldürünce kendinden geçti ve uyanınca kendini bir sarayda buldu. (Ş.D.328)
- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar levhada yazılanlara göre hareket edip ejderhanın omuzuna binip gözlerini kapattılar ve aslanın kükremesini beklediler aslan kükreyince gözlerini açtılar. Gözlerini açtıklarında kendilerini Tılsım-ı Zülmet'te buldular. (Ş.D.350)
- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar'a Simizar Hanım'ın tılsımını kırmanın yollarını tarif eden Kecvan dev'in söylediği gibi karşlarına iki aslan çıkar. Bu aslanlardan birinde sandık ve sandığın içinde de aslanların canı olan yeşil bir şişe vardır o şişeyi alırlar. Şişeyi aldıktan sonra aslanlar iki kadın şekline

dönüşür ve tılsımın anahtarını sorarlar. Onlar tılsımın anahtarı için Eflak Dev'in yanına götürdüler. (§.D.351)

2.2.3.3.6. Deve

S.T.M.İ. ;(B240.11. Camel as king of animals) Hayvanlar kralı deve

Türk mitolojisinde kahramanlık simgesi olmuştur. Develer, kervan yollarını ve yük taşıyıcılığını hatırlatır. Unvan ongunu olan deve, kahramanların kuvvet gösterisi için yendiği hayvandır (Çoruhlu, 2011: 169). Şikâri destanında büyüklüğü ile de bilinen deve tılsımdaki olayların bir parçasıdır. Kahramanın tılsımları kırabilmesi için önüne çıkan engeldir. Kahraman deve engelini aşarak yoluna devam eder.

Şikâri destanında;

- Cihandar, Tavus tılsımındayken kuyunun dibinde çeşitli hayvanlar üzerine saldırdı. Bu hayvanlardan biri de devedir onunla mücadele eder. Sihirli kılıcı onun üzerine çektiğinde deve korkup geri çekildi. (§.D.283)
- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar, Tılsım-ı Zülmat'te iken onlara yardım eden Efser dedi: *“Deniz kıyısına vardığınızda bir deve göreceksiniz. Deve size saldırdığında siz onun kulağının dibinden bir yumruk vurmalsınız. Deve kaçmak istediğinde onun kuyruğundan tutup denize girmelisiniz. Deveyle beraber denize girdiğinizde kendinizi yer altında göreceksiniz.”* (§.D.350)

2.2.3.3.7. Ceylan

S.T.M.İ. ; (B170. - B189. Other magic animals) Başka büyülü hayvanlar

Ceylan, Türkler için güzelliği, estetiği simgeleyen hayvanlardandır. Şikâri destanında kahramanın tılsımları kırması için diğer güzel ceylanlardan farklı olan tek boynuzlu ceylan vardır. Bu tek boynuzlu diğerlerinden farklı olan ceylan, güzelliğin zıttını temsil etmektedir. Bu yüzden bu ceylanı öldürüp tılsımları kırmanın yolu olan karnındaki nesneleri almalıydı.

Şikâri destanında;

- Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar'ın iyileştirdiği Efsane adındaki kız onlara yardım eder ve tılsımı kırmaları için yol gösterir. Tılsım-ı Zulûmat'te

karşılarına ceylanlar çıkar ve onlarla mücadele başlar. O ceylanların arasında tek boynuzlu olan ceylanın karnında bir sihirli sandık boynuzunda ise sandığın anahtarı olduğu için ceylanın boynuzunun çıkarılması karnının da yarılması gerekiyordu. Cihanbahş, hepsini teker teker yapıp tılsımları kırmaya devam etti. (Ş.D.350)

2.2.3.3.8. Fil

S.T.M.İ. ; (B240.14. Elephant as king of animals Hayvanlar kralı fil

S.T.M.İ. ; (F167.1.Animals in otherworld) Diğer dünyanın hayvanları

Budizm inancının Türkler arasında yayılmasıyla birlikte Türkler için filin önemi artmıştır. Fille ilgili çeşitli mitolojik hususlar, Budizm'den önceki devirlerde karşımıza çıkmaktadır. Birçok ilahın bineğidir. Bazı ilahlar fil suretine girerler. Tanrı ya da önemli kişileri taşıyan fil tasvirleri Türk devrine ait sanat tasvirlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Fil, Türkler de daha sonra İslamiyet'i kabul eden topluluklarda dâhil olmak üzere taht unsuru ile hâkimiyetin, hükümdarlığın debdebe ve ihtişamın, gücün ve kuvvetin simgesi olmuştur. (Çoruhlu, 2011: 170-171).

Şikâri destanında kahramanlar olağanüstü hallerle mücadele ederken devlerle mücadele etmek zorunda kalırlar. Fil ihtişamı kudreti temsil ettiğinden dolayı destanda devin büyüklüğünü, gücünü tasvir etmek için koca bir fil ile görüldüğünü özellikle vurgular.

- Erçe ve Şebaheng Ayyar tılsımda yanan ateşleri sihirli yüzükle söndürdükten sonra büyük bir kapı açılır ve kapıdan bir fil görünür. Filin üzerindeki koca bir devle mücadele etmek zorunda kalırlar. (Ş.D.385)

2.2.4. Mistik Motifler

Mistisizm, genel ifadesiyle akıl ve mantık çerçevesinde anlaşılamayan olay, olgu ve davranış biçimlerini kapsayan bir kavramdır. Mistik motifler, doğaüstü güç ve yeteneklerin olaylara etkin olduğu durumdur. Mistik motifler, aynı zamanda kendi bünyesinde gizemcilik barındırarak Tanrı ile ya da herhangi bir kutsal varlıkla içten ve kişisel bir bağ kurma potansiyelini taşır.

2.2.4.1. Rüya Motifi

S.T.M.İ. ;(F1068. Realistic dream) Realist rüya

S.T.M.İ. ;(D1810.8.2. Information received through dream) Bilgi, rüyada elde edilir

S.T.M.İ. ;(M302.7. Prophecy through dreams) Rüya ile kehanet(geleceği) bilme

Rüya; Arapça “re’y: görme, görüş” mastarından türemiş bir kelimedir. Sözlükte “düş” (Devellioğlu, 1997: 902) anlamlarına gelir.

Rüyalar, uyku esnasında görülen düşler olup tarih boyunca bütün insanlığın düşüncesinde her daim yer edinmiştir. Bilinmeyen merakında olan insanlar rüya âlemiyle sırlara vakıf olmak istemiştir. İnsanın ve geleceğin habercisi olan rüyalarından kimi zaman korkulmuş kimi zamanda sevindirici haberler alınmıştır. Rüyalar, insan yaşamının mana âlemindeki derinliklerini ve gizli sırlarını yansıtan psikolojik yansımalarıdır. Zira insanların gördüğü rüyaları üzerine düşünmesi, gördüklerini anlamlandırmaya çalışması bu yüzdendir. Rüyaların İslami değer taşıyan bir boyutu da bulunmaktadır. Müslümanlıkta rüyaların nitelendirilişi hakiki bir gerçeklik açısından daha belirgindir (Schimmel, 2005: 15). Kur’an-ı Kerîm’in çeşitli sûrelerinde ve peygamber hadislerinde rüyalara genişçe yer verilmiştir. Hz. Muhammed’e de vahiyler başlangıçta rüyalar yoluyla gelmiştir: “*Dolayısıyla rüya peygamberliğin kırk altıda biri olarak kabul edilir*” (Yüksel, 1996: 117). Hz. Yusuf ise rüya yorumlamadaki yeteneğiyle tanınmıştır.

Kültürel mana izlerini taşıyan rüyalar, zaman içerisinde gelenekselleşen toplumun uzantıları durumundadır. Bu inancı ilkçağlarda yaşamış pek çok millete ve medeniyete ait anlatılarda görmek mümkündür. Rüyalar, toplulukların kalıtsal kodlar neticesiyle oluşturmuş olduğu sembollerle yorumlanabilir. Rüyalardaki semboller, toplumları oluşturan kişilerin bizzat yaşadığı olaylar olabileceği gibi sözlü anlatılarla şekillenen mazinin izlerini de taşıyabilir. Bu rüyalar, hem psikolojik bağlamda hem de kültürel açıdan sembollerle birlikte toplumsal olgu kazanır (Karaman, 2004: 148). Rüyalar, insanlar üzerinde bırakmış olduğu etki ve tesir sonucu halk anlatı unsurlarına da yansyarak motif şekline dönüşmüştür. Rüyalar bünyesinde barındırdığı türlü işlevleriyle edebi eserlerin pek çoğuna konu olmuştur (Günay, 2015: 126).

Destanlar, bir milletin kıymetli değerlerini yansıtan hazineleridir. Bu yüzden destanlar içerisinde farklı işlevlerle yer alarak metafizik âlem ile irtibat kurmanın bir yolu olan rüya motifi, anlatıya zenginlik katarak sanatsal edebi bir format kazandırır. Halk anlatılarından olan destanlar ait olduğu milletlerin yaşamından ilham alan, karakteristik özelliklerini taşıyan bir türdür. Neredeyse bütün Türk topluluklarının geleneksel anlatı unsurlarında rüya motifi yer almaktadır. Rüya motifi, genellikle Türk dünyası âşıklık ve destancılık geleneklerinde yaygın olan bir motiftir. Türk destanlarında yer alan rüya motifleri, destanların kuruluşundan olayların tamamlanma evresine kadar kendini gösterir. Rüyalar birinci veya ikinci derecede karakterler tarafından görülmesiyle destanın akış seyrine tezahür eder ve hedeflere ulaşmada etkili olurlar (Öztürk, 2009: 117).

İslâmiyet'ten sonra ki Türk destanlarında rüya motifine bakıldığında gaza ve fetih içerikli olduğu daha çok din temasının öne çıktığı görülür. Özellikle İslamiyet öncesi Türk mitolojilerinde geçen rüyalar, önemli simgelerle (kurt, ağaç, yıldız, yada taşı vb.) temellendirilmişti. İslâmiyet'in kabulünden sonraki dönem destanlarındaki rüyalarda, bu semboller az kullanılmıştır. Çünkü rüyaların ilettiği mesajlar doğrudan açık ve nettir. İslâmiyet öncesi Türk destanlarında, rüyalarda geçen simgelerden dolayı bu rüyaları yorumlayacak birilerine ihtiyaç hissedilirken, İslâmiyet sonrası Türk destanlarında rüyada verilen mesaj çok açık olduğundan bir yorumcuya ihtiyaç duyulmaz. Rüyaı gören, uyanır uyanmaz rüyadan ne anlam çıkaracağını bilir. (Çelepi, 2010: 263-280). Bu mesajları asıl kahramanlara Hz. Muhammed, Dört Halife, Hızır, Kırklar, Pirlar, Gaziler gibi din büyükleri iletirler. Destanda, rüyada verilen mesajlar işlevlerine göre ilerler (Çelepi, 2010: 268-269).

Kahramanlar genellikle kendini aciz güçsüz hissedip sıkıntıya düştüğünde ağlayarak Allah'a yakarışta bulunur ve o sırada uyuklama haline geçer. Kutsal kitaplar ve tasavvuf düşüncesine göre uyanık ya da yarı uyuklu halde görülen rüyaların daha sahih ve gerçekleşecek bilgiler içeren rüyalar olduğu kabul edilmektedir (Schimmel, 2005: 21).

Kahramanların gördükleri rüyalar anlatı unsurlarındaki olayların akışına yön verir. Bu bağlamda destanlarda önemli bir fonksiyona sahip olan rüyalardan toplumun beklentisi ve ona yükledikleri birtakım anlamlar vardır. Kahramanın yarım kalan arzuları, başarıları rüyaları vasıtasıyla tamamlanır. Eski Türk devletinde görülen

rüyaların hikmetine inanılmış ve gelecek hakkında bilgi sahibi olunmak için kâhinlere yorumlatmışlardır (Köksal,2002:592). Kahramanın rüyaları da bilgili, tecrübe sahibi yorumcular tarafından yorumlanır ve kahraman buna göre hareket eder. Rüyalarda iyi veya kötü durumlar görülebilir. Bazı rüyalar kahramanın başına gelecek olayları önceden haber verir. Rüyalarda tehlikelere yol açacak, istenmeyen olumsuz kötü rüyalar görüldüğünde, olabileceklere mahal vermemek için her türlü tedbirler alınır. Türk destanlarında rüyalar genellikle büyük liderler ile yiğitler gibi seçkin kişiler tarafından görülür. Türk destanında ilk düş motifi, Oğuz Kağan'ın veziri Uluğ Türk tarafından görülür (Öztürk, 2009:117). Destandaki ideal kahramanın rüyalarından üstünlük, uluvviyet beklenir. Destanlarda rüyalara böyle bir misyonun yüklenmesinde kültürel rüya algısı etkilidir

Destan kahramanlarının hareket tarzlarının tayinine ve olayların gelişip tamamlanmasına katkıda bulunan rüyaların işlevlerini Umay Günay'ın ifadeleriyle maddeler halinde sıralamak gerekirse;

1.Destanlardaki rüyalar yoluyla gelecekteki olaylardan haberdar olunabilir. Gelecekte haber olunması ile olayın seyri değişebilir bu rüyalar genellikle kahraman tarafından görülür. Kahramanlar rüya vasıtasıyla çoğu zaman önceden gelebilecek tehlikeleri durdurabilirler.

2. Rüyalar, çoğu zaman kahramana rehberlik eder. Kahraman dara düşüp acizliğini hissettiği anda görmüş olduğu rüyada birtakım vasıfların kazandırılması ile güçlenir. Düşmana karşı zor durumda iken galibiyet kazanmak, tılsımları kolaylıkla kırabilmek, birtakım olağanüstü güçler kazanabilmek rüyaların rehberliğinde gerçekleşir.

3. Cihat ve fetih düşüncesinin birlikte yer aldığı İslami epik Türk destanlarında rüyaların en önemli işlevi, rüyayla birlikte gayrimüslimlerin Müslüman olması ve başkahramanın yanında yer almasıdır.

4. Bazı kahramanların yaraları rüya yoluyla iyileştirilir.

5. Türk destanlarında esir olan kahraman veya kahramanın yakınlarının rüya sonucu esaretten kurtulurlar.

6. Emir ve isteklerin kahramana iletilmesi, Allah'a iman için Müslümanlığı kabul ettirmek gibi durumlarda rüya motifi aracılığıyla gerçekleştirilir. Özellikle İslamiyet

sonrası destanlarda rastlanılan bu motifte, din uluları rüya yoluyla kahramana yapması gerekenleri iletirler (Günay, 1999: 94; akt. Yıldırımış, 2016: 159).

Kahramanların doğaüstü metafizik âlemlerden bilgi edinme yolu olan rüyalar, destanlarda çeşitli şekillerde yer alır. Olayların akışı hakkında öncesinden haberdar olmak, tehlikelere karşı hazırlıklı olup kötü gidişatı engellemek gibi durumlar rüyayla elde edilen üstünlüklerdendir. Rüyalar kahramanlar için hızlı habere ulaşma kaynağı idi.

Şikâri destanında, rüya motiflerinin önemli işlevleri vardır. Bu işlevler, kahraman ve yanındakiler için bazen sevindirici, işlerini kolaylaştırıcı bazen de sıkıntıyı getirecek haberleri içerir. Destanda rüya motifleri, kahramanları veya yakınlarını bilgilendirme işlevini de görür. Rüyalar, bizzat kahramanın veya bir yakınının başına gelen bir felaketi haber verir, kişiyi zor duruma düşmekten kurtarır. Destanda kahramanlar, rüyalar vasıtasıyla uzak diyarlardan haber alıp yakınlarının uğradıkları felaketlerden haberdar olurlar. Misal, kahraman rüyada evine ocağına yurduna zarar geleceğine dair bir işaret görebilir ve hemen yola koyulur. Kahramanlar savaştan önce de iyi veya kötü rüyalar görebiliyor başına gelecek durumları önceden sezebiliyordu. Kahramanın yarım kalan başarısı, rüya aracılığıyla tamamlanabildiği görülür. Bu yüzden rüyalar kahramanı hedefine ulaştırması bakımından da son derece mühimdir.

Destanda kahramanlar bazen de rüya yoluyla âşık olurlar, öyle ki bazen kadın ya da erkek kahraman evleneceği kişiyi dahi rüyada görür. Kahraman alp rüyada gördüğü kızı aramaya çıkar. Kahramana rüya yoluyla İleride fethedilecek yerler müjdelenerek İslam coğrafyasının genişleyeceğini de gösterir. Kahramanlar dara düştüğünde birtakım vasıflar rüya yoluyla kurtarıcı güçler tarafından verilir. Diğer bir ifadeyle kahramanlar, normal şartlarda görülmesi duyulması kolay olmayan olayları rüya yoluyla öğrenirlerdi.

2.2.4.1.1. Rüya Yoluyla Önceden Kiminle Evleneceğinin Bildirilmesi

Kahramanlar rüya yoluyla âşık olabilirler hatta evlenecekleri kişi önceden rüyada bildirilir. Destanda kadın kahramanın rüyasına Hz. Ali gelerek birtakım eşyalar verir. Bu eşyalar sıradan değildir, herkese nasip olmayan üstünlük mahiyeti taşıyan nesnelerden oluşur. Kadın kahramanın bu rüyayı görmesi de onun diğer

kadınlardan farklı olduğunu Alp tip kahramanına denk ve yakışır bir karakter olduğu görülür.

- Simizar Hanım'ın sandığında Süleymani giysisi ve Süleymani kılıcı bulunmaktaydı. Menzer Şah-ı Yemeni kızına mektup yazarak bunları istedi. Simizar Hanım rüyasına Şah-ı Merdan'ı [Hz.Alı] gelerek şöyle buyurmuştu: *‘Süleymani giysisi kimin üzerine oturursa, Süleymani kılıcını kim beline bağlarsa o senin kısmetin olacak. Seni ona veririm, onu da sana veririm.’* Simizar Hanım endişe içerisinde babasının bu eşyaları kime vereceğini, bunlara kimin layık olabileceğini düşünerek babasına eşyaları gönderdi. Çünkü Simizar Hanım biliyordu ki önceden görmüş olduğu rüya ile bu giysileri giyen kişi onun hayat arkadaşı kocası olacaktı. Menzer Şah-ı Yemeni giysileri Huda-perest lakaplı Şikâri'ye verdi. Simizar Hanımla Şikârinin gönlü birbirine düştü ve evlilik gerçekleşti. (Ş.D.51)

2.2.4.1.2. Rüyada İlahi Güçler Tarafından Güç ve Mertebe Verilmesi

Kahramanlar genellikle sıkıntıya dara düştüklerinde namaz kılıp ağlayarak Allah'a dua ederler. O esnada kendilerinden geçip uykuya dalarlar ve rüyalarında ulvi kişiler tarafından birtakım nişaneler, mertebeler bahşedilir.

- Şikâri, Hunhari Şami le savaşında yenik duruma düşer. Hunhari Şami'nin göndermiş olduğu Tufan Cadı İslam askerlerinin üzerine büyü yaptı. Müslüman askerleri bu büyüyle güçsüz düşünce Şikâri bu olanlara üzüldü. Şikâri, abdest alıp namaz kıldı ve Allah'a yalvardı. Namaz üzerinde ağladı, sızladı; bayıldı. Hızır Peygamber rüyasına gelerek Şikâri'ye neden ağladığını sordu. Şikâri zor durumda kaldığını belirtti. *‘Bunun üzerine Hızır Peygamber, Şikâri'ye içinde giysi olan bir bohça verdi. Şikâri'ye dedi: Bu elbiseyi sabah savaşa giderken giyineceksin. Karşıdaki büyülerin etkisi olmayacak. ’* Şikâri sabah olduğunda bunları giydi ve savaşa gidip karşı tarafı hezeyana uğrattı. (Ş.D.108)
- Cihandar gerçek babasının kim olduğunu ve onun yıllardır tutsak olduğunu öğrenince hemen gidip babasının kurtarmak istedi. Fakat Cihandar'ın anası Hurşid Banu, oğlunun henüz küçük olduğunu bu işe kabiliyetinin yetmediğini düşünerek önce pehlivanlık rütbesine ulaşması gerektiğini söyledi. Annesi,

Cihandar'ın pehlivanlığını kanıtlaması için Cezire'de yüzü nikaplı bir pehlivanın yerini tarif etti. Cihandar annesinin onayını almak ve pehlivanlık gücünü göstermek için bu nikaplı pehlivanla güreşmeye gitti. Cihandar bu pehlivana sürekli yenik düştü. Annesi Hurşid Banu Cihandar'a gerçek bir pehlivan olmadığını söyleyince Cihandar bu duruma çok üzüldü. Cihandar bu yenilgiyle anasının yanına dönmek istemez ve ağlamaktan uyuyakaldı ve rüyasında Hz.Ali göründü. Rüyada Hz. Ali onu arkadan çekti ve neden ağladığını sordu. Şikâri pehlivanlığını ispatlaması gerektiğini ama çok güçsüz olduğunu söyledi. Rüyada Hz. Ali kemerini açıp Cihandar'ın beline bağladı. Ona dedi: *'Seni pehlivan ettim, artık kimse seni yenemez. Sana pehlivanlık kemerini bağladım.'* Cihandar rüyasından uyandığında kemer belindeydi. Cihandar nikaplı pehlivanın yanına gitti, onu yendi ve pehlivanlık mertebesine ulaştı. (Ş.D.192-193)

- Şikâri, Meşeyi Mahlikede Simizar Hanım'ı kurtarmak için tılsımlarla mücadele ederken karşılaştığı olağanüstü güçlerle baş edemeyince zor duruma düştü. Bunun üzerine Şikâri, namaz kılarak ağlamaktan bayıldı ve rüyasına Hızır Peygamber geldi ve ona sihirleri bozan sözler öğreterek elbise giydirip beline kemer bağladı. Hızır Peygamber sihirli sözü nerede söylerse zorlukları aşabileceğini söyledi. Şikâri uyandığında giysi ve kılıç üzerindeydi kalkıp hemen yola koyuldu.(Ş.D.226)
- Şikâri Hz. Âdem'in ayak bastığı kutsal yeri ziyaret etmek istedi orada biraz ağlayıp uykuya daldı ve bir rüya gördü. Şikâri'nin rüyasına Hızır Peygamber gelerek tekrar bir pehlivanlık payı verdi. Şikâri gücüne güç kattı.(Ş.D.237)
- Cihanbahş tılsımlarla mücadele ederken Zeferan Cadı'nın ağaca bağlamış olduğu tılsımları yok etmek için uğraşıyordu. Cihanbahş, babası Şikâri'yi tılsımdan kurtardığı zaman rüyasında ağaçları devirebilecek ve tılsımları yok edecek güçte bir kendir verilmiştir. Böylelikle Cihanbahş, rüyasında verilmiş olan bu kendirle ağacı kökünden çıkararak tılsımı yok etti. (Ş.D.339)

- Erçe, kardeşi Şikâri ile barıştıktan sonra artık kardeşinin yanında olmak için mücadeleler verdi. Erçe Ugar devle olan savaşında olağanüstü güçlerle mücadele etmek zorunda kalır. Erçe, Ugar devin üzerine göndermiş olduğu cadılarla savaşırken bir gün güçsüz düştü Allah’a yalvarıp yakarırken ağlamaktan bayılmıştı. Bayıldığı esnada rüya gördü. Rüyasına Hazret-i Süleyman gelerek ona bir yay, yüzük ve levha verdi ve dedi ve tılsımları büyüleri kırmanın yollarını öğretti. (Ş.D.384)

2.2.4.1.3. Rüya Yoluyla Bilgilerin Önceden Bildirilmesi

Destanda, bizzat kahramanın veyahut da yakınlarının gördüğü rüyalar ile önceden birtakım bilinmeyen bilgiler öğrenilir. Bu rüyalar, ileride kavuşulacak mertebeyi de bildirebilir, bilinmeyen gizli bir şeyi de açığa çıkarabilir.

- Şikâri Hz. Âdem’in ayak bastığı yeri ziyaret ettiği sırada uyuyuverdi ve rüyasına Hızır Peygamber gelerek birdirdi: *“Şikâri, sen Gülistan-ı Erem’in padişahı olacaksın.”* (Ş.D.237)
- Cihangir’in kim olduğunu bilmeden evinde misafir eden Muhtar gece rüyasında Cihangir’i görmüştü. Bu rüyanın üzerine Muhtar Cihangir’e kim olduğunu nereden gelip nereye gittiğini sordu. Cihangir Gülbar Vilayetine gittiğinde Muhtar denilen bir adamla karşılaştı. Muhtar çok iyi bir adamdı ve Cihangir’i evinde ağırladı. Cihangir, Muhtar’a kim olduğunu açık etmedi. Muhtar rüyasında Cihangir’i görür ve onun büyük bir yiğit olduğunu anladı. Muhtar Cihangir’e kim olduğunu neden bu şehre geldiğini sordu. Cihangir yine kendini gizleyince Muhtar doğruyu söylemesini isteyerek dedi: *‘Dün gece bir rüya gördüm.’* Muhtar sazi aldı, bu sözlerle Cihangir’den bakalım nasıl sordu?

Yatmış idi, uyku gördüm rüyada,

Bilmiyorum niçin gelmişsin.

Ben yüzüyordum bir karanlık denizde,

Denizden ayrılıp suya gelmişsin. ... (Ş.D.153)

2.2.4.1.4. Rüya Yoluyla Gayrimüslimlerin İslamiyet'e ve Gazaya Davet Edilmeleri

Destanda rüyada kâfir ellerinden olan kişilere, asıl kahramana ve ordusuna yardıma gitmesi için birtakım rüyalar gösterilir. Kâfir olan bu tipler, rüyalarında ulu kutsal kişileri, peygamberleri görerek önce Müslüman olmaya davet edilir daha sonrasında da kahramana yardıma gitmesi istenir. Ryadan uyanan bu karakterler artık Müslüman olmuştur hemen yola koyularak kahraman ve arkadaşlarının yanına koşar, ömürlerinin sonuna kadar onların hizmetinde bulunarak yardımcı olurlar.

- Serheng-i şami'nin pehlivanlarından olan şebru Ayyar bir gün rüyasında Hızır Peygamber'i görür. Hızır Peygamber rüyasında pehlivana güllük gülistanlık bir bağı ve bir de ateşi gösterir. Eğer Müslüman olursa bu güzel bağa gireceğini eğer ki Müslüman olmazsa ateşe atılacağını söyledi. şebru Ayyar, rüyasında kelime-i şehadeti getirerek Müslüman oldu. Hızır Peygamber ona yardımcı olması için rüyasında sihirli adı da öğreterek zorda kalan şikâri ve askerlerinin yanına yardıma gitmesini söyledi. (ř.D.188)
- Serheng-i şami'nin pehlivanlarından olan Keyvan Dilaver'in rüyasına Hızır Peygamber gelerek cennet ve cehennemi gösterdi. Hızır Peygamber, Keyvan Dilaver'e eğer Müslüman olursa cennete, kâfir olarak kalmaya devam ederse cehenneme gideceğini söyledi. Cehennemde yanmaması için Müslüman olup şikâri'ye savaşta yardıma gitmesi gerektiğini söyledi. Keyvan Dilaver rüyasında kelime-i şehadet getirip Müslüman oldu. Ryasından uyandığında şikâri ve askerlerinin bulunduğu dağa yardım etmeye gitti. (ř.D.198)

2.2.4.1.5. Rüya Yoluyla Gelecekten Haber Alma

Destanda rüya yoluyla, sembolik yollarla başına gelecek felaketler önceden belirtilir. Bu rüyalar sayesinde tehlikeleri önlemek amacıyla önceden tebdil alınır.

- Demdeme Cadı şikâri'ye yaptığı kötülüklerden dolayı gece yattığında rüyasında yandığını gördü. (ř.D.337)
- şikâri sevgilisi Simizar Hanım ve kızların tehlikede olduğunu sezince hemen adamlarını Yemen'e Simizar Hanım'ı almak için gönderdi.

2.2.4.1.6. Rüya Yoluyla Kahramanın Gazaya Çağırılması

Kahraman, çoğu zaman uzak beldelerde yapılan savaşlardan habersizdir. Rüya yoluyla kahramanlar savaşa çağırılır. Bu rüyalar aynı zamanda yakınlarının tehlikede olduğunu bildiren ve hemen tedbir alması gereken rüyalardır.

- Yemen kentinde Serheng-i şami'nin oğulları, şikâri'nin haremindeki kadınlar için İslam koşunuyla savaş başlattı. Bunlardan habersiz olan şikâri, gece rüyasında Yemen kentinde bir savaşın olduğunu gördü. şikâri, sabah olduğunda herkesi etrafına toplayıp rüyasını anlatarak dedi:

Yatmıştım uykuda gördüm rüyada,

Nazlı yârim düştü aklıma gene.

Mülk-i Yemen yine girmiş kavgaya,

Nazlı yârim düştü aklına gene.

... (ř.D.391)

2.2.4.2. Fal Motifi

S.T.M.İ. ; (M300. Prophecies) Kehanetler

S.T.M.İ. ; (M302.8. Prophecy from book) Kitaptan kehanet

S.T.M.İ. ; (M301.21. Sibyl as prophet) Kâhin olarak falcı

S.T.M.İ. ; (M302.4.1. Astrology forbidden) Astrolojik Yasaklar

S.T.M.İ. ; (M310. Favorable prophecies) Olumlu kehanetler

S.T.M.İ. ; (M340. Unfavorable prophecies) Olumsuz kehanetler

S.T.M.İ. ; (M360. Other prophecies) Başka kehanetler

S.T.M.İ. ; (M370. Vain attempts to escape fulfillment of prophecy) Kehanetin yerine getirilmesinden kaçmak için boş girişimler

S.T.M.İ. ; (M390. Prophecies - miscellaneous motifs) Kehanetler - Çeşitli motifler

S.T.M.İ. ; (J150. Other means of acquiring wisdom (knowledge)) Bilgeliğin (bilgi) kazanılmasının başka yolları

S.T.M.İ. ; (180. Possession of wisdom) Bilgelige sahip olma

Fal ve falcılık ile ilgili uygulamalar insanlık tarihinin çok eski dönemlerine aittir. Kaynaklara göre Milattan en az 4000 yıl önce Çin, Mısır, Babil ve Eski Yunan Medeniyetlerinde fal uygulaması ile uğraşıldığı görülmektedir. Fakat fal ve falcılığın muhtemelen en eski kaynağı Mezopotamya'dır. (Çelebi, 1995:135). Fal eski Türkçede ırk kelimesi ile ifade edilmiştir. Maniheizt Uygurlar tarafından yazılan ilk fal kitabı Irk Bitig'tir. Irk, fal anlamına gelir, bitig ise kitap demektir. Kaşgarlı Mahmut, Divanu Lûgati't-Türk'te ırk kelimesini "*Falcılık, kâhinlik, bir kimsenin gönlündekini bilmek, yürektekini dışarı çıkarmak*" olarak açıklamıştır. (Atalay, 1992: 41).

Fal, Eski Türk İnançları ve Şamanizm Terimleri Sözlüğünde: "*Gelecekte haber verme kaybolanı bulma, vb. amaçla nesnelere bakıp anlam çıkarma.*" (Korkmaz, 2002: 67); Misalli Büyük Türkçe Sözlük de ise: "*Çeşitli şeylere bakarak gelecekte olacaklar hakkında anlamlar çıkarma, gaipten haber verme*" (Ayverdi, 2005: 916) şeklindeki tanımlarla ifade edilmiştir.

İnsanoğlunun en büyük özelliklerinden biri olan merak duygusu her daim canlılık arz etmiştir. Doğaüstü güçlerden yararlanma isteği, nefis sahibi olma, başarılı ve mutlu olma isteği, kişinin kendi geleceği ve olacıklara dair merak duygusu ile ilgili pratikler neticesinde falcılık uygulaması ortaya çıkmıştır. Falcılık gereken şartlara uyulduğunda kişinin kendisinin veya başkasının geleceğinden haberdar olabileceği inanıştır(Beydili 2005: 211).

Fal ve falcılık ile ilgili yine şu bilgilere rastlarız;

Kişinin kendi geleceği, yakınlarından birisinin halini öğrenme, çaldırdığı, yitirdiği değerli bir nesneyi bulma kaygısı gibi önemli hallerde, kendi imkânları ile elde edemediği bilgiyi sağlamak amacıyla başvurduğu falcıların, özel teknikleri, gereçler, olan geleneksel bir yorumlama bilgisine dayalı olarak çeşitli işlemler söz konusu hususlarda yaptıkları yorumlara fal denir. Yorumlamak, olaylarda nesnelerde gizlenmiş bulunan ve geleceği haber vermek yeteneğinde olan belirtileri açıklama demektir" (Boratav,1984:96).

Falcılar, özel yöntemler ve gereçlerle dini ve geleneksel bilgilerine dayalı olarak fali yorumlar. Falları yorumlamak nesnelerde gizlenmiş olayları ve geleceği haber verme yeteneğinde olan belirtileri aydınlatmak demektir. (Boratav,1984:96).

Falcılık, İnsanlığın ilk dönemlerinden bu yana çoğu millet ve medeniyette yaygın olan bir uygulama yöntemidir. Fal, eski Türk boyları arasında da çeşitli derinlik ve boyutlarla varlık göstermiştir. Türkler; eşyaları ve hayvanları kayb olduğunda, uzakta bulunan akrabalarından haber alınamadığında, rızık ve talih konusunda sıkıntılar çektiklerinde, çocuksuzluk problemi için, ava ve savaşa çıkmadan önce fal açtırmışlardır (Orozobayev 2014: 85). Türk milletlerinde fal/kehanet kutsal sayılmış; fal bakan kişinin yalan söylemesi yahut fal açtırmanın fala inanmaması uğursuzluk ve lanete uğrama nedeni olarak görülmüştür.

Eski Türklerde yaygın olan şamanlar ve kamlık inancı içerisinde esasında bir din adamı olan kam, din adamlığının yanı sıra hekimlik, kâhinlik/ falcılık, görevini de üstlenmiştir. Eski Türk inancında yer alan Şaman inancındaki fal için şu açıklamalarda dikkat çekicidir;

Fal baktırmak, iptidai Şamanizmin bütün kişiöğlunun ruhunda bıraktığı ve tedavisi kâbil olmayan hastalıklardan biridir. Halk hekimi, büyücü, din adamı, ozan vb. pek çok vasfı şahsında toplayan şamanın kâhin olmak sıfatıyla, bu toplumlarda toplumun diğer üyelerine karşın bariz kişisel farklılıkları olması da gayet doğal karşılanmalıdır (İnan, 1995: 151).

Halkın derece bakımından ayrı bir yere koyduğu kamlar, dinî ritüelleri yönetmenin yanında bir sonraki yaşamın nasıl olacağını, yer ve gök olaylarındaki değişimlere dair bilgileri, savaşların nasıl sonuçlanacağını, düşmana saldırı için en doğru zamanı önceden bildirerek yöneticilere ve halka yol gösterip onları uyarmaktadır. Kamlar, fallara bakarak gaipten haber verirken gelecek için daha iyi sonuçlar elde etmek adına nasihatlerde de bulunur. Canlı cansız nesneler yardımıyla; insanların, hayvanların, gök cisimlerinin üzerinde meydana gelebilecek değişimleri fal ile bilgi edinebilme kabiliyetine sahiptiler. Fala bakmanın çeşitli milletlerde birbirinden farklı nesne ve yöntemleri vardır. Sayılarla, kitaplarla, ellerle avuç içi çizgileriyle, suyla, kartla, nohutla, kahveyle, yıldızlarla fala bakma vs. Eski Türk kavimlerinde fal inançlarından göz falı, kulak falı, yıldız falı, yıldız falı daha çok yaygın idi. Din değiştiren Uygurlarda rahiplerin hakanlar için fal kitap çevirileri

bulunmaktaydı. Fakat bir devlet dini oluncaya ve Türklerin yaşam biçimini değiltirinceye kadar çok etkili olmamıştır.

Eski Türklerdeki falla ilgili bu inanış ve düşünceler hiç şüphesiz ki halk anlatı unsurlarından destanlara da motif olarak yansımıştır. Olağanüstü yollarla bilgi edinme yöntemi olan fal, destanların yaygın olan motiflerindendir. Bilindiği üzere Oğuz Kağan Destanı'nda kahraman Oğuz Kağan'ın yanındaki en büyük yardımcılarından olan bilge şahsiyetin ismi “İrkıl Ata”dır. “İrkıl” adının “ırk”la yani falla ilgili olduğu düşünüldüğünde Türk kültüründe kehânet ve falın destan dönemine kadar çok eskiye dayanmaktadır. Destan kahramanları kendi imkânları ile kolay ulaşamayacağı bilgiyi fal aracılığı ile sağlamaktadır. Fal destanlarda çoğunlukla bilinmeyen haberdar ederek sıkıntıların önüne geçmek veya var olan sıkıntıların çözümleri için kullanılır. Fal motifi, gelecekte olabilecekleri, yakınlarından birisinin başına gelenleri öğrenme, uzak yerlerden ve merak ettiği birisinin durumundan haber alma, çaldırdığı ya da kaybettiği değerli bir şeyi bulma kaygısı gibi isteklerinden doğan önemli hallerle görülmektedir. Destanlarda kahramanlar, savaş taktiklerini, düşmana nasıl davranacağını da falda çıkanlardan hareketle belirlemektedir. Destan kahramanları gaipteki olumsuzluklarla baş edebilmek ve düşünülen bir işin sonucunun nasıl olacağını bilmek ve hedeflerine ulaşabilmek için de bir endişe üzerine fal açtırma yönelimine meyletmiştir.

Şikâri destanında fala bakma, hem hekimlik hem de din bilgisine sahip Camasib Hekim tarafından gerçekleştirilir. Destanda kişiler, başı sıkıştığında karşılaştıkları sorunları ortadan kaldırmak istediklerinde, talihi yakalama kaygısı göttüğünde, sevdiklerini kaybettiklerinde, geleceğe dair bilgi edinmek istediğinde Camasib Hekim'i yanına çağırarak fal açtırırlar. Camasib Hekim, çeşitli yollarla fal açarak bazen sezgi gücüyle ya da önceden edindiği bilgiler eşliğinde gelecekte haber alıp ona göre kahramanlarını hareketlerini tayin etmek ister öyle ki önceden gördükleri üzerine felakete yol açmamak için kişilere nasihatlerde bulunur. Destanda Camasib Hekim'in kitap falına baktığına da görülmektedir. Kitap falı, belli bir niyetle açılan kutsal kitaplardaki ifadelerle yorumlanır. Başta Kuran-ı Kerim olmak üzere, çeşitli mutasavvıfların âlimlerin kitapları ile de uygulanır. Bu bağlamda Şikâri destanında fal motifi; yardımın, bilgeliğin ve dininde tamamlayıcı bir unsuru olarak kullanılmıştır.

Şikâri Destanında fal motifi;

- Serefraz Şah Camasib Hekim' e gelecekteki işleri hakkında fal baktırmak istedi. Camasib Hekim, hem hekim hem vezir hem de fal bakmayı biliyordu. Camasib Hekim fala bakarak gelecekte onu iyi şeylerin beklemediğini ve Şikâri'den uzak durması gerektiğini söyledi. Camasib Hekim dedi: *“Efendim, senin geleceğin için bir şey diyeceğim, şu şartla ki onu kabul edesin. Efendim, falda gördüğüm kadarıyla siz Şikâri'nin eşini bırakırsanız iyi olacaktır, yoksa geleceğiniz iyi görülüyor, kötü şeyler olabilir.”*(Ş.D.242)
- Camasib Hekim fal bakmasını biliyordu. Fal da Hızır Peygamber tarafından Şikâri'ye olağanüstü güçlerin verildiğini gördü. Camasib Hekim, Serefraz Şah'ın Şikâri'den uzak durması gerektiğini söyledi. Serefraz Şah, Camasib Hekimden kızların nerede olduğunu fala bakarak öğrenmek istedi. Camasib hekim fala bakınca kızların Çah-ı Süleymani'de olduğunu gördü. (Ş.D.249 – 250)
- Camasib Hekim İslam ordusunu hareketsiz görünce olayın vehametini Şikâri'ye bildirmek için fala baktı. İslam askerlerinin tılsıma bağlandığını ve Sehman Dev ölmeden tılsımdan çıkamayacaklarını söyledi. (Ş.D.319)
- Şikâri ile Senuber Cadı bacı kardeş olunca Camasib Hekim'i çağırıp geleceklerini öğrenmek istediler. Camasib Hekim, Senuber Cadı ile Şikâri'nin falına bakarak onların kıyamete kadar bacı kardeş olacaklarını ve Senuber Cadı'nın Zelzele Zengi'den Elmas-ı Gülzad adında bir erkek çocuğunun olacağını ve bu doğan çocuğunda Kaf Dağı'nın pehlivanı olacağını söyledi. (Ş.D.320)
- Şikâri'nin gece vakti bir anda ortadan kaybolmasıyla birlikte endişelenen yakınları hemen Camasib Hekim'in yanına giderek fala baktırdılar. Camasib Hekim fala baktı ve Şikâri'nin gece Hemheme Cadı tarafından Mina tılsımına götürüldüğünü söyledi. Camasib fala bakınca Şikâri için ağlamaya başladı ve yüreğinden şu sözler döküldü:

*İstişare ettim hak kelimine,
Benim sözlerimi bilenler bilir.
Âlim tek söylerim arifler kana,
Benim sözlerim bilenler bilir.*

*Benim kitabımın yalanı yoktur,
Yüreğimden değen okun ucudur,
Cezireyi Mina zahmeti çoktur,
Onun yollarını görenler bilir.*

*Asıf'tan kalmış bir emanettir,
Yazılıp levhada bir alamettir,
Kesin bilin Şikâri selamettir,*

Camasib'in sözünü bilenler bilir. (Ş.D.323)

- Camasib Hekim, Şikâri'ye baktığı falın ve söylediği sözlerin doğru olduğunu gördü. Camasib Hekim, Şikâri için üzülünce Şikâri'yi kurtarmanın yolunun kitap falından geçtiğini orada tılsımları çözmenin yolunun öğretildiğini söyledi. Bunun üzerine fal kitabını okumak için üç gün köşeye çekilip okumak için mühlet istedi. Üç gün sonra fal kitabında öğretilenlere göre tılsımları kırmak için uğraştı. (Ş.D.324)
- Yola çıkan Senuber ve askerlerinden haber alınamayınca Camasib Hekim fala baktı, kitaba baktı ve Demdeme Cadı'nın onları tılsıma bağladığını gördü. (Ş.D.335)
- Camasib Hekim, Şikâri'nin falına bakarak dedi: ‘‘*Senin alınyazında öyle bir şey var ki nereye gidersen başarılı olursun.*’’ (Ş.D.338)

- Şikâri, gece karısı Simizar ile yatıp sabah kalktığında yanında bulamayınca endişelendi. Şikari, karısının nerede olduğunu bulabilmesi için Camasib Hekim'e fal baktırdı. Camasib Hekim, fala baktığında Simizar Hanım'ı Serefraz Şah'ın kaçırdığını söyledi. (Ş.D.342)
- Serefraz Şah, Cihangir tarafından öldürülünce fal bilgini Camasib Hekim dedi: *“Ben Asifettin Belhiyani'den, Serefraz Şah'ın sonunun böyle olacağını ve sarayda öldürüleceğini işitmiştim.”* Falcı Camasib Hekim önceden olayların meydana nasıl geleceğini görmüştür.(Ş.D.343)
- Şikâri, Hindistan padişahına savaş olmadan Müslümanlığa davet mektup yazıp yolladı. Hindistan padişahı ilk önce bu mektubu hoş karşılamaz ve savaş diyerek yanıt vermek istedi. Fakat Hindistan padişahının yıldız falı bakan kâhinleri dediler: *“Efendim, yıldızlar Şikâri'nin üstün geleceğini göstermektedir. Şikâri gibi büyükleri tahtından indirmiş Şam'ı ele geçirmiş birisidir. Eğer onunla savaşa kalkarsanız büyükten küçüğe kimse canını kurtaramaz. En iyisi İslam bayrağının altına girmek ve Müslümanlığı kabul etmektir.”* Kâhinlerin sözleri üzerine Hindistan padişahı, mektuba cevaben barış yazdı. (ŞD.393- 394)

2.2.5. Formulistik Sayı Motifleri

S.T.M.İ. ; (Z71. FORMULİSTİC NUMBERS)

S.T.M.İ. ; (Z100. Symbolism) Sembolizm

Eski çağlardan bu zamana kadar neredeyse bütün kültürler sayılarla ilgilenmiş, simgeleyici bir unsur olarak sıkça kullanılmıştır. Mitolojik geçmişe dayanan sayılar; bir milletin yaşam rolünde kutsal kabul edilerek duyuş, düşünüş ve algılayışının bir tezahürü olarak daha da önem kazanmıştır. Sayı sembolizmi ve sayı büyüğü geçmişten bu yana tüm insanlığı etkisi altına alarak çağrıştırdığı anlamlar ile başka bir boyut kazanmıştır. İnsanoğlu günlük yaşamında kullandığı sayılara gerek dini gerek mitolojik olarak birçok anlam yüklemiştir.

Sayıların evrenin özü ve kozmik düzen ile ilişkili olarak algılanması bazı özel sayıların tanrılara atfedilmesi, bazı sayıların uğurlu ve bereketli bazı sayıların ise uğursuz ve hayırsız sayılması, onlara ulûhiyet, sağlık, denge, güç, eşitlik vs. gibi anlamlar verilmesi, büyülerde ve tılsımlarda kullanılması ve sayıların etkisiyle istenilen güce sahip olunacağı gibi anlayış ve algılayışlar sayı sembolizmi bağlamında ele alınan konulardır (Ferah,2012:1).

İnsan, sayılar vasıtasıyla diğer âlemdeki “şey”leri anlamlandırabilir, açıklayabilir (Cassirer, 2005: 175). Sayılar, nicelik ve nitelik değerleri ile tarih boyunca toplumlar tarafından gizemi çözme aracı olan unsurlar şeklinde telakki edilmiştir. İnsanoğlu, gizli açık her şeyi bilme içgüdüsüyle oluşan merakından dolayı bilgileri deşifre ederek onları açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Bu nedenledir ki her sayıya birer anlam yüklenmiş böylelikle her nesne ve canlı da bundan nasibini alarak çeşitli mecâzi anlamlarla donatılmıştır (Küçük,2013:91-109). İnsanlar kendilerine göre özel kıldıkları veyahut da gizemli kılınan birtakım bilgileri bazı sayıların sembolik ifadeleri ile anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Sayıların insanlar için özel manalar ihtiva etmesinin sebebi, dini ve kültürel inanışların etkisi ile sayılara yansıyan arkasındaki uluhiyyet gücü bilme isteğindendir. Sayılar bağlı bulundukları nesneye tabiatüstü bir anlam ve güç verir. (Sarıkcıoğlu,2002:83). Eski çağlarda mitolojik düşüncede, âlemin düzeni de sayılara göre açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sebeple mitolojik inançlar arasında önemli bir yer tutan sayılara kutsallık addedilmiştir (Beydili, 2005: 489). Sayıların gizli, ahlaki ve sembolik güçleri olduğunu düşünen insanlar dualarını etkili kılmak adına yine sembolik sayılarla ilişki kurmuştur.

Türk kültür- inancında formulistik sayıların önemine baktığımızda kutsal kitaplarda sayıların varlığı dikkat çekmektedir. Sayılar sosyal hayatta kimi zaman totem olarak kabul edilirken, kimi zamanda inanç sistemi ile ilgili olarak birtakım anlamların yüklenmesiyle kutsallık ve uğur anlamı taşır. Nitekim geçmişten bu yana sayının gücüne inanan insanlar; sayıları ruhlardan yardım isteme, büyü yapma ya da dua etmeye kadar türlü şekillerde yaşantılarında kullanmıştır. Türk kültüründe sayılara yüklenen anlamlar da dinî inanışların etkisi görülmektedir. İnsanlar, İslamiyet öncesi ve sonrası dönemlerde sayıların gücüne inanmış, bu inanışların etkisi ile sayılar sosyal ve kültürel alanda kendini göstermiştir. Sayılar da, İslâmiyet öncesi Orta Asya kültür yaşayışına ve Şamanizm’e ait inanışların izleri de görülmektedir (Coşar 2011:

116). Sayılar aynı zamanda isimleri ile millî özellikleri yansıtan olgulardır. Sayılarla, her uygarlığın kendine mahsus anlam yüklediği simge ve işaretleri olmuştur. Bilhassa Türk mitolojisi, kültürü ve anlatılarında “sayı simgeciliği” oldukça belirgin olup sayılara değişik anlamlar yüklenmiştir. Nitekim bu yükleniş, insanların duygu ve düşüncelerinin bir yansımasıdır. Sayı isimleri, aşağı yukarı dillerin varoluşları ile aynı tarihleri denk geldiği için, o dili konuşan milletlerin inançlarından, sosyal ve coğrafi çevrelerinden, geleneksel kültürlerinden, tarihlerinden etkilenerek izler taşımaktadırlar (Şavk,2013:52-57).

Sayılar, günlük hayatta somut ve soyut özellikleri barındıran unsurlardır. Hangi medeniyete dâhil olursa olsun sayılar bir yönüyle gizli manalarıyla yaşama dair mistik ve metafizik yönünü sembolize eder. Bu sayılara yüklenen anlamlar, herhangi bir rastlantı sonucu ortaya çıkmamış, insanoğlunun yıllar yılı tecrübesi, deneyimi ve birikimlerinin neticesinde belleğinde yer edinen göstergeleri ve aktarmalarıdır. Bu açıdan bakıldığında coğrafya ve kültür ayırt etmeden rakamlara yüklenen birtakım sembolik anlamlar görmek mümkündür (Kılıç, 2016: 733). İnsanlar, yaşantılarının her safhasında doğum, ölüm, öldükten sonraki yaşamda, coğrafya, hayvanlar vb. kullandıkları gibi çeşitli kozmolojik ve mitolojik unsurlarda da sayıları kullanmışlardır (Çoruhlu, 2011:224).

Mitolojik dönemden bu yana yaşam biçimimizi doğrudan doğruya etkileyen inançlar, Türk kültüründe de işlevselliğini göstererek kimi sayıların gizli sembolik anlamları ve bilgisi de halk kültürüne, edebiyata, sanata, mimari ve müziğe yansımıştır. Toplumun hayal dünyası ile oluşturulan destan ve efsane ve masal gibi çeşitli anlatılarda birtakım manalar yüklenerek önemli ölçüde yer almaktadır. Şikâri Destanında oldukça fazla görülen sayı motifleri içerisinde birçok anlam ve mahiyeti taşır. Bazı rakamlar özellikle vurgulanarak destan akış içerisinde yer almaktadır.

2.2.5.1. Üç

S.T.M.İ. ;(Z71. Formulistic number: Three)

Mitolojik sayılar içerisinde önemli bir yere sahip olan “üç” rakamını Schimmel “*kapsayıcı sentez*”, “*ilk gerçek*” ve “*geometrik şekli oluşturan ilk sayı*” olarak tanımlar. (Schimmel, 2000: 69-70). Üç sayısı; eski mitolojide, dünyanın her yerindeki birçok dinde kutsal kabul edilmekle birlikte aynı zamanda İlahi bir sayı olarak addedilmektedir. Üç rakamı, geleneksel kültürümüzün halk anlatılarını oluşturan efsanelerde, destanlarda ve âşıkların dilinde en çok işlenen sembolik motiflerden biridir.

En eski çağlara baktığımızda Türk mitolojisinde de çokça yer alan üçlü yapı dikkat çeker:

Üçlü yapı, istenilen dinamik süreç için ideal modeli oluşturur. Diğer geleneklerin bir kısmında olduğu gibi bazı Türk mitolojik geleneklerde de kâinatın dikey dünya modeli, yer, yerüstü ve yeraltı olmak üzere üç katlı dünyadan oluşuyor. Yatay dünya vardır. Dünya hakkındaki bu görüş, üç rakamına mitolojik inançlarla bağlı sakral bir anlam kazandırmıştır. Yakut metinlerindeki kahraman, Yer İyesi’nin memesinden sadece üç kez süt emebilir (Beydili,2005:489).

Türklere göre insan, kâinatın üç önemli unsurundan biridir(Yardımcı, 2000: 637). Üç sayısı Tanrı, kâinat ve insanda var olan düzeni ve yer-gök bütünlüğünü temsil eder. Eskiçağ toplum düşüncesi ve mitolojisinde Türk mitolojisinde ilahlar “*Gök-Tanrı, Yer-Sular ve Gökteki Nur Âlemi*” üçlemesi ile kutsal kabul edilmiştir (Yardımcı, 2000: 637). Aynı üçleme Şamanizm inancında da dünyanın; “yerler, gökler, sular” üç kat tasavvuruyla karşımıza çıkar (Yüksel, 1981: 29-31). Bu bakımdan üç sayısı ilahi gücün zat, sıfat ve isim şeklindeki üçlü yapısı ile yarattıklarına da sirayet etmesidir. Üç rakamının sembolik değerleri dünya ve yaşamın içinde her daim kendisini gösterir: İnsan, “*madde, ruh ve akıl*” üçlemesi ile var olur. İnsanın hayatı; doğum, yaşam ve ölüm üçlemesinden ibarettir (Ersoy,2000: 22-24). Dünya, üç boyutlu bir âlemdir. Maddenin; katı, sıvı ve gaz olmak üzere üç hali vardır. Yeryüzünde insanın dışındaki şeyler; mineraller, bitkiler ve hayvanlar olmak üzere üçe ayrılır. (Schimmel 2000: 70-71).

Üç rakamına insanların kutsiyyet addedmesinin sebebi dini ve manevi inanışlardan kaynaklanmaktadır; Özellikle İslam inancında üç rakamının uluhiyyet gücü oldukça yüksektir.

- Cebrail a.s. Kur'an-ı Kerim'in ilk ayeti olan "oku" emrini üç kere tekrar ile emrederek vahyeder.

-Son gönderilen dört dinde'' *Allah, Peygamber, Din kitabı*'' üçlüsü vardır.

-Farz olan ibadetlerden olan Hacda Müslümanlar ibadetlerini tamamlayabilmek için Minada şeytanı üç kere taşlaması gerekir.

-İslam inancında kutsallık atfedilen (Recep, Şaban, Ramazan) denilen "üç aylar" vardır.

-Ehlibeyt İslam inancında; yine üçlü olarak Peygamber, damadı Hazreti Ali ve kızı Fatıma vardır.

-Üç sayısının hükmü mümkünlerin ortaya çıkmasını sağlayan isim olmasıdır. Çünkü Hakk'ın yaratması "ol" sözünden meydana gelir. "*Biz bir şeyin olmasını dilediğimiz zaman ona ol deriz o da olur.*"⁷. "Ol" sözünün Arapçası kun olup 3 harftir. Bu harfler kef, vav ve nun dur.

- Nitekim Yunus Peygamber balının karnında 3 gün geçirmiş; Mısır'daki karanlık 3 gün sürmüştür... (Schimmel, 2000: 76-80).

Yine eski Türk kültür inancı ve tasavvufunda da üç simgeçiliği dikkat çeker.

-Gök tanrı inancında; "vücut, can ve ruh" (kötülüğe teşvik eden ruh, suçlayan ruh, huzurlu ruh) olmak üzere üçlü anlayış görülmektedir.

-Tasavvuf'ta Tanrı'ya giden manevi yol üç aşamalıdır; "Şeriat-Tarikat-Hakikat".

- Şiilikteki üçlemeye (Allah, Muhammed, Ali) inancına da işaret eder. Kimi Alevi topluluklarda güneş Muhammed, ay Ali ve Zühre (Çoban, Çolpan) yıldızları Fatma olarak görülür. (Eröz,1992:110,115).

- İslamiyet'ten sonra Şiilikte ve Aleviler arasında halen devam eden "Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali" üçleme inancı görülmektedir (Yardımcı, 2000:639).

⁷ (Nahl, 16/40).

-Mevlevilikte derviş adayının hakiki dervişlik mertebesine ulaşabilmesi için önce çile çeker. Postu üzerinde düşünüp karar vermesi için üç gün boyunca zaman tanınır (Çoruhlu,2000: 225).

Üçlemenin bir sembolik yanı da kutsal birleşme ve doğan çocuktur, bir başka deyişle baba-anne ve çocuk da bir üçlemedir. Toplumun temelini oluşturan aileyi anne, baba ve çocuklar oluşturur. Türklere göre insan, evrenin üç önemli varlığından birisi olarak kabul edilmektedir. Türk ailesinin; ana, baba, evlat ilişkilerinde temellenen prensiplerini görmek mümkündür. Sayılar âlemi içinde bir babayı, iki anneyi, üç ise çocuğu simgelerdiği için sayılar, soyun yaşamında da temel bir göreve sahiptir (Yüksel,1981:40).

Üç rakamı, “mükemmellik” “bütünlük” ve “tamamlama” (Ehmetova vd. 2004: 558), anlamlarına da gelmektedir. Bununla bağlantılı olarak halk kültüründe halen daha varlığını sürdüren inanışlar arasında teslis düşüncesi ile üç sayısının bir totem olarak kabul edildiği görülmektedir. Bir işin tam olması, gerçekleşmesi için bir işin veyaut da rituel eylemlerin insanlar arasında üç kez tekrarlanması aksi halde onun olmayacağına dair inancı yaygındır. Üç, “şans”, “uğur”, “deneme” sayısı olarak da bilinir. Nitekim “’Allah’ın hakkı üçtür” sözünden yola çıkarak; şans üç kez denenir; bir şeye başlarken bir, iki, üç diye sayılır ve çekirge ancak üç defa sıçrar (Ersoy, 2000: 23). Yine halk arasında yerleşmiş olan kapıyı çalarken veya bazı soru veya nezaket sözleri üç kez tekrarlanarak yinelenir. İslam dininde, Hz. Peygamber de sözlerini üç kere tekrarları inancı ile surelerin ve duaların daha etkili, tesirli olması için üç defa okunur.

Üç rakamının etkisi Türk halk inançlarında kültür, gelenek ve göreneklerimizde kutsal, törensel ve töresel alanın içinde (Örnek, 1995: 220) kendini gösterir. Evlilik de nikâh kıyılırken imam, geline üç kere “’*kabul ettin mi?*” sorusunu sorar ve gelin de cevabını üç kez tekrarlayarak “’*kabul ettim*” diyerek imam nikâhı akdi tamamlanmış ve kıyılmış olur. Bir kişi öldüğünde üç gün boyunca evde ölünün ruhunun dolaştığına inanılır. Kuran’ın veya ekmeğin üç kez öpülmesi ve yalan yere yemin edildiğinde üç günlük oruç tutulması yine üç sayısının kutsallığını göstermektedir.

Üç rakamının mitolojide önemli bir yere sahip olması, mitolojik metinlerde kullanılma sıklığıyla doğru orantılıdır. Halk anlatılarında da üç rakamı motif olarak

karşımıza çıkar ve birtakım manalar ifade etmesiyle anlatılanı daha etkili kılar. Halk anlatılarının epik kurallarından “yineleme”, “üçleme” ve “ilk ve son durumun önemi” üç sayısı ile ilgili (Durbilmez, 2005: 6) olup efsanelerde destanlarda oldukça sık görülebilmektedir. Anlatılarda düğün, ölüm, savaş, yolculuğa çıkma gibi olaylarda da üçlü inanç sistemi görülür ve eylemler gerçekleştirilirken genellikle ‘üç gün üç gece’ ifadesi kullanılır. Kahramanların rakiplerine karşı hamlelerini üç kere yapması, üçüncü atış da vurulması, üçüncü teklifte isteğin kabul edilmesi, üçe kadar mühlet verilmesi gibi durumların üç kez tekrarlanarak sonuca varıldığı görülmektedir.

Çeşitli destanlarda üç motifi;

Oğuz Kağan destanında Oğuz Han üç gün annesinin sütünü emmemiş, annesi üç gece gördüğü rüya sonucu rüyasında kendisine öğretildiği şekilde hareket etmiştir. Destanda Oğuzların simgelerinde üç ok bulunmaktadır. Destanda Oğuz’un iki eşinden üçer tane oğlu olmuştur. Uygur Göç destan rivayetinde de üç gün Buku Kağan’ın çadırına ışıklar içinde bir kız gelir ve üçüncü gün Buku Kağan ile konuşurlar. Boğu Han’a Tanrı tarafından verilmiş üç kargası bulunmaktadır. Dünyanın en uzun destanı olan Manasta da, Semetay üç gece aynı rüyayı görür. Manas üç gün boyunca kimse ile konuşmaz. Kırgızlar’ın ayrılmaz yiğitleri üç tanedir. Manas’ın önüne üç kız gelerek yüzlerini yırtarak ağıt söylerler. Dede Korkut hikâyelerinden de üç sayısının 43 defa yer aldığı görülmektedir (Öztürk, 2009: 152,169, 340, 364). Yaratılış destanında da geçmektedir. Altay Yaratılış Destanında Tanrı Ülgen Ak Ana’nın sözü ile dünyayı yaratır. Tanrı Ülgen’in isteğiyle şeytan toprak getirmek için denize üç kere dalar, dünyayı yaratıldıktan sonra üç balık daha yaratır ve dünyayı da bu balıkların üstüne koyar. Buradaki üç balık üç katlı âlemi temsil ederek gök ve yeraltının üç katlı olduğunu belirtir. (Ögel, 1998, 433).

Şikâri Destanında geçen üç motifleri;

- Şikâri ve Pernaz Hanım’ın evliliği sonucunda kız üç günde hamile kaldı. (Ş.D.49)
- Şikâri ile Hurşid Banu’nun güreşi üç gün sürdü. (Ş.D.72)

- Keys-i Remmah-ı Arap ile Zelzele Zengi'nin gürş mücadelesi  gün sürdü. c gün Keys-i Remmah-ı Arap bu mücadeleyi kazanabilmek için dua etti. (.D.97)
- ikari ile Hunhari ami'nin grş mücadelesinde birbirlerini yenebilmek için her iki tarafında  kere hakkı bulunmaktadı. Hunhari ami  kere hakkını kullanır ve yenilir. Sıra ikari'ye geldiğinde ilk iki hakkını Allah'a ve Peygamber'e bağıladı ve en son c hakkını ise grşte karşı tarafı yenmek için kullandı. (.D.104)
- ikari Hunhari ami'yi öldürünce sevgilisi Tufan Cadı,  gün boyunca onun yasını tuttu.  gün sonunda ikari'den intikam almak istedi. (.D.106)
- Serhengi ami ikari'yi sarayına davet eder.  gün boyunca yediler, içtiler, eğlendiler. Serheng-i ami, c günün sonunda ikariyi ilaçla bayılttı. (.D.115)
- Sabit'in eşine yüzünü tutup dedi: *“ gün evinizin kapısı açık kalsın, kim gelirse benim misafirimdir, gözümüz üstünde yeri var.”* (.D.144- 145)
- ikari ile Firuz Ayyar, Serefraz ah'ın kendileri üzerine okuduğı sihir nedeniyle kendilerine geldiklerinde  gündür çölde olduklarını fark ettiler. c günün sonunda yardımcı ah-ı ca'ya rastladılar. (.D.231)
- ikari ve Firuz Ayyar  gün denizde yol aldılar. (.D.232)
- ikari Bağı-ı Süleymani'de Encüm Peri ile karşıladı. İkiisi  gün boyunca zevk  sefa içinde eğlenip güldüler. (.D.243)
- Elave ah, oğlu Zerdan'ın ölüm haberini alınca  gün yas tuttu. (.D.246)
- Cihandar 'ın tılsımı kırabilmesi için Pir-i Vakıf onun eline  tane ok vererek ağacın tepesindeki kuşu vurmaı gerektiğini söyledi. Bu kuşu vurmaı için 

hakkı olduğunu aksi halde taşa dönüşeceğini söyledi. Cihandar attığı iki okta başarısız olunca üçüncü hakkında dua eder ve üçüncü oktaki atışıyla başarılı oldu. (§.D.276)

- Pir-i Vakıf Cihandar'a dedi: *“Oğlum Şah-ı Murgan'ı bulmak için üç gün yol gitmen gerekecek, üç günden sonra bir bağa varacaksın, bağın içindeki sarayda üç kafeste üç kuşun olduğunu göreceksin Şah-ı Murgan bu kafeslerin birindedir.”* (§.D.278)
- Cihanbahş, Gülistan-ı Erem'e geçmek isteyen askerleri üç gün boyunca misafir etti. Üç günün sonunda askerler yola çıktılar. (§.D. 289)
- Cihangir, Elave Şah'tan babasının haberini alınca askerleri ile birlikte üç gün boyunca, Elave Şah'ın yanında kaldılar. (§.D.293)
- Cihandar, Serefraz Şah ve askerlerine savaşa hazırlanabilmesi için üç gün zaman tanıdı. (§.D.294)
- Şemkur Ayyar, Şah-ı Gulan'ı ilaçla bayılttıktan sonra onu bir yere gömdü ve üzerine bin batmanlık bir taşı koydu Üç gün sonra ise yer titremeye başladı, deprem oldu. (§.D.306)
- Camasib Hekim Şikâriyi kurtarabilmek için verilen yol gösterici kitabı okuyup anlatabilmesi için üç gün zaman istedi. (§.D.324)
- İfrit-i Büzürg ve Senuber yorulana kadar savaşıırken üç günlük bir ara verdi. Fakat İfrit-i Büzürg bu üç günlük ateşkese uymaz. (§.D.335)
- Cihanbahş tılsımları kırabilmek için yol gösterici kitapta yazılanlara göre, Cezire'de sarayın içinde hasta bir kızı iyileştirdikten sonra kız üç kere bağıracaktır. İlk iki bağırmasına cevap vermeyeceği üçüncü bağırışında ondan Tılsım-ı Zülumat'a götürmesini istemesi yazıyordu. (§.D.350)

- Şikâri Erçe'ye savaş istediğini yazdığı mektubu gönderdi. Erçe ise bu savaşa hazırlık yapabilmek için üç gün zaman istedi. (§.D.357)
- Şikâri yüzü nikaplı Cihandar'la üç gün boyunca güreş yaptılar. (§.D.365)
- Şebaheng Ayyar, Ugarlar'ın yedi bölgesini geçebilmek için üç gün boyunca yedinci bölgedeki devi gizlice izledi. (§.D.382)
- Erçe'nin rüyasına yol göstermek için Hz. Süleyman geldi. Erçe'ye bir yay verir ve bir bulağı göstererek içinde üç balık olduğunu onları yakalaması gerektiğini üçüncü balığın karnında bulunan üç oku alması gerektiğini söyledi. Bu üç oka yolda ihtiyacı olduğunu söyledi. (§.D.384)
- Cihangir Sabit'in evine şarap göndermek için bir meyhaneye girdi. Cihangir, Parasını peşin vererek meyhaneciye dedi: *Üç gün için her gün iki tuluk şarap oraya göndereceksin.*
- Şikâri'nin üç oğlunun olması dikkat çeker.

2.2.5.2. Yedi

S.T.M.İ. ; (Z71.5. Formulistic number: Seven)

Yedi rakamı, dünyanın var oluşundan itibaren kutsal dinlerin ve inanışların ortak sembolleri arasında ayrı bir öneme sahiptir. “*Bilgeliğin sütunları*” (Schimmel,2000: 140) olarak adlandırılan yedi sayısı; ‘*genellikle olumlu güçlerle iç içe düşünülür.*’ (Schimmel,2000: 144). Yedi, ‘*‘Bilgeliğin sütunları’*’ olan “4 elementi kuşatan ve duygusal güçlere karşılık gelen maddî dörtlemeye (hava: zekâ, ateş: istenç, su: duygular, toprak: ahlâk) birlikte yaratıcı ilkelerin üçlüğünü (aktif zekâ, pasif bilinçaltı ve işbirliğinin düzenleyici gücü) içerir (Schimmel, 2000: 140).

Yedi sayısı, ilahî ve ruhi manalar içeren ilk tek sayı olan üç rakamı ile dünyevi ve maddi anlamlar içeren çift sayı olan dört rakamının toplamı sonucunda meydana gelmesiyle tüm kültürlerde birtakım güç ve kutsallık olarak kabul edilmiştir. Bu

özellik yedi rakamından önceki oluşan başka hiçbir sayıda yoktur. Yedi sayısı böylece en kâmil sayı olarak kabul edilir (Çetinkaya, 2008: 73).

Bazı sayıların diğer sayılara nazaran daha fazla ön planda oluşu kültürlerin ve dinî inanışların etkisiyle sayıya yüklenen sembolik anlamlardan kaynaklanmaktadır. Nitekim yedi sayısı da bu sayılardan biri olup kutsal sayılması ile dikkat çeker. Yedi rakamı, anlam itibarıyla evrenin mükemmel uyum ve düzeni, tamamlanmışlığın ve bütünlüğün sembolü olarak bilinmektedir. Yedi kozmik bir sayı olup mitolojide, birçok din ve inanışlarda âlemin yaratılışı ile ilgili tasavvurlarında yeri ve göğü birleştirdiği düşünülmektedir. Çünkü dört sayısı, dünyanın “güney, kuzey, doğu, batı”dan oluşan yönlerini simgelerken, üç sayısı da gök ile bağlantılı olup toplamda yedi rakamını ortaya çıkarır (Ersoy, 2000: 31). *’Eski bir inanışa göre gökler ile yerler yedişer kat olarak yaratılmıştır. Nasıl gökler soğan zamları gibi iç içe yedi tabaka ise yeryüzü de tıpkı soğan dilimleri gibi iç içe yedi tabakadan oluşmuştur* (Pala,2015:481). Dünyayı oluşturan dokuz feleğin yedisi yedi gezegenindir. “Büyük Ayı” ve “Küçük Ayı” burçlarının yedi yıldızdan oluştuğu, yerin ve göğün yedi katmandan oluştuğu, dünyanın “yedi iklim” ayrıldığı bilinmektedir (Bayat,2011: 37).

Yedi sayısının mühim olmasının en büyük nedenlerinden biri de İslam inanışında çokça karşımıza çıkmasıdır. Kur’an-ı Kerim’de de yedi sayısı birçok ayette geçmektedir. Tanrı’nın göğü yedi katlı olarak yaratması diğer inanışlara da yansımıştır. Kâinat 7 günde yaratılmıştır. Kuran’da 7 Gök tabiri, 7 kez geçer (Çoruhlu,2011:227);

Bakara Suresi, Ayet -29: *“O yaratıcıdır ki, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı; sonra göğe inayet buyurdu da onları yedi gök halinde düzenledi...”* (Yazır,2007:4).

Fussilet Suresi, Ayet -12: *“Bu suretle onları iki günde yedi kat gök o.ü. yerine koydu ve her gökte ona ait emrini vahy verdi ve dünya göğünü kandillerle donattık ve koruduk...”* (Yazır,2007: 477)

İsrâ Suresi, Ayet 44: *“O’nu yedi gök ile yer ve bütün bunlardaki akıl tesbih ederler...”*(Yazır,2007:285).

Talâk Suresi, Ayet -12: *“O Allah’ ki yedi kat gök yaratmış...”* (Yazır,2007:558).

Mülk Suresi, Ayet- -3: “*O ki, yedi gök yaratmış birbiriyle uygun, göremezsın o Rahman’ın yarattığında içbir nizamsızlık...*” (Yazır,2007:561)

Muminun Suresi, Ayet - 17: “*Hakikaten biz sizin üstünüzde yedi yol (yedi kat gök) yarattık ...*” (Yazır,2007: 341).

Nebe Suresi, Ayet -12: “*Ve üstünüze 7 kat sağlam bina (gök) çattık.*” (Yazır,2007:581).

Kur’an-ı Kerim’de cehennemın yedi kapısı olduğu geçmektedir.

Hicr Suresi, Ayet -44: “*Onun (cehennemın) yedi kapısı vardır. Her kapıya onlardan bir kısım ayrılmış zümre vardır.*” (Yazır,2007:263)

Kuran’da Kehf suresinde bahsedilen ve halkın inanış kültüründe benimsenen Yedi Uyurlar (Ashab-ı Kehf)’in mağarada yedi kişinin olması da dikkat geçen diğeri bir özelliktir.

Kehf Suresi, Ayet -22: “*(Müminler der:.) Bunlar yedi kişidirler, sekizincileri de köpekleridir...*” (Yazır,2007:295).

Kur’an-ı Kerim’de en çok dikkat çeken Yusuf Pegamber kıssasındaki Azizin gördüğü rüyaya göre yedi besili ineği, yedi zayıf inek yer yorumunda yedi yıl kıtlık olur.

Yusuf Suresi, Ayet -46: “*Yusuf! Ey sıddık! Bize şunu hallet (yorumla): ‘Yedi semiz inek, bunları yedi zayıf (inek) yiyor ve yedi yeşil başakla diğeri yedi kuru (başak görülmesi nedir?).’*” Yusuf Suresi, Ayet -47: “*Yusuf dedi ki: 7 sene âdetiniz üzere ekin ekin.*” (Yazır,2007:240-241).

Nuh Tufanı hadisesinde hazırlıklar yedi gün sürmüştür. Nuh Peygamber’in gemiden uçurduğu güvercin 7 gün boyunca uçmuş yedinci gün sonunda gemiye dönebilmişti. Yedi sayısı Peygamber’in miraç hadisesini de hatırlatır. Hz. Peygamber bineği Burak üzerinde, Tanrı katının yarattığı arşın yer aldığı yedinci göğe çıktığı bilinir (Çoruhlu,2011: 227).

İslam inancına ait ibadetlerde de yedi rakamı kendini gösterir. Hac ve Umre ibadetlerinde Kâbe’nin etrafı yedi kez tavaf edilir, Safa ile Merve arasında yedi kez gidip gelerek şavt yapılır. Hac ibadeti esnasında Mina’da şeytan taşlaması yedi tane taş kullanılarak yapılır [üç kez tekrarlanır] (Çoruhlu,2011: 227). Kur’an’ı Kerim’in yedi katmanlı anlamı vardır ve yedi kıraata göre okunur. Kur’an’ı Kerim’in başlangıç

ilk suresi olan Fatiha 7 ayettir. Namazın her rekâtı yedi bölümden oluşmaktadır. Cuma namazının yedi farzı vardır.

Yedi rakamı tasavvuf ve tarikat inanışlarında da yedi sembolü karşımıza çıkar. İslâm bazı tasavvuf inançlarında aşılması gereken yedi makam ve nefis mertebesi vardır. Sufilikte, Mevlevilik'te yedi bilgelik rakamıdır. Çeşitli tarikatlar yedi rakamını olgunlaşma seviyesi olarak giyim kuşamına da yansıtmıştır. Bektaşî giyiminde yedi sayısı simgesel olarak kullanılmış örneğin kemer birtakım erdem ve fazilet mertebelerini ifade etmek için yedi kere bağlanmış. Öte yandan Bektaşî tacının yedi dilimli olanına güneşe izafeten şemsi tacı vardır (Eröz,1992:25-27).

Türk topluluklarının inançlarında ve günlük yaşayışlarında sıklıkla kullanılan yedi sayısının kökeni eski Türk inanışlarına dayanmaktadır (Yüksel,1981:18). Şamanizm inanış ve uygulamalarında yedi, kutsal bir sayıdır. Şamanizm'e göre yaratılış "7" günde tamamlanmıştır (Gömeç,2012:165). Şamanizm inancına göre, Tanrı Ülgen'in yeryüzünde ilk olarak yedi kişi yarattığına inanılır. Ülgen'in yedi oğlu vardır. Tanrı Ülgen'in katına ulaşmak için aşılması gereken yedi engel vardır. Tufan'ın olacağını önceden bildiren Gök tekenin dünyanın çevresinde yedi kere dolaşması gerekir (Durbilmez, 2008: 221).

Hikâyelerde de bir yerden bir yere gidebilmek için üç gün üç gece yol alındığı gibi, bu yolculuk yedi gün de sürebilmektedir. Türk mitolojisinin önemli motiflerinden biri de yedi gün ve yedi yıldır (Ögel, 1998: 312). Şikâri destanında diğer halk anlatmalarında görüldüğü gibi "zaman", "nesne" ve "kişi" niteleyicisi olarak görülen yedi sayısı, özellikle yeraltı dünyası ve bu dünyaya ait mitik unsurlarla sıkça geçer.

Şikâri destanında geçen yedi motifleri;

- Destanda Şikâri'nin günde yedi tuluğ⁸ şarap içtiğinden bahsedilir. (Ş.D. 49)
- Şikâri ile Firuz Ayyar birkaç pehlivanla karşılaştılar. Pehlivanlar onları mağaraya götürerek Yusuf Arap ve onun oğullarıyla beraber yedi pehlivanla tanıştırdı ve sonunda dost oldular. (Ş.D.69)

⁸ Tuluğ: Şişirilmiş hayvan derisi, tulum.

- Serheng-i Şami, Şikâri ile savaşında köşeye sıkışınca yedi ülkeye mektup yazarak yardım istedi. (Ş.D.82)
- Cihangir, Riyazi Şami'nin şehrine giderken atının eyerini yerleştirip yedi yerden bağladı. (Ş.D.132)
- Cihangir, Zühhak Padişah'ın karşısına çıktığında yedi kez önünde saygıyla eğildi. (Ş.D.146)
- Serheng-i Şami, zindanında tuttuğu Şikâri ve Şirzad-ı Tigzen'in kaçırıldığını duyduğunda yedi kere bayıldı. (Ş.D.188)
- Serheng-i Şami, yedi ülkeye yedi mektup yazarak Şikâri ile Şirzad-ı Tigzen'i tekrar yakalayabilmek için onlardan asker yardımını istedi. (Ş.D.188)
- Firuz Ayyar'ın yedi parçalı bir neyi vardı. (Ş.D.233)
- Serefraz Şah, Şikâri'nin Meşeyi Mahlike'ye ulaşmaması için yedi tılsım yapmıştır. (Ş.D.225) Şikâri en son ki ve en zorlu yedinci tılsımı Hızır Peygamber yardımıyla geçti. (Ş.D.226)
- Firuz Ayyar tılsım esnasında yaşlı bir büyü öldürünce mağaradan yedi dev çıkıp Şikâri'ye saldırdı. Şikâri yedinci deve kadar hepsini öldürdü. Yedinci dev olan Şütür-ser Dev Müslüman olunca Şikâri onu öldürmedi. (Ş.D.227)
- Reyhane Peri, sihir gücüyle iki saat içinde Şikâri ve kızları yedi aylık yolu olan yere, götürdü. (Ş.D.244)
- Zerdan Şikâri'ye dedi: Buradan Gülistan-ı Erem'e kadar yedi aylık yol var dedi. Şikâri sihir okuyup iki saatte vardı. (Ş.D.247)
- Şikâri savaşa hazırlanırken atının eyerini üzerine koyup yedi yerden bağladı. (Ş.D.248)

- Cihandar ile on iki bin asker Almas Tılsımını kırınca İskender'in yedi hazinesini ele geçirdiler. (§.D.283)
- Şikâri de yedi yıldan beri tılsımda kalmıştı. (§.D.288)
- Şah-ı Gülan, bin deviyle birlikte Şütür-ser dev'in yanına gidip yedi gün boyunca orada kalarak yediler, içtiler birlikte hoş vakit geçirdiler. (§.D.304)
- Murg-ı Humayun Cihangir'in tılsımları aşıp babasının yanına varabilmesi için tılsımlı bir ağacın başına çıkması gerekiyordu. Tavus, Cihangir ve Şebaheng Ayyar yedi gün yedi gece ağacın başına çıkmak için uçtular. (§.D.324)
- Murg-ı Humayun tılsımları kırabilmek Şikâri'yi kurtarabilmek için Ahrenruba Dağı'na gitmeden önce çocuklarını Serefraz Şaha emanet etti. Ona dedi:

...

Yedi derya yedi günde geçerim,

Yedi tuluk suyu tamam içerim.

Dost yolunda can u baştan geçerim.

Can sizindir, can balam emanet.

... (§.D.326)

- Cihangir, Şebaheng Ayyar, tavus ve Murg-ı Humayun, Ahrenruba Dağı'na doğru giderken Cihangir yanına yedi parça et, yedi tuluk su aldı. Murg-ı Humayun et istediğinde et, su istediğinde su verdi. (§.D.326) Altı denizin üzerinden geçtikten sonra yedinci Ahrenruba denizine gelirler ve orayı da dikkatli bir şekilde geçmeye çalıştılar. (§.D.326)
- Demdeme Cadı, yedi yerden asker toplayarak Gülistan-ı Erem'e Şikâri'ye savaş açmaya gitti. Bunun haberin alan Şikâri'de askerini yedi yere böldü ve her bölüğe bir komutan koydu. (§.D.333)

- Cihanbahş tılsımları kırabilmek için yol gösterici kitabı okudu. Kitapta, Cezire'deki bir bağda bulunan sarayın içinde hasta bir kızın olduğu ve onun iyileşmesi için yedi kez kutsal ismin söylenmesi gerektiği yazıyordu. Yedi kere okunan kutsal isimle birlikte kız iyileşti ve onlara yardım etti. (Ş.D.350)
- Şikâri Erçe'nin tüm varlığına el koyup onu tutukladıktan sonra Sünbüle Hanım'ın haremliğine girdi ve yedi gün boyunca orada kaldı. (Ş.D.358)
- Şahruh Şah'ın kızı Nurul'eyn Ugar tarafından kaçırılınca Şikâri'den yardım istedi. Zeferan, Ugarlar'ın yedi tane kardeşleri olduğunu söyledi. Her biri bir ülkedeydi. Nurul'eyn'i kurtarmak için bu yedi ülkenin ekle geçirilmesi gerekiyordu. Zeferan dedi:
...
Yedi kardeş ülkesi var yolunda,
Yedi yüz bin leşker sağ, solunda,
Oğlanlarının gözü kalmış yolunda,
Bu defa mukayyet ol kendinden. (Ş.D.367)
- Şikâri'yi tılsımdan kurtarabilmek için Cemceme Cadı'nın isteğiyle yedi bölgedeki devlerle mücadele edildi. (Ş.D.381-382)

2.2.5.3. On

S.T.M.İ. ;(Z71.16.2. Formulistic number: Ten)

On rakamı, en eski çağlardan beri (1+2+3+4=10) şekliyle ilk dört sayının toplamı olmasından dolayı asli varlıkla her şeyi kapayan mükemmelliği temsil ediyordu (Schimmel,1998:194). İki elin parmaklarının sayısının on olması da tamlik, bütünlük ve mükemmelliği gösterir. Orhun abidelerinde de “10” sayısının kullanıldığı ve zaman kavramını karşıladığı görülmektedir (Ergin,2008:73).

On sayısı, İslami gelenekte Aşere-i Mübeşşer'ye işaret eder. Hz. Muhammed'e inanan ilk Müslümanlar arasında “*cennetle müjdelenen*” sahabelerin sayısıdır (Çoruhlu, 2011: 228). Mükemmelliğe ulaşmak için aşere-i mübeşşere, Peygamberin Cennet müjdelenen on sahabesinden yola çıkara Arap ve Müslümanlar onlu sistemi hayata geçirmişlerdir. On sayısı, aynı zamanda Şia'ya, özellikle Hz. Hüseyin'in şehit edildiği Muharrem'in 10. gününü hatırlatır. (Schimmel, 1998: 118).Musa'ya gelen on emrin de bu sembolizmle alakası vardır.

Şikâri Destanında on rakamı genel itibariyle olayların neticeye varması itibariyle süre, zaman olgusu olarak karşımıza çıkar. Tamamlamak ve tamamlanmak adına on günlük süre zarfları ile karşılaşılır.

- Serheng-i Şami Şikâri olan savaşında yenileceğini anlayınca sürekli planlar kurmak ve güçlenmek için on günlük süre istedi ve savaşa ara verildi. (Ş.D.81)
- Seheng-i Şami kızı Nazik Beden'in Simizar hakkında kendisine yalan söylediğini anladı. Bunun üzerine Nazik Beden gerçekleri ortaya koyabilmek ve zaman kazanabilmek için babasından on gün zaman istedi. (Ş.D.174)
- Serhengi Şami, Simizar hanımı kıskandırmak ve kendini ona sevdirebilmek için Cihangir'den on günlüğüne Goncaleb'i istedi. (Ş.D.178)
- Seheng-i Şami'nin sarayında on tane zindanı bulunmaktaydı. İçerisinde Şikâri ve askerlerinin bulunduğu bu on zindanda tutuklular her zindana ayrı ayrı yerleştirilmişti. Bu saraya girmeyi başaran Cihangir, babasını bulabilmek için her gece bir zindana gidiyordu. Dokuzuncu gecede mahkûmlardan babasının onuncu zindanda olduğunu öğrendi. Onuncu gece de onuncu zindana gitti, içeriye girebilmek için oradaki askelerle mücadele etti. (Ş.D.185)
- Serhengi Şami, Şikâri ile mücadele ederken tekrar on gün zaman istedi. (Ş.D.202)
- Serhengi Şami, Şikâri ile mücadele ederken tekrar on gün zaman istedi. (Ş.D.212)

- Serheng-i Şami, Şikâri'yi öldürmeleri için Frengistan padişahları olan Müzruk ve Müşrüb'a on tabak altın verdi. (Ş.D.223)
- Olağanüstü güçlere sahip İfrit-i Büzürg Serefraz Şah'ın savaşta yardımına geldi. Cihangir bunun üzerine Serefraz Şah'dan tılsımdaki sevgilileri bulabilmek için on günlük zaman istedi. On günlük süre zarfında sevgililerini buldu. Cihangir, kızları bulduktan sonra babası Şikâriyi de bulabilmek için bir on günlük daha zaman istedi.(Ş.D.300-301)

2.2.5.4. On iki

S.T.M.İ. ;(Z71.7. Formulistic number: Eleven)

On iki rakamı, İslamiyet öncesi Türk kültür inancında güç, kuvvet, hücumu ifade eder. On ikive on iki bin sayısı yönetsel bir tamlığın ve mükemmelliğin ifade gücüdür. Düzenli, anlamlı kurallar silsilesini oluşturur. Öyle ki on iki rakamı devlet teşkilatlanmasında dahi büyük rol oynamıştır. Oğuzların on iki mevki, boya bölündükleri bilinmektedir (Turan,2004:81). Oniki sayısının kozmolojik bir sayı olup kullanım alanları oldukça geniştir. Örneğin ay ve yıldızların hareketleri on ikili düzene göre işlemektedir. Bir senede on iki ay var. Gece on iki saat, gündüz de on iki saat'tir. On iki burç kuşağı gözlemlenmiştir. Güneş ve Ay ile birlikte on iki gezegen bulunur: Merkür, Venüs, Mars, Dünya, Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptün, Pluton, Güneş, Ay. On iki sayısı ilk uygarlıklardan bu yana hep tercih edilen bir sayı olmuştur. "Oniki Hayvanlı Türk Takvimi" geliştirilmiştir (Esin, 2001: 48).

On iki rakamının izleri birçok dini inanışta da görülmektedir. Bilhassa on iki sayısı, İslam inancında etkisi ve önemi büyüktür. Arapça "La İlahe İllallah" kelime-i tevhid'i on iki harften oluşur. Kurân-ı Kerîm'de ise on iki rakamı dört defa geçer.

Bakara Suresi, 60; Ve bir vakit Musa kavmi için su dilemişti, biz de: "Asan ile taşa vur" demiştik. Onun üzerine ondan on iki pınar fışkırdı, herkes kısım insanlarkendi su alacağı yeri biddi... (Yazır, 2007: 8)

Araf Suresi, 160; Biz onları (İsrailoğulları'nı) on iki kabileye, o kadar ümmete ayırdık. Kavmi özünden su istediğinde Musa'ya: "Asan'la taşa vur" diye

vahyettik. Ondan on iki pınar akmaya başladı, insanların her bir kısmı kendi su alacağı yeri belledi... (Yazır,2007:170).

Maide Suresi, 12; ...Allah, İsrailoğulları'ndan söz almıştı ve içlerinde 12 nakib (güvenilir-gözetleyici) göndermiştik. Ve Allah şöyle buyurmuştu: "Haberiniz olsun, ben sizinle beraberim... (Yazır,2007:108).

Tevbe Suresi, 36; Doğrusu ayların sayısı Allah katında on iki aydır; gökleri ve yeri yarattığı günkü Allah yazısında, bunlardan dördü haram aylardır... (Yazır,2007:191).

Kur'an-ı Kerim'de kıssası anlatılan Hz. Yakup'un oniki oğlunun olması ve İsrailoğullarının da oniki kabileden oluşması da dikkat çeker. İncil'e göre Kudüs'ün 12 kapısı vardır.

Bu sayı özellikle Alevi ve Bektaşiler tarafından kutsal bir sayı olarak bilinmektedir. On iki burç arasında gizemli bağlantıların kurulduğu Müslüman inanışındaki Şia'nın on iki imamı bulunur. Oniki sayısı birincisi Hz. Ali olan oniki din büyüğünün adı için ‘‘Oniki İmam’’ deyiimi olarak kullanılmaktadır (Schimmel, 1998: 169).

On iki sayısının gizemi eski çağlarda en çok kullanılan sayı birimi olmasıdır. "Oniki" sayısı bugün bile düzine adıyla bilinmekte olup eskiden gelen kültürel kodlar neticesinde halkımızca kutsal sayılan sayılar arasındadır. Birçok mitoloji ve inanışta on iki tanrıya rastlanır Hz. İsa'nın on iki havarisi bulunur. Hristiyan geleneğine göre Hz.İsa, on iki yaşında mabede girmiştir. Yine Havarilerin sayısı on iki'dir ve Havarilerin amentüsü 12 maddeden oluşmaktadır (Sarıkcıoğlu,2002: 89). Yunan Mitolojisi'nde on iki tanrı vardır ve "On İki Olimposlu" ismiyle anılırlar. Herakles'in yerine getirmesi gereken on iki görevi vardır.

Şikâri destanında bu semboller doğrultusunda sıkça on iki rakamı geçmektedir. Çokluğu tamamlanmayı veyahut da tamamlanmışlığı sembolize eder.

- Şikâri bir gün savaş meydanında iken on iki bayrağın asıldığı bir ordu gördü. On iki bin asker olduğunu anladı. (Her bin kişi için bir bayrak) On iki bayrak on iki bin askeri gösteriyordu. (Ş.D.205)
- Cihanbahş babasının Şikâri olduğunu on iki yaşına varınca öğrendi. (Ş.D.291)

- İslam ordusunun on iki pehlivanı taş şeklinde bir tılsıma düştü ve Cihandar sayesinde tılsımdan kurtuldular. (§.D.278)
- Cihangir babası Şikâri'yi tılsımdan kurtarmak için mücadeleler verirken karşısına on iki gözü olan on iki başlı bir hayvan karşısına çıktı. (§.D.305)
- Serefraz Şah, Reyhane Peri'yi bulabilmek için on iki bin tane periyi görevlendirdi. (§.D.309)
- Hemheme ile Demdeme de on iki bin büyücüyle yola koyuldu. (§.D.314)
- Erçe sarayına babası Şikâri'nin mektubunu getiren Cihanbahş'ın ardından on iki bin asker yolladı. (§.D.357)
- Cihandar savaş için Husrev Kaledar'dan iki bin asker istedi. Husrev Kaledar ise iki bin yerine on iki bin asker verdi. (§.D.362)
- Şikâri yedi bölgeden oluşan Ugarlara gidebilmek için birinci bölgeyi sadece on iki pehlivanıyla gitmek istedi. (§.D.368)
- Ververe Cadı, Şikâri'nin askerleri üzerine yürümesi için Ugar'a on iki bin büyücüyle yardım etti. (§.D.373)

2.2.5.5. On Sekiz

On sekiz rakamı, İslami gelenekte başlangıç cümlesi olan 'Bismillahirrahmanirrahim'deki on sekiz harfin bulunması dikkat çeker. On sekiz bin sayısı çokluğu ifade eden bir sayıdır ve genelde bu sayı "âlem" kelimesiyle birlikte telaffuz edilir. "On sekiz bin âlem" ifadesi daha çok tasavvufî kökenlidir. Allah'ın öyle yaratıkları vardır ki ne yeryüzünden haberleri vardır ne de burada insanların yaşadıklarından. On sekiz bin âlem sayısı da tasavvufî eserlerde bu genişliği ifade etmek için kullanılmıştır (Uludağ 1989: 360-361).

Destanda on sekiz önemli bir rol oynamaktadır. Destanın başkahramanı on sekiz yıl boyunca ailesinden yurdundan uzakta tutsaklık yaşar.

- Destanda Şikâri ve Simizar Hanım on sekiz yıl boyunca kâfirler tarafından hapiste tutuklanmışlardır.

2.2.5.6. Yirmi

Yirmi sayısı, teşkilatlanmayı ve çokluğu ifade eder. Yirmi sayısı, el ve ayak parmaklarının sayısıdır. Eski Babil’de Şamas’ın sayısıdır (Schimmel,1998:234).

- Şikâri ve arkadaşlarının Ugar kardeşlerin yanına giderken üzerlerine yirmi dev saldırdı.(Ş.D. 368)

2.2.5.7. Kırk

S.T.M.İ. ;(Z71.12. Formulistic number: Forty)

Kırk, Türk kültür tarihinde en çok önem ihtiva eden rakamlar arasındadır. (Çobanoğlu,2011: 107). Kırk sayısı daha çok Türk, Altay, Orta Doğu, Orta Asya, Anadolu ve İran mitolojilerinde ve halk kültüründe ayrıca İslam inancında yaygın bir biçimde bilinmekte ve kullanılmaktadır. “Hazırlama ve tamamlama” sayısı olarak adlandırılan kırk, *“büyük sayılar arasında en büyüleyici sayı olarak Orta Doğu’da, özellikle de İran ve Türkiye’de yaygın biçimde kullanılmaktadır.”* (Schimmel, 2000: 265).

Kırk motifinin kökeni, kadim çağların derinliklerinde kendini göstermeye başlamıştır. Eski kültür ve inançların etkisiyle çeşitli sembolik anlamlar ifade eden kırk; din, matematik, astronomi, edebiyat, tasavvuf gibi birçok alanda kendini göstermiştir. Çok eski çağlardan beri kırk sayısının din ile bağlantısı olduğu düşünülmeye kutsal kabul edilmiş bazı tabiat varlıklarını da temsil ederek uğur getirdiğine inanılmıştır. Eski Mısırlılarda kırk sayısı gök varlıklarının kendi yörüngeleri etrafındaki dönüm sürelerini gösterir. Tevrat’ta da kırk, insanın yaş dönemlerini simgeler.

İslam inancında kırk sayısının izleri oldukça fazladır. Kur’an-ı Kerim’de, kırk (erbain) rakamı kırksekiz yerde geçmektedir. Kur’an-ı Kerim’de kırk sayısının geçtiği yerlere örnek verildiğinde; Hz. Musa Peygamber, Tur-ı Sina Dağı’nda Tanrı’nın buyruklarını kırk gün kırk gecede almış,⁹ yoldan çıkmış bir kavmin mukaddes yerlere

⁹ Bakara, 51

girmeleri kırk yıl boyunca haram kılınmış¹⁰, Hz. Musa'ya Sina dağında kırk günlük süre verilmiş,¹¹ kişinin kırk yaşına geldiğinde olgunlaşacağından¹² bahsedilmiştir.

Kırk rakamıyla ilgili olarak en çok bilinen ve pek çok inanışta yer edinerek hikâyelere de konu olan Rivâyet edildiğine göre¹³: “*Allâh, Âdem'in hilkat toprağını kırk gün kudret eliyle yoğurmuştur.*” ayetiyle ilk insan Hazret-i Âdem'in yaratılışını tarif eden çamurun mayalanması da kırk gün sürmüştür (Schimmel,2000: 265). Kırk sayısı aynı zamanda rûhî olgunluk, tamlik anlamları bakımından büyük önem arz eder. Kutsal metinlerde kırk gün veya kırk yıl zaman ibareleri bir arınma, bekleme, hazırlanma, erginleşmeden olgunlaşmaya uzanan süre zarfını ifade eder. Kırk tam olgunluk yaşı olduğu içindir ki Peygamberler'den İdris, Hûd, Sâlih ve Muhammed (s.a.s)'e kırk yaşında peygamberlik verilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, bahsedilen Nuh Peygamber'in kıssasında Nuh tufanının kırk gün boyunca yağın yağmurlardan sonra oluştuğuna inanılmıştır. Nuh'un gemisinde kırk erkek kırk kadın ve kırk hayvan vardı, geminin tufandan kırk gün sonra Cudi dağına oturur. Yine Hz.Davut'un kırk gün kırk gece yemek yememesi ve kırk yıl ağlaması insanların kırk rakamına ehemmiyet göstererek kutsallık atfetmesinde büyük önem arz eder.

İslam mistisizmi ibadet ve inançlarına göre; Hz. Muhammed'in isminin Arap harfleriyle yazılışında başında ve ortasında bulunan “Mim” harfinin sayısal değeri kırk'dır (Yalçın,2000:63). Ayrıca İslami geleneklere göre, kıyametin yaklaşmasına yakın Mehdi'nin kıyametten önce kırk yaşında ortaya çıkacağına ve yeryüzünde kırk yıl kalacağına; yeniden dirilişte göklerin kırk gün boyunca dumanla kaplanacağına ve dirilişin kırk yıl süreceğine inanılır (Çoruhlu, 2011: 229). Müslümanların malının kırkta birini zekât olarak vermesi, günde beş vakit kılınan namazın sünnetleri ile birlikte toplamda 40 rekât olması bu rakamın sembolik gücünü bir kez daha kanıtlar niteliktedir.

İslami inancın bir tasavvuru olan tasavvuf düşüncesi ve anlatımlarında “*kırklar*”önemli yer tutan bir gruptur. “*Kırklar*” tâbirini, bilhassa Tasavvuf ve Alevî-Bektaşî Müslüman Türk düşüncesine sahip toplulukların yaşattığı görülmektedir (Kalafat, 1994:15, Dönmez 2010: 192). Alevilerdeki cem olayı kırkların cemini canlandırdırma olayıdır (Çoruhlu,2011:230). Tanrı'nın ruhunda yaratılan her çağın

¹⁰ Maide, 26

¹¹ Araf, 142

¹² Ahkaf, 15

¹³ (Taberî, Tefsîr, III, 306)

sisteminde her zaman var olduklarına inanılan kırk ermiş kişiye kırklar denilmiştir. Yine tasavvufun esaslarında mertebe olarak “*kırk kapı, kırk makam*” gibi anlamlar yer almaktadır. Sufinin kâmil maneviyata erişebilmesi için kırk günlük inzivaya açık anlamıyla çileye katlanması gerekir. Tıpkı Yunus Emre’nin de kırk yıllık bir çile sonunda dervişlik mertebesine ulaşması örnek gösterilebilir. Kırklar tabirinin kökeni Hz. Muhammed’in miraca yükselişine kadar götürülür. Hz. Muhammed’in Allah’la görüşmesi sonrasında Hz. Ali’nin bu sırrını öğrenmesi ve kırkların varlığından haberdar olması ve “kırklar meclisi” ne katılarak başkanlık ettiği düşünülmektedir (Yazıcı,2011: 233-243). Kırkların adları, kim oldukları kesin olarak pek bilinmez veya söylenemez. Ancak varlıklarına ve kutsallıklarına inanılır (Yalçın,2000:63).

Celal Beydili ise,

Türk halklarının mitolojik görüşlerine göre sonsuza kadar yaşayacaklarına inanılan varlıklar olarak kırk erenler ya da kırkları gösterir. Ona göre kırklar veya kayıp eren ruhlarının koruyuculuk işlevi İslam öncesi çağların inançlarıyla ilgilidir ve son zamanlarda bu varlıklar Müslümanlığın görünür kalıplarını kabul etmiş ve İslam formlarına bürünmüştür (Beydili,2005:313) tespitinde bulunmuştur.

Anadolu’da toplum insanların kolektif belleğinde oldukça yaygın olan mistik ve çokluk ifade eden kırk motifi inancı, gelenek ve göreneklere de yansımış olup günümüze kadar halen devamlılığını sürdürmektedir. Düğün, doğum, ölüm vs. halk kültür ananelerinde kırk adedi sıkça kullanılır. Örneğin İslâm’da arınma dönemi olarak kabul edilen doğum yapan lohusa kadının doğumdan sonra kötü ruhlardan arınmak için kırk gün boyunca dışarı çıkmazlar. Yine ölümden sonraki “kırkinci” gün insanlar için büyük önem arz eder. Kırkinci günde ölünün arkasından yemeği verilir, “kırklığı” dağıtılır, “kırk mevlidi” yapılır , “kırk duası” yasini okunur, okutulur. Halk arasında bir işin kırk kere yapılırsa olacağına dair inançta oldukça yaygındır (Kalafat,2000:17-22-63). “Kırk”sayısının, aynı zamanda bir zaman diliminin sıfatı olarak nitelendirilip bazı eşya ve davranışları sınırladığı da görülmektedir. Kırk sayısı, zaman kavramı yanında tamamlanma, sınama, bekleme, güç ve abartma anlamlarında da kullanılmıştır (Tekin,2020: 140-141). İnsanlar, yakınlarının kendilerine ağır gelen yük ya da beklediği bir işin gerçekleşmesi için öneri,

tavsiyelerde bulunurken ‘‘kırk gün sabret, kırk güne kadar’’ gibi ifadelerle kırk sayısından bahsedilmesi bu anlayışı desteklemektedir.

Geleneksel halk kültürü etkisi, insanların kendilerini ifade ettikleri halk anlatıları türlerine de yansımıştır. Destan, masal ve efsaneler gibi halk anlatılarında kırk sayısı ile ilgili motifler sıklıkla karşımıza çıkar. Dede Korkut, Oğuz Ka an, Manas, Battal Gazi, Danişment Gazi, incelediğimiz şikâri Destanında ve diğer destanlarda kırk motifi başta kahramanın etrafında bir kuvvet haline gelen kırk yi it, kırk namert, kırk eren, kırk kız, kırk ota , kırk gün kırk gece gibi ifadeler başta olmak üzere çokça zikredildiği görülmektedir. Her destan kahramanı olan beylerin arkasında muhakkak yardımcı görevinde bulunan ona ba lı kırk alp ya da kırk ereni olduğu gibi hanımların da yanlarından ayrılmayan, yoldaş konumunda kırk kızı bulunur. Bunlar destan içerisinde yaşanan olaylarda birlikte hareket ederek bir bütünlük oluştururlar. Kahramanların yanındaki kırk kişi, savaşta ve barışta kahramanın yanında olan ona ihanet etmeyen yardımcılarıdır ( nan, 1998:238-240).

Sözlü kültürlerde kırk sayısına yüklenen anlamların Anadolu'nun Türk coğrafi bölgelerinde büyük önem arz eder. Hikâye ve masallarda ‘‘kırk gün, kırk gece’’ d   nler yapılır. Cezalandırmalar ‘‘Kırk katır veya kırk satır’’ şeklinde bir uygulanır. Destanlar gibi birçok halk anlatıları kırklı düzen içindedir. Kırk yigit, Türk mitolojisinin hiç kaybolmayan ve değişmeyen bir motiftir (Ögel, 1998: 501). Birlikte yaşayıp, birlikte savaşılan kırk yi it ve kırk kız motifleri; Dedekorkut hikâyelerinde oldukça sık geçmektedir. Manas Destanında kırk sayısı; kırk yi it, kırk savaşçı, kırk gelin, kırk güzel, kırk kulaç vb. biçimlerde görülmektedir (Yardımcı,2009:644). Manas sekiz yaşındayken kırk evden kırk  ocuk toplayarak onlarla oyunlar oynardı. Bu kırk  ocuk büyüdüğünde de gönülden ba lanan kırk yi it olarak Manas'ın yanından ayrılmaz ve onun her hareketinde yer alır. Oğuz Ka an'ın kırk günde yürümesi, konuşması gibi davranışlar kırk zamanıyla sınırlandırılmıştır. Oğuz Ka an, Kaf Da ı'nın etrafını kırk günde dolaşır. Verdiği şölende kırk kulaç uzunluğunda direk diktirir ve kırk masa hazırlatır. Kırk gün kırk gece yenilip içilir. Urum ka anı kendisine itaat etmeyince bayrağını a arak onun üzerine yürür ve kırk gün sonra Buzda ı eteklerinde konaklar. Kurultayda her iki yanına kırkar kulaç direk diktirerek üstüne gümüş tavuk koydurur (Yüksel,1981: 17).

Şikâri Destanında kırk motifi, kırk yiğit kırk kız motifi ile verilirken zaman ve nesne periyodu ile de sınırlandırıldığı görülmektedir. Değişim ve erginleşmenin gerçekleşeceği tamamlama, sınama, bekleme, mühlet ve abartma anlamlarında da kullanılmıştır. Bu motif, aynı zamanda kahramanlar etrafındaki görünmez âlemden gelen koruyucu tarafından güç verici kuvveti ve kutsiyeti simgeler.

- Şikâri'nin kırk pehlivanı ve kırk hizmetçisi vardı. Erçe avdan yalnız dönünce onlar endişelenerek Erçe'ye Şikâri'nin nerede olduğunu sordular. (Ş.D.24)
- Şikâri ava çıkma hazırlığı yapılmasına izin verdi. Erçe ve Şikâri'nin her birinin kırk kölesi vardı. Onların her biri birer pehlivandı. (Ş.D.22)
- Keyvan Soydager kırk köle ve bezirgânı ile mal getirmekteydi. (Ş.D.28)
- Hekim kuyudan Şikâri'yi kurtardıktan sonra onu iyileştirmek için kırk gün izin istedi.
Hekim dedi: *“Eğer kırk gün kırk gece bu kuyunun başında bekleyip tedavi edersem, Allah'ın yardımıyla iyileşebilir. Ancak yola koyulursak, yol esnasında bunu tedavi etmeye kalkarsam, bir canı olsa da birini kurtaramayız.”*(Ş.D.29)
- Yemen dağlarında bir mağara vardı. Orada kırk haramiler yaşıyordu. Onların reislerinin adı Seyyah Pehlivan idi. (Ş.D.63)
- Simizar Hanım Şikâri'nin hasretinden dolayı ağlayıp sızlıyordu. Mahı Zemin dadı ve kırk ince belli kız Simizar Hanım'ın çevresine dizilmişti. Simizar ağlıyordu ve kızlar onu sakinleştiriyordu. Simizar Hanım etrafındaki kızlara derdini anlatmak için dedi:

Başına döndüğüm toplanan kızlar,

Aklıma düştü o sevgilim, ağlarım,

Kemiğim içinde iliğim sızlar,

Aklıma düştü o sevgilim, ağlarım

... (Ş.D.74)

- Şikâri'nin aşkından ve hasretinden yataklara düşen Simizar Hanım, Şikâri'nin yaralanmasının üzerinden kırk gün geçmiş olmasına rağmen ne elbiselerini değiştirmiş ne de hamama gitmişti. Simizar Hanım Şikâri'nin ondan ayrı kalmasıyla onun ardından kırk gün boyunca yas tutmuştur. (Ş.D.88)
- Nazik Beden Simizar hanımı babası Serheng-i Şami'nin kötü emellerinden kurtarmak ve korumak için bir plan yaptı. Hekime gidip Simizar Hanımın hastalanması için ilaç vermesini ve babasını da bu hastalığa ikna etmesi için yardım diler. Hekim denilenleri yaptı. Hekim Serhangi Şami'ye dedi: *"Bu hatalığın tedavisi kırk yıl sürer. Kırk yıl yanına erkek yaklaşmaması gerekir."* (Ş.D.123)
- Ekvan Dev ile Goncaleb'in âşıklarıyla güreşmek için meydan hazırlanmıştı. Goncalebde balkondan kırk ince belli kızlar ile meydanda olup bitenlere bakıyordu. (Ş.D.156)
- Cihangir Goncaleb'in âşıklarıyla mücadele etmek için güreş meydanına girdiğinde kırk kırmızı giysili adam teker teker onun karşısına geçti (Ş.D.156)
- Cihangir Ekvan devi güreşte yenip öldürünce Goncaleb'in babası Şah Cihangir'i saraya davet eder. Cihangir saraya gelince onu karşılama görevi ise sultanın en büyük yardımcıları olan kırk ince belli kıza düştü.
- Goncaleb'in anası dedi: *Yavrum, baban Şah-ı Şuca emirler ve vezirlerle pehlivanı getirmeye gittiler. Biz de kırk ince kız ile onları karşılamaya gidelim.* Goncaleb, anası ve kırk ince belli kız ile birlikte Muhtar'ın evine doğru yola

koyuldular. Goncaleb Şikâri'ye dedi: Seni götürmeye geldik. Goncaleb kırk ince kız ile Muhtar'ın Hanımını büyük ihtişam ile sarayın haremlğine götürdüler. (Ş.D.161)

- Şikâri oğlu Cihangir'le şehirde gezerken su ambarında karşılarına kırk pehlivan çıkar hepsini öldürdüler. (Ş.D.214)
- Elave Şah'ın kırk tane dev vardı. Bu kırk dev Şikâri ve Firuz Ayyar'ı müzik aletleriyle eğlendirilmek için görevlendirilmişti. (Ş.D.239)
- Elave Şah Şikâri ve Firuz Ayyar için tören düzenler ve farklı kırk tane çalgı aletleriyle onları eğlendirdi.(Ş.D.239)
- Reyhane Peri Cihandar'ın tılsımlardan kurtulabilmesi için yardımcı olurken kırk kanlı hendekten atlaması gerektiğini söyledi. (Ş.D.274)
- Cihandar ile birlikte on iki bin asker İskender'in kırk bin askeri teçhizatını aldılar. (Ş.D.283)
- Cihanbahş ve Efser Banu'nun düğünü kırk gün kırk gece yapıldı.(Ş.D.323)
- Cihandar pehlivanıyla birlikte Ugar'ın savaş meydanında günlerce savaştı. İki tarafta sersemleyince aralarında mütareke için kırk günlük anlaşma yapıldı. (Ş.D.377)

2.2.5.8. Bin

Bin sayısının İslamiyet öncesi Türklerde bereket, çokluk kesret sebebiyle kullanıldığı düşünülmektedir.

- Camasib Hekim, tılsımların aşılabilmesi için yol gösterici kitabı okudu. Camasib Hekim dedi: *“Kitabın yazdığına göre bin tane balık denizden tutup kızartmalıyız, bin tane dağ öküzü avlayıp onları da kızartarak bin tane peri ile Cezire'yi Mina'ya götürmeliyiz.”* (Ş.D.325)

- Şah-ı Gülan bin tane deviyle birlikte Şütür-ser dev'in yanına gitti. (Ş.D.304)

2.2.5.9. Beş Bin

(Z71.3. Formulistic number: five)

İnsanı sembolize eden beş, elimizdeki beş parmaktan dolayı da önem arz eder. Eski mağara yerleşimleri incelendiğinde insanların beş parmak izleri görülür. Eski çağlarda dört elementi bir arada tutan bir beşinci elementin varlığı düşünülmüştür. “Yaşam ve sevgi sayısı” olarak tanımlanan beş'in pek çok kültürde önemli olması ve merkezî bir rol oynamasının sebepleri arasında, nesneleri beş'li gruplar halinde düzenleme eğilimi, beş duyu organı, Budizm'de din dışındaki kişiler için beş emir, Musa'nın beş kitabı gösterilir. Hz. Muhammed'in kızı Fatma'nın beş parmaklı insan eli figürünün İslâm dünyasında nazarı ve kötü ruhları engellediği düşünülür. Fatıma'nın eli denilen bu sembol aynı zamanda beş kişiyi (Hz. Muhammed, Hz. Fatıma, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin) simgelemektedir (Schimmel 1998: 118-134). İslam'ın beş şartı, namazın beş vakit kılınması da beş ile ilgili sembolizme örnek olarak verilebilir.

Şikâri Destanında kahraman kardeşi dostu bildiği kişiden asker yardımı ister. Dostu ise özellikle belirtilen 5 bin kişilik ordu ile yardıma koşar.

- Senuber, kendisine kardeşlik edindiği Şikâri'nin yardımına oğlu Almas ile 5 bin asker gönderdi. (Ş.D.372)

2.2.5.10. Elli Bin

- Cihangir, Cihanbahş, Keys-i Remmah-ı Arap elli bin asker ile Rum'a doğru yola çıktılar. (Ş.D.393)

2.2.5.11. Yetmiş

İslam inancının sembolünü yansıtan yetmiş sayısı, rivayete göre yetmiş sayısı, Mısır'a giden Hz. Yakub (a.s.) hanesindekilerin sayısını ifade eder. Musa Peygamber Sina Dağı'na çıktığında yetmiş kişinin ona eşlik etmiştir. Âdem'in dünyanın bütün dillerini anlamlandırmak adına yetmiş dil bildiği söylenir. Benzer bir yaklaşımla Hazreti Muhammed'in Allah'ın huzuruna giden yolculuğunda Kur'an'ı 70 kere ezbere

okuduğu ve Peygamber'in Allah'tan yetmiş kez bağışlamayı dilediği söylenir (Çoruhlu, 2011: 230).

Şikâri Destanında yetmiş sayısına çok sık rastlanmaz. Yetmiş rakamı miktarın çoğunluğundan ötürü fazlalığı, bolluğu, ihişamı temsil eder. Yetmiş, yedi rakamının bir uzantısıdır.

- Cihangir, Mina Tılsımını kırınca yetmiş hazineye ulaştılar. (Ş.D.331)

2.2.5.12. Yetmiş İki

İslami gelenekte, Kerbela savaşında yetmiş iki kişinin şehit edildiği iddia edilir ve Yezidilerin dinsel geleneğinde Âdem'in yetmiş iki çocuğu olduğuna inanılır. Yetmiş iki'nin en bilinen kullanımı İslami gelenekte, içlerinden birisinin "kurtarılmış topluluk" olduğu ve yetmiş iki ya da yetmiş üç mezhebin olmasıdır. Müslüman efsanelerde, Hz. Davut' un, kutsanmış gırtlğından gelen yetmiş iki farklı sesle kuşları büyülediği görülür. Bilge Konfüçyüs'ün yetmiş iki yıl yaşadığı ve İsa gibi öğretilerini yayan yetmiş iki müridi olduğu söylenir. Yetmiş iki bolluğun sembolü olmuştur (Schimmel, 1998: 286). 70 sayısı genelde sınırsız çokluğu ifade eder. Fırka-i naciye denilen bu ehl-i sünnet yolu dışında kalanlara “yetmiş iki millet” denilir(Pala, 2015: 482).

- Tavus, tılsımında Cihandar'ın üzerine yetmiş iki farklı hayvan üzerine saldırdı. (Ş.D.283)

2.2.5.13. Yüz Bin

Yüz rakamı, mükemmelliği, büyüklüğü simgeler. “100 kere” ifadesi onlu sistemde “çok sık” anlamına gelir. Örneğin; “*Bunu sana 100 kere söylemedim mi?*”.

Şikâri destanında yüz rakamı katları şeklinde verilerek olayları daha etikili kılmak için mübalağa edilir. Destanda yüz bin rakamı genellikle bir asker ordusunun miktarıdır. Yüz bin rakamı ile ordunun çokluğu büyüklüğü sembolize edilir.

- Elave Şah, Şikâri ve ordusuna yardım edebilmek için onlara göndermek üzere yüz bin asker hazırlığı yaptı. (Ş.D.243)

- Ugar kardeşlerden biri olan Rahdar, yüz bin askerle Şikâri'nin ordusunun üzerine yürüdü. (Ş.D.370)
- Ugar kardeşlerinden Erçeng ile Herçeng'i yüz bin askerle Gülbar Vilayetini yok etmek için görevlendirdi. (Ş.D.372)
- Ugar'ın pehlivanı Kahkahaye Mehşerçeşm, yüz bin asker ile Şikâri'yi yenebilmesi için Ugar'ın yardımına gitti. (Ş.D.375)

2.2.6. Sosyal Hayattan Alınan Motifler

2.2.6.1. Âşık Olma Motifi

S.T.M.İ. ;(T0. LOVE) Aşk

S.T.M.İ. ; (T10. Falling in love) Âşık olma

S.T.M.İ. ;(T11.3. Love through dream) Rüyada âşık olma

S.T.M.İ. ; (T11. Falling in love with person never seen) Görmeden âşık olma

S.T.M.İ. ; (T15. Love at first sight) İlk görüşte âşık olma

S.T.M.İ. ;T24.5. Boy turns red and white from love) Aşk için yanıp solma

S.T.M.İ. ; (T24.1. Love-sickness) Aşk hastalığı

S.T.M.İ. ; (T30. Lovers' meeting) Âşıkların tanışması

S.T.M.İ. ; (T90. Love - miscellaneous motifs) Aşk - Çeşitli motifler

“Aşk, şiddetli sevgi ”(Pala, 2015: 38).

Aşk; insanlığın ilk zamanlarından bu yana eskimeyen bir eylemdir. Aşk, insanın yarattığı ve yine insanı anlatan edebî eserlerin hemen her döneminde vazgeçilmez konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşk kelimesinin kökeni ile ilgili birçok görüş mevcuttur. “Aşk” kelimesinin Arapça “İşk” kelimesinden türeyerek kalpleri aydınlatan manasına gelmektedir. Diğer görüşlere göre ise, ışk kelimesi sarmaşık anlamına gelerek kalpleri saran anlamında kullanılmıştır (Poyraz, 2014: 879).

Halk kültürü anlatılarının en çok işlenen teması aşktır ve en önemli konulardan biri olmaya da devam edecektir. Anlatım tarzı ve etkileri bakımından dönemlere göre değişse de özü korunmuş olup hikâye ve destanların hemen hepsinde aşk mefhumuna yer verilmiştir. Halk hikâyelerinde âşık olma motifi, hikâyenin kurgusunun başlangıçlarında yer alır.

Halk kültürünün değişik unsurlarını bünyesinde barındıran hikâyelerimizin teşekkül tarzı da defalarca incelenip yorumlanmaya geçecek ölçüde kompleks bir yapı taşımaktadır. İşte bu yapı içerisinde yer alan âşık olma motifleri, özellikle gurbete çıkma ve sevgiliyi ararken engellerle karşılaşma epizotları için doğrudan doğruya bir hareket motifi niteliğini taşımaktadır. Bu bakımdan âşık olmayı hikâyenin başlangıç bölümünde yer alan en önemli fonksiyon motifi olarak kabul etmek gerekmektedir (Cemiloğlu 1997: 62).

Anlatılarda aşk somuttur ve âşık sevgiliye kavuşma isteğiyle yaşar. Kahraman âşık olduktan sonra olayların seyri farklı yönde ilerlemeye başlar, hayatı yön değiştirir, gurbete çıkar, türlü engellerle karşılaşır, sevgilisine kavuşabilmek için türlü mücadelelere atılır. Âşık olma motifinin farklı çeşitleri mevcuttur. Destanlarda kahramanlar genellikle ya ilk görüşte bir yerde karşılaşarak ya rüyada görerek veyahut da uzaklardan sevgilinin methini duyarak âşık olurlar. Türlü maceralardan sonra hikâyenin sonuna gelindiğinde âşıklar ya birbirlerine kavuşarak düğün yaparlar ya da aynı anda ölümü tercih ederler.

Şikâri Destanında, aşk, genel olarak ilk görüşte beğenmeyle gerçekleşir; bir nevi yıldırım aşkı ile kahramanın âşık olduğu görülmektedir. Birbirini tanımayan iki genç bir şekilde karşılaşır ve birbirlerini görür görmez âşık olurlar. Destanda kimi zaman kahraman alp, uzak diyarlarda methedilen, övgüyle bahsedilen kıza âşık olur ve gidip onu bulmak ister; kimi zaman da ava çıktığı sırada avda karşılaştığı kıza âşık olur. Kahramanlar çoğu zaman âşık oldukları kızlar için mücadelelere girmek zorundadır.

“İlk görüşte aşk” olarak nitelendirilen âşık olmalarda kahraman, sevgiliyle ilk kez karşı karşıya gelir. Onu gördüğünde adeta yıldırım aşkına tutulur, akli başından gider aşkın ateşi gönlünü yakar. İlk karşılaşmadan sonra her iki kahramanda karşılıklı

olarak âşıklığa geçiş yapar. Gönülden gönüle akan âşık maşukluk istidadı gerçekleşmeye başlar. **(T15. Love at first sight) İlk görüşte âşık olma**

Kahraman âşık olduğu kızın babası tarafından sınava teste tabi tutulur.

- Hocand Vezir'in kızı Pernaz Hanım babası Hocand Vezir'in evlerine misafir ettiği Şikâri'yi görür görmez âşık olur. Şikâri güzellikte Yusuf gibiydi. Pernaz Hanım gece olunca Şikâri'nin odasına gitti. Pernaz Hanım Şikâri'yi uyurken buldu. Pernaz Hanım Şikâri'ye olan aşkını şu sözlerle dile getirdi:

Ne yatmışsın şirin uykuda?

Şirin uykudan uyan oğlan,

İki gözüm cemaline,

Oldum sana mâil oğlan.

...

Hoş gelmişsin benim gülüm,

Hem gülümsün hem bülbülüm,

İzin ver terini sileyim,

Kolumu boynuna sarayım oğlan.

...(Ş.D.42)

Hocand Vezir ve eşi bu sesleri duyunca misafirin yanlış iş yaptığından şüphelendiler. Gizlice odanın kapısının önüne gidip onları dinlediler. Hocand Vezir, eşini ses çıkarmaması için uyardı ve '' ...burası imtihan ayağıdır'' diyerek gizliden gizliye Şikâri'yi teste tabi tuttu. Kızına dokunup dokunmayacağına baktı. Kız çok sözler söyledi de oğlan az işitti. Şikâri kızın güzel olduğunu fakat bu şekilde yanlış olduğunu söyledi, namaz kılıp Kur-an okuyarak birbirlerine uygun olup olmadıklarını öğrenmek istedi. Hocand Vezir, bu olanları görünce Şikâri'nin namuslu bir genç olduğunu anladı. Pernaz Hanım ile Şikâri'nin gönlü birbirlerine düştü (Ş.D. 43)

Simizar Hanım'a âşık olacağı ve evleneceği kişi önceden rüya yolu ile bildirilmişti.

(T11.3. Love through dream) Rüyada âşık olma

- Simizar Hanım rüyasında işaret edilen Şikâriyi Menzer Şah-ı Yemeni'nin sarayının önünden geçerken görünce ona kör kütük âşık oldu. Az daha Şikâri'nin aşkından ölecekti, boynundaki boyun bağı kırıldı ve inci tanelerin birisini parmağının arasına alıp arkadan Şikâri'ye attı. Şikâri de Simizar Hanım'ı görür görmez âşık oldu. (Ş.D.53) Kahramanların âşık oldukları kıza ulaşabilmeleri için güreş, av gibi çeşitli sınavlara tabi tutulması gerekiyordu. Kahraman, evleneceği kıza kendini kanıtlamalı ve becerilerini göstermeliydi.

(T11. Falling in love with person never seen) Görmeden âşık olma

- Yedikardeş, Hurşid Banu adındaki pehlivan kadar güçlü, kuvvetli kız kardeşlerinden Şikâri'ye bahsederler ve onunla evlenmesini isterler. Hurşid Banu'nun namından ve hünerlerinden etkilenen Şikâri'nin başına Hurşid Banu'nun aşkı düşmüştü. (Ş.D.71) Bunun ertesinde ava çıkan Şikâri, başkasının avını yanlışlıkla avlayınca yüzü nikaplı bu kişiyle güreşmek zorunda kalır. Bu yüzü nikaplı kişi o kadar güçlü kuvvetliydi ki üç gün boyunca güreş yaptılar. En sonunda Şikâri bu kişinin yüzündeki nikabı kaldırınca güzel bir kız ortaya çıktı. Şikâri, kardeşlerin kendisiyle evlendirmek istediği kızın bu kız olduğunu bilmeden onu görür görmez âşık oldu. Hurşid Banu, güreşte kim kendini yenerse ona varacağına dair bir sözü olduğunu hatırlattı. Diğer taraftan kardeşler geldi ve sözünü ettikleri bacıları Hurşid Banu'nun bu kişi olduğunu söylediler. Böylece Hurşid Banu ile Şikâri evlenir. (Ş.D.71-72-73)

Sevgiliye gönül veren kahraman, onu bulabilmek için bulunduğu yeri terk etmeye hazırdır. Bunu fark eden yakınları onu vazgeçirmeye çalışsalar da kahraman kararlıdır, geri adım atmaz. Hayalinde canlandığı sevgilisini aramak için yola koyulur.

- Cihangir, Muhtar'ın evinde kalırken kulağına bir davul sesi geldi işitti ki padişah Şah-ı Şuca'nın Goncaleb adında güzeller güzeli bir kızı varmış. Goncaleb'e musallat olan âşık Ekvan adlı bir dev varmış, bu dev her ayın başı Cuma günü padişahın kızı istemekteymiş ve onun karşısına genç yiğitler çıkararak onu engel olmaya çalışmışlar. Bütün pehlivanları öldürdükten sonra

Goncaleb'le evlenmeyi planlayan Ekvân Dev'i hiçbir pehlivan yenememişti. Bunları öğrenen Cihangir 'in yüreğine bir şeyler dokundu ve Goncaleb için o meydana çıkıp Ekvân devî öldürmek istedi. Muhtar onu engellemek istediye de Cihangir onu dinlemeden yollara düştü ve oraya vardı. Dev, meydanın orta yerinde ‘ kızın âşıkları meydana gelsin’’ diye bağırmaktaydı. Bunun üzerine Cihangir atı Kürre ile meydana girer. Şah-ı Şuca'nın önünde selam vererek kızı için meydana girmek istediğini şu sözlerle dile getirdi:

Şahın huzurunda veririm selam,

İcazet ver gideyim bir meydana ben.

Söyleyeyim birkaç kelam,

İcazet ver gideyim bir meydana ben.

Bülbül gibi okurum ben hoş avazı,

Misafirim gel de kendinden eyle razı,

Kurtaralım kederden o Gonca kızı,

İcazet ver gideyim bir meydan ben

... (Ş.D.156-157)

Goncaleb balkonda oturmuş meydana bakarken gelen Cihangir'in güzelliği ve pehlivanlığından etkilenerek görür görmez ona âşık oldu. Sevgilisinin güzelliğini övmek için kalbinden şu sözleri geçirdi:

Gönül sevdi böyle kaşı keman oğlanı,

Beli ince lebi gonca şuh melek yüzü.

Kahramana âşık olan kız, kendisi için mücadeleye girişen yiğit gencin aşkıyla yanıp tutuşsa da ona bir zarar gelmesini istemez. Tehlikeye atılmaması için yiğit kahramanı önceden uyarır. **(T24.5. Boy turns red and white from love) Aşk için yanıp solma**

Cihangir meydana girdiğinde Goncalebi görmez. Goncaleb Cihangir'in kendisini fark etmesi için onun başına güller savurur. Cihangir kafasını kaldırdığında o da Goncaleb'i görür görmez âşık olur ve o güzele neden başına gülleri serptiğini sorar. Goncaleb Cihangir için endişelendiğini devin onu öldüreceğinden korktuğunu söyleyerek yol yakınken vazgeçmesini söyler. Cihangir bunun üzerine eline sazını alarak Goncaleb'i teskin etmek ve onu görür görmez âşık olduğunu ispatlamak için şu sözleri söyledi:

Sana kurban olayım, meleğe benzer,

İstemedim, niye verdin gül bana?

Gördüm yüzünü ben oldum vurgun,

İstemedim, niye verdin gül bana?

Rüstem gibi eğer girsem meydana

Çeviririm meydana kanla denize,

Sen dediğin söz yaraşman ben civana,

İstemedim, niye verdin gül bana?

Yürekten sevindirip seni güldürürüm,

Hünerimi bu meydanda bildiririm,

Cihangir'im bu dev öldürürüm,

İstemedim, niye verdin gül bana?

Cihangir, Goncaleb'e dedi: "Güzelim beni öldürülen pehlivanlardan sayma."

Bunları söyledi ve meydana ayakbastı. Cihangir sevdiği için mücadeleyi göze aldığını ve onu bu dev belasından kurtaracağını ve yüzünü güldüreceğini söyledi. Cihangir, dev ile giriştiği mücadelede sonunda dev yendi. (Ş.D.157-158)

Ekvan Dev ölmüştü, fakat sevgililer henüz birbirlerini yakından görmemişlerdi üstelik kavuşmaları için araya zaman girmişti. Goncaleb, kendisi için Ekvan Devle güreşen Cihangir'e bir türlü kavuşamamanın hüznünü yaşar. (T24.1.

Love-sickness) Aşk hastalığı

Bu aşk hasretine daha fazla dayanamayan Goncaleb, dadısından Şikâri'nin yanına götürmesini istedi:

Başına dolanayım gül yüzlü dadı,

Dur ayağa yetiştir o yâre beni.

Ömrüm gider şimdi yok olur,

Dur ayağa yetir o yâre beni.

...

Pervane tek yar başına dolanayım,

Dolanıp başına derdini alım,

Görmezsem aşkından deli olurum,

Dur ayağa yetir o yâre beni.

... (Ş.D.163)

Önüne çıkan engelleri aşmayı başaran kahraman ile sevgilinin buluşma anları sonunda gerçekleşir. Bu buluşmalarda âşık ve maşuk birbirlerine iltifatlar ederek coşkun sevdalarını dile getirirler.

Goncaleb, aşkına daha fazla dayanamadığı Cihangir'in yanına gider onu uykuda yakalar. Cihangir'in başucunda ona olan aşkını sevgisini şu güzel sözlerle dile getirdi:

Yaratmış seni yaratan,

Böyle servi boy olmaz.

*Allah saklasın beladan,
Sanki bir kıyamet olmaz.*

*Âşık olup aşka dolsam,
Sararıp ayva tek solsam,
Sen ile kol boyun olsam,
Göresin kıyamet olmaz.*

Cihangir, mücadelelere girdiği sevgilisi Goncaleb'in geldiğini, yanı başında olduğunu görünce şu sözler dökülüverdi:

*Pervane tek dolanayım başına,
Hoş gelmişsin, nazlı yar gözüm üste.
Kurban olayım enin kalem kaşına,
Hoş gelmişsin nazlı yar gözüm üste.*

*Vefalısın, yar bağına girerim,
El uzatıp gonca gülden dererim,
Senin yolunda ölmeye giderim,
Hoş gelmişsin, nazlı yar gözüm üste.*

*Cihangir'in derdin niye çoğalttın?
Ne bildin buradayım? Arayıp buldun?
Aşkın kemendin boynuma taktın,
Ölene dek saklarım yar gözüm üste.*

Goncaleb, Cihangir'e kim olduğunu ve nereden geldiğini sorar. İlk görüşte birbirlerine âşık olan bu sevgililer ilk defa birbirlerini tanıyorlardı.

Cihangir dedi: *Güzel kız senin bana çok muhabbetin var, ben senin gibi güzeli nereden bulurum ki?* Kız kolunu Cihangir'in boynuna sardı. Birbirleriyle hoşça vakit geçirdiler. Sounda ise evlendiler. (Ş.D.164-165)

- Humayun Şah'ın kızı Kemerruh, Şikâri'yi görür görmez ondan etkilendi ve onunla evlenmek istedi. Şikâri de kızdan etkilendi ve ona âşık oldu. (Ş.D.234)
- Cihangir tılsımda iken kendini bir sarayda buldu. Bu sarayın içinde bulunan Dilkeş adındaki kız, Cihangir'i görür görmez ona âşık oldu. (Ş.D.328)

Destanda olağanüstü güçlere sahip tiplerin de kahramanlara âşık olduğu görülmektedir.

- Şikâri, tılsımlarla mücadele ederken Encüm Peri, Şikâriyi görür görmez (mecazi deyimle) ona bin gönülden âşık oldu. (Ş.D.223)0
- Şikâri, Meşey-i Mahlike'de tılsımlarla mücadele ederken Serefraz Şah'ın kızı Reyhane Peri, Şikâri'yi görür görmez ona âşık oldu. Şikâri'nin boyuna posuna bakıp içinden dedi: *'Allah'ım böyle yakışıklı olur mu? Bu benim sevgilim olsa ben kıyamete kadar ondan ayrılmam.'* (Ş.D.228) Şikâri de Serefraz Şah'ın kızı Reyhane Peri ile karşılaştığında güzelliğine hayran kaldı ve ilk görüşte âşık oldu. Şikâri kızı gördüğündeki hislerini şu sözlerle tarif etti:

Kederlenme gönül, meclise sevgili gene geldi

Bu ruhsuz kalan canıma can yine geldi,

Birkaç gün olmuştur günüm siyah, kederden,

Şad etti beni o parlak ay gene geldi. (Ş.D.229)

2.2.6.1.1. Âşıkların Ayrılık Hasreti Ve Kavuşması

S.T.M.İ. ;(T24.1. Love-sickness) Aşk hastalığı

S.T.M.İ. ; (T30. Lovers' meeting) Âşıkların buluşması

S.T.M.İ. ; (H1385.5. Quest for vanished lover) Kaybolan sevgilinin araştırılması

Kahraman âşık olduğu kıza ulaşabilmesi için her türlü engelleri, sınavları aşarak geçse de tam bir kavuşma söz konusu olmaz. Kahraman aşkı için her şeyi yapıp sevgilisine ulaşır. Fakat sevgililer her daim birlikte olamazlar araya savaşlar, göçler ve tekrar engebeler çıkar. Bütün bunlara rağmen bu sevgililer birbirinden hiç kopmaz ve birbirlerini görmek ve aşklarını dile getirmek için her türlü zorlukları aşarlar. Kahraman genellikle savaşlarda ve uzak diyarlarda iken sevgilisinin aşkı başına düşer ve ona çok ihtiyaç duyar. Öyle ki savaşa ara verildiğinde dahi direkt olarak sevgilisinin yanına koşar. Kahramanın aşkı da yiğitliği kadar derin ve sonsuzdur.

- Şikâri, Hunhar-ı Şami ile savaşa ara verince hemen Simizar Hanım'ın odasına gitti. O zaman herkes Şikâri'nin Simizar'a âşık olduğunu anladı. (Ş.D.101)
- Şikâri savaşta iken gecenin birinde âşık olduğu karısı Simizar Hanım'ı rüyasında gördü. Şikâri'nin aklına Simizar'ın aşkı düşünce onu görmek için Şam kentinin yolunu tuttu. (Ş.D.202)
- Şikâri, Serhengi Şami ile ara verdiği savaş esnasında oğluyla hasret giderirken sarhoş olur ve yine aklına karısı Simizar'ın aşkı düşer. Şikâri Cihangir'le birlikte Şam yolunu tuttu. Sarayın bütün askerlerine rağmen sevgililerini görebilmek için onlarla mücadele edip haremlige ulaşmayı başardılar. (Ş.D.213)
- Cihangir, Serheng-i Şaminin sarayında tutsak edilen sevgilisi Goncaleb için yollara düştü, engelleri aştı ve uzun zaman sonunda sevgilisini buldu. Goncaleb ile Cihangir karşılaştıklarında birbirleriyle kucaklaşıp hasret giderdi. (Ş.D.215)

- Şikâri, Gülistan-ı Erem’de Serefraz Şah tarafından tutsak edilen sevgilisi ve diğer kızları sonunda bulmuş ve çadırına girmişti. Birbirlerine kavuşup sarıldılar. (Ş.D.244)
- Şikâri, Elave Şah’ın davetinde sarhoş olup kendinden geçerken yine aklına sevgilisi Simizar’ın aşk ateşi başına düşmüş ve şu sözlerle dile getirmiştir:

Mey verdiler içtim oldum sarhoş,

Bilmem ki nazlı yarım nerededir.

Ölsem de helaldir, minnet yok cana,

Bilmem ki nazlı yarım nerededir.

...

Şikâri’yim içtim elinden bade,

Ezelden gülmemiş yüzüm dünyada,

Ağlarım Simizar düşmüştür yâda,

Bilirim sevgilimin gözü yoldadır.

... (Ş.D.240)

Destan kahramanı uzaklarda olsa da her daim aklından çıkarmadığı karısı, sevgilisini düşünür onun için endişelenir ve ona zarar gelmesini istemez. Öyle ki kahramanlar bazen uzakta olan sevgilisini koruyup kollamak için yanına getirilmesini ister.

- Şikâri rüyasında Yemen kentinde savaş olduğunu görünce haremdeki sevgilisi Simizar Hanım ve diğer kadınlara zarar geleceğini düşünerek telaşlanır. Sevgilisine olan aşkını ve hasretini şu sözlerle dile getirdi:

Yatmıştım uykuda gördüm rüya,

Nazlı yârim düştü aklıma gene.

Mülk-i Yemen yine girmiş kavgaya,

Nazlı yârim düştü aklıma gene.

Tavus peri, Reyhane'yi götürsün,

Selamımı nazlı yâre getirsin,

Bayılıp kendi ile getirsin,

Nazlı yârim versin kadeh gene.

Yâre söyle ölmemiştir Şikâri,

Benim için yarçeker intizarı,

Durun, gidin, getirin Simizar'ı

Simizar'ım düştü aklıma gene. (Ş.D.391)

2.2.6.2. Evlilik Motifi

S.T.M.İ. ; (T100. - T199. MARRIAGE)

S.T.M.İ. ; (T100. Marriage)

S.T.M.İ. ; (H300. - H499. Marriage tests) Evlilik imtihanlar

S.T.M.İ. ; (H300. Tests connected with marriage) Evlilikle ilgili imtihanlar

S.T.M.İ. ; (H310. Suitor tests) Evlenecek erkeğin Damatlık imtihanları

S.T.M.İ. ; (H326. Suitor test: skill) Damatlık imtihanı: Beceri (Hüner)

S.T.M.İ. ; (H328. Suitor test: power of endurance) Damatlık imtihanı: Tahammül gücü

S.T.M.İ. ; (H331.2. Suitor contest: riding to fourth story of tower) Müsabaka ile evlilik imtihanı

S.T.M.İ. ;(H331.14. Suitor contest: trial of strength) Damatlık yarışması: Kuvvet/güç imtihanları

S.T.M.İ. ; (H359. Suitor tests) Damatlık sınamaları

S.T.M.İ. ; (H490. Other marriage tests) Başka evlilik sınamalar

S.T.M.İ. ; (T160. Consummation of marriage) Evliliğin gerçekleşmesi

S.T.M.İ. ; (T133. Travel to wedding) Evlilik için yolculuk

S.T.M.İ. ; (T135. Wedding ceremony) Düğün töreni

Toplum içerisinde kendine yer edinen evlenme ya da evlilik kurumu insanoğlunun sosyal hayatının sürekliliğini yaşatan geçiş dönemlerinden biridir. Evlilik, milletlerin tarih sahnesinde kalabilmesi, soyun devam edebilmesi ve toplum düzeninin sağlanabilmesi için hemen her toplumda varlık gösteren bir eylemdir. Evlilik bir nevi sosyal kurallar içinde birleşmeyi anlatan törendir (Şahinkaya, 1979: 424).Evlilik, kişilerin sevme ve sevilme ihtiyacı, birlikte güven içinde olma ve korunma duygusu, hüznü ve sevinci paylaşma dayanışma duygusunu hissetme, soyun devamı, toplumsal bütünlüğü ve direnci sağlamak gibi etmenlerin ön planda yer aldığı bir kurumdur.

Eski Türk inanç sisteminde evlilik kültürünün “ocak, ocak kurma” ile özdeşleştiği görülmektedir (Şişman, 2017: 1). Gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin, hemen her toplumda ailenin temel unsuru olarak evlilik görülmektedir. İnsanların kendilerini en huzurlu hissettikleri yer aile ortamıdır; ailenin temelinde ise evlilik vardır. Sedat Veyis, evlilik kurumunun değerini “*gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle*” görüldüğünü ifade eder (Örnek, 1977: 185).

Türk kültürü açısından ele alındığında evlilik, “*sosyal hayatı süsleyen, kendi dışında birçok geleneğin daha ortaya çıkmasını sağlamış, edebiyata ve sanata konu olmuş, ocak yakmanın birlik ve birlikteliğin kaynağı*” (Yakıcı, 1992: 31) olmuştur. Evlilik mefhumunun yansımaları halk edebiyatı ürünlerinde de görülmektedir. Özellikle halk hikâyesi, masal, destan ve efsane gibi türlerde kahramanlara ait evlilik inanma, tören ve bunlarla ilişkili pratikler önemli bir yer tutmakta ve motifler arasında yerini almaktadır.

Türk dünyası destan geleneği bu kurumun en canlı örneklerinin görüldüğü bir sahadır. Toplum içindeki dayanışmayı, maddi ve manevi bağları güçlendiren, soyun devamını sağlayan ve geleceğe güvenle bakabilmek adına sağlıklı bir toplum yapısının temellerini atmaya yardımcı olan evlilik kurumu, bir sosyal olgu olarak Türk destanlarında yerini bulmuştur.

Destanlarda alplerin evliliğinin, ilk kahramanlık hünelerini ortaya koymasından önce ya da sonra gerçekleştiği görülmektedir. Kahramanlar evlenmeden önce çeşitli imtihan ve sınamalara tabi tutuldukları görülebilir. Alp, bir ömür hayat sürecektir yol arkadaşını ya kendisi arayıp bulur ya anne babasının ya da bir dostunun tavsiyesiyle bulur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Destanlarda genç alpler, evlenecekleri eşlerini bulmak için genellikle uzak ülkelere seyahat ederler ve onlar için bu uğurda yeni mücadelelere atılırlar (Şahin,2012:124-125). Kahraman yolda tuzaklar, vahşi hayvanlar gibi birtakım engellerle karşılaştığı gibi evleneceği kızın yurdunda yapılan müsabakalara da denk gelir. Alpların evlenmek istedikleri kızlar da çoğunlukla alp özelliği gösteren cesur becerikli kızlardır, bu kızlara sahip olabilmek için bedenî ve akli güçlerini göstermeleri gerekmektedir. Destanlarda kahramanlar için her şey zor olduğu gibi evliliğe nail olması da öyle kolay gerçekleşmez onun da belli merhaleleri vardır ve bazı şartları yerine getirmeleri gerekir. Bazen de kızın ailesi bu evliliğe karşı engeller koyabilir, ancak alp bunların da üstesinden gelir. Çünkü kahramanın engelleri aşarak evlenmesi de bir amaca ulaşmanın, gücün, yiğitliğin kanıtlanmasıdır. Kahramanlar güç gösterisi ile yiğitliklerini ispatlamak için ya birebir evleneceği kızla veyahut da kızın diğer talipleriyle dövüşürler. Çeşitli yollarla hünelerini gösteren kahramanlar, olağanüstü güçlerle ejderhalarla dahi savaşırlar. Karl Reichl'in, sevgiliye ulaşma konusundaki değerlendirmesi de dikkat çekicidir: *“Evlenmek için sevgiliyi elde etmeden önce, kahraman birbirini izleyen görevleri icra etmek ve yarışmalara katılıp, başarılı olmak zorundadır; hatta kahraman, bir savaşçıya benzeyen sevgiliye karşı da mücadele edip, ona üstün gelmek zorundadır.”* Evlenmek yeni bir ev sahibi olmak, daha doğrusu yeni bir aile kurmak anlamına geliyordu. Bazen de destanlarda babaların kızlarının yuva kurabilmesi için asil soylu delikanlılarla evlendirmek istedikleri görülür. Kız babası bu birlikteliğin gerçekleşmesi için kahramana kendisi teklif eder.

Destanlarda evlenme ve toy kavramı da zengin bir şekilde işlenmiş motif zenginliği olarak ele alınmıştır. Düğünler, tüm dünya kültürlerinde olduğu gibi Türk

kültüründe de insanların mutluluklarını ifade eden törenler arasındadır. Evlilik için mücadelede kahraman yolda giderken ya da kızın yurdunda karşılaştığı engelleri de aşarak sonunda arzuladığı kız ile evlenmeye muvafık olur ve bu da düğünle taçlandırılır. Kahramanın kendine ve sülalesine yakışır bir kızla evlenme isteği, düğün motifini de ortaya çıkarmıştır. Türk destanlarında kahramanın büyük tehlikelere atıldıkları eşine kavuşması ve bir aile hayatına adım atması düğünle gerçekleşir. Destanlarda bu tarz kutlamalara veya törenlere genellikle “toy” adı verilir.

İnsanları bir araya getiren, bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendiren, ortaklığı pekiştiren; kişilerin birbirlerine ve topluma karşı nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösteren; insanları sahip oldukları mirasın bilincine vardırıarak, gelenek ve göreneklerini, inançlarını, değer yargılarını, törelerini canlandıran, eğlendiren, mutluluk veren fonksiyonları ile “düğün” Türk kültürünün en önemli ve temel unsurlarından biridir. (Eker, 2000: 92).

Düğünlerin amacı da şüphesiz evlenen çiftleri eşe dosta duyurmaktır. Destanlarda yapılan evlilikler, çeşitli toylarla düğünler kurularak ve etrafa okuntular gönderilerek haber verilir. Sosyal bir hadise olan evlenme ve bunun pratiği olarak karşımıza çıkan düğün eğlence gelenek görenek anlayışı da evlilik mefhumunun vazgeçilmezidir.

- Hocand Vezir’in kızı Pernaz Hanım, evlerine misafir olarak gelen Şikâri’ye gönlü düştü. Pernaz Hanım gece vakti Şikâri’nin odasına girip ona yaklaşmak istedi. Şikâri bu şekilde doğru olmadığını bildiği için kızı reddetti ve bir tokat attı. Bu olanları gören Hocand Vezir, Şikâri’nin alnından öptü ve bu namuslu genci kızıyla evlendirmek istedi. Hocand Vezir dedi: *”Ben Müslüman’ım ve dünyada bir tek kızım var. Burada yaşayanların hepsi kâfir olduğu için onu kimseyle evlendirmek istemedim. Eğer layık görürsen senin helalin olsun. ”* Şikâri bu sözleri işitince utandı. Hocand Vezir Pernaz Hanım ile Şikâri’nin mahremiyet duasını okuyarak imam nikâhlarını kıydı. (Ş.D.49)
- Şikâri yüzü nikaplı bir pehlivanla güreşiyordu. Yüzünden nikap düşüncü Araplar Şahı’nın kızı Hurşide Banu ortaya çıktı. Hurşide Banu dedi: *“Ey pehlivan beni kim güreşte yenerse ona varacağma sözüm var.”* Şikâri Hurşid Banu’yu görünce âşık oldu. Şikâri, Hurşid Banu’yu güreşte yenince beraber

Araplar Şahı'nın huzuruna vardılar, Şikâri Hurşid Banu'nun babasından izin aldıktan sonra evlendiler.(Ş.D.73)

- Şikâri ile Hurşid Banu'nun düğünlerinden sonra onların en büyük yardımcıları olan Efser Banu ile Yusuf Arap 'da birbirleriyle evlendi. (Ş.D.73)
- Şah-i Şüca Cihangir'e dedi: *“Oğlum ben söz vermişim, kim devi öldürürse kızım Goncaleb'i onunla evlendireceğim ve onu veliaht edeceğim. Eğer kızımı cariyeliğe layık görürsen onu sana vermek istiyorum. “Cihangir ve Goncaleb'in nikâhı kıydı. (Ş.D.166)*
- Serefraz Şah, kızı Reyhane Peri'yi Şikâri'ye vermek isteyince Reyhane Peri, içeri girip Şikâri'nin kucağına oturdu. Şikâri, Serefraz Şah'a dedi: *“Efendim bu kimdir? Neden böyle yapıyor?”* Serefraz Şah dedi: *“Benim kızım Reyhane Peri kimseyle evlenmek istemiyor, sen Şah'ın oğlu olduğun için onu sana vermek istiyorum.”* Şikâri onu sözünü kesip dedi: *“Efendim biz adetler ve gelenekler ile yaşayan biriyiz. Onu bana vermek istiyorsanız, kurallara uygun, resmi bir şekilde benimle evlendiriniz”*. Serefraz Şah bunu kabul ederek onların resmi nikâhlarını kıydı. (Ş.D.229)
- Olağanüstü güçlere sahip Ekvan Dev, padişah Şah-ı Şüca'nın kızına âşıktır. Bu dev her ayın başı Cuma gününde kızı padişahıtan istiyor karşısına çıkan genç delikanlıları yeniyordu. Şah-ı Şüca Ekvan Dev' kim yenerse kızını ona vereceğini söylemişti. Bunları duyan Cihangir, Ekvan Dev'in karşısına çıkmak için yola koyulur. Cihangir meydana girdiğinde balkonda oturan Goncaleb'i gördü ve gönlü düştü. Goncaleb'in gönlü de Şikâri'ye düştü ve kız bu yiğit için endişelendi. Goncaleb Ekvan Dev'in Şikâri'yi öldüreceğinden korktu ve onu uyardı. Şikâri Goncaleb'e korkmaması gerektiğini söyleyerek meydana girdi. Cihangir devle kıyasıya mücadeleden sonra devi öldürdü. Bunun üzerine şah Cihangir'i sarayına davet etti. Cihangir şahın ve Gülbar halkının Müslüman olması koşulunda davete icabet eder. Cihangir için aynı dine mensup olmak önemliydi. Şah-ı Şüca, Cihangir'den etkilendiği için Müslümanlığı kabul ettikten sonra dedi: *“Oğlum ben söz vermişim kim devi*

öldürürse kızım Goncaleb'i onunla evlendireceğim ve onu veliaht edeceğim. Eğer kızımı cariyeliğe layık görürsen onu sana vermek istiyorum.'' Şikâri bu sözleri duyunca utandı. Şikâri le Goncaleb'in nikâhları kıyıldı, düğünleri yapıldı. (Ş.D.156-166)

- Şikâri, Humayun Şah'ın kızı Kamerruh ile evlenir. Firuz Ayyar da Kamerruh'un dadısı Ember dadıyla evlenir ve düğünleri yapıldı.(Ş.D. 237)
- İskender-i Rast'ın kızı ile İsfendiyar Han'ın oğlu Kubad'ın düğünü yapıldı (Ş.D.284)
- Zelzele Zengi ile Senuber Cadı karı koca ilan edilerek evlendiler. (Ş.D.318)
- Şikâri, Çarbağ-ı Süleymani'de düğünler yaptırır ve her yere okuntu gönderdi. Pirane Peri ile Cihandar, Reyhane Cadı ile Emiri Cezire, Mahı Can Peri ile Şirzad-ı Tigzen evlendiler. Her tarafta kutlamalar yapıldı. (Ş.D.320)
- Ergevan Şah'ın Efser Banu adında bir kızı var idi. Efser Banu, Portakal-ı Firengi'nin nişanlıydı. Ergevan Şah kızının bir kâfirle evlenmesini istemiyordu. Bu yüzden Cihanbahş ile evlenmesini uygun gördü. Bunun üzerine Şehabeng Ayyar, Ergevan Şah'tan izin istedi kızın otağına girip onu bayılttı ve Çarbağ-ı Süleymani'ye getirdi. Şebaheng Ayyar kıza dedi: *''Seni bir toplarıya götüreceğim, hangi delikanlıyı seversen elini onun omzuna koymanı istiyorum.*'' Kız meclise girdiğinde elini Cihanbahş'ın omzuna koydu. Bunun üzerine Cihanbahş ile Efser Banu kırk gün kırk gece düğün yaparak evlendiler. (Ş.D.323)
- Zefran ve Keys-i Remmah-ı Arap'ın nikâhları kıyılıp düğünleri yapıldı. İfrit-i Büzürg düğünde sağdıç oldu. (Ş.D.339)

2.2.6.2.1. Evlenme İle İlgili Gelenek Görenek Motifleri

S.T.M.İ. ;(T30. Lovers' meeting) Evlenme adetleri

S.T.M.İ. ;(T31. Lovers' meeting) Evlenme şartları

S.T.M.İ. ;(T130. Marriage customs) Evlilik adetleri

S.T.M.İ. ;(T135. Wedding ceremony) Düğün töreni

Şikâri destanında evliliğe önem verildiği; evlilikle ilgili olarak birtakım adet, inanış ve gelenek göreneklerin de uygulandığı görülür. Zira evlilik adabına ve kurallarına uygun olarak iki kişinin birlikteliğini ilan etme duyurma görevini de üstlenir.

- İskender-i Rast'ın kızı ile İsfendiyar Han'ın oğlu Kubad evlenirler, düğünleri yapılır. *“Geleneklere göre düğününün ertesi günü gelinler kayınbaba ve kayıinvalidenin yanına giderler. Buna “el görme” töreni derler.”* Onlar da büyüklerine gidip isteklerini belirttiler. (Ş.D.285)
- Şikâri ile Reyhane Peri tutsaklıklardan sonra sonunda birbirine kavuşmuşlardır ve evlenmeye karar verirler. Şikâri, düğün için her tarafa (İran şahlarına, Gülbar'a, Yemen'e, Serendib'de Humayun Şah'a, Şam'da Keyvan Pehlivan'a okuntu (ilan) gönderdi. (Ş.D.312)
- Almas, tılsımdan kurtulunca Şikâri onun düğününü yaptı. Şikâri, düğün için her yere okuntu (ilan) gönderdi. (Ş.D.390)
- Vasvas Cadı, Cihandar ile birlikte olmak istiyordu. Vasvas Cadı, kollarını Cihandar'ın boynuna dolayınca Cihandar sinirlendi. Kahraman bu davranışların uygun olmadığını evlenmenin de bir adabı olduğunu belirterek söyledi:

Sen gelinsin ben de damat,

Bu işlerin adabı var.

Sen Şirinsin ben de Ferhat,

Yürekte aşkın dağı var.

Aşkın oduna yanarsın,

Yürekten ilham alırsın,

Bu gece gelin olursun,

Gelin olmanın adabı var.

... (Ş.D.266)

Destanda ideal kahramanlar, kadınlara değer vermiş evlenmenin de bir adabı olarak kızın rızasını almadan zorla evlendirilemeyeğini düşünmüştür. **T31. Lovers' meeting**
Evlenme şartları

- İsfendiyar Han, İskender-i Rast'ın kızını oğluna alabilmek için savaşıyordu. Cihandar yolda giderken İsfendiyar Han'ı gördü. Bunun üzerine Cihandar, İsfendiyar Han'a dedi: *“Ben kendim gidip kızla konuşurum eğer senin oğlunda gönlü varsa ben onu size getiririm. Gönlü olmazsa buralardan çekip gitmelisiniz.”* (Ş.D.268)

2.2.6.2.2. Çocuk ve Ad Koyma Motifi

S.T.M.İ. ; (500. Conception and birth) Hamile kalma ve doğum

S.T.M.İ. ; (T596. Naming of children) Çocuğa ad verme

Tüm destanlarda olduğu gibi Şikâri destanında da çocuklara ad koyma motifleri önem kazanmıştır. Destan içerisinde çocuğa konulacak isimler özellikle vurgulanarak belirtilmiştir çünkü çocuğun ismi şanını niteleyen bir göstergedir.

- Şikâri ile Pernaz Hanım'ın evlendikten üç gün sonra çocukları oldu Adını Cihangir koydular. (Ş.D.49)

- Şikâri ile Hurşid Banu'nun evlendikleri gece erkek çocukları oldu. Adını Cihandar koydular. (§.D.73)
- Cihandar'ın bir oğlu oldu ve adını İrec koydular. (§.D.353)
- Cihangir'in bir oğlu oldu ve adını Turec koydular. (§.D.353)
- Senuberin bir erkek çocuğu oldu ve adını Albaz koydular. (§.D.353)

Destanda bazen dünyaya gelecek çocuk adı ve unvanı ile önceden bildirilir.

- Zelzele Zengi ile Senuber Cadı'nın Elmas-ı Gülzad adında ileride pehlivan olacak bir çocukları olacaktır. (§.D.322)

2.2.6.3. Aile (Anne-Baba Olgusu) Motifi

S.T.M.İ. ; (P200. - P299. THE FAMILY)

S.T.M.İ. ; (P230. Parents and children) Anne baba ve çocuklar

Eskiden bu yana yazılı ve sözlü kaynaklarda Türk kültür hayatından bahsedilirken, birtakım ailevi, ‘anne, baba, kardeş’ unsurlarının işlenmesi dikkat çeker. Aile kavramı anne, baba ve çocukların oluşturduğu en küçük sosyal nitelikli bir birim veya kurum olarak adlandırılabilir. O halde aile topluluğunun temelini kan bağına dayanan anne, baba ve çocuklardan oluşturur. Toplum, ailelerden oluşur. Türk aile sisteminde toplumun bir parçasını oluşturan bir çatı altında yaşayan bu insanların birbirleriyle iletişiminde saygı ve sevgi odaklı ilişkiler oldukça önem arz eder. Soyu devam ettirme temelli Türk aile bireylerinin huzurlu, sağlıklı ve güvenli bir ortamda yetişmesi toplum içinde hayati önem taşır. Bu yüzden aile, sağlam temeller üzerine kurulu inançların, ahlaki davranışların, saygı sevgi ve yardımlaşmanın öğretildiği ve öğrenildiği yerdir.

Destanların hemen hepsinde görülen aile mefhumunun önemi oldukça dikkat çeker. Aile olma ve aile kurmanın önemi, eşlerin birbirlerine olan saygı, sevgi ve sadakati, ana-baba-evlat sevgisi gibi manevi değerler türlü derecelerden işlenir. Destanlara yansıtılarak örnek gösterilen bu aile müessesesi sağlam temellerle kuruludur

(Banarlı, 1971: 407). Eski Türk geleneğimizde de çekirdek aile modelinde yer alan ahlaki öğreti gereği, hürmet ile bir sevgi, şefkat bağı vardır. Aile içinde eğitim, birliktelik ve dayanışma görevi en çok anne babanın gibi gözükse de çocuklarında anne ve babalarına karşı sorumlulukları ve davranışları oldukça önemlidir. Ana ve babaya olan itaat, hürmet ve sevgi halk anlatılarına özellikle de destanlara yansımıştır. Dedekorkurt destan girişinde ‘*Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul atadan görmeyince sufra çekmez.*’ (Ergin, 2004: 74) şeklinde yer alan bu ifade çocuk eğitiminin ilk olarak ailede başladığını belirtmektedir.

Şikâri destanında karşımıza çıkan diğer bir motif ise anne ve babaya, büyüklere karşı saygı duyup itaat etmek ve söz dinlemektir. Türkler, inançlarının da gereği olarak atalarına ve onların bıraktıkları miraslara çok büyük saygı duyarlar. Türklerde ‘ana baba değeri’ ve bunun gelenek olarak, çağlar ötesinden bu zamana kadar taşınmasındaki en önemli etkenlerden biri de inancın gerekliliğidir. İslâmiyet inancında da büyük önem arz eden anne ve babaya saygı çok kıymetlidir. Kur’an-ı Kerim’in birçok ayetinde anne ve babaya saygının, onları incitmemenin, onlara itaat etmenin önemi vurgulanmaktadır. Bu sebeple İslamiyet inancı, çocuklardan da anne ve babalarına karşı saygılı olmalarını istemiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) de birçok hadis-i şerifinde anne ve babaya iyi davranmanın önemini vurgulamıştır. Allah, anne-babaya saygıyı ve onlara iyilikte bulunmayı kendisine ibadetten hemen sonra zikretmiş, insana, anne-babasına iyi davranmasını emretmiştir.

Kur’an-ı Kerîm’de “ana – babaya itaat” konusu altında şu ayetler dikkat çekicidir (1) : İsrâ Sûresi 23. Âyette “*Rabbin sadece kendisine kulluk etmenizi, ana – babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine ‘Of!’ bile deme; onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle.*”; Lokman Sûresi 14. Âyette, “*Biz insana, ana babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana – babana şükret diye tavsiyelerde bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır*” (Yazır, 2006: 399,552).

Türk aile sisteminin esasları eski Türk siyasi, sosyal kuruluşlarına ve fertlerin davranışlarına yansımıştır. Türk ailesi dikkate değer hususiyetler taşımaktadır.

...Eski Türk cemiyetindeki hususi mülkiyette, ferdi hukukta, hürriyet ve istiklal tutkunluğunda, insanları himayeye yönelik sosyal davranışlarda, adalet, dini tolerans anlayışlarında ve bütün bu saydıklarımızı gerçekleştirmek ve korumakla görevli olan devletin “baba” telakki edilmesinde Türk ailesinin -ana, baba, evlat münasebetlerinde temellenen- prensiplerini görmek mümkündür.” (Kafesoğlu, 2013:221).

2.2.6.3.1. Anne Motifi

S.T.M.İ. ; (P231.3. Mother-love) Sevgili anne

Türk hukuk anlayışına göre, babadan sonra aileyi temsil eden annedir. Bundan dolayı babadan da önce gelen ananın yeri her zaman kutsaldır. Hatta babanın mirası anneye değerdi. Çocukların vasisi de anne idi. Türk tarihinde kadınların, hükümdarların naibi olabilmeleri veya devlet içinde söz sahibi olmaları da, bundan ileri geliyordu.

Türk kültüründe kadına verilen değerden dolayı “ana baba”, “karı koca” denirken, anne babadan önce söylenirdi. Göktürk çağında da anne sözü babadan önce kullanılıyordu: “annenin öğüdünü al, babanın da sözünü dinle” veya “annesi babası sevinir” gibi deyişlerde anne hep babadan önce söyleniyordu Göçebe Oğuz toplumunda kadın, özellikle ana olarak saygın bir konumdadır. Anneyi öne alan bu gelenek, Dede Korkut Hikâyelerinde de daha anlamlı olarak (beğlik gibi) unvanlar ile “anaata” ve “kadın anabeğ baba” olarak yakınları tarafından büyük değer verdiği görülmektedir. Bu sözler anneyi yüceltmek, kıymetini adlandırmak için söylenmiştir. Yine Göktürk yazıtlarında anne, “ögüm hatun” (annem hatun) şeklinde, hatun unvanıyla birlikte anılmaktadır. İslam dini de, cennet ve anayı aynileştirerek ‘ana’lık statüsünü kutsal mekâna taşımıştır Çocuk dünyaya getirme, onu besleyip büyütme, ona ilk eğitimi verme görevi anneye aittir.

Koruyuculuk görevini üstlenen anne ailenin birlikteliğini ve içteki düzenin bozulmamasını sağlar. Anne destanlarda uzlaştırıcı konumdadır. Bu yüzden anne, baba ve çocuklar arasındaki dengeyi sağlamak zorundadır.

Bir taraftan eşinin yanılmasını engellemeye çalışırken bir taraftan da evladına, her şeye rağmen babasını affetmesi gerektiğini, ona saygı göstermesi

gerektiğini hatırlatır. Bundan dolayı annenin aile içind yapıcı bir rolü vardır. Bu rol ise ailenin dağılmaması, birliğin bozulmaması bakımından çok mühimdir. Annenin bu görevi yerine getirebilmesi için aile içinde otorite sahibi olması gerekir. Yani anne akıllı, bilgili, sabırlı, bağışlayıcı ve ikna kabiliyeti yüksek biri olmalıdır. (Güneş, 2012: 40).

Şikâri Destanında Pernaz Hanım, Simizar Hanım, Kamerruh gibi metanetli ve güçlü kadınlar savaşa ve vayahut da tutsak edilip yıllarca eve gelmediklerinde, evlatlarına baba yokluğunu ve sevgisizliğini hissettirmemek için, yıllarca babalarının kim olduğunu saklamışlar ve kendi atalarını oğullarına baba diye tanıtarak ailenin birliğini korumaya çalışmışlardır. Buradaki anne karakteri eşinin yokluğundan oluşan yalnızlığı çekerken evladına belli etmeden onunla ilgilenmeyi ihmal etmemiş ve asil Türk kadın ruhunu yansıtmıştır.

- Cihangir'in anası Pernaz Hanım, oğlunu korumak ve babasızlığı hissetmemesi için yıllarca uzaklarda akınlarda olan babasının Şikâri olduğunu ona söylememiştir. Cihangir, yıllarca dedesini babası olarak bilmiştir. (Ş.D.126)
- Cihanbahş'in anası Kamerruh oğlunu korumak ve babasızlığı hissetmemesi için yıllarca uzaklarda akınlarda olan babasının Şikâri olduğunu ona söylememiştir. Cihanbahş, yıllarca dedesi Humayun Şah'ı babası olarak bilmiştir. (Ş.D.291)

Destanlarda anneler oğullarına değer verirler, gerektiğinde onlar için yapamayacakları, göze alamayacakları şey yoktur.

- *Cihangir anasına babasının kim olduğunu sorduğunda Pernaz Hanım önce söylemek istemez. Cihangir dedi: Babamın kim olduğunu bana söylemezsen kendimi öldüreceğim. Hançerine el attı. Söyleyecek misin, yoksa?''* Pernaz Hanım evladının bu haline dayanamaz ve onu karamaz. Pernaz Hanım ağlaya ağlaya yüreğindeki acıyla oğluna sevgi sözcükleriyle dedi:

*Başına dolanayım gül yüzlü yavrum,
Ezelden bu dünya viran olmuştur,
Herkes ki içmiş aşkın kadehini,
Ölene dek gözleri ağlar kalmıştır.*

*Baban İskender'di sana nişana,
Aşikâr binip kavga salmış cihana,
On yedi yıldır baban düşmüş zindana,
Bilmem yaşıyor, yoksa ölmüştür?*

*Pernaz diyor her zaman ah,
Sen benim bağrımı kan eyledin, kan,
Pinhan beslemişim senin tek civan,
Şikâri'den senin gibi civan kalmıştır.*

(Ş.D.125-126) Cihangir gerçek babasının kim olduğunu öğrenmesine rağmen babası bildiği dedesine olan saygısını bozmaz. Çünkü anne bu terbiyeyi çocuğuna vermiştir.

“Türk kahramanlık destanlarında anne, asil yaratılışlı, önsezileri kuvvetli, akıllı, düşünceli ve bilgilidir. Evladına yol gösteren, kahramanlar yetiştiren, ocağı tütüren annedir. Annesinin sözünü dinlemeyen mutlak surette derde girer.” (Güneş,2012:41).

- Cihangir babasını bulmak için yola çıkacağını duyan anası Pernaz Hanım onun için endişelenir. Oğlunun henüz olgunlaşmadığını ve yalnız başına halledemeyeceğini düşünür. Pernaz Hanım dedi: *“Oğlum nereye gidiyorsun?”*

Başına dolanayım senin ben oğul,

On yedi yıldır baban düşmüş zindana,

Yedirmişim sana şeker ile tatlı,

Dersin anamın bağı dönmüştür kana. (Ş.D.137-138)

Pernaz Hanım bu sözleriyle bir kez daha ne kadar güçlü olduğunu gösterir. Kendi acısına rağmen babasının yokluğunu hissettirmeden yıllarca evladına gözü gibi bakarak onu hiçbirseyden mahrum etmeyen güçlü bir anne motifini karşımıza çıkarır.

Annenin evladına olan sevgisi, merhameti en içten samimi ve sonsuz sevgidir. Hiçbir anne evladına zarar gelmesini onun incinmesini, üzülmelerini istemez. Evladı yanlıştta yapsa zora düştüğünde en çok endişelenen ve üzülen yine annedir. Şikâri Destanında karşımıza çıkan anne karakterindeki Pernaz Hanım, bir annenin evladından ayrılması, bir anne için ağır bir imtihan olmasına rağmen oğlu için metanetli ve güçlü durarak, evladına destek vermesi dikkat çeker. Pernaz Hanım oğlu Cihangir için endişelendiğini ama onu çok sevdiğini şefkatli sözleriyle dile getirir.

- Cihangir, Rayizi Şami'nin kentinde izinsiz bir şekilde gezince Şami'nin askerleri Cihangir'i götürmeye gelirler. Cihangir, yola koyulmadan önce annesiyle vedalaşır. ‘‘ Cihangir anasına dedi: Ana can askerler beni götürmeye geldiler. Anası dedi: Oğlum, seni Allah'a emanet ediyorum, ama gitmeden benim sözlerimi dinle. ‘‘ (Ş.D.133)

Pernaz Hanım aldı sazı eline oğluna sözler söyledi:

Bir terlansın, uçurturum yuvadan,

Git ben seni unutmam duadan,

Sana yardım etsin, yeri göğü yaratan,

Git, ben seni unutmam duadan.

...

*Arı dersem, kızıl gülden arısın,
Yeni bahçelerin yeni çiçeğisin,
Kendin bilirsin, kimin yadigârisin.*

Git, ben seni unutmam duadan.

...

Oğul ardında kabul olur ana duası,

Allah eder her işlerin çaresin,

Hiç oğul koymamıştır ağlar anasın,

Git, ben seni unutmam duadan.

... (Ş.D.134)

Destanda geçen bu kısımda evladın anneden kopuşunu da görmekteyiz. Cihangir hiç görmediği babasının kim olduğunu ve onun esarete olduğunu öğrenir öğrenmez babasını bulmak adına yola koyulur ve Rayizi Şami'nin kentine gider ve onun için hikâye başlar. Burada kahraman annesinden ayrılmak zorunda kalır.

Anneden kopuş, destan kahramanının ailesinin veya halkını olumsuz durumlardan kurtarabilmesi için zayıf, güçsüz ve bağlayıcı ondan uzaklaşmadır. Evden ayrılış, dünyadan haberdar olmanın, tehlikeleri fark etmenin, düşman saldırılarını engellemenin, ayrıca kendini ispatlamanın bir gereğidir (Güneş, 2012:27).

Halk anlatılarında kahramanın anneden ayrılışı genellikle aileden birinin ya da halkının tehlikeye düşmesi sonucu onları kurtarma isteğinden veya büyüdüğünü kendine ve topluma ispatlama ihtiyacından dolayı kaynaklanmaktadır. Kahramanın büyümüş, topluma erkek egemenliğini ve varoluşunun ispatlama zamanı gelmiş demektir.

- Cihandar anası Hurşid Banu'ya babasının kim olduğunu sorar. Hurşid Banu oğluna sevgisini ifade eden sözcükleriyle cevap verdi:

*Sana kurban olayım gül yüzlü oğul,
Atan bağlamıştı her tarafı,
Birkaç yıldır gidip düşmüş belaya,
Vurmuşlar boynuna kaza kemendi.*

...

*Daha öğrenmedin hayatı,
Deden İskender idi, gitti karanlıklara,
Hasret kalmış o da ölümsüzlük suyuna,
Vurmuşlar boynuna kaza kemendi.*

...

*Hurşid Banu'yu yahşi bilirsin,
Aslan oynatmaktan baş açmamışsın,
Cihandarsın, Şikâri'nin oğlusun,
Serheng-i Şami'nin olmuştur tutsağı. (Ş.D.190-191)*

2.2.6.3.1.1. Anneye Sevgi, Saygı Ve İtaat Motifi

S.T.M.İ. ;(P231.3. Mother-love) Anne sevgisi

S.T.M.İ. ;(P231. Mother and son) Anne ve oğlu

S.T.M.İ. ;(R154. Children rescue parents) Çocuklar ebebeynlerini kurtarır

S.T.M.İ. ;(R153.4. Mother rescues son) Oğlan anasını kurtarır

Destanlarda, kadının anne olarak yer alması ailedeki huzur ve güvenliği sağlayan başyapıttır. Anne demek baba yokken bile evladına sahip çıkabilen, yaralarını saran aileyi ayakta tutabilen güç demektir. Anlatılarda annelere düşen önemli görevlerden bir diğeri de oğlun eğitilmesini, hünerli ve erdemli bir alp olmasını sağlamaktır. Metin Ekici, Dedekorkut hikâyesindeki Dirse Han'ın eşi ve Boğaç'ın annesi için şu ifadeleri kullanır; “...kadının aile içinde baba kadar ve hatta ondan daha önemli olduğunu gösteren bu kadın karakter Türk toplumunda ailenin ayakta durması ve devamlılığı için kadının konumunu vurgular .’ (Ekici, 2000: 126).

“Destanî kahramanların denilebilir ki hepsi annelerinin yahut hemşirelerinin terbiye ve nezaretinde büyürler. İlk yol gösteren hamileri anne yahut hemşireleri olur.” (İnan,1998:275-76). Anne evladına gereken özeni verirken çocuk aldığı terbiyeyle annesine sonsuz sevgi ve itaat gösterir. Annenin evladına sorumlulukları olduğu gibi evladından annesine ailesine karşı yükümlülükleri vardır. Türk töresinde evlat anasının emzirdiği sütün ve analık hakkını ödemeli ona sahip çıkmalıdır. Şikâri destanında karşımıza ideal kahraman tip olan oğul evlatların analarına olan bağlılığı, sonsuz saygısı dikkat çeker.

- Cihangir büyüyüp gerçek babasının kim olduğunu öğrenmek istediğinde annesini kırmadan sorar. Annesine ‘ana can’ diye hitap ederek yüreğinden gelenleri söyledi:

Başına döndüğüm gül yüzlü ana,

Söyle göreyim, benim atam kimdir?

Sütünü emmişim ben kana kana,

Söyle göreyim, benim atam kimdir?

... (Ş.D.124)

- Cihangir babasını bulmak için yollara düşeceğini annesine bildirdiğinde, annesinin onun için endişelendiğini görünce ona teskin etmek istedi ve dedi:

Başına dolanım gül yüzlü ana,

Ölene dek sana kulunum ben.

Sütünü emmişim ben kana kana,

Atam yüzünü görmeye sabırsızım ben

...

Senin bu kırık gönlünü bitirim,

Gidip ben kendimi Şam’a yetireyim,

Ya öleyim, ya dedemi getireyim,

Ne bile ki onun oğluyum ben?

... (Ş.D.138)

“ Türk destanlarında kahramanlar, önemli bir işe girişmeden önce babalarının yanı sıra annelerinin de rızasını alır. Özellikle annesinin rızasını almadan yola çıkan kişinin işleri rast gitmez.” (Güneş,2012:52).

- Cihangir anasıyla üç kere sarılıp annesiyle vedalaştıktan sonra babasını bulmak için yollara düşer. (Ş.D.139)

Türk destanlarında karşımıza çıkan diğer önemli hususta kahramanların ailenin bütünlüğünü ve huzurunu korumak ve onlar uğruna her şeyi göze alabilmesidir. Bazı destanlarda aileye zarar gelmesi ya da aile bireylerinden herhangi birinin düşman eline geçmesiyle kahraman harekete geçer. Şikâri Destanında da Cihandar anasına yıllarca göz diken düşmanı babasına dahi sormadan öldürür.

- Cihandar, anası Simizar Hanım’a yıllarca eziyet edip tutsak eden Serefraz Şah’ı tek başına öldürdü. Babası Şikâri neden onu izinsiz öldürdüğünü sorunca Cihandar anasına ve babasına olan saygı ve sevgisini dile getirerek dedi:

Başına döndüğüm gül yüzlü ata,

Namert gerek sağlam başa varmasın.

Ezelden salmıştır bizi kavgaya,

Öldürdüm ki dert bu canda kalmasın.

Seni çok isterim iki gözümden,

Öldürmüşüm, ben dönmem sözümden,

İcazet almışım burada kendimden,

Dedim öç kıyamete kalmasın.

Cihandar'ı bu konuda kınama,

Dert beni etti deli divane,

Çok zulüm etti anama,

Aldım kısas, kıyamete kalmasın. (Ş.D.343)

- Cihandar annesini korumak için namusuna göz diken Serefraz Şah'ı öldürmüştü. Serefraz Şah'ın oğlu Sindirus, babasını öldüren Cihandar'dan intikam almak istedi. Cihandar ona babasını annesi için öldürdüğünü şu sözlerle dile getirdi: “*Baban kaç seneden beri bizim namusumuza göz dikmişti.* ” (Ş.D.348)

2.2.6.3.2. Baba

S.T.M.İ. ; (P233. Father and son) Baba ve oğlu

S.T.M.İ. ; (H480. Father tests) Babalık sınaması

S.T.M.İ. ; (H1385.3.1. Quest for vanished wife and son) Kaybolan karısı ve oğlu için arayış

Babalar, çocuklarını eğitmek, gereken terbiyeyi, ahlakı vermek ve onların kendilerine ait bir hayat kurmalarına yardımcı olmaları aile ve toplumun devamlılığını gözetmek için önemlidir. Destanlarda baba kız ilişkisi çok az karşımıza çıkar, genellikle baba oğul ilişkisi verilir. Dîvânu Lügâtî't Türk'te ata-oğul ilişkisi üzerine şu atasözlerine rast gelinmiştir: “*Tay atatsa at tınur, ogul redhse ata tınur; tay yetişse at dinlenir, ogul yetişirse baba dinlenir*”; “*Ata oğlı ataç togar; Çocuk babasına çeker*” (Atalay,1992: 207,80). Türk destanlarında aile kurumunun, özellikle de babanın asli görevleri arasında oğlun eğitilmesi, alplık için gerekli olan hüner ve erdemin oğula kazandırılması gelmektedir. Bu da oğlun gençlik döneminde iken yerine getirilmesi gereken asli bir görevidir. (Şahin,2012: 117-138).

Şikâri Destanında asıl kahraman olan Şikâri aynı zamanda bir babadır. Destanda baba, oğlunu da kendisi gibi alp yaparak aslında kendini güvene almaktadır, Çünkü babadan sonra aileye ve yurduna sahip çıkacak adını yürütecek olan oğuldur.

Bu yüzden baba, oğlunun veya oğullarının yetkin bireyler olması için kalıcı miraslar bırakmak ister. Ayrıca evlat babayı temsil eder, adeta onun bir yansıması niteliğindedir. Bu yüzden baba gün yüzüne çıkacak evladına saf sevgisini belli ederek nasihatlerini esirgemez ona doğru yolu göstermek için uğraşır.

- Şikâri, oğlu Cihangir ile Şam kentine sevgililerini görmek için gittiklerinde Serheng-i Şaminin sarayının askerleriyle karşılaşır. Bunun üzerine Şikâri oğluna sevgisini belirterek söyledi:

Başına dolanam gül yüzlü oğlan,

Bir istek iste Allah'tan bize.

Anan yedirmişti [sana] şeker ve tatlı,

Bir istek iste Allah'tan bize.

Sen ile beraber geldim buraya,

Hekim olsa merhem salsa yaraya,

Belki başım bulaşmaya kavgaya,

Uzak tut Allah kavgadan bize.

Nere gidersem sen gel benim ardımca,

Anan hasret kalıp şimdi ardından,

Şikâri'de sana baksın doyunca,

Bir istek iste Allah'tan bize. (Ş.D.213)

Kahraman baba oğluna nasihat eden yol gösterendir. Eğriyi bğrüyü, yanlış doğruyu gösterendir. Şikâri oğluna acele etmemesi gerektiğini doğru ve yerince hareket etmesi gerektiğini öğretir.

- Cihangir ile Şikâri sevgilileriyle gönül eğlendirirken Serheng-i Şami'nin askerleri tarafından baskına uğradılar. Bunun üzerine Cihangir elini kılıcına atarak babasına bu düşmanları öldürebileceğini söyledi. Babası Şikâri, oğluna sevgi sözcükleriyle yapığı işin yanlış olduğunu söyleyerek nasihatlerde bulundu:

Haberin yok bu haberden ay bala,

Alıp çevremizi çoklu pehlivan.

Sen ile ikimiz verelim bel bele,

Alıp çevremizi çoklu pehlivan.

Namert kimseyle yemek yeme sen,

Mağrurlanıp hiç zaman deme sen,

Mazlumlara kalbine hiç değme sen,

Alıp çevremizi çoklu pehlivan.

Şikâri'yim acep düştüm belaya,

Tabip ola merhem sala yaraya,

Şahlar Şahın çağır gelsin yardıma,

Alıp çevremizi çoklu pehlivan.

Destanda sıkça kahramanın oğullarıyla işbirliği yaptığı onlarla birlikte bir yol haritası çizdikleri de görülmektedir. Babanın en büyük değeri yerine gelecek olan alp evlatlarıdır. Oğullar aynı zamanda kötü güçlere karşı mücadelede kahraman babanın en büyük yardımcılarıdır.

- Şikâri oğlu ile birlik olup düşman askerleriyle mücadele ettiler. Savaşa savaşa düşmanın elinden kaçmayı başardılar. (Ş.D.216)

2.2.6.3.2.1. Babaya Saygı, Sevgi ve İtaat Motifi

S.T.M.İ. ;(P233. Father and son) Baba ve oğlu

S.T.M.İ. ;(R154. Children rescue parents) Çocuklar ebebeynlerini kurtarır

S.T.M.İ. ; (R154.2. Son rescues father) Oğlan babasını kurtarır

S.T.M.İ. ; (H1385.7.Quest for lost father) Kaybolan babanın araştırılması

Türk destanlarında baba, ataerkil toplum yapısının da etkisiyle ailenin asıl koruyucusu ve otoritesi konumundadır. Aile, parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında babalar devreye girer ve ailesinin selametini sağlar. Pek çok Türk destanı, eşini veya çocuklarını kurtarmaya çalışan bir babanın maceralarını anlatır, çünkü toplumun babaya biçtiği görev, aileyi korumak ve gerektiğinde canını tehlikeye atarak düşman elinden kurtarmaktır.

Ataerkil toplum yapısında bir babanın, evlatlarına karşı sorumlulukları olduğu gibi evladında babasına karşı bazı yükümlülükleri vardır. Bunların başında oğlun babasını sevip sayması ve adını devam ettirmesi için soyunun sürekliliğini sağlaması gerekir. Anne ve babanın bütünlük içerisinde sağlıklı bir aile kurması için lazım olan oğul, toplum içinse hareket ve huzur kaynağıdır. Ailesinin parçalanmasını, yok olmasını veya eziyet çekmesini önleyen oğul aslında toplumun bütünlüğünü ve devamlılığını sağlamaktadırlar. Ayrıca akına çıkarak düşmanlarıyla savaşan ve onları bertaraf eden oğul, ait olduğu topluluğun yaşam alanlarını genişleterek, diğer kavimlere veya boylara siyasi ve ekonomik anlamda üstünlük sağlamasını da gerçekleştirmiş olmaktadır. Dede Korkut hikâyelerinde hayırlı evlat için şu ifadeler geçer; “*Ata adını yorıtmayan hoyrad oğul ata bilinden ininçe inmese yig, ana rahmine düşünce toğmasa yig. Ata adın yorıdanda devletlü oğul yig.*” (Ergin, 1997: 74).

Türk destanlarında ataerkil toplum yapısının da etkisiyle baba, ailenin asıl koruyucusu ve otoritesi konumundadır. Bu halk anlatılarında oğullar da başkahraman vasfını taşıyor babadan sonra gözler oğlun maceralarına çevrilir. Şikâri destanında da kahraman bu maceralara atılırken büyüklerinin iznini alarak çıkar, sözlerine sonsuz saygı ve itaat gösterir. Ana babaya itaatin, değer gösterildiği anlatılarda evlatlar

özellikle oğullar, evlerinden ayrılırken anne ve babanın rızası olmadan, onların ellerini öpüp helallik almadan yola çıkmazlar. Bu halen günümüze kadar gelen Türk kültür ve geleneğine yerleşmiş bir durumdur. Kahraman, hayatında büyük yer edinen babasını ölümünden sonra dahi ona olan sevgisini azaltmaz

Destanda kahraman babasının sözlerine sonsuz itaat ve güven duyar. İdeal kahraman babadan izin ve onay almadan bir yolculuğa çıkmaz.

- Erçe bir gün kardeşi Şikâriye gelip ava çıkma teklifi eder. Şikâri ise ağabeyine önce babamıza soralım ondan izin almamız gerekir dedi. Şikâri babası Şah-ı Dara'nın huzuruna varıp, saygıyla önünde eğildi ve dedi: *“Kardeşim Erçe benimle ava çıkmak istiyor. Ava çikalım mı?”*, Şikâri babasının iznini ve öğütlerini alarak huzurunda ayrıldı. (Ş.D.21)

Kahraman, babası ölmüş olsa da her daim ona saygı gösterir, asla vefasını eksik etmez. Atalara saygı, *“...baba hukuku”nun inanç sahasındaki bir yansımasıdır.*” (Kafesoğlu,1995: 291).

Şikâri'nin babasının mezarına gidip dua okuması ve okutturması inanmış olduğu inancın da göstergesidir.

- Şikâri kardeşi tarafından atıldığı kuyudan kurtulduktan sonra şehirden ayrılmadan önce son bir kez babasının mezarını ziyaret etmek ister. Babasının mezarına vardığında Fatiha okudu ve yüreğinden övgü dolu sözler söyledi:

Dolanayım başına gül yüzlü ata,

Ata can ne yatmışsın mezarda?

Kendin gittin vallahi rahat oldun,

Haberin yok benim halimden.

...

Eğer desem sözüüm çoktur,

Düşman sözü bana çoktur,

Bu yerin vefası yoktur,

Ay dede can ne yatmışsın?

...

Geçen günü yoklamadım,

Düşman bağrım oklamadım,

Sana yas saklayamadım,

Bilirim incinmişsin benden. (Ş.D.36-37)

- Şikâri en son babasının mezarından ayrılırken vaizlere para vererek onlara: *“Ben buralardan gidiyorum, atamın ruhu bana duacı olsun istiyorum.”* dedi ve ayrıldı. (Ş.D.36-37) Şikâri, kuyudan kurtulduğunda babasını unutmaması şehirden ayrılmadan önce babasını ziyaret etmesi ve ona rahmet yağması için dualar okutturması atasına olan saygı ve bağlılığını gösterir.
- Pernaz Hanım, babası Hocand Vezir’in Şikâri adında bir yiğitle eve geldiğini görür. Pernaz Hanım, bu yiğidin babasına bir zarar getireceğini düşünerek, Allah’ın babasını koruması için dua eder.(Ş.D. 42)
- Destanda ataya saygıyı belirtmek için şu ifadeler yer verilir: *“Allah atalarımıza rahmet etsin ne demişler? Allah insanın işini düzeltmek isterse düşmanın kendi eliyle de düzeltir.”* (Ş.D.50)
- Şikâri’nin kardeşi Erçe’nin oğlu Şirzadi Tigzen kâfir düşmanın yardımına gider. Bunun üzerine Şikâri yeğenine, atasının kim olduğunu belirterek onu uyardı: *“İskender dünyaya İslam bayrağını dikti, sen neden bir kâfire yardımına geldin?”* Şikâri’nin amacı burada dedesini atasını, nereden geldiğini, hangi dine ait olduğunu hangi amaç uğruna yaşadığını yeğenine öğretmek, bildirmektir. Şirzad-ı Tigzen de bunlara cevaben babasının emri olduğunu ve babasının sözünü dinleyerek yerine getirdiğini söyler. Babasının

sözünün önemli olduğunu ve emirlerine karşı çıkamadığını belirtir. ‘‘*Babam Erçe bana emir verdi ki Seheng-i Şami’ye yardım et. Ben de onun sözünü yerine getirdim. Benim borcum onun sözünü yerine getirmektir.*’’ (Ş.D.93)

Şikâri destanındaki bu olay Oğuz Kağan Destanını hatırlatır, Oğuz Kağan’ın oğulları kendilerine örnek aldıkları babalarının her isteğini sorgulamadan yerine getirirler. Reşîdüddîn’in Câmî-üt Tevarih adlı eserinde yer verdiği İslamiyet’in izlerini taşıyan Oğuz destanında ise, Oğuz’un çocukları kendilerine itaatlerini bildirmeye gelen Rum’un büyüklerine: “*Biz babamızın sözüne aykırı iş yapmayız.*” derler (Togan, 1972: 38). Türk evlatları için baba sözü önemlidir ve itaat edilmesi gerekir.

- Destanda Cihangir anası Pernaz Hanım’a ana can diye seslenir. Cihangir anası Pernaz Hanım’a babasının kim olduğu ve nerede olduğunu sormak için sazi eline alıp sorular sorar:

Başına döndüğüm gül yüzlü ana,

Söyle göreyim, benim atam kimdir?

Sütü emmişim ben kana kana,

Söyle göreyim, benim atam kimdir?

... (Ş.D.124 125). Babadan sonra aileye sahip olacak ve bu şekilde babanın adını sanını devam ettirme gibi sorumluluklar verilen oğullar, esaretteki babalarını düşman elinden kurtararak da onlara olan sevgi ve saygılarını gösterirler (Şahin, 2012:117-138).

Destanda kahramanlar, yıllarca dedesini babası olarak bilmiş ve ona hürmet etmiştir. Asıl babasının kim olduğunu öğrendiklerinde dedelerine saygısını kaybetmemiş yine onları büyük ata olarak kabul etmişlerdir.

- Cihangir babasının kim olduğunu öğrenince anasına sarılıp ağlar. 126 Hocand Vezir torununu bu halde görünce Cihangir babası bildiği dedesine söyledi:

Sana kurban olayım, gül yüzlü baba,

Ver getirsin iyi bir at bana.

Gece gündüz zikir edersin kitabe,

Ver getirsin iyi bir at bana

....

Cihangir'im alam gönlün, bitireyim,

Yüreğinden gam tozunu götürüyüm,

Dedem Şikâri'yi gideyim getireyim,

Ver getirsinler yahşi bir at bana. (Ş.D.127)

Destanlarda genellikle oğul evlatlar belli bir yaşa geldiğinde babalarını kurtarmak için tüm canlarını ortaya koyarlar. Kahramanların belirli bir çağa ulaştığında '*yaşım geldi, giderim*', '*toprağımızı genişletirim*', '*ata öcünü alırım*' (İbrayev, 1998: 237) diyerek maceraya atıldığı görülür. Babalar, çoğu zaman oğullarına yardımcı olup onları zor durumlardan, felaketlerden kurtarıırken bazen de oğullar babalarını içine düştükleri belalardan çekip kurtarırlar.

Bu aslında kahramanın maceraya atılma sebeplerini de özetlemektedir. Kahramanın esas amacı kendi gücünü ispatlamak, başarısını herkese göstererek şan kazanmaktır. Diğer bir macera sebebi halkın refahını sağlamaya yönelik olarak yerleşme yeri için verimli toprakları elde etmektir. Yine destanlarda kahramanlar babasını tutsak eden veya öldüren düşmanlardan öç alabilmek için yola çıkarak mücadeleye atılırlar. Örneğin, Maaday-Kara destanında kahramanın ailesi obalarına saldıran düşmanlarca esir edilip öldürülmüştür. Tıva ve Şor Türklerinde olduğu gibi güney Sibiry Türk destanlarında da babaları öldürülmüş ya da tutsak edilmiş kahramanlara rastlıyoruz. Dede Korkut destanında da babası tutsak olduğu için babasız büyüyen ve babasının yaşadığını öğrendikten sonra kurtarmak için mücadeleye giren alpların yer aldığını biliyoruz. Şikâri destanında Şikâri'nin oğulları büyüdüklerinde tutsak edilen babalarını yalnız bırakmak istemezler ve babaları uğruna her şeyi göze alırlar.

- Cihangir Rayizi Şami'yi öldürdükten sonra dedesi Hocand Vezir saltanat tahtını hak ettiğini, şehrin padişahlığını torununa vereceğini söyler. Fakat Cihangir bu tahtı geri çevirir ve söyler: *‘‘Ata can benim babam Şikâri'yi bulmam gerekir.’’* (Ş.D.137) Dedesine ve annesine can ata can ana diye hitap eder. Cihangir görmediği babasına büyük saygı duyar ve ona bulmak için yollara düşmeye karar verir babasını kurtarmak uğruna ona verilen tahtı dahi geri çevirir.
- Cihangir babası Şikâri'yi kurtarmak isteyince dedesi Hocand Vezir birtakım planlar yaptı ve torununa Serheng-i Şami'nin duymaması gerektiğini söyledi. *‘‘Cihangir dedi: Başım üstüne baba. Sen nasıl emredersen öyle olsun. ’’* (Ş.D.131)
- Cihangir Şah-ı Şüca' ya ölüm uğruna da olsa babasını bulacağını, tutsaklıktan kurtaracağını söyler. Cihangir dedi: *‘‘Ben asker yürütmekle babam Şikâri'yi öldürür ve ben babam Şikâri'yi öldürür ve ben babamı hiçbir zaman göremem. Allah'a bir can borcum var, ölürsem öleyim. Benim babamı Serheng-i Şami'nin elinden için dilenci veya tacir kılığına girmem gerekir. ’’* (Ş.D.168-169)
- Serheng-i Şami Cihangir'den namusu Nazik Beden'i on gün kendisine vermesini söyleyince Cihangir ona vurmak ister fakat babası Şikâri için kendisini durdurur ve sinirlerine hâkim olmaya çalışır. Babası için susmayı tercih eder. Şikâri kendi kendine dedi: *‘‘Eğer ben burada siyaset işletmezsem babam Şikâri'yi göremem.’’* (Ş.D.178)
- Şikâri oğlu Cihangir'e Simizar Hanımı ve Goncaleb'i görmek için yanlarına gitmeyi teklif eder. Cihangir babasının sözüne itaat ederek, *‘‘Sen nasıl istersen öyle yapalım’’* dedi. (Ş.D.213)
- Firuz Ayyar, Humayun Şah'ın kızı Kamerruh'a ney çalınca kız çalmayı nereden öğrendiğini sorar. Firuz Ayyar ney çalmanın dede baba işi olduğunu

onlardan yadigâr kaldığını ve bunu da kendisinin bırakmadığını devam ettirdiğini ve çocuğuna da bunu aktarıp devam ettirdiğini söyledi. (Ş.D.234)

- Cihandar, kendisini gizleyip güzel bir dilber kılığına giren Vasvas Cadı'yı tam öpecekken kızın ağzından kötü bir koku gelir. Cihandar'ın aklına babasının onu önceden uyardığı kendisine miras bıraktığı kıymetli sözleri gelir ve onda bir kötülük olduğunu anlayarak suratını çevirir. Kız sebebini sorunca Cihandar dedi:

Söylemiyorum çirkinsin, ayıbın var güzel,

Babam vasiyeti aklıma düştü,

Şirin Şirin sohbetin var ay güzel,

Babam vasiyeti yâdıma düştü.

Bilinmeyen yerlerde gidip kalmayın,

Gördüğünüz işten pişman olmayın,

Ağzından koku gelen kızı almayın,

Babam vasiyeti yâdıma düştü.

Cihandar'ım, bekliyordur kardeşim,

Ne sevdaya düşmüş belalı başım,

Bani kınar, yarım yoldaşım,

Babamın vasiyeti yâdıma düştü.(Ş.D.262)

Bu ileri görüşlü önceden her şeyi deneyimleyen bir babanın evladına sözü, nasihatidir. Düşmanı önceden sezebilmek ve tehlikelere karşı gard alabilmek için atanın sözüne değer verip hafızasında kaydederek zamanı geldiğinde de bu bilgileri kullanmak önemli husustur.

- Şikâri'nin çocukları Şam'ı fethederler. Cihangir kardeşi Cihandar'a babalarının vasiyetini hatırlatarak Şam'ı ele geçirdiklerinde Keyvan Dilaver'i padişah ve Keyvan Soydager'i ise vezir yapmaları gerekiyordu. ‘‘Cihangir dedi: babamız nasıl söylemişse öyle yapacağız. ‘‘ Cihandar dedi:

Herkes kadem koysun bugün meydana,

Askerler önümde önder yerisin,

İslam bayrağını vursun her yana,

Atamın verdiği ferman yerisin.

Size hakikatten açarım sohbet,

Din yolunda gerek edem hizmet,

Atam eylemiştir bana vasiyet,

Atamın verdiği ferman yerisin.

Cihangir sözün desin erkekçe,

Herkes muhaliftir çıksın meydana,

Şam'ın hükümetin verim Keyvan'a,

Atamın verdiği ferman yerisin. (Ş.D.287)

- Cihangir ve Cihandar kardeşler babalarını kurtarmak için artık Elave Şah'ın meclisinden artık ayrılmaları gerektiğini düşünürler. Bunun üzerine Elave Şah onların kalmasını isteyince Cihangir dedi:

*Sana kurban Elave Şah,
Bize sohbet haramdı,
Yardım etsin kadir Allah,
Bize sohbet haramdı.*

*Kılıncım sozuldu elde,
Savaşçılar sağ ve solda,
Babam gözü kalmış yolda,
Bize sohbet haramdı.*

*Dost düşman vurur minnet,
Namert felek vermez fırsat,
Cihangir'e olmaz kismet,
Bize sohbet haramdı. (Ş.D.293)*

- Cihandar, anası Simizar Hanım'a yıllarca eziyet edip tutsak eden Serefraz Şah'ı tek başına öldürdü. Babası Şikâri neden onu izinsiz öldürdüğünü sorunca Cihandar anasına ve babasına olan saygı ve sevgisini dile getirerek dedi:

*Başına döndüğüm gül yüzlü ata,
Namert gerek sağlam başa varmasın.
Ezelden salmıştır bizi kavgaya,
Öldürdüm ki dert bu canda kalmasın.*

*Seni çok iki gözümden,
Öldürmüşüm, ben dönmem sözümden,*

İcazet almışım burada kendimden,

Dedim öç kıyamete kalmasın.

Cihandar'ı bu konuda kınama,

Dert beni etti deli divane,

Çok zulüm etti anama,

Aldım kısas, kıyamete kalmasın. (Ş.D.343)

- Cihandar, kendini gizleyerek yüzü nikaplı bir şekilde babası Şikâri ile savaşıır. Nikabı düştüğünde babası Şikâri oğluna kendini neden gizlediğini ve neden bu mücadeleyi uzattığını sorar. Cihandar, babasından özür dileyerek bunu sebebinışı sözlerle dile getirdi: *Bunu yaptığım için beni affedin, ancak ne zamandan beri beni kaybetmişsiniz, hiç arayıp sormadınız mı ben nerelerdeyim? Beni hiç merak etmediniz? "* (Ş.D. 366)
- Cihangir, babası Şikâri'yi kurtarabilmek için Serheng-i Şami'nin suyuna gitmesi ve onu oyalaması gerekiyordu. Serheng-i Şami Cihangir'in karısı Goncaleb'i istiyordu. Cihangir bu durumu sevgilisine anlattığında Goncaleb şu sözleri söyledi: *"Cihangir benim namusum sana emanettir, istersen tut istersen itin ağzına at. Sen nasıl bilersen öyle olsun. Benim kayınbabam Şikâri'dir. Ben onun için gerekirse ölüme de giderim. "*

2.2.6.3.3. Kardeş Motifi

S.T.M.İ. ; (P251. P251. BROTHERS)

Halk anlatılarında bahsedilen aile olgusu içerisinde; anne, baba unsurlarının yanında 'kardeş ve 'kardeşlik'' olgusunun da yer aldığı ve büyük bir öneme sahip olduğunu görmekteyiz. Kardeş kelimesi köken itibariyle "karındaş" olup aynı karından doğan iki insan anlamına gelmektedir Ancak, halk arasında kardeş anlayışı; öz kardeş, üvey kardeş, sütkardeş ve kan kardeş olmak üzere dört türlü şekilde karşımıza çıkar ve bu anlayışlar halk anlatılarına da yansiyarak ayrı birer motif oluşturur (Kaplan,2016:3).

Halk hikâyelerinin çoğunda kardeşlik motifi karşımıza çıkar. Bunlar bazen kahramanlara yoldaş olup yarenlik ederken bazen de en büyük düşmanı oluverir. Şikâri destanına baktığımızda da ilk olarak karşımıza kardeşlik motifi çıkar ve destan anlatımı başlamış olur. Sonrasında öz kardeşlerin birbirini kıskanması ve düşmanlığıyla devam eder böylece olaylar birbirinin ardınca gelir. Öz kardeş kavramı neredeyse bütün destanlarda işlenmiştir. Genellikle öz kardeş tipleri, ağabey ve küçük erkek kardeş olarak karşımıza çıkar. Kardeş ya destan kahramanının yanında sıkıntı ve mücadele için onun destekçisi olur ya da kahramanı kıskandığı için onun daha çok sıkıntı çekmesi ve hatta yok olması için uğraşır.

İlk Türk destanlarından başlayarak halk anlatılarında (masal, efsane, fıkra, halk hikâyesi vb.) kardeşler arasındaki anlatılar genellikle rekabete, kıskançlığa dayalı anlatımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle kardeşlerden iyi huylusu, en akıllısı, en güçlü kuvvetlisi, üstün özelliklere sahip olan evin, ocağın, tahtın sahibi en küçük kardeşlerdir. Günümüzde de halen Türk aile yapısında genellikle en kıymetlinin küçük erkek kardeş olduğu görülmektedir. Bu anlayış neredeyse en eski çağlardan beri süregelen bir gelenek olmuştur.

Şikâri destanı örneğinde görüldüğü gibi Şah-ı Dara adlı bir padişahın iki oğlu ve bir kızı vardır. Erçe adındaki büyük oğlu habıs, kötü düşünceli iken, Şikâri adındaki küçük oğlu ise adaletli, vatansever, iyi niyetli birisi olarak karşımıza çıkar. Padişah yaşlandığı için artık tahtını oğullarından birine teslim etmek ister ve bunun için yaşı küçük olmasına rağmen güzel vasıflarından dolayı en çok güven duyduğu oğlu Şikâri'nin tahta geçmesini uygun bulur. Bunun üzerine büyük kardeş küçük kardeşine karşı kıskançlık ve kin duyguları beslemeye başlar, kardeşini götürüp bir kuyuya atar. Bu kardeşlerin arasına giren mesafe neticesinde destanda gerçekleşecek olayların da seyrinin başlangıcı olur. Şikâri, baba ocağından ayrı düşer, yıllarca birtakım ülküler uğruna kardeşi de dâhil olmak üzere düşman güçlerle mücadele eder.

Şikâri destanında kardeş kavramı üzerine dikkat çeken noktalardan birisi de kardeşler arasında yıllarca süren düşmanlığın ardından tekrar barışma eylemlerinin görülmesidir. Şikâri ve Erçe kardeşler, aralarına mesafe dargınlık girse de destan boyunca birbirlerine küs kalmazlar, barışırlar. Öyle ki düşmanlık duygularıyla kardeşini yok etmek isteyen Erçe yıllar sonra abisine kavuşur ve onun en büyük

destekçisi ve yardımcısı olduğu görülür. Destanda kardeşlerin tekrar birleşip anlaşması, aile içindeki kurması sevgi bağının önemli göstergesidir.

Şikâri destanında kardeşlik motiflerinin içerisinde yer alan kardeşler ise; Şikâri'nin oğulları Cihangir, Cihandar ve Cihanbahş'tır.

2.2.6.3.3.1. Kıskanç Kardeş Motifi

S.T.M.İ. ;(P251.5.4. Two brothers as contrasts) Birbirinin zıttı olan iki erkek kardeş)

S.T.M.İ. ;(W181. Jealousy) Kıskançlık

Destanda karşımıza çıkan kardeşlik kavramı içerisinde “kıskanç kardeş” motifi yer alır. Destanlarda kahramanın düşmanlarını her zaman dışarıda aramak gerekmez içeride de düşman sahibi olabilir. İçerideki düşmanlar genellikle kahramanın akrabaları ya da yakınları olarak karşımıza çıkar. Üstelik bu çoğu zaman birinci dereceden yakını öz kardeş olabilir.

- Şah-ı Dârâ, kendinden sonra yerine saltanat sahibi olarak oğulları arasında seçim yaparken şu ifadeleri kullanır: “*Erçe biraz habistir ancak Şikâri milletsever, adaletli ve vatanseverdir. Bunun için benden sonra yerime geçsin.*” Şah-ı Dârâ'nın Şikâri'yi seçmesinin ardından ağabeyi Erçe bu olayı hazmedemez, kardeşini kıskanır ve tahtın sahibinin kendisi olduğunu, kendisine haksızlık yapıldığını düşünür ve türlü hilelerle kardeşini yok etmek ister. Destanda bu durum şu şekilde dile getirilmektedir: “*Babamın büyük oğlu olmama rağmen Şikâri saltanata geçti. Neden benim yerime o saltanata geçti?*” (Ş.D.21)

Erçe kardeşine dedi: ‘*Sana bir saltanat tahtı vereceğim ki o saltanat tahtında İsrâfîl surunu çalana kadar hüküm sürersin. Hiç düşünmedin mi oturduğun saltanat tahtı senin değil? Hiç demedin mi büyük kardeşim var, neden ben onun yerine oturayım?*’ (Ş.D. 23)

Halk anlatılarında kardeş ya kahramana yardımcı olur ya da onun kuyusunu kazmak, onu felakete sürüklemek için uğraşır. Şikâri destanındaki ağabey Erçe de kardeşine destek olmak yerine köstek olmayı ona kötülükler planlamayı tercih eder. Kıskançlık,

insanı kardeşkanını dökmeye kadar götüren kötü bir hastalıktır. Ağabey Erçe bir taht uğruna aynı kanı taşıyan öz kardeşini gözden çıkarmayı hedefler.

Destandaki bu kardeşlik olayı bizi yaratılışın ilk zamanlarına götürerek bir anımsatmalar yapar. İlk insan Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın çocukları olan Kabil ile Habil arasındaki kardeş hasetliğini, yarışını yani nefretin ilk damlasının çıkış yerini hatırlatır. Her metin geçmişten getirdiği kalıtsal vasıflarını geleceğe iletir. Tıpkı Şikâri destanında olduğu gibi içerisinde yaşanan olaylar da bize geçmişten bir ayna tutar.

Kardeşin kardeşi kıskanması olayına baktığımızda Âdem ve Havva'nın oğulları olarak bilinen Kabil ile Habil isimli bu iki kardeşin biri ilk katil diğeri de ilk maktul olarak anılır. Hz. Âdem'in oğulları Habil ile Kabilin hikâyesi, kutsal kitapta insanı etkileyen hikâyelerden biridir. Dini anlatılarda kendine yer bulan bu öykü insanlığın yeryüzündeki varoluşundaki ilk cinayet kurgusunu içerir. Dünyada ilk insanın ölümüdür. Bu olay Kuran-ı Kerim'de Maide suresinde şöyle geçer:

27. ayet; Hem onlara Âdem'in iki oğlunun kıssasının hakkıyla oku! Hani ikisi(de) birer yakınlık (olsun diye birer kurban) takdim ettiler de birinden kabul edildi, diğerinden edilmedi.(Kurbanı kabul olunmayan Kabil diğerine); “Seni muhakkak öldüreceğim!” dedi. Öbürü “Yok!” dedi; “Allah ancak muttakilerden kabul buyurur. **28.ayet;** Yemin ederim ki sen beni öldürmek için bana elini uzatsan da ben seni öldürmek için elimi sana uzatacak değilim. Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. **29.ayet;** Ben isterim ki; sen benim kendi günahımı da yüklenip (Allah huzuruns öyle) varasın da o ateşe layık olasın. Zalimlerin cezası işte budur. Bunun üzerine (Kâbil'in) nefsi, kendine kardeşini öldürmeyi kolay gösterdi; tuttu onu öldürdü. Artık hüsrana düşenerden olmuştu¹⁴ (Yazır,2017: 111).

İnsanlık tarihindeki ilk kardeş cinayeti, bize gösteriyor ki hasetlik, habislik ve bu duygular neticesinde meydana gelen saldırganlığın dışa vurma hali yaşanmıştır.

Her şey Tanrının Âdem ile Havva'yı cennetten kovması ve onların iki çocuk yapmasıyla başlar. İlk doğan çocukları Kabil, çiftçi oluyor. Genç kardeşi ise bir çobandır. İki kardeşle adaklarını sunuyorlar. Kabil kendi

¹⁴ (El-Mâide, 5/27-30)

ekinleriyle tanrıya ulaşmaya çalışıyor, Habil ise, Tanrı adına kendi sürüsünden ilk doğan kuzuyu kurban ediyor. Tanrı Habil'in adağını kabul ediyor. Görünür bir sebebi olmadan Kabil'in adağını reddediyor Kabil daha başarılı olan kardeşini kıskanıyor. Bunun üzerine Kabil 6 kardeşine kızıyor ve saldırıyor, sonra öldürüyor (Karşlı, 2013: 80-83).

Şikâri destanında da aynı duyguların yaşanması sonucu kardeşin içindekileri dışa vuruşu gerçekleşir ve yaşanacak olayların başlangıcı olur. Destanlar içerisindeki olaylar çoğu zaman bizi geçmişe götürür ve hatırlatmalar yapar, yaşanan olaylardan ders çıkarmak ve yol göstermek için tarihten izler taşıyarak bizlere ışık tutar. Şikâri destanı içeriğinde taht kavgaları, kıskançlıklar, mücadeleler, savaşlar vb. geçmişten izler taşıyan birçok halk kültürünü bulundurması itibariyle zenginliklerle dolu tam bir kültürel mirastır.

Şikâri destanındaki kıskanç kardeş motifinin bize çağrıştırdıkları Balkaya'nın özetleyici ifadeleri tam yerinde olacaktır.

Anlatı türleri işte bu kültürel ve sosyal kodları bir sonraki nesle özellikle de daha küçük yaşlardan itibaren aktaran en önemli araçlardan biridir. Birey etrafında olup bitenleri anlamlandırmada dinlediği ve dinlerken içselleştirdiği/içselleştirmek zorunda olduğu bu anlatıları kullanır. Bu bireyin topluma aidiyeti ile ilgili önemli bir aşamadır. Zira aidiyet bireyin topluma dair kabul ve ötelemelerini bilmesi ve pratiklerinde bunları doğru ve yerinde kullanması ile mümkündür. Bununla birlikte bu olgu anlatılara farklı bir misyon yüklediğinden halk anlatıları bir tür iletişim aracı hüviyeti kazanırlar. (Balkaya, 2014: 53-64).

2.2.6.3.3.2. İhanet Eden Kardeş Motifi

S.T.M.İ. ;(K2211.0.1. Treacherous elder brother(s)) Hain büyük erkek kardeş

Destanın daha önceki bölümlerinde Erçe'nin kıskançlığından bahsetmiştik. Erçe'nin beslediği kıskançlık duygusu artmış ve ihanete dönüşmüştür. Daha sonra Erçe'nin kardeşini kuyuya atıp orada bırakması kardeşlik kavramlarından “ihanet eden kardeş” kavramıyla açıklanabilir. İhanet eden kardeşler genellikle bir kıskançlık sonucu bu ihaneti gerçekleştirirler. Halk kültüründen doğan destanların geneline baktığımızda ihanet, kıskançlığın bir sonraki evresi olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Erçe kafasında plan yapar ve kardeşi Şikâri ile babalarından izin alıp ava gittiler. Av sırasında çok susayan Erçe bir kuyuya inip su içti. Erçe'den sonra kardeşi Şikâri kuyuya indi Erçe, kardeşini kuyuya atıp kuyunun da üzerini bir taşla kapatır (Ş.D. 21-24).

2.2.6.3.3.3. Yalancı, Kurnaz Kardeş Motifi

S.T.M.İ. ;(K1700. Deception through bluffing) Yalan Söyleyerek Aldatma

S.T.M.İ. ;(K1715.8. Bluff: hero to brother ...) Kahraman kardeşin yalanı

Destandaki bir diğer kardeşlik kavramı “yalancı kardeş” kavramıdır. Destanda, kardeşini kuyuya atan Erçe daha sonra Şikâri'nin pehlivanlarının yanına gider.

- Pehlivanlar, beyleri Şikâri'yi göremeyince Erçe'ye ne olduğunu sordular. Erçe, yalandan oturup hemen dizini dövmeye başladı ve Şikâri'nin bir aslan tarafından yendiğini söyledi. Daha sonra pehlivanlarla beraber şehre döndü. Babasına ve kız kardeşine de yine aynı şekilde Şikâri'nin aslanlar tarafından öldürüldüğü yalanını söyledi.(Ş.D.24-27). Erçe'nin hem Şikâri'nin pehlivanlarına hem de ailesine karşı yalan söylemesi, kardeşlik kavramlarından “yalancı kardeş” kavramına örnek teşkil eder. Destanda sırasıyla kıskanç kardeş, ihanet eden kardeş ve yalancı kardeş motifleri birbiri ardına sıralanmaktadır. Destanda Erçe önce kardeşini kıskanıp ona ihanet eder. İhanetini açıklamaya cesareti yetmez ve kardeşini seven bütün herkese de yalan söyler.

Şikâri Destanında hikâyenin ilk kısımlarında karşımıza çıkan bu olay kahramanın da kaderini belirleyici motiflerdendir.

- Ağabey Erçe Şikâri'yi bir kuyuya varalım susadım diyerek kandırıp ikna eder ve o kuyunun başında kardeşine türlü oyunlar oynar. Öncelikle Erçe kuyuya inip su içer ve sonrasında Şikâri onu kuyudan çekip çıkarır. Şikâri susamadığını söyleyerek su içmek istemese de Erçe türlü hilekâr sözlerle kardeşini kandırır ve kuyuya inmesini sağlar. Erçe dedi: *“Kardeşim bir bilsen bu kuyunun ne kadar tatlı bir suyu var. Çok isterdim ki sende kuyunun dibindeki tatlı sudan içesin.”* (Motif,23). Erçe aslında o tatlı suyu kardeşine

acı etmenin derdindedir. Şikâri kuyuya indiğinde abi Erçe Şikâriyi yukarı çekmez ve onu o kuyuda yalnız başına ölüme terk eder.

2.2.6.3.3.4. Kız (İyi) Kardeş Motifi

S.T.M.İ. ;(P252. P252. Sisters)

Halk anlatılarında genellikle karşımıza kötü niyetli kıskanç kardeş motifi çıksa da bazen kardeşi için endişelenen ‘iyi niyetli kardeş’ motifi de karşımıza çıkar. Şikâri destanında da kahramanın kız kardeşi Sünbüle Hanım dikkat çeker.

- Şikâri’nin bir de Sünbüle Hanım adında kız kardeşi vardı. Sünbüle Hanım Şikâri’yi çok seven ve onun için endişelenen kardeşidir. Sünbüle Hanım, kardeşi Şikâri’yi yetmiş yıldan beri görmemişti. Şikâri’ye olan hasretini şu sözlerle dile getirmişti:

Sünbül’üm gözüm intizardı,

Bu gönlümü alan keder tozudur.

Nice söylesem? Adı aslan Şikâri’dir

Giydiğim o civanın karasıdır. (Ş.D.360)

Sünbüle Hanım, Şikâri’nin Erçeyi’de tutsak etmesiyle iki kardeşini de kaybettiğini düşünerek karalar bağlayıp yas tutar. Şikâri, yetmiş yıldan sonra kardeşi Sünbüle Hanım’ın karşısına çıkıp kendini tanıtır ve Erçeyi tutsak etme nedenini anlattı. Sünbüle Hanım, kardeşini görünce çok sevindi öpüşüp koklaştılar, hasret giderdiler. (Ş.D. 361)

2.2.6.3.3.5. Üç Erkek Kardeş Motifi

S.T.M.İ. ; (P251.6.1. Three brothers)

Şikâri destanında asıl kahraman olan Şikâri’nin üç erkek evladı olur. Bu üç erkek evlat Cihangir, Cihandar ve Cihanbahş’tır. Bu kardeşler yıllarca babalarından ve birbirlerinden habersiz büyümüşlerdir. Yaşları akıl kemale erdiğinde gerçekleri öğrenmiş, babaları ve kardeşlerinin peşine düşmüşlerdir. Bu üç erkek kardeş de tıpkı babaları gibi vatansever, dindar ve savaşçı yiğit kahramanlardır. Gittikleri yerlerde

birçok düşmanla savaşmış, mücadeleler etmiş ve İslamiyet'i yaymak uğruna her türlü zorluğa kanat germişlerdir. Tipler bölümünde hepsi hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

2.2.6.3.3.6. Sonradan Oluşan Kardeşlik (Dostluk) Motifi

S.T.M.İ. ;(P310. P310. Friendship) Arkadaşlık (dostluk)

S.T.M.İ. ;(P315. P315. Friends offer to die for each other) Arkadaşlar birbirleri için ölümü göze alırlar.

S.T.M.İ. ; (P320. P320. Hospitality) Misafirverlik

Destanlarda kahramanların sonradan tanışıp bir kardeş kadar dost olduğu arkadaşları vardır. Kahraman bu dostlarını kendisine ömürlük kardeş ilan eder. Kardeşiyle birlikte akınlara, cenklere katılır, engelleri aşar.

Şikâri destanında özellikle kahramana en yakın olan Muhtar karakteri oldukça dikkat çeker. Muhtar, Şikâri'nin oğlu Cihangir ile tanıştıktan sonra onun yanından hiç yanında ayrılmaz, vefasını eksik etmez dosttan öte kardeş olurlar. Vefalı, sadık olan bu kardeşler her daim birbirlerinin iyiliklerini düşünürler.

Muhtar ile Cihangir'in dostlukları o kadar kıymetlidir ki vezire giderek kardeşlik duasını okuttururlar, kardeşliklerini sağlam temellere dayandırır. Bu dostluklarını, kıyamete kadar götürebilmek için bir nevi kardeşlik anlaşması yapar ilan ederler.

- Muhtar evinde misafir ettiği Cihangir'le kardeş olmak için Müslüman vezirin huzuruna vardı Muhtar dedi: *“Benim size bir arzım olacaktı, evimde bir misafirim var, onunla dünya ahiret kardeşi olmak istiyorum, bize gelip bizim kardeşlik duamızı okur musun?”* Bunun üzerine Muhtarla birlikte eve giderek kardeşlik duasını okuyarak dünya ahiret kardeşi oldular. Vezir dedi: *“Siz bundan sonra kardeş oldunuz, ancak kardeş olduktan sonra da arkadaşlığınıza devam edin, çünkü arkadaşlık kardeşlikten öncedir.”* (Ş.D. 154).

Destanda kardeşliğin önemini vurgulamak amacıyla şu sözler yer alır;

- *“Hz. Mevla'ya (Ali'ye) sormuşlar: [İnsana] Kardeşten artık bir şey var mı? Evet, hakiki arkadaşlık kardeşlikten yeğdir.”* demiştir.(Ş.D.154)

Cihangir ile Muhtar kardeşler başlarına gelen tehlikelerden dolayı endişe duyar, birbirleri için üzürlüler.

- Cihangir, Gülbar Vilayetindeki Ekvan Dev'i öldürünce şah onu saraya davet etti. Cihangir dedi: *"Benim Muhtar adında bir dostum var onun evinde kalıyorum. Ondan izin alıp öyle saraya gelirim."* Cihangir Muhtar'dan izin almak için yola koyuldu. Cihangir Muhtar'ın evine varınca devi öldürdüğü haberini verdi.. Muhtar ile Cihangir sarılıp öpüşüp koklaştılar. Muhtar Cihangir'e dedi: *"Kardeş meydana gittiğinde beni çok korkuttun."* Cihangir dedi: Dadaş¹⁵, biz kardeşiz sen büyük kardeş, ben küçük kardeşim, seni korkutmak istemezdim. (Ş.D.159- 160)

- Cihangir ile Muhtar saraya vardığında Şah- ı Şuca Cihangir'e sordu: *"Oğlum siz Muhtar ile ana bir ata bir kardeş misiniz yoksa arkadaş mısınız?"* Cihangir cevap verdi: *"Efendim biz Muhtar ile dünya ahiret kardeşiyiz. Ancak birbirimize kardeşten daha yakınız. "* Şah-ı Şüca dedi: *"Oğlum madem böyledir, ben Muhtar'a hazinenin anahtarını vereceğim. Hazinenin tüm işlerinden o sorumlu olsun. Seni de bu ülkeye veliaht edeceğim."* (Ş.D.161)

- Cihangir babası Şikâri'yi kurtarmak için Şam kentine gideceği vakit Muhtarda onunla birlikte gitmek ister. Muhtar dedi: *"Ben seninle dünya ahiret kardeşi oldum sensiz buralarda yaşayamam."* Muhtar eşi ve çocuklarını Şah-ı Şücaya emanet edip Cihangire yol arkadaşı olur. (Ş.D.169- 170)

Kahraman kan bağı bulunmayan ama yürekte olan kardeşi dostu için kendi canından vazgeçecek kadar çok sever. Bu dostluk ebedi dostluktur, çok kıymetlidir.

- Cihangirle Muhtar yolda giderken karşılarına yırtıcı hayvanlar çıkar. Bir kaplanın pençeleri Muhtar'ın karnını yırtmıştı. Bunu gören Cihangir kardeşi

¹⁵ Dadaş: Kardeş.

için çok üzüldü. Hançerini çekip dedi: ‘‘Sen ölürsen ben de kendimi öldürürüm.’’ (Ş.D.171)

Cihangir, Muhtarın başucunda oturup gözyaşını dökerek şu sözleri dile getirdi:

*Elvan elvan kan dökülür senden,
Sen öleceğine kardeş ben öleydim.
Kimse yoktur haber bile halından,
Sen ölünce kardeş ben öleydim
....
Anan yoktur kese başın üstünü,
Bacın yoktur vere sana destini,
Ağlar koyma ben yazık dostunu,
Sen öleceğine ben öleydim
...*

*Cihangir’i gel etme çaresiz,
Tabip yoktur ilaç koya yaraya,
İkimizi koysunlar bir mezara,
Sen öleceğine kardeş ben öleydim. ... (Ş.D.171-172)*

Hekim geldiğinde Cihangir büyük bir üzüntü içinde ona dedi: ‘‘Ne kadar para istersen vereyim, yeter ki Muhtar’ı iyileştir.’’ (Ş.D.172)

- Cihangir, babasını kurtarmak için gittiği Serheng-i Şami’nin sarayındaki askerler tarafından yaralanmış sonrasında atı Kürre ile birlikte oradan kaçmıştı. Muhtar hemen Cihangir’i alıp onu iyileştirmesi için hekimin evine götürdü. Muhtar Cihangir’in başını dizlerinin üstüne koyup iyileşmesini bekledi. (Ş.D.185)

Destanda dikkat çeken diğerk bir kardeşlik motifi de Şikâri ile sonradan birbirlerini bulan amcaoğlu Şirzad-ı Tigzen arasındaki dostluklarıdır. Bu iki dost birbirlerine olan vefası ve sevgisiyle her türlü zorluğu birlikte aşarlar.

- Serheng-i Şami ile olan savaşta Şikâri'nin amcaoğlu Şirzad-i Tigzen Şikâri'nin yerine savaşa kendisinin katılacağını söyledi. Dostu Şikâri'yi çok seven ve ona zarar gelmesini istemeyen Şirzad-ı Tigzen, savaş davullarının kendisi için vurulmasını istese de Şikâri bunu kabul etmedi. Şirzad-ı Tigzen bu duruma üzüldünce sazı eline alıp Şikâri'ye dostluğunu ifade eden şu sözleri dile getirdi:

*Başına dolanayım senin han emmi,
Ver davulu dövsünler benim adıma.
Allah vermesin sana keder ile derdi,
Ver davulu dövsünler benim adıma.*

*Tabip isterim merhem sala yaraya,
Şahlar şahı kendin gel yardıma,
Sığınmışım ben de bugün Allah'a,
Ver davulu dövsünler benim adıma.*

*Atadan babadan gerek at oynatayım,
Sana can ciğerim, yara değil,
Tigzen derler bana, Şirzad'ım,
Ver davulu dövsünler benim adıma. (Ş.D. 204 -205)*

- Şah-ı Dara Vilayetinin tahtını ele geçirmek isteyen Cihandar yüzüne nikap takarak babası Şikâri ile savaşa girecektir. Savaş davulları Şikâri için çaldığında, Şikâri'nin dostları Şirzad-ı Tigzen ile Ferzane Vezir onun için endişelendiler ve onun yerine kendileri savaşa girmek istediler. (Ş.D.364)

İlk başta kötü kardeş rolünde olup sonradan iyi dönüşüm sağlayan kardeş motifini de anlatmak da fayda var.

- Destanda, Erçe ağabeyi Şikâri için yıllarca kötü duygular beslediğini görmekteyiz. Yıllar sonra Şikâri kardeşi Erçe'nin karşısına çıkıp intikam almak isteyince Erçe'nin aklı başına gelir. Böylece kardeş Erçe "iyi kardeş" kavramıyla destanda artık ağabeyinin biricik dostu ve yardımcısı olarak karşımıza çıkar. Ağabeyi Şikâri ile birlikte savaşlara katılıp onun yoldaşı oldu. Bu olay bize kıskanç, ihanet eden, yalancı kardeş motiflerinde de işlemiş olduğumuz Hz. Yusuf kıssasının anırtmasını tekrar karşımıza çıkararak devamlılığını sağlar. Hz. Yusuf olayında da Yusuf'u kuyuya atıp onun kötülüğünü düşünen kardeşleri yıllar sonra Yusuf'u bulduklarında pişmanlıklarını getirirler. Kardeşleri, Yusuf'un önünde secde ederek af dilerler ve Yusuf'un şehrine yerleşirler.

Destanda ideal kahramanların sonradan tanışmış olduğu yardımcı kadın kahramanlarla da dost olduğu görülür. Kahramanlar bu kadınlara öyle güvenir ki kendilerine bacı ederler. Kadın kardeşler kahramanların her zor durumuna koşmaya çalışır, onlar için endişe duyup üzülürler.

- Cihandar kendisini tılsımdan kurtaran Vasvas Cadı'nın kızı Reyhane ile kardeş oldu Cihandar dedi: "*Eğer Müslüman olursan seninle bacı kardeş oluruz.*" Parmaklarını böyle birbirine verip, bacı kardeş oldular. Kucaklaşıp öpüştiler.(Ş.D. 264)
- Şikâri, kendisine tılsımlarda yardım eden Senuber'le kardeş oldu. Şkari, Ugar kardeşlerle mücadele edeceği sırada kardeşi Senuber'den yardım ister ve onu sevip, güvendiğini şu sözlerle dile getirdi:

*Sana kurban olum bacı Senuber,
Almas gitmiş benim halim dolandı.
Yeri, gök hükmündedir tamamen,
Müselman'a yardım Şah-ı Merdan'dı.*

*Süsen, sümbül, taze benevşe bitişir,
Sabah zamanında gül üstüne çığ düşer,
Şahruh intizardı, yardım yetişe,
Senuber de bu yerde kahramandır.*

*Şikâri'yim kesin böyle söylerim,
Bu canımı dosta kurban ederim,
Bacım gider ya da kendim giderim,
Şirin canım Müslümana kurbandı. (Ş.D. 372- 373)*

Senuber kendisine dost kardeş edindiği Şikâri'nin devlerle savaşına gözünü kırpmadan yardım eder, bu esnada Senuber'in oğlu Almas tılsıma tutulur. Şikâri'nin Almas için üzümlünce dostu Senuber kardeşini teskin etmek için dedi: "Canın sağ olsun, önemli değil. Benim oğlum sana feda olsun." Daha sonra Şikâri'ye olan sevgisini her daim onun hizmetinde ve yanında olacağını şu sözlerle dile getirdi:

*Al elimden bu şarabı çek başa,
Oğlum gitmiş, hizmetinde varım ben.*

Konuş, gül, danış yüreğini hoş tut,

Ölmemişim hizmetinde sağım ben.

...

Savaş meydanında ben bir aslanım,

Feryat çekim, bu meydanda dolanım,

Oğlum ile kendim sana kurbanım,

Gece gündüz hizmetinde varım ben.

...

Başına koyarım gevherden tacı,

Gel şirin ağzını etme acı,

Sen bana kardeşsin, ben sana bacı,

Senuber'im hizmetinde varım ben. (Ş.D.374)

2.2.6.4. Kutlama, Şölen, Misafir Ağrlama Motifi

S.T.M.İ. ;(P320. P320. Hospitality) Misafirverlik

S.T.M.İ. ;(P600. Customs) Adetler, gelenekler

S.T.M.İ. ;(P634. P634 Feasts) Ziyafetler

Türk toplumunun en karakteristik özelliklerinden biri de eğlenmeyi, neşelenmeyi bilen bir millet olmasıdır. Bütün sosyal alanlarda yeri olan Türk töresinin vazgeçilmez unsurlarından birisi de insanların mutluluklarını dile getiren kutlama merasimleridir. Türkler asırlar boyunca sevincini de üzüntüsünü de sonuna kadar yaşamış ve hissettirmiştir. Türkler hayatları boyunca zorlu mücadelelerle baş etmiş, sonunda kazandıkları zaferler veyahut da diledikleri şeylerin başarıya ulaşması sonucunda kutlamalar, törenler düzenlenmiştir.

Şikâri Destanında kahramanlar, gerçekleştirmek istedikleri ülkü uğruna sürekli olarak mücadeleler vermiştir. Mücadeleler sonunda, başarılı geçen seferler, ulaşılacak istenilen dilekler ve galibiyetler için kutlamalar düzenlenmiştir. Tutsaklıktan, tılsımdan kurtulan sağ salim yurtlarına dönmeyi başaran bahadırlar için de kutlamalar

yapılmıştır. Yine zorlu ve azılı düşmanlar yenildiğinde onlardan kurtulduklarında da kutlamalar yapılmıştır. Destanda başka bir ülkenin padişahları, şahları tarafından beldesine gelen kahramanlara misafirperverliklerini sonuna kadar göstermek için yine şenlik meclisleri kurdurmuş, kutlamalar düzenlenmiştir. Asırlar boyunca Türk milletinin en önemli gelenek göreneklerden birisi olan misafirperverlik mefhumu da destana yansımıştır. Gelen misafiri iyi bir şekilde karşılamak, misafirin rahat etmesini sağlamak şahın cömertliğinin en büyük göstergelerinden birisidir. Destanda kahramanların mutluluklarını paylaşmak, duyurmak adına hazırlıklar yapılmış, kurbanlar kesilmiş, yemekler dağıtılmış, çalgı aletleriyle müzikler yapılmıştır.

Şikâri destanında,

- Serheng-i Şami, Hunhari Şami'nin şerefine kurbanlar kesilip kutlamalar düzenledi. (Ş.D.97)
- Cihangir, kendisine yardımcı olan evinde kaldığı Muhtar ile vezirin huzurunda kardeşlik duası okutturarak kardeş oldu. Vezir gittikten sonra şarap kadehleri ortaya koyuldu, kebaplar getirildi. Kardeşlik töreni kutlaması yapıldı. Kardeşlik töreni kutlaması yapıldı. (Ş.D.154)
- Serheng-i Şami sarayına misafir olarak davet ettiği Şikâri ve Menzer Şah-ı Yemeni'ye eğlence düzenleyip kurbanlar kesti. (Ş.D.115)
- Gülbar Vilayetinde yaşayanlar Ekvân Dev'den kurtuldukları için seviniyorlardı. Her tarafta çalınan sazlarla kutlamalar yapıldı. (Ş.D.166)
- Goncaleb ve haremdekiler Cihangir'in Şikâri'nin oğlu olduğunu öğrendiklerinde haremlige gidip kutlama yaptılar. (Ş.D.168)
- Elave Şah, Şikâri ve Firuz Ayyar'ı evinde ağırladı. İçki sofrası kurdurup içki meclisi kurdu, şaraplar getirildi. Elave Şah onların şerefine törenler düzenleyip kutlamalar yaptırdı. (Ş.D.239)
- Tutsaklıktan kurtulan Zerdan için babası Serefrâz Şah, sevinç davulları çaldırıp kutlamalar yaptırdı. (Ş.D.248)

- Cihandar, askerleriyle birlikte İskender-i Rast'ın makamına gittiler. İskender-i Rast onları güzel karşılayarak onlar için kutlamalar yaptırdı. (Ş.D.284)
- Serefraz Şah'ın sarayında tahtının altında tutsak ettiği kızları kurtaran Cihangir, büyük kutlamalar yapılmasını emretti. (Ş.D.301)
- Cihanbahş'ın yıllar sonra hiç görmediği babası Şikâri ile kavuşması ile birlikte kurbanlıklar kesilip kutlamalar yapılmaya başlandı. (Ş.D.313)
- Senuber Cadı ile Şikâri barışınca kurbanlar kesilip, kutlamalar başladı. (Ş.D.320)
- Cihangir, yıllardır büyüye tutulmuş vaziyette hasta yatan Hemle Cadı'yı iyileştirir. Hemle Cadı, iyileşip uyandığında kendisini tedavi eden Cihangir için kutlamalar yaptırdı. (Ş.D.330)
- Şikâri'nin Mina tılsımından kurtulmasıyla birlikte Bargâh-ı Süleymani'de büyük kutlamalar yapıldı. (Ş.D.332)
- Cihandar, Sindirus'u öldürdüğünde her taraftan alkış sesleri yükseldi. Her taraftan kutlamalar başlatılıp şenliklerle meclisler kuruldu. (Ş.D.349)
- Simizar Hanım, Serefraz Şah'ın tılsımından kurtulunca her yerde kutlamalar başladı. (Ş.D.352)
- Keys-i Remmah-ı Arap ve askerler hapisten çıkarılınca kutlamalar yapıldı. (Ş.D.366)

2.2.6.5. Çalgı, Müzik Aletleri Motifi

S.T.M.İ. ; (P428.Musician) Müzisyenler

Müzik eski zamanlardan beri bir nevi toplumsal ihtiyaçları çözmek için kullanılan bir araç olarak görülmektedir. Türk kültüründe çok önemli bir yere sahip olan müzik, toylarda, kutlamalarda, festivaller ve şenliklerde icra edilmiştir. Müzik, kutlamaların, eğlencelerin, olmazsa olmazı ruha iyi gelen, hareketlendiren, doğal yaşantının vazgeçilmez bir olgusudur.

Çok eski dönemlerden bu yana müzik kültürü mistik öğelerle birlikte destansı şarkı şeklinde gelişen kültürleri de önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Atalarımız müziği; dini törenlerde, eğlencelerde, savaşlarda, doğum ve ad verme törenlerinde, düğünlerde, aşk maceralarında duygularını ifade etmek için kullanmıştır. Türk halklarının hayatı için çok önem arz eden müzik, aynı zamanda halkı uyaran savaşın başladığını bildiren, savaşta orduya millî duygu ruhunu yükselten unsurdur. Sözlü şiir geleneği, bir milletin, estetik anlayışı ve kültürünün yansıması olan müzikle ve müzik aletleri ile var olmuştur. Eski Türk çalgı aletlerinin insanlar üzerinde iyileştiren, huzur veren, birleştiren, dinlendiren ve güç katan etkileri vardır. Her milletin kendine mahsus, millî kimliğin bir göstergesi olan çeşitli sazları vardır ki mitlerinde, efsanelerinde de yer alır. Şikâri destanında duyguların yansıması olan müzik çalgı aletleri farklı ve çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. Destanda üflemeli, vurmali, telli gibi birçok çalgı aleti kullanılmıştır.

Şikâri destanında müzik aletleri;

- Şikâri ve Simizar Hanım eğleniyorlardı. Def, tambura, ney ses her tarafı bürümüştü. Saz, avaz, işve ve naz. Gecenin bir zamanı böyle geçti. (Ş.D.60)
- Serheng-i Şami ve Menzer Şah-ı Yemeni'nin ordusu kıyasıya savaşırken ara vermek için geri dönüş davulu çalındı. (Ş.D.80)
- Akşam geri dönüş davulu vuruldu. Serheng-i Şami yine Şikâri'den zaman istedi. (Ş.D.96)

- Serheng-i Şami sarayına davet ettiği Şikâri için eğlence düzenledi. Eğlencede her tarafı tef, tambura, ney sesleri bürüdü. (Ş.D. 115)
- Gülbar Vilayetinde yaşayanlar Ekvan Dev'den kurtuldukları için seviniyorlardı. Her taraftan duyulan müzik sesleriyle kutlamalar yaptılar. (Ş.D.166)
- Goncaleb ve haremdekiler Cihangir'in Şikâri'nin oğlu olduğunu öğrendiklerinde haremlige gidip kutlamalar yaptılar. Müzik sesi her tarafa yayıldı. Def, tambura, ney sesleri her yerden duyuldu. (Ş.D.168)
- Reyhane, Serheng-i Şami'nin sarayından kaçıp kendisine sığınan Şikârinin akrabaları olan kızlara yardım etmiş onları Meşeyi Mahlike'de misafir etmiştir. Reyhane Peri kızların haline üzülünce dedi: *“Def, tambura, neyler çalınsın. Sesler her taraftan göğe yükselsin.”* (Ş.D.218)
- Şikâri ve Firuz Ayyar, Humayun Şah'ın kızı Kemerruh'un bağında kalırken bağın içerisinden ney, tambura sesleri geliyordu. (Ş.D.233)
- “Firuz Ayyar'ın yed parçalı bir neyi vardı. Bentlerini açıp torbaya doldururdu. Çaldığı zamanda parçaları birbirine bağlardı. “ Firuz Ayyar ne çalmayı atalarından dedelerinden öğrenmiş ona miras kalmıştı. Firuz Ayyar, neyini alarak Humayun Şah'ın kızı Kemerruh'un bağına yakın bir yerdeki havuzun kenarına gidip Humayun makamında neyini üflemeye başladı. (Ş.D.233)
- Cihandar savaş meydanından dönerken savaştığı nikaplının ceylan şekline dönüştüğünü görünce takip etti. O Ceylan bir bağa girdi. Bağdan kulağına def, tambura, ney sesleriyle dolu bir sürü müzik sesi geliyordu. Bu bağda kızlar müzik ziyafeti yapıyordu. (Ş.D.260)
- Şikâri'nin Mina tılsımından kurtulmasıyla birlikte Bargâh-ı Süleymani'de büyük kutlamalar yapıldı. Her tarafta def, tambura sesleri yükseldi. Çalgıcılar çaldı, rakkaslar oynadı. (Ş.D.332)

2.2.6.5. Mektup Motifi

S.T.M.İ. ;(J150. Other means of acquiring wisdom (knowledge) Bilgi elde etmenin diğer yolları

Halk anlatıları içerisinde de görülen mektup motifi, haberleşmeyi sağlayan bir yazı türüdür. Eski insanların yaşantılarından izler bulunan destanlarda o devrin şartları gereği iletişim ve haberleşme olanakları zayıftı. Mektup motifi, Şikâri destanında kullanılan en iyi iletişim haberleşme aracıdır. Destanda yer alan mektuplar kimi zaman uzakta bulunan kişilere dilek ve arzularını bildiren duygu ve düşünceleri iletme için yazılır. Kimi zamanda bir haberi vermek, haberi almak, bir şey sormak, istemek, bir duyguyu ya da düşünceyi paylaşmak, bir konuyu tartışmak gibi amaçlarla yazılır.

Şikâri destanında, birbirinden uzak ülkelerin padişahlarının bir durumu belirtmek, haber vermek, yardım istemek için yazdıkları sosyolojik, siyasi içerikli mektuplar da bulunur. Âşıkların âşıklık hallerini sevgilisine veyahut da yakınlarına bildirmek için yazdıkları mektuplar da görülür.

Şikâri destanında;

- Cihangir kendisinin yanına sığınan Sabit'in durumunu anlatmak için Zühhak Padişah'a mektup yazıp gönderdi. (Ş.D.145)
- Cihangir Ekvan Dev'i öldürünce Goncaleb'in aşkı başına vurur. Bunun üzerine Goncaleb, babası Şah-ı Şüca'nın '*Ekvan Dev'i kim öldürürse kızımı ona vereceğim*' diye verdiği bu sözü hatırlatmak için babasına mektup gönderdi (Ş.D.161)
- Goncaleb, sevgilisi Cihangir'in babasını kurtarmak için Şam kentine gideceğine öğrenince onunla birlikte beraber gitmek için babasına mektup yazdı: '*Duyduğuma göre Cihangir babası Şikâri'yi kurtarmak için gitmek istiyor. Eğer izin verirsen ben de onunla gitmek istiyorum.*' Bu mektubu alan babası Şah-ı Şüca, Cihangir'e fikrini sorar. Cihangir, bizzat mektuba olumlu yanıtlarla cevap yazdı. (Ş.D.169)

- Serhengi Şami yedi ülkeye mektup yazarak Şikâri ile Şirzad-ı Tigzen'in hapisten kaçtığını bildirdi. Mektupta onları yakalamak için asker yardımı göndermelerini istedi. (Ş.D.188-189)
- Şikâri Serheng-i Şami ile savaşa girmeden önce Şami'nin savaşımdan kendi eliyle namusu Simizar Hanım ve cariyeleri vermesi mektup yolladı.(Ş.D.196) Serheng-i Şami, Şikârinin mektubuna karşı red cevabı yazarak mektubu yolladı. (Ş.D.197)
- Şikâri, Serheng-i Şami'ye Serheng Abad kentini ele geçirdiğini haber veren bir mektup yolladı. (Ş.D.200)
- Cihangir babası Şikâriyi tanımayınca savaş meydanından çadırına dönünce Şikâri'ye davet mektubu yolladı. Şikâride Cihangir'in davetine karşılık veren bir mektup yolladı. (Ş.D. 210)
- Serheng-i Şami, Şikâri'ye savaş on gün izin isteyen bir mektup yolladı. 212
- Serheng-i Şami, Firengistanda Müsrük ve Müzrubu kendisine savaşa yardıma gelmeleri için davet mektubu yolladı. (Ş.D.212)
- Serheng-i Şami, Rum diyarındaki Erçe'ye Şikâri ile olan savaşında kendisine yardıma gelmesi için mektup yolladı. (Ş.D.213)
- Şikâri, tutsak edilen karısı ve diğer kızlar için Serheng-i Şami ile savaşırken Serheng-i Şami, Şikâri'ye şöyle bir mektup yazdı: *“Senin benimle işin kalmadı, Simizar ve kızlar Meşeyi Mahlikede Heyhat tılsımına, düşmüşler. Erkeksen kendin git onları oradan kurtar. ”* (Ş.D.218)
- Simizar Hanım, Serefraz Şah'ın elinden gelip kendisini kurtarması için sevgilisi Şikâri'ye mektup yazıp yolladı:

Sana kurban olayım ey aslan Şikâri,

Nişanlın düşüp düşman eline,

İstiyorlar incitsinler Simizar'ı,

Simizar'ın düşüp düşman eline,

Düşman istiyor gire benim kastime,

El vermem namahremine eline,

Ecel gömleğin giyip üstüne,

Simizar'ın düşüp düşman eline,

Simizar yolunu gözler ölene dek,

Ölüm yeğdir yardan ayrı olana dek,

Cihangir'i getir kendi yanında,

Simizar'ın düşmüş düşman eline. (Ş.D.222)

- Elave Şah o kadar mücadele sonucu son bir kez kardeşi Serefraz Şah'a kızı Reyhane Peri'yi oğluna vermesi için mektup yazdı: ‘*Oğlum Zerdan senden çekiniyor, amcamın yüzüne bakamaz oldum diyor, Reyhane Peri'yi oğlum Zerdan'a ver.*’ Serefraz da kardeşi Elave Şah'a cevaben mektup yazıp yolladı. (Ş.D.243)
- Serheng-i Şami'nin karısı Nazik Endam, savaşta yenik düşen Müsruk'un kötü düşünceleri ve planları olduğunu anlayınca bu durumu haber vermek için Cihangir'e mektup gönderdi:

Yazarım, haberdar sen ol halimden,

Gel beni al bu namerdin elinden,

Söylerim kelimeyi olurum Müslüman,

Gel beni al bu kâfirin elinden,

Bilirim ki kendi dininden doğrusun,

Anandan ayrılıp yürekten yaralısın,

Şikâri'nin bir vefalı oğlusun,

Gel beni al bu namerdin elinden.

Nazik Endam el götürmüş duaya,

Felek beni acep saldı belaya,

Cihangir, sözümü koy sen icraya,

Gel beni al bu namerdin elinden. (Ş.D.256-257)

- Olağanüstü özelliklere sahip Ergevan Şah, Serheng-i Şami'nin öldüğünü ve kendi pehlivanları olan Müzruk ile Müsruk'un da Şikâri'nin tarafına geçip Müslüman olduklarını öğrendi. Bunun üzerine Ergevan Şah, Cihangir ve Cihandar'a mektup yolladı. Mektupta Müsruk ile Müzruk'un ona geri verilmesini istedi. (Ş.D.258)
- Cihangir Serendib Deryasından geçebilmek ve kaptanların iznini alabilmek için Humayun Şah'a mektup yazdı. (Ş.D.288)
- Elave Şah, Serefraz Şah'a kızını oğluna vermesi ve savaş çıkmaması için mektup gönderdi: ' 'Kardeşimsin, senin hatırın var, kızın Reyhane'yi oğlum Zerdan ile evlenmesine razı ol. Bundan fazla kan akmasın. ' ' (Ş.D.293-294)
- Şikâri, Heyhat Tılsımından çıktıktan sonra Reyhane Peri sevgilisinin hasretine dayanamaz ve babası Serefraz Şah ile ona iki mektup yolladı. (Ş.D.311)

- Senuber, Şikâri'ye Demdeme Cadı'nın tılsımına düştüğünü haber eden bir mektup yazıp yolladı. (§.D.336)
- Sindirus kendisini tutsak eden Şikâri'ye artık zindandan çıkarması için mektup yazdı. (§.D.348)
- Erçe ülkesine onlarca asker dev ve perilerle gelen Süleyman Sani'nin (Şikâri) niyetini anlamak için mektup yolladı: *'Ey Süleyman Sani! Eğer dostumsanız sizi ağırlayalım, üç beş gün size hizmet edelim, size elimden geleni yaparım. Eğer düşmansanız, asker toplayalım karşınıza çıkalım ve savaşalım.'* (§.D.355)
- Şikâri de Erçe 'nin göndermiş olduğu mektuba cevap olarak Şikâri'ye yaptığı zulmün öcünü ondan alacağına dair bir mektup yolladı. (§.D.356)
- Erçe, Şikâri ile olan savaşında kaybetmiş ve Şikâri'ye esir düşmüştü. Erçe zindandan Şikâri'ye, *'Ya beni öldür ya da bırak'* diye bir mektup gönderdi. (§.D.359)
- Cihandar, babası Şikâri'ye Hüsrev Kaledar imzasıyla Şah-ı Dara Vilayetini tahtının sahibinin kendisi olması gerektiğine dair bir mektup yolladı. (§.D.363)
- Şikâri, Ugarların memleketine gidip tılsımlarla mücadele ederken bacılık olduğu Senuber'in yardımına ihtiyaç duyar ve ona bir mektup gönderdi:

Saba yeli benden selam götür sen,

Yardımına bacım Senuber gelsin,

Gene geldin bu gülzara söylersin,

Yardımına bacım Senuber gelsin.

*Elinde kılıcı gire meydana,
Yedi sıra bir yana, o da bir yana,
Tarihe yazmışım adın kahraman,
Yardımına bacım Senuber gelsin.*

*Yanımda gelmiştir adalet Şahım,
Kardaşı Erçedi, öz kiblegahım,
Şikâri 'yim budur benim silahım,
Bütün bu leşkere beraber gelsin. (Ş.D.371)*

- Ugar, Şikâriyi yenmek için Kahkahaye Mehşerçeşm adındaki pehlivanına yardım göndermesi için mektup yazıp gönderdi. (Ş.D.375)
- Serheng-i Şami'nin oğulları Huşeng ile Puşeng askerlerini Yemen şehrine yerleştirip, Şikâri'nin haremindeki kadınları istediklerine dair Menzer Şah-ı Yemeni'ye bir mektup yazıp yolladılar. (Ş.D.390)
- Şikâri, Hindistan padişahına savaş olmadan Müslümanlığı kabul etmesini ve İslam bayrağı altına girmesini isteyen bir mektup yazıp gönderdi. (Ş.D.393)

2.2.6.6 Avcılık

S.T.M.İ. ; (P413. Ferryman) Avcılık

S.T.M.İ. ; (P414. Hunter) Avcı

Tarihin ilk dönemlerinden göçebe bir yaşam tarzına sahip olan insanoğlu tabiatın döngüsüne ve zor koşullara ayak uydurmak zorunda kalmıştır. İnsanlar bu zorunlu dinamik doğanın döngüsü içerisinde güçlü kalmayı başarmış ve yeteneklerini keşfetmiştir. Av ve avcılık, geçmişten günümüze kadar çeşitli işlev ve yöntemlerle yapılan bir uğraş ve ihtiyaç alanı olmuştur. Türklerin hayatında av ve avcılık önemli bir yer tutmaktadır. Avcılık; beslenme, savaşa hazırlık, hobi, güç gösterisi ve korunma

gibi ihtiyaçlarla toplumdan topluma ve kendine özgü yöntemlerle yapılagelmiştir. Çok eski çağlardan itibaren Türklerin ava olan düşkünlüğü belirginlik kazanmış böylelikle Türk destanlarında kadın ve erkek tiplerin avcılık özelliği vurgulanmıştır.

Av aynı zamanda iç ve dış tuzak amacıyla da kullanılıyordu. Adını ‘‘şikâr’’ yani av’dan alan Şikâri Destanına baktığımızda da olayların seyrinin başlangıcı av motifiyle başlar. Şikâri destanında içeriden bir tuzak kurulduğunu görmekteyiz. Kahraman Şikâri’ye tuzak kurmak isteyen kardeş Erçe, Türklerin en çok tercih ettiği av yolunu seçtiğini görmekteyiz. Destanda ağabey kardeşine tuzak kurmak için en mantıklı yer olan avı tercih etmiştir. Av uzaklaşmak için en güzel bahaneydi.

Eski Türklerde her gencin ilk avı çok büyük bir önem taşır, ava çıkan genç babasının müsaadesiyle ava çıkabilir. ‘Av, gençleri terbiye bakımından çok mühim telakki bulunur. Oğul ancak muayyen bir yaştan sonra ve babasının müsaadesi ile ava çıkar. Çocukluktan gençliğe veya sosyal hayata girişin birinci merhalesini teşkil eden ava çıkma, hususi bir merasime tabidir.’’ (Kaplan,1976:60-61). Av hazırlığı halk hikâyelerinde, geleneklere uygun olarak yapılan ve bazen günlerce süren önemli bir uğraş olarak karşımıza çıkmaktadır. Şikâri ile Erçe de ava çıkmadan önce de büyük hazırlıklar yapıldı ve uğurlandı.

- ‘‘Erçe bir gün kardeşinin önüne geçti ve dedi: Kardeşim, istersen hazırlanalım beraber ava çıkalım’’(Ş.D.21).
- Şikâri ava çıkmadan evvel babasının huzuruna çıkarak ondan izin aldı.’’ Daha sonra Şikâri ava çıkma hazırlığı yapılmasına emir verdi. Erçe ve Şikâri’nin her birinin kırk kölesi vardı. Onların her biri birer pehlivandı Gece yattılar, sabah olduğunda herkes atına bindi. Yiyecekten içecekten ne varsa yanlarına aldılar ve hareket ettiler. Bu yayladan o yayladan geçip birini seçtiler. Gün orta zamanında av yerlerinin birinde indiler. Çadırlarını diktiler ‘’(Ş.D.21).

Halk kültürü unsurlarında kahraman av sırasında sevdiği kızla ya da bir düşmanla karşılaşabilir. Şikâri Destanında da karşımıza çıkan av motifi başka bir olaya geçişte ya da karşılaşma anında verildiğini görmekteyiz.

- Şikâri bir gün ava çıktı. Av esnasında yüzü nikaplı Hurşid Banu ile karşılaşır hatta av sırasında güreş yaptılar. (Ş.D.72)

- Firuz Ayyar, süpengi¹⁶ ile iki hayvan avladı ve onları kesip yüzdükten sonra kebab yapmaya hazırladı. (Ş.D.239)
- Cihangir, Zah-ı Azem adındaki bir kuşun dört fil avladığını gördü. (Ş.D.305)
- Şikâri, Dara Vilayetine gidince askerleriyle birlikte av için yola koyuldu. Av yolculuğu esnasında ceylan kılığına girmiş bir büyücü tarafından tuzağa düşürüldü. (Ş.D.354)
- Şebaheng Ayyar, 7. Kapıdaki yedinci devi gözetlerken, deniz balıklarından avlayıp geldiğini gördü. (Ş.D.382)
- Şebaheng Ayyar, Kırvan Dev'in hareketlerini izleyince devin her gün denize gidip deniz balıklarından avladığını gördü. 382
- Erçe'nin rüyasına gelen Hz. Süleyman bir bulağı tarif etti ve bu bulaktaki balıkları avlaması gerektiğini söyledi. (Ş.D.384)

2.2.7. Savaş Motifi

Savaş, Türkçe sözlük'te “*Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk, cidal*” (Türkçe Sözlük, 2011: 2043), şeklinde tanımlanır.

“*Savaş, insanın yaratılışından beri var olan bir olgudur*” (Göksu, 2003:577-599). Milletlerin her toplumunda, askeri koşullar, hayat tarzı, coğrafyaları ve inanışları gibi unsurlar neticesiyle olağan gelişen bir olgudur. Geçmiş tarihe bakıldığında göçebe hayat süren Türkler, yaşamları boyunca mücadeleciler bir millet olmuştur. Şartlar, bozkır Türkünü savaşıma ve savaşı da yaşamın bir parçası yapmaya sevk etmişti. Türkün düşmanlarına karşı üstünlüğünü ortaya koyması başarılı bir şekilde savaşmasına da bağlıydı. Eski Türklerin, bilhassa Türk çocuklarının oyunları bile, aslında birer savaş organizasyonu talimidir (Göksu,2018:48-49). Savaş aslında kazanılması gereken bir “düello” olarak da tanımlanabilir. Orta Asya'nın çetin coğrafi şartları altında civardaki amansız düşmanlarına karşı hep güçlü ve hazır bir vaziyette beklemek zorunda olan Türkler özgürlük ve milliyetçilik düşüncesini asla

¹⁶ Süpeng: Uzak mesafeye taş atmak için bir alet.

kaybetmemiştir. Türk'ün vatan sevgisi ve cesareti rekabet gücü ile birleşerek savaşdaki dinamik maharetini ortaya çıkarmıştır.

Birçok kültür ögesi ve tarihî ipuçları veren destanlar, Türkler için büyük önem arz eden metinlerdir. Destanlarda gerçekleşen savaşlar ve düşmanlıklar çeşitli sebeplerle ortaya çıkmaktadır.

Kahramanlık konulu Şikâri Destanında da en çok savaş temi dikkat çekmektedir. Destanda olayın başlangıcından itibaren kahramanlar çevrelerinde bulunan kâfirlerle sürekli mücadele halindedir. Ters giden bir durum üzerine savaşır ve bu savaşlardan galip çıkarlar. Bu galibiyet sonucunda İslamiyet'i de yayarak topraklarını genişletmişlerdir. Şikâri Destanında yapılan savaşlar genellikle kıskançlık ve iftira, adaleti sağlama, Müslümanlığı yayma, kahramanın kendini ispat etme isteği, hazine, evlilik amaçlarıyla ve de kahramanın hedeflerine engel olmaya çalışan, kahramanın namusum dediği sevdiği karısına göz diken düşmanlarla gerçekleşir ve bu şekilde olaylar birbiri ardınca gelir. Başkahraman Şikâri'nin düşmanları, Şikâri'yi oğullarını ve ordusunu sürekli alt etmek ister. Destanda Şikâri oğulları Cihangir, Cihandar, Cihanbahş düşmanlarının koydukları engellerle kaçmadan yiğitçe savaşır ve sonunda savaş meydanlarında gösterdikleri maharetlerle galibiyete ulaşırlar.

Şikâri destanında kahraman alpler düşmanlarına karşı savaşmadan önce ilk olarak uzlaşma barış yoluna gitmişlerdir. Hatta destanda Şikâri ve oğulları savaştan önce ilk olarak düşman kâfirleri aynı dine mensup olmaya davet etseler de karşı güçler bunu dinlemeyip savaş davullarını çaldırmayı tercih etmişlerdir. Ya da savaşın sonuna kadar mücadele eden kahramanlar düşmanın kellesini hemen almadan evvel son bir kez daha affetmek adına doğru yola İslam'a davet ederler. Destanda üzerinde durulan konulardan birisi de savaşta düşmana karşı duruştur. Bunun dışında savaş sırasında ve sonrasında yapılması gerekenler, cesaret, cömertlik, ordunun tertibi, istihbarat ve haber alma, siyasi birlik, strateji ve taktik ve gibi konulara da temas edilmiştir.

Şikâri Destanı'nda,

- Serheng-i Şami'nin kendisine karşı bir savaş planı hazırlayacağını düşünen Şikâri, savaş haberi gelmeden hazırlıklı olmak istedi. Bu nedenle Araplar

Padişahından asker yardımı istedi. Serheng-i Şami ile Şikâri'nin ordusu arasında savaş başlayacaktır. (Ş.D.73)

- Kertaş-ı Filsevar, on iki bin filiyle Şikâri ile kırk haramilerin yaşamış olduğu mağaraya doğru geldi. Kertaş-ı Filsavar ile Şikâri anlaşamayınca arasında savaş başladı. Kıyasıya mücadeleden sonra Şikâri, Kertaş-ı Fisevar'ın kellesini almadan Müslümanlığa davet etti. Bunun üzerine Kertaş-ı Filsevar dedi: *“Ben söz vermişim kim beni güreşte yenerse ona köle olacağım.”* Bu savaş sonunda Kertaş-ı Filsevar Müslüman oldu. (Ş.D.73)
- Serheng-i Şami, Şikâri'den Simizar Hanım'ı alabilmek için savaş başlattı. (Ş.D.74)
- Serheng-i Şami'nin Şikâri'ye gönderdiği askerlerle Şirzad-ı Tigzen'in askerleri yolda karşılaştı ve savaş başladı. (Ş.D.92)
- Şikâri, Serheng-i Şami'nin tutsak ettiği Simizar Hanımı ve cariyeleri kurtarmak için Şirzad-ı Tigzen amcası Şikâri'ye dedi: *“Amca, Serheng-i Şami ile savaşa girmeden önce, ona bir mektup yazalım ve savaşmadan kendi eliyle Simizar Hanım ve cariyeler, isteyelim.”* Bunun üzerine Şikâri, savaş yolunu tutmadan kan dökülmeden önce güzellikle bu işi halletmek için mektup yazdı. Fakat Serheng-i Şami, mektuba cevap olarak ‘savaş’ yazdı. Böylece namus için iki ordu arasında savaş başladı. (Ş.D.197)
- Reyhane Peri ve Zerdan'ın evlenebilmesi için Serefraz Şah ile Elave Şah arasında savaş başladı. (Ş.D.245)
- Şikâri Serfraz Şah'ın tutsak ettiği Zerdan'ı kuyudan kurtarınca, Serefraz Şah'ın ordusu Şikâri'nin ordusuna karşı büyük savaşı başlattı. (Ş.D.249)
- Şikâri tılsıma düştükten sonra, Üzzar Pehlivan'ın Serefraz Şah'ın yardımına gelmesiyle büyük savaş başladı. (Ş.D.254)

- Cihangir ile Cihandar, Şam'da Meşeyi Mahlike'ye gittikten sonra seneler boyunca savaş devam etti. Cihangir artık bu savaşın sonunu getirmek gerektiğini düşünerek bütün güçleriyle bu savaşı kazanıp bitirmek istedi. Bunun üzerine Serheng-i Şami ve adamlarına karşı büyük bir savaş başladı ve sonunda zaferle sonuçlandı.(Ş.D. 256)
- Ergevan Şah, Serheng-i Şami'ye savaşta yardım etmesi için gönderdiği pehlivanları Müzruk ile Müsrub pehlivanların Şikâri'nin oğullarına yenilip Müslüman olduklarını öğrenince onların geri verilmesini ister. Şikâri'nin oğulları Cihangir ile Cihandar onları geri vermek istemeyince Şam kentinde yeni bir savaş başladı. (Ş.D.259)
- Şah-ı Murgan ile Cihandar, Künnas Cadı'nın dev oğlunu öldürünce Şah-ı Murgan ile Künnas Cadı arasında savaş başladı. (Ş.D.281)
- Elave Şah ile Serefraz Şah arasında devler ve periler savaşı başladı. (Ş.D.296)
- Şikâri, Gülistan-ı Erem'den çıkınca Sindirus ve Fitne Cadı şehri çembere aldılar. Bunu gören Cihandar bu durumu sindiremez ve Sindirus ile kıyasıya bir savaş başladı. (Ş.D.344) Sindirus ile Cihandar savaşa başlamadan önce savaş meydanı sulandı, süpürüldü. Savaş başladı. (Ş.D.349)
- Şikâri küçükken kardeşi Erçe tarafından kuyuya atılıp daha sonra ise vatanından sürülmüştü. Şikâri, bunun öcünü kardeşinden almak için ismini Süleyman Sani adıyla değiştirerek kardeşi Erçeyle savaşa gelir ve savaş için iki taraftan da hazırlıklar başladı. (Ş.D.356)
- Şikâri Erçe ile olan savaşta en son bizzat kendisi savaşa katılarak bu işi bitirmek istedi. Şikâri, Süleyman Sani adlı lakabı ile Erçe'yi savaşa şu sözlerle davet etti:

Boruları çalalım, ses bürüsün her yanı,

Benimle cenk edelim mert merdana.

Seninkle savaş ede Süleyman Sani,

Benimle cenk edelim mert merdana.

Benimle bir yerde şarap içesin,

Bu meydanda başından candan geçesin,

Ayrılık defterin bir gün aşçasın,

Benimle cenk edelim mert merdana.

... (Ş.D.359)

- Erçe kardeşi Şikâri ile barıştıktan sonra, Şikâri'nin ve ordusunun yanında yer alarak düşmanları Ugar ile savaşı başladı. (Ş.D.375)
- Serheng-i Şami'nin oğulları Huşeng ile Puşeng, Şikâri'nin haremindeki kadınları isteyince Şikâri'nin pehlivanlarından Menzer Şah-ı Yemeni ile savaş başladı. (Ş.D.391)

2.2.7.1. Savaş Silah Aletleri Motifi

Eski Türklerin kullanmış oldukları silah aletleri kahramanlık ve başarıya ulaşmada önemli bir yer tutuyordu. Eski Türklerde, silahlar askerî gelenek ve bir onur hüviyetine sahip idi. Savaş silahları; hâkimiyet, bağımsızlık, özgürlük sembolize eder. Destanlarda da kahramanları hedeflerine ulaştırmada ve birçok kavim üzerinde hâkimiyet sağlamalarında en büyük yardımcı savaş silah aletleri idi. Savaş silah aletleri kahramanın inandıkları uğruna mücadelesine, savaş sırasındaki gayretine katkı sağlayarak zaferlere ulaşmasını sağlar. Türk destanlarında, savaşçı kahramanlar savaşlarda aklın, gücün ve becerinin de ön plana çıktığı kılıç, kalkan, gürz, hançer, mızrak, ok ve yay gibi ateşsiz veyahut top, tüfek gibi ateşli birçok farklı silahlar kullanmışlardır. Destanlardaki savaş silahlarını bir nevi kahramanı tamamlayan yardımcı bir unsur olarak görmek mümkündür. Kahramanlar aynı zamanda savaş

silahlarını kullanırken tüm güç ve yiğitlik maharetlerini de göstererek erliğini ispat etmiş olur. Türk destanlarında mücadele sırasındaki kahramanın bu silahlarla işlevlerinin ön plana çıkarılarak gücü pekiştirilmiş hem de silahın değeri vurgulanmıştır (Atnur, 2017: 229).

Şikâri destanında genellikle topsuz tüfeksiz el gücü gerektiren silah aletlerinin kullanıldığı görülmektedir. Çok zengin bir savaş malzeme üretkenliğine sahip Türk kültüründe silah araç-gereçleri o dönemin şartları gereği genellikle demirden yapılmış aletler idi. Altay'ın demircileri olarak bilinen Eski Türkler, yurtlarında demir yataklarının bulunması ile demiri işleyerek özellikle silah yapımında kullanmışlardır (Çoruhlu, 2011: 37). Öyle ki destanlarda kahramana silahların kutsal kişi veya kişiler tarafından da verildiği görülmektedir. Şikâri destanında dini kimliğe sahip kişiler tarafından savaş aleti verildiği ve kahramana bu aletlerle ayrıcalık kattığı da görülmektedir. Şikâri Destanında silah aletleri yalnızca savaşlarda kullanılmaz bazı durumlarda hayvan avlamak için ya da zor durumlar için de kurtarıcı işleve sahiptir. Silahsız bir kahraman güçsüz, çaresiz ve eksik olarak görülür.

Şikâri Destanında en çok tercih edilen savaş aletlerinden biri olan ok ve yay motifi ilkel çağlarda Türk toplum hayatının ve Türk destancılık geleneğinde en etkili savaş silah aleti idi. Eski Türk devletlerinde ve destanlarda da ok, silahlar arasındaki ilk yerini alıyordu. Oklar tunç, demir, kemik ya da taş uca sahipti ve en uzaklara giderek tek başına yetebilecek güçteydi. Destanlarda ok ve yay motifi destan kahramanının güç ve hünerini sergilemek için iyi bir fırsattır. Çünkü uzaktan savaş ok ve yay unsurunda tam isabet hedefi tutturabilmek bir maharet gerektirir. Anna Komnena Türklerin ok kullanmadaki ustalığı için şunları aktarmıştır; “*Bir Türk kovalamaya geçmişse, düşmanını ok atarak haklar. Kendi kovalanıyorsa, okları sayesinde üstün gelir. Fırlattığı ok uçarak ya ata ya da atlıya saplanır. Ok çok güçlü bir elle gerilmişse, gövdeyi delip geçer. Türkler gerçekten çok usta okçulardır*” (Vezvezoglu, 2017: s.136). Bu nedenle ok ve yay destan kahramanlarının kişiliğinden ipuçları veren milli bir motiftir. Ok ve yay motifinin en yaygın ve etkili şekli Uluğ Türk'ün rüyası ile Oğuz Destanı'nda da görülür.

Şikâri Destanında kullanılan silahlar arasında kılıç da önemli bir yere sahipti. Eski Türklerde genellikle kılıç ok ve yaydan farklı olarak yakın birebir teke tek dövüşlerde kullanılıyordu. Yakın dövüş taktiğinde en eski silahlardan biri olan kılıç,

kesici bir taarruz silahıdır. Kılıcın, teke tek savaşlar sırasında kullanılan silahların başında geldiği ve rüzgârlı havalarda dahi hedefini şaşırması daha düşük ihtimali olan ok ve mızrak gibi silahlara göre daha kullanışlı olduğu aşikârdır (Göksu, 2008: 312).

Şikâri Destanında en çok geçen savaş aletlerinden birisi de mızrak idi. Mızrak Türkçe Sözlük'te, “*uzun saplı, sivri demir uçlu silah*” (Türkçe Sözlük, 2011: 1678) şeklinde tanımlanırken (bunun dışında mızrak uzun saplı olup ucuna takılan demirden yapılmış temreniyle hedefi delmek için atılan bir savaş aletidir.

Şikâri Destanında mücadelelerde savunma silahlarından kalkan da kullanıldığı görülmektedir. Kalkanlar ise farklı tipte ve boyutta demirden, deriden ve çeşitli madenlerden yapılan savunma araçlarıdır. Bunun dışında yine hedefe fırlatmak amacıyla el yapımı süpeng, mancınık, sapan, kama, gürz gibi eski savaş aletleri de görülmektedir. Şikâri Destanında bahsedilen Türk savaş kültüründe savaşçının silahları ve donanımları kayda değer bir zenginliğe sahiptirler.

- Şikâri Menzer Şah-ı Yemeni'nin kölesi olunca elbise giyinip kılıç kuşandı. (Ş.D.38)
- Şikâri Menzer Şah-ı Yemeni'nin pehlivanlarıyla güreşmek istedi. Ancak onların kılıcı, kalkanı, gürzleri vardı. Şikâri yalındı onlarla bu şekilde savaşılamazdı. Menzer Şah-ı Yemeni, Şikâri'ye uygun savaş kıyafetleri getirmesini emretti. (Ş.D.50)
- Getirilen kıyafetlerin hiçbiri Şikâri'nin heybetine olmayınca kızı Simizar Hanım'ın sandığında bulunan onca yıl saklanmış Süleymani giysisi ve Süleymani kılıcı getirttirildi. Şikâri'ye yalnızca o elbiseler olabildi. (Ş.D.51) Menzer Şah-ı Yemen kızı Simizar Hanım'dan getirttiği Süleymani kılıcını ve elbisesini Huda-perest olarak bildiği Şikâri'ye verir. Şikâri, kılıcın gerçek olduğunu anlayınca beline taktı ve kutsiyetlik kazandı. Bu kutsal giysiler Simizar hanımın rüyasına gelen Hz. Ali tarafından verilmişti ve bu Süleymani giysisi kimin üzerine olursa onunla evlenecekti. (Ş.D.50-51)
- Şikâri ve Hurşid Banu at üzerinde kılıç, amuda, şeşper, mızrak ve diğer savaş aletleriyle savaştılar. (Ş.D.72)

- Kertaş-ı Filsevar ile Şikâri savaşa başladılar. Birbirlerinin üzerine mızrak, keman, amuda, kalkan denediler. (§.D.73)
- Serheng-i Şami'nin askerlerinden Kuh- Peyker-i Şami ile Menzer Şah-ı Yemeni'nin pehlivanı meydana savaşmak için çıktı. Kılıç, kalkan, amuda, şeşper ellerinde ne varsa birbiriyle savaştılar. (§.D.76)
- Şikâri, Serheng-i Şami'nin savaş meydanına girerken savaş elbisesini üzerine giydi mızrak, kement, kalkan ve tüm silahlarını yanına aldı. (§.D.76)
- Şikâri, Kuh Peyker ile savaşırken kılıç, kalkan, amuda mızraklarla savaştılar. Şikâri, mızrağı Kuh Peyker'in yüreğine sapladı. (§.D.78)
- Cihangir, babasını kurtarmaya giderken hazırlandı. *“Kılıç, kalkan, gürz, mızrak, şeşper ve tüm savaş aletlerini yanına alıp yola koyuldu.”* (§.D.132)
- Şah-ı Şüca ile Zühhak Padişah askerleriyle savaş alanına doğru ilerlerken kılıç, kalkan, mızrak sesleri atların şeyha sesine karışmıştı. (§.D.207)
- Firuz Ayyar, süpengi¹⁷ ile iki hayvan avladı ve onları kesip yüzdükten sonra kebab yapmaya hazırladı. (§.D.239)
- Reyhane Peri ve Zerdan'ın evlenebilmesi için Serefraz Şah ile Elave Şah arasında büyük savaş başlamadan önce perilerin biri meydana çıkarak Şikâri'ye mızrak attı. Şikâri mızrağı havada yakalayarak periye geri attı ve onu öldürdü. (§.D.245)
- Ergevan Şah, Şam kentinde Şikâri'nin oğulları Cihangir ve Cihandar'ın ordusuna mancınıklarla¹⁸ taş yağdırdı. (§.D.259)

¹⁷ Süpeng: Uzak mesafeye taş atmak için bir alet.

¹⁸ Mancınık: Eski zamanda düşmana büyük taş atan alet.

- Savaşta Cihandar, Ergevan Şah’a karşı mızrak, kılıç kullansa da fayda vermeyince Ferheng Ayyar’ın sapanını¹⁹ kullanmaya karar verdi. Sapanına asitli bir taş parçası koyarak Ergevan Şah’ın gözünden vurarak onu kör etti. (Ş.D.259- 260)
- Cihandar, tılsımları kırabilmek için sihirli sandığı kırıp içerisinden tılsım levhasını alması gerekiyordu. Bu küçük sandığı açabilmek için gürz²⁰ ile vurmaya çalıştı. (Ş.D.278)
- Ferheng Ayyar, Şebaheng Ayyar, Şemkur Ayyar Senuber Cadı’yı öldürebilmek için deve derisinin içine barut doldurup gürz şekline getirerek silah yaptılar. (Ş.D.319)
- Hemle Cadı, Cihangir’in Mina tılsımındaki babasını kurtarabilmek için bir zinciri gösterdi ve ona dedi: “*Bu zincir iki dağın arasına çekilmiş ve yalnız senin belindeki kılıç ile kırılabilir. Senin belindeki Ateşpare’den başka bir kılıç bunu kıramaz.*” Cihangir, kılıcı Ateşpare’yi çekip zinciri kırdı. (Ş.D.330-331)
- Senuber Ketare kılıcını beline bağlayıp İfrit-i Büzürg’ün askerlerinin arasına daldı. (Ş.D.335)
- Sindirus ile Cihandar’ın savaşında mızrak, şeşper, kalkanlar havada uçtu. (Ş.D.344)
- Savaş meydanında Sindirus, Şikâri’nin başına bir gürz indirdi. (Ş.D.346)
- Sindurus ile Şikâri’nin savaşında mızrak, kement, kalkanlar havada uçtu. (Ş.D.347)
- Erçe ile Cihanbahş’ın savaşında kılıç, kalkan, mızrak, kement silah sesleri havada uçtu. (Ş.D.358)

¹⁹ Sapan: Taş atmak için kullanılan ip ya da lastikten yapılmış bir araç, atambaç.

²⁰ Gürz: Silah olarak kullanılan ağır topuz.

- Erçe ile Ugar, kılıç, kalkan, gürz, mızrak ile savaştılar. (Ş.D. 375)

2.2.8. Güreş Motifi

Farsça bir isim olan “küştî”, güreşçi anlamına gelen ve Farsça birleşik bir isim olan “küştî-gîr” de kullanılmaktadır. “Güreş”; iki kişinin, belli kurallar çerçevesinde, türlü beceri ve taktiklere başvurarak güç ile sırtlarını yere getirme esasına dayanan bir müsabakadır.

Güreş, Türk kültür tarihinde çok eskilere dayandığı ve büyük önem arz ettiği görülmektedir. Türkler kadını ve erkeği ile her daim güreşi sevmiş ve saygı duymuştur. Kuşkusuz bu sevgi Türk’ün öz mayasındaki savaşçılık, yiğitlik ve mertlik duygularından ileri gelmektedir. Türk deyince akla gelen şey askerlik, yiğitlik, kuvvetli bir vücuda sahip olmak ve fatihliktir. Türkler, Orta Asya coğrafyasının çetin coğrafi şartlarından dolayı hayat mücadelesinde var olmak, savaşlara hazır hâle gelmek ve düşmanı alt edebilmek için bedenlen güce ihtiyaç duymuş, bundan dolayı güreşle her zaman içli dışlı olmuşlardır. Çocuklarını da bu bilinçle eğiterek topluma kazandırıldığı görülmektedir. Çin yıllıklarında MÖ 200 yıllarında Türk çocuklarının daha pek küçük yaşlarından itibaren güreşe alıştırıldığı kaydedilmektedir. Yine Çin kaynaklarında “toslaşma” şeklinde ifade edilen güreşin Türkistan’da yeni yılın ilk günlerinde yapılması da (Eberhard, 1940: 211) güreşin Türklerde çok eski gelenek olduğunu ortaya koymaktadır. Türklerde bu eğitimler verilirken çocukları sıkmadan zevkli hale getirilerek öğretilmesi sağlanırdı. Kuvvetlilik gençler arasında bir itibar göstergesi sayıldığı için belli bir yaşa gelen genç delikanlılar bütün varlığı ile hünelerini sergileme uğraşına girerdi. Öyle ki güreş yapmayana kız verilmediği hatta erkekten saymadıkları dikkat çeker.

Türklerde güreş; siyasi, askeri, dini, sosyal ve kültürel birçok etkinliklerin yerine getirilmesinde en önemli olaylardan biri olmuştur. Eski Türklerde, hayatın bir parçası hâline gelen “güreş”, geçmişten günümüze kadar Türklerin sevincine ve hüznüne ortak olmuştur. Eski Türk devletlerinde dini törenlerde, düğünlerde, toylarda, mevsim bayramlarında güreş yapıldığı görülmektedir. Ayrıca eski Türkler diğer Türk boyları ile bir anlaşmazlık yaşadıklarında sorunu direkt savaş yöntemiyle çözmek yerine bir meydanda, her iki tarafta pehlivanlarını çıkararak güreş yapmayı tercih

ederler. Güreş yöntemiyle sonuca bağlar şiddete başvurmadan anlaşılmaya gitmişlerdir. Bu yönüyle güreş tarihte ilk uzlaşmanın örneği niteliğindedir.

Bu bilgiler doğrultusunda eski Türklerin tarihinde sosyal hayatta kendine önemli bir yer edinen güreş, yaşadığı devrin sosyal ve kültürel unsurlarından halk anlatı unsurlarına yansıtmış özellikle milli kimlik özelliği taşıyan Türk destanları için kayda değer bir malzeme olmuştur. İslamiyet öncesi ve sonrası oluşan Oğuz Kağan, Manas ve Dede Korkut gibi eski Türk destanlarında da alp ve pehlivan kavramları açıkça ifade edilmiştir (Güven, 1992: 4-6). Türkler, güce verdikleri değerle pehlivanlığı ve pehlivanları da baş tacı yapmışlardır. Türk dilinin ilk sözlüğü olan ve Kaşgarlı Mahmut ‘un “Divanü Lugati’t-Türk” adlı eserinde güreşmek anlamına gelen “küreş” kelimesi geçmektedir. Yine 11. yüzyılda Yusuf Has Hacip tarafından yazılan ve “Kutadgu Bilig” de güreş kelimesi “kötülüklerle mücadele” anlamında kullanılmıştır (Dervişoğlu, 2012; 27). İncelediğimiz kahramanlık konulu Şikâri destanında da güreş motifi dikkat çeker.

Şikâri destanında güreş motifi daha çok pehlivanlık, güç, yüreklilik, mertlik gibi temel kahraman nitelikleri taşıdığı görülmektedir. Genellikle savaş esnasında sonuca varmak için karşılıklı iki düşman güçler tarafından pehlivanların meydana çıkarak güreş yaptığı görülür. Güçlü olan karşıdakine galip gelerek gücünü ispatlamış olur ki kimseye boyun eğmez ve küçük işlere tenezzül etmez. Destanda bu kişiler çoğu zaman başkahraman olan alpler ya da onların adamları olur. Şikâri destanında askerî işler yanında babaya anaya kahramanlığı ispatlamak için de güreş yöntemine başvurulduğu görülmektedir. Yine güreş, halk anlatılarında kahraman için erginleşme sınavı ya da geçiş dönemlerinden biri olan evliliğe adım içinde başvuru sosyal normlardan birisidir. Şikâri destanında kahramanların evleneceği kıza ulaşmak için rakipleriyle güreş yolunu tuttuğu görülmektedir. Çünkü güreş heybeti ve gücü temsil eden en adaletli mücadele yöntemidir. Kahraman âşık aslında bütün gücünü ve kuvvetini bu zorlu yollardan alır. Kahraman yiğitlik hünelerini gösterecek olmasından hoşnuttur. Çıktığı meydanlarda bu coşkunlukla rakip pehlivanını alt eder ve hedefine ulaşır, gücüne güç katarak kendini ispatlamış olur.

Şikâri Destanında;

- Şikâri Menzer Şah-ı Yemeni’nin pehlivanlarıyla güreşip onları yenmek istedi. (Ş.D.50)

- Şikâri, mağarada yaşayan pehlivanların yedi dostuna arkadaş olabilmesi için onların kurallarına uyması gerekiyordu. Yusuf Arap dedi: *“Bizim kurallarımızı buradaki herkes biliyor. Buraya yeni gelen birisi bizimle güreş yapması gerek. Bizi yendiği takdirde biz ona boyun eğmeliyiz. Yenilirse onun bize boyun eğmesi gerekecek.”* güreş yapıldı ve kazanan Şikâri oldu. (Ş.D.69)
- Yüzü nikaplı Hurşid Banu’nun yakalamış olduğu yaralı bir ceylan Şikâri’ye sığındı. Hurşid Banu bunu görünce yanlış anlayıp Şikâri’nin kendi avını elinden aldığını ceylanı avladığını düşünür. Bunun üzerine Şikâri ile Hurşid Banu üç gün boyunca güreş yaptı. (Ş.D.72)
- Serheng-i Şami, Şikâri ile olan savaşında Kertaş-ı Filsevarı Şikâri’nin üzerine gönderdi. Şikâri ile Kertaş-ı Filsevar günlerce güreşti. (Ş.D.73)
- Yüzü nikaplı Şirzad-ı Tigzen Şikâri’ye sorular sormak isteyince Şikâri dedi: *“Güreş yapalım eğer beni yenersen, istediğini yapabilirsin. Eğer ben seni yenersem sen bana köle olacaksın.”* (Ş.D. 92)
- Erçe, olağanüstü özelliklere sahip Zelzele Zengi’yi Şikâri’nin ordusu üzerine gönderdi. Şikâri’nin adamlarından Keys-i Remmah-ı Arap ile Zelzele Zengi üç gün boyunca kıyasıya güreştiler. (Ş.D.96)
- Şikâri Serheng-i Şami’nin üzerine göndermiş olduğu olağanüstü güçlere sahip Hunhari Şami ile günlerce güreştiler. (Ş.D.101)
- Destanda Şikâri’nin oğlu Cihandar’dan bahsedilirken on yedi yaşına vardığında güreş pehlivanı olduğu ve hiç kimsenin onu yenemediği anlatılır. (Ş.D.123)
- Ekvan Dev, Goncaleb’i elde etmek istiyordu ve her ayın başında onun âşıklarıyla güreşiyordu. Cihangir bunu duyunca Goncaleb ile evlenebilmek için Ekvan devle güreşmek için güreş meydanına geldi.(Ş.D.156)

- Cihandar babasının Şikâri olduğunu öğrenince onu esaretten kurtarmak için yola çıkmak istedi. Annesi oğlunun pehlivanlık gücünü göstermesi gerektiğini söyleyerek yüzü nikaplı bir pehlivanın yerini tarifi etti. Bu nikaplı pehlivanla güreşmesi ve onu yenmesi gerekiyordu. Cihandar nikaplı pehlivanın yanına gitti, kıyasıya rekabetten sonra onu yendi ve pehlivanlık mertebesine ulaştı. (Ş.D.192-193)
- Cihandar babası Şikâri'ye pehlivanlığını kanıtlamak isteyince güreş yapmaya karar verdiler. Sabahtan akşama kadar güreştiler. (Ş.D.220)
- Cihandar taş donundan kurtulunca yalan sözler konuşan pehlivanlara haddini bildirmek için onlarla güreşti. (Ş.D.284)
- Cihandar Kubad Şah ile güreşmek istedi ve dedi: *'Atın üzerinde güreşeceğiz, kim öbürünü atın üzerinden kaldırırsa üstündür'* Cihandar güreşi kazanarak ona üstün geldi (Ş.D.284).
- Serefraz Şah'ın gönderdiği Üzzar Pehlivan ile Cihandar savaş meydanında silahlarla savaşıp sonuç alamayınca güreşmeye başladılar. (Ş.D.296-298)
- Sindurus ile Cihandar savaşta silahlarla kıyasıya mücadele ettiler. Bu iki güçlü pehlivanın silahlarla bir sonuca varamayacaklarını görünce güreşmeye karar verdiler. (Ş.D.347)
- Erçe ile Cihanbahş girdiği savaşta silahlarla sonuç alamayınca güreşe karar verdiler. (Ş.D.358)
- Cihandar ile Erçe, Şahı Dara Vilayeti'nin tahtı için mücadele ederken silahlarla sonuç alamayacaklarını anlayınca güreşmeye karar verdiler. (Ş.D.364)
- Şikâri yüzü nikaplı oğlu Cihandar'la üç gün boyunca güreş yaptılar. (Ş.D.365)

- Cihandar, bedeni tılsımlı olan Ugar dev ile uzun zaman boyunca güreşti.(ř.D.377)

2.2.9. Alp Kahramanım Olumlu Kişilik  zellikleri Motifi

S.T.M. . ;(W0. Favorable traits of character) Kişiliğin olumlu  zellikleri

(Kahraman Alp Motifi)

S.T.M. . ;(W33. Heroism) Kahramanlık

Alp kavramı genellikle Türk toplumlarının her döneminde yaşamış olan ve köklü medeniyeti oluşturan değerler mefhumudur. Alp unvanına sahip kişiler, gerek şahsiyetinden ötürü gerek  lk  ve mücadelelerinden dolayı her daim toplumun sevgi ve saygısına hak kazanmışlardır. Türk Destanlarının teşekkülünde yer alan şahıslar, belli zaman ve belli bir yaşantı diliminin sunmuş olduğu birtakım özellikler sonucunda ortaya çıkan kişiliklerdir. Uygur sözlüğünde alp kelimesini Caferoğlu şöyle tarif eder;

‘‘Eski ve yeni birçok Türk lehçelerinde birçok Türk lehçelerinde kahraman, cesur, yiğit, zorlu manalarında bir kelimedir ki şahıs ismi olarak kullanıldığı gibi bir sıfat bir unvan ve boy teşkilatı içinde askeri bir asalet zümresinin adı olarak da kullanılır. ’’ ( zt rk, 2009: 61).

Geleneksel kültürün, yazılı ve sözlü anlatımların hemen hepsinde yer edinen ve asıl kahramanı niteleyen alp tarihi veyahut da devlet otoritesindeki kişilerin, yerine göre bir isim olarak yaşamış ve yaşatılmış bir kelimedir. Alp; kahraman, şanlı şöhretli, yiğit, cesur anlamlarında kullanılan bir sözcüktür. Eski Türklerde bu adı herkese yakıştırılmaz ve herkese verilmezdi. Alp adını almak yiğitlik, güç, kuvvet, kişisel üstünlük ve asalet gerektirir

Türklerdeki göçebe yaşam tarzı geniş Asya steplerinin  etin iklim şartları, sürekli olarak dinamik ve canlı olmayı gerektirir. Göçebe yaşamın gerekliliklerinden dolayı, toplumda yaşayan kahramanlar g   ve kuvveti ile her an mücadeleye hazırlıklı olma zorunluluğu içerisindedir. Bu zorunlu vaziyet kahramanları alp olmaya hazırlar. Kişilikleri ve davranışları ile bir ülkünün peşinde olan alpler, sıradan insanların gücünün üstünde olan, çoğu zaman da realiteyi açacak kahramanlıklar gösteren

kişiliklerdir. Alp, doğuştan birtakım meziyetlerle olgun ve güçlü doğar. Alplerin mücadeleye giriştiği insan veyahut da diğer varlıklar da cesaret, güç, kuvvet bakımından kendisine denk ve kendi gücü ile boy ölçüşecek kahramanlar oldukları görülmektedir. Onlar da kahraman sıfatını taşıyan sıradan olmayan kişiliklerdir. Anlatılardaki işlevleri ile olumlu özellikler gösteren asıl kahraman alp-eren isteneni veya ideali ortaya çıkarmaktadır (Çobanoğlu, 2003:101). Alpler, ülküsünü gerçekleştirmek için esas aldığı güçlü erlik duygusu denilen değerlerle bütünleşirler. Bu kişiler fiziksel olduğu kadar, ruhsal açıdan da kişisel tutkuların üstünde topluma mal olmuş kişilerdir. O, halkının öz gücünü temsil eder. Mücadelesinden asla vazgeçmez, geri çekilmeden kaçmadan sonuna kadar karardır (Yardımcı, 2007: 50-69).

Destanlardaki kahraman alplerin kişiliğini tanıyabilmek için onların yaşamlarını, hayat anlayışlarına yansıyan davranışlarını izlememiz gerekir. Şikâri Destanında alplik özelliği gösteren asıl kahramanlar Şikâri ve oğulları Cihangir, Cihandar ve Cihanbahş'tır. Alplerin yanlarındaki yoldaşları da onlara yardım eden kahramanlardır. Kahramana yardım eden eşi, atı ve yol arkadaşları da kendi gücüne eş değer de olmalıdır. Alpler genellikle savaşımlara korkusuzca tek başlarına gidebildikleri gibi dost ve arkadaş özelliğinde olan yoldaşları da yanında yer alırlar. Destanda anlatım boyunca kahramanların karşılarına aşılması gereken engeller ve yapılması gereken görevler çıkar. Bunlar, kahraman için bir sınav iken kendini tanıtmayı, hüner ve becerilerini göstermesi için bir fırsattır. Destan kahramanları, hangi amaç doğrultusunda olursa olsun çıktıkları akınlarda geri dönmeden yılmadan yıkılmadan sonuna kadar düşmanla mücadele ederler. Karşılarına çıkan olağan veya olağan dışı her türlü engelleri aşıp amaçlarına ulaşırlar. Mücadelelerinden, düşmanlarını bertaraf etmiş olarak zaferle geri döndüğünde alplar sınıfına dâhil olurlar. Alp böylece toplumdaki değerler haritasında yerini alır. Destanda kahraman alpler, akıllı, yardımsever, güçlü, gayretli, cesur, korkusuz, yiğit, vb. birçok vasıflarla karşımıza çıkmaktadır.

Şikâri Destanında alpin özellikleri ve becerileri saymakla bitmez bunlardan en belirgin olanlarını örneklerle belirtelim.

2.2.9.1. Vefah, Sadık Eş Olan Kahraman Alp Motifi

S.T.M.İ. ;(T210.2. Faithful husband) Sadık koca

S.T.M.İ. ; (J155.4. Wife as adviser) Danışman olarak kadın eş

S.T.M.İ. ;(T210. Faithfulness in marriage) Evlilikte sadakat

S.T.M.İ. ;(H460. Wife tests) Hanımlık sınaması

Erkek kahraman, hayatı boyunca lüzumlu ülküler peşinde koşar. Kahraman alp aktif ve dinamiktir, o mücadeleden diğerine koşar. Kahramanın üzerinde birçok yük vardır; savaşa gider, düşmanlarla uğraşır, olağanüstü güçlerle mücadele eder. Bütün bunlarla uğraşırken asla eşinden veyahut da sevgilisinden vazgeçmez, onu aklından çıkarmaz. Kahraman Alpler iyi bir eştir. Erkek bahadır kahraman, eşine gerektiği şekilde saygı gösterir, onu koruyup kollar ve sever. Erkekler gerçekleştirecekleri hedefler uğruna savaşmaktan, hatta ölmekten hiçbir zaman korkmazlar. Halkının düzen ve refahını düşünen kahraman, aile içindeki mutluluğu kurmayı unutmaz, eşleri için yaşamaları gerektiğini bilir. Destanda seferlerin, savaşların büyük bir bölümü kadın için kadının namusunu korumak için yapılır. Kahraman, sevdiği kıza âşık olduğunda da mücadele verir, ondan ayrı kalmak zorunda olduğunda ve tekrar ona ulaşmak, kavuşmak için de mücadele verir. Kahraman alp sevdiğine sonuna kadar vefalıdır, bağlıdır ve ona gönülden muhabbet duyar. Kahraman karısına âşıktır ve her an hayalindedir. Kahraman kadını her şeyden kutsal sayar. Kahraman sevdiğine yardım eder, yol gösterir, derdine derman olur, ruhunu okşar. Kadın kahraman dara düştüğünde, üzüldüğünde eşinin gözyaşlarını da silmesini bilir, gönlünü alı teselli etmesini de bilir.

Kahramanlar destanlarda muhakkak sevgilisinden ayrı kalma sorununu yaşar. Bu ayrı kalış kahraman için zor olsa da o ne yapıp edip bir yolunu bulur ve engelleri aşarak uzak diyarlarda da olsa sevgilisinin yanına ulaşmayı başarır.

- Şikâri, Simizar'a öylesine âşıktı ki Hunhar-ı Şami ile girdiği savaşa ara verilince hemen Simizar Hanım'ın yanına gitti. (Ş.D.110)
- Şikâri savaşta iken gecenin birinde âşık olduğu karısı Simizar Hanımı rüyasında gördü. Şikâri'nin aklına Simizar'ın aşkı düşer ve onu görmek için Şam kentinin yolunu tuttu. (Ş.D.202)

- Şikâri, Serhengi Şami ile ara verdiği savaş esnasında oğluyla hasret giderirken sarhoş olur ve yine aklına karısı Simizar'ın aşkı düştü. Şikâri, oğlu Cihangir'le birlikte Şam yolunu tuttu. Sarayın bütün askerlerine rağmen sevgililerini görebilmek için onlarla mücadele edip haremlige ulaşmayı başardılar. (Ş.D.213)
- Cihangir, Serheng-i Şaminin sarayında tutsak edilen sevgilisi Goncaleb'i uzun zaman sonra arayıp buldu. Goncaleb ile Cihangir karşılaştıklarında birbirleriyle kucaklaşıp hasret giderdi.(Ş.D. 215)
- Şikâri, Gülistan-ı Erem'de Serefraz Şah tarafından tutsak edilen kızları sonunda bulmuş ve çadırına girmişti. Birbirlerine kavuşup sarıldılar. (Ş.D.244)
- Serefraz Şah, kendi kızı Reyhane Peri'yi Şikâri ile evlendirir ve sonrasında Şikâriden de karşılık olarak Simizar Hanım'ı istedi. Şikâri bunu duyunca sevgilisine olan aşkı ve bağlılığından dolayı kendi kendine dedi: “*On sekiz yıldan beri zindanda kalan sevgilimi ona veremem.*” Şikâri, sazı eline alarak Simizar'ı çok sevdiğini ve sevgilisi olduğunu Serefraz Şah'a ispatlamaya çalıştı:

Gel sana söyleyeyim periler Şahı,

O benim yüreğim, bu bedenime candı,

On sekiz yıl kaldı düşman elinde,

O benim canıma ruhtur, bedendir. (Ş.D.230)

- Şikâri, Elave Şah'ın davetinde sarhoş olup kendinden geçerken yine aklına Sevgilisi Simizar'ın ayrılık hasreti düşmüş ve şu sözlerle dile getirmiştir:

Mey verdiler içtim oldum sarhoş,

Bilmem ki nazlı yarım neredir.

Ölsem de helaldir, minnet yok cana,

Bilmem ki nazlı yarım nerededir.

Ölene dek yar yolunda ağlarım,

Sinem üstün çapraz dağlarım,

Yüreğimi hakikate bağlarım,

Bilmem ki nazlı yarım nerededir.

...

Şikâri'yim içtim elinden bade,

Ezelden gülmemiş yüzüm dünyada,

Ağlarım Simizar düşmüştür yâda,

Bilirim sevgilimin gözü yoldadır

.... (Ş.D.240)

Destan kahramanı gönülden sevdiği eşinin başına bir felaket geleceğini önceden sezinler ya da rüyalar, haberciler vasıtasıyla bildirilir. Yiğit bahadır eşi için endişelenir ve ona zarar gelmemesi için yanına getirilmesini de ister. Eşini kendisi korumak için her türlü fedakârlığı göze alır.

- Şikâri rüyasında Yemen kentinde savaş olduğunu görünce haremdeki sevgilisine ve diğer kadınlara zarar geleceğini düşünerek telaşlandı. Sevgilisine olan bağlılığını şu sözlerle dile getirdi:

Yatmıştım uykuda gördüm rüya,

Nazlı yârim düştü aklıma gene.

Mülk-i Yemen yine girmiş kavgaya,

Nazlı yârim düştü aklıma gene.

Tavus peri, Reyhane'yi götürsün,

Selamımı nazlı yâre getirsin,

Bayılıp kendi ile getirsin,

Nazlı yârim versin kadeh gene.

Yâre söyle ölmemiştir Şikâri,

Benim için yarçeker intizarı,

Durun, gidin, getirin Simizar'ı

Simizar'ım düştü aklıma gene. (Ş.D.391)

Kahraman alp, eşinin üzüntülerine ortak olandır. Eşinin kederini ve gözyaşlarını silen, ruhunu teskin edendir.

- Simizar Hanım, Şikâri savaşa gideceği için üzülür. Bunun üzerine Şikâri sevgilisini teselli etmek onun yüreğine su serpmek için şu sözleri söyledi:

Sana kurban olayım gül yüzlü güzel,

Ben civanın yoktur burada anası,

Benim civanım sana olsun kurban,

Ölmemişim, böyle tutmuşsun yası,

.... (Ş.D. 103)

- Serheng-i Şami'nin oğulları, Şikâri'nin haremindeki kadınlara göz dikip kendilerine verilmesini isteyince; Menzer Şah-ı Yemeni ve Nemani bu duruma karşı çıkar ve hemen savaş başlanmasını isterler. Kadınların namusunu korumak uğruna her daim savaşa hazırırlar. (Ş.D.391)

- Şikâri Simizar Hanım'ın kendisini yaraladığını düşünüyordu ve onu bir türlü affedemiyordu. Simizar Hanım Şikâriye acısını ifade eden bir mektup gönderdi. Şikâri, Simizar'ın acısını duyduğunda onun için endişelenir ve yanına gider. Şikâri, gerçekleri öğrendiğinde Simizar'a sarıldı ve ondan özür diledi. (Ş.D.88)
- Şikâri, yıllardır hasret kaldığı Simizar Hanım ve diğer kızların tutsak edildiği yerden kaçıp birde bunun üstüne Meşeyi Mahlike'de tılsıma düştüklerini öğrenince canı yanar. Sevgiliye olan hasretini zamana sitem ederek şu sözlerle dile getirdi:

Canım askerlerim, el götürün siz benden,

Felek hasret koydu o yara beni,

Taze taze kurtulurdum kavgadan,

Felek hasret koydu o yara beni,

Yaman vakitte acep düştüm hünerden,

Şikâyetçiyim zamaneden felekten,

Kızların beşi de gitmiştir elden,

Felek hasret koydu o yara beni.

İskender'den vardı bende bir iz,

Bu yer gerek kanla döne deryaya,

Çok yalvardım ben o Allah'a,

Felek hasret koydu o yara beni. (Ş.D.219)

- Şikâri, Yemen kentinde savaş olduğunu rüyasında görmüş ve hemen sevgilisi Simizar'ın yanına getirilmesini emretmişti. Reyhane Peri ve Tavus Simizar Hanım'ı Yemen kentinden alıp Şikâri'nin yanına getirdiklerinde iki sevgili sarılıp hasret giderdiler. (Ş.D.392)

Kahraman, eşinin namusuna sahip çıkar. Karısının adını ve namusunu düşman ellere düşürmemek için her türlü mücadeleye girişir. Karısı uğruna savaşır, tehlikelere atılır.

- Serheng-i Şami, Şikâri'nin namusu olan Simizar Hanım'ı istedi. Bunun üzerine Şikâri namusu olan karısı için savaşmayı göze alır. (Ş.D.74)
- Cihangir ile Goncaleb dinlendikleri kervansarayın önündeki gölde yüzerlerken Serheng-i Şami'nin askerleri onları gördü. Askerler Goncaleb'i Serheng-i Şami'ye götürmek istedi. Cihangir hemen sudan çıkarak namusuna göz diken bu askere dedi: “*Senin gibi karga, terlan²¹ elinden bir şey mi almak istiyor?*” Cihangir sudan çıktı eli yaş onun yüzünden öyle bir tokat vurdu ki vurduğu yerden kan akmaya başladı. (Ş.D.176)
- Şikâri Serheng-i Şami ile savaşa girmeden önce ondan namusu olan karısı Simizar Hanım'ı istedi Mektupta kadınına değer veren sözler yer alır ve namusu için savaşı göze aldığını ifade etti:

Benden selam olsun Serheng-i Şam'a,

Gönder gelsin benim Simizar'ımı.

Bir de sebep olma gel yersiz kana,

Gönder gelsin benim Simizar'ımı.

...

²¹ Terlan: Sarı renkli, büyük pençeli, kartala benzer bir çeşit avcı.

*Şikâri'yim asla gülmedi yüzüm,
İstemem yersiz yere kan dökeyim,
Ver namusumu koyup gideyim,
Gönlüm çok istiyor, Simizar'ımı. (Ş.D.196)*

Kahraman namusu ve aşkı için bütün yiğitliğini, cengâverliğini ortaya dökceğini ve korkusuz olduğunu gösterdi.

- Şikâri namusu Simizar Hanım'ı kurtarmak için yollara düşmüş namusu uğruna Elave Şah ile birlikte Serefraz Şah'a karşı savaşmayı göze almıştır. Elave Şah'a savaş davullarının vurdurulması gerektiğini söyledi ve dedi:

*Elave Şah sana söz söyleyim,
Davul dövdür, sabah meydan benimdir.
Hünerimi gerek göstereyim,
Davul dövdür, sabah meydan benimdir.*

*Namusum için geldim bu diyara,
Mecnun tek çöllerde kaldım avare,
Ya ölürüm, ya bu derde ederim çare,
Davul dövdür, sabah meydan benimdir. (Ş.D.248)*

2.2.9.2. Güçlü, Kuvvetli Kahraman Alp Motifi

S.T.M.İ. ;(W33. Heroism) Kahramanlık

S.T.M.İ. ; (F565.2. Remarkably strong women) Fevkalâde güçlü kahraman

S.T.M.İ. ; (F628. Strong man as mighty slayer) Oldukça güçlü adam

S.T.M.İ. ;(F611.3.2. Hero's precocious strength. Has full strength when very young) Kahramanın erken gelişen gücü. Daha çok gençken çok güçlü olur

S.T.M.İ. ;(F616. Mighty pugilist. Güçlü boksör (güreşçi)

S.T.M.İ. ;(F617. Mighty wrestler Güçlü güreşçi

S.T.M.İ. ;(P12.10. King is superior to all in strength, beauty, largeness, etc., and usually has victory) Kral (Kahraman)güçte, güzellikte ve büyüklüğün bütününde çok iyidir

Destanlarda kahraman alplerin fiziksel gücü ve hünelerleri tasvir edilirken benzetmeler yapılarak mübalağa edilir. Alpler sıradan olmayan ve kimseye benzemeyen kişiliklerdir.

- Şikâri, mağaradaki yedi delikanlının başpehlivanı olan Yusuf Arap'la yaptığı güreşi kazandı. Yusuf Arap, Şikâri'nin kuvvetine, pehlivanlığına daha fazla dayanamayınca dedi: “*Delikanlı yeter artık, parmaklarım az kalsın kırılacaktı. Ben sana köle oldum...*” (Ş.D.69-70)
- Kuh Peyker-i Şami, savaş meydanında karşısına çıkan Şikâri'den biraz ürker ve onu gördüğünde güçlü bir pehlivan olduğunu anladı. Kuh Peyker-i Şami, Şikâri'nin heybetini övmek için benzetme yaparak dedi: “*Sanki dağı dağ üzerine koymuşsun.*”
- “*Şikâri'nin kırk beş arşın boyu, on beş arşın da göğsünün genişliği idi.*” (Ş.D.77)

Kuh Peyker-i Şami, Şikâri'ye kim olduğunu sorar. Şikâri, kendi kahramanlık ve yüceliğini şu sözlerle dile getirdi:

*Bu savaşta bura büyük meydandır,
Bütün deryaların nehengiyem²² ben,
Söylediğim yâre bu can kurbandır,
Bütün deryaların nehengiyim ben.*

*Sana ki demem meydandan kaç,
Pehlivansın, çek kılıcın meydan aç,
Kâfirlerin boynunda var haç,
Bütün deryaların nehengiyim ben.*

*Dolandırıp kadehi doldururum,
Düşmanı ağlatırım, dostu güldürüm,
Bugün bu meydanda seni öldürürüm,
Bütün deryaların nehengiyim ben. (Ş.D.78)*

- Hunhar-ı Şami, Şikâri ile güreşirken onun pehlivanlığına hayran kalır. Hunhari Şam, Şikâri'nin gücünü kuvvetini övmek için şöyle dedi: ‘‘*Sen hangi kaplanın belinden gelmişsin? Bu pehlivanlık cesaret nerden aldın? Böyle heybet ben görmedim?*’’ (Ş.D.100)
- Cihangir, babasını hiç tanımadan onun başına gelenleri duyar duymaz Serheng-i Şami ile yaptığı savaşa yardım için koştu. Cihangir savaş meydanına korkusuzca ve yiğitçe daldı Şikâri bu gencin kim olduğunu merak edince Keyvan Soydager Cihangir'in gücünden ve kuvvetinden etkilenerek yiğitliğini dile getirmek için söyledi:

²² Neheng: Balina.

*Sana kurban olayım ben ey pehlivan,
Ordundur ki katılıp gelir üstüne,
Şimdi orduyu öldürür yok eder,
El kolları döker taş üstüne.*

*Yıldırım gibi kılıç vurup geçiyor,
Düşmanlar elinden feryat çekiyor,
Ordunun bağrını yarıp söküyor,
Bedenleri dökülür taşlar üstüne.*

*Beladan kurtardı belalı başım[ı],
Dökme gözlerinden kanlı yaşın[ı],
Ya oğlundur senin, ya kardeşin[dir],
Bedenleri dökülür taşlar üstüne. (Ş.D.210)*

- Menzer Şah-ı Yemeni, Şikâri'ye at hediye etmek istedi. Şikâri'nin önüne gelen atların hiçbiri Şikâri'nin gücüne denk değildi, atlar Şikâri'nin ağırlığından yere seriliyordu. En sonunda fiziksel güç ve kişilik olarak hiçbir ata benzemeyen Merkeb-i Ejderhar getirildi. Öyle ki "Merkeb-i Ejderhar, ayaklarını havaya kaldırmış, ağzını bir gibi açmıştı. Az daha ağzıyla Şikâri'nin kafasını koparıp yere atacak ve başını bedeninden ayıracak idi." Bunun üzerine Şikâri bir yumrukla Merkeb-i Ejderhar'ın kulağının dibinden vurarak onu yere serdi. At, Şikâri'nin kendine eşdeğer kuvvette pehlivan olduğunu anlamıştı. (Ş.D.52)
- Şikâri ile Simizar'ın uyuduğunu gören Kahraman, uykuda Şikâri'yi öldürmek istedi, bir darbe indirmek için yeltendi. Şikâri uyandı Kahraman tam kılıcı indireceği sırada onun bileğinden tuttu. Kahraman'ın bileğini o kadar sıktı ki kılıç elinden yere düştü. (Ş.D.89)

- Şikâri'nin oğlu kahraman alp Cihangir'in güç kuvvet vasıflarından bahsedilirken şu sözlerle ifade edilir:

On sekiz yıl önce Şikâri zindana düştüğünde o anasının karnında altı aylık idi. Hocand Vezir'in kızı Pernaz Hanım onu dokuz ay dokuz gün karnında taşıdıktan sonra dünyaya geldi. Yedi yaşına bastığında mektebe gönderildi. On yedi yaşına vardığında, güreş pehlivanıydı. Öyle ki güreşte onu kimse yenemezdi. (Ş.D.123)

- Cihangir babası Şikâri'nin varlığından ve yıllardır hapiste olduğunu öğrenince onu kurtarmaya yanına gidebilmek için ata ihtiyacı vardır. Kendisine uygun atı bulabilmek için mücadeleler verir. Ancak Cihangir'in gezdiği ve bulduğu atlar onun ağırlığına dayanamıyordu. Bindığı her atın karnı yere değiyordu. (Ş.D.127) Cihangir kendi güç kuvvetine yaraşır olan Kürre isimli atı denizden çıkarmak isteyince at, anasına kişnedi. Atın anası denizati, yavrusunun kişnemesini duyunca denizden çıktı ve Cihangir'in üzerine saldırdı. Cihangir denizatının alnına bir yumruk vurdu ki onu oracıkta öldürdü. Kürre, olanları görünce Cihangir'in kendine yakışır bir sahip olduğunu anladı ve dizginlerini susturdu. (Ş.D.128)
- Cihangir Riyazi Şami'nin meclisine girince kimse onun selamını almadı. Cihangir'in sağ tarafında Zelzele Şami adında bir pehlivan oturmuş idi. Cihangir'e yer veren olmayınca ona doğru gitti ve onun alnına öyle bir yumruk vurdu ki pehlivan orada yüzüstü yere düştü. Cihangir onu yerden alıp öylece sarayın ortasına attı.(Ş.D.135)
- Zühhak Padişah'ın komutanı, Cihangir'in himaye aldığı Sabit'i ondan istedi. Cihangir, Sabit'i onlara vermez. Bunun üzerine Komutan kötü sözler söylemeye başladı. Cihangir, komutanı öyle bir yere vurdu ki orada öldü. Cihangir atına atlayıp kılıcını çekip canavarın koyun sürüsüne saldırdığı gibi askerlere saldırdı. Cihangir, askerleri hazan yaprağı gibi bir bir yere dökmeye başladı. (Ş.D.143)

- Cihandar, mücadelelere savaşlara katılabilmek için yaşı geldiğinde pehlivanlığını ispatlaması gerekiyordu. Annesinin gösterdiği nikaplı pehlivan yenerek pehlivanlığını kanıtlamış oldu. (Ş.D.193)
- Şikâri ile oğlu Cihangir sevgililerini görmek için Serheng-i Şami'nin sarayına vardıklarında bir sürü askerlerle karşılaşırılar. Onlar korkusuzca üzerlerine gelen kırk tane pehlivanı öldürerek haremlige ulaşip sevgililerine vardılar. (Ş.D.214)
- Şikâri, oğulları Cihangir ile Cihandar'ın arasında hangisinin büyük olduğuna karar vermek için güç göstergesi ister. Onlara bir çınar ağacını göstererek bunu kim bir darbede ikiye bölerse onun büyük oğlu olduğuna karar vereceğini söyledi. Bunun üzerine Cihangir ağacı ilk darbede ikiye ayırdı ve büyük oğlan seçildi. (Ş.D.220)
- Şikârinin mal taşıyan tacirlerle birlikte bindiği gemiye bir balina saldırmıştı. Şikâri önce Allah'tan yardım isteyip daha sonra okunu yayına koyup hedefini hiç şaşırmadan ilk atışta balınayı vurdu. Bütün tacirler Şikâri'nin başına toplandı onu yiğitliğini överek tas tas altın verdiler.(Ş.D. 232)

2.2.9.3. Cesaretli, Korkusuz Kahraman Alp Motifi

S.T.M.İ. ;(W32. Bravery) Mertlik / Cesaret

S.T.M.İ. ;(P12.10. King is superior to all in strength, beauty, largeness, etc., and usually has victory) Kral (Kahraman)güçte, güzellikte ve büyüklüğün bütününde çok iyidir

Alpler savaştan, düşmanlardan ve olumsuzluklardan kaçmazlar. Çünkü onlar son derece cesur, gözü korkmayan mert yiğitlerdir.

- Şikâri'yi kurtaran Keyvan Sodager, Menzer Şahı Yemeni'nin şehrine gideceklerini söyledi. Şikâri aklına babası ile korkusuzca giriştiği mücadeleler geldi Hiçbir şeyden korkmadığını belirten ifadelerle söyle dedi:’’ *Ben kuyuya atılmadan önce babam Şah-ı Dara saltanat sürdüğü zaman şöyle bir kural vardı: Biz hangi ülkeyle savaşsaydık, askerlerin önünde ben olurdum.*

Askerlerin önünde ben olurdum. Askerlerin önünde düşmana saldırırdım. Biz Menzer Şah-ı Yemeni'nin askerlerini birkaç kere kalenin kapısına kadar kovalayıp içeri sokmuşum.”(Ş.D.37)

- Tufan Cadı altmış bin büyücü ile Şikâri ve ordusunun üzerine geldiğini öğrenen askerler endişelenmeye başladı. Bunun üzerine Şikâri korkmamaları gerektiğini söyledi. Şikâri, onları sakinleştirdi ve bizzat kendisinin savaşa gireceğini söyledi: *“Hunhar-ı Şami’de geldiğinde böyle olmuştu. Ben kendim onunla savaşına gideceğim.”* (Ş.D.106)
- Cihangir, namusu için Zühhak padişah’ın oğlunu öldüren ve bu yüzden padişah’tan kaçan atlıyı yolda gördü. Cihangir kimseden korkmadığını ve ona yardım etmek istediğini söyledi: *“Yüz bin kişi de gelse gökte Tanrı, yerde ben seni koruyacağım.”* (Ş.D.142)
- Zühhak Padişah’ın askerleri, Cihangir’in yanında himaye altına aldığı atlıyı(Sabit’i) almak için geldi. Cihangir ise onlardan korkmadı ve hiç istifini bozmadan yemeğine devam etti. Cihangir, Zühhak Padişah’ın komutanına mektup yazdıracağını söyleyince komutan ona sinirlendi. Cihangir sazı eline aldı bakalım ne dedi:

Korkum yoktur bin bu kadar olsa da asker,

Bu gelmiştir bana sığınmıştır.

Durup boyunuza salarım hançer,

Bu gelmiştir bana sığınmıştır.

Söyleme ki ben göreni görmezsin,

Ben can vermeyince sen can vermezsin.

Sabit, ben ölmeyince sen can vermezsin,

Bu gelmiştir bana sığınmıştır.

*Cihangir'im giderim her diyare,
Eğer desem derdimi gelmez hesaba,
Öldürürüm seni ederim pare pare,
Bu gelmiştir, bana sığınmıştır. (Ş.D.143)*

- Goncaleb, kendisi için olağanüstü güçlere sahip ve bütün pehlivanları öldüren Ekvân Dev ile mücadeleye girecek olan Cihangir için endişelenir. Goncaleb, Cihangir'in öleceğinden korkar ve yol yakinken dev ile mücadeleye girmemesini söyler. Bunun üzerine Cihangir, Goncaleb'e dedi: *"Güzelim beni öldürülen pehlivanlardan sayma."* Bunun söyledi ve meydana ayakbastı.(Ş.D.158) Cihangir sevdiği için meydana girerek korkusuzca dev'in karşısına dikildi.
- Reyhane Peri, Cihandar'a Vasvas Cadı'dan kurtulabilmesi için eğer korkmazsan sana Vasvas Cadı'nın ölüm yolunu öğretirim dedi. Cihandar, cesurca korkmadan öne atılarak sadece Allah'tan korktuğunu belirterek Vasvas Cadı'yı öldürmenin yolunu öğrenmek istedi. (Ş.D.264)
- Cihandar, on iki bin askeri tılsımdan çıkarmak için Kubad'a söz vermişti. Sözünü yerine getirebilmek için bu zorlu tılsımlarla mücadele etmeye karar verdi. Reyhane Peri ona zarar gelmemesi için her ne kadar onu bu yoldan vazgeçirmeye çalışsa da Cihandar korkmadan mücadele etti. (Ş.D.271)
- Olağanüstü özelliklere sahip Hunhar-ı Şami'nin, Şikâri ve askerlerinin üzerine gönderileceği haberi gelir. Bunun üzerine Şikâri'nin arkadaşları bu duruma endişelenerek buralardan gitmek gerektiğini sihirli bedene sahip olan Hunhar-ı Şami'yi asla yenemeyeceklerini söylediler. Yiğit kahraman Şikâri ise bu durumdan korkmadan şu sözleri dile getirdi: *"Biz altı aydan beri savaştayız, gelsin onunla da savaşırız. Niye herkes çekip gidiyor?"* Bunun üzerine Şikâri, bizzat kendisinin Hunhar-ı Şami ile savaşa gireceğini belirtti. (Ş.D.98)

2.2.9.4. Alp'in Yiğitliği, Düşmanları Yenmesi Motifi

S.T.M.İ. ;(F565.2. Remarkably strong women) Fevkalâde güçlü kahraman

S.T.M.İ. ;(F610. Remarkably strong man) Son derece güçlü adam

S.T.M.İ. ;(F616. Mighty pugilist. Güçlü boksör (güreşçi)

S.T.M.İ. ;(F617. Mighty wrestler Güçlü güreşçi

S.T.M.İ. ;(F628. Strong man as mighty slayer) Oldukça güçlü adam

S.T.M.İ. ;(F628.2.5. Strong man kills men with own hands) Güçlü adam kendi elleriyle öldürür

S.T.M.İ. ;(P12.10. King is superior to all in strength, beauty, largeness, etc., and usually has victory) Kral (Kahraman)güçte, güzellikte ve büyüklüğün bütününde çok iyidir

- Şikâri, kendisine karşı gelen ve Müslüman olmak istemeyen Menzer Şah-ı Yemeni'nin başpehlivanlarından olan kâfir Pöhrüz Pehlivanı paramparça ederek öldürdü. (Ş.D.56)
- Serheng-i Şami'nin pehlivanlarından Kuh Peyker-i Şami, Menzer Şah-ı Yemeni'nin pehlivanını öldürdü. Bunu gören Şikâri bizzat meydana girerek güçlü kuvvetli Kuh Peyker-i Şami'yi yenerek öldürdü. (Ş.D.77) Serheng-i Şami'nin rütbeli komutanlarından olan Kertaş-ı Filsevar da oradaydı. Şikâri daha önce Kertaş-ı Filsevar'ın burnu ve kulaklarını kesip eline vermişti. (Ş.D.78) Serheng-i Şami durumu böyle görünce, Kuh Peyker'den sonra başka bir pehlivanları hatta yaklaşık elli bin pehlivanı gönderir, Şikâri hepsini öldürdü.(Ş.D.78)
- Düşman Serheng-i Şami, Şikâri'nin üzerine gönderdiği bütün pehlivanları yendiğini görünce bu kez Asgeri Şami' yi üstüne gönderdi. Şikâri, Asgeri Şami'yi de darmadağın etti. (Ş.D.79) Serheng-i Şami, Şikâri'nin üzerine bütün askerlerini saldı ve Şikâri hepsini yendi. (Ş.D.99)
- Düşman Serheng-i Şami ile Kamil Vezir, Şikâri ile baş edemeyeceğini anladılar ve sonunda yenilgiyi kabul ettiler. (Ş.D.112)

- Riyazi Şami, Cihangir'in Şikâri'nin oğlu olduğunu öğrenince onu öldürmek istedi. Cihangir, Rayizi Şami'nin kılıcını kaldırmasına izin vermeden bir darbeyle onu ikiye ayırdı. Cihangir Behmen veziri ve tüm kâfirleri öldürdü. (Ş.D.136)
- Cihangir babası Şikâri ve adamlarını Serheng-i Şami'nin zindanından kurtarabilmek için kendini gizli tutarak Serheng-i Şami'nin sarayına girmeyi başarmıştı. Her gece Serheng-i Şami'nin zindanlarını kontrol ediyordu. En son babasının zindanını bulduğunda içeri girmek isteyince zindanın sorumlusu buraya girmenin kesinlikle yasak olduğunu, elli beş devletten izin alınması gerektiğini söyleyerek karşı koyar. Bunun üzerine Cihangir bir kılıç darbesiyle ikiye ayırdıktan sonra diğer diğer bin korumayı da anında öldürdü. Cihangir önüne gelen herkesi öldürdü. (Ş.D.184)
- Şikâri yolda giderken ince tel tüyle ağaca bağlı inleyen bir adamı gördü. Onun haline acıyıp tam onu çözecekken aslında bu kişinin kendisini öldürmek isteyen düşmanı olduğunu anladı. Düşman dedi:” *Benim adım Sarık Ayyar. Müzruk ve Müşrub'ün pehlivanlarındım. Serheng-i Şami, beni Şikâri'yi öldürmekle görevlendirdi ancak Encüm Peri buna izin vermedi.* ‘’ Şikâri bunları duyduğunda hemen kılıcını çekip ağaçla birlikte Sarık Ayyar'ı ikiye böldü. (Ş.D.231-232)
- Şikâri'nin oğulları, Cihangir ve Cihandar Şam'da Serheng-i Şami ile olan savaşta büyük bir mücadele gösterdiler. Cihangir, Serheng-i Şami'nin filinin üzerinde bulunan bayrağını düşürdü. Serheng-i Şami'nin kemerinden tutarak havaya kaldırdı, onu öyle bir yere vurdu ki başı kaburgasına yapıştı öldü. Savaşı kazandılar. (Ş.D.256)
- Cihangir, uzun mücadeleler sonucunda savaş meydanında güreştiği güçlü kuvvetli kimsenin yenemediği Üzzar Pehlivan'ı öldürdü. (Ş.D.298)

- Cihandar, Serefraz Şah'ın babası Şikâri'nin namusu Simizar Hanım'ı kaçırdığını duyar. Bunun üzerine Cihandar, yıllarca kendilerine düşmanlık eden Serefraz Şah'ın kellesini gövdesinden uçurup onu öldürdü. (Ş.D.342)
- Şikâri, Erçe ile olan uzun mücadeleli savaşın sonunda kazanan taraf olur. Şikâri Erçe'yi yere fırlattı kollarını arkadan bağlayıp esir aldı. (Ş.D.359) Şikâri, Erçe'yi savaşta yenince Şah-ı Dara vilayetini fethetti. (Ş.D.362)
- İslam ordusundaki Şikâri'nin kardeşi Erçe, Ugar'la savaşıyordu. Erçe, savaşta Ugar'ın başına öyle bir darbe indirdi ki Ugar yenilip atından düştü. Erçe Ugar'ın kollarını bağlayıp zincirlere vurdu ve tutsak etti.(Ş.D. 375)
- Cihandar, kendilerine yıllarca düşmanlık eden Serheng-i Şami'nin oğulları Huşeng ile Puşeng'i yakalayıp öldürdü. (Ş.D.393)
- Serheng-i Şami'nin oğulları Huşeng ile Puşeng, İslam ordusunun fethettiği Şam'ı tekrar ele geçirdiler. Bunun üzerine İslam koşunu tekrar yola çıktı ve Şirzad-ı Tigzen Şam kentini tekrar geri aldı. Cihandar, Cihanbahş ve Şirefken de savaşta düşmanlarını yenerek diğer şehirleri tekrar ele geçirdiler. (Ş.D. 393)

2.2.9.5. Olağanüstü Niteliklere Sahip Kahraman Alp Motifi

S.T.M.İ. ;(F600. Person with extraordinary Powers) Olağanüstü güçlere sahip kişiler

S.T.M.İ. ;(F660. Remarkable skill) Olağanüstü hünerler / yetenekler

Şikâri'nin, düşmanlarına karşı korunması için ilahi güçler tarafından bahşedilen birtakım özel güçleri bulunmaktaydı. Sihir, büyü ve tılsımlardan korunmak için kendisine peygamberler tarafından birtakım öğretiler öğretilmişti.

- Şikâri'nin imdadına koşan Hızır Peygamber sayesinde Şikâri de artık sihir öğrenir ve sihirli güçlere sahip olmaya başladı. Hızır Peygamber, Şikâri'ye sihirli elbise verir ve sihir bozma sözlerini öğretti. Bu sayede Şikâri Tufan Cadı'nın yapmış olduğu sihirden kendisini ve askerlerini kurtardı. (Ş.D. 109)

- Şikâri'nin üzerinde sihirli sözü ve sihir[duası] bildiği için Simizar ve Şikâri'yi kimse göremiyordu.(Ş.D. 110)
- Şikâri, Serefraz Şah tarafından bağlandığı yedi tılsımla nasıl mücadele edeceğini düşünürken namaz üzerinde ağlayarak uyuyakalmıştı. Hızır Peygamber Şikâri'nin rüyasında gelerek, tılsımlardan kolayca kurtulabilmesi için ona daha önceden öğrettiği sihirli sözü bir kez daha hatırlattı.
- Hızır Peygamber Şikâri'ye bütün sihirli bozan sihirli sözleri öğretti. (Ş.D. 226)
- Şikâri, tılsımlı sihir bozan sözü biliyordu. Böylelikle Serefraz Şah'ın yedi yerde bağlamış olduğu tılsımları aştı. (Ş.D.228)
- Şikâri, Ügab-ı Devzad ile Firuz Ayyar'ı bir tahtanın üstüne koyup askerleriyle birlikte sihir gücüyle havalandılar uçarak Gülistan-ı Erem'e yakın yere indiler. (Ş.D. 243)
- Şikâri, bildiği sihirli sözlerle Zerdan'ı sihir kuyudan çıkardı. (Ş.D. 247)
- Şikâri, yedi bölgede tılsıma giren oğullarını kurtarmak için bir sihir okuyup pehlivanlarını ve atlarını silahlarıyla birlikte büyük bir tahtanın üzerine yükledi. Tahtayla beraber havalanıp yedi bölgeyi tılsımın birinci bölgesine uçup gittiler. (Ş.D. 369)

2.2.9.6. Kahramanın Olağanüstü Güçlerle Mücadelesi ve Yenmesi

S.T.M.İ. ;(F610. Remarkably strong man) Olağanüstü kuvvetli adam

S.T.M.İ. ;(F628.1.0.1. Strong man slays monster) Güçlü adam canavarları öldürür

S.T.M.İ. ;(Z230. Extraordinary exploits of heroes) Kahramanın olağanüstü başarısı

- Şikâri olağanüstü özelliklere sahip Kertaş-ı Filsevar ile günlerce süren savaşın sonunda galip geldi. (Ş.D.73)
- Şikâri, Serheng-i Şami'nin üzerine göndermiş olduğu olağanüstü özelliklere sahip, herkesin korktuğu Hunhar-ı Şami'yi savaşta yendi ve onu öldürdü. Hunhar-ı Şami, Şikâri'yi tüm gücüyle kaldırmaya çalıştı başarısız olunca dedi:

“*Sen sihirbaz mısın?*” Hunhar-ı Şami, tüm gücüyle üçüncü defa kaldırmaya kalkıştı, beceremedi öyle ki burnundan kan dökülmeye başladı. Hunhar-ı Şami yenilince mecburen elini çekti. (Ş.D.104)

- Şikâri, en sonunda kılıç kesmez, su boğmaz, ateş yakmaz Hunhari Şamiyi öldürdü. (Ş.D.106)
- Şikâri Tufan Cadı’nın üzerine gönderdiği bütün büyücüleri teker teker öldürüyordu. (Ş.D.107)
- Şikâri Tufan Cadıya öyle bir darbe indirdi ki ağaçla birlikte ikiye bölerek öldürdü. (Ş.D.111)
- Cihangir hiç kimsenin yenemediği Ekvan Dev’in boynuzundan tutup diğer eliyle onun ciğerlerini çıkardı. Hançeri çekip devin başını bedeninden ayırdı. (Ş.D.159)
- Serefraz Şah, Elave Şah’ın oğlu Zerdan’ı başında dokuz yüz doksan dokuz devin beklediği bir kuyuya attırmıştı. Şikâri Zerdan’ı kurtarmak için kılıcını çıkarıp bu dokuz yüz doksan dokuz devî kolaylıkla öldürdü. Kuyunun ağzına kapatılan değirmen taşını da kaldırarak Zerdan’a ulaştı. (Ş.D.247)
- Şikâri, oğullarını tutsak eden Senuber Cadı’nın başına gürzle öyle bir vurdu ki Kaf dağına vursaydı dağı dağılırdı. (Ş.D.319)
- Cihandar olağanüstü özelliklere sahip olan büyücü Sindirus’dan kurtulmak için onu öldürdü böylece herkes ondan kurtuldu. (Ş.D.349)
- Cihangir, olağanüstü güçlere sahip Ekvan Dev’i öldürdü ve tutsak ettiği Goncaleb’i kurtardı.(Ş.D. 359)

- Şikâri'ye yardım için gönderilen Senuber'in oğlu Almas, Ugarların yedi dev kardeşlerinden Erçeng ile Herçeng'i ikisinin de başını kesip savaşta yendi.(Ş.D.372)
- Reyhane, Cihandar'ın tılsımları aşabilmesi için bir müddet yardım ettikten sonra yolun geri kalanını tek başına halletmesi gerektiğini söyledi. Yolun geri kalanında bir bağın duvarının başında elinde altın bel olan bir devi göreceğini ve bu devi o elindeki bel ile öldürmesi gerektiğini tarif etti. Cihandar bu dev ile mücadele ettikten sonra onu yendi ve tılsımı aşmaya biraz daha yaklaştı. (Ş.D.274)
- Cihandar tılsımları aşabilmesi için ona yardım eden yaşlı Şah-ı Murgan'ın tarif ettiğine göre bağda yaşayan bir dev vardı ve onu alt etmesi gerekiyordu. Onu bir kuyuya götürüp oradaki devi gözünden vurması gerektiğini söyledi. Cihandar kuyunun dibindeki devi bulup elindeki sihirli hançeri devin gözüne sapladı ve dev öldü. Dev öldüğünde bir tufan başlayıp, deprem oldu. (Ş.D.281)
- Cihandar, olağanüstü özelliklere sahip kılıç kesmez Ergevan Şah'ı on sekiz katlı kemerinden tutup yere fırlatarak onu yendi. (Ş.D.286)
- Cihangir ve Cihandar babaları Şikâri'nin yanına giderken Hadd-i Sadd-i Perizad denilen devlerin ülkesine ulaştılar. Bu devler ülkesinde devlerle savaştılar. Olanca mücadele sonunda Şikâri'nin oğulları devleri yenmiş ve Müslüman yapmışlardı. (Ş.D.291)
- Yeni bir savaş çıkartıp Cihandar'ı öldürmek isteyen Zerdan meydana çıktı. Cihandar Zerdan'a dedi: *“Biz senin gibi devlerden çok görmüşüz, gel bu sevdadan vazgeç.”* Zerdan kılıcını çekince Cihandar onun başını bedeninden ayırdı. (Ş.D.318)
- Sindirus, savaşta Şikâri'nin başına çok kuvvetli bir gürz indirdi fakat Şikâri'ye hiçbir şey olmadı. Şikâri'nin bu gücüne hayret eden Sindirus dedi: *“Kafdağına vursaydım paramparça olurdu.”*(Ş.D.346)

- Şikâri, olağanüstü güçlere sahip olan Sindurus ile kıyasıya savaşın sonucunda güşesi kazandı. Düşman Sindurus’u tutsak etti. (§.D.347)
- Sindirus Cihandar ile savaşırken koca çınar ağacını kökünden çıkarıp Cihandar’ın üzerine yürüdü. Cihandar o kadar kuvvetliydi ki ağacı kılıcıyla ikiye ayırdı. (§.D.349)

2.2.9.6.1. Alp Kahramanın Devlerle Mücadelesi

S.T.M.İ. ;(F610. Remarkably strong man) Olağanüstü kuvvetli adam

S.T.M.İ. ;(F628.2.3. Strong man kills giant) Güçlü adam devleri öldürür

S.T.M.İ. ;(Z230. Extraordinary exploits of heroes) Kahramanın olağanüstü başarısı

S.T.M.İ. ;(G0. Ogres) Devler

S.T.M.İ. ; (G100-G199. Giant ogres) Çok Büyük Devler

S.T.M.İ. ; (G100.1. Giant ogre) Kocaman dev

S.T.M.İ. ; (G600-G699. Other ogre motifs) Diğer Dev Motifleri

- Cihangir, Goncaleb’e musallat olan Ekvan devi öldürmek ve kızı onun elinden kurtarmak için gidip devin meydanına çıkarak onunla mücadele etti. (§.D.156)
- Cihandar tılsımlarla mücadele ederken bağda yaşayan Pir-i Vakıf’ın elinde bulunan tılsım levhasına ulaşması gerekiyordu. Cihandar bu bağa yaklaştığında bağ duvarının üstünde oturan ve bu duvarı koruyan elinde altın beli olan bir dev karşısına çıktı ve ona saldırdı. Cihandar ise olağanüstü güçlere sahip bu devi yalnızca devin elinde bulunan altın bel ile öldürebilirdi. Cihandar dev ile mücadele etti. (§.D.274)
- Cihandar tılsımları aşabilmesi için ona yardım eden yaşlı Şah-ı Murgan’ın tarif ettiğine göre önce bağda yaşayan devi alt etmesi gerekiyordu. Cihandar devi bulup elindeki sihirli hançeri devin gözüne saplayarak devi öldürdü. Öyleki dev öldüğünde bir tufan başlayıp, deprem oldu. (§.D.281)

- Cihangir ve Cihandar babaları Şikâri'nin yanına giderken Hadd-i Sadd-i Perizad denilen devlerin ülkesine ulaştılar. Bu devler ülkesinde devlerle savaştılar. (Ş.D.291)
- Senuber dev, Şikâri'nin arkadaşlarından Şebru Ayyar, Şebaheng Ayyar, Ferheng Ayyar'ı çadırının etrafında görünce ateşler kurdurup bu insanlardan kebab yapıp yemek istedi. (Ş.D.315)
- Cihangir, babasının Mina Tılsımından kurtulabilmesi için Muallak Dev ve kardeşiyle mücadele etmek zorunda kaldı. (Ş.D.326)
- Efsane, Cihanbahş'ı Tılsım-ı Zulûmat'e gidip tılsımları kırması için yol gösterirken karşılarına Kecvan adında bir dev'in çıkacağını ve onlara yol göstereceğini söyledi. Sonrasında da Eflak Dev ile karşılaşacaklarını ve bu devin tılsımda bulunan Simizar Hanım'a götüreceğini belirtti. (Ş.D.351)
- Şikâri, Tufan Cadı'yı öldürdü. Tufan Cadı'nın ölümüyle birlikte büyük bir tufan çıktı ve deprem oldu. Bu depremler herkes Tufan Cadı'nın öldüğünü anladı. (Ş.D.112)
- Serefraz Şah yarı adam yarı dev şeklindeydi. İnsan kokusunu anında alırdı. Aynı zamanda Süleyman Peygamber'in elçisiydi. (Ş.D.220)
- Elave Şah'ın kırk devî müzik aletleriyle Şikâri ve Firuz Ayar'ı eğlendirdi. "Her biri farklı dev sıraya geçti. Birinin büyük boynuzu, birinin kuyruğu, ellerinde acayip çalgı aletleri oraya dizildiler. Kiminin elinde gergedan boynuzundan vardı. Hepsî çalmaya başladılar: "Dada- dudu". (Ş.D.239)

2.2.9.7. Akıllı Kahraman Motifi

Akıllı Kahraman Motifi

S.T.M.İ. ;(J1100. - J1699. CLEVERNESS) Akıllılık

S.T.M.İ. ; J1100. Cleverness) Akıllılık

S.T.M.İ. ; (J1110. Clever persons) Akıllı kişiler

S.T.M.İ. ; (J1650. - J1699. Miscellaneous clever acts) Çeşitli zeki davranışlar

S.T.M.İ. ; (J1250. Clever verbal retorts—general) Zekice karşılık verme – Genel

S.T.M.İ. ; (J600. - J799. Forethought) Önsezi

S.T.M.İ. ;(J620. Forethought in prevention of others' plans) Başkalarının fesatlıklarından korunmada önsezi

S.T.M.İ. ;(J670. Forethought in defences against others) Başkalarına karşı savunmada önsezi

S.T.M.İ. ;(J700. - J749. Forethought in provision for life) Yaşamın kaçınılmazlığı karşısında önsezi

S.T.M.İ. ;(J700. Forethought in provision for life (General)) Yaşamın kaçınılmazlığı karşısında önsezi (genel)

Şikâri destanında Alplar fiziksel güçleriyle ön plana çıktığı kadar önsezileri ve akılları ile de dikkat çekerler. Alpler akılları sayesinde olayları idare etmeyi, nerede ne yapılması gerektiğini gayet iyi bilir.

- Şikâri, savaş meydanına girmeden önce düşmanın kendisini sezmemesi için atı Merkeb-i Ejderhar'ın ayak sesleri çıkmasın diye atın ayağına bez bağladı. (Ş.D.76)
- Elave Şah oğlu Zerdan'a Reyhane Peri'yi istediğini söyledi. Şikâri, Reyhane Peri'nin kendi karısı olduğunu söylemez. Şikâri Elave Şah'ın yönünü değiştirmesi için ona dedi: “*Serefraz Şah, kızı Reyhane Peri'yi Meşeyi Mahlike tutmaktadır.*” (Şikâri böylece Simizar'ı devler eliyle onların güçleriyle kurtarmak istedi.) (Ş.D.242)

- Şikâri, Dara Vilayetine gittiğinde orayı fethedene kadar kendini ve yüzünü gizli tutar. Şikâri, aynı zamanda Şirzad-ı Tigzen'in de bir hile yapmaması için hapiste tutar. (Ş.D.354)

2.2.9.8. İyiliksever Kahraman Alp Motifi

S.T.M.İ. ;(W10. Kindness) İyilikseverlik

S.T.M.İ. ;(W37. Conscientiousness) Vicdanlı

- Cihangir, Zühhak Padişah'ın elinden kaçan zorda kalmış Sabit'e ve karısına yardım etti. Cihangir pazara gidip Sabit'in evine halı ve malzemeler aldı. Halıları hamala verip onları Sabit'in kervansarayına götürmesini istedi. Pazarın diğer tarafından gördüğü ette, pirinçten, yağdan satın aldı ve Sabit'in kervansarayına gönderdi. Yine birkaç tuluk da şarap alıp gönderdi. (Ş.D.145)
- Cihangir, Sabit'i Zühhak Padişah'ın elinden kurtardı. Padişah, Sabit'in kollarını açtırdı ve onu kendi evlatlığına aldı.(Ş.D.148)

2.10. Kadın Alp Kahraman Olumlu Kişilik Özellikleri Motifi

S.T.M.İ. ;(W0. Favorable traits of character) Kişiliğin olumlu özellikleri

S.T.M.İ. ;(W33. Heroism) Kahramanlık

Türk toplumunda kültür ve medeniyet sahnesinin hemen hemen her rolünde görev alan kadınlar, değerler hazinesinde yerini almıştır. Türk kültürünün kadim geçmişine sahip olan Türk destanları, hayatın içinde yaşanan olayların odak noktasında yer alan kadınları âdeta kutsal bir varlık olarak sunmaktadır. “*Hatta Türk muhayyilesinde kadın, çoğu zaman insan değil, karanlıkları aydınlatan bir ı ışık manzumesi, erişilmesi, dokunulması, koklanması, kısaca beş duyu ile kavranması mümkün olmayan ilahi bir nur huzmesi, iyiliği, yiğitliği telkin eden bir melektir*” (Sevinç, 1992:9).

Türk halk anlatı unsurlarından olan destan ve efsanelerimizde yer alan motiflerin başında kadın gelmektedir. Kadın, asli tipler olmanın ötesinde destanlarda olmazsa olmaz tamamlayıcı bir unsuru olarak yer alır. Türk kahramanlık destanlarının oluştuğu dönemdeki kadın telakkisi; bilge ve alp kişiliği, siyasî, sosyal alanlardaki üstün meziyetleri ile toplumun temel direği, hatta olmazsa olmazı olarak yerini

almıştır. Türk destanlarında kadınlar; anne, eş, sevgili, kız kardeş, kız çocuk, hizmetçi, tutsak, cadı vb. rolleriyle karşımıza çıkar.

Yazarı, zamanı ve çoğu zaman mekânı belli olmayan, ama mutlaka ve mutlaka Türk duygusunu, Türk ruhunu, Türk hayat ve ahlâk telâkkilerini aksettirmeleri bakımından, millî Türk tefekkürünün ilk ve gerçek ürünleri olan, Türk destan ve efsanelerinde kadın, daima bir şeref, ahlâk, kahramanlık ve fedakârlık sembolü olarak düşünölegelmıştır (Sevinç, 1992:9).

Göçebe hayatın kalmanın gereklilikleri ve yaşanan doğanın tüm zorlukları toplumun erkekleri kadar kadınlarını da ilgilendirmiştir. Kadın bu zor koşullarla mücadele edebilmek için çalışıp çabalayarak her türlü duruma karşı kendini hazırlamış, eğitmiş ve birtakım beceriler geliştirmiştir. Bu yüzden kadın da tıpkı erkek gibi at binen, akına çıkan, ava giden, güreşen, ok atan, kılıç kuşanan ve düşmanla çarpışan bir kahramandır. Alp kadın motifinin en çok dikkat çeken ve üzerinde durulması gereken mevzularından birisi de toplumsal cinsiyet rollerinin ayırt edilmeden kurgulanmasıdır. Destanlarda, toplumsal yapının kadına ve erkeğe yüklemiş olduğı zorunluluklar, toplumsal cinsiyet kavramları eşit hale getirilerek kahramanlar üzerinden sembolize edilmiştir. Zira Biyolojik cinsiyeti doğa belirlerken, toplumsal cinsiyeti toplumların oluşturduğı kültürel yapı belirler (Koç,2016: 570). Tıpkı erkeğin istediğı gibi kadın da evleneceğı erkeğin kendisinden daha güçlü kuvvetli bir kahraman olmasını ister. Mehmet Kaplan'a göre eski göçebe toplumlarda erkeğin kadını, kadının erkeğı cesaret ve kuvvet bakımından denemesi bunun için önem arz eder (Kaplan, 2002: 43).

‘‘Kökeni itibarıyla mitolojiye dayanan destanlarda, kadın hem ödöl hem soyu kutsallaştıran tanrısal bir unsur olarak görölür...’’ (Kaya, 2002: 50). Fedakâr, iffetli, ahlâklı, saygın ve erkeğın sadık dostu olan kadın, bu özelliklerinin yanında aile adı verilen müesseseyi de kuran taraflardan birisidir. Ailenin mutluluğının oluşmasında ise kocasına sadakati, analık duygusu, dik duruşu ile evin reisliğini üstlenen kadının rolü büyüktür.

Şikâri Destanındaki kadın motifi, o dönemin şartları gereğı kadınların konumunu ve işlevlerini açıkça gözler önüne sermektedir. Destanın ayrılmaz parçası olan kadının birden fazla rolü vardır (annelik, eşlik, gelinlik vs.). Şikâri Destanında kadın kahramanlar dışı dönük ve hareketli yapıları ve birçok vasıflarıyla destan

içerisinde yerini alır. Kadın kahramanlar, sıradan değil soylu ailelerin kızlarıdır, güzellikleri ise dillere destandır. Kadın kahramanlar erkek kahraman kadar mücadeleci, korkusuz cesur özelliklere sahiptir. Destandaki bu yürekli kadın savaşçılar gerektiğinde erkeği ile ata biner, ok atar, güreşir, ava gider, kılıç kuşanır ve her türlü tehlike karşısında uyanık olur. Kadın aynı zamanda eş rolü ile erkeğin ve annelik rolleri ile evlatlarının hayatını düzene sokan bir işleve sahiptir. Destanlarda karşılaştığımız savaşçı, güçlü, cesur ve karar verme gücüne sahip, dışa

2.2.10. 1. Anlayışlı Alp Kadın (Eş) Motifi

S.T.M.İ. ;(J155.4. Wife as adviser) Danışman olarak kadın eş

Destanda kahraman kadın eşinin mutluluğu için kendinden dahi fedakârlık eder. Eşine karşı her daim anlayışlı olmuş ve onun mutluluğu için hassas davrandığı görülmektedir. Kadın kocasının dert ortağıdır. Kadın kahraman hayat arkadaşına karşı son derece saygılı ve fedakârdır.

- Şikâri'nin aşkından yanıp tutuşan Simizar Hanım Şikâri'nin yanına gelmesi için dadısıyla ona bir mektup yollar. Şikâri'nin karısı Pernaz Hanım bu mektubu okuyunca Şikâri'ye kızmaz ve o âşık kızın yanına gitmesini ister. Pernaz Hanım dedi: *'Allah'a ant olsun ki ben senden istediğimi almışım. Er de bir olur, mezar da. Ben senden istediğimi almışım, o da bir insanın kızıdır. Ben vezirin kızıysam, o da Menzer Şah-ı Yemeni'nin kızıdır. Sen Mah-ı Zemin dadıyla beraber Simizar Hanım'ın yanına gidesin, onun kalbi kırılmasın.'* Şikâri karısının gönlünü incitmemek için gitmek istemedi. Pernaz Hanım dedi: *'Gitmezsen ben sana kırılırım.'*

Destanda Pernaz Hanım'ın bu yüce gönüllülüğünü dile getirmek ve övmek için şu ifadeler kullanır:

'Dünyada böyle[Pernaz Hanım gibi] bir insan az bulunur. ' (Ş.D.58)

Kadın, her daim kendinden ve kahraman eşinden emindir. Kadın kahraman yüreklidir, cesurdur. Eşine güveni sonsuzdur. Eşinin söyledikleri onun için hep kıymetlidir. Eşi acı tatlı ne söylerse onunda yanında olur, anlayışla karşılar.

- Serheng-i Şami, Cihangir'in namusu Goncaleb'e göz diker. Cihangir, babasını kurtarabilmek için kendini tanıtmadan Serheng-i Şami'nin sarayında

kalıyordu. Cihangir, babası için Serheng-i Şami'yi oyalaması gerekiyordu ama sevdiğinin namusunu da korumalıydı. Cihangir, Serheng-i Şami'yi oyalaması ve sevgilisinin kendisine yardım etmesi için büyük bir üzüntüyle bu durumu Goncaleb'e izah etti. Goncaleb, sevgilisine güveniyorddu ve onu anlayışla karşılayarak şu sözleri söyledi: *'Benim namusum senin elinde. Benim namusum sana emanettir, istersen tut istersen itin ağzına at. Sen nasıl bilersen öyle olsun. Benim kayınbabam Şikâri'dir. Ben onun için gerekirse ölüme de giderim. '*(Ş.D.179)

2.2.10. 2. Vefalı, Sadık (Eş) Kadın Alp Motifi

S.T.M.İ. ; (T210.1. Faithful wife) Sadık kadın

S.T.M.İ. ;(T210. Faithfulness in marriage) Evlilikte sadakat

S.T.M.İ. ;(T210. Faithfulness in marriage) Evlilikte sadakat

S.T.M.İ. ;(H1385.4. Quest for vanished husband) Kaybolan kocanın araştırılması

Kadın, kötü günlerde eşini bırakıp gitmez; hastalıkta savaşta, en zor şartlarda daima eşini düşünür, onu bekler.

- Şikâri, Simizar Hanım'ın yanındayken yaralanıp kaybolmuştu. Sevgilisinin ölüp ölmediğini dahi bilmeden Simizar Hanım günlerce ne yemiş ne de içmişti. Sevgilisine vefa duyan kadın, kendisine neşeyi yasaklayıp günlerce sevgilisi Şikâri'nin ardından yas tutar. Yanındaki cariyelerine derdini ağlaya sızlaya anlattı:

Başına döndüğüm toplanan kızlar,

Aklıma düştü o sevgilim, ağlarım,

Kemiğim içinde iliğim sızlar,

Aklıma düştü o sevgilim, ağlarım.

Felek bana güzel sitem getirdi,

Gönlüm üste armağanlar bitirdi,

Kimler gömdü? Kimler onu götürdü?

Aklıma düştü o sevgilim, ağlarım.

(Ş.D.74)

- Vefasını ve sevgisini hiç eksiltmeyen kadın Pernaz Hanım, sevgilisi Şikâri'nin hasretine dayanamaz ve sabah namazında seccade üzerinde Allah'ın kendisine sabır vermesi için şu sözlerle yalvardı:

Sabah zamanında, zülfüm elimdedir,

Ya benim sevgilim, ya sabır Allah,

Bir yalnız civandı, gurbet eldedir,

Ya benim sevgilim ya sabır ya Allah.

...

Bela geldi, dört bir yanı bürüdü,

Yüreğimde keder kervanı yürüdü,

İntizar çekmekten canım eridi,

Ya benim sevgilim, ya sabır Allah.

...

Bülbül gibi uçmak nasip olmadı,

Uçmuştur gönlümden, öreğim kazım,

Pernazam, ezelden gülmedi yüzüm,

Ya benim sevgilim, ya sabır Allah.

... (Ş.D.76)

- Simizar Hanım öyle vefalı bir kadındı ki Şikâri gittikten sonra neşeli hayatından ödün vermiş hamama bile gitmemişti sonuna kadar beklemişti. Bir

gün Dadısı Mah-ı Zemin, Şikâri'nin ölmediğini ve sarayda olduğu haberini Simizar'a müjdeledi. Şikâri'nin aşkı Simizar'ı hasta yatağına düşürmüştü. Simizar Hanım Şikâri'nin yaşadığını öğrenince Şikâri'ye mektup yazdı:

Mahı Zemin dur ayağa kıl çare,

Şimdi o gence yazarım kâğıt.

Koy gelsin eylesin pare pare,

Şimdi o gence yazarım kâğıt.

Dolanıp kadehini doldurmaz,

Sarartıp gül rengini soldurmaz,

Başka adam onun dilini bilmez,

Şimdi o gence yazarım kâğıt,

Simizar aşktan olmuştur hasta,

Sen bana hanım ol, ben sana hizmetçi,

Her zaman hatırın tutarım aziz,

İskender'den kalmış, yazarım kâğıt. (Ş.D.85)

- Kendisini Simizar Hanım'ın vurduğunu zanneden Şikâri, bu mektubun cevabında kendisini affetmeyeceğini söyleyince Simizar Hanım olayın doğruluğunu ortaya çıkarmak ve ona olan vefasını dile getirmek için sevgilisine tekrar bir mektup gönderdi:

Yeniden yazarım sana mektup,

Cahilim, görmüşüm bir cahil işi.

*Bağışla bu kusuru sen bana,
Cahilim, görmüşüm bir cahil işi.*

*Mezelendi,
Mey içer mezelendi,
Vefalı dostumu gördüm,
Yüreğim yenilendi.*

...

*Yar, yarına mektup yazsa okunur,
Yar sinesi derde yarın okunur,
Göğsümdeki nişana var okunur,
Simizar'ın görüp bir cahil işi. (Ş.D.86)*

Şikâri'nin yaralanması üzerinden kırk gün geçse de Simizar Hanım öyle vefalıydı ki elbiselerini hiç değişmemişti. Şikâri mektubundaki sözlerinin manasını sormak için Simizar Hanım'ın yanına gider. Simizar gömleğini kaldırdı. Göğsündeki kan izlerini ona gösterdi ve dedi: *Ey şehzade! Yaralandığın gece göğsüme bastığım başının kan izleri hala üzerimde duruyor. Sözlerimde bu izleri kastetmiştim. (Ş.D.88)*

- Goncaleb, Cihangir'in nikâhtan sonra babasını kurtarmak için şehirden ayrılıp Şam kentine gideceğini öğrendi. Bunun üzerine Goncaleb, babasına mektup yazarak Cihangir'in yanında gitmek istediğini söyledi, izin aldı sonrasında kocasıyla birlikte yola koyuldu. (Ş.D.168)

2.2.10. 3. Namuslu Alp Kadın Motifi

Kadın, eşine sonsuz bir sevgiyle ve sadakatle bağlıdır. Eşi yanında olmasa dahi erkeğinden kocasından asla vazgeçmez. Kendini ve namusunu korumak için kötü niyetli güçlerle sonuna kadar mücadele eder. Olaylar esnasında tavrı ve gururu mert bir erkeğinkinden farksızdır.

- Serefraz Şah Şikâri'nin namusu olan Simizar Hanım'dan kendisine kadehle şarap sunmasını istedi. Namuslu ve erkeğine vefalı olan kadın Simizar Hanım bunu redderek dedi: '*Benim sahibim var, onu buraya çağırıp hünerin varsa beni ondan alırsın. Ondan sonra nasıl istersen öyle olur.*' (Ş.D.222) Bu ifadeleriyle namusuna sahip çıkan Simizar Hanım, aynı zamanda erkeğinin gücüne ve ona olan sonsuz güvenine de inandığını belli ederek karşı tarafı oyalamaya çalıştı.
- Simizar Hanım, kendisinin namusuna göz diken Serefraz Şah'ın elinden kurtulmak istediğini ve erkeğine sadık kaldığına belirten sözlerle Şikâri'ye mektup yolladı:

...

Düşman istiyor gire benim kastime,

El vermem namahremine eline,

Ecel gömleğin giyip üstüne,

Simizar'ın düşüp düşman eline,

Simizar yolunu gözler ölene dek,

Ölüm yeğdir yardan ayrı olana dek,

Cihangir'i getir kendi yanında,

Simizar'ın düşmüş düşman eline. (Ş.D.222)

2.2.10.4. Güçlü Kadın Alp Motifi

S.T.M.İ. ;(W33. Heroism) Kahramanlık

S.T.M.İ. ;(F565.1. Amazons) Kadın savaşçı

S.T.M.İ. ;(F565.2. Remarkably strong women) Fevkalâde güçlü kahraman

S.T.M.İ. ;(F565.4. Women hunters) Kadın avcı

S.T.M.İ. ;(F565. Women warriors or hunters) Kadın savaşçılar veya avcılar

Kadın eşine zorlu mücadelelerde dahi yardım eden güç kuvvet sahibidir. Kadınların kahramanlığının, çevikliğinin ve fedakârlık ruhunun bazen erkeklerden de üstün olduğu görülmektedir. Kadının güzelliği kadar bileği de kuvvetlidir. Kadınlar; savaşan, dövüşen, yarışan, güreş tutan, avcı, akıncı bir kahramandır.

- Hurşid Banu Şikâri ile güreşecek kadar güçlü kuvvetlidir. Hurşid Banu'nun güzelliği yanında pehlivanlığı da vardı. Hatta Hurşid Banu, Şikâri'yi üç kere havaya kaldırmayı denedi. Şikâri kızı yenebilmek için beş büyüklerin adını dile getirerek himmet diledi ve var gücüyle kemerinden kaldırmak istedi. Ancak Hurşid Banu'nun kemeri kırıldı ve Şikâri güçlü kuvvetli bu kızı yerden kaldıramadı. Bütün savaş aletleri de denense ikisi de birbirini bir türlü yenemez. Çünkü kadın çok güçlü ve kuvvetlidir. Hurşid Banu dedi: *“Ey pehlivan! Beni kim güreşte yenerse ona varacağıma sözüm var.”* (Ş.D.72-73)
- Keyvan Soydger Şikâri ve Şirzad Tigzen'i darağacından kurtarabilmek için eşinden yardım istedi. Keyvan Soydager eşine dedi: *“Eğer sen şehir kalesinin kapısına altı at getirebilirsen biz oğlanlarla birlikte onları kurtarıp oradan çıkarabiliriz.”* Keyvan Soydager'in karısı hemen ayağa kalkıp bir pehlivan gibi giyinip kuşanıp yola çıktı. (Ş.D.187)
- Humayun Şah'ın kızı Kemerruh, Ember Dadı'dan ney çalan Firuz Ayyar'ı gidip getirmesini ister. Firuz Ayyar belinin kırık olduğunu yürüyemeyeceğini söyleyince Ember Dadı güçlü kuvvetli bir kadın olduğu için Firuz Ayyar'ı beline alıp hanımının yanına götürdü. (Ş.D.234)

- Serheng-i Şami'nin oğulları ile savaşan Menzer Şah-ı Yemeni'nin ve İslam koşununun darda olduğunu öğrenen Cihandar'ın anası hiç düşünmeden savaş meydanına koştu.. Güçlü, kuvvetli Cihandar'ın anası yüzü nikaplı şekilde bir pehlivan gibi kılıç sallayıp savaşa katıldı. (Ş.D.391)

2.2.10.5. Bilgili, Becerikli Kadın Alp Motifi

S.T.M.İ. ;(J155. Wisdom (knowledge) from women) Kadından öğrenilen akıl / bilgi Şikâri destanındaki alp kadınlar bilgili, becerikli ve çeşitli hünere sahiptir. Destandaki bu kadınlar çözümleyici, işleri kolaylaştırıcı ve yetenekleriyle ön plana çıkarlar.

- Muhtar yırtıcı kaplan tarafından yaralandığında Cihangir onun için endişelenir. Bunu gören Goncaleb sevgilisini teskin etmek için şu sözleri söyler: *“Ben hekimlik dersi almışım, Muhtar'ın önemli bir yarası yok iyileşecek. Ona ilaç ve hekim gerek.”* Daha sonra atına atlayıp dedi: *“Bu yakınlarda bir kasaba var, ben oradan ilaç ve hekim getiririm. Sen başucunda bekle ve hareket etmesine izin verme.”* Goncaleb, hekim getirmek için yola çıktı. (Ş.D.171)

Destan anlatıcısının kadınlarla ilgili görüşlerini belirttiği ara sözler bulunmaktadır. Kadının değerli olduğunu ve kıymetini bildirmek için vasıflarına övgüde bulunur.

- *“Muhtar'ın bir eşi vardı ki atlıyı atından indirirdi, atsızı da ata bindirirdi. [Çok becerikliydi.]” “Hayatta kadının önemini küçük saymayın. Kadın erkeğin her bir şeyidir. Oturması, kalkması, yiyip içmesi, erken kalkıp işe gitmesi her şey kadın elinde olur. Bunu iyice kulağınıza küpe edin.”* (Ş.D.152)

2.2.10.6. Akıllı Alp Kadın Motifi

S.T.M.İ. ; (J155. Wisdom (knowledge) from women) Kadından öğrenilen akıl / bilgi

S.T.M.İ. ; (J1100. Cleverness) Akıllılık

S.T.M.İ. ; (J1111. Clever girl) Akıllı kız

S.T.M.İ. ; (J1112. Clever wife) Akıllı eş

S.T.M.İ. ; (J1250. Clever verbal retorts—general) Zekice karşılık verme – Genel

S.T.M.İ. ; (J620. Forethought in prevention of others' plans) Başkalarının fesatlıklarından korunmada önsezi

S.T.M.İ. ; (J670. Forethought in defences against others) Başkalarına karşı savunmada önsezi

Kadın kahramanlar adeta yol gösteren rehber gibidirler. Kadın kahramanlar, erkeği zor durumda iken ne yapması gerektiğini öğreten, akıl veren kişilerdir.

- Şikâri ve Hurşid Banu savaşta günlerce birbirini yenemeyince en sonunda Hurşid Banu bu güreşin sonlanması için bir fikir verdi. Hurşid Banu Şikâri'ye dedi: *‘‘Birbirimizin kemerinden tutalım, kim diğerini kaldırırsa o meydanın pehlivanı olsun.’’* Şikâri onun verdiği fikrin güzel olduğunu belirtmek için *‘‘bunu önceden söyleseydin’’* dedi. (Ş.D.72)
- Akıllı kadınlar tecrübelerine dayanarak karşısındaki insanın iyi mi kötü mü olduğunu anlayabilirdi. Muhtarın karısı evine misafir gelen Cihangir'in iyi bir yiğit olduğunu ve sıradan biri olmadığını görür görmez anlamıştı. (Ş.D.152)

Kadın, gönülden sevdiği eşinin başına kötü bir şey geldiğinde veya geleceği zaman bunu önceden yüreğinde hisseder. Erkeği tehlikelerden korumak isteyen kadın, erkeğini dikkate davet eder, önceden uyarır ve korur. Erkeğin, düşman karşısında gaflete düşmemesi için önlem alması için tavsiyelerde bulunur.

- Şikâri, Hunhar-ı Şami ile ara verdiği savaş sonrası Simizar Hanım'ın odasına gider ve uyur. Hunhari Şami'nin yapacağı planları önceden sezen akıllı kadın Simizar Hanım ise endişeler içinde sabaha kadar Şikâri'nin başında ağlar

durur. Sabah yeli estiğinde Simizar'ın gözyaşlarından iki damla yaş Şikâri'nin yüzüne düşer. Şikâri, Simizar Hanım'a neden ağladığını sorduğunda Simizar Hanım sevgilisine başına geleceklerini anlatarak bir önlem almak gerektiğini belirtir. Simizar Hanım dedi:

Ne yatmışsın şirin uykuya?

Uyan ey habersiz avcı.

Birlikte gidelim gizlenelim,

Benim Şirin, sen ol Ferhat.

Duman gelmiş, dağdan aşmaz,

Yar yüreğin taştı, pişmez,

Dünya gelse gücü yetmez,

Gel biz gidelim gizlenelim.

Elini ver bu elime,

Bülbül konar gül üstüne,

Beni koy atın üstüne,

Gel biz gidelim, gizlenelim.

Simizar Hanım sözlerini söyledikten sonra sevgilisi Şikâri'yi Allah'ın koruması ve yardım etmesi için dualar etti. (Ş.D.102)

- Serheng-i Şami kötü planlar için Şikâri'yi savaşına davet etmişti. Şikâri'nin hazırlanmak üzere olduğunu görünce akıllı kadın Mah-ı Zemin onun için endişelenerek başına gelecek olanları önceden sezmişti. Şikâri'ye başına gelecek olan belaları şu sözleriyle dile getirdi:

*Pervane tek koy dolanım başına,
Yoktur haberin bu kazanın işinden.
Acıyasın gözden akan yaşıma,
Dünyalar batar, bu gözyaşımdan.*

*Eğer gitsen, seni orda tutarlar,
Kollarını dar gerdana çatarlar,
Kına yerine kanını ele yakarlar,
Yoktur haberin bu kazanın işinden.*

*Mahı Zemin bilir sensin aslan Şikâri,
Kimse bilmez felek sayan sayıyı,
Birgün olur alırlar elinden Simizar'ı,
Yoktur haberin bu kazanın işinden.*

*Deli gönül ateşlere atlama,
Bundan böyle dünya sana dar olmaz,
Bir mert kazansa yüz bin mert doyar,
Yüz namert kazansa merde bir yemek olmaz. (Ş.D.114)*

Kahraman kadınlar, yiğit erleri tehlikelerden koruyabilmek için akıllarını kullanırlar. Bazen akıl yoluyla düşmana hile yaparak onları oyaladıkları görülür.

- Simizar'ın yardımcısı ve dadısı Mah-ı Zemin, Şikâri'nin Simizar Hanım'ın sevgilisi olduğunu öğrenmişti. Bunu duyan Serheng-i Şami, Şikâri'yi kontrole gitti, onu öldürmek istiyordu. Akıllı kadın Mah-ı Zemin, bu olaya engel olmak için bir çare bulup, plan yaptı ve Şikâri'nin dizlerine kendisi yatarak,

Serheng-i Şami'yi kendisinin sevgilisi olarak gösterdi. Simizar'ın ise Şikâri'nin sevgilisi olmadığını, kardeşi olduğunu söyleyip Şikâri'nin canını kurtardı.(Ş.D.119)

- Nazik Beden haremde tutsak edilen kızları kurtarmak için akıl yürüttü ve onlara bir yol gösterdi: “*Eğer babam Serheng-i Şami savaştan kurtulursa beni öldürür, sizlerin de namusunu kirletir. Ben de Müslüman olduğuma göre artık buralarda kalamam. Beni dinlerseniz buralardan çıkmanın yolunu biliyorum, İslam koşununa doğru gidelim*” dedi. Kızlar kurtulmak için bu güzel fikri kabul ettiler ve saraydan kaçtılar. (Ş.D.216)

2.2.11. At Motifi

S.T.M.İ. ;(B184.1. Magic horse) Sihirli at

S.T.M.İ. ;(B200. - B299. Animals with human trait) İnsan özellikli hayvanlar

S.T.M.İ. ;(B211.1.3. Speaking horse) Konuşan at

Çok eski çağlardan bu yana Türk tarihinin İslamiyet öncesi ve sonrası dönemleri boyunca insanlar, ‘at’ın kutsal mefhumuna yakın bir ilgi ve saygı göstermiştir. At, Türk kültür tarihinde sosyal yaşamın devamlılığı için önemli görevler üstlenmiş; Türk insanının doğumundan ölümüne kadar hayatının hemen her türlü faaliyet ve amaçlarında yanında yer almıştır. Türk tarihi boyunca at hayatın tam da merkezindedir; ulaşım, taşıma, eğlence, ekonomi, dinî, siyasi, iktisadi vb. alanlarda etkisini göstermiştir. “*Türkler, sürüler halinde yetiştirdikleri atın etini yerler, onu kurban olarak sunarlar ve her sene özellikle savaş atlarından binlercesini yabancı ülkelere ihraç ederek ekonomilerini sağlarlardı*” (Kafesoğlu,2007:221). Aynı zamanda kaynaklar Türklerin atı evcilleştirerek binmesi konusunda hemfikirdir. Türkler, atı ehlileştirerek Türk kültürü ve dünya medeniyetine önemli katkılar sağlamıştır. Türkler, atın hızı ve gücünden de istifade ederek tarihte siyasi ve askeri alanlarda büyük başarılar elde etmiş, pek çok topluluğa kendi varlığını kabul ettirerek üstünlük sağlamışlardır. Binicilik kısa zamanda askerî değer kazanarak bozkır savaşçılığının temeli olmuştur. Savaş atının kaderi ile kahramanın kaderi birbiriyle bağlantılıdır. Savaşlardaki faydalarından dolayı güç, saygı, kudret timsali olmuşlardır. Savaşı kazanmada atın payı büyüktür. Türkler;

...at sayesinde sağladığı –iptidaî, uyuşuk ‘yerli’ kütleleri zihin durgunluğundan kurtararak, insan iradesine sonsuz faaliyet ufukları açan-sürat kavramı ve maddi araç olarak sahip bulunduğu demir vasıtası ile kendilerine bağladıkları insanları idare etmek üzere yeryüzünde ilk siyasi kadroları vücuda getirmiş, ilk kanun koyucu millet olmuştur (Kafesoğlu, 2007:226).

Eski Türk toplumlarında atın önemli rol almasının bir başka sebebi, coğrafi, göçebe yaşam tarzı ve özgürlük düşkünlüğünden de kaynaklanmaktadır. Atlar o dönemin şartları gereği insanların bir yerden yere varabilmesi için en iyi ulaşım aracı görevini üstlenmiştir. Zira uzak yollara gitmek at ile mümkündür. İnsanlar gittikleri her yerde atları ile birlikte olduklarından dolayı onlarla iletişimleri kuvvetlenmiş ve aralarında samimi duygusal bağlar kurulmuştur. At insanlar için hayvandan öte en güvenilir yoldaş ve aziz yardımcı konumundadır. Yol boyunca sırlarını, sevincini, kederini, aşkını atıyla paylaşan Türk insanı, atına karşı daha çok bağlanmış sevgi ve muhabbet duymasına sebep olmuştur.

Türk kültüründe at sadece bir binek ya da birtakım işlevlerde kullanılan bir araç olmaktan ziyade iyilik, dostluk, dürüstlük, sadakat, hükümdarlık, güç, yiğitlik, doğruluk gibi unsurları temsil eder. Atın insansı bir yapısı vardır. At, sahibine karşı vefa gösteren asil ruhlu varlıktır. ‘At ‘ın kutsallığı’ düşüncesinin temelinde atın insana bağlılığı ve yardımı, insanın ise ona daha büyük özen ve ihtimam göstergesi yatmaktadır. Kahraman ile atı arasındaki ilişkinin temelinde de koparılamayacak olan bir sevgi bağı vardır. Kahraman ile atı birbirine karşı sorumlu görülmektedir. Mehmet Kaplan'ın deyimiyle; *"Hayvanlarla insanlar arasında maddî ve mânevî mukayese ve benzetmeden ibaret bir paralelizm vardır. Cevher birliğine delalet etmeyen bu paralelizm, hayvanların insan düşüncesi üzerindeki tesirlerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bilhassa at, insanla bir bütün teşkil etmektedir."* (Kaplan,1976:6570). Türkler atın da bir canlı olduğu, ona bir çocuk, dost edasıyla yaklaşılması, dinlendirilmesi, gıdasının, bakımının en iyi şekilde olması gerektiği inancına sahiptir. Bu inanışla ‘*Sabah kalk atını gör, atından sonra babanı gör.*’ düşüncesi hâkimdir.

Atın tarih boyunca Türk hayatında oynadığı rol, insanla atı birbirine yaklaştırmıştır. Türklerde atla-insan veya atla-yiğit birbirlerini tamamlayan unsurdur. At'sız kişi kanatsız kuşa benzetilmiştir. Kahraman için atı canı kadar azizdir.

Türklerin ata verdiği önemini Kaşgarlı Mahmud, Divan-ı Lûgat-it-Türk adlı eserinde “At, Türk’ün kanadıdır.” “Kuş kanatın, er atın” şu sözlerle ifadeler geçer. Bu yakınlık ve ilişki Türkmen atasözlerinde de “At yiğide kanattır”, “at yiğidin direği”, “at saklamak (beslemek) devlettir”, “at saklamak/han saklamak” (Çerkezov, 1995: 215, 219, 220, 224) şeklinde karşımıza çıkar.

Türklerin ata vermiş olduğu değer ve sevgi yabancı toplumların dahi dikkatini çekmiştir. Türkler hakkında bilgi veren; Çin, Bizans, Batı, Rus, Süryani gibi yabancı kaynaklar da Türklerin atlarına verdiği önemden bahsetmiştir. Kafesoğlu’nun kitabında yer verdiği bu ifadelere örnek verildiğinde; Bizans kaynağında, “Türkler sanki at üstünde doğmuşlardır, yerde yürümesini bilmezler” (Moravcsik,1951: 342; akt. Kafesoğlu, 2007: 221). “Geleceğin okçu Hun savaşçısı daha çocuk çağında eğitimlere başlıyor, koyun sırtında biniciliği deniyor, önce sincap, gelincik ve kuşlara, sonra tilki ve tavşanlara ok atarak atıcılığa alışıyor, büyüdüğü zaman mükemmel bir atlı muharip oluyordu” (Ligeti,1962:37-38; akt. Kafesoğlu,2007:221). “Henüz ayakta durabilecek Hun çocuğunun yanında eyerlenmiş bir at hazır bulunur. Hunlar at üstünde yerler, içerler, alışveriş yaparlar, sohbet ederler ve uyurlar. At başka bir kavmi yalnız sırtında taşıdığı halde, Hun at üstünde ikamet eder” (Vaczy, 1962: 82-82;akt. Kafesoğlu,2007: 221).

İnsanların atlara biçmiş olduğu dünya ve her alandaki münasebeti hiç şüphesiz kültürel dokuya, halk anlatı türlerine de (efsaneler, masallar, destanlar vb.) yansıdığını görmekteyiz. Özellikle Türk Dünyası Destancılık geleneğinde at motifinin yeri oldukça güçlüdür. Atların destanlarda var olmalarının temel fonksiyonu tarihten kaynağını alan savaş ve göçebe yaşam tarzıdır. Tarih sahnesindeki mücadeleleri konu edinen Türk kahramanlık destanlarındaki Alplerin yardımcısı olan atlar, temel vasıflarını köken itibarıyla mitoloji ve tarihten aldığı düşünülmektedir. Reichl’ ın atlarla ilgili ifadesi şu şekildedir: “Türk boylarının destanî şiirinde kahramanın yoldaşı ve yardımcısı olarak atın önemi şüphesiz göçebe hayat tarzının bir yansımasıdır ve bu durum, bu tip şiirin tarihi ve toplumsal temelini oluşturur.” (Reichl, 2002:321) Mitolojik unsurlar barındıran Türk destanlarında at, kahramanın yanında aktif olarak yer alan ve çoğunlukla olağanüstü nitelikler de taşıyan kahraman kadar önem ihtiva eden temel tiplerden birisidir. Daha sonraki dönemlerde de atın önemi, değişik şart ve şekillerde devam edegelmiştir. Bir insan gibi doğuşu, yetiştirilmesi, efsanevi olağanüstü özellikleri üzerinde çeşitli epizotlar, masallar

yaratılmıştır. Bazı Türk haklarının destanlarında atlar doğdukları andan itibaren farklı özelliklere sahiptirler. Mitolojik inanışların etkisiyle atlar kutsallaştırılmıştır. Türkler, Tanrı tarafından kendilerine denizden (gölden) yahut dağdan gelen kutsal ilahi aygırlardan türediğine, süratte emsalsiz atlar bahşedildiğine bu yüzden öteki milletlere üstün kılındıklarına inanmaktadırlar (Gökyay, 1974: 75).

At motifi, Türklerin Dünya tarihinde epik türün temel özelliklerini gösterir. Jean-Paul Roux' nun da dediği gibi, *'Altay uygarlığında, yalnızca oldukları biçimden dolayı değer kazanmış hayvanlar yok gibidir. Her biri farklı nedenlerle ilahi macerayı tanıma şansı elde eder. Bir hayvanın evrensel bir nitelik kazanabilmesinin nedeni, ona özel bir ilgi gösteren toplumun siyasi alanda olağanüstü bir başarı kazanmasıdır'* (Roux, 2005:17). Savaşta ve yollarda kahramanın en büyük yardımcısı ve destekçisi atıdır. Zaferler kahraman- at beraberliği sonucu elde edilir. Kahramanın bindiği at iyi bir binek ve yarış atıdır. Süratli, dayanıklı ve dövüşçülüğü ile diğer atlardan ayrı tutulur. Bu yüzden destanlarda da kahramanı atsız görmek imkânsızdır ona olan sevgisi, dostluğu da paha biçilmezdir. At Türk'e kardeşi kadar yakındır. Dedekorkut destanlarında Bamsı Beyrek hikâyesinde, Bamsı Beyrek hapiste iken onu yıllarca bekleyen atına şöyle seslenmektedir: *'At dimezem sana kartaş direm, kartaşumdan yig// Başuma iş geldi yoldaş direm yoldaşumdan yig'* (Ergin,1997: 136). Altay destanlarında da aynı algıyla karşılaşılır. *'Tüşte bolzo kanadım / Tünde bolzo nökörim (Gecede kanadım/ Gündüzde ise arkadaşım)'* (Dilek, 2007:63). Köroğlu Destanında da en çok dikkat çeken motiflerden birisi kahramanın yanındaki atıdır. Kır'at ideal atı temsil eder. Kır At olmadığında Köroğlu tek başına yok gibidir. Köroğlu'nun gücü, başarıları *'Kır'at'*ın varlığına bağlıdır. Onu anlamlı kılan, kimliği ve kahramanlığına nitelik kazandıran asıl unsur Kır At'ıdır. Öyle ki Köroğlu, Tanrı'dan evlat yerine Kır At'ı dilemiştir. *'Erge at andak kim gökde ay'* (Gökte ay ne ise er için de at odur) sözü Alp Er Tungaya ait olduğu tahmin edilen bu sözden de atın kahraman için önemi vurgulanmaktadır.

Türklerin Dünya tarihinde tuttuğu yerle, atın Türk mitolojisindeki değerinin birbirini ortaya çıkardığını söyleyebiliriz Jean-Paul Roux' nun da dediği gibi, *'Altay uygarlığında, yalnızca oldukları biçimden dolayı değer kazanmış hayvanlar yok gibidir. Her biri farklı nedenlerle ilahi macerayı tanıma şansı elde eder. Bir hayvanın evrensel bir nitelik kazanabilmesinin nedeni, ona özel bir ilgi gösteren toplumun siyasi alanda olağanüstü bir başarı kazanmasıdır'* (Roux, 2005:17). Diğer Türk

Azerbaycan Destanlarında da kahraman-at beraberliği ilişkisi içerisinde kutsal varlık haline getirilen at motifleri dikkat çeker. Köroğlu Destanı'nda Kırat, Kaçak Nebi Destanı'nda Bozat, Garaoğlu Destanı'nda Alat, Şah İsmail Destanı'nda Kamer Tay, Molla Nur Destanı'nda Fercan isimli atlar olağanüstü özellikleri taşıyan atlardır (Akman,2003:241-247).

Dini inanışları da etkisi altına alan at motifi, İslam kültürü içinde de varlığını sürdürmüştür. Battalnâme, Hamzaname, Saltuknâme, Danişmendnâme gibi İslami dönem destanlarında at önemli roller üstlenmeye devam eder. Anadolu sahasında yaygın olan Hamzanâme'de, Hz. Hamza'nın atı "Aşkar"'ın âb-ı hayat içmiş olup Allah tarafından gönderildiğine ve Âdem Aleyhisselâm'dan beri yaşadığına inanılır. Daha sonrasında sırasıyla Aşkar, Battal Gazi ve Sarı Saltuk'un atı olarak ortaya çıkar. Hz. Hamza'nın Aşkar'ı, aynı zamanda Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak'ın bindiği attır. Bu at, zaman zaman Kâbe'yi tavaf edip yaşadığı mağaraya dönmektedir. O, âdetâ Müslümanlığın yayılması için gönderilmiş ilahî bir at gibidir (Sakaoğlu, 1995: 169).

Bütün bu anlatılanlardan hareketle atın mefhumunu Elçin'in de ifadeleriyle özetlersek;

At, maddi ve askerî kudreti dışında edebiyatın, sanatın âdet ve an'anelerin de teşekkülünde yer tutmuştur. Yuğlarda, şöenlerde, sünnetlerde, evlenmelerde, teâmül hukukunda, yer ve insan adlarında, sporda, temsili oyunlarda, tezyinî ve plastik sanatlarda, efsanelerde tesiri görülen at, güzelliği, tenâsübü, kuvveti, sürati, tahammülü ve insancıl hususiyetleriyle Türklerin gönüllerini fethetmiş bir varlıktır (Elçin, 1977: 57).

Atın tarihi süreç içerisinde geçmiş zamanlara nazaran pek çok temsili fonksiyonu azalmış gibi görülse de sembolik ritüel değerleri devam etmektedir. Hayatı at sırtında geçen Türkler'in eylemleri paralel olarak inanış ve düşüncelerine de aksettiğinden bahsetmiştik. Türk Halk inançlarında halen daha günümüzde varlığını sürdüren rüyada at görmenin mutluluğa, güzelliklere ermek anlamında kullanılan "at, murattır" şeklinde tabirleri yapılır. Halk şairi Yunus Emre Divanı'nda atla ilgili kutsallıklıkla ilgili ifadeler yer verirken bedeni ve nefsi de ata benzetir. (Tatçı,2008:224, 309). Klasik şiirimizde de en çok bahsedilen hayvan at olup, hususi olarak atları konu edinen "baytarname" denilen tür ortaya çıkmıştır.

2.2.11.1. At Yarışları

En eski devirlerden bu yana sosyal hayatın her alanında yer alan atlar, insanların eğlence amacına da hitap etmiştir. Eski Türklerde; gelenek haline getirilen av, savaş öncesi veya sonrası, düğün, gezi, bayram ve tören gibi alanlarda çeşitli oyunlar tertipleyerek izleyicilerin gözlerine girebilme adına at yarışları (at oynatma) nın yapıldığı görülmektedir. Bu gelenek Türklerde at binmede ustalaşmanın halk arasında bir övünç kaynağı ve atın bir eğlence aracı olarak da nitelendirildiğini gösterir. At binmede hünelerlerini sergilemek isteyenler, öğrendiklerini bu şekilde uygulamışlardır. Şikâri destanı'nda at ile seyrân yapıldığı, ava çıkıldığı ve savaş zamanlarında atların yarıştırdığı görülmektedir.

- Erçe kardeşi Şikâri'ye dedi: *“Seninle ne zamandan beri at gezdirmedik. İkimizde atlarımıza binelim, gezelim. Bu yerler çok güzel ve sefalıdır.”* Burada ‘at gezdirmedik’ ifadesinden kasıt atlarımızı yarıştırmadık anlamına gelir. Şikâri ve Erçe ava gittikleri sırada atlarını yarıştırlar. Her ikisi de kendi atlarının eyerlerini yerleştirip, üzengilerini bağladılar. Sonra atları yarıştırdılar. (Ş.D.22).
- İfrit-i Büzürg ile yapılacak savaş sırasında, savaş meydanının iki tarafta atlarıyla hazır bir vaziyette bekliyordu. İfrit-i Büzürg savaş meydanında at oynatıyordu. (Ş.D.306)
- At yarışlarına diğer destanlardan örnek verecek olursak Manas Destanı'nda da atın eğlenme amaçlı kullanıldığını görmekteyiz. Manas'ın Kaşgar bölgelerine yaptığı akınlarda, Kaşgarlı Bak-Murun'un orduları ile Manas'ın orduları karşılaşınca iki düşman askerleri arasında ilk önce bir at yarışı düzenlenir ve bu yarışlar üç ay sürer (Ş.D.73).

2.2.11.2. Atın Hediye Olarak Takdim Edilmesi

Eski Türk toplumlarında özellikle devlet erkânı belli bir güce, ünvana sahip kişilere ya da ülkesine gelen kıymetli misafirlerine en değerli armağan olarak görülen, kişinin şanına yakışır atlar hediye ederlerdi.

- Şikâri, Keyvan Soydager ile birlikte Menzer Şah-ı Yemeni'nin ülkesine gittiğinde, Menzer Şah-ı Yemeni Şikâriye bir at hediye etmek istedi. Menzer Şah-ı Yemeni mehteri²³ karşısına istedi: *“Oğlum ahırdaki atların en iyisinden birini Huda-perest’e getir.”* (Ş.D.51).

Destanın ileryen bölümlerinde Şikâri iyice güçlenmiş ve daha zorlu olağanüstü güçlerle mücadeleye girecektir.

- Humayun Şah kendi kendine *“Bu İskender evladıdır, ben buna bir hediye vermeliyim”* diye düşündü. Humayun Şah, Şikâri’ye denizinde çok iyi atlar bulunduğunu isterse hediye olarak verebileceğini söyledi. (Ş.D.237).

2.2.11.3. At İçin (Kahraman Tarafından) Verilen Mücadele

S.T.M.İ. ;(B310. Acquisition of helpful animal) Yardımsever hayvanlar edinme

S.T.M.İ. ;(B184.1.3. Magic horse from water World) Su dünyasından dünyaya çıkan sihirli at

At, insanı başarıya ulaştıran, ulaşılması mümkün olmayan hayal dünyasını gerçeğe dönüştürmede en etkin varlıktır. Bu yüzden at bir kahramanın vazgeçilemez en büyük nimetidir. Bir kahramanın iyi bir ata sahip olabilmesi de öyle hemen kolay değildi, birtakım mücadele ve sınavlardan geçmesi gerekliydi. At’ın da bir kahraman alp gibi o derece güçlü, kuvvetli, akıllı, asil ruhlu ve zor olması gerekliydi. Sıradan bir at kahramana yakışmazdı. Söz konusu atlar olmasa kahraman bu derece başarılı bir bahadır olamaz. Gençliğine yeni adım atan kişinin savaşımlara ve uzun soluklu mücadelelere dayanıp dayanamayacağı test edilirdi. Kahraman, kendisine yoldaşlık edecek atı için önce mücadele vermesi ve sonrasında onu elde etmesi bir yiğitlik nişanesi olarak kabul edilirdi.

Türk destanlarında atlar da kahraman kadar güç kuvvet heybet sahibi olmalıydı. Çünkü atın iyisi alp’in de gücünü gösterir. Destan kahramanları söz konusu atlara sahip olduklarında güçlerine güç katarlar. At, kahramanın baş koyduğu zorlu mücadelelerde birinci dereceden koruyucusu, yol göstericisidir. Destandaki atların hepsinin birinin kendine ait bir adı vardır. Destanlarda kahraman atının adıyla birlikte anılır. Destan kahramanının gücüyle, atının gücü birleşir ve zaferler kaçınılmaz olur.

²³ Mehteri(mihter): Çadırlara bakan uşak.

Bu yüzden kahraman kendisine bir ömür boyu dostluk edecek arkadaşını iyi seçmelidir gerekirse bu u urda mücadele eder. Dedekorkut Destan'ında da kahramanın atıyla olan  zdeşleşliğini ifade etmek için ‘*At işler er  gin r, yayan erin umıdı olmaz*’ (Ergin,1997:130).şeklinde bir söz geçer.

Her at kahramanın gücüne layık ve denk değidir. Kahramanın atı da tıpkı kendisi gibi heybet ve g c sagibi olmalıydı.

- Menzer şah-ı Yemeni, şikâri'ye at hediye etmek ister. Fakat getirilen atın, saraydaki en iyi at olmasına rağmen at şikâri'nin gücüne, üstünlüğüne denk bir at değildir. ‘*şikâri ayağını  zengi üzerine koyup dizini atın kaburgasına dayadı ve atın üzerine atladı. şikâri, atın beline çıktığında atın beli kırıldı ve karnı yere değdi*’ (ř.D.52). Burada atın şikâriye yakışır olmadığı anlaşılır ve onun için en iyi ve en zorlu g c l  kuvvetli kale hisarında tutulan kimsenin kolay kolay yenemediği hatta yanına yaklaşamadığı Merkebi Ejderhar atı düşünülür.

Menzer-şahı Yemeni atların bakıcısına şikâriyi Merkebi Ejderhar'ın yanına götürülmesini emreder. Uzun bir yolculuktan sonra atın yanına varırlar. Bakıcılar korkar ve geri çekilir ve şikâri atı kazanmak için tek başına mücadele eder. (ř.D.52)

Halk anlatılarındaki Alp'in atı da tıpkı sahibi gibi tabiki sıradan özelliklere sahip değildir. G c l , kuvvetli gerekirse sahibi için kendini tehlikeye atan savaşan, olağanüstü özelliklere sahip, tasvir edilirken de güzelliğiyle heybetiyle asilliğiyle dikkat çeker. Merkebi Ejderhar da şikâri destan'ında tasvir edilirken sıradan bir at olmadığı g c l  bir Alp'i yenecek güce sahip vahşi bir at olarak anlatılır. Çünkü kahramana verilecek at da onun gücüne denk şanına layık bir at olmalıydı.

- ‘*Merkebi Ejderhar ayaklarını havaya kaldırmış, ağzını bir mağara gibi açmıştı. Az daha ağzı ile şikârinin kafasını koparıp yere atacak ve başını bedeninden ayıracak idi.*’ (ř.D.52)
‘*şikâri yumruğunu d ğ mleyip Merkebi Ejderhanın kulağının dibinden vurdu at yere serildi.*’ (ř.D.52) Destanda geçen, ‘*At binenin, kılıç kuşananın*’ at binicisini bilir. (ř.D.52) atasözünde de anlaşılacağı üzere Merkebi Ejderhar artık sahibinin kim olacağını anlamıştı.

Kudretli bir atın onun dilinden anlayabileceği iyi de bir sahibi olmalıydı. Kahraman atı kazanabilmek için onunla konuşur ona dost olduğunu ondan da kendisine yarenlik edecek bir arkadaş istediğini Allah'tan sonra en çok ona güvendiğini belirtir. Destanda kahraman atın sahibi olabilmek için sıkıntıda olduğunu ve ona ihtiyacı olduğunu belirterek hayvanla konuşma yolunu dahi seçtiğini görürüz.

- Şikâri, at'a dedi: *“Ey Allah'ın dilsiz hayvanı! Gurbet elde Allah'tan başka benim kimsem yoktur. Sen neden bana düşmansın? Sen de bana düşman olursan ben kime sığınabilirim?”* (Ş.D.52). Merkeb-i Ejderhar adeta bir insan gibi Şikâri'nin sözlerini anlamıştı. Sonunda Şikâri gücünü ve hünerini sergileyip Merkeb-i Ejderhar'ı yendi ve üzerine atlayıp yola koyuldu. Kahramanın birtakım uğraşlar sonucu atı ele geçirmesi de bir marifet ve güç göstergesidir.

Köroğlu Destanı'nda da benzerlik gösteren kahramanın atıyla konuşma yolunu tercih etmesi dikkat çeken bir özelliktir. Köroğlu mücadele sırasında dara düşünce atıyla bir insan gibi konuşur ve ondan yardım ister. *“Kır-At! Seni beni yaradanım aşkına, o güzel Mevlayı seversen, Köroğlu'nun bugünkü günden dar günü yoktur kendini topla!”* dedi (Boratav,2015:298). Atlar kahramanlar için Tanrı tarafından gönderilen ilahi nimetlerdir. Bu yüzden alpler atlarına seslenirken yaratıcıyı hatırlatarak yardım isterler.

Destanlarda, anlatıcı kahramanın alpliğini ispatlaması için yavaş yavaş ortaya çıkışını hazırlarken bir taraftan ona yardımcı unsurlar da hazır olur. Kahramanın büyümesiyle birlikte onun arkadaşı, sırdaşı at da hazır hale gelir.

- Şikâri'nin 17 yaşındaki oğlu Cihangir, babasını Serheng-i Şami'nin zindanında hapsedildiğini duyunca onu kurtarmak için yanına gitmek ister ve bunun için de ona bir at gerekliydi. Dedesi torununun gücüne denk şanına yakışır tek atın babası Şikâri'nin Merkeb-i Ejderhar'dan döllemiş olan üstün özelliklere sahip 'Kürre' olduğunu biliyordu.

Fakat dedesi Cihangir'in önce kendi çabasıyla bir at bulmasını alpliğini kanıtlamasını ister. Cihangir kendin iyi bir at bulabilmek için yollara düşer fakat bulduğu hiçbir at onun ağırlığına denk değildir. Cihangir bir gün yine at

aramaya çıktığında yolda birilerine rast gelir ve iyi bir at arayışının kendisi için ne kadar önem arz ettiğini şu sözlerle dile getirdi:

*Gelin size söyleyeyim dostlar,
İsterim babam tek bineyim iyi ata,
Çaresiz dertlere olayım derman,
İsterim babam tek bineyim iyi ata.*

*Felek beni koy elden ayrı salsın,
Gam deryası gelip çevremi alsın,
İnsaf mı dedem gözü yolda kalsın?
İsterim babam tek bineyim iyi ata.*

*Cihangir söylesin size sözlerin,
Nergis çiçeğine benzer gözleri,
İntizar kalmıştı babam gözleri,
İsterim babam tek bineyim ata. (Ş.D.127-128)*

Bunun üzerine oradakiler sarhoştı ve ağızlarından kaçırıp üstün özelliklere sahip ‘Kürre’ denilen bir atın varlığından söz ettiler. ”Merkebi Ejderhar ile denizatlarından bir at döllemişti. Onu özel eğitmişti, konuşmayı anlardı. Hoca Vezir derlediği atın adını Kürre koymuştu. Özel olarak beslediği atı Cihangir'in bilmediği bir yerde büyütmüştür” (Ş.D.127).

Bazı Türk destanlarındaki atlar, Türk mitolojisinin etkisiyle gökyüzü ve su ile ilişkilidir. Türkler, atların denizden çıkan, dağdan inen ya da gökten, rüzgârdan, mağaradan, kutsal aygırlardan türediğine inanırlar (Elçin,1963:162). Mitolojik tasavvurların da etkisiyle atın Tanrı tarafından dünyaya indirildiğine veya su menşeli olarak gölden veya denizden geldiklerine inanılır. Sulardan çıkan atların, en kıymetli

atlar olduğuna inanılmaktadır. Türk destan rivayetlerinde destan kahramanının yanında yer alan atlar, olağanüstü özelliklere sahip olarak su ruhundan türer. Zira bunun en bilindik örneğine Köroğlu destanında da rastlamaktayız. Köroğlu'nun atı Kırat su menşelidir. Sudan çıkan bir kısrak ile nehirden çıkan bir aygırın çiftleşmesiyle Kırat meydana gelmiştir. Dedekorkut Destanı'nda da denizaygırı ve kulunlarından bahsedilmektedir. Bezirgânlar Bamsı Beyrek 'e deniz kulunu aygır hediye alırlar (Ergin,1997:117). Kaynaklara göre eski Türklerin Bağdat civarında yetiştirdikleri atların göl aygırından türedikleri düşünülmektedir (Elçin,1997: 505). Kutsal sudan çıkan aygırlarla ilgili şöyle bir inanç da vardır:

Bunlar sudan çıkar yine suya girerler. Kırk tanedir, büyülüdürler. Bulundukları sudan yahut denizden çıkarak pınar suyu içmek istedikleri sırada, bir adam birini yakalar üstüne binerse aygır buna çok sevinir, adamı rüzgâr sürati ile istediği yere götürür. Artık aygır onula beraber kalır, emri altında bulunur'' (Uraz,1992:146).

Şikâri Destanında da kahramanların atlarının su kökenli olup denizden çıktıkları ve tekrar suda döllenerek bir sonraki nesillere de aktarıldığı görülmektedir.

- Şikâri Destanı'nda anlatıldığına göre su menşeli Kürre'ye yalnızca Hocand Vezir yaklaşabilirdi, bir başkası yaklaştığında Kürre bir şeyhe çeker, anası denizati gelerek yaklaşan adamı öldürürdü. Cihangir bu atın sahibi olmak için denize gider. Kürre, Cihangir'i görünce ilk başta Hocand Vezir zanneder ve koşarak onun yanına gider fakat yaklaştığında bir başkasının olduğunu anlayınca anası denizatına doğru kişner. Denizati, yavrusunu bir yabancidan korumak için Cihangir'e saldırır. Cihangir, Kürre'nin denizati anasını öldürdü. Kürre anasının öldüğünü görünce şiddetli şeyhe çekip Cihangir'e saldırırdı. Cihangir kendine layık olan bu at'a kavuşabilmek için Allah'a yakarışlarda bulundu. (Ş.D.128)

Cihangir Kürre'ye sarılıp güven verebilmek için ona övgü dolu sözlerle sakinleştirmeye çalıştı:

*Sen bana kardeş ol gurbet ellerde,
Bir gün bakıyorum sensin deryalar nehengi²⁴,
Dedem gözü kalmıştır yollarda
Ben sen ile etmem ki savaş.*

*Kılıç vurayım, yıldırım tek çıkarım,
Düşman bağrını yandırıp yakar,
Dedem intizardı, yollara bakar,
Can sana kurbandır deryslar nehengi.*

*Kızıl desem, kızıl gülden farklısın,
Tüm nehenglerin sen nehengisin,
Cihangir'im, Şikâri'nin Ejderharısın,
Can sana kurbandır, denizlerin nehengi'' (Ş.D.129).*

- Cihangir sonunda Kürre'yi sakinleştirir ve asil bir at için girdiği mücadeleyi kazanır. Kürre'nin üzerine atlayıp evin yolun tutar. Kürre'nin sıradan atlardan olmadığı farklılığı dikkat çeker. Kürre Cihangir için yıllarca için özel yetiştirilmiş bir attı. Cihangir, ' 'Kürre'nin önüne su koydu. Kürre suyu içmedi. Ot koydu, otu yemedi; yonca koydu, yemedi. Arpa koydu yemez oldu.' ' (Ş.D.130)

Bunun üzerine Hocand Vezir, Cihangir'e atın özel bir beslenme tarzı olduğunu, bu şekilde beslenmediğini söyledi ve su yerine Kürrenin önüne şarap koydu. At Türkler için o kadar yakın bir hayvandır ki, huyundan ve davranışlarından da ancak onun bakımını bizzat üstlenen sahibi anlayabilirdi.

²⁴ Neheng; Balina.

Hocand Vezir de yavrusu gibi baktığı Kurre'nin dilinden anlamıştı. Kurre, Hocand Vezir'in önüne koyduğu şarabı bir insan gibi içtikten sonra ot, yonca ve arpayı da yedi. Cihangir de kendisi için yetiştirilen bu ata binmek için izin istedi.(Ş.D.130)

Destan'da Cihangir'in atı Kurre'den bahsedilirken de abartılarak tasvir edilir. Tam kahramana layık bir at olduğu vurgulanmaktadır.

- *“Öyle bir heybetli atı vardı ki kapıdan içeri girmekte zorlandı .”(Ş.D.143).*

Şikâri Destan'ında geçen üstatnamede Düldül'den yani Hz Ali'nin atına atıfta bulunularak hatırlatılır. Düldül'ün de yine kutsal su menşeinden yaratıldığı düşünülmektedir. Atla ilgili algıların İslami inanışların etkisiyle İslamiyetten sora da varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Düldül, Hz.Ali'nin atı olarak düşünülmekte ve Türk düşünce dünyasında önemli yer tutmaktadır. “Hz.Muhammed'e Mukavkis tarafından hediye edilen, boz ya da beyaz renkli, hızlı ve çevik olduğu için “Düldül” ismi verilen katır Hz.Ali'ye bağışlanmıştı (Yardım, 1994: 20). Düldül Hz.Ali cenknamelerinde de kahramanın yardımcısı olarak karşımıza çıkar. Bu metinlerde Düldül, olağanüstü bir güce ve insani anlayışa sahip olarak anlatılmıştır (Uzun,1994:20-21).

Erenlerin baş tacı geldi ha geldi.

Düldül'ün sahibi, Kamber ağası,

Cansıza can veren geldi ha geldi

... (Ş.D.62).

Destanın ilerleyen bölümlerinde kahraman Şikâri'nin daha geniş düzlüklere yayılarak gücüne güç katması ve Gülistan-ı Erem'in padişah tahtına oturması ile birlikte doğru orantılı olarak düşmanları da artmaya başlamıştır. Bu süreçte Şikâri'nin yanından ayrılmayan yıllarca sahibine yarenlik eden Merkeb-i Ejderhar da giderek yaşlanmış ve eski gücünü kaybetmiştir. Bu yüzden Şikâri'ye yeni çevik bir at gerekiyordu. Çünkü Türk destan kahramanı, ideallerini gerçekleştirirken kullandığı en iyi silahı atıdır. Atsız bir kahraman baştan yenik düşmüş demektir.

- Humayun Şah dedi: *“Oğlum bizim denizimizde iyi atlar bulunur, istersen birini alabilirsin. Bundan sonra senin devler ve perilerle savaşın olacak. Sana*

iyi bir at lazım.” Şikâri’ye gücüy eşdeğer olarak en uygun üstün özelliklere sahip kutsal sudan türeyen atlar düşünülmüştür.”

Şikâri, denizdeki bu özel atlardan birine sahip olmak için hiç düşünmeden canını tehlikeye atarcasına kendini denize atar ve denizden bir at yakalar. Şikâri artık Merkebi Ejderhar’ı bırakıp mücadelelere yeni yoldaşıyla devam etti.(Ş.D.237)

Destanın bu ikinci evresinde aslında kahraman tekrar alpliğini kanıtlamış oldu. Çünkü atı kazanabilmekte bir marifet göstergesidir. Destanlarda bazen ata ad verme motifi de karşımıza çıkar. Denizden çıkan bu ata ‘Ügab-ı Devzad’ adını koydular.

2.2.11.4. Kahramanın Atından Ayrılışı ve Kavuşması

S.T.M.İ. ;(B301. Faithful animal) Sadık hayvan

S.T.M.İ. ;(B301.4.2. Faithful horse weeps tears of blood for master) Sadık at efendisi için kan ağlıyor

S.T.M.İ. ;(B563.1.1. Horses carry lost riders to safety) Atlar kayıp binicilerini güveliğe taşır

Türk inancına göre atlar Tanrı tarafından kendilerine bahşedilmiş bir nimet olarak görülür. Sosyal hayatın içinde her türlü faaliyet ve amaçlarında attan birinci derecede istifade eden kahramanın atından uzak kaldığı vakit acizliği ve zayıflığı ortaya çıkar. Destanlarda kahramanların atlarından ayrılmak zorunda kalışları da aslında bir tür sınanma, verilmesi gereken sınavdır. Orhan Şaik Gökyay’ın “At Üzerine” adlı bir bildirisinde at’ın önemi için şu ifadeleri kullanmıştır.

Türklerin hayatında atın yeri, hiçbir başka varlıkla ölçülemeyecek kadar büyük ve önemli olmuştur. At, bu dünyada yalnız onun silah arkadaşı olduğu için değil, öldükten sonra da öteki dünyada her bakımdan kendisinin yararlanacağına inandığı için ayrı ve eşsiz bir değer taşımaktadır.” (Gökyay, 194:75).

Şikâri’nin atından ayrı kaldığı vakitlerde ona olan sevgisi bağlılığı dikkat çeker.

- Bir gün Şikâri mutsuz ve üzgün bir şekilde otururken pehlivanlar ona neyi olduğunu sorduklarında, atını çok özlediğini kaybettiği için atının arkasından yasını tuttuğunu görürüz. Çünkü at candır, Türk’e gardaştır. Şikâri dedi: “Ben

bir gün ayağa kalkarsam hiçbir at beni taşıyamayacak. Benim atımın adı Merkeb-i Ejderhar idi. Şimdi nerde olduğunu bilmiyorum. Onun için efkârlıyım.'' (Ş.D.67).

Firuz Ayyar dedi: *''Yemen dağında bir hayvan var, gece gündüz o dağın bekçiliğini yapıyor. Başka bir atın orada otlamasına izin vermez Kimseyi de yanına yaklaştırmaz. O hayvanın gözleri parıl parıl parlıyor. Ve kimseyi yanından bile geçirmez''*(Ş.D.67).

Şikâri bunları duyunca hayvanın yanına gitmek istedi ve gittiğinde ta uzaktan o atın sevgili dostu Merkeb-i Ejdarhar olduğunu anladı. Merkeb-i Ejderhar da Şikâriyi görünce coşkunluğunun bir ifadesi olarak ürkütücü ve şiddetli bir şekilde şeyhe çeker ve ordaki herkesi korkutur. At sahibini görünce kavuşmanın mutluluğunu bu şekilde dile getirir. Şikâri de elini atıp atının dizginlerini tuttu. Kolunu atının boynuna saldı. Atını kucaklayıp yüzünden öptü. (Ş.D.67)Şikâri atının bu sevgisi ve vefakârlığı üzerine, atına methedici sözler söyledi:

Dostlarda, tanıdıkda görmedim vefa,

Dünyaya vermem Ejderhar seni,

Bir de binsem, dünyada sürsem sefa,

Dünyaya vermem Ejderhar seni.

Mert oğlana emek versem yitirmez,

Namert adam dostluk başa getirmez,

Vatansever adam kendinden çıkmaz,

Söğüt ağacında elma, ayva, nar olmaz.

Ben yazığın yoktur burada anası,

Başımda vardır namerdin yarası,

Eğer ölürsem kimler tutar yası?

Dünyaya vermem Ejderhar seni.

Bu kederli günümde yoldaşsın bana,

Bazen sohbet ederim sırdaşsın bana,

Binek demek olmaz, kardeşsin bana.

Dünyaya vermem Ejderhar seni (Ş.D.68).

Destanda Şikâri'nin atına övgü dolu bütün bu sözleri bir alp için atın vazgeçilmez önemini arz eder. At, aslında kahramanla birlikte başrolde yer alır. Kahraman atını ne bir hayvan ne de binekten ibaret görür. Merkeb-i Ejderhar, kahramanın en güvendiği biricik dostu ayrılmaz parçasıdır. Başkahramanın yanından ayrılmayan ve hiçbir zaman unutmayan at dostluk vazifesini üstlenirken aynı zamanda da hayat yolculuğundaki en büyük sırdaşı yarenidir.

Dede Korkut Destanında da at motifinin bu benzer konusu dikkatimizi çeker. “Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek” hikâyesinde, zindandayken on altı yıl Bamsı Beyrek'i bekleyen atı Boz aygır sahibini gördüğünde tanır ve sevincini belirtmek için iki ayağı üzerine kalkarak kişnediği görülür. İki dost birbiriyle karşılaştığında öpüp kucaklaşırlar ve Bamsı Beyrek'in de atına övgü dolu sözler söylediği görülmektedir.

“... ”

Eri muradına yetiştirir senin arkacığın

At demem sana kardeş derin kardeşimden daha iyi

Başıma iş geldi arkadaş derim arkadaşlarımdan daha iyi” (Ergin,2013:75)

- Menzer Şah-ı Yemeni düşmanın elinden Şikâri'nin atıyla kaçıp kurtulmuştur. Şikâri ise uzun bir süre daha can dostu Merkeb-i Ejderhar'dan uzak yaşamak zorunda kalmıştır. Menzer Şah-ı Yemeni, Şikâri'yi bulur ve atı sahibine teslim eder ve ayrılık hasreti son bulur. Menzer Şah-ı Yemeni dedi: *“Oğlum size ilaç verip bayılttıkları zaman ben Merkeb-i Ejderhar'ın yardımıyla oradan kaçtım. On iki kişiyi Merkeb-i Ejderhar'ın yiyip içmesi için görevlendirmiştım. Şimdi de sana geri veriyorum.”* (Ş.D.206)

Destanda verilen bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere ata verilen değer son derece kıymetlidir. Atın sahibi olmasa dahi ona sahip çıkıldığı ve bakımında birden çok kişinin görevlendirilerek özel olarak ilgilenilmesi dikkat çeker. Şikâri atını gördüğünde çok sevinir ve eski gücünün yerine geldiği ifade edilir. Destana göre, aslında kahraman alp atı olmadan yarım bir adamdır, atı onun gücüne güç katan en büyük yardımcısı konumundadır.

Şikâri, atı Merkeb-i Ejderhar'a kavuşunca savaş davulları vurdurulur ve kahraman ona sevgi dolu övgüler yağdırdı:

Allah verdi elime gücümü,

Yine çıkarım Ejderhar üstüne,

Benim senden ayrı sözüm yoktur,

Elim çata nazlı yarın destine.

Ağlarım gözümünden kanlı yaş dökerim,

Mazlumlar üstünde zahmet çekerim,

Toprağını deryalara dökerim,

Yine çıkarım Ejderhar üstüne.

Ayrılık hasreti yeter bana,

Müslüman 'ım bu iftihar yeter bana,

Dededen babadan kalmıştır bana,

Gene çıkarım Ejderhar üstüne. ‘ (Ş.D.206).

Şikâri bu sözleriyle atından ayrı düştüğü zamanlara sitem ederken onsuz kaldığı zamanlardaki eksikliğini, hasretini dile getirir. Şikâri, atına bir insanla konuşmuşçasına “*benim senden ayrı sözüm yoktur*” sözlerini söylerken, dostluğunun bir gerekliliği olarak ondan gizli saklısı olmadığını anlatır. Merkeb-i Ejderhar, Şikâri’ye ata’sından yadigârdır. Kahraman, atına sevgilisinden ayrılan bir âşık gibi onun uğruna kanlı gözyaşları dahi akıttığını belirtir. Şikâri, gözbebeği Merkeb-i Ejderhar’ına tekrar kavuştuğunda ise içindeki bütün sevinçleri dile getirir.

2.2.11.5. At Üzerinde Güreş

S.T.M.İ. ;(B301.4.8. Faithful horse fights together with its master) Sadık at efendisi ile birlikte savaşır

S.T.M.İ. ;(B570. Animals serve men) Hayvanların insana hizmet etmesi

Eski Türklerde güreş geleneği çok yaygındır. Fakat bunu at üzerinde iken gerçekleştirmek zor olup daha çok maharet gerektirir. At üzerinde güreşmek hiç de kolay olmadığı için galip gelen üstün bir kişilik kazanır. Şikâri Destanı’nda at üzerindeki güreş motifleri;

- Mağarada kırk haramilerin içlerine girebilmek öyle kolay değildir. Kırk haramiler yeni gelen kişiye güvenmeleri onu dost belleyebilmeleri için çeşitli kuralları vardır. O kurallardan ilki ise at üzerinde güreş olduğu görülmektedir. Kırk haramilerin başı Yusuf Arap dedi: “*Birinci kademedede güreş yapacağız. At üzerinde kim diğerini düşürürse o kazanacaktır. Diğerleri ona boyun eğecektir.*”(Ş.D.70)
- Hurşid Banu yüzüne nikap takarak Şikâri ile at üzerinde savaşır. Hurşid Banu at üzerinde iken Şikâri’ye yumruk atmak isteyince yumruk Merkeb-i

Ejderhar'a isabet eder. Merkeb-i Ejderhar'ın dizleri bükülür ve yere yığılınca yerde savaşa devam edildi. (Ş.D.72)

- ‘‘Cihandar’ın taşa dönüşmüş pehlivanları kurtarması’ bölümünde yine at üzerinde güreş motifi görülür. Cihandar dedi: ‘ *‘Atın üzerinde güreşeceğiz, kim öbürünü atın üzerinden kaldırırsa üstündür’’* Cihandar pehlivanları ve damadı güreşte yenerek onlara üstün geldi.(Ş.D.284)

2.2.11.6. Atın Özellikleri

Atın Akıllılığı, Sahibine olan itaati ve yardımı

S.T.M.İ. ;(B300. - B349. Helpful animals – general) Yardımsever hayvanlar - Genel

S.T.M.İ. ;(B300. Helpful animal) Yardımsever hayvan

S.T.M.İ. ;(B301. Faithful animal) Sadık hayvan

S.T.M.İ. ;(B340. Treatment of helpful animal – miscellaneous) Yardımsever hayvanların davranışları - çeşitli motifler

S.T.M.İ. ;(B570. Animals serve men) Hayvanların insana hizmet etmesi

At mizaç olarak insana benzemektedir. Kahraman çoğu defa atı tarafından kurtarılaraq zaferlere ulaşmıştır. Türk destanlarında atlar kişilik kazanan, sahiplerini zor anlarda kurtaran, onlar için yas tutan, akıllı, olağanüstü yetenekli varlık olarak işlenir (Turgunbayer, 2007: 99). At, düşünmeksizin kahramanın sözünü dinleyen ona itaatkâr eşsiz bir dost ve yardımcıdır. İslami inanişâ göre de insandan sonra at yaratılmışların en şereflişidir (Çınar,1993:59). Şikâri Destanı’nda görülen kahramanların en etkin gücü olan atlar, oldukça anlayışlı, zeki ve bilge olarak tasvir edilmiştir.

Cihangir, Rayizi Şami’nin sarayının önüne vardığında atı Kürre’den inip onun kulağına dedi: *Ben içeriye gideceğim, içeride yedi yüz komutan var. Ben gelene kadar kimsenin dışarı çıkmasına izin vermezsin.’’* (Ş.D.135) Kürre o kadar akıllı bir hayvandı ki konuşulanları gayet iyi anlardı ve sarayın önünde nöbet tutmaya başladı.

- Cihangir saray içerisindeyken mücadele sırasında oradan kaçmak isteyenler oldu. ‘‘Cihangir’in atı Kürre onların önünü kesmişti, onların çıkmasına izin

verir mi?’ (Ş.D.136) Destadaki bu ifadelerle Kürre için sahibinin her şeyden değerli olduğunu canı pahasına da olsa sözlerini yerine getirdiği anlatılmaktadır.

- Cihangir uzaktan bir atlının yanından hızla gelip geçtiğini görünce durmasını ister. Atlı durmayınca Cihangir atı Kürre’ye seslendi: ‘‘Kürre, yakala onu.’’ At tereddütsüz sahibinin sözüne uyar ve koşup atlının önünü keser ve Cihangir’e atlıyı getirdir. (Ş.D.141)
- Cihangir babası Şikâri’yi Serheng-i Şami’nin zindanından kurtarmak için yola çıkmaya hazırlanır. Sevgilisi Goncaleb’i de biricik dostu atı Kürreye emanet emanet eder. *Cihangir dedi: ‘‘Seni önce Allah’a daha sonra atım Kürre’ye emanet ediyorum. Kürre bu çevrede kuş bile uçurtmaz. Daha sonra kürenin kulağına dedi: Ey Kürre! Ben gidiyorum, sen kimsenin buraya yaklaşmasına izin vermezsin.’’ Bunları dedi ve yola koyuldu’’* (Ş.D.177) Burada kahramanın gerektiğinde namusunu bırakacak kadar atına olan sonsuz güveni dikkati çeker.
- Cihangir gittikten sonra, Serheng-i Şami ‘nin adamlarından iki kişi gelip Goncaleb’i götürmek istediler. Cihangir’in atı Kürre sahibinin ona tembîh ettiği gibi buna izin vermedi, kişneyip onlara saldırdı. Onlardan birinin başını kopardı. Atın bu heybetini gören diğer kişide korkusundan kaçıp canını kurtardı. (Ş.D.178) Destanlarda kahramanın düşmanı, artık atında düşmanıdır. Yine kahramanın kıymet verdiği namusu da, koruyup kollayıcı atına emanettir.

Atlar’ın Türk halk muhayyilesinde benimsenmiş olmasının bir diğer nedeni de atların insanlarla aynı duygu ve düşünceleri ortaklaşa paylaşmalarından ötürüdür. Atlar, hisli yapılarından dolayı tenkit kabiliyetleri yüksek, iyi ve kötüyü sezebilecek olan özel varlıklardır. Meydana gelebilecek olay veyahut durumları etraflarına önceden bildirirler. Buna bağlı olarak atlar kimi zaman duygulanır, ağlar, sevinir veya huysuzlanabilirler. Destanda Ügab-ı Devsar, Cihandar’ın yüzü kapalı da olsa can dostunun oğlunu hissetmiş, tanımış bir uyarı anlamı da barından coşkunluğunu dile getirmiştir.

- Şikâri, mücadele için atı Ügab-ı Devser ile meydana gelmişti. Ügab-ı Devser meydana girdiğinde yüzü nikaplı Şikâri'nin oğlu Cihandar'ı tanıdı. İki ayağının üzerine kalkıp şeyhe çekti. Şikâri atının şeyha çekmesine anlam veremedi (Ş.D.365).
- Bu olayın üzerine *Şikâri Destanı* 'nda geçen '*Hayvan çok zeki olur, özellikle at çok açıkgozlu bir hayvandı.*' (Ş.D.365) ifadesinden de anlaşılacağı üzere atlar insansı yapılarıyla özel varlıklardır.

2.2.11.5.1. Yardımcı At

S.T.M.İ. ;(B340. Treatment of helpful animal – miscellaneous) Yardımsever hayvanların davranışları - çeşitli motifler

S.T.M.İ. ;(B570. Animals serve men) Hayvanların insana hizmet etmesi

S.T.M.İ. ; (B401. B401. Helpful horse) Yardımcı at

Atlar, kahramanı kurtarıcı rolleriyle destan ve mitlerdeki hayvan kültürünün de ana motifini oluştururlar. Türk Destanlarımız içerisinde önemli bir motif olarak yer alan at evcilleştirildiği tarihten itibaren milletimizin en yakın yardımcısı olmuştur. At, Şikâri destanında kahramanın birinci dereceden yardımcısı konumundadır. Kahraman gibi başrol görevini üstlenen at da sıradan değildir ve genellikle Tanrı tarafından kutsanarak gönderilmiştir. Kimi destanlarda atın; cesareti, gücü ve aklıyla kahramanın önüne geçtiğine rastlanır ki, böyle durumlar genellikle kahramanın yardıma ihtiyaç duyduğu zamanlardır.

- Menzer Şah-ı Yemeni, kendisini kovalayan düşmanın elinden Şikâri'nin Merkeb-i Ejderhar isimli atına binip oradan kaçtı ve kendini kurtardı.

Merkeb-i Ejderhar, Şikâri' nin yanından ayırmadığı her konuda yardımcı rolünü üstlenen tiptir.

- Mağaradaki Yusuf Arap Şikâri'den âşık olduğu Efser Banu'yu ister. Bunun üzerine Efser Banu'yu bayıltıp Merkeb-i Ejderharın üzerine koyup mağaraya götürdüler. (Ş.D.71)

- Cihangir'in babası Şikâri'yi kurtarmak için Serheng-i Şami'nin sarayına girer askerlerin saldırısına maruz kalır. Kürre sahibi Cihangir'in imdadına yetişerek Serhengi Şami'nin askerlerinin elinden kurtardı. *“Cihangir kemendini atıp duvardan yukarı çıktı. Kürre duvarın arkasında onu bekliyordu. Cihangir atının beline atladı ve Kürre onu oradan kurtardı. Kürre, Cihangir'i alıp gözlerden kayboldu”* (Ş.D.184).
- Kürre, bir bulak başına vardı. Cihangir çok kan kaybettiği için atının belinden yere düştü. Kürre, Cihangir'in suyun içine düştüğüne gördü. Cihangir'in boğulmaması için onu çekip sudan çıkardı (Ş.D.184).

At, öyle ki kahramanın aşkına dahi şahittir. Sevgilisine ulaştırmada dahi vasıta görevi görür.

- Şikâri, Serheng-i Şami'nin sarayında tutulan sevgilisi Simizar Hanım'ın yanına Merkebi Ejderharın yardımıyla gitti. Şikâri, Merkebi Ejderhar'a binip bağı girecek bir yol buldu. (Ş.D.74)
- Serheng-i Şami'nin askerlerinden Kuh Peyker-i Şami savaş meydanında karşısına birini istediğinde, Şikâri atını kamçıladi ve meydana girdi. (Ş.D.77) Şikâri'nin korkusuzca savaş meydanına girmesi şüphesiz ki atından aldığı güç ve yardım ile mümkündür. Kahraman - at dayanışması görülmektedir. Destanın diğer bölümlerinde de kahramanın atına güvenerek atının yardımıyla korkusuzca savaş meydanlarına kendini attığını görürüz. Savaş uzun sürünce Serheng-i Şami 'nin kendisi atına atlayıp askerlerin arasına katılınca Şikâri de Merkebi Ejderhaya atlayıp askerlerin arasına katıldı. (Ş.D.91)
- Şikâri Serefraz Şah ile gireceği savaş için Ugab-ı Devzad isimli atının savaşta ona yarenlik etmesi için askerleri tarafından derhal hazırlanmasını emretti. (Ş.D.248)

2.2.11.5.2. Hızlı At

S.T.M.İ. ;(B184.1.1.3. Swiftest horse on earth) Dünyadaki en hızlı at

S.T.M.İ. ;(B184.1.1. Horse (mule) with magic speed) Kuş kadar hızlı at

S.T.M.İ. ;(B41.1. Pegasus. Winged horse) Kanatlı at (Tulpar)

S.T.M.İ. ;(B41.2. Flying horse) Uçan at

S.T.M.İ. ;(B184.1.1. Horse (mule) with magic speed) At, sihirli bir şekilde hızlıdır

S.T.M.İ. ;(B570. B570. Animals serve men) Hayvanlar insanlara hizmet eder

Atlar, binek aracı olarak en hızlı koşan hayvanlardır. At döneminde en hızlı ulaşım vasıtası olduğu için Eski Türklerin vazgeçilmezi olmuştur. Atlar süratleri sebebiyle sanki bir kuş gibi kanatlanıp uçtuğu düşünülmektedir. Türk Destan rivayetlerinde, atlar insan gibi anlayışlı ve duygulu olup kuş gibi havada uçarlar. Destanlarda yer alan atlar son derece süratlidirler. Göz açıp kapayınca kadar dağları, dereleri aşarlar. (Yardımcı,2007:50-69).

Hızlı koşan atların kanatlı kuşlara benzetilmesi atların kökeni ile ilgili inanışlara dayanmaktadır. Atın sürati sebebiyle. Atın süratinin kökenini şu anlatıda görebiliriz:

Âdem peygamber Cennet'ten çıkarılıp dünyaya gönderilirken kanatlı bir ata bindirilir. Hz. Âdem cennete uçmasından korktuğu için atın kanatlarını kırar. Böylece atın kanatlarındaki kuvvet bacaklarına iner. Aynı atın cennetten çıkarken dört gözü vardır. Kanatları kırıldığı için Cennet'e dönemeyeceğini anlayan at kederinden o kadar çok ağlar ki gözlerinin ikisi kör olur. Atların gözlerinin üzerindeki çukur bu kuruyan gözlerin yeridir (Uraz,1992: 145).

Şikâri Destanında atların hız ve kuvvetli sürat özelliklerinden

- ‘‘Atlar keman gibi yığılıp ok gibi yerlerinden fırladılar’’(Ş.D.22) şeklinde bahsedilir.

Eski Türkler kendi atlarının hız gücüne güvendikleri için düğün, toy, av gibi oyun ve eğlencelerinde da at motifine rastlarız.

- Şikâri ve Erçe ava gittikleri sırada atlarını yarıştırlar. Her ikisi de kendi atlarının eyerlerini yerleştirip, üzengilerini bağladılar. Sonra atları yarıştırdılar. (Ş.D.22)
- Cihangir Ekvân Dev'in meydanına gittiğinde çok kalabalıktı. *Cihangir atı Kürre'ye yüzünü tutup dedi: Kürre, beni bu kalabalıkta Şah'ın önüne götür. At kalabalığı yarıp Şah'ın önüne vardı.* (Ş.D.156)
- Cihangir yolda uzaktan bir atlının yanından hızla gelip geçtiğini görünce atlının durmasını istedi. Atlı durmayınca Cihangir atı Kürre'ye seslendi: *“Kürre, yakala onu!”* At tereddütsüz sahibinin sözüne uydu ve kartal hızıyla koşup atlının önünü keserek yolunu çevirdi. (Ş.D.141)

Şikâri Destanında başkahramanlar her yerde atlarıyla birlikte anılmıştır. Bunun en belirgin kısımları yukarıda başlıklar halinde belirtilmiştir. Destanda sürekli savaş ve mücadele söz konusudur, destanda “atına atladı, bindi, atıyla geldi...” gibi ifadeler sıkça geçer. Fakat bütün bunlar içerik itibarıyla benzeri ifadeler olduğu için hepsine yer verilmedi. Bunlardan farklı olarak birkaçına örnek verilecek olursa;

At, simgesel olarak birçok manalar taşıdığı gibi atın eşyaları da önem kazanmıştır. Çok eski çağlardan beri at nalının uğur getirdiğine inanılmaktadır. Şütür-ser Dev de Cihangir'in onu öldürmeyip affetmesini bir şans olarak nitelendirip ayağına at nalı takarak, kurtarıcısı Cihangir'e ömrü boyunca minnet borcunu ödemek istemiştir.

- Şütür-ser Dev Cihangirle karşılaşınca, *“Meşeyi Mahlike'de Şikâri beni öldürmedi ve serbest bıraktı. Ben de bir at nalı takıp onun küpeli kölesi oldum”* (Ş.D. 302).

Bir kahraman için atın müstesna kıymeti bu kısımda bir kez da dikkat çeker. Kahramana yardıma gelen gizli ilahi güç sadece kahramanı değil atı da birlikte göklere çıkarır. Kahraman atsız yarım eksik kalmış demektir. İlahi güçler dahi bu düzeni, birliği bozmaz. Aslında Şamanizm inancında şamanların göğe çıkması için atların kanatlı olduğu düşünülmektedir. Aynı algı Şikâri destanında da hâkimdir kahramanın dostu at gerektiğinde sahibiyile birlikte kanatlanıp göklere de çıkmalıdır. Roux'ya (Roux, 2005: 44) göre uçabilen veya kanatlanabilen atlar en

eski mitolojik kökenlere dayanmaktadır. Çünkü mitlerde ata göksel nitelikli bir inaniş sahiptir. Havada ve karada at daima at kahramanın yanındadır.

- Cihangir’le savaşı Üzzar Pehlivan rakibini yenemeyeceğini anlayınca oradan kaçmak için havaya uçar. Bu sırada gökten bir el uzandı, Cihangir’i atıyla beraber göğe götürdü. (Ş.D.297)

Bu sırada Şikâri’nin dostları da havada uçmaktaydılar. Üzzar Pehlivan’ın birini havadan attıklarını görünce kendi aralarında dediler: “*Galiba bu insanoğludur. Sen atını tut ben adamı tutayım.*” Cihangir ve atını havada yakalayıp yere indirdiler. (Ş.D.297)Yine kişinin atından ayrı düşünilemeyeceği algısı dikkat çeker. Bir insan kadar atın da canı mühimdir.

Kısacası,

At, bu değerler ortamında, kahramana yardımcı olur, ona kimlik ve benlik kazandırır; onun kardeşi, yoldaşı, hatta yanından hiç ayrılmadığı eşi konumuna yükselir. Devlet sisteminin, ekonomik hayatın; şölen, av, toy, ölü aşı vb. ritüellere dayalı geleneklerin; düşünce dünyası ve söz sanatının etik ve estetik değerleri atla birlikte sunulur (Çınar, 1999: 108).

2.2.12. Hile/ Aldatma Motifi

S.T.M.İ. ; (K. Deceptions) Aldatmacalar

S.T.M.İ. ;(K1700. - K2099. Deception Through Shams) Hile yoluyla aldatmalar

S.T.M.İ. ;(K1900. - K1999. Impostures) Sahtekârlıklar

S.T.M.İ. ;(K1900. Impostures) Hileler, sahtekârlıklar

S.T.M.İ. ;(K2130. Trouble-makers) Başbelası kimseler

S.T.M.İ. ;(K2200. - K2299. Villains and traitors) Kötü adamlar ve hainler

S.T.M.İ. ;(K2200. Villains and traitors) Kötü kahramanlar ve hainler

S.T.M.İ. ;(K2210. Treacherous relatives) Kalles akrabalar

S.T.M.İ. ;(K2220. Treacherous rivals) Kalles rakipler

S.T.M.İ. ;(K2300. - K2399. Other deception) Başka aldatmalar

S.T.M.İ. ;(K2300. Other deceptions) Başka aldatmalar

S.T.M.İ. ;(J1510. The cheater cheated) Hilekârın hile yapması

Türk Destanlardaki sıkça karşılaştığımız konulardan birisi de hile motifidir. Destanlardaki kötü tipler başvurduğu hile yöntemiyle kendi çıkarları doğrultusunda kahramana kötülük etmek, onu olumsuz yönde etkilemek ister. Bu kötü karakterlerin asıl amaçları kahramanı zor durumda bırakmak, köşeye sıkıştırmak ve zarar vermektir. Kahramanın düşmanı bir padişah veya bey tarafından görevlendirilen hilekâr kişilikler, kahramana sinsice yaklaşarak kendini ona kabul ettirip hileyle amaçlarına ulaşırlar. Bu düşmanlar bilek gücüne mertliğe başvurmadan çeşitli oyunlara başvuran en tehlikeli düşmanlardır. Hileye başvuran kadın da erkek de olabilir. Hilekâr şahıslar genellikle neyi nerede devreye sokacağını bilen zeki, güçlü hatta olağanüstü yeteneklere de sahip olabilirler. Onların en güçlü silahı hiledir. Kahramanın üstün olmasına göz diken haset eden ve bu uğurda hırslarıyla hareket eden hilekâr tip, zekâsını kullanarak kahramanın düşmesi için zorlu, sıkıntılı bir yolculuğa göndermektedir(Duman,2018:153-167).

Hileye başvuranlar kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden kötü niyetli şahıslardır. Hile yapmak düşman rakip tiplerin doğasında vardır. Tek böylelikle insanları zor duruma sokmaktır. Bu tiplerin, destan kahramanını bilek gücüyle, hünerleriyle alt edilebilmesi olanaksızdır. Çünkü onlar esasında pasif, güçsüz, çaresiz kahramanlardır ancak hileyi devreye sokarak karşısındakini zayıf düşürebilir. Kahramanı ele geçirebilmek, tuzağa düşürebilmek için düşmanın geriye kalan son çare olarak sihir, entrika veya türlü hile yollarıdır. Her defasında kahramanın karşısında yenik düşen düşman, özelliklerinden ötürü kahramandan daha alt basamakta yer alır. Bu derece farkı çoğaldıkça kahraman şan şöret, zafer bakımından daha da yücelir. Bundan dolayı kahramanın gücüne denk olmayan düşmanın hile yapmaktan başka çaresi kalmaz.” *İlk bakışta bu tiplerin amaçlarına ulaştıkları görülür ancak bunların kazandığı zafer geçicidir. Destan kahramanı, hilekâr tiplerin bozduğu düzeni yeniden inşa eder, kaybettiklerini geri alır ve onları en ağır şekilde, çoğunlukla ölümle, cezalandırır* ‘’(Şahin, 2010: 301).

Hile motifi, bazen de asıl kahramanlar tarafından başvuru alan yöntemdir. Karşı tarafın kötülük yapacağı anlaşılınca onun yapacaklarına fırsat vermeden bir hile yöntemiyle onu yakalamak, uzak tutmak için tuzak kurulur. Kahramanlar savaşa,

mücadeleyle uslanma bilmeyen düşmandan sonuç alamadığında son olarak bu yöntemi devreye sokar. Çünkü kötü niyetli düşmanlar bunu hak eder. Şikâri Destanında farklı yollarla denenen birçok hile motifi vardır. Aciz düşman tipler, hile yaparken dahi kahramanların en zayıf hallerini yakalamaya çalışır, yalan söyler ya da bambaşka bir kişiye dönüşürler.

2.2.12.1. Elbise/ Kılık Değiştirerek Hile Yapma (Aldatma)

S.T.M.İ. ;(K1800-K1899 Deception by disguise or illusion) Kıyafet Değiştirme veya göz aldanması yoluyla aldanma

S.T.M.İ. ;(K1800. Deception by disguise or illusion) Kılık değiştirme ya da göz yoluyla aldanması

S.T.M.İ. ;(K1810. Deception by disguise) Kılık değiştirme ya da aldatma

S.T.M.İ. ;(K1840. Deception by substitution) Yerine geçme yoluyla aldatma

S.T.M.İ. ;(K520. Death escaped through disguise, shamming, or substitution) Kılık değiştirme, taklit yapma ya da yerine geçme yoluyla ölümden kaçma

Kılık değiştirme motifi şekil değiştirme motifi ile benzerlik göstermesine rağmen farklılıklar mevcuttur. Şekil değiştirme motifinde olağanüstü güçlerin etkisiyle büyü ve sihir yoluyla bir değişim söz konusu olduğu için sıradan kılık değiştirmelerden farklıdır. Şekil olarak dönüşüme uğrayan kahraman, kimliğini gizleyerek kılık değiştirmiş olur. Sihirli bir şekilde dönüşüme uğrayan kahramanlar, önceki halinden bambaşka görünüme sahip olurken kılık değiştirme ile gerçekleşen değişim çoğunlukla elbise değişiminden ibarettir.

Şekil değiştirme ya da kıyafet değiştirme cinsiyetlere bağlı olarak farklılık gösterebilir. En sık rastlananlar değişimleri şu şekilde özetlersek:

- 1. Kadının erkek kıyafeti giymesi ya da şekline dönüşmesi.*
- 2. Erkeğin başka bir erkek kıyafetini giymesi ya da şekline dönüşmesi.*
- 3. Kadının başka bir kadın kıyafetini giymesi ya da şekline dönüşmesi.*
- 4. Erkeğin kadın kıyafetini giymesi ya da şekline dönüşmesi (Bakırcı, 2010: 861).*

Şikâri Destanında;

- Behmen Vezir, Şikâri ile Simizar'ın birlikte oldukları haberini Menzer Şah-ı Yemeni'ye yetiştirdi. Hoceste Banu onların yakalanmaması için Şikâri'nin elbiselerini ve başlığını kendisi giyindi ve Simizar'ın dizlerine yattı. Menzer Şah-ı Yemeni geldiğinde Simizar'ın yanında bulunan kişiyi kendisiymiş gibi gösterdi. (Ş.D.89)
- Şikâri Meşeyi Mahlike'ye varmak için yedinci tılsımla mücadele ederken çölün ortasında çok susadı, bu susuzlukla mücadele içine girdi. Çölde yaşlı kadın kılığına girmiş bir büyücüyle karşılaştı ve ona sordu:

-Nine burada ne işin var?

-Ayrar satıyorum yavrum.

-Bu çölde senden ayrar alan olur mu?

-Burası yol üzeridir, müşteri çok olur.

-Yüreğim yandı, ayrarından verir misin içeyim.

Şikâri susuzluğuyla adeta imtihan olur çünkü büyücü onu zor durumda kaldığı şeyle kandırır. (Ş.D.226)

- Kötü niyetli Müsrük Nazik Endam'a sahip olmak istedi. Bunu duyan Cihangir bir plan yaptı. Ferheng Ayyar, kadın kılığına girerek kendini Nazik Endam gibi gösterdi ve zifaf odasına girdi. Müsrük odaya girdiğinde karşısındakinin Nazik Endam olmadığını bunun bir hile olduğunu anlayınca kılıcını çekmeye yeltendi. Bunun üzerine Cihangir ve Cihandar içeri girip onu yakaladılar. Müsrük'u oyuna getirmişlerdi.(Ş.D.257)
- Vasvas Cadı türlü hilekârlıklarla önce ceylana daha sonra da on dört yaşında güzel bir dilbere dönüştü ve Cihandar'ı bağa çekmeye başardı. Vasvas Cadı, Cihandar'ın annesi Hurşid Banu'yu tanıdığını ve ona doğduğundan beri âşık olduğunu söyleyerek türlü yalanlarla kandırmayı başardı. (Ş.D.260-261)

- Zerdan, Reyhane Peri'ye karşı kötü niyetler besleyor onun bedenine ulaşmak istiyordu. Bunu fark eden Reyhane Peri, ona bir oyun hazırlayarak hile yapmak istedi. Destanda bu durum şu şekilde ifade edilir: *'Reyhane Zerdan'ın niyetini anladı, ondan kurtulmak için al (hile, aldatma) yaptı.'* (Ş.D.298) Daha sonra Reyhane soyunması için ondan arkasını dönmesini istedi. Zerdan arkasını döndüğü sırada Reyhane bir sihirle oradan kuş olup uçup gitti.
- Nazik Beden babası Serhengi Şami onu görmesin diye elbisesini değiştirip cariyeler gibi cariye elbisesi giyinerek haremlige gitti. (Ş.D.121)
- Cihangir babası Şikâri'yi hapisten kurtarabilmek için bir plan yaptı. *'Onu Serheng-i Şami'nin hapishanesinden ancak dilenci kılığına girerek kurtarabilirim.'* (Ş.D.137) *'Benim dilenci veya tacir kılığında oraya gitmem gerekiyor'* diye düşündü. (Ş.D.138)
- Şikâri Simizar Hanımı bulabilmek için Şam kentine varır. Şam kentinde tanınmaması için Şam halkının elbiselerinden giyinip kentin duvarına ulaştı.(Ş.D. 202)
- Firuz Ayyar, Humayun Şah'ın kızı Kemerruh'un bağından gelen müzik seslerini duyunca olan biteni kılık değiştirerek öğrenmek istedi. Eski bir elbiseyi torbasından çıkarıp eski çarıklarıyla birlikte giyindi, eline de neyini aldı ve oraya gitti. (Ş.D. 233).
- Cihangir, Nazik Endam'ı hem Müsrük'un elinden kurtarabilmek hem de Şam kentini ele geçirebilmek için Ferheng Ayyar'ı kadın kılığına sokarak Şam'a doğru yola çıktılar. (Ş.D. 257)
- Şemkur Ayyar, Şikâri'yi Senuber Cadı'nın elinden kurtarabilmek için kılık değiştirip Hekim-i Kaf şekline büründü. (Ş.D. 319)

2.2.12.2. Yalan Söyleyerek Hile Yapma / Aldatma

S.T.M.İ. ;(K1700. Deception through bluffing) Yalan Söyleyerek Aldatmalar

S.T.M.İ. ;(K2310. Deception by equivocation) Kelime oyunları yoluyla aldatma

Şikâri destanında blöf ile aldatma motifine benzer bir diğer motif de yalan söylenilerek yapılan aldatmalardır. Bu aldatma kimi zaman sahtekâr olumsuz tipler tarafından asıl kahramanların yoluna taş koymak için yapılırken kimi zaman da asıl kahramanlara yardımcı olmak amacıyla bu yöneme başvurulur.

- Erçe, susadım bahanesiyle kardeşi Şikâri'yi bir kuyuya götürdü. Kuyunun dibindeki suyun tatlı olduğunu ve bu sudan içmesi gerektiğini söyledi. Erçe, kardeşine bu kuyuya inip su almasını sonrasında iple onu tekrar geri çekeceğini söyledi. Oysa Erçe yalan söylemiş ve hile yapmıştı. Hırsıyla hareket eden Erçe, Şikâri'yi kuyunun dibine attı. (Ş.D.23)
- Erçe ava götürdüğü kardeşi Şikâri'yi kuyuya atıp eve döndükten sonra herkese onu aslanlar parçaladı diyerek yalan söyledi. (Ş.D.25)
- Menzer Şah-ı Yemeni'nin vezirlerinden Behmen Vezir yalan söyleyerek kendisini Müslüman olarak tanıtsa da işin aslında işin özünde hilekârlık sahtecilik vardı. Çünkü vezir aslında Müslümanlığı kabul etmemişti.(Ş.D.83)
- Şemkur Ayyar, Fitne Cadı'yı yakalayabilmek için ismini değiştirerek ona âşık olduğu yalanını söyledi. (Ş.D.300)
- Senuber dev, Şikâri'nin arkadaşlarından Şebru Ayyar, Şebaheng Ayyar, Ferheng Ayyar'ı görünce onları öldürüp yemek istedi. Devlerin birisi hançerini çıkarıp öldürmek istediği sırada onlar hile yaparak kendilerini yalandan ölü olarak gösterdiler. (Ş.D.315)
- İslam koşununu tılsıma bağlayan Cemceme Cadı'ya tılsımı bozması gerektiğini söylediklerinde Cemceme Cadı, '*onları ben tılsımdan*

çıkaramam'' diyerek yalan söyler. Şebaheng Ayyar bunun üzerine dedi: *''Cemceme Cadı yalan söylüyor.''* Şebaheng Ayyar, onun öldürülmesi gerektiğini düşündü. (Ş.D. 389- 390)

2.2.12.3. Blöf Yoluyla Hile Ypma (Aldatma)

S.T.M.İ. ;(K1700. - K1799. Deception through bluffing) Blöf Yoluyla Aldatma

Şikâri destanındaki bu aldatma yolu genellikle asıl kahramanlara yardım etmek isteyen yan karakterler tarafından seçilen bir yöntemdir. Yardımcı kahramanlar, ideal kahramanları zıt düşman güçlerden veyahut da tehlikelerden kurtarmak için çeşitli blöf ler yaparak bilinmezliklerden gelirler. Bu aldatmaca yöntemi düşmana karşı geliştirilen bir koruyuculuktur.

- Erçe, Şikâri'nin bulunduğu kervanın ve sahibi Keyvan Soydager'in bir an önce şehri terk etmesini aksi halde bütün mallarını talan edeceğini söyledi. Bunun üzerine Keyvan Soydager, insanları yanıltacak bir hile yaptı. Nalbantları getirtip tüm hayvanların nallarını söktürür ve ters taktırdı. Nalbantlara dedi: *''Bu hayvanların nallarının ters takılmasını istiyorum. Öyle ki kafîle şehirden uzaklaştığında ayak izine bakan herkes kafîlenin şehirden çıktığını değil, şehre girdiğini düşünsün.''* (Ş.D.35)
- Menzer Şah-ı Yemeni, kendini Huda-Perest olarak tanıtan kölesinin aslında düşmanının oğlu Şikâri olduğunu öğrenir. Bu durumu Şikâri'ye sorunca, Şikâri bu durumu yalanlayarak gerçek kimliğini açıklamaz. *''Şikâri kim? Ben kim? Ben kölenin birisiyim.''* dedi. (Ş.D.39)
- Hocand Vezir, efendisi Menzer Şah-ı Yemeni'nin gazabından misafiri Şikâri'yi korumak için yalan söyler. Hocand Vezir, Şikâri'ye üç günden beri eziyet ettiğine dair yalan söyleyerek o delikanlının Şikâri olmadığını söyledi. (Ş.D.49)
- Şikâri, tanınmamak için Menzer Şah-ı Yemeni'ye yalandan sarhoş taklidi yaptı. (Ş.D.49)

- Şikâri, Menzer Şah-ı Yemeni'nin mesclisindeyken kendini sarhoş gibi göstermek istedi. Fakat bunun birkaç kadehle olmayacağını anlayınca herkese bir kâseyle şarap sunan şarapçının şarap tuluğunu gizlice alıp içti ve sarhoş taklidi yaptı. Herkeste bir iki kadehle hemen sarhoş olduğunu zannetti. (Ş.D.49-50) Bu hileyi kendini açık etmemek için gizlenmek adına yapmıştı.
- Serheng-i Şami, Şikâri'nin sevgilisi Simizar Hanım'a sahip olmak istedi. Serheng-i Şami'nin kızı Nazik Beden de Simizar'a yardım etmek niyetiyle babasının bu kızı dokunmaması için yanıltıcı bir hile düşündü. Nazik Beden doktora gidip Simizar Hanım'ı geçici olarak hasta eden ve tedavisi de bulunan bir ilaç hazırlamasını istedi. Nazik Beden, doktorla anlaştıktan sonra Serheng-i Şamiye gidip Simizar Hanım'ın hastalandığını bu hastalığın yıllarca süreceğini ve ona bir erkeğin dokunmasının yasak olduğunu aksi halde öleceğini söyledi. Nazik Beden, düşündüğü bu hileli oyunla Serheng-i Şami'yi Simizar'dan uzak tutmayı başarmıştı. Nazik Beden, uzun bir süre bu hileyle babasını ayakta uyuttu. (Ş.D.123)
- Serheng-i Şami'nin Şikâri ve Şirzad-ı Tigzen'i meydanda darağacına asacağını duyan Nazik Beden zaman kazanmak ve onları kurtarmak için hileli bir plan düşündü. Doktora gidip onların öldürülmesini engelleyecek şeyler yapmasını ister. Doktor bunun üzerine Serheng-i Şami'ye gidip dedi: “ *On sekiz yıl dışarı çıkmadıkları için kanları bozulmuş. Kanlarını almak için yirmi dört saat beklememiz gerekmektedir.*” (Ş.D.184-185) Bu hile ile böylece zaman kazanmış oldular.
- Reyhane Cadı annesi Vasvas Cadı'ya Cihandar'ın ona âşık olduğu yalanını söyler. Bu hile sayesinde Cihandar Vasvas Cadı'yı öldürür ve böylece düşmüş olduğu tilsimden kurtuldu.(Ş.D.265)

2.2.12.4. Uykuda İken Hile Yapma(Aldatma)

Uykuda iken Hile yapma

S.T.M.İ. ;(K1860. Deception by feigned death (sleep)) Yalandan ölme (uyuma) yoluyla aldatma

Genellikle düşman kahramanı uykudayken pusuya düşürmek ve yakalamak ister. Çünkü kahramanın en savunmasız hali uyku halidir. Hareket halindeki korkusuz kahramanı ele geçirmek oldukça güçtür.

- Şikâri ve Simizar uykudayken Simizar'ın aşığı olan amcaoğlu Kahraman, Şikâri'yi sevdiği kızın yanında görünce sinirlenir ve onu öldürmek ister. Fakat Kahraman, heybetli Şikâri'nin gücünden pehlivanlığından ve kendi canından korktu. Bunun üzerine düşündü ki. ‘*En iyisi bunu uykuda vurayım*’ (Ş.D.61)
- İfrit-i Büzürg ile yapılan savaşta üç gün savaşa ara verme kararı alınır fakat İfrit-i Büzürg bu kurala uymaz ve hile yapar. Gece vakti herkes uykudayken gizlice Senuber'in ordusunun içine dalıp binlerce askerini öldürdü.(Ş.D.335)
- Ververe Cadı, geceleyin İslam koşununa girdi, herkes uyurken üzerlerine sihir okuyup hepsini tılsıma düşürdü. (Ş.D.380)

2.2.12.5. Bayıltıcı İlaçla Hile Yapma (Aldatma)

S.T.M.İ. ;(K870. Fatal deception by narcotic (intoxication))Uyuşturucu bayıltıcı içerek tehlikeli aldatma

- Firuz Ayyar, Şikâri'nin yeğeni Şirzad-ı Tigzen'i gece vakti bulup onu ilaçla bayılttı ve Şikâri'ye gönderdi. (Ş.D.92)
- Şikâri hamama gidince Tufan Cadı'da Simizar Hanım'ın yanına giderek ona bayıltıcı ilaç verdi. Simizar Hanım'ı bayıltıp kaçırma planları yaptı. (Ş.D.110)
- Destanda ‘‘Serheng-i Şami'nin Şikâri'ye Hilesi’’ adlı bölümde, adından anlaşılacağı üzere Serheng-i Şami'nin Şikâri'ye hazırlamış olduğu oyunu, hilekârlığı anlatılmaktadır. Serheng-i Şami kendini masum ve iyi niyetli

göstererek Şikâriyi sarayına davet etti. Misafirlerine hiç çaktırmadan güzelce ağırlayan Serheng-i Şami, üçüncü günün sonunda artık aklındaki planını gerçekleştirdi. Aşçıbaşına ve şarapçıya gidip bayıltıcı ilaçları vererek misafirlerin yemeklerine katmaları gerektiğini tembihledi. Şikâri, yemekten sonra oyuna geldiğini anlar ama iş işten geçmişti. Serheng-i Şami, bu hileyle onları tutukladı.(Ş.D.115)

- Yusuf Arap, âşık olduğu Efser Banu’yu Şikâri’den getirmesini istedi. Şikâri ve Firuz Ayyar yola koyulup kızın yanına varır ve onu hile yöntemlerinden bayıltıcı ilaç ile bayılttılar. Sonrasında kızı alıp mağaraya götürdüler. Kızın rızası olup olmadığını sordular. (Ş.D.71)
- Sarik Ayyar, bayıltıcı ilaçla Cihangir ve Şikâri’yi öldürmek istedi. (Ş.D.223)
- Reyhane Peri, Şikâri ile tek başına kalabilmek için bir hile düşündü. Çah-ı Süleymani’de bulunan bütün kızların şaraplarının içine uyku ilacı koydu, onları uyuttu. Böylece Şikâri ile güzel vakitler geçirdi. (Ş.D.244)
- Şemkur Ayyar, Şah-ı Gulan’ın şarap kadehine ilaç koyarak onu bayılttı. (Ş.D.306)
- Hemheme Cadı, gizlice Gülistan-ı Erem’e gidip Şikâri’yi uykuda yakaladı. Hemheme Cadı, Şikâri’nin burnuna bayıltıcı ilacı tutup onu bayılttı. Ardından Şikâri’ye sihir yaptı. (Ş.D.323)
- Şebaheng Ayyar, şeytan şekline bürünerek Şikâri ve İslam ordusuna en büyük düşmanlık eden Hemheme ve Demdeme Cadıyı oyuna getirdi. Onlara şeker görünümlü bayıltıcı ilaç verip bayılttı ve ardınan öldürdü. Böylece tılsımdan kurtulma yollarının kapıları aralanmış oldu. (Ş.D.338)
- Ferheng Ayyar, tılsımdan kurtulabilmek için Ekvan Dev’in anasına kendini İblis’in elçisi olarak tanıttı. Ferheng Ayyar, ona şeker görünümünde bayıltıcı bir ilaç verdi. ‘*Ferheng Ayyar bayıltıcı ilacı ona yedirmeyi başardı.*’

(Ş.D.378) Bu hile sayesinde Ekvan Dev'in anası öldü ve tüm tılsımlardan kurtuldular.

- Şemkur Ayyar, Fitne Cadı'yı yakalayabilmek için ona bir plan kurup oyun oynadı. Şemkur Ayyar Fitne Cadı'nın güvenini kazanmak için kendini onun sevdalısı olarak tanıttı, cadı da buna kandı. Bunun üzerine Şemkur Ayyar, ona bayıltıcı ilaç verip bayılttıktan sonra Çah-ı Süleymani'ye götürdü. (Ş.D.301)
- Tavus ile Reyhane, Serefraz Şah-ı ilaçla bayıltıp tahtının altında gizlediği kızları tutsaklıktan kurtardılar. (Ş.D.301)

2.2.13. Tutsaklık Motifi

S.T.M.İ. ;(R0. CAPTIVITY)

S.T.M.İ. ;(R40. Places of captivity) Tutsaklık Mekânları

S.T.M.İ. ;(R41.3. Captivity in dungeon) Zindana hapsetme

S.T.M.İ. ;(R41.7. Captivity in cages) Kafese hapsetme

Türk destanlarında, kahramanların tuzağa düşürülerek kötü niyetli düşman güçler tarafından tutsak edilmesi yaygın motiflerdendir. Şikâri Destanında da sürekli olarak düşman güçleriyle mücadele içinde olan kahramanlar zayıf düştüklerinde düşmanlarına mağlup düşerek ellerinde tutsak edilirler. Düşmanlar, kahramanları hazırladıkları tuzaklara düşürüp bir süre onları yurtlarından ailelerinden uzakta bırakırlar. Tutsaklık motifi, kahramanlar için bir imtihandır. Destanda kahramanları tutsak eden düşmanlar genellikle zindan, kuyu veyahut da kimsenin kolaylıkla ulaşamayacağı bir yere hapsederler. Bu tutsaklıkların destanın olay örgüsünü derinden etkileyerek olaylara yön verildiği görülmektedir.

- Şikâri on sekiz yıl boyunca hapisanede tutsak edildi.
- Serheng-i Şami, sarayına davet ettiği Şikâri ile yeğeni Şirzad-ı Tigzen'e pus kurarak onları tutsak etti. (Ş.D.115)

- Şikâri ve Şirzad-ı Tigzen'i her biri bir arabanın üzerinde elleri ve kolları çarmıha gerilmiş bir şekilde elli bin esir Müslüman ile birlikte Şam kentine götürüp tutsak ettiler. (§.D.120)
- Serefraz Şah, kızı Reyhane Peri'yi bir sandığa tutsak etti. (§.D.252)
- Serefraz Şah diğer kızları saçlarından birbirine bağlayıp saltanat tahtının altındaki gizli yerde onları hapsetti. (§.D.252)
- Senuber Dev, Şikâri'nin oğulları Cihangir ile Cihandar'ı zindanda tutsak etti. (§.D.316)
- Şikâri ve Şirzad-ı Tigzen'i arabaların arkasında çarmıha gerilmiş bir şekilde Şam'da zindana getirildi. Her ikisini aynı zindanda tutsak edildi. (§.D.120)
- Hezar Destan, Hemheme ile Demdeme Cadı, Şikâri'ye yaptıkları onca kötülük sonrası barışmış kardeş olmuşlardı. Fakat içlerinden Hemheme Cadı kıskançlığına yenilerek yine hilekâr düşünceler besleyerek dedi: *‘Ben bu dert ile ölemem. Nasıl olur da insanoğlu Gülistan-ı Erem'i ele geçirir ve ona sahip olur? Gülistan- ı Erem'e gideyim bakayım neler yapabilirim?’* Hemheme Cadı bunları söyledikten sonra gidip Şikâri'ye sihir yaparak onu tutsak etti. (§.D.323)

2.2.13.1. Kuyu Motifi

S.T.M.İ. ;(R41.3.4. captivity well) Kuyuya hapsedme

Kuyu motifi Türk halk inançlarında ve halk anlatılarında çeşitli şekillerde karşımıza çıktığı görülmektedir. Anlatılarda hiçbir mekân ve detay boş yere seçilmez ve hepsinin bir mesajı, göndergesel bir çağrışım değeri, olgu bütünlüğü vardır. Kuyular insanın göremediği bilinmezliklerin, karanlıkların olduğu ardından yeni kapıların açılacağı sırların dünyasıdır. Kuyular karanlık ve aydınlığın zıt manasını bir arada taşıma halidir.

Kuyu motifi, Şikâri destanında da birçok yeni olayın başlangıcına kapılar açan, destanın seyrini belirleyen en dikkat çekici unsurlardandır. Destanda kuyu

motifi ilk olarak tahtın sahibi olamayan ağabey Erçe'nin kardeşine tuzak kurmasıyla başlar. Kardeşini su içme bahanesiyle bir kuyuya götürmek için uğraşır. Kuyu motifi, somut bir varlık olmasının ötesinde, "tuzak" anlamı taşır. Erçe'nin kardeşine kurmuş olduğu pusu aslında tutsak etme motifi örneğidir. Erçe, kuyuyu esasında kardeşini hapsedebileceği kör karanlık bir zindan olarak görür. Tam anlamıyla deyim yerindeyse ağabeyi kardeşinin kuyusunu kazmıştır.

- Erçe, kendisinin yerine kardeşinin tahta geçeceğini duydu. Aklına şeytan giren Erçe bunu hazmedemeyince kardeşinin yok olması için bir gezi sırasında kardeşini kuyuya atmayı planladı Erçe, kardeşini kuyuya atıp kuyunun da üzerini bir taşla kapattı. (Ş.D.23-24)

Kuyu motifi, Türk halk anlatılarında çeşitli şekillerde kullanılır. Klasik Türk şiirinde kuyu motifinin telmih ve teşbih amaçlı kullanıldığı, çağdaş yazınımızda ise çeşitli anlamları içinde barındıran bir metafor olarak kullanıldığı görülmektedir. Kuyu motifi, bize "bilinmezlik, korkunçluk" gibi kavramlarının karşılığı olarak, metaforik bir dünyaya kapı açılmasını ve somut bir varlıkken nasıl soyut anlamları yüklenen bir varlık haline geldiğini ve daha farklı işlevlere evrilmesini açıkça gösterir. Kuyu, aslında bir nevi sınırların ötesinde bilinçten bilinçdışına yapılan bir yolculuktur. Bu yolculuk bir tür ceza gibi anlatılsa da her kuyuya iniş olumlu edimlerle dönüşü doğurmuştur. *"Bu nedenle anlatılarda karşımıza çıkan kuyular sıradan bir yer olmaktan ziyade birer metafor olarak düşünülmelidir"*(Balkaya,2014:57). Şikâri destanının kardeşin kardeşi kıskanması üzerine kuyuya atmasıyla başlaması şüphesiz ki bize anıştırma yoluyla Hz. Yusuf kıssasını hatırlatır. *"Yusuf'un büyük kardeşleri, onu kıskandılar ve hile ile onu kıra götürüp bir kuyuya attılar."*(Pala,2015:483)

Yusuf Suresi, 5. ayet: (Yakup), *"(Ey) yavrum!" dedi'Rüyanı kardeşlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar; çünkü şeytan, insana belli (ve açık) bir düşmandır."*

Yusuf Suresi, 9. ayet: (İçlerinden biri), *"Yusuf'u öldürün, yahut bir yere atın ki, babanızın yüzü (sevgisi)size kalsın ve ondan sonra iyi (ve istenilen) bir toplum olasınız"* (dedi)."

Yusuf Suresi, 10. ayet: *‘‘İçlerinden bir söz sahibi (de) ‘‘Yusuf’u’’ dedi ‘‘öldürmeyin de bir kuyu dibinde bırakın ki kafilenin biri onu buluntu olarak alsın. Eğer yapacaksanız böyle yapın!’’*

Yusuf Suresi, 15. ayet: *Bunun üzerine ne zaman ki (izin alıp) onu götürdüler ve kuyunun dibine koymaya karar verdiler, biz de ona şöyle vahy ettik: ‘‘Yemin olsun ki sen onlara hiç farkında değillerken bu işlerini haber vereceksin’’* (Yazır, 2007:235-236)

Karşımıza çıkan kuyu motifi Hz. Yusuf’un gördüğü rüyayla da apaçık bir şekilde gösterilen diğer kardeşlerine göre üstünlüğünü hazmedemeyen kardeşleri tarafından hasetlik yarışının başlaması ve onu da babasından ayırmak için planlar yaparak kuyuya atmaları çeşitli imgelerle bize destanla bağlantı kurdurur. Bir yer adı geçtiğinde o göstergeyle aynı kültürü taşıyan bireyler tarafından bir kavram veya olgu hatırlanır. Ezoterik bir kod gibi paydaşlara açık ancak paydaş olmayanlara kapalı bir imge bir yere yüklendiğinde anlatıcı bu kodu açıklama ihtiyacı duymadan kahramanı oraya götürerek hatırlatır veya olayı orada gerçekleştirir (Balkaya,2014:55-56). Kıssada Yakup Peygamber tarafından kendine dikkat etmesi gerektiğine dair uyarıda bulunan baba örneği destandaki kahraman Şikârinin babası tarafından da benzer öğütün verildiği görülmektedir. Şikâri destanında baba Şah-ı Dara oğlu Şikâriye dedi:

- *‘‘Oğlum eğer bana sorarsan senin onunla ava çıkmanı uygun görmüyorum. Çünkü Erçe habis biridir. Çölde senin başına bir bela getirir.’’* (Ş.D.21)
‘‘Git, oğlum ancak dikkatli ol. Hiçbir zaman ayıklığını elden bırakma.’’(Ş.D.21)

Aynı zamanda Şikâri Destanı ve Yusuf kıssasında karşımıza çıkan kuyu motifi aslında sıkıntı gibi görünse de ardından gelecek olan ferahlığın özün güzelliğe, huzura ulaşmasının habercisidir. Kuyu dibindeki su sembolü ile birleşerek saflığı, berraklığı hayat kaynağının sonunun güzelliklerle dolu olduğunun habercisidir. Kuyular çoğu zaman cezalandırma olarak nitelense de esasen yeni başlangıçların filizlenmesi için atılan tohumdur. Zira kuyu her ne kadar sıkıntıyı, belayı, karanlığı, şerri, simgelese de işin aslında kuyu, bir boşluk değildir. Ya da tamamıyla bir karanlık da değildir. Sadece hazırlayıcı olgunlaştırıcı, düşündürücü, kişinin kendiyle baş başa kalma ve kendini tanımlama anlamlandırma halidir. İleride yaşanacaklara ve çevresindekilerle mücadelelere karşı önceden edinmiş olduğu bir tecrübedir. Karanlığın ardından

aydınlık günlerin geleceğinin habercisidir. Kimi zamanda başa gelen bir musibet olarak algılansa da aslında mucizelere gebe bir simgedir. Kuyunun fonksiyonlarından bir diğeri de erginlenmedir. Belki halk sufizminde önemli bir yer işgal eden “ölmeden önce ölmenin” bir tür uygulanma alanıdır. Anlatılarda daha sonradan üzerinde birçok olay dizesi oluşturulacak olan kahraman bir kuyuya atılır. Bu atılış olayın farklı cephelerine göre bir tür ceza, müdahale vb. sayılabilir. Ancak bazen kahramanlar kuyuya atıldıklarında orada erginleşirler. Bir tür eğitim yeri olarak düşünülebilir. Şamanlar, kuyu yardımıyla bu dünyadan diğerine geçiş yapabilir.

Kurmaca metinlerde kuyu motifinin bir amacı da bütün dikkatleri kahramanın üzerine çekmektir. Kahramanın da sıkıntılar çekebileceğini kendi iç muhasebesinin ve sıkıntının altından nasıl kalkacağını dinleyicilere okuyuculara göstermektir. Zorlukların ardından güzel günlerin huzura kavuşmanın mutluluğunu aksettirir. Kuyunun çile çekilen, kişiyi olgunlaştıran özelliğinin en dikkat çekici hali de kuyunun karanlığında iken kahramanın verdiği tepki hali ve sonrasdır. Özellikle masallarda masalın başı ile sonu arasında bağ kurup dinleyiciyi sonraki bölümlere ulaştıran ileriye hazırlık motifi denir (Sakaoğlu, 1999: 76-77).

- Zerdan ve Reyhane Peri için yapılan savaşta Zerdan tutuklandı ve Serefraz Şah, Zerdan’ı kuyuya attırdı. (Ş.D.246)

Destanda kuyu motifinin geçtiği diğer kısımları da verecek olursak, kuyu yine bir araç olarak amaca ulaşmak için kullanılır. Ferahlığa varmak, tılsımları aşmak, zordan kolayca varmak için yolun yine kuyudan geçtiğini gösterir.

- Reyhane Peri, Şikâri ile baş başa kalabilmek ve diğer kızlardan uzak tutabilmek için Şikâri’yi kuyuya attı. (Ş.D.246)
- Cihandar’ın Tavus tılsımına girebilmesi için Şah-ı Murgan onu bir kuyuya götürdü. Şah-ı Murgan, Cihandar’a kuyunun dibine tılsım levhasını atması gerektiğini ve yetmiş iki farklı hayvanla mücadele etmesi gerektiğini söyledi. (Ş.D.283)

- Cihangir ile Goncaleb, Mina tılsımına ulaşmak için, içine girdikleri balığın karnından çıktıklarında kendilerini bir çölün ortasındaki kuyuda buldular. Kuyunun dibine inip orada bulunan hayvanları öldürmeleri gerekiyordu. Kuyunun dibindeki vahşi hayvanlarla zorlu mücadeleler verdiler. (Ş.D.328)

2.2.13.2. Tutsaklıktan (Kuyudan, Zindandan) Kurtulma

S.T.M.İ. ;(R110. Resescue Of Cative)

Kahramanın kuyuya atılması her ne kadar her şeyin sonu gibi görünse de aslında kuyu yeniliklere ve üstün başarılarla kavuşmak için bir merhale sürecidir. Destanlarda ve özellikle de masallarda kahramanın cezalandırılması kuyuya atma şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Kahramanın kuyuya atılma süreci eğitim ve olgunlaşma devresidir. Şikâri destanında da başkahraman Şikâri, kardeşi tarafından bir daha kurtulamaz düşüncesiyle karanlık kuyuya atılır fakat kahraman bir şekilde kuyudan çıkıp gücüne güç katarak ilerler

Kahraman kuyudan istenilen ve olması gereken özellikler kendisine verilerek yeniden kurtulur ve tekrar anlatıya sokulur. Bir nevi eğitim yeri işlevi kazanır. *“Zira her kuyuya atılış bir iktidarın elden alınması ve başkasına devredilmesi anlamı taşır. Bu durum kahramanın iktidarına yapılmış geçici bir müdahaledir. ”* (Balkaya,2014:63).

Kahramanlar düştükleri kuyudan daha ileriye giderek yeni mekân ve kişilerle karşılaşır. Dinleyici her bir karşılaşma ile farklı âlemlerin farkındalığını kazanır. Çünkü anlatılar aslında kahramanın değil dinleyicinin pratikleridir. Kahramanla birlikte dinleyici kendi kuyusuna inerek korku ve kaygılarıyla yüzleşir. Bu yüzden kuyular anlatıcı ve dinleyicinin bilinçaltılarının temsiliyetini taşır. (Balkaya,2014:63).

Kahramanın kuyudan çıkışı yeni bir üstünlüğün, galip gelmenin ve yeni olayların yaşanacağını göstergesidir. Kuyu; yılan, çıyan ve ejderha gibi yaratıkların bulunduğu yer olarak tahayyül edilmektedir. <<Buraya atılan kişinin kurtulma imkânı yoktur << düşüncesiyle bu yola gidilir. Ancak beklenmedik bir anda kişi ortaya çıkar, bu durum yakınlarını sevindirirken rakiplerini kızdırır. (Köksal,1984:83).

Karanlık kuyu düşmanlar tarafından verilen bir ceza olarak düşünülse de sadece geçici bir eğitim evresidir. Kuran-ı Kerim’de bahsedilen Hz.Yusuf kıssasında Yusuf

peygamberin kuyunun içindeyken gösterdiği sabır ve Allah’a teslimiyeti bize gösteriyor ki kuyu erginleşme, güçlenme ve bir sınav hüviyeti kazandırır. Öyle ki Yusuf Peygamber kuyuda sanki başka bir âleme/boyuta geçmiştir ve burada Cebrail kendisine birtakım bilgileri öğretmiştir.

Yusuf’un kuyudan çıkışı basit bir çıkış değildir ilahi tarafından verilmiş pek çok ilim ve risalet ile çıkmıştır. Kahraman kuyuda erginleşip farklı donanımlarla yeniden yükseldiğinde asıl iktidarın sahibi olacaktır.

Kahramanın mücadele edeceği yeni mekânlar ve kişiler yaratmanın yanı sıra anlatı kuyu sayesinde kahramansız bir kurmaca fırsatı da yakalamış olur. Zira kahramanın mevcut olduğu bir yerde onun müdahalesi olmadan birtakım olaylar kurgulamak zordur. Anlatı da kahramanı kuyuya hapsederek bunu başarır. Işıklı ve karanlık dünyaların geçiş noktaları olmaları ile birlikte kendi içlerinde başka dünyalar barındırmaları kuyuların anlatıya kattığı bir zenginliktir. Kahramanlar düştükleri kuyudan daha ileriye giderek yeni mekân ve kişilerle karşılaşır. Dinleyici her bir karşılaşma ile farklı âlemlerin farkındalığını kazanır (Balkaya,2014:63).

Çünkü anlatılar aslında kahramanın değil dinleyicilerin pratikleridir. Kahramanla birlikte dinleyici de kendi kuyusuna inerek kendi korku ve kaygılarıyla yüzleşerek bir bağ kurar. Bu yüzden kuyular anlatıcı ve dinleyicinin bilinçaltılarının temsiliyetini taşırlar. (Balkaya,2014:53-64). Kuyu somut bir varlık iken soyut âleme yani sırlar âlemine geçişi, kutsiyeti simgeler. Kuyular “’öbür dünya” ya benzetilerek bu dünyadan bir başka dünyaya geçiş şekline, kişinin ruhi anlamda huzura erişmesini ifade eder. Kişi bu geçiş evresinde davranışlarını ve olaya karşı gösterdiği tutumun olgunlaşmasını da sağlar.

- Zerdan, Serefraz Şah tarafından kuyuya atılmıştı. Babasına ise Zerdan’ın öldüğünü söylediler. (Ş.D.246)
- Reyhane Peri, Şikâri ile baş başa kalabilmek için Şikâri’yi diğer kızlardan uzak tutup onu bir kuyuya attı. Şikâri, Reyhane Peri’nin kendisini dört gündür tutsak ettiği kuyudan çıkarmasını söylesede o dinlemedi. Şikâri hiddetlenip öfkelenince kılıcını çıkardığı sırada Reyhane Peri, Şikâri’yi kuyudan çıkardı. (Ş.D.246)

- Şikâri, Serefraz Şah tarafından kuyuya atılan Zerdan'ı kuyunun başında bekleyen koca devlere rağmen kurtardı. *''Zerdan'ın hapsedildiği kuyunun ağzına bir değirmen taşı koyulmuştu. Şikâri taşı kaldırıp bir tarafa attı. Kuyunun içinde Zerdan'a seslendi. Kendirini kuyuya attı. Kuyunun içinde Zerdan'a seslendi. Kendirini kuyuya attı. Ancak Zerdan çarmıha gerildiği için ipi tutamadı. Şikâri kendisi kuyuya indi ve onun kollarını açtı. Daha sonra sihir gücüyle kuyudan çıktılar.''*(Ş.D.247)

2.2.14. Gizlilik Motifi

Destan kahramanları alpliğini, unvanını gösterip kanıtlamaktan her ne kadar gurur duysa da bazı durumların gereği olarak kendilerini gizlemek zorundadırlar. Kendilerini gizlemenin en büyük sebepleri, olumsuz durumlara ve kötü güçlere karşı korunma amaçlı bir önlem almaktır. Kahramanlar, genellikle düşmanlarıyla mücadele ederken veya mücadeleye hazırlanırken kendilerini gizleme yoluna başvururlar.

Şikâri Destanında da kahramanlar akınlarda, güreşte, başka bir şehre vardığında kimsenin onları tanımaması için kimliklerini gizleme ihtiyacı duyarlar. Destanda bilhassa soylu aileden gelen asıl kahramanların kendilerini farklı tanıtarak başka bir kişiliğe büründükleri görülmektedir. Kahraman sevdiklerini tutsaklıktan kurtarmaya gittiğinde kendini başka birisi gibi tanıtır. Kahramanların kendilerini nikap adı verilen yüzlerini göstermeyen örtüyle de gizledikleri görülür. Kimi zamanda yalan söylenerek gizlenirler, ama bu gizlenme yöntemi daha çok asıl kahramanların yakınları tarafından, sevdiklerini tehlikelerden korumak adına yapılır. Destan kahramanları, gizlenme sayesinde bilmediği yabancıları olduğu yurtlarda daha rahat bir şekilde yol alıp düşmanları ve yurtlarıyla ilgili rahatça bilgi toplar. Destan kahramanları sürekli olarak kâfir illeri ile münasebette olduğu için bazı durumlarda gelebilecek tehlikeleri durdurmak amacı ile Müslüman olduklarını dini inanışlarını dahi gizlemek zorunda kalırlar.

- Tutsak edildiği kuyudan çıkarılan Şikâri, onu kuyuya atan düşmanlarının duymaması için, kendisini kuyudan çıkarıp iyileştiren Keyvan Soydager'den gizler, ona kim olduğunu günlerce söylemez. (Ş.D.29)

- Erçe'nin adamları Şikâri'yi Keyvan Soydager'in yanında gördüler ve onu tanıdılar. Erçe'nin adamları Şikâri'ye adını ve kim olduğunu sordular. Şikâri ise kendini gizleyerek âşık olduğunu ve bir adının olmadığını söyledi. (Ş.D.33)
- Babası Şikâri'yi kurtarmak için yola çıkan Cihangir, Gülbar Vilayetinde Muhtarın evine misafir oldu. Fakat Cihangir, düşmanlarının kendisini tanımaması için Şikâri'nin oğlu olduğunu Muhtardan da gizleyerek ona sadece bir yolcu olduğunu söyledi. (Ş.D.153)
- Cihangir ile Şikâri birbirlerini tanıyıp baba oğul olduklarını anlayınca düşmanlara fırsat vermemek için bu haberin gizli kalması gerektiğini düşündüler. Şikâri dedi: *“Sakın bu haberi düşman bilmesin kimseye söylemeyin. Sevinç davulu da vurulmasın.”* (Ş.D.212)
- Şikâri, savaş esnasında Meşey-i Mahlike'de tılsıma düşen sevgilisi ve diğer kızları kurtarmak için yola koyulmaya karar verdi. Fakat Şikâri, gideceklerini düşmanın haberdar olmamaası için gizli kalması gerektiğini söyledi. (Ş.D.224)
- Elave Şah, kardeşi Serefraz Şah'ın kızı Reyhane Peri'yi oğlu Zerdan'a istiyordu. Fakat Serefraz Şah kızını bir türlü Zerdan'a vermiyordu. Elave Şah, bu durumu Şikâri'ye söyledi. Şikâri bunu duyunca Reyhane Peri'nin kendi karısı olduğunu bir süre gizler ve düşmana söylemez. (Ş.D.241)
- Şikâri, Ferheng-i Ayyar'ı Eçe'nin yanına gönderir. Şikâri, Feheng-i Ayyar'a Erçe'nin kendi kardeşi olduğunu söylememesi gerektiğini, gizli tutması gerektiğini söyledi. (Ş.D.356)

Destan kadın kahramanlarda bazı hallerde gizliliğe ihtiyaç duymuştur. Kadın kahramanlar genellikle ailesini, ocağını evlatlarını korumak için bu yolu tercih eder. Genellikle kadınlar savaş, mücadele gibi nedenlerden ötürü yıllarca uzakta olan kocalarının yokluğunu evlatlarına hissettirmemek için gerçekte babalarının kim olduğunu gizlemişlerdir.

- Pernaz Hanım'ın oğlu Cihangir, yıllarca babasının Şikâri olduğunu bilmeden dedesini babası zannederek büyümüştür. Pernaz Hanım evladına babasızlığı hissettirmemek için bunu gizlemek zorunda kalmıştır. (Ş.D.126)
- Cihanbahş'ın anası Kamerruh oğlunu korumak ve babasızlığı hissetmemesi için yıllarca uzaklarda akınlarda olan babasının Şikâri olduğunu ona söylememiştir. Cihanbahş dedesini babası Humayun Şah olarak bilmiştir. (Ş.D.291)

2.2.14.1. Ad Değişikliği İle Gizlilik

Kahramanlar çoğu zaman kâfir ve düşman ellerinde tanınmamak için kendi adlarını gizleme ihtiyacı duyarlar. Başka bir takma adla kendilerini tanıtırılar.

- Şikâri düşmanları tarafından tanınmamak için adını Huda-perest olarak değiştirir. Menzer Şah-ı Yemeni, Keyvan Soydager'den Şikâri'nin kim olduğunu sorar. Keyvan Soydager dedi: *“Efendim bu bizim kafiledendir. Adı Huda-perest'tir.”* (Ş.D.38)
- Şikâri, Dara vilayetine dönmek için adını gizleyerek Süleyman Sanî adıyla değiştirdi.

2.2.14.2. Nikap İle Gizlilik

Kahramanların nikap adı verilen bir çeşit maske ile yüzlerini göstermeyecek şekilde kendilerini gizledikleri de görülür. Kahramanlar genellikle savaşlarda, akına çıkarken veyahut da av esnasında yüzlerini gizlemeye ihtiyaç duyarlar. Nikap takmalarının sebebi aslında akıllıca bir strateji yöntemidir. Öyle ki düşmanlar asıl kahramanı gördüğünde ilk olarak ona saldırmak ve yok etmek isteyecektir. Kahraman nikap ile önceden gelebilecek tehlikelere karşı savunma yolunu tutar.

- Hurşid Banu, Şikâri ile güreşirken yüzünü gizleyen nikap vardır.
- Şikâri, Serheng-i Şami'nin meydanında yüzü nikaplı bir şekilde savaştı.
- Şikâri, yeğeni Şirzad çadırına geldiğinde ilk başta tanınmamak için yüzüne nikap taktı. (Ş.D. 92)

- Şikâri Dara Vilayetine yaklaştığında, orayı fethedene kadar tanınmamak için yüzüne nikap takarak kendini gizledi. (§.D.354)
- Şikâri yüzüne nikap takarak Erçe ile savaştı. (§.D.359)
- Erçe'nin Şahı Dara Vilayetinde tahta oturduğunu duyan Cihandar bunu hazmedemez ve yüzüne nikap takarak Husrev Kaledar adıyla savaş meydanına geldi. (§.D.364)

2.2.14.3. Yalan İle Gizlilik

Yalan söylenerek gizlenme yöntemi daha çok asıl kahramanların yakınları tarafından, kahramanları tehlikelerden korumak adına yapılır. Aslında kahramanların sevdikleri tarafından onlara zarar gelmemesi için masumane seçilen bir yoldur.

- Mahı Zemin, Simizar'ın Şikâri'nin sevgilisi olduğunu gizleyerek onların birbirleriyle kardeş olduğunu söyledi. Böylece Şikâri'yi Serhengi Şami'nin gazabından koruyarak canını kurtardı. (§.D.119)
- Firuz Ayyar, Humayun Şah'ın kızı Kemerruh'un başına girebilmek için kendini gizlemeye karar verdi. Firuz Ayyar, eski yırtık elbiseler giyinerek yalan söyledi. Firuz Ayyar dedi: *“Büyücünün biri beni havada götürüyordu. Havadan düştüm, ayağım kırıldı, elbiselerim yırtıldı. Elbiselerimi dikmeye de iğne ipliğim yok.”*
- Serheng-i Şami, Cihangir'in güzel atı Kürr'e'yi görünce bu atı nereden aldığını sorar. Cihangir ise kendisinin ve babasının kim olduğunu açığa vurmamak için atı denizden yakaladığını ifade ederek yalan söyledi. Cihangir dedi: *“Ben bir tacirin oğluyum. Babam zengin bir tacirdi. Bir gün servetimiz denizde battı. Ben bir tahta üstünde kendimi kurtardım. Günlerce denizde bir o tarafa bu tarafa sürüklendim. Sonunda bir karaya vardım. Bu atı da oradan buldum”*.

- Serheng-i Şami, Cihangir’e babasının kim olduğunu sorar. Cihangir babası Şikâri’yi kurtarabilmek için kim olduğunu açığa vurmadan, Şikâri’nin oğlu olduğunu gizleyerek birtakım yalanlar söyledi. Cihangir dedi:

Gel sana söyleyeyim adalet Şahım,

Benim atam boğulmuştu deryada,

Kaldım ben de tahta pare üstünde,

Sığınmışım şimdi buraya.

Atamın bedenini balıklar yuttu,

Namert felek beni gözünden attı,

İzzetim elimden öylesi gitti.

Acı şimdi benim gibi bir yazığa.

Yeşil üstünden karaları bağlarım,

Kendi derdimi kendim söyleyip ağlayım,

Cihangir’im, Hacı Sait oğluyum,

Tacirdi boğulmuştur deryada. (Ş.D.180)

- Reyhane Peri, tılsıma düşüp kendine sığınan kızları yarı dev yarı adam şeklinde olan babası Serefraz Şah’tan gizlemesi gerektiğini düşündü. Çünkü Serefraz Şah’ın erkek çocuğunun olması için bir insanla evlenmesi gerekiyordu. Serefraz Şah, bu kızları görürse onları tutsak edebilirdi. Serefraz Şah kızına dedi: “Kızım, bana öyle geliyor ki bu yakınlarda insan kokusunu alıyorum.” Pernaz Hanım bunu inkâr etti: “Belki saba rüzgârı insan kokusunu bu taraflara getiriyor.” diyerek kızları korudu ve gerçekleri gizledi. (Ş.D.220)

2.2.14.4. Gizliliğin Açığa Çıkma Motifi

Bu gizlilik olayı fazla uzun sürmez. Kahramanlar hiç kimsenin beklemediği bir anda kimliğini açıklayabilir, gerçekleri ortaya çıkarabilir. Bazen de karşı taraf, kahramanın kim olduğunu ya da durumların gerçekliklerini kendiliğinden öğrenir. Bu durum her şeyi bir anda altüst de edebilir, bozulmuş olan düzeni yeniden tesis de edebilir.

- Keyvan Soydager kuyuya atılan Şikâri'yi kurtarınca onu kim olduğunu merak etti. Şikâri önce kendisini gizlese de Keyvan Soydager onun şanlı birisi olduğunu anladı ve kim olduğunu söylemesi için ısrar etti. Şikâri Keyvan Soydager'in ısrarına karşılık Şah-ı Dara Melik Şah-ı Rumi'nin oğlu olduğunu söyledi. Keyvan Soydager, Şikâri'nin pehlivanlığını, namını önceden duymuştu. (Ş.D.30)
- Erçe, Keyvan Soydager ve kafilesindeki adamları yemeğe çağırdı. Şikâri, gizliliği tercih edip kendini herkese bir âşık olarak tanıtsa da kardeşi Erçe içeri girdiğinde onu görür görmez hemen tanıdı. (Ş.D.34)
- Şikâri, kendisiyle savaşmak için gelen yeğeni Şirzad-ı Tigzen'in karşısına kendisini gizli tutmak amacıyla yüzüne nikap takarak çıktı. Şirzad-ı Tigzen küçükken amcasını aslanların parçaladığını zannediordu. Şikâri, yüzünden nikabı kaldırdırca Şirzad-ı Tigzen karşısındakinin amcası olduğunu anladı ve bütün gerçekleri öğrendi. (Ş.D.95)
- Serefraz Şah, kızı Reyhane Peri'nin kendisine yalan söylediğini anladı. Sarayında insanoğlundan olan güzel kızları gizlediğini gördü. Bunun üzerine öz kızı Reyhane Periyi öldürtmek istedi. Reyhane Peri gerçekleri söylemek zorunda kaldı. (Ş.D.220)
- Süleymani Sani yüzündeki nikabı çıkarınca, Sünbüle Hanım ve Erçe onun kardeşleri Şikâri olduğunu anladılar ve gizlilik ortadan kalktı. (Ş.D.361)
- Cihandar yüzünde nikapla kendini gizleyip adını değiştirerek babası Şikâri ile savaşa girer. Savaş esnasında Cihandar'ın yüzündeki nikap düşünce

birbirlerini tanıyıp baba oğul oldukları anlaşılınca gizlilik ortadan kalktı. (Ş.D.367)

- Cihangir, gerçek babasının kim olduğunu annesinden öğrenmek istedi. Bunca yıl babasının kim olduğunu Cihangir'den gizleyen Pernaz Hanım oğlu için endişelendi ve ağlamaya başladı. Pernaz Hanım, Cihandar'a, *'Oğlum sen Melik Şah-ı Rumi oğlu Şikâri'nin oğlusun. Senin baban İskender dünyaya İslam bayrağını dikmişti'* gerçekleri söyleyerek gizliliği ortadan kaldırdı. (Ş.D.126)
- Bir gün Kamil Vezir, Serheng-i Şami'ye gelip kızı Nazik Beden'in Simizar Hanım hakkında yalan söylediğini belirterek gerçekleri ortaya çıkardı. Kamil Vezir dedi: *'Efendim on sekiz yıldan beri Simizar Hanım'ı burada tutuklamışsın ancak ona elini sürmemişsin. Bence Simizar, Şikâri'nin kardeşi değil onun sevgilisidir. Sana yalan söylemişler.'* Bunun üzerine Serheng-i Şami kızı Nazik Beden'in yanına giderek neden kendisini aldattığını söyleyerek hesap sordu. (Ş.D.174)
- Cihandar babasının kim olduğunu öğrenmek isteyince Hurşid Banu oğluna dedi: *'Baban, Melik Şah-ı Rumi, Şah-ı Dara oğlu Şikâri'dir. Rum'da Dara Vilayetinin padişahıydı. Serheng-i Şami ile savaşta on yedi bin pehlivanını öldürdü. Sonunda onu hileyle tuttu. Şimdi on sekiz yıldan beri Serheng-i Şami'nin zindanındadır.'* (Ş.D.190)
- Sabit, Zühhak Padişah'ın oğlunu öldürmüştü. Bunun üzerine Zühhak Padişah'ın askerleri Sabit'in peşine düşmüştü. Sabit'te onlardan kaçarken yolda gördüğü Cihangir'e sığındı. Cihangir, olan biteni dinleyince tüm gerçekleri göstermek ve adaleti sağlamak için Sabit'i Zühhak Padişah'ın huzuruna götürdü. Cihangir, Zühhak'e dedi: *'Sabit konusunda size diyeceklerim var. İzin verir misiniz size söyleyeyim?'*
Cihangir sazi aldı bu sözlerle Zühhak Padişah'a söyledi ki şah adaletli olması gerek. Bu sözleri dedi:

*Arzum budur ederim güzel şah'a,
Şahlarda gerektir adalet ola.
İnşallah hiç girmem hiç zaman günaha,
Şahlarda gerektir adalet ola.*

*Söylemem bende vardır yiğitlik,
Müslüman'ım ederim ibadet,
Bir israftır, sahavettir, adalet,
Şahlarda gerektir adalet ola.*

*Gizlice şehirde gezmemişsin,
Mazlumların ahvalini sormamışsin,
Oğlum zulüm etmişsen bilmemişsin,
Şahlarda gerektir adalet ola.*

Zühhak Padişah bu sözleri duyunca oğlu hakkında yanlış şeyler konuşmaması gerektiğini oğlunun böyle işler yapmayacağını söyledi. Cihangir inanmıyorsanız halkınızdan sorun dedi ve bunun üzerine Zühhak Padişah'ta halka sordu.

Üstat böyle söylemiş ki meydanda olan kadın erkek ayağa kalktılar:
“Efendim doğru söylüyor. “O dedi: “Doğru söylüyor.” Bu sözleri duyan Zühhak Padişah'ta gizli olan gerçekleri duyunca tahtından indi ve Cihangir'e dedi: “Bu gerçekleri ortaya koydun, senin ayaklarının önünde kurban kesmem gerek.” (Ş.D.147)

- Cihanbahş'ın anası Kamerruh oğluna yıllar sonra babasının Şikâri olduğunu söyledi. Cihangir'in yıllarca babası olarak bildiği Humayun Şah'ın ise gerçekte dedesi olduğunu söyleyerek gerçekleri ortaya çıkardı. (Ş.D.291)

2.2.15. Yardım Motifi

(N800. HELPERS)

Destanda kahramanın maceraları, savaşları esnasında aşılan diyarlar boyunca geçtiği yollarda rastladığı ve yardım aldığı yardımcı kişiler bulunur. Yardımcı karakterler, başkahramanın karşılaşacağı tehlikeleri, zorlukları daha hızlı ve daha kolay bir şekilde aşmasına, sıkıntılarını gidermesine yardım ederler. Kahramanı tutsaklıktan, hanlikten, tılsımlardan, felaketlerden çekip kurtarırlar. Bu kahramanlar, olağan insanlardan oluşabileceği gibi olağanüstü varlıklardan da oluşur. Yardımcı karakterler kahramanın yanında yer alarak, onun düştüğü belalardan sıkıntılarından kurtarmada etkili olurlar.

2.2.15.1. Beşeri Yardımcılar

S.T.M.İ. ;(N820. Human helpers)

S.T.M.İ. ;(N838 Hero (culture hero) as helper) Yardımcı kahraman

S.T.M.İ. ; (N828. Wise woman as helper) Yardımcı olan bilge kadın

S.T.M.İ. ;(N831. Girl as helper) Yardımcı olan kızlar

- Keyvan Soydager, Şikâri'yi kuyudan kurtarır iyileşmesi için de hekime götürdü. Hekim hastanın iyileşebilmesi için kırk gün boyunca yola çıkılmamasını, kuyunun başında beklenmesi gerektiğini söyledi. Keyvan Soydager, hekime dedi: “*Sen bu genci kurtar, gerekirse biz bu kuyunun başından ayrılmayız. Yeter ki sen bunu kurtar.*” (Ş.D.29)
- Menzer Şah-ı Yemeni, kendisine almış olduğu kölenin, düşmanının oğlu Şikâri olduğunu öğrendi. Menzer Şah-ı Yemeni Şikâri'yi öldürmek isteyince Müslüman olan Hocand Vezir Şikâri'nin hayatını kurtarabilmek ve ona yardım edebilmek için efendisinden izin istedi. (Ş.D.41)
- Hocand Vezir'in kızı Pernaz Hanım gece vakti evlerinde misafir olarak kalan Şikâri'nin odasına girdi. Hocand Vezir'in karısı bu durumu gidip kocasına haber verdi, getirmiş olduğu misafirin kızlarına kötülük yaptığını söyledi. Bunun üzerine Hocand Vezir hemen yargılamak yerine misafirime iftira atma

diyerek test etmek için odanın kapısının önüne gitti. Hocand Vezir, Şikâri'nin doğru birisi olduğunu anladı ve onu daha çok sevdi böylelikle en büyük yardımcılarında biri oldu. (Ş.D.42)

- Menzer Şah-ı Yemeni, kimliğini gizleyen Şikâri'nin kim olduğunu test etmek için ona şarap içirecekti. Çünkü Şikâri'nin yedi tuluk şarap içmesine rağmen sarhoş olmama gibi bir özelliği vardı, böylelikle meclistekiler o delikanlının Şikâri olup olmadığını anlayacaktı. Hocand Vezir, Şikâri'nin gerçek kimliğinin ortaya çıkmaması ve Menzer Şah-ı Yemeni'nin onu öldürmemesi için ona yardım etti. Hocand Vezir, Şikâri'ye işaret ederek şarapları içip yalandan sarhoş taklidi yapmasını istedi. Hocand Vezir, Menzer Şah-ı Yemeni'ye dedi: *“Efendim gördünüz mü? Bu adam ilk şarap bardağını kaldırdığında sarhoş oldu. Ne dediğini bilmiyor. Bu Şikâri olamaz.”* (Ş.D.49, 50)
- Simizar Hanım ve dadısı Mah-ı Zemin, Şikâri'nin yaralandığını görünce onu bir palaza²⁵ sarmalayıp çölde yol kenarına attılar. Yemen dağlarında mağarada yaşayan kırk pehlivanların başı olan Seyyah Pehlivan ve Firuz Ayyar bu palazın içindeki yaralı Şikâri'yi görünce ona yardım ettiler. Seyyah Pehlivan arkadaşlarına dedi: *“Elimizden geldiği kadarıyla bu pehlivana hizmet etmeliyiz.”* Firuz Ayyar'da doktor çağırmak için hemen şehre indi, fakat doktor gelemeyeceğini söyledi. Firuz Ayyar, sazını eline alıp Şikâri için doktora yalvarıp yakardı. Şikâri için gözyaşları döktü. (Ş.D.64 66)
- Şikâri kafasından yaralanınca kırk haramilerin getirdiği doktor onu iyileştirmek için elinden geleni yaptı. Doktor dedi: *“Şimdi ben bunun yarasına dikiş atarım, derman yaparım iyileşir.”* (Ş.D.65)
- Şikâri, Serheng-i Şami ile gireceği savaş için Araplar Şahı'ndan asker yardımı istedi. Araplar Şahı ise elli bin asker gönderdi. (Ş.D.73)

²⁵ Palaz: Keçi kılından yapılan bir çeşit kilim.

- Hurşid Banu, yüzüne nikap takarak savaşta Şikâri'ye yardım etmeye gider. Şikâri savaştığı bu yüzü nikaplı kişiyi merak eder ve Firuz Ayyar o kişiyi bulmaya gider. Firuz Ayyar nikaplı kişinin Şikâri'nin karısı olduğunu görünce Şikâri'ye dedi:

Sana kurban aslan Şikâri,

Getirmişim haber sana,

Bedbaht eyleme Simizar'ı,

Getirmişim haber sana,

Yüreğimde sözüm çoktur,

Düşman sözü bana oktur,

Yemin etmişim, hata yoktur,

Getirmişim haber sana.

Yolunu gözler intizarındır,

Gam gününde gamı çekendir,

Yardıma gelen öz sevgilindir,

Getirmişim haber sana. (Ş.D.81)

- Firuz Ayyar, Menzer Şah-ı Yemeni'nin Şikâri ile Simizar'ın birlikte uyduğunu görmemesi için gidip bu durumu Şikâri'ye gidip önceden haber verir. Şikâri odadan çıkmaya çalışırken cariyeye Hoceste Banu dedi: “*Sen işleri bana bırak.*” Hemen Şikâri'yi diğer odaya alıp Şikâri'nin elbiselerini giydi, başlığını da başına taktı. Odaya girdi ve Simizar'ın başını dizinin üstüne aldı. Şikâri'nin yakalanmaması için kendisini Şikâri gibi gösterdi. (Ş.D.89)

- Seheng-i Şami'nin olağanüstü özelliklere sahip Hunhar-ı Şami'yi Şikâri'nin üzerine saldı. Firuz Ayyar bu durumdan haberdar olunca hemen gidip Şikâri'ye bildirdi. Zelzele Zengi, Yusuf Arap, Kays-ı Remmah-ı Arap ve yedi kardeşler bu haberden tedirgin oldular ve arkadaşları Şikâri için endişelendiler. Şikâri'ye yardım etmek için harekete geçtiler.(Ş.D.98)
- Zühhak Padişah, adaleti ortaya çıkaran Cihangir'e minnettar kalır ve babasını bulabilmesi için ona yardım etti. Zühhak Padişah, Cihangir'e binlerce asker vererek ona nasihatlerde bulunup gideceği yolu gösterdi. (Ş.D.149)
- Cihangir Gülbar şehrine vardığında Muhtar onu evinde ağırlayıp misafir etti. (Ş.D.152) Muhtarın hanımı Cihangir'i gördüğünde bu misafirin diğer misafirlerden farklı biri olduğunu anladı. Muhtar'a dedi: *“Bunun büyük bir aileden olduğu bellidir. Ben onu görür görmez muhabbeti kalbime indi. Göğsüme süt geldi. Kendi yavrum gibi onu sevdim.”* Muhtar evinde Cihangir'i ağırladı. Muhtar'ın Hanımı evde olan malzemelerden yemek yapıp beraber yediler. Cihangir'in bu misafirlikten ayrılma vakti geldiğinde Muhtar'ın Hanımı yine ona nazar değmesin, kötülüklerden korunsun diye üzerlik yaktırdı. (Ş.D.152)
- Cihangir, hiç kimsenin bir türlü yenemediği Ekvân Dev ile mücadele ederken Firuz Ayyar da oradaydı ve Cihangir'e dedi: *“Devle baş etmek istiyorsan, onu yenmek istiyorsan boynuzundan tutman gerekir. Devin boynuzundan tutarsan dev aciz olur.”* Cihangir'in Firuz Ayyar'ın bu yardımı üzerine onu söylediği gibi yaptı ve devı yendi. (Ş.D.159)
- Muhtar, yırtıcı kaplan tarafından yaralandığında Cihangir onun için endişelenir. Bunu gören Goncaleb sevgilisini teskin etmek için şu sözleri söyledi: *“Ben hekimlik dersi almışım, Muhtar'ın önemli bir yarası yok iyileşecek. Ona ilaç ve hekim gerek. Daha sonra atına atlayıp dedi. Bu yakınlarda bir kasaba var, ben oradan ilaç ve hekim getiririm. Sen başucunda bekle ve hareket etmesine izin verme.”* Goncaleb hekim getirmek için yola koyuldu. (Ş.D.171)

- Seferden dönen Keyvan Soydager, Şam'da olduğu vakitlerde Şikâri ve Şirzad Tigzen'i darağacından kurtarmak için oğullarıyla birlikte yola koyuldu. Keyvan Soydager aynı zamanda eşine dedi: *“Eğer sen şehir kalesinin kapısına altı at getirebilirsen biz oğlanlarla birlikte onları kurtarıp oradan çıkarabiliriz.”* Bunun üzerine Keyvan Soydager'in eşi hemen hazırlanmaya başladı. (Ş.D.187)

Şikâri kendisini kurtaranlar içerisinde Keyvan Soydager'in de olduğunu öğrenince onu eline ayağına yapışarak dedi: Sen bayatımı ikinci kez kurtardın. Ayrıca Şikâri asker kaybettiğini söylemesi üzerine Keyvan Soydager yine Şikâri'nin imdadına koşarak altın para yardımıyla bulunarak asker toplamaya çalışır. (Ş.D. 195-196)

- Serheng-i Şami'nin askerlerinden olan Keyvan Dilaver Müslüman olup Şikâriye savaşta yardım etmeye gitti. Keyvan Dilaver, *“Serheng Abad şehri Serheng-i Şami'nin en önemli kentidir. Eğer Serheng-i Şami'ye darbe indirmek istiyorsan bir an önce bu kenti ele geçirmen gerekir”* diyerek Şikârinin işine yarayacak bir yol haritası çizdi. (Ş.D.200)

- Menzer Şah-ı Yemeni, Şikârinin Serheng-i Şami ile yapacağı savaşa on iki bin askeriyle yardıma geldi. (Ş.D.205)

- Hilâlîye padişahı ve Zühhak Padişah, Cihangir'in düşmanlarıyla yapacağı savaşa her biri dört yüz bin askeriyle yardıma geldiler. (Ş.D.207)

- Şikâri, Meşeyi Mahlike'ye varabilmek için tılsımlarla mücadele ederken çok susadı. İsan kılığına girmiş bir büyücü de onu kandırarak susuzluğunun gitmesi için ona bir kâse ayran uzattı. Şikâri'nin dostu Firuz Ayyar, bu yaşlı kadının bir büyücü olduğunu anlayınca o ayranı önce kadının içmesini istedi. Yaşlı kadın telaşlanıp canını kurtarmak için bağırmaya başladı. Firuz Ayyar, dostu Şikâri'ye zarar vermek isteyen bu büyücüyü öldürdü ve büyü bozuldu. (Ş.D.226-227)

- Humayun Şah'ın kızı Kamerruh, Ember Dadı'dan ney çalan Firuz Ayyar'ı gidip getirmesini istedi. Firuz Ayyar, belinin kırık olduğunu yürüyemeyeceğini söyleyince Ember Dadı güçlü kuvvetli bir kadın olduğu için Firuz Ayyar'ı beline alıp Kamerruh'un yanına götürdü. (§.D.234)
- Gülbar Vilayetinden Zühhak Padişah, askerleriyle birlikte Serheng-i Şami'nin oğullarıyla savaşan Menzer Şah-ı Yemeni'ye yardıma koştu. Yine aynı şekilde Neman ve Cihandar'ın anası da İslam koşununun darda kaldığını görünce hemen yardıma koşarlar. (§.D.391)

2.2.15.2. Olağanüstü Yardımcı

S.T.M.İ. ;(N810. Supernatural helpers)

S.T.M.İ. ;(N825.2. Old man helper) Yardımcı yaşlı adam

S.T.M.İ. ;(N825.3. Old woman helper) Yardımcı yaşlı kadın

- Cihandar tılsımdayken Şah-ı Murgan'ın olduğu kafesi yırtması gerekiyordu. Cihandar kafesi yırttı, ayağı kayıp altındaki kan denizine düşecekti ki Şah-ı Murgan onun elini tutarak ölümden kurtardı. (§.D.279)
- Cihandar tılsımda iken balığın karnından iki hançer çıkamıştı. Şah-ı Murgan, bu hançerleri Cihandar'ın kollarına bağladı ve onu havaya kaldırdı. (§.D.280) Şah-ı Murgan Cihandar'a tılsımlardan kurtulabilmesi için yol gösterdi ve yardım etti.
- Olağanüstü güçlere sahip Efsane adındaki kız, Cihanbahş ve Şebaheng Ayyar'ı Tılsım-ı Zülmat'a götürmek için yardım edip yol gösterdi. (§.D.350)
- Şikâri, Dara Vilayetine gittiğinde o şehri fethedebilmek için yanında yardımcı devler ve periler götürmüştü. (§.D.354)

2.2.15.2.1. Yardımcı Peri

S.T.M.İ. ;(N815. Fairy as helper)

- Encüm Peri, Meşeyi Mahlike’ de tılsıma düşen kızları kurtarmak isteyen Şikâri’ye yardım etti. Encüm Peri, güvercin şekline bürünerek tılsımları yok etti. (Ş.D.225)
- Sarık Ayyar, Şikâri’yi öldürmek için İslam koşununa gelmişti. Encüm Peri, bir sihir okuyup Sarık Ayyar’ın elindeki hançeri yeri fırlattı. Böylece Encüm Peri, Şikâri’yi ölümden kurtardı. (Ş.D.223)
- Hemişe Bahar adlı periler ülkesinin padişahı Emire Cezire(Firuz) savaşta Şikâri’ye yardım etmek için yanına gitti. Yolda giderken birde denizin içinde sandıkta tutsak edilmiş Şikâri’nin sevgilisi Reyhane Peri’yi görünce ona da yardım etti. (Ş.D.252)
- Cihandar, Reyhane Peri’nin annesi Vasvas Cadı tarafından tılsıma düşürülmüştü. Reyhane Peri, bu durumu görünce Cihandar’a yardım etmek istedi. Reyhan Peri, Vasvas Cadı’nın ancak ölmesiyle tılsımdan kurtulabileceğini söyledi ve ona cadıyı nasıl öldürebileceğine dair yol gösterdi. (Ş.D.264)
- Cihandar, tılsıma düşüp zor durumda kaldığı esnada aklına Reyhane Peri’nin ona öğretmiş oldukları geldi. Reyhane ona tüylerinden vermiş ve demişti: ‘‘*Ne zaman zor durumda kalırsan bunlardan birini ateşin üzerine tut, ben hemen gelirim.*’’ Cihandar, ateş yakıp tüyleri üstüne tuttu ve Reyhane Peri hemen oraya geldi. (Ş.D.272)
- Cihandar, Hüsrev Kaledar’dan asker yardımı istedi. Husrev Kaledar da Cihandar’ın istediği asker sayısının bin misliyle yardımda bulundu. (Ş.D.362)

2.2.15.2.2. Yardımcı Dev

S.T.M.İ. ;(N812. Giant or ogre as helper)

- Cemceme Cadı, yedi Ugarların tılsıma attığı Şikâri'yi kurtarabilmek için mağaradaki devlerini yanına çağırıp dedi: ‘*Yedi bölgeyi açın ben misafirlerimi getireceğim.*’ Devler hemen yola koyuldular. (Ş.D.381)

2.2.15.2.3. Yardımcı Cadı

S.T.M.İ. ;((U).N819.5. witch as helper)

- Senuber Cadı, Şikâri'yi tutsak edince Şemkur Ayyar, Hekim-i Kaf şekline dönüşerek arkadaşını tutsak olmaktan kurtardı. (Ş.D.319)
- Hemle Cadı, Cihangir'in babası Şikâri'yi tılsımdan kurtarabilmesi için yol gösterdi. (Ş.D.330-331)
- Şikâri'nin dostu Senuber, arkadaşının üzgün olduğunu görünce onun iyi olması ve dinlenip yorgunluğunu atması için kendi başkenti Gülzad'a davet etti. (Ş.D. 344)
- Cihandar ile savaşan büyücü Sindirus pehlivan, Cihandar'ı havaya kaldırmıştı. Havadan gelirken bu olayı gören Senuber Cadı, Cihandar'ı havada yakalayıp onu tekrar yere bıraktı. Senuber, Cihandar'ı Sindirus'un elinden kurtardı. (Ş.D.345)
- Şikâri Ugar devlerle mücadele edebilmek için kendisine bacı edindiği Senuber'den yardım istedi. Senuber Cadı ise, oğlu Almas ve askerleriyle birlikte hemen Şikâri'nin yardımına koştu. (Ş.D.372)

2.2.16. Dini (İslami) Motifler

S.T.M.İ. ;(V500—V599. Religious motifs—miscellaneous) Dinî Motifler

S.T.M.İ. ;(V510. Religious visions) Dinî Vizyonlar

S.T.M.İ. ;(V400—V449. Religious virtues) Dinî Erdemler

S.T.M.İ. ;(V. Religion) İnanç

S.T.M.İ. ;(V300—V399. Religious beliefs) Dinî İnanışlar

S.T.M.İ. ;(V112.2. Mosques) Camiler

Din, “Allah tarafından peygamberi vasıtasıyla vaz’edilip, uyaranlarını dünya ve ahrette kurtuluşa erdiren itikat ve ameller bütünü” (Pala, 2015: 117). Bu bakımdan din sözlükte; itaat, yol, adet, alamet ve ceza manalarına gelmektedir. Din kelimesi herhangi bir toplumun seçmiş olduğu bir din anlamında kullanılsa da Müslümanlar arasında daha çok içselleştirilerek daha çok İslamiyet yerine kullanıldığı görülmektedir. Müslüman insanlar dinli olarak tanımlanırken, Müslüman olmayanlar ise kâfir olarak nitelendirilmiştir.

Din olgusu, insanlığın var oluşundan itibaren ve dinamikliğini her daim koruyan ve ihtiyaç duyulan bir duygudur. İnsan yaratılış fıtratı gereği yaşamış olduğu âleme ve içindekilere hep bir merak salmıştır. İnsan kendini ve kâinattaki varlıkları kimin yarattığını merak etmiş, sorgulamış ve araştırmıştır. Bu düşünceler ile soyuttan somuta geçerek önce kendini sonrasında ise çevresindeki varlıkları anlamlandırmaya çalışmıştır. Böylece daha üstün bir “Yüce varlığın” bulunduğu idrakine içten bir sezgi ile ulaşarak her şeyi var eden bir yaratıcının olduğunu kabul etmiştir. Böylelikle, akli gücünün yetmediği anlarda destek alacağı, sığınacağı bir varlığa ihtiyaç duyan insan bu yüce varlığa ve O’nun göndermiş olduğu dine bağlanarak itaat etmeye başlamıştır.

Din insanların yaşamın da o kadar kuvvetlidir insanları derinden etkileyen inançlar sistemi ve kutsal değerler toplumsal kültür unsurlarına da aksetmiştir. Türklerinin destanları, kendi içerisinde bir ayrıma tabi tutulduklarında ölçüt olarak İslamiyet’in kabulünün alınması, yaygın olan görüştür. Kabul edilen dinlerin toplum hayatını etkilemesi kaçınılmazdır. Bu etki, sözlü anlatılarda da kendisini açıkça gösterir

Dinin; inanç, ibadet esasları, kıssaları gibi olaylarla toplumun belleğinde yer edinen motifler şeklini alarak halk anlatı unsurlarına yansımıştır. Türk toplumunun kendine özgü pek çok değerini ihtiva eden destanlar, dinî ve manevî değerler konusunda da oldukça zengindir.

Özellikle İslamiyet sonrası dinî içerikli Türk destanlarındaki motiflerin çoğu iyi ve kötünün mücadelesini daha iyi göstermek için Kur'an, Allah, ibadet, Peygamberler, dinî-ahlaki gibi unsurlarla beslenmiştir. Geçmişten günümüze kültürel kod taşıyıcıları olan destanların beslenmiş olduğu bu motiflerle ait olduğu milletlerin dil, din, inanışları hakkında fikirlerine ulaşılmaktadır.

Şikâri Destanında kahramanların dine olan yaklaşım, duygu ve düşüncelerinin yansımaları görülmektedir. Şikâri Destanında İslam dininin yansımaları oldukça fazladır. Dini içerikli olan Şikâri Destanında bilhassa başkahramanlar Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmiş, İslam dinini seçmiş Müslüman kişiliklerdir. Destanda kahramanların mücadelelerinde dinin önemli bir yeri vardır. Kahramanın putperestlere karşı verdiği mücadeleyi oğulları devam ettirir. Putperest hükümdarların İslam'a ve sembollerine yaptıkları saldırılara karşılık veren beyler, sık sık Allah'ı anıp yardım isterler. Allah, mutluluk kaynağı, en büyük yardım makamıdır. Kahramanlar işlerini Allah'a emanet ederek ilahi gücün kutsal saydığı unsurlara saygı duymuş, benimsemiş onların yardımını ile hareket etmişlerdir. Kahramanlar durum ve meziyetlerini sürekli olarak dini unsurlar aracılığı ile dile getirmeye çalışmıştır.

2.2.16.1. Allah/Hak/Huda İnancı

S.T.M.İ. ;(V201. GOD) Allah

Allah: Birdir; eşi ve benzeri yoktur. Cihetlerden münezzehtir, mekâna sığdırılamaz. Suret, şekil ve renkten uzaktır. Korku, keder ve hastalık çekmez. Aciz değildir. Hiçbir şey yokken O vardı. Her şey O'na muhtaç olduğu halde O'nun bir kimseye ve bir şeye ihtiyacı yoktur. İstedikini anında var veya yok eder. (Pala, 2015:21).

İnsanlığın yeryüzünde var olduğu zamandan itibaren ve dinlerin doğuşu üzerine Allah'ı tanımaya, bilmeye başlamıştır. İnsanoğlu fıtratı gereği birtakım şeyleri akıyla idrak etmeye çalıştığı günden beri vicdanında ve şuurunda din hissiyatına kulak verir.

İnsan bu hissin Allah'ın vahyi ve ilhamıyla Allah'a tapmak hidayetiyle taçlandırır (Doğrul,1963:3).

Türk İslami destanlarda daha çok Allah, Huda, Hak adlarıyla anılan Tanrı, neredeyse her bölümünde yer alır. Kahramanın doğumundan ölümüne kadar başına gelen olayları, mücadeleleri, aşkları ve daha birçok şey Allah'ın takdiri olarak değerlendirilir.

Şikâri Destanında kahramanlar Allah'ın varlığını ve sonsuz kudretini her daim akılda tutarak kendilerini ve işlerini O'na emanet ederler. Çünkü kahramanlar bilir ki rızıklandırıcı Hak'tır diriltici, yaşatan ve öldüren de O'dur. Destanda Allah inancını benimsemiş olan Müslüman başkahramanlar sözünde, şüküründe, niyazında ilk muhatap olarak Allah'ı seçmiştir.

Şikâri Destanında kahramanlar her vaziyetlerinde Allah'a sığınarak yardım isterler. Her ne istek ve şikâyetleri var ise sonsuz büyüklük sahibi olan Allah'a iletir, O'nun tecellisine ve gücüne teslim olurlar. Allah ise, kendisine inanan bu kahramanları yalnız bırakmaz, en zor zamanlarında dahi çeşitli vasıtalarla onların imdatlarına koşar. Kahramanların derdini, kederini, sevincini, heyecanını da yine Allah'a bildirdikleri görülür. Kahramanlar nimetlere kavuştuklarında da yine Allah'ı unutmaz bu seferde şükürlerini eda etmek için Rab'lerini anarlar. Destanın hemen her kısmında Allah'ın inayetlerine rastlanılmaktadır.

Şikâri destanında;

Derdi verenin dermanını da vereceği düşünülerek şifanın da Allah'tan geldiğine inanılmaktadır.

- Hekim yaralanan Şikâri'yi başında kırk gün boyunca tedavi etmesi sonucunda Allah'ın yardımıyla iyileşeceğini söyledi. (Ş.D.29)

Dağı, taşı, yerleri, gökleri ve dahi bütün âlemleri yaratanın Allah olduğuna dair inanç sonsuzdur. İnsan baktığı her yerde Allah'ın nazariyatını görerek yaşar ve her daim O'nun adı zikredilir. Destanda geçen üstatname ile Allah'a olan sonsuz inanç şu sözlerle dile getirilir:

*Dalgalanıp hakkın kelamı, engin denizlere bak,
Altında dünya salınıp titriyor her yere bak,
Tanrı bir kuş yaratmış rızkı haktan yetişir,
Gagasından den alıp den ovutan dişlere bak.*

...

*Bir gün olur karanlık olur, görmek olmaz göz gözü
Güneş ve ay bürüyü, taşı, çölü, düzü,
Gör ne güzel yaratmış ayı, güneşi, yıldızı;
Yedi yeri, yedi göğü, yedi kat feleği.
Dolanıyor bu hareketli çark, o göğe bak
.... [Kul Ebuzer] (§.D.48)*

- Şikâri, Simizar Hanım'ın yanına gitmek istediği zaman onun yanına Allah'ın yardımıyla varabileceğini belirtir. Allah'ın yoldaşlığını belirterek yolları açacağını ve O'na güvendiğini belirtti. "Allah'ın yardımıyla bu gece gidip Simizar Hanım'ı yakından göreceğim" (§.D.74)
- Pernaz Hanım sabah namazında bir seccade üzerinde zülüflerinden teller ayırmış bir şekilde sevgilisi Şikâri'ye olan hasretini Allah'a arz etti. Pernaz Hanım, bu aşk ateşine Allah'tan sabır dileyerek şu sözlerle niyazda bulundu:

*Sabah zamanında, zülfüm elimdedir,
Ya benim sevgilim, ya sabır Allah,
Bir yalnız civandı, gurbet eldedir,
Ya benim sevgilim ya sabır Allah.
...(§.D.75)*

- Destanlarda Allah, bazen kahramanlara tecellisi ile ihsanda bulunarak bilinmeyi bildirir. Şikâri, yeğeni Şirzad-ı Tigzen ile karşılaşır ve onun söylediklerinden dolayı etkilenerak ağladı. Bunun üzerine Şirzad-ı Tigzen karşısındaki kişinin amcası Şikâri olduğunu anladı. Şirzad-ı Tigzen bunu Allah'ın bildirdiğine ve ilham ettiğine inanarak dedi:

Akan çayları bu sözün bulandırır,

Şarabın beni tuttu, halim dolandırdı,

Hakk Allah'tan ilham oldu, beni kandırdı,

Sanki sesin amcama benzeri var.

... (Ş.D.95)

Kahraman, savaş esnasında güçlü olmak ve rakibini yenebilmek için kendini Allah'ın kudretine emanet eder. Allah'ın adı ve tecellisiyle yardım ister.

- Şikâri, Hunhari Şami ile zorlu mücadele verirken sırayla üç kere birbirlerini yenmeye çalışırlar. Her ikisine de üç hak verilir. Fakat Şikâri'nin iman gücü o kadar kuvvetlidir ki üçüncü hakkını Allah'ı ve elçisini anarak, O'na bağışlayarak kullanır. Şikâri dedi: “Üç hakkımın birini yüce Tanrı'ya birini peygamber efendiye bağışlarım. Ancak üçüncü hakkımı kullanacağım. Allah kendisi yardım etsin. ” (Ş.D.104) diyerek Allah'a dua etmeye başlar.²⁶

Destanlarda kahramanlar, akına veya uzun yolcuklara çıkacağı zaman sevdiklerini tek ve en büyük koruyucu olan Yüce Allah'a emanet ederler. Çünkü sevdiklerini Allah'tan başka daha güzel koruyacak olan yoktur.

- Cihangir Rayizi Şami'nin huzuruna varmak ve babasını kurtarmak için yola koyulmadan önce anasıyla vedalaştı. Annesi de oğlunu Allah'a emanet etti. (Ş.D.133)

²⁶ Dua motifinde ayrı olarak ele alınmıştır. Bkz.

- Cihangir, Serhengi Şami'nin zindanından babasını kurtarmak için yola çıkmaya hazırlandı. Cihangir, geride bırakacağı sevgilisi Goncaleb'i de Allah'a emanet etti. (Ş.D.177)
- Şikâri gelini Goncaleb'i ve haremdeki kızları Allah'a emanet ettiğini söyleyerek yanlarından ayrıldı ve tekrar akınlara döndü. (Ş.D.204)
- Kahramanlar her daim Allah'ı anarak iş görür, her ortamda Allah'ın adıyla bulunurlar. Cihangir Rayizi Şami'nin huzuruna vardığında selam vererek, *“Benim selamım onlara olsun ki Allah'ı bilirler.”* Cihangir, Allah'ın selamını yalnızca O'na inanların bileceğini ve alacağını ifade etti. (Ş.D.135)

Destanda kahramanlar, Allah'ın güç kudretinin her şeye yeteceğini ve Onun izniyle her türlü felaketin aşılabileceğini dile getirir.

- Cihangir yolda giderken önünden hızlıca giden bir atlı görür. Bu atlı namusu için Zühhak Padişah'ın oğlunu öldürdüğü için onun askerlerinden kaçıyordu. Bunu gören Cihangir atlıya şunları söyledi: *“Yüz bin kişi de gelse gökte Tanrı, yerde ben seni koruyacağım.”* (Ş.D.142)
- Cihangir, Gülbar Vilayetinde herkesin korktuğu Ekvan Dev'i öldürünce destanda şu şekilde ifade edilir. *“Gökte Allah yerde Cihangir onları devden kurtardı.”* Allah'ın inayeti ve yardımıyla en büyük felaketlerden dahi kurtulacağına inanılarak onun gücünün her şeye yettiği vurgulanır. (Ş.D.166)
- Şikâri, Serheng-i Şami ile olan savaşında onun üç büyük pehlivanını öldürür başlarını da elçiyle birlikte gönderdi. Serheng-i Şami pehlivanlarını kimin öldürdüğünü sorunca elçi *“Allah'ın varlığına ve birliğine iman eden ve O'nun uğruna savaşlar yapan İslam ordusunun öldürdüğünü”* söyledi. Düşmanlarını İslam uğruna öldürdüklerini ve bu uğurda kan akıttıklarını söyledi. Allah'a inanmanın gücü ile elçi şöyle dedi:

Gel sana söyleyeyim Serheng-i Şami,

Böyle düşünme ki çölde kalmışsınız,

İçmişsiz biz hakikatin şarabını,

Erenler pirinden bir pay almışsınız.

Allah birliğini kesin bilmişsiz,

Hak yolunda nice kurban vermişsiz,

Hüşşamı dersin, biz öldürmüşüz,

Geçen gece Serheng Abad'ı almışsınız.

... (Ş.D.201)

- Serhengi Şami'nin ordusu ile İslam ordusunun uzun soluklu devam eden savaşına en sonunda Şikâri bizzat kendisi gitmek istedi. En yakın dostlarından olan Şirzad-ı Tigzen onun savaşa gitmesine gönlü razı olmaz ve onun yerine kendisi savaşa gitmek istedi. Şikâri ise Allah'a olan inancı ile bu savaşa korkusuzca gireceğini çünkü kendisini Allah'a emanet ettiğini söyledi. Allah nidalarını tekrarlayarak Allah'a olan sonsuz güvenini vurguladı. Allah'ın sevmiş olduğu kullarına zarar vermeyeceğini düşünerek Şikâri'nin ağzından şu sözler döküldü:

Başına dolanayım senin han emmi,

Ver davulu dövsünler benim adıma.

Allah vermesin sana keder ile derdi,

Ver davulu dövsünler benim adıma.

Tabip isterim merhem sala yaraya,
Şahlar Şahı kendin gel yardıma,
Sığınmışım ben de bugün Allah'a,
Ver davulu dövsünler benim adıma.
... Ş.D.205)

Destanlarda kahramanlar, sevdiklerinin yanında olamasalar da Allah'ın onları her an koruyup gözetlediği düşünülmektedir.

- Şikâri'nin sevgilisi ve haremın diğer kızları Meşeyi Mahlike'de Heyhat tılsımına düşünce Şikâri endişelenir ve üzölür. Bunun üzerine Keyvan Soydager, Şikâri'ye dedi: “ *Şah-ı Dara oğlu Şikâri, senin namusun Simizar Hanım on sekiz yıldan beri Sehreng-i Şami'nin hapishanesinde kaldı bir şey olmadı. Senin Allah'ın nerde olursa onu koruyacaktır. Allah yardım ederse onu tılsımdan kurtarırısın.* ” (Ş.D.219) Keyvan Soydager, bu sözlerle Allah'a güvenini dile getirir. O'na inananların korunduğuna inanır ve Yüce Allah'ın yardımıyla sıkıntı ve belalardan kurtulacağını dile getirir.
- Şikâri, sevgilisi Simizar'ı bulduğunda haremde onca yıl gökte Allah'ın sayesinde korunduğunu ifade eder. (Ş.D.203)
- Nazik Beden, kendisini Şikâri'nin yanına götürmesi için Reyhane Peri'ye Allah'ı aracı koyarak, Allah'a olan inancı ile aşkına kavuşturmasını ister:

Her ilmi bilirsın periler şahı,
Bilirsın Allah'ı yetir o yâre bizi,
On sekiz yıl düşman elinde çekmişim ahi
Seversen Allah'ı yetir o yâre bizi.
...(Ş.D.218)

Allah’a itaat edenin yarı yolda kalmayacağı inancı hâkimdir.

- Encüm Peri, Şikâri’ye tılsıma düşen kızların yerini sordu. Encüm Peri onu teselli etmek için sazi eline alıp bir şeyler söyledi. Bunlardan biri de ‘*Müslüman’ı Allah yıkmaz.*’ ifadesidir. (Ş.D.244)

En çetin zorlu yollarda bile Allah kendisine inananlara yardımını esirgemeyecektir, inancı hâkimdir.

- Olağanüstü özelliklere sahip Ergevan Şah, Cihangir ve Cihandar’ın üzerine saldıracağını öğrenen pehlivanların yüreğine korku düşer. Pehlivanlar, Ergevan Şah’ın sihirli güçleriyle her şeyi yapabileceğini söylediler. Cihandar ise korkusuzca ‘*Olsun, bizim de Allah’ımız var.*’ , dedi. (Ş.D.258)
- Şikâri’nin dostu İfrit-i Büzürg tılsımdan kurtulunca Keysi Remmah-ı Arap ile evlenir. Şikâri onların mutluluğunu görünce bu nimetleri verenin Allah olduğunu bilerek şükrünü dile getirmek ister. Hakk’ın ona vermiş olduğu güzellikleri öyle abartır ki şu sözlerle ifade eder:

Şükür ederim bende kadir Allah’a,

Bu şevketi Süleyman’a vermedi.

Nayib-i Süleyman, Serefraz Şah’a,

Bu şevketi Süleyman’a vermedi

...

Gökyüzünde şakk-ul’kamer bitişir,

İki sultan birbiriyle tutuşur,

Yüreğime haktan ilham yetişir,

Bu şevketi Süleyman’a vermedi.

... (Ş.D.340)

- Zefran Cadı Encüm Peri'ye Simizar Hanım'ın nerede olduğunu sorar. Encüm Peri dedi: “*Allah’tan gizli değil, senden de gizli olmasın*” diyerek gerçekleri itiraf edip anlatır. Gizli açık her şeyi bilen Allah olduğu kanıtlanmıştır. (Ş.D.342)

Destanda elbet günü geldiğinde Allah’ın kendisine ve sevdiklerine karşı gelenlerin hesabını göreceğini bildiren ifadelere yer verilmiştir.

- Şikâri, Erçe'ye kendisine yaptığı zulümlerin hesabını sormak ve haddini bildirmek için Cihanbahş'e mektup yazdırdı. Şikâri, Allah’ın zulmedenlerin zulmünü yanına kar bırakmayacağını ifade eden sözleriyle Erçe'ye mektubunda şu sözleri söyledi:

Müslümanım, hâliyem bu gûnahtan,

İnsan iflah vardır doğru yoldan,

Memurum ben hüküm olup Allah’tan

İntigam alacak Süleyman Sani. (Şikâri). (Ş.D.356)

- Şikâri, oğlu Cihandar ile güreşeceği meydana bizzat kendisi çıkmak ister. Şikâri'nin dostu Ferzane Vezir onun meydana gitmesini istemez. Bunun üzerine Şikâri Allah’ı anarak halini ahvalini arz eder ve bu savaşta O’nun kendisine yardım etmesini ister. Şikâri dedi:

Feleğin elinden gelmişim cana,

Şikâyet ederim kadir Allah’a,

İsterim kıdem koyayım meydana,

Sabah zamanı gidim kendim savaşa ben.

*[Hz.Ali] kendi gelir yardıma,
Kadir Allah yetişsin feryadıma,
Şikâri 'yim bilirsın pehlivanlığını,
Sabah zamanı gidim kendim savaşa. (Ş.D.365)*

- Senelerce Senuber ile süren savaşa bir müddet ara verilir ve Şebaheng Ayyar askerlerini etrafına toplayıp Allah'ı sıfatıyla anarak niyazını ve derdini şu sözlerle dile getirir:

...

*Kadir Allah budur senden dileğim,
Bilen yoktur bu civanlar nerededir?
Bilmem derdimi kime söyleyeyim?
Bilen yoktur bu civanlar nerededir?
... (Ş.D.377)*

- Kahraman Şikâri destan sonunda bütün dünyaya İslam bayraklarını astıktan sonra dileklerini ve görevlerini yerine getirip rahata kavuşur. Amaç ve gayelerini gerçekleştiren Şikâri, Allah'a şükürünü eda etmek niyetiyle kalan ömrünü de Allah'a ibadet etmekle ve Allah'ın rızasına uygun yaşamakla geçireceğini söyler. Kahraman Şikâri ve kardeşi Erçe de ibadete başlar, camiler süslenip kutlamalar yapılır. (Ş.D.394)

2.2.16.2. İnanç-İbadet Motifi

S.T.M.İ. ;(V380. Religious belief) Çeşitli dinî inanışlar

İslamiyet dininin emretmiş olduğu inanç ve ibadet unsurları adı altında emir ve yasakları vardır. İslamiyeti seçen Türk toplulukları kutsal dinin getirmiş olduğu eylemleri hayatında düstur edinmeye ve uygulamaya çalışmıştır.

Şikâri destanında verilen dini motifler, tüm Müslümanlar tarafından da kabul gören inanç ve ibadet esaslarıdır. İslâmiyet'in ahlâki değerlerini taşıyan destan,

kahramanların nerede ne işte olursa olsunlar dinlerinin kutsal saydıklarını akıllarından çıkarmamış ona göre hareket etmişlerdir. Destan içerisinde cereyan eden olaylarda kahramanlar doğruyu yanlış ayırt etmiş, dinlerinin gerekliliği olarak üstlerine düşen görevleri yerine getirmişlerdir.

2.2.16.2.1. İnanç Motifi

S.T.M.İ. ;(V380. Religious belief) Çeşitli dinî inanışlar

S.T.M.İ. ;(V310. Particular dogmas) Bir şeye özgü inançlar

“İnanç”, sözlük anlamı ile “*kişice, ya da toplumca, bir düşüncenin bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi*” demektir.” (Boratav; 2003: 19).

İnanç; “*Tanrı’ya, bir dine inanma, iman, itikat, birine duyulan güven, inanma duygusudur.*” (TDK; 1998: 1080).

Şikâri Destanında Allah’a duyulan güven, itimat, inanma duygusu sonucunda inançları ortaya çıkmıştır. Kahramanlar her türlü hallerinde inançları gereği Allah’ın istemiş olduğu şekilde hareket etmeye çalışmıştır. Kahramanlar mensup oldukları dine her zaman güvenmiş, saygı duymuş ve karşılarında kâfir dahi olsa inandıkları dinin doğruluğunun vermiş olduğu haklı gururu göstermekten sakınmamışlardır. Kahramanlar inançlarını kimi zaman sözleriyle dile getirmiş kimi zaman da Allah’ın indirdiği kelamın hükümlerine başvurarak uygulamışlardır. Destanda dini inanca yönlendirmek için ara ara nasihat verildiği de görülmektedir.

Şikâri destanında,

Destanda kıyamet inancı vurgulanmaktadır. Kıyametin bir gün kopacağı eldeki mal, mülk, tahtın, saltanatın elden gideceği ve tüm sefanın bir gün sonlanacağına dair inanç akıllarda tutulmuş, inceden inceye hissettirilmeye çalışılmıştır.

- Erçe kardeşi Şikâri’yi taht için öldürmek isteyince dedi: “*Sana öyle bir saltanat tahtı vereceğim ki o saltanat tahtında İsrâfil surunu çalana kadar hüküm sürersin*” (Ş.D.23) İsrâfil surunu çalana kadar ifadesi kıyamet kopana kadar anlamını taşımaktadır.

Destanda kazaya ve kadere imanının neticesinde ahiret hayatına olan inanış ve saygı da görülmektedir. Ölen kimselerin ardından Kur'an-ı Kerim okunarak ahiret hayatını daha rahat bir şekilde geçirebilmesi için dualar edilir. Allah'ın indirmiş olduğu ayetlere teslim olunarak güven duyulur.

- Şikâri, kuyudan çıkarıldıktan sonra şehirden ayrılmak üzereyken babasının mezarlığına gitti ve mezarın başında iki vaizin Kuran-ı Kerim okuduğunu gördü. Kendisinin de babasına Fatiha okumak istediğini söyledi.(Ş.D.35-36) Babasının ruhunun ona duacı olmasını istedi ve mezarın başından ayrıldı. (Ş.D.37)

Yabancı kadınlarla erkeklerin birbirlerine yasak olduğu da vurgulanmıştır.

S.T.M.İ. ;(T400. Illicit sexual relations) Uygun olmayan evlilik ilişkileri

- Kahraman Şikâri, inancı gereği yabancı helali olmayan bir kadına dokunmak istemez. Pernaz Hanım, kendilerinde misafir olarak kalan genç Şikâri'ye âşık olur ve gece odasına girer. Şikâri ise bunun yanlış olduğunu ve Allah'ın dinine ters gelen bir iş olduğunu belirterek ondan uzaklaşır. Şikâri dedi:

Koy git güzel beni rüsva etme,

Aklımı vermem hiç zaman cahile,

El götür benden ey ay yüzlü güzel,

Seni ant veririm kadir Allah'a. (Ş.D.44)

Destanda geçen Hasta Kasım'ın üstadnamesinde inanca ait ifadeler yer alır. İslam dininin kitabı olan Kur'an-ı Kerim'i okuyup, anlayıp, kavramak gerektiğini vurgulayarak nasihatte bulunur:

...

Okudun kitabı, Kur'an'ı geçme,

Kur'an kırk cüz'dür, harften geçme,

Yüce behiştte birkaç çeşme,

Onların suyundan kim içer şimdi? (Ş.D.47)

- Pernaz Hanım, dilekleri Allah'ın yerine getireceğine inanarak, öldükten sonra kıyamete inanişını da vurgulayarak aşkını şu sözlerle dile getirdi:

Pernazam, ben buraya geldiğimde,

Aziz Allah istekleri verdiğiinde,

Kıyamet gününde tutam elini,

Şikâyet ederim Şah Merdan'a.

- Şah-ı Dara oğlu Şikâri âşık olduğu kızın cevabında anladı ki, karar kılmak için inandıkları dine müracaat etmeliydi. Birbirlerine uygun olup olmadıklarını anlayabilmek için istihare namazını kıldı ve Allah'ın indirdiği kitaba baktı. Şikâri kıza şöyle arz etti:

Şikâri diyor şimdi bildim amacın,

Yar için gelmiyor senin kararın,

Seher olsun açım hakkın kelamın,

İstihare edeyim ben de Kur'an'a. (Ş.D.45 46)

İslam inancı gereği aynı dine mensup kişilerin birbirleriyle evlendirilmesi uygun görülmektedir.

- Hocand Vezir kızı Pernaz Hanım'ı yaşadığı yerlerde hiç Müslüman olmadığı için o zamana kadar kimseyle evlendirmemişti. Şikâri'nin Müslüman olduğunu öğrenince kızını onunla evlendirmek istedi. (Ş.D. 46)
- Destanda Şikâri ile Pernaz Hanım inançları gereği helal dairesinde dini nikâh yaparak evlendiler. (Ş.D.49)

- Şikâri, Pöhrüz Pehlivan'ın Müslüman olabilmesi için Kelime-i Şehadet getirmesi gerektiğini söyledi. (Ş.D.56)

Türk kültür İslam inancında yer edinmiş olan bir gelenek gereği ezan okunduğunda ve Allah'ın adı anıldığında savaşta dahi olsa saygı ile bütün işler durdurulur.

- Şah-ı Dara oğlu Şikâri de, Menzer Şah-ı Yemeni'nin üzerine yolladığı pehlivanlarıyla ezan okunana kadar savaştı. Ezan okunduğunda Şikâri, kılıcını kılıfına koyarak savaşı bıraktı.(Ş.D.56)
- Şikâri yüzü nikaplı birisiyle savaşıyordu. Firuz Ayyar Şikâri'nin savaştığı bu kişiyi bularak nikabı yüzünden kaldırdığında bu kişinin Şikâri'nin karısı Hurşid Banu olduğunu gördü. Firuz Ayyar, bunun dini inanışlarında yanlış olduğunu belirterek dedi: “Şikâri, savaşta yardımına geleni tutuklamamı istedi. Biz Müslüman olduğumuz için dinimizde savaş kadın için haramdır.” (Ş.D.80)
- Simizar Hanım, Şikâri'ye Hunhari Şami tarafından başına gelecek olanlar için endişe duydu. Simizar Hanım, sevgilisinin dikkatli olması için onu uyardı. Bunun üzerine Şikâri, sevgilisinin korkmaması için inancını dile getirdi. Kahraman her daim Müslüman olduğunu vurgulayarak Allah'ın kendisine inanlarını yarı yolda bırakmayacağını kâfirleri yeneceğini şu sözlerle dile getirdi:

Dolanıp kadehleri doldururum,

Sarartarak o Hunhari soldururum,

Ben Müslümanım, o kâfiri öldürürüm,

Ölmemişim böyle tutmuşsun yası.(Ş.D.103)

- Destan içerisinde yer alan Hasta Kasım lakaplı aşığın üstatnamesinde Allah'a ve dinine inanmanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Tek ve doğru hak dini olan İslam dinine davet ederek dini inancın gereklilikleri şu sözlerle dile getirilir:
Kırık gönüllere değmemek gerek,

Şeriat içinde yolu bilenler.

Başkasının sözünü etmesinler,

Başı üste tek Allah'ı görenler.

Gasp ettiği yerlerde tohum ekmesinler,

Na mahrem ayağını hiç çekmesinler,

Başkasının namusuna göz dikmesinler;

O Tanrı'nın gazabını bilenler.

‘‘Hasta Kasım’’ diyor çektim çok cefa,

Çok bakma, etmeyesin fesat,

Muhammet dininde eyleyin cihat,

Yeryüzünde Allah'ın yardımını bilenler.

[Hasta Kasım] (Ş.D.132)

- Cihangir, Gülbar Vilayetine vardığında bir muhtarla karşılaşır. Muhtar Cihangir'in Müslüman olduğunu anlayınca kendisinin de Müslüman olduğunu göstermek için gizlice ve sessizce ona ‘‘Selamün Aleyküm’’ diyerek Allah'ın selamını verdi. (Ş.D.150) Buradaki selam verme aslında Allah'ı anma ve dini inancın göstergesidir. ‘‘Selam’’ İslam inancına sahip insanların karşılaştıklarında Allah'ı anarak birbirlerine saygı gösterme ifadesidir. Müslüman'ın Müslüman'a selam vermesi, Allahü Teâla'nın selamet ihsan etmesi için dua ve temenni biçimidir.
- Selam verirken ve alırken işitilecek seviyede söylemek de sünnettir. Cihangir'de ‘‘Aleyküm selam’’ diye cevap vererek karşısındaki Müslümanın selamını aldığını belirtir. Muhtar, orada bulunanların kâfir düşmanlar

olduğunu hatırlatmak için dedi: ‘*Yavaş selam ver, bura selam verme yeri değil. Sana selam verdim ki Müslüman olduğumu anlayasın.*’ (Ş.D.150)

- Cihangir ve Muhtar, Şah-ı Şuca’nın vezirinin yanına varınca ‘*Selamün aleyküm*’ diyerek Allah’ın adıyla selam verdiler. (Ş.D.154)
- Sultan Şahı Şuca, Şikâri ve Muhtarı sarayında ziyafete davet eder. Şikâri, kendisine ve inancına ters olduğunu düşündüğü bu sofraya oturmak istemedi. Şikâri dedi: ‘*Ben Müslüman’ım fakat siz Müslüman değilsiniz. Ben sizinle eraber bir yerde için sizin de Müslüman olmanız gerekmektedir.*’ (Ş.D.166)
- Şikâri, Hunhari Şami ile savaşırken düşman Hunhari Şami, yedi devlete yayılan şanını anlatmaya başladı. Fakat Şikâri bu şanını basite alarak dedi: ‘*Sen benim gözümde kâfirsin, ben ise Müslümanım. Bizim ağamız(Hz.Ali) önceliği her zaman düşmana vermiş. Sen önce kaldır.*’ Şikâri, bu ifadeleriyle düşmanına Müslüman olduğunu bir kez daha vurgulamış oldu. Dini inancı gereği düşman kâfire öncelik verildiğini de gösterdi.
- Şikâri ayrı kaldığı atı Merkeb-i Ejderhar’a kavuşunca mutluluktan Allah’a ve inancına olan şükrünü ifade etti. İslam dinine mensup olmanın haklı gururunu şu sözlerle ifade etti:

Ayrılık hasreti daha yeter bana,

Müslüman’ım bu iftihar yeter bana,

Dededen babadan kalmıştır bana,

Gene çıkarım Ejderhar üstüne. (Ş.D.206)

- Seheng-i Şami, kızları tılsıma düşürdüğünü ve elinde tuttuğuna dair mektup yazarak Şikâriye yolladı. Şikâri ise cevabında şöyle yazdı: ‘*Ey Seheng-i Şami! Ben seninle din davasındayım, kız davasında değilim. Onlar umrumda değil.*’ Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere kahraman bütün bu savaşlara

sadece kadınlar için katılmaz, onun asıl amacı inancını ve dinini kâfirlerin elinden koruyup kollamak ve tüm âleme yaymaktır. (§.D.219)

- Cihandar ve İslam ordusu Şam'da savaş meydanına vardıklarında çadırlarını diktiler. Ardından inançlarını göstermek adına İslam bayrağını astılar. (§.D.219)
- Camasib Hekim'in tılsımları çözebilmek için inancına başvurduğu görülmektedir. Allah'ın indirdiği kitabı okuduğunu O'nun indirmiş olduğu kelimelerin doğruluğundan şüphe etmediğini şu sözlerle dile getirir:

İstişare ettim hak kelimina,

Benim sözlerimi bilenler bilir.

Âlim tek söylerim arifler kana,

Benim sözlerimi bilenler bilir.

... (§.D.323)

- Cihandar, Husrev Kaledar'ın verdiği asker ve pehlivanlarla birlikte Dara Vilayetine çadır kurdular. İnançlarının nişanesi olan İslam bayrağını da çadırların üstüne astılar. (§.D.362)

Şikâri Destanındaki kâfirlerin inancının ne olduğuna dair ipuçlarını veren birkaç ifadeyi de kısaca belirtmek gerekirse;

- Hunhari Şami, Lat u Menat'e [İlahlar'a] yemin ederek ve onlardan yardım isteyerek Şikâri'yi öldürmeyi kafasına koyar. (§.D.99-102)
- Cihangir yolda giderken Zühhak Padişah'tan kaçan atlıya yardım etmek için padişah'ın sarayına varır. Saraydakiler böyle bir yiğit kahramanı görünce Cihangir'i Lat u Menat²⁷ Tanrılarının gönderdiğine inandılar. (§.D.144)

²⁷ Lat u Menat: Peygamber zamanında Mekke'de bulunan putlardan.

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere İslam ordusunun karşısında putlara tapan kâfir bir topluluk vardır.

2.2.16.2.2. İbadet Motifi

İmanın gerekliliği olan ibadet ise, Allah'ın kullarına kendisini anmasını kendisini anmalarını istediği birtakım yükümlülüklerdir. Şikâri Destanında ibadet olarak genellikle namaz ve abdest unsurları görülmektedir. Şikâri destanında Müslüman kahramanlar her daim Allah'ı anmış O'nun emir ve itaatlerine uymaya çalışmıştır. Öyle ki kahramanlar, savaş esnasında dahi Allah'ın huzurundan kendini alıkoymamıştır. Çünkü destan boyunca birçok olay yaşayan kahramanın yüce Yaratıcının gücüne ihtiyacı vardır. Kahramanlar genellikle Allah'tan herhangi bir şeyi istemek, yardım dilemek, şükretmek içinde Allah'ın huzuruna gitmeye ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

- Hocand Vezir, Şikâri'ye güven vermek adına Müslüman olduğunu kanıtlamak için onun yanında abdest alıp namaz kıldı. (§.D.42)
- Pernaz Hanım, Şikâri'ye olan sevdası ve hasretinden dolayı sabah namazında bir seccade üzerinde ibadet ederek Allah'tan sabır diliyordu. (§.D.75)
- Şikâri, gireceği savaşı kazanabilmek için savaş öncesi abdest alıp namaz kıldı ve zafere ulaşabilmek için dualar etti. (§.D.103)
- Tufan Cadı, savaşta Şikâri ve Müslüman askerlerin üzerine büyüler yapınca İslam ordusu büyük bir yenilgiye uğrayıp büyük kayıplar verdi. Şikâri bütün bu olanlara çok üzülür ve yine Allah'a sığınır. Abdest alıp namaz kıldı ve dualar etti. (§.D.107)
- Cihangir babası Şikâri'nin tutsak olduğunu öğrenince yola koyuldu. Uzun yolları aştıktan sonra bir yerde durup abdest alıp ibadet etmeye başladı ve Allah'ın ona yardım etmesi için dualar etti. (§.D.139)
- Şikâri oğlu Cihangir ile savaş meydanında karşılaştıktan sonra meydandan çıkarak abdest alıp namaz kıldı. (§.D.208)

- Encüm Peri, düşman Serefraz Şah'ın yazmış olduğu mektubu Şikâriye getirip verdi. Şikâri mektubu alınca bu sıkıntılardan kurtulabilmek için abdest alıp, namaz kılar. Allah' a dualar etti. (Ş.D.225)
- Cihandar tılsımla mücadele ederken tılsımlı bir ağacı kökünden kazmadan çıkarması gerekiyordu. Bunu başarabilmesi ve güç kuvvet gelmesi için iki rekât namaz kılıp secde ağıladı. (Ş.D.274)

2.2.16.3. Müslümanlaştırma (İslama Davet) Motifi

S.T.M.İ. ;(V320. Heretics) Kâfirler

S.T.M.İ. ;(V330. Conversion from one religion to another) Din değiştirme

S.T.M.İ. ;(V340. Miracle manifested to non-believers) İnançsızlara mucize gösterilmesi

Türklerin Müslüman olmaları hem İslâm tarihi, hem Türk tarihi için yeni gelişmeler meydana getirmiştir. Türkler İslâm için mücadele eden ulusların başında gelmişlerdir. Kadim bir devlet geleneğine sahip olan Türkler Müslümanlığı kabul etmesi ile cihan hâkimiyeti ülküsü ve alplık geleneği, Allah yolunda gazâ ve cihat ülküsüne dönüşmüştür. Türkler tarih sahnesine çıktıkları ilk günden bugüne güçlü yönetim anlayışıyla adını tarihe yazdırmış ve sonrasında dinin etkisiyle birlikte değişerek gelişen toplumun ulaşmak istediği ülküsünün hedefi de değişmiştir. İslamiyet dinini seçen Türkler devlet ve kültürel yapısında boyut değiştiren ülküsüyle destan geleneği de değişme yoluna gitmiştir.

Müslüman Türk kahramanlarının “İlâ-yı Kelimet’ullah” eşiğinde din adına gazâlarda bulunması en büyük ideali olmuştur. Gönüllerde taht kuran Hz. Muhammed'in ve ilk İslâm kahramanlarının dillere destan olmuş gazâ ruhunu kalbinde yaşatmış ve örnek almıştır. Kahramanlar onlardan feyizlenerek kendilerini onlara benzetmiş ve aynı uğurda savaşmayı göz almışlardır. Müslümanlaştırma motifi İslamiyet sonrası Türk Destanlarında ana motiflerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır

Şikâri Destanında, Şikâri başta olmak üzere oğulları Cihangir, Cihandâr ve Cihanbahş çıktıkları seferlerde Allah'tan ve İslam imânından bihaber olan karanlıkta kalmış ülkelere ve şehirlere bu imânın nurunu götürmek büyük mücadeleler

vermişlerdir. Şikâri ve oğulları İslamiyet’i yaymak uğruna yeri geldiğinde olağanüstü güçlere sahip kâfir cadılarla devlerle, ejderhalarla dahi mücadele etmiş, savaşmışlardır. Destanda bu durum sadece ana kahramanları daha güçlü, şanlı göstermek için değil, iyi ile kötü çatışmasını da her yönüyle vurgulamak amacıyla da yer almıştır. Akıncı bir ruha sahip olan kahramanların en büyük isteği dini yaymaktır. Kahramanın şan ve şöhretle ilgisi yoktur zaten onlar din uğruna savaşırken şanı da elde etmişlerdir.

Kahraman Şikâri, oğulları ve onlara yardımcı gönderilenler iyiliğin temsilcisi olarak karşımıza çıkarken, kâfir orduları ise kötülüğün en büyük temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şikâri Destanında İslamiyet’ dinini yayma arzusu ile yola çıkan büyük kahramanlar, gittikleri kâfir beldelerinin sultanlarını, halkını ve savaştıkları cengâverleri Müslümanlığa davet etmiştir. Müslüman olmanın ilk şartlarından biri de Kelimeyi Şehadet getirmek olduğu için Şikâri Destanı’nda birçok yerde bu olayı görmekteyiz.

"Eşhedü En Lâ İlâhe İllallah ve Eşhedü Enne Muhammeden Abdühü ve Resûlü"

Kelime-yi Şehadetin Anlamı; *“Ben şehadet ederim ki, Allah’tan başka ilah yoktur ve Muhammed aleyhisselam Onun kulu ve resulüdür.”* Kelimeyi Şehadet getiren kişi Müslüman olur. Destanda kimi kâfirler kelimeyi şehadet getirmeyi kabul ederken kimisi de reddetmiştir. Kahramanlar kendilerince güzel ve doğru kabul ettikleri bu dini reddedenleri ise cezalandırmışlardır. Kahramanlar birçok şehir ve beldeyi gaza ve cihat ruhu ile fethetmiş orada bulunan halkı Müslümanlaştırarak fethedilen toprakları kilise ve ibadethanelerini camiye çevirmişlerdir. Kimi şehirler ve ülkeler ise kendi isteğiyle Müslümanlığı kabul etmiş ve İslam dininin hizmetine girerler. (Serheng Abad ve Hindistan örneğinde olduğu gibi).

Destanda bazen kahramanlara yardım etmek isteyen İlâhi güç tarafında Müslümanlığa davet görülmektedir. İlâhi kudret kâfirleri rüya yoluyla İslam dinine davet ederek, İslam ordusuna katılmasını ve kahramanlara yardım etmesini ister.

Destandaki Müslümanlar inançlarının gerektirdiği ibadetleri ellerinden geldiği kadar yapmaya çalışırlar. Destanda adı en çok geçen ibadet namazdır. Müslüman tipler namazlarını vaktinde kılmak için özel bir çaba gösterirler.

Şikâri destanında;

- Pöhrüz Pehlivanla mücadele eden Şikâri, pehlivanı yener ve onun canını ancak Müslüman olursa bağışlayacağını söyledi. Şikâri, Pöhrüz Pehlivana Kelime-i şehadeti getirdiğinde Müslüman olabileceğini söyledi. Pöhrüz Pehlivan bunu öğrendiğinde Müslüman olmayı reddeder. Şikâri ise Müslümanlığı kabul etmeyen bu kâfiri öldürdü. (Ş.D.56) Destanda, ‘‘Şikâri pehlivanı cehenneme gönderdi’’ diyerek aktarılır aslında burada kâfirlerin cehenneme gideceğini de belirten İslami unsur vardır.
- Şikâri, savaşta Kertaş-ı Filsevar’ı yenince onu İslam dinine Müslüman olmaya davet etti. Kertaş-ı Filsevar ve onunla birlikte iki bin kişilik ordusu da kelime-i şehadet getirerek Müslümanlığı kabul ettiler. (Ş.D.73)
- Şikâri Menzer Şah-ı Yemeni’ye Müslümanlığın çok güzel bir din olduğunu ifade ederek, onu şu sözlerle İslam’a davet etti:

Vacibdir bana senin hürmetin,

Yeri göğü yaratmıştır bir Tanrı.

Sarrafım ben kendim bilirim kıymetin,

Söyle kelimeyi şehadeti gel ol Müslüman.

Tutuklanırsın ey biçare sen,

Kıyamette yanmayasın ateşe sen,

İman getir o Zülfikar sahibine sen

Söyle kelimeyi şehadet gel ol Müslüman. (Ş.D.83)

Menzer Şah-ı Yemeni’nin yüreğine iyi gelen bu sözler üzerine nasıl Müslüman olacağını sorar. Şikâri dedi: ‘‘Eşhedü en la ilahe illal’illah ve eşhadü enne Muhammederresullulah’’ getirirsen Müslüman olursun. Menzer Şah-ı

Yemeni'nin askerleriyle birlikte bütün Yemen halkı da Müslüman oldu.
(Ş.D.83)

- Müslüman olup Şikâri'nin ordusuna katılan Keys-i Remmah-ı Arap, Zelzele Zengiyle mücadele ederken onu yendi. Keys-i Remmah-ı Arap, Zelzele Zengi'yi müslümanlığa davet etti. Zelzele Zengi, Müslümanlığı kabul etti. Şikâri'nin İslam ordusuna katılarak onlarla birlikte yoluna devam etti.
(Ş.D.97)

- Şikâri, savaşta üzerine yürüyen düşman Hunhar-ı Şami'yi yendi. Şikâri, Hunhar-ı Şami'ye Allah'ın varlığını, gücünü kudretini anlattı. Onu affetmek için şu sözlerle Müslümanlığa davet etti:

Dur diyeyim sana savaşçı kahraman,

Mertlik ister bugün bu meydan

Başın üstüne gezer güneş ile ay,

Mertlik ister bu meydan.

Her zaman ben hizmetinde durarım,

Her ne dersen, ben boynumu alarım,

Düşmanını at üstünde yorarım,

Yeri, göğü yaratmıştır bir Tanrı.

Yaratanın sana olsun yardımcı,

Bugün seninle ederim sohbet,

İstersen girersin İslam dinine,

Söyle''La ilaha illa-Allah'' ol Müslüman.

Fakat Hunhar-ı Şami Müslümanlığı kabul etmez ve aralarında uzunca mücadeleler başlar ve en sonunda Şikâri kâfiri yenerek onu öldürür. (Ş.D.100)

- Serhengi Şami, uzunca mücadelelerin ardından Şikâriyi yenemeyeceğini anlayınca sonunda daha önce teklif edilen Müslümanlığa davet çağrısını kabul edeceğini söyledi. (Aslında burada bir hile söz konusudur.)Serhengi Şamiyi Müslüman olması için Menzer Şahı Yemeni'nin sarayına davet ederler. Şikâri, Serhengi Şami ve Kamil Vezir'in Müslüman olması şerefine üç gün üç gece ziyafetler kutlamalar düzenledi. (Ş.D.112)
- Nazik Beden, babası Serhengi Şami'nin haremde tutsak ettiği Şikâri'nin sevgilisi Simizar ve diğer kızlarla uzlaşma yolu bulabilmek ve yakınlık kurabilmek için onların yanına gitti. Simizar'ın dadısı olan Mahı Zemin ise Nazik Beden'i Müslümanlığa davet eder. Bunu üzerine Nazik Beden kelime-i şهادet getirerek Müslüman oldu. (Ş.D.122)

Kahraman, kâfir düşmanına kendi inancının Müslüman olduğunu belirtir ve inancında var olan peygamberlere imanı vurgular. Müslüman olmayan bir kişinin itibarı, tacı tahtı ne kadar yüksek olursa olsun kahraman Şikârinin gözünde bir hiç olduğunun ispatıdır. Kahraman için önemli vasıf İslam dinine mensup olmaktır.

- Şikâri, Hunhari Şami ile savaşırken düşman Hunhari Şami yedi devlette olan şanını öve öve anlatır. Fakat Şikâri bu şanını basite alarak dedi: “*Sen benim gözümde kâfirsin, ben ise Müslümanım. Bizim ağamız(Hz.Ali) önceliği her zaman düşmana vermiş. Sen önce kaldır.*” (Ş.D.133)
- Cihangir, Zühhak Padişah'a İslamiyet'in kutsallığından ve Allah'ın birliğinden bahsederek onu Müslümanlığa davet etti. Zühhak Padişah ve Hilâlîye kentindeki herkes bunlardan etkilenir ve Müslüman oldu. Hilâlîye şehrindeki tüm kiliseler yıkılıp yerine camiler yapılır. Böylece İslam bayrağı her yere asılır. (Ş.D.141-142)

- Şikâri kendisini saraya davet eden Şahı Şuca'nın davet ettiği yemeğe gidince onları Müslümanlığa davet etti. Şah-ı Şuca ve halkı, kelime-i şهادeti getirerek Müslümanlığı kabul etti. Bunun üzerine Gülbar Vilayetinde put haneler yıkılarak şehrin her bir yanına İslam bayrakları asıldı. (Ş.D.166)
- Serheng-i Şami'nin pehlivanlarından Şebru Ayyar'ın rüyasına Hızır Peygamber gelerek onu Müslümanlığa davet etti. Hızır Peygamber Şebru Ayyar'a yeşillikli bir bağ ile ateş gösterip ona dedi: *‘Eğer Müslüman olursan yerin o bağ olacak, eğer kâfir kalırsan yerin ateş olacak. Şebru Ayyar rüyasında kelimeyi şهادet getirip Müslüman oldu.’* Şebru Ayyar bu olayı karısına anlatınca o da Müslüman olmayı kabul etti. (Ş.D.188)
- Serheng-i Şami'nin pehlivanlarından Keyvan Dilaver'in rüyasına Hızır Peygamber gelerek onu Müslüman olmaya davet etti. Ona dedi: *‘Eğer Müslüman olursan cennete gideceksin, ama bu durumda kalırsan yerin cehennemde ateşlerin içinde olacak. Eğer cehennem ateşinden kurtulmak istiyorsan Müslüman olup Şikâriye yardım etmelisin.’* Bu rüya üzerine Keyvan Dilaver kelimeyi şهادet getirerek Müslüman oldu. (Ş.D.198)
- Şikâriyi öldürmek için gelen olağanüstü güçlere sahip Şütür-ser Dev yenilince Şikâri'nin kendisini öldürmemesi için Müslüman olup Şikâriye köle oldu. (Ş.D.228)
- Şikâri'nin oğulları Cihangir ve Cihandar Şam'da yıllar boyu savaşıyla mücadele ettiler. Bu savaşta Cihandar ile Cihangir Müsrük ve Müzrub' u yendiler ve onu öldürmek istediler. Bunun üzerine ikisi de ölmek için kelime-i şهادet getirip Müslüman oldular. (Ş.D.256-257)
- Cihandar, Reyhane Peri'ye şayet Müslümanlığı kabul ederse onun kendisine kardeş kabul edeceğini söylerdi. Bunun üzerine Reyhane Peri, kelime-i şهادet getirerek İslam dinine girdi. (Ş.D.262)

- Cihandar, Tavus tılsımını kırmak için mücadele ederken ona yol gösteren Piri Vakıf, karşısına yaşlı bir kurt çıkacağını ve onu öldürmemesi gerektiğini söyledi. Kurdu öldürmeyip yakınlık kurduğunda, kurdun Müslüman olacağını ve kendisine yol arkadaşlığı yapacağını belirtti. (§.D.283)
- Cihandar, Şam'da savaşta bedeni kılıç kesmez Ergevan Şahı yenmiş onu atının üzerinden yere fırlatmıştı. Ergevan Şah, kendisini yenip attan attığı bu genci merak eder. O kişinin Cihandar olduğunu söylediler. Cihandar'a bunu nasıl başardığını sordular. Cihandar, *“Seni atın üstünden ben kaldırmadım, Allah'ım kaldırdı.”* dedi. Bunun üzerine Ergevan Şah, Cihandar'a köle olmak istedi. Cihandar ise bana köle olmanı istemem diyerek, Ergevan Şah'ı kardeşliğe kabul etmek için Müslümanlığa davet etti. Ergevan Şah ve askerleri kelimeyi şehadet getirerek Müslüman oldular. (§.D.286)
- Huşeng ile Peşeng, Müslümanlığı kabul etmeyince Şikâri'nin oğlu Cihandar onları öldürdü. (§.D.393)
- Şikâri askerleriyle birlikte Hindistan'a doğru yol aldı. Savaş çıkmadan kan dökmenden oraya da İslam bayrağını asmak ve halkını Müslümanlaştırmak istiyordu. Şikâri, Hindistan padişahına savaş yapmak istemediğini söyleyerek Müslümanlığa davet etti. Böylece Hindistan padişahı ve halkı Müslüman oldu. (§.D.394)
- Şikâri, kardeşi Erçe, oğulları Cihangir ve Cihandar onların yakın arkadaşları hep birlikte bütün dünyaya İslam bayraklarını asmayı başardılar ve sonrasında tekrar kendi ülkelerine döndüler. (§.D.394)

2.2.16.4. Peygamberler Motifi

S.T.M.İ. ;(V200. SACRED PERSONS) Kutsal şahsiyetler

S.T.M.İ. ;(V200. Sacred persons) Kutsal şahsiyetler

S.T.M.İ. ;(V210. Religious founders) Din kurucuları

S.T.M.İ. ;(V220. Saints) Azizler

S.T.M.İ. ;(V290. Other sacred persons) Başka kutsal şahsiyetler

Peygamber kelimesi, Farsça kökenli olup haber getiren; Allah'ın buyruklarını insanlara duyuran, rasul, nebî anlamlarında kullanılır (Pala;2015: 370). Peygamberler, Allah'ın yaratmış olduğu kulları arasından özel olarak seçtiği, kendisi ile diğer kulları arasında elçilik görevinin yüklendiği kişilerdir.

Kur'ân-ı Kerîm'e göre, peygamberlere inanmak, İslâm Dini'nin en temel inanç esaslarından bir tanesidir. Kendisine vahyedilen ilâhî emir ve bilgileri tebliğ eden görevli Peygamberler, yüce Allah'ın, insanlara rahmetinin göstergesi ve kelam sıfatının bir yansımasıdır. Allah'ın Rab sıfatının bir tezahürü olan Peygamberler inanç, ibadet ve temel ahlaki esasları öğretmek için gönderilen seçkin kullardır. Peygamberlik kurumu, umumidir ve tüm insanlığa yöneliktir. Yaratıcı ilah, yeryüzündeki insanların arasından belirlediği peygamberler aracılığıyla, yine insanlara mesajlarını iletir.

Allah, her şeyi bir sistem ve düzen üzere yaratmıştır. Âleme hayat veren ve her şeye gücü yeten Rab şüphesiz yaratmış olduklarını da başıboş ve yalnız bırakmamıştır. Kimi zaman insanlar evrende ve hayatında olup biteni aklıyla idrak edemez aciz ve güçsüz kalır bu nedenle sığınacağı, adlandırabileceği bir varlığa ihtiyaç duyar. Tüm varlıkları yaratan Yüce Allah'ın Peygamberleri gönderişindeki temel gayesi de bu yüzdendir ki, yarattığı kullarının hayatını anlamlandırmak, içine düştüğü karanlık ve yanlış yollardan kurtarmak ve güzeli göstermektir. İnsanların bir peygambere ihtiyaç duyması toplumsal hayatın da bir gereği olup; Allah, her kavme, her topluluğa kendi dilleriyle peygamberler göndermiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de "*Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adâletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez.*"²⁸ Allah hayatta ki birçok sanatı; kulluğu,

²⁸ Yûnus 10/47

hakkı, hakikati, affı, adâleti, düzeni, ahlâkı, iyiliği, güzelliği peygamberlerine öğretmiş onlar da diğer insanlara öğretmiştir. Dünyanın yaratılışından itibaren yaklaşık yüz yirmi dört bin peygamberin geldiği düşünülmektedir. Bunlardan Hz. Âdem ilk, Hz. Muhammed ise son peygamberdir. Kur'an-ı Kerim'de gönderilen bazı büyük peygamberlerin adları zikredilmiş ve hayat hikâyeleri, mücadeleleri insanlara anlatıldığı delilleriyle birlikte anılmıştır, bazıları hakkında ise bilgi verilmediği görülmektedir (Baş,2019:70-86).

Yazılı ve sözlü kültürün beslendiği en önemli kaynaklardan biri peygamber kıssaları ve mucizeleridir. Çünkü kutsal sayılan değerler, bir milletin belleğinde yer etmiş ve hatırlanmaya değer görülmüş, değişerek ve dönüşerek unutulmadan günümüze kadar gelebilmiştir (Assmann 2001:26) Türklerin İslâm dinini seçmesi ile birlikte sanatlarında dinin ve inancın etkileri daha çok görülmeye başlanmıştır. İnanışlar ilgili halkın muhayyilesinde derin köklere sahip olan algısıyla da ilgilidir. Yeni dini inanın etkisiyle kutsal kitap sayılan Kur'an-ı Kerim'de, en öz haliyle anlatılan İslâm ulularının başlarından geçen kıssaları, nitelikleri, mucizeleri, verdikleri mücadeleleri sanatın her alanında kendisini göstermeye başlamıştır. İslâm dinî unsurları özellikle de Âşık edebiyatının türlerinde dinî bir motif olarak yansımış ve yerini almıştır. İncanın varlık sembolü Kur'an-ı Kerim'in önemli bir kısmını oluşturan Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar uzanan peygamberlerin kıssaları dinin edebiyat üzerindeki etkisini daha da kolaylaştırmıştır. Denilebilir ki toplumun İslâm dini ile olan sıkı münasebeti Âşık tarzı edebiyat yolu ile aktarımı gerçekleştirilmiştir.

Halk anlatı türlerinde ilâhî sırlara istidâdı olan Peygamberlerin hayatlarından kısa kesitler, konunun maksadına uyumlu bir şekilde temsilî olarak aktarılmıştır. Kıssalar Allah'ın mesajlarını insanlara ulaştıran somut bir anlatım türü olup genellikle didaktik nitelikteki metinleri kapsamaktadır. Bu nedenle peygamber motifleri en çok destanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Kur'an kıssalarının manzum dinî destanlara sirayet edişi, Türk toplumuna İslâmiyet'i etkileyici bir şekilde anlatıp tanıtmak maksadıyladır. Zira Kur'an kıssalarındaki olaylar gerçek ve ibret vericidir. Bu nedenle bu tarz manzum dinî destanların yazılıp yaygınlaşmasında verilmek istenen mesajın, ideal insan tipi olan peygamberlerin hayatlarından kesitlerle benimsenmesi ve kalıcı olması amaçlanmıştır (Kumartaşlıoğlu, 2014: 260)

Şikâri Destanında peygamberlerle ilgili olarak hayat hikâyelerindeki anımsatmaları, mucizeleri, kendileri ile özdeşleşmiş ve hafızalarda yer eden belirli özelliklere temas edildiği görülmektedir. Peygamber kıssalarının bir olay ve haber aktarma, ibret gösterme, ders çıkarma gibi özelliğinden dolayı etkili bir takviye olmuştur. Şikâri Destanında âşık ve kahramanlar, bir olayı veya bir durumu daha kolay ve etkileyici olarak anlatmak maksadıyla peygamber adlarına ve onların çeşitli vasıflarına yer vermektedir. Destanda Kur'an-ı Kerim'de anlatılan isimleri geçen ve en çok anlatılan Hz.Âdem, Hz.Ali, Hz. Hızır, Hz.Muhammed, Hz.Musa, Hz.Nuh, Hz.Süleyman, Hz.Yakup, Hz.Yusuf isimli peygamberlere yer verilmiştir. Adı geçen peygamberler destan içerisinde genellikle başlıca konuyu teşkil etmez ön plana çıkan özellikleriyle anılırlar.

Destanda kahramanlar sürekli olarak zorlu ve sıkıntılı mücadeleler içerisinde. Ne kadar güçlü, kuvvetli olurlarsa olsunlar onların da aciz kaldığı durumlar vardır. Allah'ı anmak, muhtaç olmak ve ondan yardım dilemek, kahramanlar için ne kadar doğal bir davranış ise peygamberleri anmak da o kadar normaldir. Kahramanlara başı sıkıştığında yardım eden, yol gösteren, akıl veren, olağanüstü özellikler kazandıran karakterlerin ilahi nitelikli peygamberler olduğu görülür. Peygamberler, kimi zaman kahramanların adlarını zikretmesiyle, kimi zaman da kahramana destek olmak için kendiliğinden gelerek lütuf gösterirler. Destanda peygamberliğin delillerinden biri olan mûcize gösterme hasletine sahip olan peygamberlerin, kahramanlara olağanüstü güçler bahşettiği görülmektedir. Destanda peygamberlerin adını zikretmek, onlara atıfta bulunmak onlara duyulan saygı ve yüceliği gösterir. Şikâri Destanı, peygamberlerin hususi özellikleriyle daha da zenginleştirilerek dini destan hüviyeti kazanmış önemli bir eserdir.

2.2.16.4.1. Hz.Adem

Halk anlatılarında anlam açısından gönderme bakımından ilk sırada yer alan Âdem Peygamber'e ait olan kıssadır. Bunun nedeni insanoğlunun kâinatın nasıl meydana geldiğine dair bitmek tükenmek bilmeyen arayışından kaynaklanır. Bu arayışı sürekli olarak dinamik tutan insanoğlu meydana getirdiği halk unsurlarına da yansıtmıştır.

Hz. Âdem, semavî dinlere göre Allah'ın yarattığı ilk insan ve peygamberdir. İnsanoğlunun babası Kur'an-ı Kerim'de Âdem hakkında pek çok ayet bulunmaktadır.

Yine birçok hadislerde de geçen Âdem ‘‘Ebü’l- Beşer’’* (İnsanlığın Babası) künyesiyle ve ‘‘Safıyyullah’’ (Allah’ın temiz kulu)’’ sıfatıyla anılmaktadır.

Tanrı yerleri ve gökleri arattıktan sonra Cebrail'e yeryüzündeki her cins topraktan toplayıp getirmesini emretti. Allah kuru çamurdan şekil verilmiş bir çamurdan bir balçıktan (yahut da çamurdan süzölmüş bir özden)onu ahsen-i takvim* yani en güzel şekli, en iyi yaratılışı verdikten (kırk yıl) sonra kalıba ruh üflemiş ve böylece ilk insanı Âdem'i yaratmıştı.

Allah yarattığı meleklerine Âdem’e secde etmelerini söyledi. Melekler önce bu varlığı kabul etmek istemedi ve ‘‘ yeryüzünde fesat çıkaracak insan’’ın yaratılmaması doğrultusunda akıl yürüttüler. Allah’ın ‘ ‘*Ben sizin bilmediğinizi bilirim* ‘‘(secde edin Bakara suresi 30,34) buyruğı üzerine secde ettiler. Çünkü insan en son yaratılmasına rağmen yaratıkların en üstünü en güzeli ve varlığın gayesi idi. Yalnız cin taifesinden bulunan, cennetin hazinedarı ve meleklerin hocası durumundaki İblis (Şeytan) kendisinin ateşten; Âdem’in ise topraktan yaratıldığını öne sürerek, kibrinden dolayı ona secde etmedi. Bunun üzerine cennetten kovuldu ve lanetlendi. İblis Âdem’i cennetten çıkaracak hileyi buldu. İblis yasak meyveyi yemeleri konusunda önce Âdem’e, sonra Âdem’in sol eğı kemiğinden yaratılan Havva’ya çeşitli hileli sözler söyleyerek onları kandırmıştı. Oysa cennetteki Âdem ile Havva’ya memnu meyva (buğday yahut elma)'dan yemeleri yasak edilmişti şeytan onları etkileyerek yasak meyveyi yedirtti. Bunun üzerine her ikisi de cennetten yeryüzüne kovuldular. Allah’ın emrine uymadıklarından ötürü önce üzerlerindeki elbiseleri alınmış ve utançlarından mahrem yerlerine birer inci yaprağı örtmüşler, sonra da cennetten çıkarılmışlardır (Pala, 2015: 6).

Şikâri destanında olayların seyri arasında anlatılan üstatnamede Kur’an-ı Kerim’de anlatılan Hz.Adem’in bu kıssasına bir göndermede bulunarak anımsatma yapılmıştır.

- Hz. Âdem’in nasıl yaratıldığına dair ortaya konulan rivayetten söz edilmektedir. Destanda üstatnamede geçen bu dörtlük Âdem Peygamberi hatırlatırken öte yandan şeytana ve nefse uymanın acziyetinden ve sonucundan bahsederek insanlara ders çıkarması gerektiğini gözler önüne serer:

*Su, ateş, toprak ve yelden, yarandı Âdem ata,
Uydu Şeytan'ın sözüne buğday yedi, etti hata,
Buyurdu benden vasiyettir, siz buyrun ümmete,
Atıldı cennetten kenara, o çıplak bedene bak. (Ş.D.48)*

Şikâri destanında geçen başka bir kısımda ise Âdem Peygamber'e verilen kıymetten bahsedilir. Kahraman, Hz. Âdem'i ziyaret etmeden yolculuğuna devam etmek istemez. Şikâri destanında kahraman düşmanlarıyla ettiği onca mücadele arasında semavî gücü unutmadığı görülür. Kahramanın, Allah'ın şerefli kıldığı kullarına göstermiş olduğu saygı ve sevgisi dikkat çeker.

- Şikâri, tılsımda devlerin büyüleri ile mücadele ederken yedi devden altı dev öldürdü. Geriye kalan yedinci dev olan Şütür-ser dev, onu öldürmemek için vasiyeti olduğunu ve birkaç kelamı olduğunu söylemek istedi:

*Âdem babadan ben kendim işitmişim,
Yiğit gerek bastığını kesmeye.*

Serefrâz için candan geçmişim,

Yiğit gerek bastığını kesmeye. (Ş.D.227)

Şütür-ser Dev bu sözleri dile getirirken, peygamber Hz. Âdem'i hatırlatarak yiğitliğin mertliğin önemini vurgulamıştır. Şütür-ser Dev, ezelden öyle bilip gördüğünü ve bunu uyguladığını belirtir. Dev'in Hz. Âdem'e "baba" ifadesini kullanması ona olan saygı ve uluvviyeti ifade eder. Aynı zamanda Dev'in Hz. Âdem'in ağzından birtakım sözleri bizzat duyduğunu söylemesi, peygambere olağanüstü özellik atfetmesinden ve onun sözlerini kıymetli bulmasından ötürüdür. Dev, bu sözlerle Âdem peygambere hatırlatma yaparken onun sözlerinin tesirine inanarak yiğit kişinin olduğu yerde kan akıtmaması gerektiğini anlatarak başının kurtulmasını ister.

- Şikâri ve Firuz Ayyar, Gülistan-ı Erem'e gidebilmek için Serendib'den geçmeleri gerekiyordu. Firuz Ayyar ''Serendib'de Hz. Âdem'in ayak izini ziyaret etmeliyiz. '' dedi. Onlar yaklaşık bir ay yürüdüler. (Ş.D.231)
- Uzun süren bu yolculuktan sonra Şikâri, yolda karşılaştığı Şahnaz ve Şehbaz'a dedi: ''Bana Hz. Âdem'in ayak bastığı o kutsal yeri gösterin. '' Şahnaz ve Şehbaz, Şikâri'yi o kutsal mekâna götürdüler. Şikâri, ziyaretini yapar ve orada uyuya kaldı. Rüyasında Hızır Peygamber tarafından bir takım müjdelere layık oldu. (Ş.D.237)

2.2.16.4.2. Hz. Ali

Hz. Ali, İslam ve Türk tarihinde belli bir düşünce ve inanç ekolünün bir kimlik figürü olarak karşımıza çıkar. Adeta bir sembol olan Hz. Ali tarihi ve kutsal bir kişilik olarak bilinmektedir. Hz. Ali, çocuk yaşlardan itibaren Hz. Peygamber'in himayesi ve eğitiminde bulunmuş. Hz. Muhammed'e peygamberlik geldiğinde iman edenler arasında ilk sırada yer alarak Âl-i beytinin içerisinde olmuştur. İslam'ı birinci kaynaktan öğrenmiştir. Hz. Ali, Hz. Peygamber'in kızı Fatıma ile evlenmiş, Bedir, Uhud, Hendek, Hayber gibi savaşlarda bizzat görev alarak büyük kahramanlıklar göstermiştir. Bunların ötesinde Hz. Peygamber, kardeşi gibi bildiği Hz. Ali'ye olan güveninden ötürü ona işlerini gözü kapalı teslim etmiş ve ümmetinin de onun sözlerine itaat etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Hz. Ali, Hz. Muhammed'in hususi sevgisine mazhar olması dolayısı ile insanlarda ayrı bir önem arz etmektedir. Rivayete göre kâinatın sırrı Kur'an'da, Kur'an'ın sırrı besmelede, besmelenin sırrı be harfinde, be'nin sırrı, altındaki noktada ve noktanın sırrı da Ali'dedir. Peygamberimiz, ''Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır. O halde ilim isteyen kimse kapıya gelsin. ''(Pala, 2015: 19) buyurmuştur. Peygamberimiz 'in bu kutlu Hadis-i Şerif 'i üzerine Hz. Ali hayatta iken de cennetle müjdelenen on kişi arasında olmuştur.

Ayrıca Kur'an, Hadis ve fıkıh konularında derin ilmi bilgisi olan Hz. Ali, Hz. Peygamber'in ölümünden sonra da Müslümanların halifeliğini yapmıştır. Hz. Ali Bedir, Uhud, Hendek gibi savaş ve gazvelerde gösterdiği cesaret ve kahramanlıkları sebebiyle Allah'ın Arslan'ı (Esedullah) lakabıyla anılmıştır. Hitabet ve siyasal kişiliği ile de dikkat çeken Hz. Ali Müslüman toplumlarında bilhassa Türklerde merkezi sembol kişiliği ile mezhep farkı olmaksızın hem fikirleri hem de kahramanlıkları ile

çokça anılan ve hürmet edilen bir şahsiyet olmuştur. Onun gerçek hayatta halkı sıkıntılardan uzaklaştırıp refaha ulaştırma isteği halk arasında sevilen bir tip olmasını daha da kuvvetlendirmiştir.

Hız. Ali, Türk kültürü ve folklorunun içerisinde de kişiliği, fikirleri ve kahramanlıkları ile diğer İslâm önderlerinden farklı ve özel bir yere sahiptir. İslam peygamberinin ehli beytinden olan halifelik görevini üstlenen Hız. Ali dini-tarihi bir şahsiyet olarak bilinmesine rağmen halk inanç ve anlatılarda tarihsel kişiliğine mitsel bir nitelik kazandırıldığı görülmektedir. Hız. Ali'nin, Anadolu halk inanışlarındaki menkıbe ve destanlarda, dini-destanî konular kategorisinde değerlendirildiği ve mitolojik bir kahramana dönüştüğü görülmektedir (Günay, 1999: 523). Mitolojik kişiliğe bürünen Hız. Ali, geçmişten bu yana izler bırakarak “örnek insan tiplemesi” ile efsanevi ve destansı eserlerde büyük bir saygı ve sevgi ile anılmış ve söylenile gelmiştir.

Türk halk inançları ile İslâm'ın en önemli şahsiyetlerinden olan Hız. Ali halk anlatılarında özellikle de destanlarda çokça anılan bir isim olmuştur. Bilhassa Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarının destanlarının pek çoğunda Hız. Ali olağanüstü yardımcılarının başında gelir. Köroğlu destanındaki dini unsurları değerlendiren Boratav, Hız. Ali için, “*Köroğlu'nda ve diğer hikâye ve destanlarda bazen Hızır'ın yerini tutan dini şahsiyet, Türklerin adeta milli destan kahramanı yaptıkları Hız. Ali'dir.*” ifadeleriyle Hız. Ali'nin destanî bir kimliğe büründüğünü belirtir. (Boratav, 1984: 90).

Hız. Ali gerçek ve efsanevi kişiliği ile İslam toplumlarında iyi insanların koruyucusu ve yol göstericisi olan bir şahsiyettir. O, zulmün karşısında yer alan, ezilenlerin savunucusu, gücü ve sözü ile tesirli büyük fikir kahramanıdır. İmanı, inancı yolunda savaşan büyük kahraman, kudretin simgesi olarak değer kazanmıştır. Dini konulu halk anlatılarında Hız. Ali, halkı kötü güçlerden ve düşman zulmünden koruyup kollayan, darda kalan insanların imdadına yetişen sefaletten kurtaran, halkın sevdiği ve yücelttiği bir kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır (Atalan, 2008: 17).

Durum böyle olunca da Hız. Ali, Anadolu'da da Türk folklorunun pek çok türünün sözlü deyiş ve anlatılarında ya birinci dereceden kahraman, ya da asıl kahramana yardım eden bir karakter olarak yer almıştır. Destancılık geleneğinde Hız. Ali'nin destani kimliğini, onun maceralarını ve savaşlarını ve neslinin konu edildiği

destanlarında olduğu gör÷lmektedir. Türk dünyasının hemen her bölgesinde anlatılan Türk halk anlatmalarında kahramanlar, zor durumda kaldıkları zaman olağanüstü varlık ve kişilerin yardımı ile sıkıntıdan kurtarılır. Bu yardım çoğu zaman kahramanın duası üzerine gerçekleşen ya da doğrudan kendiliklerinden ortaya çıkan bir durumdur.

Şikâri destanında da kahramanların birinci dereceden yardımcısı ve piri görevini Hz. Ali üstlenmiştir. Bu yardımlar bazen kahramanların gelecekte karşılaşacakları engeller hakkında bilgi verecek, köt÷lüklerden uzak tutacak yol gösterecek şekilde gerçekleşir. Destanda Hz. Ali daha çok rüya yoluyla kahramana önderlik eder ve pehlivanlık kemeri, kılıcı, elbisesi vs. birtakım nesnelerle kahramanın mertebesini yükseltir, güç kuvvet kazandırır. Halk hikâye ve destanlarında Hz. Ali'nin Peygamberimiz ile birlikte anıldığı da gör÷lmektedir. Peygamber mürşit, Ali rehberdir. Şâh-ı Merdân, Merd-i Hudâ, Şîr-i Yezdân ve Haydar-ı Kerrâr gibi lakaplarla anıldığı gör÷lmektedir. Hz. Ali'nin en büyük yardımcıları, atı D÷ld÷l ve çatal uçlu kılıcı Z÷lfikar'dır.

Destanlarda Hz. Ali, kahramanlık ve savaşçılık özellikleri olan olağanüstü güçlü bir tiptir. Genellikle savaşlardaki kahramanlıkları ile bilinen orduyu nizama sokmak ve komuta etmekle görevli olan Hz. Ali, pek çok anlatıda tabiatüstü varlıklarla da savaştığı gör÷lmektedir. Bu yönüyle o zor durumda kalanların en önde gelen yardımcılarından birisi olmuştur. İslamiyet konulu Şikâri destanında kahramanlığın yanında dinin de ön planda olduğu gör÷lmektedir. Destanda dini kaygılarla fetih ve gaza ruhu işlenmiş, savaşlar ve mücadeleler yine dini ilahi güçlerin yardımlarıyla kazanılmıştır. Bilge kişiliği ile halkının ve İslamiyet'in menfaatleri için mücadele etmek için uğraşan dini-mitolojik karakterli Hz. Ali, Şikâri destanındaki en büyük yardımcılarından olmuştur.

- Pernaz Hanım Şikâri'nin odasına gittiğinde aşkına karşılık alamayınca şu sözleri söyledi: *'Eğer benden yüz çevirirsen seni ilahi mahkemede Hz. Ali'ye şikâyet edeceğim.'* (Ş.D.45)
- Simizar Hanım'ın rüyasına Hz.Ali (destanda geçen lakabıyla Şah-ı Merdan) görünür. Hz.Ali, Simizar Hanım'a Süleymani giysisi ve kılıcı vererek evleneceği kişiye dair işaretler gösterir. Şah-ı Merdan Simizar Hanım'a dedi: *'Süleymani giysisi kimin üzerine oturursa, Süleymani giysisi kimin üzerine*

oturursa, Süleymani kılıcını kim beline bağlarsa o senin kısmetin olacak. Seni ona veririm, onu da sana veririm. ‘’ (Ş.D.51)

- Simizar Hanım, Şikâri yaralanınca onun için ağıt yakar ve onu vuran kişiye bedua ederek Hz. Ali’nin yardımını ister:

Duman gelsin bu dağları bürüsün,

Gözüm yaşı Ceyhun olsun yürüsün,

Bu oğlanı vuran elin kurusun,

Rat gelesin Zilfıkar’a bu gece.

‘Rast gelesin Zülfikar’a bu gece.’ ifadesinde geçen Zülfikar, Hz. Ali’nin kılıcıdır. Düşmana en kuvvetli tesir edecek olan Hz.Ali ve kılıcıdır. Düşman Hz.Ali’nin kılıcının gazabına uğrasın diye kargış ile ah edilir. (Ş.D.62)

- Bu ağıtın ardından destanda geçen üstadnamede yine Hz. Ali’nin ululuğundan, kudretinden ve adından bahsedilir:

Ay ağalar, Hz. Muhammed ve hanedanına selamlar

Erenlerin baş tacı geldi ha geldi,

Düldülün²⁹ sahibi, Kamber ağası,

Cansıza can veren geldi ha geldi.

Ne güzel açmıştır behiştin gülü,

Hasan, Hüseyin o cennetin bülbülü,

Taş yarıldı, çıktı Şahin Düldülü,

Aslanı yanında ha geldi.

²⁹ Düldül: Hz. Ali’nin atı.

Kur'an'ı okurlar ayet yüzünden,
Gül dökülür peygamberin sözünden,
‘‘Abbas’’ gibiler düştü hakkın gözünden,
Aliy’el- Murteza³⁰ geldi ha geldi. (Ş.D.62)

- Şikâri, Hunhari Şami ile savaşa başlarken düşmanına, Allah’a ve peygamberlerine olan inancını şu ifadelerle Hz. Ali’nin buyruğu ile hatırlatır: *‘‘Bizim ağamız (Hz.Ali) önceliği her zaman düşmana vermiş. Sen önce kaldır’’* diyerek önceliği düşmanına verir. Şikâri, savaşta dahi dini inancının emir ve hareketleri ile hareket etti. (Ş.D.104)
- Şikâri Hunhari Şami yaptığı büyülerle İslam ordusunu yenilgiye uğratınca Şikâri dua eder ve Hz. Aliyi de yardıma çağırır:.

Kimim vardır? Kime gideyim?

Tabip olsa merhem salsa yarama,

Şahlar şahı³¹ kendin gel yardıma,

Ver muradımı Şah merdan benim. (Ş.D.108)

- Şahı Şuca’nın veziri, Cihangir ve muhtar kardeş olduktan sonra onlara kardeşliğin önemini anlatarak şu söz sarf edilir. *‘‘Hz. Mevla’ya (Ali’ye) sormuşlar: [İnsana] Kardeşten artık bir şey var mı? Evet, hakiki arkadaşlık kardeşlikten yeğdir. ’’* demiştir. (Ş.D.154)
- Cihandar büyüyünce annesinden babasının, Şikâri olduğunu öğrendi. Cihandar, babasının hapiste olduğunu öğrenince onu kurtarmaya gitmek istediğini annesine söyledi. Annesi ise henüz daha olgunlaşmadığını ve

³⁰ Ali Murtaza: Hz. Ali.

³¹ Şahlar şahı: Hz.Ali

Cezire’de nikaplı bir pehlivan olduğunu onu yendiği takdirde büyüdüğünü kabul edeceğini ancak o zaman izin vereceğini söyledi. Cihandar, nikaplı pehlivanı bir türlü yenemeyince ağlayarak uyudu. Rüyasında göklerin direği, yerin efendisi Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin babası Hz. Ali göründü ve Cihandar’a neden ağladığını sordu. Cihandar pehlivanı yenemediğini anlattı Bunun üzerine Hz.Ali pehlivanlık kemerini belinden çıkararak Cihandar’a takar ve onu pehlivan yaptığını söyledi. Hz. Ali dedi: “*Seni pehlivan ettim, artık seni kimse yenemez. Sana pehlivanlık kemerini bağladım.*” (Ş.D.192) Şikâri’nin beline kemeri Hızır Peygamber bağlamıştı. Cihandar’ın beline ise Hazreti Ali bağladı.)

- Şirzad-ı Tigzen, Serheng-i Şami ile girilecek savaşta Allah’ın ve Hz.Ali’nin onlara yardıma gelmesini istedi ve savaşa şu sözlerle girdi:

Tabip isterim merhem sala yaraya,

Şahlar şahı kendin gel yardıma,

Şahlar Şahından Hz.Ali’den medet umarlar.

Ver davulu dövsünler benim adıma. (Ş.D.205)

- Şikâri ve Firuz Ayyar, Serendib Deryasına gidebilmek için denizde yol aldıkları sırada gemiye bir balina saldırdı. Bunun üzerine Şikâri Allah’a yüzünü çevirerek ondan yardım isteyip dualar etti ve Hz. Ali’nin yardımına gelmesini istedi. Şikâri dedi:

Herkes feryat eder, der yardım,

Şikâri derdine gel et derman,

Şiialar ağası, o Şah-ı Merdan³²,

Nuh’a yardım eden yetiş yardıma. (Ş.D.232)

³² Şah-ı Merdan: Hz.Ali.

- Cihandar tılsımda iken tılsımı kırmanın yollarından biri de tılsımlı kuşu vurmaktır. Bu kuşu en fazla üç kere de vurma hakkı vardı, aksi halde taş dönuşecekti. Cihandar birinci ve ikinci ok fırlatışında başarısız olunca son hakkında Hz. Ali'nin adını anarak imdadına kavuşması için Allah'a yalvarmaya başladı:

...

İtibar yok bu dünyada beş güne,

Günahkârım, günahımdan geçesin,

Peygamber damat [Hz.Ali] aşkına,

Kaza yanıltma benim okumu

.... (Ş.D.277)

- Şikâri, oğlu Cihandar'ın meydanına kendi çıkmak istedi. Şikâri'nin dostu Ferzane Vezir, Şikâri'ye bir zarar gelmesinden korktuğu için onun tek başına meydana gitmesini istemez. Bunun üzerine Şikâri korkmadığını ve Hz. Ali'nin yardımına geleceğini ona güvendiğini belirterek savaş gireceğini şu sözlerle söyledi:

[Hz.Ali] kendi gelir yardıma,

Kadir Allah yetişsin feryadıma,

Şikâri'yim bilirsın pehlivanlığımı,

Sabah zamanı gidim kendim savaşa. (Ş.D.365)

2.2.16.4.3. Hızır Peygamber

S.T.M.İ. ;((U). V206. SPEED)

Hızır, Allah'ın emriyle abı hayât'ı bulup içerek ölmezliğe kavuşan bir ilâh veya veli kişidir. Türk toplumunun zihninde derin köklere sahip olan Hızır'ın ölümsüzlüğüne inanılan semavi düşünce, atalar kültü inancının, İslamiyet'ten sonraki dönemde de devam ettiğine işaret etmektedir. Kelime olarak ‘yeşillik, yeşerme, tazelik’ gibi anlamlara geldiği gibi, onun gezdiği yerlerin yeşerdiği inancını da beraberinde getirmiştir. (Pala, 2015: 204).

Hızır tipinin kaynağı, İslami düşünüş tarzıyla oluşan halk anlatmalarında büyük bir yer edinmiş olup, Kuran-ı Kerim'in El-Kehf suresinde anlatılan Musâ Peygamber ile olan macerasına ve sahih hadislere dayanmaktadır. Aslında Halk inancı içerisinde anlatılan Hızır'ın adı Kur'an-ı Kerim'de açıkça zikredilmemiştir. Ancak İslam'da Kehf suresinin 60-82. ayetlerini esas alan birçok din bilginleri ve mutasavvıf yorumcuları Hz. Musa'ya yol gösteren “kullardan bir kul”un, adı anılmasa da Hızır olduğu konusunda genel görüşe sahiptir (Ocak,1990: 83-103). En bilineni Hz. Musa ve İskender ile kişi arasında yakınlıklar kurulur, İskender'e rehberlik eden, Musa'ya akıl ve yol gösteren mürşit olarak bilgi verilmektedir. Hz. Nuh'un da gemisini kurtaran kişi olduğu düşünülmektedir Aynı zamanda bengisuyu içmiş olan ve deniz kazazedelerini koruyan İlyas'ın arkadaşıdır. Kuran-ı Kerim ve hadisler bağlamında ortak anlatmalara ve inanışlara bakıldığında o var olan kişinin “Hızır aleyhisselam” olduğu kanıtları niteliktedir.

Halk inanışlarda Hızır; umudun, geleceğin, kimsesizliğin simgesidir. Hızır ermiştir, dervıştır, kurtarıcıdır. Zordaki canın yardımcısıdır. Yolda kalmışların rehberidir. Kötülüklerin cezalandırıcısıdır. Ölümsüzlük suyu içmiştir, nurdur ve ölümsüzdür. Hızır, halkın inanış dünyasında var ettiği sosyal olgu, olabilirlik, umut dünyası ve beklentilerin adıdır. Hızır düşüncesi ve inancının temelinde yoksullara, kimsesizlere, gariplere yardım vardır. Yaşanılan hayatın düşüncede tohumlanmasıyla oluşan toplumsal çılgılık, inanca dönüşerek binlerce yıl halk psikolojisinde yer eder. Bu haliyle Hızır yoksul ve garibin, kimsesiz, öksüz ve yetimin sesidir. Bir yanıla yoksula yardım ederken, diğer taraftan da parası ve malı olup da yoksula, garibe, yolda, darda

ve zorda kalmışa yardım etmeyenin cezalandırıcısı, kahredicisi olur. (Çınar, 2020: 63).

Türk halk kültüründe Hızır, yardıma çağırılan ve çağrıldığında da mutlaka geleceğine inanılan bütün ümit ve çarelerin tükendiği son durumlarda ve felâketlerde darda kalanların imdadına yetişen doğaüstü güce sahip ilahi bir kurtarıcı varlıktır. Halkımız Hızır'ı, sıkıntıda olanlara, ihtiyaç sahiplerine, iyilik, zenginlik, bereket getireceğine inanan mübarek bir ihtiyar olarak tasarlar.

Geleneksel Türk dünya görüşünü oluşturan geleneğe göre, Hızır'ın insanlara yardım ettiğine ve onları kötülüklerden koruduğuna inancı oldukça yaygın olup “Kul bulamayınca Hızır yetişmez, Hızır gibi yetişmek” vs. sözlerde kalıplaşmış ve hâlen daha halk arasında yaşatılmaktadır.

Türk halk inançlarında başı derde giren sıkışan kula yardım eden Hızır genel anlamda “bir peygamber portresinden çok farklı olmasına rağmen” (Ocak, 1990: 115) bir peygamber olarak kabul edilir. Bu nedenle de “Hızır Peygamber, Hızır Nebi” veya “Hızır Aleyhisselam” gibi adlandırmalar ile de anılır. Hızır'ın İlyas Peygamber'e verilmiş bir lâkap olduğunu ileri süren görüşlerde bulunmaktadır. Kuran'ın Kehf suresinde yer alan Hz. Musa'ya rehberlik eden “kullardan bir kul” ifadesi de derece bakımından onun üstünlük ve ehemmiyetini gösterir. Onun peygamber, veli, eren, melek, olağanüstü özelliklere sahip, ölümsüzlük suyu içmiş bir insan olduğu konusu da pek çok eski mitolojik anlatma ve inanmaları barındırır. Yazılı ve sözlü olarak Hızır hakkında pek çok inanış ve anlatma görülür. Hızır motifi hemen pek çok anlatma (efsane, hikâye, destan vb.) ve inanışta yer almaktadır.

Türk halk kültürünün önemli bir ögesi olan Hızır motifi, destanlarımızda Türk destanlarının hemen hemen hepsinde yer alan ve destan kahramanına yol gösterip yardım edendir. “Olağanüstü kılavuz varlık” sıfatı ile bilinen Hızır aleyhisselam temiz kalpli, iyiliksever, cömert ve dürüst iyi insanları mükâfatlandırırken ve kötülerini ise cezalandırarak adaleti sağlar.

Hızır duyurarak, uygulayarak, yol göstererek, kızarak, severek, ceza vererek doğruyu, iyiyi gösterir. Zarda, zorda olanın koruyucusu olur. Zorda olan iyiyi kurtarır; yol, iz bilmeyene yol gösterir. Bilgedir, bilendir, bilicidir, görendir, görücüdür, ölümsüzdür. Bütün bu sıfatlar doğrudan doğruya Tanrı'ya işaret eder (Çınar,2020: 65).

Türk toplumunun Hızır anlayışının temeli öteden atalar kültü inanç sisteminde yer aldığı ve İslamiyet'ten sonraki dönemlerde de devam ettiği görülmektedir. Türklerin cihan hâkimiyeti düşüncesi İslamiyet'in kabulünden sonra gerçekleştirilen savaşlarda “gaza” ve “fetih” anlayışına dönüşmüştür. Bu anlayışla yapılan mücadelelerde, ilahi bir güce duyulan ihtiyacı karşılayan yardımcı varlık, İslamiyet'in kabulünden önce Oğuz Kağan'a yol gösteren gök yeleli bozkurt iken, İslamiyet'le birlikte Hızır'a dönüşmüştür. Bu Hızır'ın büyük savaşları yöneten cihangir hükümdarlara yol göstericiliğine dair bir örneği verilecek olursa: “Devletşah Tezkiresi'nde onun (Hızır'ın) Cengiz Han'ın askerlerinin önünde Hz. Muhammed'le birlikte kılavuzluk yaptığı; Risâle-i Tevârih-i Bulgariye'de ise, Türkistan seferi esnasında Buhara'ya kadar Timur'a yol gösterdiği anlatılır” (Ocak 1999: 94- 95).

Bu örnekler dışında pek çok Türk destanında Hızır, kahramana ad koyan, yaralarını sağaltan, savaşlarda yardım eden ve kahramana yol gösteren ilahi varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Şikâri Destanında da Hızır, kahramana yardım edip, güç şartlarında ona yol gösteren güçlü semavi varlık olarak yer almaktadır. Destanda Hızır, İlah ile kahraman arasında aracı olan sembolik şahıstır ve herkese gözükmeyen, herkese tanrının ve Hızır'ın eli uzanmaz. Destanda Allah'ın sevgili kulu olan kahramanların dua ettiği ve onların duasının kabul edildiği görülür. Hızır Peygamber kahramana genellikle rüya yolu ile görünür ve çoğu zaman bir takım ulvi malzemelerle bir üst merteye ve saygınlık kazandırır. Hızır, destan boyunca kahramanları koruyarak, çeşitli bilgiler aktarır. Kahraman aldığı güçlü nişanelerle amaç ve zaferlerine ulaşır. Hızır Peygamber aynı zamanda iyiyi kötüyü göstererek doğru yolu gösterendir. Destanda Hızır Peygamber'in kâfirlere hak dini göstererek öğreten olarak görülmektedir. Hızır Peygamber kötülere cezasına gösteren iyilere ise lütuflarıyla karşılığını verendir.

Şikâri destanında,

- Şikâri, Serhengi Şaminin üzerine salmış olduğu Tufan Cadı ile olan savaşında zor durumda kalınca ağlayarak dualar etti. Şikârinin rüyasında, Hızır Peygamber görünür. Hızır Peygamber ondan sordu: “*Şikâri, neden bu kadar ağlıyorsun? Ben sana demedim mi zor durumda kaldığında bana haber ver ?*”

Hızır, destan kahramanına zor durumdan nasıl kurtulacağını öğretir.

- Şikâri dedi: ‘*Yâ Hızır! Başına dolanayım zorda kaldım*’ diyerek yardım istedi. Bunun üzerine Hızır Peygamber Şikâriye sihirleri yok eden iptal sözünü öğreterek zor durumda kaldığında kendisini çağırmasını söyledi. Bunun yanında Şikâriye içinde giysi olan bir bohça verdi, bu giysiyi savaşa giderken giymesini söyledi. Hızır Peygamber olağanüstü özelliklerini kullanarak destan kahramanının da olağanüstü özelliklere sahip olması yetkisini verir. Böylece Şikâri büyülerden korunacak ve gücüne güç katacaktır. Şikâri Hızır Peygamberin yardımları sayesinde Tufan Cadı ve askerlerinin yapmış olduğu büyülerini bozup onları hezimete uğrattı.
- Destanda Hızır Peygambere dair şu ifadeler yer alır: ‘*Üstadım şöyle söylemiş ki: Hızır Peygamber’in adı İbrahim’dir. İlyas Peygamber’in adı ise Muhammed’tir. Onlar zulmet’te ab-ı hayatı bulmaya gitmişti. Onlar ab-ı hayatı buldular ve ondan içtiler. İskender de ab-ı hayatı içemedi. Ab-ı hayatı içenler ölmezler.*’”(Ş.D.108-109) Hızır Peygamber çoğu zaman diğer Peygamberlerle adının anıldığı görülmektedir.
- Serheng-i Şami’nin pehlivanlarından olan Şebru Ayyar Şikâri’nin darağacına asılacağı gece bir rüya gördü. Şebru Ayyar’ın rüyasına giren Hızır Peygamber dedi: ‘*Şebru Ayyar ne yatmışsın ayağa kalk.*’” Hızır Peygamber Şebru Ayyar’a akarsuların her taraftan aktığı güllü çiçekli güzel bir bağ gösterdi. Daha sonrasında da bir ateş göstererek dedi: Eğer Müslüman olursan yerin o bağ olacak, eğer kâfir olarak kalmaya devam edersen, yerin cehennem olacak. Eğer Cehenneme girmek istemiyorsan Müslüman olup Şikâri’ye yardıma gitmelisin. Şebru Ayyar rüyasında kelime-i şهادet getirip Müslüman oldu. Şebru Ayyar, uyanınca Keyvan Soydager, Şikâri’yi kurtarmaya giden oğullarının yanına gitmesini ve onlara yardım etmesi gerektiğini söyledi. Hızır Peygamber ona, Şikâri’ye giden yolda tılsımları aşabilmeleri için sihirli adı da söyleyip gitti. (Ş.D.188)
- Serheng Abad’da yaşayan Keyvan Dilaver’in rüyasına bir gün Hızır Peygamber gelerek ona cennet ve cehennemi gösterdi. Müslüman olup

Şikâri'ye Serhengi Şami ile olan savaşında yardım etmesi gerektiğini ve böylece cennete gireceğini söyledi. Eğer ki Müslüman olmazsa cehenneme girip ateşler içinde yanacağını söyledi. Keyvan Dilaver, rüyasında kelime-i şehadet getirip Müslüman olur ve uyandığında Şikâri ve askerlerinin bulunduğu yere gitti (Ş.D.198) Rüyasında Hızır Peygamber'i anlatırken şu sözleri sarfetti:

Sana kurban olayım ay aslan Şikâri,

Uykuda görmüşüm Şahlar Şahını,

Sen bana veresin bu onuru,

Uykuda görmüşüm Şahlar Şahını.

...

Görmüşüm rüyada Şah-ı Merdanı,

Öbürü dünyada kuracak kendi divanı,

Gafletten uyandırdı o kerem denizi,

Uykuda görmüşüm Şahlar Şahını. (Ş.D.199)

- Şikâri, Meşeyi Mahlike'de tılsıma düşen kızları kurtarmak için hazırlanıyordu. Cihangir babasının yerine kendisi gitmek istedi. Şikâri ona dedi: “*Sana Hızır Peygamber beline pehlivanlık kemeri bağlamamış burada kalmalısın.*” Burada Hızır Peygamber'in seçilmiş kişilere verdiği özel gücün değerinden bahsedilir. (Ş.D.224)
- Şikâri, Meşeyi Mahlike'de tılsıma düşen kızları kurtarmak için giderken yolda çeşitli tılsımlarla mücadele etmek zorunda kalır. Şikâri namaz üzerinde ağlayarak uyuyakaldı. Rüyasında Hızır Peygamber görünür ve Şikâriye daha önceden öğretmiş olduğu sihirli sözü (batılı sihri) okumasını ve “*Oğlum o sihirli sözü nerde söylersen işin ilerler*” diyerek ona yardımcı olacağını ifade etti. Hızır Peygamber Şikâri'ye güç ve mertebe kazandıran bir takım giysiler

verdi ve beline kemer bağladı, gözlerden kaybolup gitti. Şikâri uyandığında üzerinde Hızır Peygamber'in giydirmiş olduğu giysiler vardı. Batılı sihiri söyledi deniz önünden yok olup yoluna koyuldu. Tılsımları Hızır Peygamber'in himmet eliyle bir bir aştı. (Ş.D.226)

- Şikâri Hz. Âdem'in bastığı kutsal toprakları ziyaret ederken orada çok ağlayarak uykuya dalar Rüyasında Hızır Peygamber tarafından tekrar pehlivanlık payı verildi.(Ş.D.237)
- Şikâri Heyhat Tılsımındayken onu kurtarmaya gelenlere dedi: “*Rüyamda Hızır Peygamber'i gördüm. Yedi yıl bittiğinde oğlun Cihangir'in seni tılsımda kurtaracağını söyledi.*” Hızır Peygamber'in özelliklerinden birisi de destan kahramanlarına çeşitli müjdelere vermesidir. (Ş.D.306)

2.2.16.4.4. Hz. Musa

Hz. Mûsâ; Kur'ân-ı Kerim'de isminin 136 kez geçmesi ile en fazla zikredilen, hayatı ile ilgili olarak birçok olağanüstü hadise aktarılan ve en fazla bahsedilen, ilahi nitelikli kişidir. Hz. Mûsâ'nın, Kur'ân'da kendisinden söz alındığı ifade edilen ve “ulu'l-azm” lakabıyla bilinen beş büyük peygamberden biri olduğu görüşü genel olarak kabul edilmektedir (Karacabey, 1998: 302).

Kur'ân'ı Kerim'de üzerinde en çok vurgulanan Hz. Mûsâ kıssaları içinde en mühimi ve Şikâri Destanında da karşımıza çıkacak olan Mûsâ'nın Tûr Dağı'nda ilâhî hitaba mazhar olması, Allah'ın ona tecelli ihsan etmesidir. Tûr kelimesi Kur'ân'da geçmesine rağmen Arapça bir kelime olmadığı Süryanicede ise dağ anlamına geldiği belirtilmektedir (Ebu Muğulî, 2003: 66). Allah'ın kendisi ile konuştuğu için Hz. Mûsâ'nın en meşhur bilinen lakabı Kelîmullâh'tır. Hz. Mûsâ'ya verilen bu lakap genel itibariyle “*Sana kıssalarını daha önce anlattığımız ve kıssalarını hiç anlatmadığımız nice peygambere (de vahyettik). Ve Allah Mûsâ ile de doğrudan konuştu*”³³ ayetinin muhtevasına dayanmaktadır (Çakın, 2020: 106).

³³ (Nisa, 4/164)

Kur-ân'ı Kerim'de Hz. Mûsâ kıssasında Tûr Dağından ilk olarak bahsedilirken Hz. Mûsâ'nın ailesi ile birlikte Medyen'den Mısır'a dönmesi hadisesinde anlatılmaktadır.

Hz. Mûsâ, Mısır'a giderken Tûr dağında Allah kendisiyle konuştu ve O'na peygamberlik verdi. Mısır'a varınca Firavun'u hak dine davet etti. Firavun'un davete icabet etmemesi üzerine bir zaman tayin ederek bütün İsrailoğulları ile haberleşti ve geceleyin onları Mısır'dan çıkardı. ...Mûsâ, İsrailoğulları ile Kenân iline yöneldi. Yolda İsrailoğulları, Hz. Mûsâ'nın tevhid akidesine defalarca başkaldırdılar. Bu hadiselerle canı sıkılan Hz. Musa, Cenab-ı Hakk'ın çağrısıyla Tur dağına çıktı. Kardeşi Hârûn'u da yerine vekil tayin etti. Kırk gün Tûr'da yalnız başına ibadet edip vasıtasız olarak Allah'ın kelimini işitti. O vakit O'na Tevrat indi. ...Hz. Mûsâ Mısır'a dönmek üzere ailesi ve iki çocuğuyla yola çıktığında Tûr-ı Sina'ya yaklaştığı zaman şiddetli bir rüzgâr ve yağmurla karşılaştı. Yolunu şaşırdı. Ateş yakmak istediye de çakmağı ateş almadı. O sırada uzakta bir ateş gözüne ilişti. Ateşe yaklaşınca onun bir ağaç tepesinde olduğunu gördü. O Zaman ağaçtan "Ya Mûsâ! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!" diye bir nida geldi. Mûsâ secdeye vardı. (Pala, 2015:334-335).

Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın verilmesi, Allah'ı görmek istemesi, Allah'ın dağa tecelli ederek dağın parçalanması; Tûr Dağı'nın yerinden sökülerek bir azap işareti olmak üzere İsrâiloğullarının tepesinin üzerinde başlarına inecek şekilde havada tutulması gibi mucizeler³⁴ Tûr Dağı ile ilgili olarak Hz. Mûsâ kıssasında bahsi geçen hadiselerdendir (Çakın, 2020: 106).

Bu nedenledir ki edebiyatın oluşturduğu halk anlatılarında kendisine çokça telmih yapılan, hayatı ve mücadeleleri ile ilgili birçok unsura atıfta bulunulan peygamberlerden biri Hz. Mûsâ'dır.

- Goncaleb Cihangir'i görür görmez âşık olunca yüreğinden ona karşı sözler geldi:

³⁴ (Bakara, 2/63; Araf, 7/142-147; Tâhâ, 20/80)

Musa tek gider Sina'ya,

Okuyor Tur-ı Sina'ya.

Goncaleb ile ver sineye,

Korkma ki kıyamet kopmaz. (Ş.D.164)

Dörtlükde âşık sevgili, Hz. Musa'nın kıssasına telmihen, olay ve varlıkları dâhil edip kendi sevdasını kuvvetlendirerek dile getirmeyi arzular. Hz. Mûsâ'nın Tûr Dağı'nda Allah ile konuşması hadisesi gizliden sezdirilerek bir nevi ilâhî marifeti de anlatmak istenmiştir. Hz. Musa'nın bilhassa tek başına Tûr dağında olduğunu vurgulamasının sebebi Peygamber'in ilahi ululuğuna dair saygınlığını ve gücünü ortaya koymak, övmek içindir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de Taha suresinde, Hz. Mûsâ ve Tûr Dağı Kıssası'ndan bahsedilirken özetle şu ifadelere yer verilir, Mûsâ Tûr-ı Sînâ'da Allah'ın zatını görmek istedi. Allah da ona beni kat'iyen göremezsın fakat şu dağa bak, eğer benim tecellime sabır gösterip durursan beni görürsün. Allah dağa öyle bir tecelli etti ki dağ parçalandı, Mûsâ düşüp bayıldı. Musa Peygamber kırk gün boyunca Tûr dağında tek başına kalarak Allah'a ibadet etti ve burada Peygamberliğe nail oldu. Destanda Hz. Mûsâ'nın başından geçen bu hadiseyi örnekleyerek anıştırma yapan âşık kız Allah'tan isteyen kimselerin, ihtiyaçlarını tıpkı Musa Peygamber 'de olduğu gibi aciz kalındığında Allah'ın yardım edeceğini ve korkmamak gerektiğini vurgulamıştır. Musa peygamber sevgilisinin zatını görmek, O'nu işitmek için o dağda uzun zaman boyunca tek başına tahammül etti. Goncaleb de kendi sevgilisine olan aşkını, Musa peygamber'in aşkına benzeterek tahammül ve inancın sonunda gayretin mutluluğa dönüşeceğini belirtir. Goncaleb aşığına bu hatırlatmayı yaparak korkmadan el ele verdikten sonra her türlü sıkıntı ve kederi beraber aşabileceklerini ifade eder.

2.2.16.4.5. Hz.Nuh

Kur'an-ı Kerim'den ve Hz. Peygamber'in hadis-i şeriflerinden yola çıkılarak diğer peygamberlere nazaran daha geniş tanıtılan Allah kendisinden ahid aldığı ve rasullerin "ülû'l-azm" olarak isimlendirilen beş büyük peygamberden ilkidir. Kur'an'da Hz.Mûsâ ve Hz.İbrâhîm'in kıssalarından sonra en çok tekrar eden Hz. Nûh'un kıssası olduğu görülmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de, yirmi sekiz âyetten müteşekkil 71'inci sûrede kırk üç yerde ismen zikredilmiş ve baştan sona onun hayatında tevhîd mücadelesi hakkında bilgi verilmiştir. Hz. Nûh, diğer semavî

dinlerin de kutsal metinlerinde adı anılan ve Tanrı'ın sevdiği, sabreden ve şükreden iyi bir kul ve elçidir. Kuran'da bildirildiği üzere Hz. Nuh dokuz yüz elli yıl yaşamıştır. Hz. Nuh kendi zamanına ait kavmine azap gönderilen ilk peygamberdir. O, asırlarca doğru yolu bulabilmesi için kavmini tevhide davet etmiş; ancak Hz. Nuh'un kavmi çağrısına kulak asmayıp inkâr etmişlerdir.

Hz. Nuh daha çok gece gündüz gizli yahut da açık olarak insanları doğru yola davet etmesi, sabrı, duası ve marangozluk gibi vasıfları ile bilinmektedir. Nuh Peygamber, uzun ömürlü bir hayat sürmüş olması ile özellikle de Tufan sebebiyle Hz. Âdem'den sonra insanlığın “ikinci babası” kabul edilmiştir (Aydemir, 1992:47). Hz. Nuh'un Kur'an'da en bilindik özellikleri ise; “Allah'ın nimet verdiği”³⁵, “Allah'a güvenip dayanan”,³⁶ “tevhide davet eden”,³⁷ “salih kul”³⁸, “çokça şükreden bir kul”³⁹, “duası kabul edilerek kurtulan”⁴⁰ olarak nitelendirilmiştir.

Hz. Nuh'un kıssasını kısaca özetlemek gerekirse;

Hz. İdris göğe yükseltildikten sonra insanlar, doğru yoldan eğri yola sapmış, düzen bozulmuş kendi elleri ile yaptıkları putlara tapmaya ve taşkınlıklar yapmaya başlamıştı. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, onlara doğru yolu tebliğ etmesi için Nuh'u peygamber olarak gönderdi. Hz. Nuh, çok uzun yıllar kavmini hak dinine davet etse de oğulları “Ham, Sam, Yafes” ile onların hanımları dışında pek kimse onu dinlemedi. Öyle ki “Yam” ismindeki oğlu dahi iman etmedi. Hz. Nuh, nasihatlerini dinlemeyip Tanrı'ya isyan edip kendisine inanmayanların eza ve alaylarına sonuna kadar sabır göstermiş sonunda dayanamayıp ümitsizliğe kapılarak kavmine beddua etmişti. Bunun üzerine Hz. Nuh'un Allah tarafından duası kabul edildi ve bir gemi yapması emredildi. Geminin inşası bittikten sonra Allah tarafından büyük tufan alametleri görüldü. İman edenler gemiye bindi ve kurtuldu. Hz. Nuh, oğlu Yam'ı gemiye davet edince o kendisine güvenerek şöyle dedi: “Ben bir dağa çıkar, kurtulurum” Hz. Nuh ise şu tesirli sözü söylerken, “Bugün Allah'ın merhametinden başka sığınacak yer yoktur” o anda tufan koptu. Tufan altı ay sürdü. Ona inanmayanların hepsi Tanrı'nın gazabına uğradı ve yeryüzündeki her şey helak oldu

³⁵ 19/Meryem:58.

³⁶ 10/Yûnus:71.

³⁷ 71/Nûh:2

³⁸ 10/Yûnus:71.

³⁹ 66/Tahrîm:10.

⁴⁰ 17/İsrâ':3.

yalnız gemidekiler sağ kalmışlardı. Bu sürenin sonunda Hz. Nûh ve gemiye binmiş olan inananları bir dağa inerek yeniden bir âlem yaratılmış yeni bir hayata başladılar. Böylece insanlık onun gemiye binmiş olan üç oğlunun neslinden türedi. Bu nedenle kendisine ikinci Âdem de denilmektedir. Yaklaşık olarak 950 veya 1000 yıl yaşadığı yönünde rivayetler vardır (Pala, 2015: 361).

Bu kıssadan; sabrı, taviz vermemeyi, mücadelede sürekli direnişi, sonucu Allah’a havale etmeyi, ibretlik hazin sonu ve yardımı görmekteyiz. Bu kıssa ders niteliğinde bir nasihat olarak algılanabilir. Yaklaşık 1000 yıllık zorlu bir mücadelenin sonucunda Allah’a iman etmeyenlerin başına tufan denilen azap gelmiş ve Nuh kavmi yeryüzünden silinerek helak olmuştur. Hz. Nuh kıssasında, Tufan adeta sabır gösteren aşkın gözyaşdır. Nûh da bu tufan içinde boğulmamak için mücadele gösteren âşik misâlidir.

Şüphesiz milletlerin hafızasında yer eden bu tarihî hadisenin efsaneleştirilmesi ve halkın kültürünün sazında sözünde yer alması kaçınılmaz bir durumdur. Destan ve halk hikâyelerine giren bu kıssa ile kadim zamanın olayları tekrar cereyan ettirmek ve güzel bir öğüt verilmek istenir. Şikâri Destanında Nuh Peygamber’in adının kahramanın deniz üzerindeki gemi olayıyla bir kez anıldığı görülmektedir.

Şikâri Destanında kahraman Şikâri tılsımları aşmak için deniz üzerinde yol alırken birtakım sıkıntılarla karşılaşır burada bu olayın benzerini yaşamış olan Nuh Peygamber’e telmihte bulunularak onun inancına teslim olduğu ve ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Kahraman Nuh Peygamber’in adını alarak onun icabetine ve tıpkı O’nun ettiği gibi duaya muhtaç olduğunu gösterir. Hz. Nûh kıssasının dikkat çekici yönlerinden birisi istediği dilekleriyle ve cevap verilen dua cümleleridir. Mu’minûn suresinde geçen şu ayetler çok kıymetlidir ki Allah’ın Nuh Peygamber’ine gemide iken emin olmasını ve dua ederek kurtuluşa ereceklerini bildirir: “*Sen ve beraberindeki kimseler, gemiye bindiğiniz zaman: ‘Bizi zalim kavmin elinden kurtaran Allah’a hamd olsun’ de.*” (23/28), “*Yine de ki: ‘Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere kondur. Sen, konuk edenlerin en hayırlısıdır.*” (23/29). Destanda da Allah’ın bildirmiş olduğu bu teskin edici ayetlerden hareketle aynı olayın bir benzerinine işaret eder:

- Şikâri ve Firuz Ayyar Serendib Deryasına gidebilmek için denizde yol aldıkları sırada gemiye bir balina saldırır. Bunun üzerine Şikâri Allah’a

yüzünü çevirerek ondan yardım isteyip dualar etti. Duasında denizde Tufan'da iken zorda kalan Nuh Peygamber'i anarak ona yardım eden Allah'tan himmet ve yardım diledi. Şikâri dedi:

Gemimiz batacak denizde,

Nuh'a yardım eden yetiş yardıma.

Sen kendin rahm et Müslümana,

Nuh'a yardım eden yetiş yardıma.

Felek bana sitem etti doyunca,

Ölüm yeğdir bu dünyada kalınca,

Ben giderim, nazlı yârın ardınca,

Nuh'a necat veren yetiş yardıma.

... (Ş.D.232)

2.2.16.4.6. Hz.Yakup

Hz. İbrahim'in torunu, Hz. İshak'ın oğlu, Hz. Yusuf'un babası olan Hz. Yakub, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biridir. Rivayet edildiğine göre Allahü Teâlâ Yakub'u Kenan diyarına peygamber olarak göndermiştir. İnsanları doğru yola ve dine davet eden Hz.Yakub'un hayatı büyük üzüntüler ve imtihanlarla geçmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de, Hz. Yakub Peygamber'in evlat acısı ve diğer çocuklarının yalanı, hilesi ve ihanetiyle imtihan edildiği belirtilmektedir. Hz.Yakub'un en sevdiği oğlu olan Hz. Yusuf'u, nefislerine uyan kardeşleri kıskanıp kuyuya atmıştı ve onu kurtların parçaladığını söylemişlerdi. Yakub (a.s) kaybolan Hz. Yusuf'un ardından yıllarca kendi yaptığı Beytü'l-ahzen (hüzünler evi) denilen kulübesinde acı çekmiş, gözyaşı dökmüş ve ağlamaktan gözlerini kaybetmişti. “*Artık bana güzelce bir sabır gerekir*”⁴¹ diyerek bir an bile olsa ümidini kesmeden Allah'a teslim olan Yakup

⁴¹ (Yusuf Sûresi, 12/83).

Peygamber oğluna olan muhabbetini kaybetmeden büyük bir ümit ve sabır ile uzun yıllar boyunca beklemişti. Yakup peygamber rivayetlere göre 40 ya da 70 yıl üzüntü içinde bu hal üzere yaşamıştır. Yıllar sonra kardeşleriyle karşılaşan Yûsuf (as), kendisine yapılan kötülükleri affetmiş ve aynı anneden olma kardeşi Bünyamîn ile gömleğini gözleri görmeyen babasına göndermiştir. Oğlunun hasretiyle yanıp tutuşan Yakup (as) yüzüne oğlunun gömleğini sürmesiyle gözleri açılmış ve yeniden görmeye başlamıştır. Yıllar sonra oğluna kavuşan Yakup Peygamber'in acıları dinmiş, ömrünün sonuna kadar Yusuf'un yanında rahat ve güzel bir hayat geçirmiştir (Pala,2015: 478).

Hz. Ya'kub (a.s.) 'la ilgili olarak evlat hasretiyle yanıp tutuşan ve onun bu durum karşısında gösterdiği eşsiz sabr-ı cemîli Anadolu diyarında efsanelere, destanlara konu olmuştur. Motiflerde; baba-oğul ilişkisi, ayrılık, imtihan, acı ve tahammülün sembolü olarak işlenmiştir. Şikâri Destanında Yakup Peygamber'in adı bir kez zikredilmekte olup bilinen bu kıssa hatırlatılarak kahramanın oğlunun kıymetini bilmesi gerektiğini ve oğlunun keder ve elemi gidermesi için elinden geleni yapması gerektiği vurgulanır.

Şikâri destanında,

- Pirâne Peri ile Cihandar, Reyhâne Cadı ile Emiri Cezire, Mah-ı Can Peri ile Şirzad-ı Tigzen evlendirilmiş her tarafta düğünleri kutlamaları yapılmıştı. Herkes sevgilisi ile birlikte yarenlik ederken Cihanbahş hüznü bir şekilde yalnız başına bir köşede oturuyordu. Şebaheng Ayyar, Cihanbahş'ın yalnız kaldığını evlenmediğini görünce onun için üzülür. Babası Şikâri'ye bu durumu bildirmek için oğlunu çok seven oğlu ile imtihan edilen Yakup Peygamber'e anıştırma yaparak ona söyledi:

Yakup çok isterdi oğlu Yusuf'u,

Kardeşleri saldı kuyuda zindana,

Eğlenip içip deyip gülesin,

Benim rahmim gelir bir gence.

Ben âşık balam ağlar,

Arı şan, bala ağlar,

Bir ata yara alsa,

Yarasın bala bağlar

.... (Ş.D.321)

Destanda geçen dize ve bayatılarla güçlendirilen bu sözlerle anlatılmak istenen kahraman Şikâri'nin de tıpkı Yakup Peygamber gibi yıllarca zorlu ve mücadeleli bir hayat geçirip ve evlatlarından ayrı kaldığı zamanlar benzetilir. Şebaheng Ayyar, Şikâri'ye yıllarca evladının kokusuna hasret kalan ve imtihan edilen bir baba olan Yakub (a.s) hatırlatarak evladının üzünlüğünün hal çaresine bakmasını ister. Öyle ki evladın yarası, babanın yürek acısıdır.

2.2.16.4.7. Hz. Yusuf

Hz. Yusuf, Hz. Yakub'un (a.s) on iki oğlundan birisidir. Tıpkı babası gibi İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Yusuf'un (a.s) adı Kur'an'da 27 kez geçmekte ve başından geçen olayların anlatıldığı on ikinci sure (Yûsuf/ 1-104) onun adını taşımaktadır. Kur'an'da kıskanç kardeşleri tarafından kuyuya atılması ve sonrasında ardı sıra gelişen olaylara yer verilmiştir. Hz. Yusuf suresi, Kur'an'da en güzel kıssa olarak bilinen, aynı zamanda üzerinde çok sayıda literatürün ortaya çıktığı önemli bir olaydır.

Yusuf Peygamber'in kıssasını özetlemek gerekirse;

Yakup Peygamber, Yusuf'un nimetlere kavuşacağı ve peygamberlik verileceğinin sezdirildiği rüyası üzerine diğer çocuklarından daha fazla kıymet veriyor ve seviyordu. Yusuf, babasına on bir yıldız, Güneş'i ve Ay'ı kendisine boyun eğer vaziyette gördüğünü söyledi. Güneş ve ay Yusuf'un anne ve babasını, on bir yıldız ise kardeşlerini temsil etmektedir. Diğer kardeşlerin bu durumu hazmedemeyişi onları kıskançlığa itmiş ve şeytana uyan kardeşlerin sonradan pişman olacakları büyük bir hata yapmalarına sevk etmiştir. Onlar nefislerine uyarak bir plan hazırladılar. Yusuf'u oyun oynamak için kıra çağırdılar ve onu bir kuyuya attılar, babaları Yakup'a da Yusuf'un sahte kanlı gömleğini göstererek onu kurtların parçaladığını söylemişlerdir.

Hız. Yusuf'u bölgeden o sırada geçmekte olan bir köle kervanı kuyudan kurtarmış ve onu Mısır'ın azizine köle olarak satmıştır. Yusuf büyüüp eşi emsali olmayan güzelliğe kavuşunca Mısır Aziz'inin karısı Züleyha ondan etkilendi. Züleyha Yusuf ile birlikte olmak istedi ama Yusuf'un tekliflerini reddetti. Yusuf Züleyha'dan kaçarken Züleyha Yusuf'un gömleğini arkadan yırtmış ve ona iftira atmıştı. Bu iftira nedeniyle yıllarca zindanda kalan Yusuf, zindandaki arkadaşlarının ve Mısır hükümdarının rüyalarını tabir etmesi üzerine zindandan kurtulmuş ve nihayetinde Mısır devlet yönetiminin üst makamlarında yönetici olmuştur. Yıllar sonra babasına kavuşmuş ve çocukken gördüğü rüyası üzerine kardeşleri ondan af dilemiş ve ona secde etmişlerdir. Hatasını anlayan Züleyha ise yıllar sonra Yusuf'un tanrısına inanmış ve ilahi bir mucize ile yeniden gençleştirilerek Yusuf ile evlendirilmiştir.

Yusuf süresinin Kur'an-ı Kerim'de ki en güzel kıssalardan olmasını tefsirci Elmalılı Hamdi Yazır konuya farklı bir açıdan yaklaşarak şu açıklamada bulunur:

Yusuf Kıssası, gayb âleminde müteşabih bir sembol ile tecelliye başlayıp, git gide gelişerek meâlini bulmuş bir hakikatin belagatlı bir anlatımı ve aynı zamanda Muhammedî güzelliğın ezeli bir simgesi ve nişanıdır. Hz. Yusuf'un rüyası, onun masum güzelliğının gelecekte gelişecek olan olaylara ve mukadderatına ilâhî gayp âleminde nasıl bir sembol ve misal olmuş ise, bütün ayrıntılarıyla Yusuf Kıssası da Muhammedî güzelliğın en yüce anlamına öyle bir başlangıç simgesi ve sembolü olarak nazil olmuş olan bir gaybî hakikattir. Ve bilhassa bu açıdan ve bu özelliğinden dolayı en güzel kıssadır. (Yazır, 1992: 32-33).

Yazır'ın bu ifadeleri Hz. Yusuf kıssasının ne denli önemli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu kıssanın dinî bir konu olmaktan ziyade zaman içerisinde halk edebiyatını ilgilendiren bir destan niteliğı kazandığı görülmektedir. Özellikle şiir geleneğinde, Hz. Yusuf kıssası konu bakımından en güzel malzemelerden biri olmuştur. Şairler tarafından bilhassa dillere destan güzelliğı ile ön plana çıkarılan Yûsuf peygamber, mutasavvıflar için de ilahî güzelliğın simgesi haline gelmiştir. Züleyha ise, bir âşığın kişisel ruh dünyasını simgelemektedir. Fevkalade güzelliğı ile çok zaman sevgili Yusuf'a benzetilmiş, öyle ki sevgili, Yûsuf-ı sâni (ikinci Yûsuf) olarak nitelendirilmiştir. Ay ile güneşin ona secde etmeleri, kuyuya atılışı, babası Yakup'tan ayrı kalışı, Züleyha ile olan maceraları, zindana atılması, rüyaları tabir

etme bilgisi, , köle iken Mısır'a sultan oluşu vs. kıssalar nedeniyle birçok beytin konusunu oluşturur.

Hz. Yûsuf eşsiz ve harikulade güzelliğinden ötürü genellikle hüsn ve ismet sembolü olarak anılmıştır. Onun gibi seçkin bir güzelliğe hayran kalınmaması elde değildir. Melek çehreli Hz. Yûsuf, o kadar güzeldir ki ona bir bakış dünyaya bedeldir, öyle ki onu görenler imana gelir. Hz. Yakup ve Züleyha, Hz. Yûsuf'un eşsiz güzelliğini görme şerefine nail olabilmıştır. Bu uğurda Yakup Peygamber gözlerini, Züleyha ise gördüğü cemalden dolayı bütün malını ve mülkünü feda etmiştir (Güftâ, 2004: 149)

Şairler, şiir veya destanlarda sevgiliyi güzellik bakımından Yusuf'a benzetmişlerdir ve beyitlerde; Hz. Yûsuf'un cemalinin benzersiz güzelliğini "Yûsuf-ı sâni, Yûsuf hüsnüllah, şâh-ı hubân, Yûsuf-ı hubân, Yûsuf-ı Mısır-ı melâhat, Yûsuf-ı Mısır-ı cemâl, Yûsuf-ı Mısır-ı hüsn" gibi terkiplerle derecelendirmişlerdir

Şikâri destanında da bu bilgiler ışığında Yusuf Peygamber'in kıssasına anıştırmalar yaparak adı zikredilmiştir. Destanda Hz. Yûsuf'un güzelliğine işaret edilmiş sevgilinin güzelliğinin derecesi mübalağa edilerek anlatılmıştır. Züleyhanın Yusuf'a olan aşkı için telmihte bulunulmuştur.

Şikâri destanı'nda;

- Simizar Hanım Şikâri'yi görünce güzelliğine yakışıklılığına hayran kaldı ve ona âşık oldu. Âşık sevgili, beğendiği oğlanın güzelliğini yakışıklılığını dile getirmek için öyle ki Yusuf peygamber'in güzelliğine hatırlatmada bulunarak büyülendiğini dile getirir. Yusuf peygamber'e âşık olan Züleyhaya da vurgu yaparak telmihi pekiştirirerek şu sözleri söyledi:

Eğer Yusuf isen söyle adını bileyim,

Züleyha isen götür yüz örtünü göreyim,

Ya Leylasın, ya Mecnunsun, ya Şirin,

Hakkı var Ferhat'ın delmekte dağı. (Ş.D.60)

Destanda başkahraman Şikâri'nin vasıflarından güzelliğinden yakışıklılığundan bahsedilirken görünüşü güzellikte Yusuf-i Sani benzetmesi yapılır. Güzelliğiyle bilinen Hz. Yusuf'a benzetilir.

- “Şikâri güzellikte Yusuf-i Sani, görünüşte Rüsterm-i destan gibiydi.”(Ş.D.53)
Bu benzetme tasvirinde mübalağa yoluyla sevgilinin güzelliği, Yûsuf'un güzelliğinden bile üstün tutulmuş Yûsuf-ı sâni yani ikinci Yûsuf olarak nitelendirilmiştir.
- Şikâri Simizar Hanım ve yanındakileri tılsımdan kurtarabilmek için Gülistan-ı Erem'e gidiyordu. Yolda giderken Şahnaz ve Şehbaz ile karşılaştılar ve onlar Şikâri'ye yardım edebileceklerini söylediler. Buna sevinen Şikâri şükrünü dile getirmek ve sevdasını dile getirmek için meşhur bilinen Züleyha'nın Yusuf'a olan aşkına telmihte bulunarak şu sözleri söyledi:

Leyla hasretinden Mecnun sarardı,

Züleyha meylini Yusuf'a saldı,

Ferhat çapa ile başını yardı,

Bu ihtişamı hiç insana vermedin. (Ş.D.236)

2.2.16.4.8. Dua Motifi

S.T.M.İ. ;(V40. Mass) Dua ritüelleri

S.T.M.İ. ;(V50. Prayer) Dua/ Duacı

S.T.M.İ. ;(V51. Learning to pray) Dua etmeyi öğrenmek

S.T.M.İ. ;(V52. Miraculous power of prayer) Duanın esrarengiz gücü

S.T.M.İ. ;(V52.2. Continuous prayer sustains man through frightful vigil) İnsanı sürekli olarak koruyan dua

S.T.M.İ. ;(V52.3. Prayer before battle brings victory) Savaştan önce edilen dua zafer getirir

S.T.M.İ. ;(V52.8. Prayer brings death to enemy) Düşmana ölüm getiren, düşmandan koruyan dua)

S.T.M.İ. ;(V57. Purpose of prayer) Amaca yönelik dua

S.T.M.İ. ;(V57.3. Prayer on special occasions) Özel durumlarda dua

S.T.M.İ. ;(V59. Prayers answered—miscellaneous) Cevaplanan Çeşitli Dualar

Dua, din/inanç unsuruna dayanan insanoğlunun vazgeçilmez yönelişidir. Dua, davet etme, çağırma, çağrı, yalvarma” (Akay, 1991: 72). “Seslenme, isimlendirme ve bir şeyi sevk etme” (Tekineş, 2007:9) anlamlarına gelir. Dinî bilincin yansıması olan dualar, sözlü kültür ürünlerinin konuşmalık türler kısmında yer almaktadır. Dualar, insanoğlunun isteklerini arzulama, güç yetiremediklerine ulaşmak, olumsuz bir durumdan kurtulmak gibi taleplerini dile getirmedir. İnanç gereği yaratılanın yetersizlik ve çaresizliğini yaratıcıya anlatma eylemidir.

İnsanoğlunun günlük hayatında kullandığı ifadelerin yeri oldukça mühimdir ve halkın bizzat yaratmış olduğu şifahi kültürde de etkisi görülmektedir. Bireysel ve toplumsal boyutları ile dil, kültür ve inanç alanları birbirleriyle bağlantılı unsurlardır. Bu olguların içerisinde yer alan dua da, dil/kültür alanına ait unsurlar içerisinde sözlü kültür ürünlerinde kendini göstermektedir. Bunlardan en zengin örneklerinden olan destanlarda dualara sıklıkla rastlanır. İslâmiyetin kabulü ile ortaya çıkan Türk destanlarında dualar hem dinsel inancın özelliklerini sergiler hem de kullanım alanlarını göstererek Türk halkının kültürünün değerlerinden ipuçları verir. Destanlarda yer alan dua motifinin bilhassa en belirgin örneği Türk milletinin mirası Dede Korkut destanında görülür.

Türk destanlarında yer alan dua motifi, destanların içinde çeşitli şekillerde yer almaktadır. Kahramanların bir dilekte bulunması, acizliğini ve güçsüzlüğünü bildirerek zor durumdan kurtulma isteği, iyi temennilerde bulunma ve Allah'a yakarışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu dualar şekil- içerik bakımından farklılık gösterebilir genelde kahramanların ve halkın Allah'ın varlık ve birliğine olan güveninin inancının teslimiyetidir.

Şikâri Destanında kahramanların ilk muhatapları ve yöneldikleri Allah'tır. Kahramanlar Allah'a sığınıp ondan yardım isterler ve ilahi tecelliye önemserler.

Şikâri Destanında kahramanlar genellikle duayı bir savaş sırasında, düşman karşısında aciz kaldıklarında, putperestlerle savaşırken ettikleri görülür. Destanda kahramanlar bir belaya felakete uğradıklarında, esir düştüklerinde, tılsımlarla mücadele halinde iken yine Allah’a sığınıp O’nun yardımını beklerler. Destan kahramanları güçsüz ve çaresiz kaldıklarında olağanüstü güçlerden yardım alabilmek ve onları harekete geçirebilmeyi dilerler. Şikâri Destanında dikkat çeken noktalardan birisi de kahramanlar, genellikle savaş sırasında dahi olsa duaya başlamadan evvel, bir abdest alıp namaz kıldıktan sonra dua ederler. Destanda abdest ve namaz mevzusu üzerinde özellikle vurgu yapılmış olup Allah ile konuşmanın yani duanın bir usul erkânı olduğunu gösterir. Kahramanlar üslupsuz bir şekilde doğrudan duaya başlamazlar, Allah’ın yüceliği ve üstünlüğünü kabul eden övgü dolu sözlerle istekte bulunurlar.

Ayrıca destanda dua kahramanlar için Allah’ın yüceliği karşısında acizliğini itiraf ederek Allah’a sunulacak talepleri, büyük bir sevgi ve tazim duyguları içinde lütuf ve yardım dilemesidir. Bu destanların dışında Allah’ı anmak, onun varlığını, birliğini, gücünü tasdik etmek, gelenek halini almıştır. Kahramanlar, dar zamanlarda yardım istemek için önce Allah’a, daha sonra ise peygamber ve pirlere yalvarırlar.

Destanda kahramanlar dua ile İnandıkları, güvendikleri sıra dışı güçlere başta Allah’tan sonrasında bilhassa Şahlar şahı diye hitap edilen Hz.Ali’den ve diğer peygamberlerden de yardım istedikleri görülür dua ederek yalvarırlar ve onlardan yardım beklerler.

Şikâri Destanında;

- Yeni Müslüman olan Keys-i Remmah-ı Arap, Şikâri ve ordusunun üzerine gelen olağanüstü güçlere sahip Zelzele Zengi ile mücadeleye girişti. Bu savaş sırasında zor durumda kalan Keys-i Remmah-ı Arap Allah’a yardımcı olması için dua eder. Keys-i Remmah-ı Arap dedi: *”Ey on sekiz bin âlemi yoktan yaratan Allah! Ben yeni Müslüman olmuşum, bu kâfirler önünde neden aciz kalayım? Ey Tanrım! Bana güç ver.”* (Ş.D.97) Keys-i Remmah-ı Arap’ bu duası üzerine bir güç gelir ve düşmanını yener.
- Şikâri, Serheng-i Şami ve ordusu ile olan savaşı kazanabilmek ve düşmanını yenebilmek için namaz kıldıktan sonra dua eder: *“Ey on sekiz bin âlemi yoktan yaratan Tanrı! İki üç devleti İslam dinine getirmeyi ve Müslüman*

etmeyi başarmışım. Eğer bu savaşta yenilirsem bu devletler gene dönüp putperest olacaklar. Sen bana İslam düşmanlarını yenmekte yardım et.”(Ş.D.103)

- Şikâri, Serheng-i Şami'nin ordusundan olan Hunhari Şami ile savaşırken zorlu bir mücadele verirler ve birinci hakkını Allah'a, ikinci hakkını Peygamber'e bağışladıktan sonra üçüncü hakkını Allah'a dua etmek için kullanır. Bu savaştan galip gelebilmek için Allah'a yakarıшта bulunur; ‘‘Ey yerleri, gökleri yoktan yaratan Allah! Eğer başaramazsam Müslümanların hepsi dönüp kâfir olacak. Bana yardım et İslam'ın bayrağını yere düşürmeyim’’ diyerek beş kutsal ⁴² kişinin adını söyleyerek duasını tamamladı ve olanca gücüyle düşmanının yakasına yapıştı. Şikâri, Allah'ın yardımıyla düşmanını bir hareketle dize getirdi ve galip geldi. (Ş.D.105)
- Tufan Cadı savaşta Şikâri ve Müslüman askerlerine üzerine büyüler yapınca İslam ordusu büyük bir yenilgiye uğrayıp büyük kayıplar verdi. Bunun üzerine Şikâri bu olanlara çok üzülür ve bu belalardan kurtulmak için yine Allah'a sığındı. Abdest alıp namaz kıldı ve dua etti.. (Ş.D.107)

Şikâri dedi:

Dünyalara hükmedensin ey Allah!,

Yardımına gel, ey Allah! Benim.

Yüreğim dolmuştur dert ve kederle,

Yardımına gel ey Allah! Benim.

Kimim vardır? Kime gideyim?

Tabip olsa merhem salsa yarama,

⁴² Beş kutsal kişi: Hz. Muhammed ve kızı Hz. Fatime, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin.

Şahlar şahı⁴³ kendin gel yardıma,

Ver muradımı Şah Merdan benim.

Översem gelmez övgün sayıya,

Düşmanın elinde kaldım avare,

Şikâri 'yim öyle çağırırım yardıma,

Yardımına gel ey Allah! Benim. (Ş.D.108)

Bunun üzerine Şikâri namaz üzerinde dua ederken uyuya kaldı ve rüyasında yardıma Hızır Peygamber gelerek onu derecelere yükseltti.

- Bir türlü uslanmak bilmeyen ve namusunu Şikâri'ye vermeyen Serhengi Şami ve ordusu, Şikâri'ye tekrar savaş açtı. Şikâri bu savaşın sıkıntısından kurtulmak için şu sözlerle Allah'ın yardımına ihtiyacı olduğunu belirtir. Şikâri sazını eline aldı ve dedi:

Kadir Allah budur senden dileğim,

Şahlar şahı özün yetiş yardıma,

Çarem nedir? Bunlar ile neyleyim?

Hekim olsa ilaç koya yaraya.

Mecnun tek kalmışım, leyla çölünde,

Gece gündüz verdim budur dilimde,

Her derde deva var çare Allah elinde,

Şahlar Şahı kendin yetiş yardıma.

⁴³ Şahlar şahı: Hz. Ali.

Yürekten yaralı, sine dağlıyım,

Öz derdimi kendim söyler ağlarım,

Şikâriyim, Şahzede oğluyum,

Kadir Allah kendin yetiş yardıma. (Ş.D.198)

- Şirzad-ı Tigzen, Serhengi Şami ile olan savaşında amcaoğlu Şikâri'ye Allah'ın ona yardımcı olması için dua etti:

Başına dolanayım senin han emmi,

Ver davulu dövşünler benim adıma.

Allah vermesin sana keder ile derdi.

Ver davulu dövşünler benim adıma.

Tabip isterim merhem sala yaraya,

Şahlar Şahı kendin gel yardıma,

Sığınmışım ben de bugün Allah'a,

Ver davulu dövşünler benim adıma.

... (Ş.D.205)

- Savaşta Erçe ile kıyasıya mücadele eden Cihandar gücünü toplayabilmesi güreşi kazanabilmesi için Allah'a dua etti: *'Ey on sekiz bin âlemi yoktan yaratan Allah'ım!'* diyerek Erçe'yi yere vurdu. (Ş.D.364)

Bazı durumlarda kahraman mücadelesinde ne kadar uğraş verirse versin, rakibine üstünlük sağlayamaz ve Allah'a sığınır. Kahraman Allah'ı anarak bu güçlüklerle başa çıkmayı hedefler. Destanlarda kahramanlar karşılaştıkları olağanüstü olayları, engelleri, genellikle sözün gücü ve ilahi güçlerin yardımlarıyla aşarlar.

- Şikâri ve Firuz Ayyar Serendib Deryasına gidebilmek için denizde yol aldıkları sırada gemiye bir balina saldırır. Bunun üzerine Şikâri Allah’a yüzünü çevirerek ondan yardım isteyip dua etti. Şikâri dedi:

Gemimiz batacak denizde,

Nuh’a yardım eden yetiş yardıma,

Sen kendin rahm et Müslümana,

Nuh’a yardım eden yetiş yardıma.

Felek bana sitem etti doyunca,

Ölüm yeğdir bu dünyada kalınca,

Ben giderim, nazlı yârın ardınca,

Nuh’a necat veren yetiş yardıma.

Herkes feryat eder, der yardım,

Şikâri derdine gel et derman,

Şiialar ağası, o Şah-ı Merdan⁴⁴,

Nuh’a yardım eden yetiş yardıma. (Ş.D.232)

- Cihandar tılsıma düşer tılsımda çeşitli canavarlarla ve zorluklarla karşılaşır. Şikâri tılsımı kırmak ve kurtulabilmek için Allah’a şu sözlerle yalvarmaya başladı:

⁴⁴ Şah-ı Merdan: Hz.Ali.

Kadir Allah senden budur dileğim,

Sıkıntıda koyma ben gibi genci,

Bir nazar kıl sakın olsun yüreğim,

Sıkıntıda koyma benim gibi genci.

... (Ş.D.271-272)

- Cihandar tılsımla mücadele ederken tılsımı kırmanın yollarından biri de tılsımlı kuşu vurmaktır. Bu kuşu en fazla üç kere de vurma hakkı vardı, aksi halde taş dönuşecekti. Cihandar birinci ve ikinci ok fırlatışında başarısız olunca oku doğru hedefe atabilmek için son hakkında Allah'a yalvarmaya başladı:

Yeri göğü arşı yoktan yaratan,

Kaza yanılma benim okumu.

Halime kan ağlar her gelip giden,

Kaza yanılma benim okumu.

İtibar yok bu dünyada beş güne,

Günahkârım, günahımdan geçesin,

Peygamber damat [Hz.] Ali aşkına.

Kaza yanılma benim okumu.

.... (Ş.D.277) Cihandar duası sonrası sonrasında kuşa okunu fırlatır bir vuruşunda kuş yere düşer.

- Cihandar taş donundan çıkardığı pehlivanların kendisine hainlik ettiğini duyunca onlarla meydanda güreşmek istedi. Gireceği mücadelede Allah'tan şu dua ile yardım istedi:

...

Allah hiç yığidi etmesin rezil,

Savaşsın meydanda olsun belli,

Çıksınlar meydana arkada duranlar,

Bugün burada er meydanı bendedir. (Ş.D.284)

- Şikâri, Sindurus'la savaşta güreş yapmaya başladıklarında güreşi kazanabilmek için dua etmeye Allah'a yalvarmaya başladı: “*Ey on sekiz bin âlemi yoktan yaratan Allah! Beni bu kâfirin eline verme.*” Şikâri duasını ettikten sonra Sindurus'u güreşte yendi. (Ş.D.347)
- Erçe ve arkadaşları Şikâri ve Almas'ı tılsımdan kurtarmak için yedi bölgedeki tılsımları geçmesi gerekiyordu. Bu zorlu tılsımlardan geçebilmek için Erçe Allah'a yalvarıp yakaramaya başladı:

Bir nazar kıl bu kaleyi alım ben,

Kadir Allah koyma başarısız olum.

Yüz tutmuşum dergâhına gelmişim,

Kerem sahibisin, eyle adalet.

...

Ben gelmişim kardeşimin ardınca,

Ölüm yeğdir, bu dünyada kalınca,

Göz diktim yoluna yıllar boyunca,

Kadir Allah koyma olum hacalet.

...

Erçe tahta oturmaz arından,

El götürmez vezir, vüzerasından.

Hacalet çekerim oğullarımdan,

Kadir Allah koyma olum hacalet.

...(Ş.D. 384)

- Ferheng Ayyar, İslam koşununun tılsıma düştüğünü görünce çok üzüldü ve bu sıkıntıdan kurtulmak için şu sözlerle Allah'tan yardım istedi:

Şükr ederim birliğine her zaman,

Bir bak bize kadir ilahi,

Senden başka yoktur bir kese gümanı,

Bir bak bize kadir İlâhi.

...

Acep yerde başım düştü belaya,

Tabip yoktu merhem sala yaraya,

Nuh'a necat veren yetiş yardıma,

Bir bak bize kadir İlâhi.

...

Ferheng Ayyar bugün olup biçare,

Keder yüz tutmuş her taraftan bu yazığa,

Düşman elinde böyle kaldık avare,

Bir bak bize kadir İlâhi. (Ş.D.388)

- Şikâri Destanında bu dualar dışında korunmak amaçlı veyahut da iyi temennileri içeren dualar da vardır. Bunlar çoğunlukla kahraman yolculuğa, savaşa çıkmadan evvel annesi, babası, eşi dostu tarafından edilen hayır dualarıdır. Bu tarz dualarda kahramanın kazaya belaya uğramadan sağ salim evine dönmesi talep edilir.
- Pernaz Hanım oğlu Cihangir'i Rayizi Şami'nin sarayına uğurlarken hayır dualar ederek uğurladı. (Ş.D.135)
- Şikâri savaşa giderken Simizar sevgilisi için endişelenir ve onun için ağlamaya başlar. Bunun üzerine Şikâri, Simizar Hanım'a iyi olmasını endişelenmemesi gerektiğini söyleyerek teselli verdi. Kötülüklerden korunması için ondan en güzel çare ve umut yolu olan Allah'a dua etmesini istedi. Şikâri dedi:

Ağlayıp sızlayıp efgan etme,

Gidiyorum, unutma duadan beni.

Bağrımın başın al kan eyleme,

Gidiyorum, unutma duadan beni.

...

Şikâri'yim düştüm bir belaya,

Kimse yoktur şimdi gele buraya,

Sende benim gibi sığın Allah'a

Belki Allah savsın beladan beni. (Ş.D.90)

- Pernaz Hanım Şikâri'nin, babası Hocand Vezir'e zarar vereceğini düşünerek elini açıp Allah'a yalvardı: ‘Ey yerleri ve gökleri yaratan Allah! Ey on sekiz

bin âlemi sûtunsuz yaratan Allah. Herkesin azizini koru. Benim bu aziz babamı da bana çok görme.” (Ş.D.42)

- Şikâri destanında hayırlı güzel bir iş için dua edildiği de görülmektedir. Güzel bir işe vesile olurken de yine Allah’ın adı anılır.
- Şikâri ve Pernaz Hanım evlenirken mahremiyet yani imam nikâhı duaları okundu (Ş.D.49)
- Cihangir, Gülbar Vilayetinde tanıştığı ve evinde misafir olduğu muhtarla kardeş olmak istedi. Kardeşlik duasını okumak için şehirde yaşayan Müslüman bir âlim olan Şahı Şuca’nın vezirinin yanına gittiler. Vezir, Cihangir ve muhtara dünya ahiret kardeşlik duasını okudu. (Ş.D.154)
- Şikâri Destanının olaylara ilk giriş kısımlarında bir üstadname ile bu uzun destana tahammül gösterip dinleyen okuyan kişilere de güzel temennilerde bulunarak dua edilir. Bu aynı zamanda destan anlatıcısının destan anlatma adabıdır. Üstatname, “*Allahüteala dünyadan göçüp giden üstatlara ve bilginlere rahmet eylesin. Destanı burada oturup dinleyen ve destanı kasetten dinleyen kişileri de Allahuteala sağlık ve selamet versin. Allahuteala her zaman size sağlık versin kötülük vermesin.*” (Ş.D.47)

Destanda kahramanlar bir şeyi arzulandığında, sahip olmak istediğinde Allah’ın rızası gösterilerek dua edilir. İlâhi gücün adı anılarak en güzel övgülerle dua edilir. Destanda kahramanlar dara düşünce dinî ifadelerin daha yoğun olduğu dualar ortaya çıkar.

- Cihangir KÜRRE adlı ata sahip olabilmek için onunla çekişmeli ve zorlu bir mücadele girişir ve atı yenebilmek ve ona sahip olabilmek için Allah’a dua eder: “*Ey on sekiz bin âlemi yoktan yaratan Allah! Ben bunu da öldürürsem babam Şikâri’nin ardından gidemem.[Bu at benim olsun.] Benim muhabbetimi bu atın gönlüne düşür. Ben Şikâri’nin oğluyum, Ben Hocand Vezir’in*

torunuyum. ‘ Bunun üzerine Kürre de Cihangir’e karşı bir yumuşama olur ve at kendini kahramana teslim eder. (Ş.D.128)

- Cihangir babasını hapisten kurtarmak için yola düştüğünde bir ara atından inip ibadet ettikten sonra Allah’a yakarıшта bulundu. Allah’a zor durumda olduğunu ondan başka gidecek kapısı olmadığını söyleyerek niyazını belirterek Cihangir söyledi:

Garip yerde ben ayrıldım anamdan,

Yüz çevirip gideyim Allah nereye?

Bir balık tek ayrılmışım deryadan,

Yüz çevirip gideyim Allah nereye?

...

Felek verip bana kederin bolunu,

Ben yazığın soran yok halini,

Gösteren yok hakikatin yolunu,

Yüz çevirip gideyim Allah, nereye?

...

Kimse yanmaz Cihangir’in ahına,

Şikâyetim vardır Şahlar Şâhına,

Dilenciyim gelmişim bak dergâhına,

Yüz çevirip gideyim Allah nereye?

... (Ş.D.139-140)

Destanlarda âşıkların sevgiliye ulaşmak için yardım almayı diledikleri güçler arasında yine ilk sırayı dua alır. Kahramanlar destanlarda sevgiliye kavuşabilmek için zorlu yollardan geçer ve burada imdada Allah koşar.

- Şikâri uzun zamandır göremediği sevgilisi Simizar'ın yanına gitmek için Şam kentine doğru yola koyulurken oralarda kimseyi tanımadığı için ve yalnızlığını gidermek için Allah ile konuşmaya dua etmeye başladı:

Şükür ederim birliğine yeniden,

Koyma kalayım ben avare bu gece,

Garibim gurbette kaldım avare,

Koyma kalayım ben avare bu gece.

Okudum Kur'anı, yetiştim Yasin'e,

Gemi gibi battım gam denizine,

Sürsem bu sinemi yar sinesine,

Götür beni Simizar'e bu gece.

... (Ş.D.202)

- Serefraz Şah, Şikâri'ye Simizar Hanım ve kızların Meşeyi Mahlike'de tılsıma bağlandığını söyleyen bir mektup yazdı ve Encüm Peri ile mektubu gönderdi. Şikâri mektubu okuyunca sevgilisi için yüreği dağlanır ve onların bu beladan kurtulması için abdest alıp, namaz kıldı ve Allah'a dua ederek şu sözlerle yalvarmaya başladı:

Kadir Allah budur senden dileğim,

Kendin düzelt bu işleri düzelten,

*Sakın ola belki benim yüreğim,
Kendin düzelt bu işleri düzelten.*

*Bir bahçıvanım elim çekildi bağdan,
Ne yaz ayından gül derdim, ne de bahardan,
Nasıl vaz geçeyim ben Simizar'dan?
Kendin düzelt bu işleri düzelten.*

*Kadir Allah kendin eyle çareyi,
Kim iyileştirir sevgi vuran yarayı?
Şikâri'yim, gidim gezim nereyi?
Kendin düzelt bu işleri düzelten.
... (Ş.D.225)*

Duanın tesiriyle istediklerine kavuşan kahraman hemen rehavete kapılmaz bu kez de işini kolaylaştıran Allah'a teşekkürlerini sunar.

- Şikâri sonunda dua yardımıyla Simizar'ın bulunduğu haremi bulunca kemendini çıkardı. Allah'a şükrünü dile getirerek tevekkül etti. (Ş.D.202)

Destan sonunda ise genelde İslamiyet sonrası oluşan Türk destanlarında hemen hemen var olduğu gibi Şikâri destanında da güzel dilekler içeren dua ile kapatılır.

- Destan bitiminde destan kahramına ve tüm insanlığa huzur, emniyet, mutluluk dilekleri ile dua edilerek kapanış yapılır. '*Allahuteala tüm insanların yüreğinde olan iyi niyetlerini ve istekleri yerine getirsin. Şah-ı Dara oğlu Şikâri'nin isteklerin yerine getirdiği gibi bizim isteklerimizi de yerine getirsin. Allah her zaman size sevinç versin keder vermesin. Tüm bekârlara düğün kismet eylesin.*' (Ş.D.394)

SONUÇ

Türk destanlarının şekillenmesinde önem arz eden destan motifleri ve tipleri, destanın temel yapı taşlarıdır. Eşsiz bir kaynak hüviyeti taşıyan Türk destan metinleri tarihimiz, milli kimliğimiz, kültürümüz ve inanç kaynağımız hakkında bizlere fikir vermektedir. Şüphesiz Şikâri destanı da bu tarihe ve kültüre zengin bir boyut kazandıran hacimli ve nitelikli bir eserdir. Destan içerisinde şekillenen motif ve tipler ise Türk milletinin dünya görüşüne ve kültürel zenginliğine ışık tutarak aynı zamanda geçmiş tarihimizin derin izlerini ortaya koymaktadır.

Destanda ele alınan tiplerin tümü belli bir amaca hizmet eder. Türk destanlarında hemen hepsinde var olduğu gibi Şikâri destanında da olumlu ve olumsuz karakterlerin olduğu yani ideal ve ideal olmayan kahramanların varlığı ve işlevleri tespit edilmiştir. Bu tipler destanın akışı içerisindeki olaylara yön verirken tarihi kişiliklerinde simgesel analiz halini ortaya koymaktadır. Denilebilir ki destan kahramanları ile yaşanan olaylar motiflerin şekillenmesinde bir bütünlük arz eder.

Şikâri destanındaki motifler noktalı işaretlerle belirlenerek sıralanmış olup cümle sonunda Ş.D. kısaltması ile belirtilmiştir. Çalışmada detaylı bir şekilde ele aldığımız ve oldukça fazla çıkan motifler, Stith Thompson'un Motif Index of Folk Literature adlı eserin kodlamalarındaki yerleri ile birlikte tek tek tespit edilmiştir. Bu kodlamaya göre motif incelememizde bulunan kısımlar başlıkların altında S.T.M.İ. kısaltması ve numaralarıyla birlikte gösterilmiştir. Ele aldığımız motiflerin bazıları ise bu kodlama içerisinde yer almamaktadır. S.T.M.İ. kodlamasında bulamadığımız bu motifler çok az olup başlıkların altında alt kısaltmalar olmadan verilmiştir.

Şikâri destanında incelediğimiz motiflerin nasıl şekillendiğini kökeninin nereden geldiğini, hangi unsurlarla karşımıza çıktığını öğrenebilmek adına çağrıştırdığı manalar ve sembolik anlamlar da konuyla ilgili kaynaklara dayanarak araştırılmış ve açıklanmaya çalışılmıştır. Zira motifler toplumların kültür belleğinde yer edinen birikimlerin sonuncunda sözlü ve yazılı gelenek içerisinde edebiyata yansımış halidir. Şikâri destanındaki motiflerin incelenmelerine baktığımızda bu motiflerin kaynağını daha çok dini inançtan, coğrafi koşulların meydana getirdiği göçebe gibi yaşam tarzından, savaşçılık gibi siyasi, askeri ve örfi geleneklerden aldığını görmekteyiz. Motifler içerisinde daha çok İslami inanışların yansıması görülse de Şamanizm, Gök Tanrı gibi eski dini inanışların etkisi de hissedilmektedir. Destan

motifleri eski devirlerde göçebe bir toplumun gaza ve cihat ruhlu savaşçılık özelliklerini, hayvanlarla kurdukları iletişimini ve bütün bunların sembolik değerlerini yansıtır. Bunun yanında kişiliklerin bir yansıması olan çeşitli vasıflar gözler önüne serilirken ahlaki ve toplumsal değerler de aktarılmıştır.

Bu araştırma ile okuyuculara ve yapılacak araştırmalara ilham olmasını dilerim. Şüphesiz milli kültürel değerlerimizin bir uzantısı olan destanlarımız, sadece bir edebi kaynak değil aynı zamanda hayatımızın her noktasında bizim için manevi bir rehber niteliği taşımaktadır. Bu yüzden ki kültürel mirasımız olan destanlarımızı her daim okuyup, anlayarak yaşatmalı ve bizden sonraki nesillere de aktarmalıyız.

KAYNAKÇA

- Ahmetbeyoğlu, A. (2014). *Sorularla Eski Türk Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Yay.
- Atsız, H. N. (2011). *Türk Edebiyat Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Akay, F(1991). *İslamî Terimler Sözlüğü*. İstanbul: İslam Bilgi Merkezi Yay.
- Akman, E. (2003). Türk Kültüründe ve Azerbaycan Destanlarında At. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 11/ 1. Ankara: Bizim Büro Basımevi, s. 233-248.
- Akkaya, H. (2010). “Süleyman”, C.38, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara: TDV. Yay.
- Alptekin, A. B. (1997). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Anadol, C. (2006). Tarihten Günümüze Kadar Doğu ve Batı Kültürlerinde Halk İnanışları Büyü (Sihir, Tılsım, Cin Çarpması). İstanbul: Bilge Karınca.
- Arslan, A. (2002). *Büyü Fal ve Kehanet*. İstanbul: Nesil Yay.
- Artun, Erman, (2007). “Türklerde İslamiyet Öncesi İnanç Sistemleri-Öğretiler Erişimadresini: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_inanc_sistemleri.
- Arvas, A.(2016) *Türk Mitolojisinde Kurt* (edit. Turan, A.F. ; Ozan M.) Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aslan, N. (2004). Şekil Değiştirme Motifinin Anlatılarımızdaki Bazı Yansımaları Üzerine. *Milli Folklor*. C. 8, sayı 64. 37-43.
- Assman, J. (2001), Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik. (çev. Ayşe Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Atalan, M.(2008) *Türk Kültüründe Hz. Ali Cenknameleri*. İzmir’de düzenlenen Hazreti Ali Sempozyumunda tebliğ olarak sunulmuştur. e-makâlât Mezhep Araştırmaları, I/2 , ss. 7-27.
- Atalay, B. (1992). *Divanı Lügat-it Türk Tercümesi*. C.II. Ankara: TDK Yay
- Atalay, B. (1941). *Divanı Lügat-it Türk Tercümesi*. C. III. Ankara. TDK Yay.

Atnur, G. (2017). Edigey Destanı'nda Silahlar . *Erzurum. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. s. 58, 217-230.

Ay, Y.B.(2015) Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi. Tez Danışmanı: Doç. Dr. M. Mete Taşlıova. Ankara.

Aydemir, A.(1992) *Tefsirde İsrailiyyat*. İstanbul: Beyan Yay.

Aydemir, A.(1983) Hz. Süleyman (A.S.). *İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi I*.

Ayverdi, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. C.1- 3. İstanbul: Kubbealtı Neşr.,

Bakırcı, N. (2010).*Köroğlu Destanlarında Köroğlu ve Binitinin Kıyafet (şekil) Değiştirmesi*. Turkish Studies, 5(4), 4

Bakırcı, N. (2014). Eflâtun Cem Güney'in "Masallar" Adlı Kitabında Yer Alan Metinlerde Mitolojik Unsurlar. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 37-52.

Balkaya, A. (2014). Halk Anlatılarında Kuyunun İşlevselliği Üzerine Bir Okuma. *Millî Folklor Dergisi* .102. sayı. 53-64.

Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1.İstanbul: MEB yay.

Bars, ME. (2015) Battal Gazi Destanında Düşman Kahraman Tipi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 12. S. 264-277.

Bars ME (2014) Türk Kahramanlık Destanlarında Kadın Tipleri *International Journal of Languages' Education and Teaching*

Bars, ME.(2017).Türk Destanlarında Mağara Kültü Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 10 Sayı: 52.

Baş, M.(2019) Türklere Gelen Peygamberler; Kaynaklar ve Rivayetler Işığında Oğuz Kağan'ın Peygamberliği Meselesi *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi (OTAD)* Cilt. III, 2, Aralık, 70-86

Bayat, F. (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Yay.

Bayat, F.(2007): Kaşgarlı Mahmut'un "Divanü Lugati't Türk" Eserinde Mitolojik Dünya Modeli ile İlgili Bazı Kavramlar". *Journal of Turkish Linguistics*, Ankara: Sayı: 1.

Bayat, F.(2018) *Türk Mitolojik Sistemi 2*. İstanbul. Ötüken Yay.

Bayat, F. (2011). *Türk Mitolojik Sistemi 1 (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi)*. İstanbul. C. 1. Ötüken Yay.

Beydili, C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Sözlük Kitap Yay.

Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve Edebiyat II*. İstanbul: Adam Yay.

Boratav, P. N. (1984), *Köroğlu Destanı*. İstanbul. Adam Yay.

Boratav, P. N. (1984). *Yüz Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yay.

Boratav, P.N. (2003). *Yüz Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: K Kitaplığı.

Boratav, P. N. (2015). *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği (Bütün Eserleri-4)*. Ankara: Bilgesu Yay.

Bozdoğan, M. (2013). *Türk Halk Hikâyelerinde İmtihan Motifi Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. Türk dili ve edebiyatı Anabilim Dalı.

Cassirer, E. (2005). *Sembolik Formlar Felsefesi II Mitik Düşünme*. (çev. Milay Köktürk). Ankara: Hece Yay.

Cemiloğlu, M. (1997). Azerbaycan ve Anadolu Halk Hikâyelerinde Kahramanların Âşık Olması ile İlgili Motifler ve Bunların Yapısı. *TDK Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. Sayı 3, s. 62-91.

Cumbur, M. (1992) *Türk Destanları ve Bayburt Kahramanları*. Ankara. Türk Halk Kültürü Araştırmaları Yay.

Coşar, M. (2011). Alevi-Bektaşî Kültüründe Sayılara Yüklenen Terim Değeri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. Sayı. 60. s. 113-128.

Çakın,M.B. (2020). Hz. Mûsâ Kıssası'nın XVI. Yüzyıl Klasik Türk Şiiri'ne Yansıması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17 (1), 104-128.

Çatalbaş, R.(2011) Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*. Sayı: 12. 49-60.

Çelebi, İ. (1992). *Sihir*. DİA. İstanbul: TDV Vakıf Yay. , C.37, s. 170-172.

Çelebi, i.(1995) *İslâm'da Fal*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C.12.

Çelepi, M.S.(2010). “Dânişmend-Nâme’de Rüyaların İşlevleri”, *Turkish Studies* s. 5/1, s.263-280.

Çerkezov, B. - Ağageldiyev, Y. (1995) *Giratin Ovazı*. Aşgabat: Türkmenistan Neşriyatı

Çetindağ, G. (2007). *Türk Kültüründe Mağara Motifi*. 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, Bildiriler. Cilt I, 443-455.

Çetinkaya, B. A. (2008). *Sayıların Gizemi ve Tasavvufun Dinamikleri - İhvân-ı Safâ Modeli*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Çınar, A.(1999) *Dede Korkut Destanı'nda At ve At Kültürü*. Ankara. Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Sempozyumu.

ÇINAR, A.(2020) Alevilerde Hızır Kültü ve Ritüelleri. *Millî Folklor Dergisi*. Cilt 16, Sayı 126

Çobanoğlu, Ö. (2011) *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yay.

Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Dünyası Epik Geleneği*. Ankara: Akçağ Yay.

Çoruhlu, Y.(2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: 4.Baskı. Kabalcı Yay.

Dervişoğlu, M. (2012). *Kırkpınar Güreşleri'nin Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi

Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Yayına Haz. Aydın Sami Güneyçal). Ankara: Aydın Ktb.

Dilek, İ.(1997). Altay Türklerinin Atasözlerinde At. *Milli Folklor* 34, Ankara: Geleneksel Yay. s.63.

Duman, M. (2018). *Türk Halk Anlatımlarında Olumsuz Tipler –Mit, Destan, Halk Hikâyesi*. Ege Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir: Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Duran, H. (2007). *Velâyetnâme*. Ankara: TDV Yayınları.

Durbilmez, B.(2005) Türk Kültüründe ve Fütüvvetnâmelerde Üç Sayısı. *Ahilik Araştırmaları Dergisi*. c.1, S. 2.Kırşehir: Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi yay.

Durbilmez, B. (2008). Nahçıvan Türk Halk İnanışlarında Mitolojik Sayılar. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, S. 3/7, 340-352.

Düzgün, Ü. K. (2016). *Türk Destan Kahramanı ve Başkurt Destanlarının Tipolojisi*. Konya: Kömen Yayınları.

Doğan, A. (2006). Bireyleşim/Kemalat Sürecinde Kapalı ve Dar Mekânlar. *Türük Bilig*, S. 37 Bahar, 115-128.

Doğrul, Ö. R. (1963) *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*. İstanbul: İnkılab ve Aka Kitabevleri.

Dönmez, B. M. (2010). Alevi Cem Ritüelinde Canlandırılan Kırklar Söylencesinin ‘Şiir Müzik-Dans’ ile İlişkisi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Sayı. 3(14), 191-199.

Gökalp, Z. (1963). *Türk Töresi*. İstanbul.

Gökbulut, S. (2012). Sûfîlerin Gözünde Hz. Süleyman..*İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Sayı. 35, 105-130.

Göksu, E.(2003) *İnsanlık Tarihinin Değişmeyen Fenomenleri: Şiddet ve Savaş*. Kırıkkale: Bilim Yolu.

Göksu, E. (2008). *Türk Kültüründe Silah*. Ankara: Ötüken Yayınları.

Göksu, E. (2018). *Kutadgu Bilig'e Göre Türk Savaş Sanatı*. İstanbul: Kronik Yayınları.

Gökyay, O. S. (1974) *At Üzerine* I.Uluslararası Türk Folkloru Semineri. Ankara. 8-14 Ekim 1973, s.75

Gökbulut, S. (2012). Sûfîlerin Gözünde Hz. Süleyman. *İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 35, 105-130.

Gömeç, S. (2012).*Türk Kültürü'nün Ana Hatları*. Ankara: Berkan Yayınları,

GÜFTÂ, H., 2004. *Divan Şiirinde İlim*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Günay, Ü. (1999). *Türk Toplumunun Dini Yaşayışı Üzerine Bir Din Sosyolojisi İncelemesi*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Günay, U. (2015). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçay Yayınları.

Güneş, A. (2012)''Oğuz Grubu Türk Destanlarında Kadın'', Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.

Güven, Ö. (1992). *Türklerde Spor Kültürü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

Eberhard, W. (1940) Çin Kaynaklarına Göre Türkler ve Komşularında Spor (Çev. N.T. Uluğtuğ), *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*. S. 87, C. 15, s. 209-215.

Ehmetova, F. ve Urmançı F. (2004). *Tatar Eposı Dastannar*. Kazan: Rannur Neşriyatı.

Eker, Ö.G.(2000) Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğünün Ritüel Açısından Değerlendirilmesi. *Millî Folklor Dergisi* S. 46, s. 92- 100.

Ekici, M. (1998). Halk Bilimi Çalışmalarında Metin, Doku, Sosyal Çevre ve Şartlar İlişkisinin Önemi. *Milli Folklor*. 5 (39), Güz, 25-34.

Ekici, M. (2013). *Türk Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay.

Ekici, M. (2000). *Dede Korkut Kitabı'nda Kadın Tipler*. Uluslararası Dedekorkut Bilgi Şöleni Bildirileri s. 123-138. Ankara: AKM Yayınları.

Ekici, M. (2008). *Araştırma Yöntemleri*. (M. Öcal Oğuz) Editör. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayıncılık.

Elçin, Ş.(1977) *Türklerde Atın Armağan Olması*. Ankara: Halk Edebiyatı Araştırmaları.

Elçin, Ş.(1986) *Halk Edebiyatına Giriş* 2. Baskı. Ankara: Kültür ve Turizm Yay.

Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları* 2. Ankara. Akçağ Yayınları.

Elmalı, M. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Metinlerinde Metamorfoz*. *Acta Turcica*, 4(2), 2-3.

Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: TDK Yay.

Ergin, M. (2008). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yay.

Ergin, M. (2004). *Dede Korkut Kitabı*. 5.Baskı. Ankara: TDK yay.

Ergin, M.(2013). *Dede Korkut Kitabı* (49.Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yay.

Erginer, Gürbüz (2003). *Anadolu'da Batıl İnanmalar ve Büyü*. Ekrem I. (Editörler). *Elemterefiş Anadolu'da Büyü ve İnanışlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Ergun, M. (1997). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, I. Cilt İnceleme. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay.

Ergun, P.(2017) *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. 3.Baskı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.

Eröz, M. (1992). *Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik Bektaşilik*. İstanbul.

Ersoy, N. (2000). *Semboller ve Yorumlar*. İstanbul: Zafer Matbaası.

Esin, E. (2001) *Türk Kozmolojisine Giriş*. İstanbul: Kabalcı Yay.

Fedakâr, S. , Aksoy, H. (2019). Türk Destanlarındaki Kadın Tiplerin Tespiti Ve Tahlili : Kırgız Destanları Örneği. *Millî Folklor Dergisi*. 2019. Yıl 31, Sayı 124.

Ferah, H. (2012). *Dinlerde ve Halk İnançlarında Sayı Sembolizmi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.yüksek lisans tezi

Günay, Ü. (1999). Türk Toplumunun Dini Yaşayışı Üzerine Bir Din Sosyolojisi İncelemesi. İstanbul: İnsan Yayınlar.

Güneş, A. (2012) *'Oğuz Grubu Türk Destanlarında Kadın*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.

Hançerlioğlu, O. (1984). *İslam İnançları Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Ktb.

İbrayev, Ş. (1998). *Destanın Yapısı*. Ankara: AKM Yay.

İbn Haldun, (1977). *Mukaddime I* (Çev. Turan Dursun). Ankara: Onur Yay.

İnan, A.(1995) *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: TTK Yay.

İnan, A. (1998) “*Türk Destan ve Masallarında Kırklar Motifi*”, *Makaleler ve İncelemeler I*. Cilt 1. Ankara: TTK yay.

İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler I-2*. Ankara: TTK Yay.

İnan, A. (1998), ‘*Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın*’, *Makaleler ve İncelemeler I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

İnan, A.(1968) *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnan, A.(1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: TTK Yay.

İnayet, A. (2007). *Türk Dünyası Efsane ve Masallarında Bir Dev Tipi: Yalmavuz/ Celmoğuz*. İstanbul: Kanyılmaz Matbaası.

İndirkaş, Z.(2013). *Türk Mitosları ve Anadolu Efsanelerinin İz sürümü*. Ankara: İmge Kitabevi.

İslâmoğlu, M., & Öznur Ş. (2012). *Karşılaştırmalı Kıbrıs Türk ve Rum Masalları*. Lefkoşa: Gökada Yayınları.

Kadri, H. K. (1928). *Türk Lügati*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Kafesoğlu, İ.(2007). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yay.

Kafesoğlu, İ. (2013). *Türk Milli Kültürü*.İstanbul: Ötüken Yay.

Kafesoğlu, İ. (1995). *Türk Milli Kültürü*. 13. Baskı. İstanbul: Boğaziçi Yay.

Kalafat,,Y(1994), Türk Halk İnançlarında Hususiyle Doğ Anadolu’da ve Orta Toroslar’da “Kırk” Motifi. *Millî Folklor*. C.III, yıl.6; Sayı22-s.15

Kalafat, Y. (2000). *Güney Kafkasya Sosyal Antropol Güney Kafkasya Sosyal Antropoloji Araştırmaları*. Ankara. Asam yay.

Kaplan, M. (1976). *Türk edebiyatı üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kaplan, M. (1991), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*. İstanbul: Dergah Yay.

Kaplan, M. (1976). “*Dede Korkut Kitabında Hayvanlar*” *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*. İstanbul: Dergah Yay.

Kaplan, M. (2001). Divân Şiirinde Hazret-i Muhammed. İstanbul: Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi. 74: 106-117.

Kaplan, M. (2002). *Dede Korkut Kitabında Kadın” Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*. İstanbul: Dergah Yay.

Kaplan, H. (2016). Türk Dünyası Destanlarında Kardeş ve Kardeşlik. Konya Yüksek Lisans Tezi. Danışman: Yrd. Doç. Dr. Aziz AYVA

Karadavut, A. (2010). Destan Konulu Çalışmaların Tenkidli Bibliyografyası. *Milli Folklor Dergisi*

Karşlı, H. İ. (2013). “Hz. Peygamber ve Kardeşlik Hukuku”, *Kur'an'da Kardeşlik*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Karacabey, S. (1998). Ulü'l-Azm Peygamberler ve Ortak Yönleri. *Bursa. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 7, 297-313

Karaman, G. (2015). *Klasik Türk Şiiri Estetiğinde Sihir*. Ankara. Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/8 Spring www.turkishstudies.net

Karaman, G. (2015) *Klasik Türk Edebiyatında Sihir*. Doktora Tezi. Danışman: Prof. Dr. Gencay ZAVOTÇU Kocaeli.

Karaman, K. (2004). *Rüya Kaynaklı Bireysel Tecrübelerin Toplumsallaşması - Bayat Köyü Dede Örneği-* Tübar, s. XVI, s. 143- 162.

Kaya, M. (2002). *Türk Halk Anlatılarında Kadın*. *Toplumbilim Dergisi*., S.15, 49-54.

Kılıç, S. (2016), *Eski Türk Topluluklarında Sayı Sembolizmi ve Türkmen Takılarına Yansıması*. *Turkish Studies*, 11(2), 733-754.

Kobotarian, N. (2013). *Tebriz Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi.

Kobotarian, N.(2013). “*İran Azerbaycanı Âşık Destanları I*” *Şikâri Destanı*.. Ankara:TDK yay.

KOÇ, Y. (2016). "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ters Yüz Eden Metinler Olarak "Kadınlar Ülkesi" ve "Tersine Dünya" Üzerinden Türk Dünyasında Kadın Algısını Okumak", *Türk Dünyasında Kadın Algısı*. CBÜ Atatürk İlke ve İnkılapları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, C. 2, s. 569-576.

Koçak, A .(2007) *Türk Epik Destan Geleneğinde Bilge Tipi*. KIBATEK Uluslararası XIII. Edebiyat Sempozyumu. Kasım, 56-59.

Korkmaz, E. (2002). *Eski Türk İnanışları ve Şamanizm Terimleri Sözlüğü*. İstanbul. Kömen Yayınları.

Köksal, H. (2002). *Türk Destanlarında Bazı Ortak Motifler*. C. 3. Ankara: Türkler.

Köksal, D. H. (1984). *Battalnamelerde tip ve motif yapısı*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Köprülü, M.F.(1930) *Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman vakası*. İstanbul.

Köprülü, M. F. (1981). *Türk Edebiyatı Tarih*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kumartaşlıoğlu, S (.2014) *Kur'ân Kıssalarının Dini Edebiyata Tesirine Bir Örnek :Dâstân-ı Hazreti İbrahim Tübar-XXXVI*

Küçük, M.A. (2013). Türk Destanlarında Sayı Motifinin Dini Yansımaları. Ankara: Gazi Türkiyat. 91-109.

Metin, G. (2018) ‘Tuva-Türk Destanlarında Şekil Değiştirmeler’ Yüksek Lisans Tezi Danışman: Prof. Dr. Salahaddin Bekki. Kırşehir.

Ocak, A.Y. (1990). *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır- İlyas Kültü*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Ocak, A. Y. (2003). *Alevî-Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ocak, A. Y.(2005). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*. İstanbul. İletişim Yayınları.

Oğuz, P. D. (2005). Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları. *Milli Folklor* Desrgisi. 5-7.

Orkun, H. N. (1994). *Eski Türk Yazıtları*. Ankara: TDK Yayınları.

Orozobayev, M. (2014). *Kırgızcadaki İslam Öncesi Geleneksel İnanç ve İnanışlarla İlgili Söz Varlığı*. Ankara. TDK Yayınları.

Oymak, İ. (2016) *Türk Mitolojisinde Su Kültü*. Turan, A. ; Ozan, M.(Editörler) *Türk Mitolojisine Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.

Ozan, M.(2016). *Türk Mitolojisinde Dağ Kültü*. Turan, A. ; Ozan, M. . (Editörler). *Türk Mitolojisine Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.

Örnek, S. V. (1971). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. İstanbul:Gerçek Yay.

Örnek, S.V. (1995). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Ögel, B. (1993).*Türk Mitolojisi I*. İstanbul: MEB Yay.

Ögel, B.(1998). *Türk Mitolojisi I*. Ankara. TTK Yayınları.

Ögel, B.(2014) *Türk Mitolojisi 2*. Cilt. Ankara. TTK Yayınları.

Örnek, S. V. (1977)*Türk Halk Bilimi*. Ankara:Türk İş Bankası Yay.

Öztürk, A.(2009). *Çağların İçinden Türk Destanları*. İstanbul. Pozitif Yayınları.

Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C.1-3İstanbul: MEB Yay.

Pala, İ.(2015). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul. Kapı Yayınları.

Poyraz, Y.(2014). *Fenâfillâh Mertebesinden Bekâbillâh Makamına Mevlânâ'da İlahî Aşk*. Turkish Studies, Volume 9/9. s. 871-895.

Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Reichl, K. (2002), *Türk Boylarının Destanları (Gelenekler, Şekiller, Şiir Yapısı)*. (çev. Doç. Dr. Metin Ekici) Ankara. TDK Yay.

Roux, J.P. (2005) *Orta Asya'da Bitkiler ve Hayvanlar*. (çev. Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*. Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, S.(1995) *Manas Destanı ile Anadolu Destanlarında Kurtarıcı At Motif*.Ankara: Manas 1000 Bişkek Bildirileri.

Sakaoğlu, S. (1998), ‘ ‘Bey Böyreğ Hikâyesindeki Kıyafet Değiştirme Motifi ile Diğer Bazı Motiflerin Anadolu Masallarında Görülmesi’’ Dede Korkut Kitabı İncelemeler Derlemeler- Aktarmalar 1. Konya. 121-135.

- Sakoğlu, S. (1999). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay.
- Sakaoğlu, S. (2003). *Masal Araştırmaları*. (6.Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Salahî, M. (1329). *Kâmûs-ı Osmanî*. İstanbul.
- Sami, Ş. (1371). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Sarpkaya, S.(2015) ‘‘Dede Korkut Kitabı’nda Olağanüstü Tipler’’ Millî Folklor Dergisi. 27, Sayı 107
- Sarıkcıoğlu, E. (2002). *Din Fenomenolojisi*. Isparta: SDÜ Yay.
- Sarıtaş, Kamil (2014). İbn Haldun’da Bilgi Felsefesi, Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/8 Summer 2014 1308-2140, Ankara-Turkey
- Sevinç, N. (1992), *Türklerde Kadın ve Aile*. İstanbul: Ortadoğu Gazetesi.
- Seydi, A. (1330). *Resimli Kâmûs-ı Osmanî*. İstanbul.
- Seyidoğlu, B. (2017). Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Schimmel, A.(1998). *Sayıların Gizemi*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Schimmel, A. (2000). *Sayıların Gizemi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Schimmel, A. (2005). *İslamda Rüya ve Tabiri*. (çev. Tûba Erkmen). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Şahin, H.İ. (2010) *Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği*. Konya: Kömen Yayınları.
- Şahin, H.İ.(2012). Türk Destanlarında Aile Algısı Üzerine Bir Değerlendirme. Karadeniz Araştırmaları • Bahar 2012 • Sayı 33 • 117-138
- Şahinkaya, R.(1979). *Psiklojik Yönleriyle Aile*. Ankara: Kardeş basımevi.
- Şavk, D. D. (2013). Manas ve Maaday-Kara’da Sayılar. *Milli Folklor*, 52-57.

- Şemseddin, S. (1999). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yay.
- Şişman, B. (2017). *Türk Kültüründe Evlilik (Samsun Örneği)* Ankara: Kurgan Yay.
- Tanyu, H. (1995). “Büyü”. DİA. İstanbul: TDV Vakıf Yay., C.6, s. 501-506
- Tatçı, M. (2008). *Yunus Emre Külliyyatı 2, Yunus Emre Divanı*. İstanbul: H Yayınları.
- Tekineş, A. (2007). *Dua Nedir?*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Turgunbayer ,C. (2007) Türk Dünyası Destanlarında Ortak Metinler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. S.24, 93-102.
- Türkçe Sözlük (1998). Haz. İsmail Parlatır vd. Ankara: TDK Yay., C.1-2. TDK Türkçe Sözlük1, Ankara:TTK Basımevi. 1998, 238.
- Togan, A.Z. V.(1981): *Umumî Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Turan, O.(2004). *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Türkan, K. (2008). *Türk Masallarında Kahramanın ve Şamanın Don Değiştirmesi Arasındaki Benzerlikler*. *Türkbilig*, 15,150.
- Türkçe Sözlük (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1981), *Devirler – İsimler – Eserler – Terimler*. İstanbul: Dergâh yay.
- Tekin, F.(2020). Kazan Tatarlarının Halk Kültüründe Mitolojik Sayılar. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. Yıl 8, Sayı: 21. 132-145.
- Uraz, M.(1992). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Uslu, B. (2017). *Türk Mitolojisi*. İstanbul. Kamer Yayınları.
- Uzun, M. (1994). ‘Düldül’, *İslâm Ansiklopedisi*. C.10, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s.20.

Vezvezoğlu, S. (2017). Eski Türkçede Askerlik Terimleri. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yakıcı, A.(1992). “Anadolu Düşün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair”, Millî Folklor, S. 13, s. 28- 32.

Yalçın, A.(2000) *Numeroloji, Rakamlar Ne Diyor*. İstanbul: Geçit Kitabevi.

Yardım, A. (1994). ‘‘Düldül’’, *İslâm Ansiklopedisi*. C.10, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s.20.

Yardımcı, M. (2007). *Destanlar*. Ankara: Ürün Yayınları.

Yardımcı, M.(2009). “Geleneksel Kültürümüzde ve Âşıkların Dilinde Sayılar”, III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni Sempozyumu, 636-647.

Yazıcı, M. (2011), *Alevilik: Alevi Deyişlerinin ve Gülbanglarının Sosyolojik Analizi*. İstanbul: Çıra Yay.

Yazır, E. H. (1992). *Hak Dini Kur’an Dili* (sad. İsmail Karaçam, Emin Işık vd). İstanbul: Azim Dağıtım, C.1.

Yazır, E. H. (2006). *Hak Dini Kur’ân Dili Meâli*. (sad.: Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç) Ankara: Akçağ Yay.

Yazır, E. H.(2007) *Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. (sad.: Sadi Çögenli). İstanbul: Huzur Yay.

Yıldız, N. (2009). Türk Destancılık Geleneği. Ankara: *Modern Türklük Araştırmalar Dergisi*. 7-15.

Yüksel, H. A. (1996). *Türk-İslam Tasavvuf Geleneğinde Rüya*. İstanbul: MEB Yay.

Yüksel, H. A. (1981). *Türk Folklorunda Sayılar*. Ankara: Millî Kültür Araştırmaları Dergisi.

Yüksel, H. A.(1981) .Türk Folklorunda 7 Sayısı. *Kayseri Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Dergisi*.

